

İlyas Efendiyev

Piyeslerinden **Seçmeler**

<i>Sen Her Zaman Benimlesin</i> <i>Ya Da "Boy Çiçeği"</i>	1963
<i>Unutamıyorum</i>	1968
<i>Mahvolmuş günlükler</i>	1969
<i>Mahnı dağlarda kaldı</i>	1970
<i>Kızgın çölden gelmiş şeytan</i>	1973
<i>Hurşitbanu Natevan</i>	1978
<i>Şeyh Hıyabani</i>	1986
<i>Sevgililerin cehennemde kavuşması</i>	1989
<i>Hükümdar ve kızı</i>	1991

Qafqaz Üniversitesi Yayınları
Bakü, 2008

İlyas Efendiyev

Piyeslerinden **Seçmeler**

Qafqaz Üniversitesi
Yayınları
Bakü, 2008

İlyas Efendiyev

Piyeslerinden **Seçmeler**

İlyas Efendiyev

Piyeslerinden Seçmeler

**Qafqaz Üniversitesi
Yayınları**

Bakü – 2008

**Qafqaz Üniversitesi
Yayınları No: 31**

İlyas Efendiyev
Piyeslerinden Seçmeler

Kitabın Türkçe çevirisi Çağ Öğretim İşletmeleri Şirketi Qafqaz Üniversitesi
Tercüme ve Aktarma Merkezi tarafından yapılmıştır.

Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktaranlar:

Dr. Erdal Karaman

Şahin Durmaz

Editör

Dr. Ömer Bayram

Kapak tasarımı ve iç düzen

Sahib Kazımov

Dizgi

Qafqaz Üniversitesi

Dizgi ve Basım Şubesi

Baskı ve Cilt

“İlay MMC” Matbaası

Çobançeşme Mah. Kalender Sk. No: 9

34530, Yasamal - Bakü

Tel: (+994 12) 433 00 43

ISBN: XXX-XXXX-XX-X

© İlyas Efendiyev, 2008.

© Qafqaz Üniversitesi, 2008.

Bu kitabın Azerbaycan'da Yayın hakları Qafqaz Üniversitesi'ne aittir.
Yayıncıdan izin alınmadan kısmen veya tamamen yeniden yayınlanamaz.

1. Baskı: Qafqaz Üniversitesi Yayınları, May 2008.

QAFQAZ ÜNİVERSİTESİ

Adres: Bakü-Sumgayıt Yolu, 16. km.

AZ0101, Hırdalan, Bakü, Azerbaycan

Tel: (+994 12) 448 28 62/66, Fax: (+994 12) 448 28 61/67

e-mail: info@qafqaz.edu.az; www.qafqaz.edu.az

İçindekiler

<i>İlyas Efendiyev Fenomeni</i>	5
<i>Sen Her Zaman Benimlesin Ya Da “Boy Çiçeği”</i>	11
<i>Unutamıyorum</i>	89
<i>Mahvolmuş günlükler</i>	153
<i>Mahmı dağlarda kaldı</i>	225
<i>Kızgın çölden gelmiş şeytan</i>	311
<i>Hurşitbanu Natevan</i>	357
<i>Şeyh Hıyabani</i>	431
<i>Sevgililerin cehennemde kavuşması</i>	501
<i>Hükümdar ve kızı</i>	557

İlyas Efendiyev Fenomeni

20. asrın ikinci yarısında Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden, daha sağığında “Yaşayan Klasik” olarak isimlendirilen Milli Dram Ekolünün kudretli kalem üstadı Muhammed oğlu İlyas Efendiyev’in edebiyat çalışmalarının bütün yönlerini, küçük bir önsöz kapsamında ifadelendirmek tabii ki imkânsızdır. Çünkü İlyas Efendiyev yazdığı çok sayıda hikaye, orta ya da büyük ölçekli romanlarla Azerbaycan milli dramının en güzel eserlerinden sayılan piyesleriyle beraber, yüzlerce eleştiri, filoloji ve kültürel makalelerin halka dönük biyografilerin yazarı, ülkede tiyatronun yaşam ritmini ve sürecini düzenleyen sanatkarlardan biridir.

En önemlisi onun eserleri yalnız Azerbaycan okuyucusu ve seyircisi değil, aynı zamanda bütün dünya edebiyatsever seçkinleri tarafından da yakından tanınmaktadır. Yazarın nesri ve dram türündeki eserleri geçen yüzyılın ellili yıllarından itibaren yabancı dillere çevrilmeye başlanmıştır. İlyas Efendiyev sanat kabiliyetinin ışığını, poetikasını sanatsal-estetik ağırlığını içdünyasının tinsel parametrelerini bütünlükle özünde yansıtabilmiş en bariz, karakteristik örnekleri İngilizce, Rusça, Almanca, Tacikçe, İspanyolca, Fransızca, Çekçe, Estonca, Slovakça, Litvanyaca ve Gürcüce yayınlanmıştır. Hatta Kumuk edebiyatında da İlyas Efendiyev’in çeviri eserleri önemli bir yer almıştır. Azerbaycan’ın bağımsızlığını kazanmasından sonra ise İlyas Efendiyev gerçek anlamda dünya çapında tanınan bir yazar ve bir dram müellifidir. Bu açıdan İlyas Efendiyev’in eserlerinin Türkiye Türkçesine çevrilerek yayınlanması Azerbaycan milli medeniyeti için son derece önemli bir olay olarak değerlendirilmelidir. Azerbaycan halkının edebiyat-sanat kültürü ile Türkiyeli okuyucu arasında köp-

rü oluşturmak açısından da bu adım önemli bir anlam taşır. Bu kitabın Türkiye’de yayınlanmasının Azerbaycan tiyatrosu yönünden de büyük bir getirisi vardır.

İlyas Efendiyev’in yazdığı yirmi piyesten tam on dokuzu yalnız Azerbaycan’da değil, Türkiye’nin değişik tiyatro sahnelerinde başarıyla sergilenmiştir. Azerbaycan milli dram tiyatrosunun çağdaş tarihi ise doğrudan onun adıyla ilintilidir. İlyas Efendiyev’in, bu tiyatroların sahnelerinde son elli yılda gösterime hazırlanmış “Işık Yollar” (1947), “Bahar Suları” (1948), “Atayevler Ailesi” (1954), “Sen Her Zaman Benimlesin” (1964), “Unutamam” (1968), “Mahvolmuş Günlükler” (1969), “Mahmı Dağlarda Kaldı” (1972), “Garip Oğlan” (1973), “Hurşunbanu Natevan” (1981), “Billur Sarayda” (1983), “Bizim Garip Talihimiz” (1988), “Sevgililerin Cehennemde Kavuşması” (1989), “Hükümdar ve Kızı” (1994) gibi tiyatro oyunları çağdaş tiyatro düşüncesinin gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır. Gerçekten de, Lirik-psikolojik dram türünün teorik estetik prensipleri, sanatsal amacı, bu oyunların poetikası ve sahneleme esasları edebiyat araştırmacıları tarafından belirlenir.

“Sen Her Zaman Benimlesin” (1964) oyunu, belirli bir devrin, dönemin, zamanın sembolü, remzidir; altmışlı yılların, günlük ekonomik hayatı konu alan romantizminin, lirik-psikolojik ilişkiler ağıının aynasıdır; sıradan insan yaşantılarının tiyatrodaki şiirsel anlatımıdır. Bu oyun dünyanın altmışlı yıllarındaki manzarasından Azerbaycanlı maneviyatı, Türk ahlakını yansıtan sanatsal bir belge niteliğini de taşımaktadır. Çağdaş Azerbaycanlı psikolojisinin eksistansiyonalist (var oluşçu) içeriğinin öğrenilmesi yolundaki ilk adım, gerçekten de “Sen Her Zaman Benimlesin” oyunudur. Bütün bunlara ek olarak “Sen Her Zaman Benimlesin” oyunu Azerbaycan tiyatro sahne kültüründe yeni bir estetik aşamanın başladığını müjdelemekte, yeni rejisörlük, yeni aktörlük uygulamalarının oluşum şartlarını esaslandırmakta, Azerbaycan milli dramının, çağdaş araştırmalarının değerli bir yansıması şeklinde ortaya çıkıp, tiyatromuzun hem repertuar tasarımlarının yönlendirilmesine yardımcı olup hem de daha sonraki gelişme şartları için önemli estetik koordinatları belirlemektedir. Daha 1964 yılında bu oyun esasında hazırlanan gösterinin

fantastik başarısı, eseri çağdaş Azerbaycan tiyatrosunun kendine has sembolü haline getirdi. İlyas Efendiyev'in Azerbaycan tiyatro kültürüne yalnızca bu hizmeti bile Azerbaycan halkının büyük dram kabiliyetine sahip bu şahsı sürekli olarak anması, hatırlaması, yad etmesi için yeterlidir. Yazarın oyunlarının başarılı uygulamalarını Azerbaycan tiyatro tarihinde kesin bir dönüş, kesin bir aşama olduğunu anlayan tiyatro araştırmacıları ise "İlyas Efendiyev Tiyatrosu" terimini bilim dünyasına kazandırmışlardır.

"İlyas Efendiyev Tiyatrosu" anlayışında altmışlı yıllarda Azerbaycan tiyatro poetikası, Azerbaycan tiyatrosunun sanatsal-estetik prensipler listesi yansır.

Azerbaycan milli tiyatrosunun gelişim sürecini ele aldığımızda, hatta onun kurumsallaşma aşamalarını donmuş, durağan olaylar olarak değil zaman içindeki bir hareket olarak tahlil etmeyi tercih ederim. Bu anlamda Azerbaycan tiyatrosunu belirli bir zaman diliminde İlyas Efendiyev etkenini ya da fenomenini, sadece gelişim sürecini edebi hareket bağlamında araştırmanın zamanı gelmiştir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, "İlyas Efendiyev Fenomeni"ni açıklamak için Jules Verne'nin meşhur romanındaki Kaptan Nemo'nun denizaltısının sloganını hatırlamak yerinde olur: "hareketli hareketlide".

Yeni bilimsel düşüncenin temellerinden olan Kuantum felsefesi düzensiz mantıkla açıklanır, izah olunur ve olağanüstü yeni, önceden belirlenemez kanaatlere ulaşmaya olanak sağlar. Çağdaş bilimde yeni açılan bu bakış açıları beni İlyas Efendiyev'in sanat yönünü, geleneksel edebiyat araştırmacılığı ve geleneksel tiyatro araştırmacılığı mevkiinden değil, "zaman içinde dalga" fenomeni şeklinde araştırmaya yönlendirdi. Bununla ilgili düşüncelerimi beyan ederek esas konuya geçmeden önce bir şeyden tam anlamıyla emin olarak ve tüm sorumluluğunu üstlenerek derim ki; İlyas Efendiyev'in şahsiyeti edebi ve dramatolojik yönü eserlerinin tiyatro sahnesinde şekillenmeleri ve bu eserlerden kaynaklanan değerler İlyas Efendiyev dramına yeni bilimsel konseptlerin araştırma yöntemleriyle yaklaşma olanağı verir. Bu ilk olarak büyük yazarın yaşadığı devrin, yani onun payına düşen zaman diliminin, neredeyse büyük kısmının sanatsal-estetik, felsefi, manevi-ahlaki yansımaları oluşturur ve bu yansıma, yani, oyunların

sahnede ortaya koyuluşu çağdaşlarının düşünce ve duygularını şekillendirir. Bu gerçek değişmez bir hakikattir ve ben bilimsel düşüncelerimde bu noktadan hareket ederim. Üzerinde çalıştığım konseptin ilk tezini şöyle ifade edeyim:

İnsan varlığının dördüncü ölçüsü, boyutu olan zaman kendi kendine bütünüyle paradokslardan ve fenomenlerden ibarettir. Zamanın değişik yansıma şekilleri vardır. İnsan, bunları düşündükçe, analitik bilimsel düşünceden sanatsal yaratıcı düşünceye geçmeye yönelir. Fiziki zaman, astronomik zaman, takvim zamanı, psikolojik zaman, ızaflı (rölatif) zaman, bireysel zaman, soyut zaman, vb. Paradoks da işte daha bu noktada başlar ki, bütün bu adı geçen zaman anlayışları tek bir sözle ifade edilmesi gerektiğinde herkesin rahatlıkla kullandığı "zaman", "vakit" anlayışında birleşir. İstenilen sanat fenomenini mutlak ve yalnız zaman anlayışını paradoks olarak kabul ettiğimiz takdirde, az da olsa anlamak mümkündür.

İzninizle, "İlyas Efendiyev fenomeni"ni açıklamak için kurguladığım bir önermeler zincirini size takdim edeyim:

- 1- İlyas Efendiyev medeniyet ve güzel sanatlarımızın fenomenidir.
- 2- Bu fenomen artık paradoks olarak kabul ettiğimiz zamana mahsustur. Böylelikle, İlyas Efendiyev'in şahsını, sanatsal yönünü, ortaya koyduğu eserlerini ve bütünüyle önemini bu paradoks çerçevesinde araştırma gereği açığa çıkar.

"Paradoks" kelimesinin sözlük anlamının "ilk bakışta garip olan şey" demek olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, İlyas Efendiyev kültürüne bu açıdan yaklaşmanın da bizzat kendisinin ilk bakışta garip olarak değerlendirilebileceği açıktır.

İlyas Efendiyev'in dram eserlerinin isimlerine bakarak, onları teklif ettiğim bu yaklaşımla analiz etmek ileride ortaya çıkacak yeni açılımların anlam gücünü ortaya koyma açısından yeterlidir. Örneğin: "Sen Her Zaman Benimlesin" veya "Boy Çiçeği" (ebedi zaman), "Mahvolmuş Günlükler" (yazıya işlenmiş günler), "Unutamam" (hafıza zamanı), "Bizim Garip Talihimiz" (mistik zaman), "Atayevler Ailesi" (nesiller-zaman), "Sevgililerin Cehennemde Kavuşması" (öte zaman), "Billur Sarayda" (dondurulmuş zaman) vb.

Zamanınızı alıp bütün oyunların isimlerini anmayacağım, bence bu bilgiler gösterdiğim yaklaşma tarzıyla analiz yapabilmek için son derece yararlıdır.

Birinci Tez: herkes tarafından bilinmektedir ki, İlyas Efendiyev parlak, edebi başlangıcına karşın (roman, vb.) kendini dram eserler vermeye yönelen ve kelimenin asıl anlamıyla geçen asrın ikinci yarısında tek gerçek dram sanatçısıdır. Şu da bilinmektedir ki, dram eserinin bütün üstünlükleri, düşünce ve duyguları tiyatro sahnesinin kesin zaman-mekânında ortaya konulur. Bu bakımdan beni düşündüren ikinci mesele “İlyas Efendiyev fenomeni”nin “kronotop” yani zaman mekân birliğinin ölçütleridir. Bu ölçütleri belirlemek birinci soruna oranla kolaydır. Çünkü İlyas Efendiyev’in dram eserlerinde sanat düşüncemizde var olan zaman-mekân bütünsellerinin ekseriyeti (kent, şehir, dağ, vadi, ova, orman vb.) bulunmaktadır. Ben İlyas Efendiyev’in dram eserlerindeki zaman-mekân bütünselliği meselesinin değişik yaklaşımlarla değerlendirilmesini önemli sonuçlara ulaştırabilecek bir tiyatro araştırmacılığı problemi şeklinde algılıyorum.

İkinci Tez: İlyas Efendiyev’in eserlerini yazdığı tarihi dönemle doğrudan bağlantılıdır. 20. yüzyılın ikinci yarısında Azerbaycan’da, bütünüyle SSCB’de ve dünyada meydana gelen psikolojik özellikli problemler İlyas Efendiyev’in eserlerinde de yer almıştır. Bu devirde kabiliyetli ve liyakat sahibi sanatkarların “doğruları” ya nüktelerle örgüleyip dedikleri, ya da dönem hakkındaki doğruları ifade edebilmek için, çevrelerini konu değiştirici faktörlerle süsleyip söyledikleri sır değildir. Şimdi devir değişti ve biz İlyas Efendiyev’in dram eserlerinde kurucu öğelerini ele almaksızın bu eserlerdeki “esas mahiyeti”ni, derin felsefi anlamlarını tüm yönleriyle açıklayabiliriz. Sözü edilen bu araştırmaların sonucunda okuyucu ve seyircilerin gözleri önünde belki de o zamana kadar bekleme-dikleri bir İlyas Efendiyev’in canlanacağından eminim.

İlyas Efendiyev’in aslında geleceğe yönelttiği mesajlar bugün hasaslık ve kesinlikle kabul edilmelidir.

İlyas Efendiyev’in nesri de Azerbaycan edebiyatının zirvelerinden sayılır. O, “Söğütlü Ark” (1958), “Köprü İşçileri” (1960), “Dağlar Arkasında Üç Dost” (1963), “Sarıgömlük’le Valeh’in Masalı” (1978),

“Geriyeye Bakma, İhtiyar” (1980), “Üç Atılan” (1981), “Kaçak Süleyman’ın Ölümü” (1993), “Hankızı Gülse Nuber’le Tarzen Sadıkcı’nın Masalı” (1996) gibi eserleriyle Azerbaycan nesrinin gelişimine yeni bir aşama kazandırmıştır. İlyas Efendiyev’in edebiyat ve sanat kültürü 20. yüzyıl Azerbaycanlısının tefekkürünün, düşüncelerinin, psikolojisinin, toplumsal ve sosyal hayatının, günlük geçim tarzlarının, yaşantılarının, duygularının aynasıdır. Problemlerinin, ağrı ve acılarının, ıstıraplarının, övünçlerinin ve günahlarının arşividir, öğrenilme yeridir. Resmi şekilde 1939 yılından itibaren edebiyat dünyasına açılan yazar, ölünceye kadar eser ortaya koymaktan uzak kalmamış, kalemini yere koymamıştır. Bütün bunlardan dolayı İlyas Efendiyev, haklı olarak edebiyatımızın gurur kaynaklarından biridir. Bugün İlyas Efendiyev’in nesri, dram eserleri, tiyatro çalışmaları konusunda edebiyat ve tiyatro araştırmacılığında yazılmış makalelerin, denemelerin, edebi ve bilimsel makalelerin, bilimsel araştırma çalışmalarının bir yere toplanması halinde tek başına bir kütüphane kurulabilmesi rastlantı olamaz. Bu tür yazıların sayısı bini geçmiş olmasına rağmen İlyas Efendiyev’in zengin kültür mirasının öğrenilmesi ve buna bağlı araştırmalar devam etmektedir. Bütün bunlara bağlı olarak İlyas Efendiyev’in eserlerinin Türkiye Türkçesine kazandırılması milli kültürümüz açısından oldukça önemli bir hadise sayılmalıdır.

Prof. Dr. Meryem Alizade

Sen Her Zaman Benimlesin Ya Da “Boy Çiçeği”

OYUNCULAR

Hasanzade	–	<i>Fabrika müdürü</i>
Hurşid	–	<i>Hasanzade’nin vefat etmiş karısı</i>
Aydın	–	<i>Hasanzade’nin oğlu</i>
Nargile	–	<i>Genç kız, liseyi yeni bitirmiş</i>
Nezaket	–	<i>Nargile’nin annesi</i>
Ferec	–	<i>Nezaket’in ikinci kocası</i>
Ferecov	–	<i>Fabrikanın personel şubesi müdürü</i>
Sarışın kız	–	<i>Nargile’nin arkadaşı</i>
Yaşlı adam		
Birinci genç		
İkinci genç		
İşçiler		

Tren İstasyonunda. İstasyonda herkes tanıdıklarını uğurlamak-tadır. Hasanzade çok heyecanlıdır. Kendini etraftan tecrit etmiş bir halde, yüzünde bir tebessüm, gözlerini kalabalığın içerisindeki birine dikmiştir. Karşıdan gelen Nargile onu görünce durmuştur. Fakat Hasanzade bunun farkına varmamıştır.

Aydın: Baba, hava sıcak, içeriye gir.

Hasanzade: Yatınca pencereyi kapatmayı unutma.

Aydın: Merak etme.

Hasanzade: Soğuk su içme, henüz hastalıktan yeni kalktın.

Aydın: (Sabrı tükenmiş halde) Merak etme dedim ya!

Nargile gözlerini hızlıca sesin geldiği taraftan ayırıp Hasanzade'ye doğru bakmaya başlar. Lakin Hasanzade oğlunun sert cevabından hiç alınmamıştır.

Hasanzade: Yolda abur cubur yeme.

Aydın: Tamam, baba, sen artık bekleme. (Son siren çalmış, tren hareket etmeye başlamıştır) Hoşça kal baba, vardığım zaman hemen sana telgraf çekeceğim. Beni merak etme.

Hasanzade yine de endişelidir. Elini yavaş yavaş sallayarak sessiz bir şekilde oğluyla vedalaşır. Tren uzaklaştıkça sesi daha az gelir. Hasanzade derinden nefes alır ve başı öne eğilmiş halde geri döner. Bu vakte kadar Hasanzade'den gözlerini ayırmayan Nargile heyecanlı bir söz söyleyecek gibi ona doğru döner. Fakat Hasanzade onu fark etmeden yanından geçip gider. Kız aynı heyecanlı haliyle onun peşinden gider. Sahne değişir... Hasanzade balkona çıkıp sigarasını yakar. Dallar bahçeye eğilmiş söğüt ağacına bakarak sigarasından sık sık çeker. Karşıdaki binanın balkonunda ise, Nargile durmaktadır. Onun gözleri Hasanzade'ye yönelmiştir. Öyle ki kız sanki onun bakışlarını yakalayarak kendi üzerine çevirmek ister. Lakin Hasanzade onu gör-

mez... Hasanzade kendi derdiyle meşguldür. Bu arada uzaktan bir musiki işitilir... Etrafın sessizliği içerisinde bu ses çok eski zamanlardan beri devam edip gelmekte ve bundan sonra da sonsuza kadar devam edecek gibidir... Sahne yavaş yavaş karartılır ve karardıkça musiki de azalır...

Sonra mavi ışık içerisinde Hurşid çıkar.

Hurşid: Niçin bu kadar keyifsizsin? Aydın artık büyüdü. Ne olacak ki?

Hasanzade: Ben ondan yirmi iki yıldır ilk defa bu kadar uzun süre ayrı kalacağım.

Hurşid: Hangi ana baba her zaman evladı ile birlikte olmuştur ki?

Hasanzade: Doğru söylüyorsun, ama...

Hurşid: Bilirim bu ayrılık senin için zor olacaktır.

Hasanzade: Ne yapalım... Yeter ki canı sağ olsun. (Ara. Musiki devam ediyor)

Hurşid: Evlensen iyi olacaktı.

Hasanzade: O dehşetli gecede sen bana evlenme demiştin.

Hurşid: (Suçlu gibi) Demek ki ben yanlış yapmışım...

Hasanzade: Önemli değil... O zaman sen «evlen!» deseydin de, ben bunu yapmayacaktım...

Hurşid: Evlensen iyi olurdu... (Kısa ara. Müzik devam ediyor) Aydın seni çok üzdi. Onun sağlığı çocukluğundan beri iyi değildi...

Hasanzade: O sık sık hastalanıyordu.

Hurşid: Ben senin bir gece uykusuz kalmana razı değildim Ama o seni aylarca uykusuz bırakırdı...

Hasanzade: Başka şekilde mümkün değildi. Onu soğuktan korumak lazımdı.

Hurşid: Küçükken her gece rahatsızlanırdı.

Hasanzade: (Düşünceli bir halde) Sonra da okul zamanı... (Gülümüyor) Bir gün olmazdı ki, okul müdürü arayıp ondan

şikâyet etmesin... Ne ise... Bunlar artık geçmişte kaldı. O bizim meşakkatimizi boşa çıkarmadı.

Hurşid: «Bizim» değil senin! Ben vefat ettiğimde o henüz iki yaşındaydı.

Hasanzade: Öyleydi. Ancak ben senin yerini dolduramadım. Sık sık sinirleniyordum. Yanlışlar yaptım. (*Kısa ara. Müzik devam ediyor*) Senin vefatından üç dört ay sonra yeni bina-ya taşınmıştık. Bir gün bana, seni aşağıda, kapının yanında gördüğünü söyledi. Ve dedi ki «anneme dedim, bak, biz buradayız, sen niye gelmiyorsun?»

Hurşid: Ben her zaman senin güçlü karakterinle iftihar ederdim. Niye bunları unutmadın?

Hasanzade: Görüyorsun insan değişiyor, her zaman aynı kalmıyor.

Hurşid: Evlensen iyi olur!

Hasanzade: Geç oldu, yaşlandım artık.

Hurşid: Kırk altı yaş hele yaşlılık sayılmaz.

Kısa ara.

Hasanzade: Sen benim için haddinden fazla iyiydin...

Hurşid: Öyle derler, muhabbet de canlılar gibi yaşlanır ve nihayet ölür...

Hasanzade: Belki de... Ancak bunun için yirmi yıl az bir süredir.

Hurşid: Evlenip yeni bir hayat kurmak senin de hakkın! Saçların beyazladığında henüz yirmi sekiz yaşında bile değildin...

Hasanzade: Bunun için ben kimseye gönül koymadım. Çünkü hiçbir zaman kalbimin kabul etmediği bir şeyi yapmadım... Kendimi hiçbir mutluluktan saadetten mahrum etmek düşüncesinde olmadım. Sadece üzerime düşen vazifeyi yerine getirdim. Burada hayret edilecek fevkalade ne var ki...

Hurşid: Öyle deme... Gençtin... Yakışıklıydın... Biz evlendikten sonra bile kızların telefonları kesilmek bilmiyordu...

Hasanzade: Belki de, benim yerime bir başkası olsaydı, senin vefatından bir iki yıl sonra evlenirdi... Dediğin gibi kendine yeni bir hayat kurardı... Belki de bu, Aydın için daha iyi olurdu... Ancak... Ben bunu yapamadım. Ne zaman bunu düşünsem... Yok, bu mümkün değildi... Ve öyle yapmadığım için de hiçbir zaman pişman olmadım! Ben çektiğim sıkıntılardan eziyetlerden şikâyetçi değilim...

Kapının zili çalar... Müzik tamamen kesilir. Hurşid'in üzerine düşen ılık kararır.

Hasanzade kapıyı açar. Nargile, elinde bir sürü gazete ve dergi ile içeriye girer.

Nargile: (*Heyecanını gizleyerek*) Bunları postacı getirdi... Kendisi biraz rahatsızdı. Onun için ben alıp getirdim...

Hasanzade: Çok sağ olun. (*Gazete ve dergileri alıp, yuvarlak hasır masanın üzerine koyar*) Siz bizim yan taraftaki muhasebecinin kızı değil misiniz?

Nargile: Hayır... O benim üvey babamdır.

Hasanzade: Okuyor musunuz?

Nargile: Bu yıl liseyi bitirdim. Ancak üniversiteye giremedim.

Hasanzade: Neden?

Nargile: Bir puanım yetmedi... (*Birden sinirlenip kendini kaybederek*) Edebiyat öğretmenim huysuz bir kadındı, «dört» yerine «üç» verdi.

Hasanzade: (*Gülümseyerek*) Bence, öğretmenin hakkında bu şekilde konuşman doğru değil.

Nargile: (*Utanarak*) Affedersiniz...

Hasanzade: Önemli değil, iyice hazırlanıp gelecek yıl yeniden girersiniz.

Nargile: Biraz zor girerim...

Hasanzade: Ümidini kaybetmesen iyi olur. Şimdi ne yapıyorsunuz?

Nargile: Hiç bir şey...

Hasanzade: Çalışmak ister misiniz?

Nargile: İstiyorum ama bir iş bulamadım. Annemle sizin fabrikanızın personel müdürlüğüne başvurmuştuk. Fakat bir netice çıkmadı.

Kısa ara.

Hasanzade: Memur olarak çalışır mısınız?

Nargile: Siz dedikten sonra niye çalışmayayım ki...

Hasanzade: Benim demem başka, sizin istemeniz başka.

Nargile: Çalışmak isterim.

Hasanzade: (Telefon eder) Alo, Ferecov.

Işıklar telefonun diğer ucundaki Ferecov'u aydınlatır.

Hasanzade: Oraya bir kız gelecek, adı... (Nargile'ye) Adınız nedir?

Nargile: Nargile.

Hasanzade: (Telefonda) Adı Nargile hanımdır. Onu önceki gün askere giden oğlanın yerine memur olarak işe alınız.

Ferecov: (Rahatsız olduğunu belli etmemeye çalışarak) Ba ba baş üstüne, yoldaş müdür.

Hasanzade telefonun ahizesini yerine koyar. Ferecov'u aydınlatan ışık söner.

Nargile: Görüyor musunuz? Daha dün bize demişti askere gidenin yerine yeni adam aldık diye...

Hasanzade: Yarın sabah işe başlarsınız, maaşı elli manattır...

Nargile: (Gururla) Maaş o kadar mühim değil.

Hasanzade: (Şakayla karışık) Yani o kadar zenginsiniz demek ki?

Nargile: Altmış manat da babamın emekli maaşını alıyorum.

Hasanzade: Babanız vefat etti mi?

Nargile: Evet... Ben bir yaşındayken... Savaşta vurulmuş. Üst teğmenmiş. (Hasanzade sigarasını yakar) Oğlunuzu nereye gönderiyordunuz?

Hasanzade: Başkırdistan'a.

Nargile: Orada çalışacak mı? (Hasanzade başı ile tasdik eder) Uzun zaman mı?

Hasanzade: Kim bilir... Şimdilik üç yıl için gitti.

Nargile: Herhalde oğlunuz mühendis idi...

Hasanzade: Evet. Petrol Mühendisliğini bitirdi.

Nargile: Onu özleyiyor musunuz?

Hasanzade: Özlüyorum, ama ne yapabilirim ki...

Kısa ara

Nargile: (Müteessir halde) Sizin için yapabileceğim bir şey var mı acaba?

Hasanzade: Sağ olun. Lazım olan işleri kendim yapmayı severim.

Nargile: Biliyorum... Oğlunuz tatile geldiğinde her sabah ondan önce kalkıp çay demlerdiniz... Kahvaltı hazırlardınız...

Hasanzade: Öyleydi...

Nargile: Ben o saatlerde pencerenin önüne oturup sizi seyrederdim... Sizin ise bundan haberiniz yoktu.

Hasanzade: Haberim vardı.

Nargile: (Sevinçle) Doğru mu? Ama ben zannediyordum ki siz bir defa bile beni görmediniz...

Hasanzade: Neden... Biz komşu değil miyiz?

Nargile: (Üzüntülü bir halde) Evet... Komşuyuz... (Kısa ara) Sizin oğlunuz geldiği zaman ben de seviniyordum.

Hasanzade: (Şakayla karışık) Doğru mu?

Nargile: (Hasanzade'nin sesindeki manayı hissederek) Ben sizi düşünerek seviniyordum!

Hasanzade: Benim için mi?

Nargile: Evet. O geldiği zaman siz de mutlu oluyordunuz. Konuşuyor, gülüyordunuz... O olmadığı zamanlarda ise saatlerce bu hasır koltukta oturup düşünceli bir halde sigara içiyorsunuz.

Hasanzade: (Gülümseyerek) İhtiyar bir adam başka ne yapabilir ki?

Nargile: Siz ihtiyar mısınız?

Hasanzade: Elbette.

Nargile: (Alıngan bir tavırla) Yoksa beni saf bir kız mı zannediyorsunuz?

Hasanzade: Katiyen!

Nargile: O zaman neden böyle diyorsunuz?

Hasanzade: Kendi hakkımda böyle düşünmemim size ne zararı var ki?

Nargile: Sizden böyle kaba sözler işiteceğimi beklemiyordum.

Hasanzade: Özür dilerim.

Nargile: Lütfen benden özür dilemeyin... Benim kalbimi parçalasanız da sizin özür dilemenize razı olamam.

Hasanzade: Teşekkür ederim. (Kısa ara) Siz çok roman okuyormusunuz?

Nargile: Niçin sordunuz?

Hasanzade: Önemli değil, merak ettim...

Nargile: Hayır, Robinson Kruzo'dan başka hiç bir roman okumadım. (Gururlanarak) Ben matematikçiyim. Fizik ve matematiğe dair elime geçen her şeyi okurum.

Hasanzade: İşte böyle deyiniz.

Nargile: Ne kadar uğraştım, huysuz kadına anlatamadım ben matematikçi olmak istiyorum, gramerim üç olsa da hiç önemli değil diye.

Hasanzade: Olmadı ama öğretmenlerin hakkında böyle saygısızca konuşman doğru değil...

Nargile: Özür dilerim... Unuttum. Söz veriyorum bundan sonra dikkat edeceğim. (Ara. Hasanzade sigara içmektedir. Genç kız onu seyrediyor) Hayat çok sırları içinde taşır...

Hasanzade: Ne gibi?

Nargile: Oğlunuz size çok benziyor...

Hasanzade: Evet... Bir az benziyor.

Nargile: Bir az değil, çok benziyor!.. Gözleri, yürüyüşü, duruşu, hatta sigara içmesi...

Hasanzade: (Hayretle) O sigara mı içiyor?

Nargile: (Telaşlanır) Hayır, hayır... Zannetmiyorum... Ben bir defa gördüm. Sigarayı bir iki nefes çektikten sonra yüzünü gözünü buruşturarak yere attı. İnanın doğru söylüyorum.

Hasanzade: İnanıyorum, doğru söylüyorsunuzdur...

Nargile: (Ona dikkatle bakarak) Hayır! Yalan söyledim! Sigarayı sonuna kadar içti!

Hasanzade: (Şakayla karışık) Yüzünü gözünü buruşturmadı mı?

Nargile: (Kızarak) ne olacak ki? Maşallah, oğlunuz pehlivan gibi. Sigara ona ne yapacak? (Yavaş ve müteessir bir sesle) Ben sizin üzülmeyi istemiyordum.

Hasanzade: Anlıyorum... Sağ olun...

Nargile: Saadet güneş gibi onun başı üzerinde dolaşmaktadır.

Hasanzade: (Birden canlanarak) Böyle mi düşünüyorsunuz?

Nargile: Elbette. Ali tahsilli, akıllı, yakışıklı... Sağlıklı... Sizin gibi de babası var! Mutlu olmak için daha ne istenir ki?

Hasanzade: (Derinden nefes alarak) Hayır... Gerçek saadet için sizin söyledikleriniz yetmez. Asıl mesele bunlardan nasıl istifade ettiğiniz ve kendiniz için, insanlık için ne gibi faydalı işler yaptığınızdır.

Nargile: (Merakla) İnsanlık için mi?

Hasanzade: Doğru değil mi?

Nargile: (Birden) Hayır!

Hasanzade: Niçin? Siz bütün insanlardan nefret mi ediyorsunuz?

Nargile: Sizden ve zavallılardan başka herkesten!

Hasanzade: Zavallı kimlere diyorsunuz?

Nargile: (Düşünceli bir halde) Surik'e, anneme.

Hasanzade: Surik kim?

Nargile: Okul arkadaşım... Liseyi beraber okuduk. Doğru, kafası biraz az çalışır... Ancak zavallıdır. Annem de zavalıdır, çünkü iradesizdir, korkaktır. Rica ederim, bu konularda konuşmayalım... Yüreğinizi daraltmak istemem.

Hasanzade: Mühim değil. Benim yüreğim o kadar da nazik değildir.

Nargile: (Hassasiyetle) Oğlunuzdan ayrıldığınız bu dakikalarda sizi sevindirecek şeylerden bahsetmek isterim

Hasanzade: Teşekkür ederim. Biraz hayatınızdan bahseder misiniz...

Nargile: Benim hayatımın bir kıymeti olsaydı, onu size yüz defa anlatırdım.

Hasanzade: Kim sizin hayatınızın kıymeti yoktur diyor ki?

Nargile: (Aniden sinirlenerek) Kim olacak! Annem! Babamın yerini tutan o köstebek! Yüzüme manalı manalı bakıp gülümseyerek, beni yoldan çıkarmaya çalışan işe yaramaz delikanlılar! Edebiyattan üç vererek üniversiteye girmeme engel olan o kadın! Hepsisi... Herkes! Birden koltuğa yığılır ve ellerini yüzüne kapatarak ağlamaya başlar.

Hasanzade: Lütfen sakın olun... Ağlamayın...

Ara. Evvelki müzik yeniden başlar. Bu sesi işiten insan bu musikinin asırlardır böyle devam ettiğine inanır...

Nargile: (Birden ellerini yüzünden çekerek) Doğru mu, gerçekten siz benim hayat hikâyemi dinlemek istiyor musunuz?

Hasanzade: Evet, istiyorum. Lütfen anlatın.

Nargile gözleri dalgın bir halde... Aynı müzik yeniden başlar. Musikinin ahengine uygun olarak sahne yavaş yavaş kararır.

Nargile: Annemin ikinci defa evlendiği zamanı hatırlamıyorum. Anlattıklarına göre ben küçükken sağlıklı, şen, şakarak yaramaz bir çocukmuşum. Yıllar geçip büyüdükçe bu mutlu hayat da sona erdi. (Müzik kesilir. Sahne tamamen karartılır. Ve karanlıkta Nargile'nin sesi duyulur) Benim hayatımda sıkıntılı günler başlamıştı...

Sahne yeniden aydınlanır. Nargile'nin üvey babasının evinde yemek odası görülmektedir. Artık genç bir kız olan Nargile sık sık mutfaktan odaya tabak, çatal kaşık getirmektedir. Fakat bu durumdan çok hoşnut olmadığı hissedilmektedir. Nezaket Hanım yemek masasını düzeltmektedir. Nargile sürahiyi getirdiğinde masanın üzerine su dökülür.

Nezaket: Niye dikkat etmiyorsun. Şimdi sofrayı mı değiştirelim?

Nargile: Önemli değil ki sadece bir damla döküldü.

Nezaket: Onun hasiyetini biliyorsun. Bak, çorbayı da unutmuşuz. (Aceleyle mutfığa gider. Kız, annesinin arkasından usanmış, isteksiz bir halde bakar. Sonra derin bir nefes alarak, radyoyu açar. Odayı zarif bir müzik sesi doldurur. Nezaket heyecanla odaya girer, çorbayı masanın üstüne koyar ve radyoyu kapatır) Ne yapıyorsun? Bilmiyor musun aç olduğunda böyle şeylere çok sinirleniyor. (Dışarıdan ayak sesleri duyulur) Geiyor...

Ve yalvaran bir ifade ile kızına bakar. Nargile onun ne demek istediğini anlayarak, sahnenin evin ikinci odasını gösteren kısmına geçer. Ferec ağır adımlarla içeriye girer. Nezaket Hanım'ın Ferec'e dikilmiş nazarlarında endişe vardır. Ferec hasır şapkasını çıkarır.

Nezaket'e verir ve mutfağa doğru yönelir. Nezaket de onun ardından gider. Sonra Ferec'in sümkürerek ve suyu çarparak yüzünü yıkamasının sesi duyulur. Bütün bu sesler Nargile'nin sinirlerini bozar ve onun asabileştiği görülür. Nezaket yemek dolu tabağı dikkatli bir şekilde getirip masanın üzerine koyar. Ferec yaş ellerini havaya kaldırmış bir şekilde içeriye girer.

Ferec: Havlu! (Nezaket koşarak havluyu getirir. Ferec havluyu alır kurulanarak yeniden karısına geri verir. Sonra gürültüyle yürüyerek yemek masasının kendine ayrılan sandalyesine oturur. Nezaket havluyu yerine koyarak geri gelir, ayakta durarak kocasına bakar. Onun bakışlarında itaat ve korku hissedilmektedir) Karabiber!

Nezaket: Görüyor musun? Yine unuttum...

Gidip getirir. Ara. Bu esnada Nargile diğer odada kitap okumak ister ama okuyamaz. Sonra kitabı yere bırakarak yarım kalmış elişini alır. İşlemeye başlar. Ama beceremez ve elindeki işi bir kenara atar. Diğer odadan gelen çatal kaşık seslerinin onun asabını bozduğu hissedilmektedir.

Ferec: Komposto! (Nezaket bir bardak komposto getirir. Ferec bir yudum alıp karısına bakarak) Bu sıcak!

Nezaket: (Suçlu gibi) Bu gün işten geç çıktık da...

Ferec: (Nargile'nin olduğu odayı işaret ederek) Peki, o ne yapıyordu?

Nezaket: O da arkadaşına gitmişti...

Ferec: Demek ki burayı otel gibi kullanıyor...

Nargile sinirinden parmağını ısırılmaktadır.

Nezaket: (Kompostoyu götürür) Buzdolabına koyayım, biraz soğusun.

Ferec: Çay!

Nezaket: İki dakikada hazır, şimdi kaynar.

Ferec: (Kızgınlıkla) Kaynar! Kaynar! (Ayağa kalkarak sinirli bir şekilde baştaki kapıya doğru yönelir. Ama birden geriye dönerek Nargile'nin bulunduğu odayı işaret ederek) Onunla konuştun mu?

Nezaket: (Suçlu gibi). Hayır, henüz görüşmedim.

Ferec: Konuş o zaman! (Baş taraftaki kapıdan çıkar. Nezaket onun ardından üzgün ve yardım bekleyen bir şekilde bakar. Nargile diğer odadan gelir)

Nargile: Ne oldu?

Nezaket: (Tereddüt içinde). Hiç bir şey!

Nargile: O adam benim hakkımda ne diyordu? (Kısa ara) Niye susuyorsun? Neden konuşmuyorsun?

Nezaket: Bir az yavaş...

Nargile: Yavaş konuşmayacağım! Burası benim babamın evi.

Nezaket: Nargile... Kızım...

Nargile: (Şimdi yavaş sesle) Ah! Bir kerecik de olsa beni anlasaydın, vaktiyle genç güzel bir gelin olan sen bu adamın neyine âşık oldun ki?

Nezaket: Ben şimdiye kadar bu sırrımı kimseye açmadım. Ama artık sen büyük bir kız oldun. Sana söylüyorum, ben onu sevmiyorum. Hiç bir zaman da sevmedim!

Nargile: Öyle ise.. Ne diye o adam bunca yıldır burada.

Nezaket: Baban öldüğü zaman sen küçük bir cocuktun. Ben bu çatının altında yapayalnız kalmıştım.

Nargile: Niye yalnızdın ki? Çalışıyordun...

Nezaket: Doğru gündüzleri çalışıyordum. Ama geceler ise... Dünya daralıyor, evdeki her şey, duvarlar, masa, sandalyeler üzerime doğru gelerek diyorlardı ki: «O artık yoktur... Hiçbir zaman da gelmeyecektir».

Yine birinci sahnedeki müzik duyulur. Bu ses insanda öyle bir his oluşturur ki sanki bu musiki dünya kurulduğundan bu yana devam etmektedir.

Ben her yerde... Her yerde onun yokluğunu hissettim Bana öyle geliyordu ki onunla birlikte bütün hayat ışığım sönmüştü. Sen ise, henüz konuşamayan küçücük bir bebektin. Dünyadan habersiz gözlerini bana dikip gülümsedikçe beni sıkıntılar basardı. Öyle zannediyordum ki savaş seni de elimden alacak, benden koparacaktı. Sanki soğuk asker süngüsünün ucu minik dudaklarına dayanmıştı. Sen ise onu emzik yerine emiyordun. Her gece korkunç rüyalar görüyordum. Rüyamda sahipsiz uçsuz bucaksız bir çölde yaralı kalmış babanın sesini duyardım. (Müzik devam etmektedir) Yalnızlık çok korkunç idi. (Ağlamaktadır) Artık yaşayamıyordum. Beni anla...

Nargile: (Sakin bir halde) Tamam, lütfen artık sakınleş.

Nezaket: (Daha şiddetli bir şekilde ağlar) Yoksa... Ben babanın hatırasını bu dünyada hiç bir mutluluğa değişmezdim.

Ara. Müzik devam eder. Müzik kesilir. Sahne kararır. Sahne tekrar aydınlandığında Hasanzade sigarasını içerken dinlemeye devam etmektedir. Nargile heyecanla anlatmaya devam eder.

Nargile: (Sakinleşmiş bir halde) Anneme inanıyorum... Bir keresinde ben onu yalnızken babamın resmine bakarak ağladığını gördüm. Onun bu haline çok acıyorum. Lakin onun zayıflığı, iradesizliği beni delirtmekte.

Hasanzade: Peki, sonra ne oldu?

Nargile: Sonrasını da anlatayım...

Sahne yeniden kararır. Sahne tekrar aydınlandığında vakit akşamdır. Ferec karısının önünde dikilmiştir. Nargile ise, diğer odada karyolasının üstünde yarı uzanmış bir halde uyuyakalmıştır. Okuduğu kitap göğsünün üzerine düşüp kalmıştır. Yüzünde heyecanlı bir ifade vardır.

Ferec: (Karısına) Ne oldu, konuştun mu?

Nezaket: İyi ama bu ev ona babasından kaldı. Ben nasıl söylerim sen git, başka bir yere taşın diye?

Ferec: Halası tek başına kalıyor. Gitsin orada kalsın.

Nezaket: (Suçlu gibi) Söyleyemedim... Kalbim elvermedi...

Ferec: Demek o senin öz evladın ama diğerleri üvey öyle mi?

Nezaket: Üvey ne demek?

Ferec: O halde niye onları da düşünmüyorsun? Kız bir odada yerleşmiş biz ise beş kişi iki küçük odaya sığınmışız... Çocukların ders çalışmaya yerleri bile yok... (Öfkelenmiştir) Ama bu senin umurunda bile değil.

Nezaket: Kız hiçbir zaman çocukların odasında ders çalışmasına mani olmadı ki! Hatta... Kendisi de her zaman onlara yardım ediyor.

Ferec: Bana masal anlatma. (Birden) Onu burada istemiyorum, vesselam, ya o, ya ben!

Ferec odadan çıkar. Nezaket onun ardından uzunca bir süre bakar. Sonra Nargile'nin odasına giderek yanına oturur. Bakışları kızına takılıp kalmıştır. Yine aynı müzik çalmaya başlar. Zaman durur... Nargile ayılır. Annesine bakarak sanki hayalini uzaklardan geri getirmeye çalışır.

Nargile: (Yerinden doğrulur) Çok garip bir rüya gördüm...

Nezaket: Hayırdır inşallah, ne gördün?

Nargile: Yemyeşil bir ormanda hızlı hızlı yürüyordum. Birden karşıma saçları ağarmış uzun boylu bir asker çıktı. İkimiz de ayakta bekliyoruz. Bu arada sen de geliyorsun... Asker kederli gözlerle bana bakıp susuyor. Ben kendimi kaybediyorum. Bana diyorsun: bu askeri tanıyor musun? Bu senin babandır... Ben içimden diyorum: baksana, ne kadar yakışıklı bir babam varmış.

Nezaket: Baban savaşa gittiği zaman yirmi üç yaşında simsiyah saçlı genç bir delikanlıydı.

Nargile: (Yerinden kalkarak aynada uzun süre kendini seyreder. Bakışlarını aynadan ayırmadan okumaya başlar)

*Sen şahin gibi cesur, melek gibi güzel idin
Sen yiğitler içinde bir yiğit idin.
Seni uzak bir sahrada sinenden vurdular...
Dağlardan bir kartal uçup yanına geldi.
Başın üzerinde dönüp duran kargalar
Onu görüp kaçtılar.
Düşmanı mahvedip gelen yoldaşların seni
Bir ağaç altında defneyleyip gittiler.
O zamandan beri kartal her akşam, her sabah
Senin garip mezarının üzerinde dönerek
Göklerin derinliklerinde gözden kaybolur*

Ferec gelir, diğer odaya geçer. Kızın söylediği şarkı onu çileden çıkarır. Sinirinden sandalyeleri birbirine vurur.

Ferec: (Yemek odasında sandalyeye oturarak bağırır) Su! (Nezakete ürpererek kalkar, mutfaktan bir şişe su getirir) Ne oldu, konuş-tun mu?

Nezakete: Hayır.

Ferec: Niye?

Nezakete: Ben konuşamadım!

Ara. Ferec sakın bir halde şişeden suyu döker ve içer. Sonra ayağa kalkar ve karısının önüne dikilir.

Ferec: Ya ben, ya o! Bu gece eve gelmeyeceğim. Soran olsa emmioğlulugideyim. Sabah arayıp kararını bildirirsin.

Hasır şapkasını alarak gürültülü bir şekilde çıkar. Nezakete yerinde donup kalmıştır.

Nargile: (Gelir) Yine niye sandalyeleri bir birine vuruyordu?

Nezakete: Nargile! Kızım! Sen halanın evine taşınırsan, o yalnız başına kalıyor.

Nargile: Demek öyle... Ha...

Nezakete: Yine de evvelki gibi gözüm hep senin üstünde olacak.

Nargile: Hayır, ben hiçbir yere gitmiyorum. Burası benim babamın evi. Zahmet olmazsa siz çekip gitseniz, ben kendimi burada çok rahat hissediyorum.

Nezakete: (Acıklı bir halde) Sen bir kişisin, ama biz beş kişiyiz!

Nargile: (Onun sözünü tekrar ederek) Biz! Sen demedin mi onu istemiyorum diye?

Nezakete: (Bağırarak) Benim çocuklarım var!

Nargile: Çocuklar!

Nezakete: Bu ne biçim cevap? Sen annenle konuşuyorsun!

Nargile: Hayır. Ben Ferec'in karısı ile konuşuyorum...

Nezakete: (Mülayim bir tarzda) Kızım, artık sen büyük bir kızsın... Her şeyi anlıyorsun. Sana anlattım...

Nargile: Seni yeniden evlendin diye suçlamıyorum.

Nezakete: Yoksa benim seni istemediğimi mi zannediyorsun?

Nargile: Hayır, böyle bir şüphem yok.

Nezakete: Peki, o zaman beni neyle suçluyorsun?

Nargile: Kölelikle!

Nezakete: Ben kimin kölesiyim ki?

Nargile: (Bağırarak) Bir köstebeğin! İnsanlıktan nasibi olmayan bir rezilin! Sen kaç yıldır onun yanında benimle tek bir kelime bile konuşmadın! O köstebek sinirlenip seni kovar diye korkuyorsun.

Nezakete: (Sarsılmış halde) Sen annenin haline acıyacağın yerde, neler söylüyorsun!

Nargile: Ben sapasağlam oldukları halde kendilerini yalnız acınmaya layık hissedenlere...

Nezakete: Benden nefret ediyorsun öyle mi?

Nargile: Affedersin anne, ama beni o kadar çok üzdün ki...

Nezakete: Belki de o lanet savaş olmasaydı bizim aramızda böyle konuşmalar olmazdı...

Nargile: Neyse... Bu konuşmalar için artık çok geç. Demek sen de, kocan da benim bu evden çıkıp gitmemi istiyorsunuz...

Nezaket: Ben değil... Lütfen beni anla...

Nargile: Anlıyorum... Ama sen bile seni ne kadar iyi anladığımı bilemezsin.

Nezaket: O gitti. Eğer, sen burada kalırsan, bir daha geri gelmeyecek. Benim ise, ondan üç çocuğum var...

Nargile: Çocukları bu işe karıştıрма. Dünyada hiçbir şeyden haberleri olmayan o masumları şantaj aleti gibi kullanmak doğru bir hareket değil. O bunu yapıyor bari sen yapma.

Nezaket: Sana göre ben suçluyum, değil mi?

Nargile: Lütfen, yalvarıyorum, böyle konuşmayı bırak. Git diyorsan, giderim. *(Bavulunu toplamaya başlar)*

Nezaket: *(Gözyaşları içinde)* Allah biliyor ki, seni ne kadar çok seviyorum... Sen benim ilk çocuğumsun. Sen bana babanın yadigarısın...

Nargile: *(Bağırarak)* Sana biraz önce dedim, bu sözleri bırak bir kenara! Yoksa bak, gitmem. O köstebek bilir ki, mahkemeye başvursam, bu evin en azından bir odası kanunen benim hakkım olacaktır.

Nezaket: *(Korkmuş bir halde)* Elbette... *(Ara. Birinci sahnedeki musiki yine duyulmaktadır. Yine de insana öyle bir his gelir ki, bu musiki dünya yaratıldığından bu yana devam edip gelmektedir. Nargile babasının fotoğrafını duvardan alarak bavuluna koyar. Sonra gardiroya babasından kalan kravatları çıkarır, havada silkeleyerek tozunu alır)* Lütfen onlardan birisini bana bırak...

Nargile: *(Kravatları bavula koyarken)* Ondan sana bu ev kalıyor, bir kravat neyine lazım ki...

Nezaket: Niye bana karşı bu kadar acımasısın? *(Fakat Nargile annesini dinlemez. Bavulunu eline alır. Müzik devam etmektedir)* Her gün senin yanına geleceğim.

Nargile: *(Onu dinlemeyerek gözlerini duvara diker. Kendi kendine konuşur gibi)* Gövher ninem anlatırdı, babam bu odada doğmuş, sonra da burası onun çalışma odası olmuş...

Nezaket: Evet öyleydi...

Müzik kesilir.

Nargile: *(Tehdit ederek)* Eğer, burayı yatak odası yaparsanız mahkemeye başvurup burayı tekrar sizden alacağım. Artık siz sağ, ben selamet.

Odadan çıkar. Nezaket kızının ardından uzun uzun bakar. Işık yavaş yavaş kararır. Nezaket endişeli bir halde odayı gözden geçirir. Sanki duvarlar üzerine doğru gelmektedir. Yarı karanlık içinde her taraftan üzerine gelen duvarlar arasında Ferec ona doğru ilerler, Nezaket'in karşısına gelince durur. Nezaket yaşlı gözleriyle kocasına bakarak, kısıp bir sesle.

Nezaket: Gitti!

Ferec'in Nezaket'e dikilmiş bakışları altında sahne kararır. Işıklar yandığı zaman Nargile'nin yeni evi görünür. Burası dar, küçük, yarı karanlık bir yerdir. Odanın içine üzerine ucuz, lakin çok temiz bir battaniye serilmiş demir karyola ile eski bir divan konulmuştur. Karyolanın yanındaki duvara Nargile'nin genç yaşta vefat etmiş babasının fotoğrafı asılmıştır. Ortada temiz, beyaz bezle örtülü bir masa ve iki eski sandalye vardır. Nargile üzerinde ev elbisesi etrafı düzeltmektedir. Telefon çalar. Nargile ahizeyi eline alır. Bu arada sahne ışıkları onu ve hattın diğer ucundaki telefon kuliyesini aydınlatmaktadır. Kuliye aşırı rükuş giyinmiş sarışın bir genç kız telefon ahizesini kulağına tutmuştur. Onun yanında da yine aynı şekilde giyinmiş iki delikanlı durmaktadır. Gençlerden biri kızın elini tutmuştur.

Sarışın kız: Nana, yeni eve taşındığın için seni tebrik ediyorum.

Nargile: Çok sağ ol. Ancak yeni evim tebrike değmez.

Sarışın kız: Ne diyorsun, Nana. Sen artık özgür bir kuşsun... Kimse sana soramayacak, niye erken gittin, neden geç kaldın, diye? Bu dünyaya değer. Seni kıskanıyorum.

Nargile: *(Gülümseyerek)* Doğru mu?

Sarışın kız: Yemin ederim, öyle. *(Yanındaki ikinci delikanlıya bakarak gülümsüyor)* Nana!

Nargile: Ne var?

Sarışın kız: Çabuk giyin gel. «Nergis» kafesinin yanında bekliyoruz.

Nargile: Kiminle?

Sarışın kız: Gelirsen, görürsün. (Yanındaki ikinci delikanlıya bakarak gülümsüyor) Sana bir sürprizim var. (İkinci delikanlı gülümsüyor)

Nargile: Ne sürprizi?

Sarışın kız: Dedim ya, gelirsen, görürsün.

Nargile: Sen kiminlesin?

Sarışın kız: Ben Dodik'le.

Nargile: Hangi Dodik'le?

Sarışın kız: Yüzünde yara izi olan Davut'u tanımıyor musun?

Nargile: (Kahkahayla gülerek) Niçin oğlanın yanında böyle konuşuyorsun?

Sarışın kız: Sen de... Oğlanın... (Davut onun elini kuvvetli bir şekilde sıkıyor. Kız bağırır) Ay...

Nargile: Ne oldu?

Sarışın kız: Sen bunun vahşiliğini biliyorsun... (Davut vahşi bir görünüş alarak, dişlerini bir birine sürüp gıcırdatır.) Ay, Dod... Yeter... (Telefona) Kurtar beni! Sürprizin bağı çatladı.

İkinci genç: (Ağzını telefon ahizesine yapıştırarak şarkı söylemeye başlar).

Zaman geçer... Günler kuş gibi uçar.
Hayat bir bardak sudur,
Acele et, çabuk iç.
Yoksa bizim bu yaşlı dünyamız,
Her bir an bir avuç kül olabilir.
Hayat bir bardak sudur,
Acele et, çabuk iç...

Sarışın kız: (Devam eder)

Talihinden şikâyetçi huysuz bir kız,
Bizi sınıfta bıraktı, «üç» verdi,
Üniversiteye giden yolumuzu kapadı.
Biz hayattan ve çirkin kızdan,
İntikam alacağız.
Biz aşk badesini sonuna kadar içip,
Dünyanın bütün zevkü sefasını tadacağız...
Biz hayattan ve çirkin kızdan,
İntikam alacağız.

Üçü birden: (Hep beraber söylüyorlar)

Biz hayattan ve çirkin kızdan,
İntikam alacağız.

Sarışın kız: Nana, çabuk gel, bekliyoruz.

Telefon kulübesi karanlıkta kalır. Şimdi yalnız Nargile'nin odası görünmektedir. Yavaş yavaş ev kıyafetini çıkarır, yeni elbisesini giymeye başlar. Yüzünde ciddiyet ve düşünceli bir hal hâkimdir. Makyajını yapmaya başlar. Sonra aklına ne geldiyse sinirli hareketlerle bundan vazgeçer ve yüzünü silmeye başlar. Yalnız saçlarını tarayarak odadan çıkar. Sahne kararır. Işıklar yandığı zaman ikinci perdenin dekorasyonu vardır. Hasanzade'nin evinin balkonu, kapıdaki söğüt ağacının yaprakları güneş ışığında parıldamaktadır. Hasanzade balkonda oturmuş sigara içmektedir. Nargile onun karşısında durur ve parmaklarıyla söğüt ağacının yapraklarıyla oynar. Heyecanlıdır.

Hasanzade: Demek, arkadaşınızın davetine gitmediniz?

Nargile: (Onun yüzüne bakmadan) Hayır, buraya geldim.

Ara.

Nargile: (Söğüt dalını bırakarak) Sebebini sormayacak mısınız?

Hasanzade: (Gülümseyerek) Sizde misafire niye geldin diye sorarlar mı?

Nargile: Ben misafir olarak gelmedim ki. Sizi yakından gör-

mek, sesinizi duymak için geldim. Siz dünyadaki bü-tün erkeklerden çok hoşuma gidiyorsunuz!

Hasanzade: Teşekkür ederim. Ancak siz dünyada ne kadar erkek tanıdınız ki...

Nargile: Yeteri kadar tanıdım. (*Alınan bir halde*) Ben her şeyi, hatta Surik'in hoppa arkadaşlarıyla beni çağırdığını size anlattımsa zannetmeyin ki ben ahmak ve kolay aldanan bir kıyım.

Hasanzade: Aksine... Bence siz çok akıllı bir kızsınız.

Nargile: (*Ona derin ve sorgulayıcı bir nazarla bakarak*). Lütfen samimi olun! Benimle alay etmeyin!

Hasanzade: Samimi olarak söylüyorum.

Nargile: Küçükken bir defa rahmetlik Gövher ninem de bana böyle demişti.

Hasanzade: Denk gelmemiş demek ki? Yoksa birçok kimse bunu size söylerdi.

Nargile: Ancak çoğu zaman ben bu sözün aksini işittim.

Hasanzade: Mesela, kimden?

Nargile: Mesela, üvey babamdan... O her zaman benim ahmak bir kıy olduğumu söylerdi... Daha sonraları ise... On altı on yedi yaşına geldiğimde annemi benim evde kalaçağıma ve onun içinde mümkün olduğunca çabuk bir adam bulup evlendirmek gerektiğine inandırmaya çalışırdı.

Kısa ara. Hasanzade yeni bir sigara yakar.

Hasanzade: Üvey babanız bu sözleri sizin yanınızda mı söylüyordu?

Nargile: Bazılarını gözümün içine bakarak söylüyordu, bazıları ise odamdan işitiyordum.

Hasanzade: Peki, anneniz ne cevap verirdi?

Nargile: Size biraz önce ne anlattım ki, annem ondan çok korkardı.

Hasanzade: (*Kısa aradan sonra*) Hayatta böyle şeyler olur... Siz annenize kızmayınız, darılmayınız...

Nargile: Eğer, onun kocası adam olsaydı, ben anneme darılmazdım. Yüzüne baktığınızda kusarsınız. (*Daha da sinirlererek*) Cimri, pinti, dedikoducu, korkak, alçak, rezil... Her ne dersiniz, ondan!

Hasanzade: Lütfen sakın olun... Ama siz bana söz vermiştiniz bir daha böyle sinirlenmeyecektiniz.

Nargile: Bağışlayınız... (*Ağlamaklı bir halde*) O adam beni o kadar çok üzdü ki...

Hasanzade: Her şey geçip gitmiş. Artık onlardan ayrı yaşamaktasınız.

Nargile: Ayrı yaşasam da, onun öfkeden kocaman açılmış gözlerini her yerde görüyorum...

Hasanzade: Çalışırsınız... Başınız meşgul olur... Her şeyi unutursunuz.

Nargile: Ama zaten ben annemin evinde çalışmıyor muydum? Evin bütün temizliğini yapıp, altı kişinin çamaşırlarını yıkayan ben değil miydim?

Hasanzade: Ben sizin her gün ne kadar çamaşır yıkadığınızı, ne kadar çöp attığınızı görüyordum.

Nargile: Ah, hiç olmazsa, bunu bir kişiden duydum...

Hasanzade: Ancak öyle çalışmak başka, cemiyet içinde çalışmak başka şeydir... Fabrikada yeni insanlarla tanışacaksınız, yeni şeyler duyacaksınız...

Nargile: Ben sizden başka hiç kimseyi görmek de istemiyorum, duymak da!

Hasanzade: Nedenmiş o?

Nargile: Çünkü hiç kimseye inanmıyorum!

Hasanzade: O halde bana niçin inanıyorsunuz?

Nargile: Bilmiyorum. (*Kısa ara*) Ancak bu böyle... Eğer, son iki yıldır her gün bu pencereden sizi seyretmeseydim, ne

yapardım, nasıl teselli olurdum bilmiyorum. Biraz önce size yalan söyledim... Postacı rahatsız değildi... Onu sokakta bekledim... Gelince önüne çıkıp, Hasanzadegile gidiyorum gazeteleri ben götürebilirim dedim...

Hasanzade: Olsun... Tanışmamıza çok sevindim.

Nargile: Teşekkür ederim.

Hasanzade: Teşekkür niye...

Nargile: Sizin gibi bir adam, eğer, benimle tanışmaktan mutlu oluyorsa...

Hasanzade: Neden, siz kötü biri misiniz ki?

Nargile: Bilmiyorum... Her halde, felek benim hakkımda bir az insafsızlık yapmış...

Hasanzade: Yanlış düşünüyorsunuz... Eğer, «felek» denen şey varsa, sizin ondan şikayet etmeye hakkınız yoktur. O, mutlu olmanız için size her şeyi vermiş... Akıl, güzellik, sağlık... Daha ne istiyorsunuz... Biraz önce kendiniz bu sözleri benim oğlum için söylüyordunuz.

Nargile: O başka... Ben başka! O sizin oğlunuz...

Hasanzade: Bu o kadar da önemli değil... Oğul, kız, hiç kimse hayatının sonuna kadar anne ve babasıyla beraber yaşamıyor...

Nargile: Ah, siz ne kadar iyisiniz... Ben de sizi hep böyle hayal ederdim...

Hasanzade: Siz de iyi bir insansınız... Neden, kötü bir insan olalım ki? Kötülükte ne var ki...

Nargile: Doğru diyorsunuz... (Kısa ara) İzin verin evinizi temizleyim...

Hasanzade: (Şakayla karışık) Size zahmet vermek istemem.

Nargile: Ben gözümü açtığım andan beri hep kötü bir adam için zahmet çektim. Şimdi ise... Dünyada herkesten çok beğendiğim, herkesten iyi sandığım bir adam için zahmet çekmek istiyorum. Sizin beni bundan mahrum etmeye hakkınız yok.

Hasanzade: (Şakayla karışık) Öyleyse, önce kütüphaneyi bir yola koyabilirseniz... Aydın döküp dağıtmış... Ben de işe gideyim... Çıkmak isterseniz, kapıyı sert çekin, kendi kapanacaktır.

Nargile: Baş üstüne! (Nargile dolaba yaklaşıp, düzensiz halde üst üste konulmuş kitaplardan ilk eline geçen kapağı inceleyip içine bakmak isterken sayfaların arasından kurumuş bir çiçek düşer. Genç kız eğilip çiçeği yerden alır ve burnuna tutarak koklar. Bu sırada Hasanzade, elinde kalın bir dosya ile içeriden görünür) Bu ne çiçeğidir?

Hasanzade: Ona «Boy çiçeği» derler. Dağların zirvelerinde yetişir.

Nargile: Ne garip bir çiçek... Kupkuru olmuş ama öyle güzel bir kokusu var ki sanki yeni koparılmış gibi.

Hasanzade: (Derin nefes alarak) «Boy çiçeği» öyledir... Kuru- duktan sonra bile kokusu taptaze kalır. Şimdilik hoşça kalın.

Hasanzade gitmiştir. Nargile çiçeği yeniden kitabın sayfalarının arasına koyar. Eşyaların tozunu alır. Çaydanlığı suyla doldurup ocağına üzerine koyar.

Nargile: (Şarkı söylemeye başlar)

Onun saçları gümüş gibi beyazdır...
Gözlerinde daima bir keder vardır...
Ben onun necip ellerine bakarak sordum:
Azizim, niçin her zaman perişansın...
O gülümseyip cevap verdi:
«Kalbimde kim bilir neler var...
Açıp herkese demek mi olur...»

Kapının zili çalar. Nargile kapıyı açar. Nezaket içeriye girer.

Uzun ara.

Nezaket: (Asabi bir halde) Burada ne arıyorsun?

Nargile: Öylesine gelmişim.

Nezaket: Genç bir kızın bekâr bir adamın evinde ne işi var?

Nargile: (Sakin halde) Beni işe yerleştirecek.

Nezaket: Ne münasebetle? Seni nereden tanıyor?

Nargile: Ben onunla tanışmak istedim.

Nezaket: Yanlış yapmışsın. Onun senin yaşında oğlu var.

Nargile: (Sakin halde) Yanlış biliyorsun, onun oğlu benden üç yaş büyük.

Nezaket: (Korku içinde) Onunla uzun zamandır mı tanışıyor-sun?

Nargile: Hayır... Bir saat önce tanıştık.

Nezaket: (Tekrar sinirlenir) Buradan hemen defol, cehenneme kadar yolun var!

Nargile: (Gülümseyerek). Cehennemde çok kaldım, şimdi biraz da cennete gitmek istiyorum.

Nezaket: Ne demek bu şimdi, annenle dalgamı geçiyorsun?

Nargile: (Sakin halde) Hayır, dalga geçmiyorum,

Nezaket: (Mülayim bir tarzda) Hiç düşünmüyor musun, millet ne diyecek, neler konuşacak? Yoksa Hasanzade seni hizmetçi olarak mı tuttu?

Nargile: Hizmetçiliğin pabucunu yeni dama attım. Onun evi-ni toplayıp temizlemeyi kendim istedim.

Nezaket: Senin deli olduğunu söylüyorlardı da inanmıyordum.

Nargile: Eh... İnanmadın da ne oldu...

Nezaket: Eğer, şimdi bu evden çıkıp gitmezsen, polisi araya-cağım!

Nargile: (Kahkahayla güler) Ben on yedi yaşından başlayarak, tam dokuz yıl babamın emekli maaşıyla geçinip, Ferec Serdarov'a hizmetçilik yaptım. Ne oldu? Sonunda beni öz babamın evinden kovdular. O zaman niye polisi arama-dın?

Nezaket: Senin gibi genç bir kızın tek başına yabancı bir ada-mın evine gitmesi ahlaksızlıktır.

Nargile: Peki, eziyet... İşkence... Adaletsizlik ne oluyor?!

Nezaket: (Duygulanır) Niye böyle diyorsun... Seni kim dövdü, kim sana sövdü?

Nargile: Öyle zulüm var ki, dövmek onun yanında çok hafif kalır. Bir çift ağarmış göz, buz gibi soğuk, iğrenç bakışları ile beni günde yüz defa tahkir ediyordu. Ben, on üç on dört yaşında bir kız çocuğu, onun kirli iç çamaşırlarını yı-kardım. Çocuklarına bakıcılık yapardım... Sabahtan akşa-ma kadar yılan gibi deri değiştirdim. Bütün bunların karşılığında ise bir sürü azar işitirdim! Eh... Boş yere geldin... Anne...

Nezaket: (Ağlamaktadır) Nar... Kızım... Aklını başına topla. Beni ikinci defa bedbaht eyleme.

Nargile: Ben seni bağışlarım, anne ama sen de beni hatırı-nan çıkar. Üç çocuğun var... Onlar sana yeter.

Nezaket: Nargile, Kızım!

Nargile: Git, anne.

Nezaket: Söz ver, bir daha bu eve gelmeyeceksin.

Nargile: Bu konuyu düşüneneğim.

Nezaket: (Tehditle) Söz ver!

Nargile: Sana söyledim, düşüneneğim.

Nezaket: Unutma ki, cennet anaların ayakları altındadır. An-nesine saygı göstermeyen öteki dünyada da asla rahat edemez.

Nezaket çıkar. Ara. Hasanzade gelir.

Hasanzade: Siz hala burada mısınız. Ne oldu? Niye böyle üz-günsünüz?

Nargile: Acaba kölelik denen şeyin yeryüzünden kalktığı za-manı görebilecek miyiz? Yoksa bu dünyanın değişmez ka-nunlarından birisi midir?

Hasanzade: (*Şakayla karışık*) Ne diyorsunuz... Biz, köleliği çoktan kaldırdık...

Nargile: Ben yürek, karakter köleliğini kastediyorum. Lanet olası korku hissini diyorum.

Hasanzade: (*Ciddi*) Elbette, bin yıllardan beri insanların kanına, iliğine işlemiş pisliklerin, kötülüklerin hepsini birden çıkarıp atmak mümkün değildir... Lakin...

Nargile: (*Heyecanla onun sözünü keserek*) Ah... Bir bilseydiniz, ben, birisinin diğerinden korkmasından, ona yaltaklanmasından ne kadar çok nefret ediyorum...

Hasanzade: Anlıyorum... Ama sadece nefret etmekten ne çıkar ki... (*Keskin şekilde*) İnsanları korkaklığa, yaltaklığa iten sebepleri bulup ortadan kaldırmak lazımdır! (*İlhamla*) Bizim fabrikada kimseden korkmayan, kimseye yaltaklanmayan, helal emekleriyle her şeyin üstesinden gelen delikanlılar, genç kızlar göreceksiniz ve o zaman inanacaksınız ki, korkaklık hiç de hayatın kanunlarından birisi değildir!

Nargile: Çünkü onların reisi sizsiniz!

Hasanzade: Bunun çok fazla bir önemi yok, ben yahut bir başkası...

Nargile: (*Onun sözünü keserek*) Önemi var. Ben oradan, o pencereden size, sizin iri ve güzel ellerinize baktıkça kendi kendime diyordum ki, acaba bu adam hayatında kimse-den ya da bir zorluktan korkmuş mudur? Sizin bu elleriniz bana cesaretin, mertliğin, iradenin, asaletin canlı bir timsali gibi görünüyordu.

Kısa ara.

Hasanzade: (*Sözü değiştirir*) Buraları ne güzel düzeltmişsiniz.

Nargile: (*Sevinçle*) Hoşunuza gitti mi?

Hasanzade: Elbette... Böyle düzen tertip kimin hoşuna gitmez ki...

Nargile: Divanın yerini değiştirdim. Güzel olmamış mı?

Hasanzade: Aksine... Sanki onun asıl yeri burasıymış, (*Şakayla karışık*) uzan, söğüt dalları arasından gökyüzünü seyret.

Nargile: Evet! Özellikle aydınlık gecelerde.

Hasanzade: Siz ne kadar romantik birisiymişsiniz...

Nargile: (*Utanarak*) Doğru mu söylüyorsunuz... Yoksa...

Hasanzade: Tabii ki doğru söylüyorum...

Nargile: Sağ olun, şimdiye kadar kimseden şahsım hakkında böyle güzel bir iltifat işitmemiştim.

Hasanzade: (*Şakayla karışık*) Erkek arkadaşlarınız size nice iltifatlar etmiştir.

Nargile: Erkek arkadaşım yok ki!

Hasanzade: Ne demek yok? Böyle güzel bir kız...

Nargile: Birisi vardı. Başumdan defettim, gitti...

Hasanzade: Neden?

Nargile: Yüzü kız gibi görünüyordu. Öyle laubali gülüyordu ki, sanki yüzü akıp gidecekti...

Hasanzade: (*Gülümseyerek*) Akıllı mıydı bari?

Nargile: : Akıllı mı... (*Avucunun içine üfürür*) Saman tozu! Kendini de zamanımızın Don Juan'ı zannediyordu.

Hasanzade: O zaman nasıl oldu da önceleri ondan hoşlandınız?

Nargile: Baktım kızların bir kısmı ondan hoşlanıyor ben de merak ettim. Şimdiki aklım olsaydı onun yüzüne bile tü... (*«Tükürmezdim» diyecekti ama sözünü değiştirir.*) bakmazdım. Siz buraya gelmeden önce yaşanan bir olaydır... O zaman on altı yaşındaydım.

Hasanzade: Arkadaşınızın sürprizi neymiş?

Nargile: Boş verin. Size dedim ya gitmedim. Neden bir kere daha soruyorsunuz? Yoksa bana inanmıyor musunuz?

Hasanzade: İnaniyorum. Tamamıyla inaniyorum.

Nargile: (Gururla) Ben size hiç bir zaman yalan söyleyemem. Yalandan nefret ederim. O da korkaklık gibi bir şeydir. Öyle değil mi?

Hasanzade: Öyledir.

Nargile: Sizin için çay demlemiştim.

Hasanzade: Ne diyorsunuz! Siz, benim bu saatlerde çay içmek istediğimi nerden bildiniz?

Nargile: (Sevinçle) Şimdi getiriyorum.

Hasanzade: Teşekkür ederim.

Nargile mutfaktan bir bardak çay, şeker, bisküvi ve diğer şeyler alıp getirir.

Nargile: İyi demlenmiş mi?

Hasanzade: Çok güzel. Kendinize niye almadınız?

Nargile: (Utanarak) Ben sizin yanınızda nasıl çay içerim?

Hasanzade: İçince ne olur ki? (Nargile tereddüt içinde susmak-tadır) Lütfen, rica ediyorum, siz de bir çay alınız.

Nargile gider, kendine de bir çay getirir ve bir sandalye çekerek Hasanzade ile karşı karşıya oturur. Kâh neşeli, kâh ciddi görünür. Ne şekilde davranması gerektiğine kendisi de karar verememiştir.

Hasanzade bunu hisseder.

Nargile: Üvey babamla annemin, başıma açtıkları oyunlara bakmayın. Hayat benim için bazen güzel sürprizler de hazırlıyor.

Hasanzade: Doğru mu?

Nargile: Doğru. (Kısa ara. Cesaretle) Mesela, bu balkonda, bu söğüt ağacı altında sizinle böyle karşı karşıya oturmak, sizi dinlemek, sizin için bir şey yapabilmek benim en büyük arzum idi. (Göz kapaklarını indirerek, yavaş sesle) Bu geçen iki yıl içinde sizden daha erken uyuduğum bir gece bile olmadı.

Hasanzade: Sizin gibi akıllı bir genç kızdan böyle sözler işitmek benim için iltifattır. (Kısa ara) Biz insanlar garip özelliklere sahibiz. Ne kadar büyük irade sahibi olursak olalım, hayatımız ne kadar hareketli olursa olsun, yine de birilerinin bizi düşünmesini, bizim için meraklanmasını istiyoruz.

Nargile: Başka nasıl olabilir ki... İnsanlarla beraber olduğun halde, Robinson Kruzo gibi yaşamak olmaz ki...

Hasanzade: (Sigarasını yakar) Doğru.

Nargile: Yalnızlık çok korkunç bir şey! Annemlerde olduğum zamanlarda her zaman kendimi çok yalnız hissediyordum...

Hasanzade: Anlıyorum...

Telefon çalar. Nargile sıçrayıp telefona bakar.

Nargile: Kimi istemiştiniz? Hasanzade'yi mi? Hemen.

Hasanzade yerinden kalkarak telefona doğru ilerler. Nargile ahizeyi büyük bir sevinçle ona uzatır. Bu genç kız için büyük bir mutluluktur.

Hasanzade: (Telefonda) İyi, boşaltmaya başlasınlar, ben de yarın saate kadar gelirim. (Ahizeyi yerine koyar)

Nargile: İşten arıyorlar herhalde?

Hasanzade: Evet. Yeni malzemeler gelmiş, gidip onları teslim almak gerekiyor.

Nargile: (Tereddütlü bir halde) O zaman... Ben de gideyim...

Hasanzade: Yarın işe başlıyorsunuz değil mi? Elbette, çimento fabrikasında çalışmak o kadar kolay değildir.

Nargile: Zordur. Ama siz de orada çalışıyorsunuz.

Hasanzade: (Gülümseyerek) Ben ayrı... Bizim ciğerlerimiz çimento tozuna alışmış artık.

Nargile: (Paltosunu giyerken) Ara sıra evinize gelmeme izin verir misiniz?

Hasanzade: Elbette...

Nargile: Ara sıra değil, sık sık! Her gün!

Hasanzade: Gelebilirsiniz.

Nargile: Benim hakkımda kötü düşünmeyin sonra ha!

Hasanzade: Siz kötü bir kız mısınız ki?

Nargile: (Ciddiyetle) Hayır, ben kötü bir kız değilim!

Hasanzade: O halde niçin ben sizin hakkınızda öyle düşünüyüm ki?

Nargile: (Kendi kendine konuşur gibi) Doğru tabii ki... (Kısa ara) Benim şimdiye kadar yabancı birisiyle bir odada yalnız kalmadığıma inanır mısınız?

Hasanzade: İnanırım tabii ki. Kalmış olsanız bile ne olacak ki? Erkekler adam mı yerler?

Nargile: Hayır... Bu çok doğru bir söz olmadı.

Hasanzade: Niçin?

Nargile: (Öfkeli) Çünkü adam yiyenleri de var!

Hasanzade: Biz her zaman iyileri örnek almalıyız. Kötülüğün ömrü az olur.

Nargile: Aksine, kötülerin ömrü acı bağırsak gibi uzar da uzar... (Kısa ara) Öz babam için anlatırlar, ne kadar yakışıklı, akıllı imiş. Ama savaştan geri dönmedi. Ferec ise geri geldi. Ve yüz yıl sonra bile ölmeyi düşünmeyecek herhalde.

Hasanzade: Mesele erken ya da geç ölmek değildir. Ömür izafi bir şeydir. Ancak... Boy çiçeğini hatırlayın. Kendisi ne kadar önce solup gitse de yıllar sonra bile kokusu bizi hayran bırakmaktadır... İyi insanlar da böyledir... Onlar ölüp bu dünyadan gitseler bile hatıraları bizim doğru bir hayat yaşamamız için yardımcı olur. Bizim için teselli olur.

Nargile: (Kısık bir sesle) Doğru söylediniz... Eğer babamın aziz hatırası olmasaydı... (Ağlamaya başlar) Allaha şükür şimdiye kadar onun adına leke sürecek hiçbir şey yapmadım. Hiç bir havalı delikanlının palavralarına aldanmadım. Bu-

nun birinci sebebi yabancı diyarlarda genç yaşında canı vermiş babamın aziz hatırasıdır. İkinci sebebin kim olduğunu biliyor musunuz? (Hasanzade merakla sorgulayıcı bir ifadeyle ona bakar) Siz! (Kısa ara) Ben oradan sizi seyrettikçe, hayatımda sık sık karşılaştığım kötülükler bana o kadar küçük görünürdü ki onların beni daha önce nasıl etkilediğini görünce şaşırıyorum. Kendimi öyle hissediyorum ki, ben onların hepsine, bütün o Ferec'lere, Dodik'lere yıldızların yanından bakıyorum. Küçük sineme dünyayı sığdıramıyordum. Fabrikada, kasabada sizin hakkınızda her zaman iyi sözler işittim. Ve bunlar beni çok sevindiriyordu. Size komşu olduğumu herkese iftiharla söylüyordum.

Telefon çalar. Telefonu Hasanzade açar.

Hasanzade: Dinliyorum. Geliyorum, geliyorum. (Ahizeyi yerine koyar)

Nargile: Ah... Sizi geciktirdim. Bağışlayın...

Hasanzade: Mühim değil.

Nargile: (Hassasiyetle) Sağ olun. Çok sağ olun...

Hasanzade: Siz de sağ olun.

Nargile: Hoşça kalın.

Hasanzade: Hoşça kalın.

Nargile gider. Hasanzade onun ardından uzun uzun bakar. Sahne kararır. Ve bu karanlık içinden Nargile'nin acıklı sesi işittir.

Nargile'nin sesi: Ben zannediordum, sanki Ferec bizim evde idi...

Işık Nargile ve onun karşısında oturmuş Ferecov'un üzerine düşmektedir.

Nargile: Beni müdür Hasanzade gönderdi, anladınız mı?

Ferecov: Aa... Aa... Anlıyorum... Aa... Ancak gecikmişsiniz, siz dün gelmeliydiniz... Be... Bekledim, gelmediniz.

Nargile: (Onu taklit ederek) De... De... Dedim ya, hastalanmıştım.

Ferecov: O sizin probleminiz.

Nargile: Hastalanmak benim problemim mi?

Ferecov: Ee... Elbette. Sizi ben hasta etmedim ki.

Nargile: Siz hasta ettiniz! Benim sinirlerimi siz Ferec'ler bozdunuz. Sizlerle uğraşmaktan (Boğazını göstererek) buraya kadar dolmuşum.

Ferecov: Be... Be... Benim adım Ferec değil, Bedel'dir.

Nargile: Hayır! Sen Ferec'sin!

Nargile yakında bulunan telefona uzanır. Ferecov ona mani olmak ister.

Ferecov: Telefona do... Dokunmayın, gidin başka bir yerden arayın.

Nargile: Elinizi çekin! Burası sizin eviniz değil. Ben müdürü arıyorum!

Ferecov elini çeker. Nargile telefon eder.

Nargile: Özür dilerim... Sizi rahatsız ettim... Burada da bir Ferec var... Beni işe almıyor, yerimiz doldu diyor...

Nargile telefonu Ferecov'a verir.

Ferecov: Di... di... dinliyorum yoldaş müdür. Siz bunun dün geleceğini söylemiştiniz... Bi... Bir de... Ba... Ba... Başına buyruk bir kız... Bi... Biraz deli cinsinden.

Nargile: (Kendini kaybeder) Deli olan, normal olmayan sizsiniz, hepinizsiniz! (Ferecov telefonu derhal onun ağzına tutar ki, Nargile'nin söylediklerini Hasanzade duysun diye) Siz Ferec'ler, hepiniz yamyamsınız!

Ferecov: Hanımefendi, benim adım Bedel.

Nargile: Hayır, hepinizin bir adı var!

Ferecov: (Telefonda) Yo... Yoldaş müdür, duyuyor musunuz? Ne yapayım? İ...İşe alayım mı? Ba... Baş üstüne...

Telefonu kulağından ayırır, ama hala elinde tutmaktadır.

Nargile: Evet... Ne oldu? Siz Ferec'lerle daha benim daha çok işim var.

Ferecov: (Sinirlenerek) Lanet olsun... Sa... Sana... Sö... Söyledim, benim adım Bedel.

Nargile: Fark etmez! Hepiniz Ferec'siniz!

Ferecov öfkeli bir halde telefonu yere atar. Işıklar söner. Işıklar yandığı zaman Hasanzade'nin odası görülmektedir. Birinci sahnedeki müzik çalmaktadır. Hasanzade, elinde sigara, pencerenin karşısında oturmuş bakışları uzaklara dalmıştır. Biraz sonra derinden nefes alarak oturduğu yerden geriye doğru döner. Hurşid gelir.

Hasanzade: Aydın gittikten sonra sadece bir telgraf çekti, sağ salım vardım diye. On sekiz gün geçti, ondan başka bir haber gelmedi.

Hurşid: Sabret. Henüz daha tam olarak yerleşememiştir.

Hasanzade: Sabretmeyi bilirim. Ama insanın aklına yüz çeşit ihtimal geliyor. (Kısa ara) Belki de bu yüzden, bizi çok erken terk edip gittin. Sen sağ olsaydın, ihtimal ben ona bu kadar çok bağlanmazdım.

Hurşid: Sen üzerine düşeni yaptın... Bundan sonra Aydın seni düşünmelidir.

Hasanzade: Hayır... Ben hiç kimsenin benim için rahatsız olmasını istemem. Bu düşünceler sadece benim kalbimdedir. Kimsenin iştmesini de istemiyorum.

Hurşid: Yalnız kaldığın bu anlarda yanında olmayı çok isterdim.

Hasanzade: Beni zayıflıkla mı suçluyorsun? Ben yalnız değilim. Çalışıyorum. Hem de iyi çalışıyorum. Fabrikada beni istiyorlar. Halk ve hükümet başarılarımı takdir ediyor. Lakin ben... Bunların hepsini senin, en yakın olduğum insanın görüp duymasını, takdir etmesini isterdim...

Hurşid: Ben de seni zaten böyle tanımıştım.

Birinci perdede ki müzik çalmaktadır. Hasanazade yorgun bir halde divanda oturmaktadır.

Hasanzade: Bugün fabrikadaki kutlama beni hayli yordu. (Gülümseyerek) Bu yıl geçen yıla göre çok daha fazla çimento ürettik...

Hurşid: Senin fabrikadaki her başarın benim için bir bayram olurdu. Böyle anlarda senin yüzünde öyle hoş bir ifade oluyor ki...

Hasanzade: O zamanlar benim iki kanadım vardı... Biri sen, biri de işim. (Kısa ara) Lakin seni kaybettikten sonra da ben çalışma azmimi kaybetmedim. Bana öyle geliyor ki, sen benim her başarıyı görüp seviniyorsun... (Yavaş yavaş uyuklamaktadır. Müzik devam etmektedir) Hatırlıyor musun? Bazen bu şarkıyı söyledin...

Işık azalır ve azaldıkça müzik, genç Hurşid'in söylediği şarkıya dönüşür. Ve sanki bu şarkı uzaklardan, bambaşka bir âlemden gelmektedir. Işık tamamen sahneyi aydınlatıldığında Hasanazade'nin divanda yatmış olduğu görülür. Onun yüzünde hoş bir ifade vardır. Hurşid yoktur. Balkonun kapısı açılır. Nargile, elinde bükülmüş bir kâğıtla içeriye girer. Ayakta durup uzun müddet Hasanazade'ye bakar, sonra sessizce ona yaklaşır, eğilip dudaklarıyla yüzüne dokunmak ister. Hasanazade uykusunda silkinir. Genç kız sıçrayıp kenara kaçar... Hasanazade hala uyumaktadır.

Nargile içeriden battaniye getirerek usulca üstünü örter. Sonra masanın üstündeki çay bardağını alıp mutfığa götürür. Masa örtüsünü silkeleyip yeniden serer. Sonra sessizce gelerek divanda Hasanazade'nin yanına oturur. Biraz önceki kâğıdı cebinden çıkararak bakar. Yine dikkatle katlayarak elinde tutmaya devam eder. Bakışları tekrar Hasanazade'nin üzerinde toplanmıştır. Diğer eli ile onun saçlarına dokunur. Birinci perdedeki müzik devam etmektedir.

Işık yavaş yavaş azalır. Sanki hava kararmaktadır. Dışarıda sık sık şimşek çakmaktadır. Nihayet, tamamen karanlık olur ve birden

parlak ışıklar, kucığında kundaklı bir çocuk içeri odadan çıkan Nargile'nin üzerine düşer. Hasanazade karanlıktan çıkarak, eğilip bebeğe bakar ve gülümseyerek parmağı ile ona dokunmak ister. Lakin Nargile bebeği geri çeker. Parmağı ile Hasanazade'yi tembilededer, «olmaz!» der. Parmağıyla sus işareti yaparak bebeğin uyuduğunu gösterir ve bebeği beşiğe koyar... Sonra başını kaldırıp tekrar Hasanazade'ye bakar. Gözlerini yumarak, yüzünü onun yüzüne yakınlaştırır. Şiddetli gök gürültüsü işitilir. Işık kararır, güçlendiğinde Nargile sıçrayıp divandan kalkar. Hasanazade uyanır, gözlerini açar. Ayakta duran Nargile'yi görünce önce bir şey anlayamaz... Sonra kendine gelerek, tekrar Nargile'ye bakıp gülümser. Battaniyeyi kenara koyarak kalkıp oturur.

Hasanzade: İnsan bazen öyle tatlı rüyalar görüyor ki...

Nargile: Hayırdır inşallah! Ne gördünüz?

Hasanzade: (Şakayla karışık) Rüyanı anlatsan, gerçekleşmezmiş derler... İyisi mi siz söyleyin nereden geliyorsunuz?

Nargile: (Ümitsiz halde) Niçin rüyanızı anlatmak istemiyorsunuz?

Hasanzade bir sigara yakar. Gök bir daha şiddetle gürlür.

Rüzgar söğüt yapraklarını döverek uğuldamaktadır..

Hasanzade: İyi yağıcak. O elinizdeki nedir?

Nargile: (Daldığı hayalden ayılarak, sevinçle) Mektup! Oğlunuzdan gelmiş. (Zarfı ona vererek) Postacı beni iyi tanımış... Buraya gelirken... Kapıda gördüm...

Lakin Hasanazade'nin artık onu dinlemeyerek, mektubu açıp baktığını görünce susar. Hasanazade mektubu okuyup bitirince, dikkatle katlayıp zarfa koyar.

Nargile: Ne yazıyor?

Hasanzade: İyiymiş. Petrol kuyularından birinde başmühen-dis imiş,

Nargile: Ev tutabilmiş mi?

Hasanzade: Tutmuş.

Nargile: İyi olur inşallah. Oğlunuz akıllıdır, işini görür.

Hasanzade: Battaniyeyi benim üzerime siz mi örttünüz?

Nargile: («Evet» manasında başını hafifçe sallar) Başka kim örtebilir ki?

Hasanzade: Belki Ayna Hala gelip örtmüştür diye düşündüm... Bugün gelip çamaşırları yıkayacaktı. Niye ayaktasınız? Gelin oturun.

Nargile: (Alıngan) Oturmayacağım.

Hasanzade: Niçin?

Nargile: Çünkü siz beni sevmiyorsunuz...

Hasanzade: (Samimi, hayretle) Ben mi sizi sevmiyorum?

Nargile: Öyle demek istemedim.

Hasanzade: Peki nasıl demek istiyorsunuz?

Nargile: (Kızgın) Benim gibi!

Hasanzade: (Şakayla karışık) Ben sizin gibi nasıl olabilirim... Siz gençsiniz...

Nargile: Siz ihtiyar mısınız?

Hasanzade: Her halde, sizden yirmi altı yaş büyüğüm.

Nargile: (Kızgın) Yirmi altı değil, yirmi beş! Ben gün önce on dokuzumu bitirdim.

Hasanzade: Demek ki, biz aynı gün doğmuşuz... Önceki gün ben de kırk altıya atladım.

Nargile: Olsun! Kırk altı yaş nedir ki... (Birden öfkelenerek) Şimdi bu yaş meselesini niçin ortalığa attınız.

Hasanzade: (Gülümseyerek) Yaş hayatın bir gerçeğidir. Gerçekle hesaplaşmamak olmaz.

Nargile: Seven insan yaşa bakmaz.

Hasanzade: Gençlikte insana öyle gelir... Ben de on sekiz on dokuz yaşlarında olduğum zaman kendimden yirmi dört yaş büyük bir kadına âşık olmuştum.

Nargile: Peki, sonra ne oldu?

Hasanzade: Sonra... (Kısa ara) Sonra Aydın'ın annesiyle evlendim.

Nargile: Severek mi evlendiniz?

Hasanzade: Evet.

Nargile: Demek ki... Önceki kadına olan sevginiz aslında sabun köpüğü gibiymiş...

Hasanzade: Bilmiyorum... Belki de öyledir...

Nargile: Peki o kadın ne oldu?

Hasanzade: Yaşıyor, şimdi yetmiş yaşında bir ihtiyardır.

Nargile: (Kısa aradan sonra birden kendini kaybederek) Bununla ne demek istiyorsunuz?

Hasanzade: Hiçbir şey... Söz sözü açtı.

Nargile: (Gelip yanına oturarak, yumuşak bir sesle) Siz beni sevmesiniz de, ben sizi her zaman... Yetmiş değil, yüz yaşında olsanız da seveceğim. Hem ben sizden önce yaşlanıp öleceğim. Göreceksiniz... (Kısa ara) Lütfen bir daha bundan sonra benimle yaş hakkında konuşmayınız... Tamam mı?

Hasanzade: Tamam. Konuşmam. (Sigarasını yakar ve dışarıdan yanık bir sesle okunan «Karagile» türküsü duyulur. Nargile'nin yüzü soğuk bir ifade alır. Hasanzade dinlemeye başlar)

Gelmişim odana uyandırayım seni,
Karagile, uyandırayım seni.
Ne güzel halk edip yaradan seni,
Karagile, yaradan seni.

Hasanzade: Bu bizim kepçe operatörü Reşit'in sesi.

Nargile: (Soğuk bir sesle) Tanıyorum.

Hasanzade: Nereden tanıyorsun?

Nargile: Fabrikada gördüm. Çok gururlu birisi!

Hasanzade: Gururlu mu? Demek ki o zaman tanıyorsunuz.

Nargile: Tanıyorum. İki defa ona görevlendirme yazdım. Bir az yakışıklı, bir az da sesi güzel, öyle sanıyor ki küçük dağları ben yarattım.

Şarkı devam etmektedir.

*Kızıl gül esdi,
Sabrımı kesdi...*

Nargile: (*Şarkının bitmesini beklemeden kalkar*) Biraz önce demiştiniz, yıkanacak bir şeyleriniz vardı.

Hasanzade: Siz zahmet etmeyin. Ayna Hala gelip götürecektir. Siz açık bir Türk kahvesi yaparsınız beraber içeriz.

Nargile: (*Sevinçle*) İstiyorsanız hemen hazırlayayım.

Hasanzade: Hayır, birazdan fabrikada üretim birimini toplan-tıya çağırdım.

Nargile: Ne zaman gelsem sizin ya işiniz oluyor ya da toplan-tınız. (*Güler*)

Hasanzade: Sonra ne yapardınız?

Nargile: (*Kahkahayla gülerek*) Kaçardım! (*Reşit'in söylediği türküyü devam etmektedir. Nargile'nin yüzü derhal soğuk ve ciddi bir ifade alır*) Bak sen, bu kepçeci bugün bize konser vermek istiyor galiba.

Hasanzade: Genç delikanlı. Canı istiyor, okuyor.

Nargile: Beh... Beh... Delikanlıya bakın...

Hasanzade: Niye ki, zaten gençlik eğlence demek değil mi?

Nargile: (*Suskun halde*) Bilmiyorum! Böyle felsefe kokan ifadeler hakkında düşünmedim. Şimdilik hoşça kalın. (*Gitmek ister*)

Hasanzade: Durun. Niçin kızdınız?

Nargile: (*Sert şekilde*) Çünkü sözlerimin sizin nazarınızda beş kuruş bile değeri yok.

Hasanzade: Ne diyorsunuz! Hangi sözlerinizin?

Nargile: Hangi sözlerimin... Ben size dedim ki, bu gençlik

ihtiyarlık meselesini dile getirmeyin! Siz de söz vermiş-tiniz...

Hasanzade: Bağışlayın, unuttum... Unutkanlık ne yapalım..

Nargile: (*Sinirli bir şekilde*) Bak, görüyor musunuz? Siz düzel-mezsiniz, vesselam. Nasıl unutkansınız ki, fabrikadaki se-kiz yüz işçinin hepsini çocuklarına kadar tanıyorsunuz?

Hasanzade: Nereden biliyorsunuz?

Nargile: Herkes konuşuyor, ben de duyuyorum.. Kulaklarımı mı kapatayım?

Hasanzade: Hayır, niçin kulaklarınızı kapatacaksınız? Güzel sözleri her zaman duymak lazımdır.

Nargile: (*Birden kahkaha ile gülerek*) Görüyorsunuz... İyi bir insan olduğunuzu kendiniz de kabul ettiniz...

Hasanzade: Ben, her zaman, derim ki...

Nargile: Kâfi! Bir daha bu konuya döneni kurt yesin. Ben gidiyorum.

Süratli adımlarla kapıya yönelir. Birden geri dönerek Hasanzade'ye yaklaşır. Karşısında durup, ona bakar... Nihayet, bakışlarını indirerek Hasanzade'nin elini sol eli ile kuvvetlice sıkıp aceleyle çıkar. Hasanzade kızın sıkılmış olduğu elini gayri iradi bir hareketle kaldırıp bakar. Lakin fikrinin uzaklarda olduğu görünmektedir. Birinci perdedeki musiki devam etmektedir. Işık yavaş yavaş zayıflar, nihayet tamamen söner. Işıklar tekrar yandığı zaman Nargile'nin odası görünür. Kız hafiften şarkı mırıldanarak masanın üzerinde yufka açmaktadır. Yüzünde hoş bir ifade vardır. Telefon çalar. Nargile telefonu açar. Işıklar yalnız onu ve hattın diğer ucunda olan Sarışın Kız'la arkadaşları olan iki delikanlıyı aydınlatmaktadır.

Sarışın kız: Merhaba, Nana. Nerelerdesin, ortalıktan kayboldun?

Nargile: Nerede olacağım, fabrikada... Evde... Ben artık bir iş kadınıyım.

Sarışın kız: Vay... Vay... İş kadını.

Nargile: (Şakayla karışık) Ee... Peki, ne olmuş?

Sarışın kız: Nana, doğru mu, sen çimento fabrikasının müdürü Hasanzade ile geziyormuşsun?

Nargile: Gezmiyorum, onu seviyorum... Seviyorum, bu kadar yeter mi?

Sarışın kız: (İşveli) Anlıyorum, Nana, gümüş renkli saçlar... Hala genç görünen bir yüz!.. Araba... Makam... Para... Kısacası: halis Amerikan zevki! (Sesini alçaltarak) Büyük ihtimalle o büyük bir çapkın...

Nargile: (Ciddi şekilde). Onun hakkında böyle konuşmana izin vermiyorum.

Sarışın kız: (Aynı işveyle) Ya! Belki de sen onunla evlenmek istiyorsun, öyle mi?

Nargile: Elimde işim yarım kaldı, lütfen rica ediyorum sonra arasan daha iyi olur...

Delikanlılar Sarışın kıza neticeye gelmesi için işaret ederler.

Sarışın kız: Nana, bu gün denizciler evinde dans var.

Nargile: Dans mı?

Sarışın kız: Haa... (Kısa ara) Geliyor musun?

Nargile: Hayır, gelemeyeceğim.

Sarışın kız: (İkinci oğlana bakarak işve ile) Ama bak, o hala seni bekliyor...

Nargile: Kim?

Sarışın kız: O gün demiştim ya...

Nargile: Gelemeyeceğim.

Sarışın kız: Ah, sen hangi çağda yaşıyorsun, Nana! Peki... O zaman hoşça kal...

Nargile ile görüşmek isteyen delikanlı ağzını telefonun ahizesine tutarak.

İkinci genç: Elveda, Nana!

Yüzü çizik Davut ise dişlerini bir birine sürterek vahşi bir görünüşle ağzını uzatıp Sarışın kızın kulağını dişlemeye çalışır. Kız bağırarak ahizeyi yerine koyar. Onların üzerine düşen ışıklar söner. Nargile telefonu kapatarak işine döner. Nezaket Hanım, elinde beyaz peçeteye sarılı bir tabak ile gelir.

Nezaket: (Tabağı masanın üstüne koyarak) Merhaba, kızım.

Nargile: Hoş geldin anne.

Nezaket: Sana köfte getirdim.

Nargile: Ferec şehir dışına göreve mi gitti? (Nezaket bakışlarını ondan kaçırarak, başı ile onu tasdik eder) Niye zahmet ettin...

Nezaket: Niçin böyle konuşuyorsun kızım? Benden öç mü alıyorsun?

Nargile: Ben hiç bir zaman senden öç almayı düşünmedim, anne. Eğer öyle bir kuvvetim olsaydı...

Nezaket: Sen önce kendini düşün. Ferec'in patronu oğluyla evlendirmek istiyormuş. Ancak Hasanzade ile aranızda olanları duyunca vazgeçmiş.

Nargile: Bunu sana Ferec mi dedi?

Nezaket: Diyelim ki, o dedi, ne olur ki?

Nargile: Hiç... Öylesine sormuştum...

Nezaket: Ferec yemin etmiş böyle bir şey olmadığına patronunu inandırmış.

Nargile: Niçin Ferec benim için yalan söylemiş ki?

Nezaket: (Mülayim bir tarzda) İnsan genç iken yanlışlar yapabilir. Ancak bu kadar değil. Ben buraya seninle söz yarıştırmaya gelmedim... Aklını başına al, geçliğinin, güzelliğinin kadrini bil. Büyük ihtimalle Ferec'in patronu seni istemek için bugünlerde bize gelecek. Oğlunu da tanıyor-sun... Kötü biri değil. Yüksek tahsilli, elinde iyi bir işi var...

Nargile: Eğer, o iyi birisiyse, o zaman niye gencecik karısını boşayıp, iki çocuğuyla sokağa salıverdi?

Nezaket: Kovmak ne demek? İstememiş, boşanmışlar... Bu, sadece onun başına gelmedi ki... Aile sırrına vakıf olmak zordur.

Nargile: Surik onu iyi tanıyor.

Nezaket: Sen beni o vaziyete getireceksen ki, gidip kendimi trenin önüne atacağım.

Nargile: (Hayretle) Benim için mi?

Nezaket: Sen benim kızımsın... Seni ben doğurdum.

Nargile: (Üzüntülü bir halde) Ah, anne... Ben doğmayabilirdim. Çok zaman bir çocuğun olup olmaması sadece insanların iradesine bağlı değildir. İyisi mi sen Ferec'e söyle ben onun patronunun oğluyla evlenmeyeceğim!

Nezaket: (Sinirli halde kalkarak) Evlenme... Eğer, bu kasabada bir oğlan senin yüzüne baksa, ben de adımlı değiştireceğim.

Nargile: (Kahkahayla güler) Anne bir baksana beni ne ile korkutmak istiyorsun...

Nezaket: İyi... Ne yapalım bekleyelim, görelim, o zaman...

Nezaket Hanım çıkar. Nargile işine devam eder. Sahne yavaş yavaş kararır. Işıklar yandığı zaman Nargile'yi Hasanzade'nin balkonunda görüyoruz. O, yemek masasının üzerine beyaz örtü sermektedir. Sürahiyi su ile doldurur. Küçük vazoya çiçek koyar. Bu esnada kapının zili çalar. Genç kız kapıyı açar. Hasanzade içeriye girer. Çok yorgundur. Lakin bunu belli etmek istemez.

Hasanzade: (Yemek masasına bakarak) Bu ne güzel masa!

Nargile: Ben sizin için Türk kahvesi yapmıştım. (Gidip getirir)

Hasanzade: (Yürekten) Ne iyi bir kızsınız.

Nargile: Hangi yönden?

Hasanzade: Her yönden: akılda, güzellikte, hazırcevaplıkta...

Nargile: (Ona bakarak, heyecanla) Yalvarırım, oğlunuzun aziz canına yemin ederim, doğru söyleyin, siz bu sözleri yüreği

yaralı bir genç kızı sevindirmek için mi söylüyorsunuz, yoksa gerçekten, böyle mi düşünüyorsunuz?

Hasanzade: (Ciddiyetle) Ben her zaman düşündüğümü söyleyim... Bir de, sizin gibi hayatın iniş çıkışlarını görmüş mert bir kızın başının okşanmasına ne ihtiyacı var ki?

Nargile: (Çok müteessir) Sağ olun, çok sağ olun!

Reşit'in türküsü duyulur:

*Gelmişim odana uyandırayım seni,
Karagile, uyandırayım seni.
Ne güzel halk eyleyip yaradan seni,
Karagile, yaradan seni.*

Nargile ürpererek dışarıya doğru sinirli bir şekilde bakar. Onun bu ani hareketi Hasanzade'nin dikkatinden kaçmaz.

Kısa ara. Türkü devam eder...

Hasanzade: (Kızın yüzüne bakmaktan çekinerek) Bu gün Reşit'in bayramıdır.

Nargile: (Dalgın) Gazetelerde resmi çıktığı için mi?

Hasanzade: Yalnız ona için değil tabii ki... Dün gülle atmada ülke şampiyonu oldu.

Nargile: Beh... beh... (Türkü devam eder) Siz bu türküyü okumayı ona yasaklasanız!

Hasanzade: Niye?

Nargile: Çünkü O bunu okumakla bana sataşır...

Hasanzade: Nereden biliyorsunuz?

Nargile: (Sinirli halde) Yüz defa ona dedim ki, benim adım Nargile'dir... O yine de başlıyor, Karagile, Karagile...

Hasanzade: Ne olur ki, bırakın Karagile desin.

Nargile: İstemiyorum.

Türkü devam eder.

Kızıl gül esdi,
Sabrımı kesdi...
Sil gözün yaşın, Karagile,
Ağlama, yetti...

Hasanzade: (Kendi kendine konuşurmuş gibi) İyi bir delikanlıdır.

Nargile: Bence, gülle atmak ve ya bir günde dört günlük iş yapmak, iyi adam olmak için yeterli değildir...

Hasanzade: (Ciddi şekilde) Doğru. Lakin Reşit'in iyiliği aynı zamanda onun insanlarla olan güzel ilişkisindendir. Görevine, devlete sadakatindendir. (Şakayla karışık) Bunların üzerine bir de onun güzel türkülerini ve yiğitliğini de eklersek...

Nargile: Beh... Beh, durun, yoksa şimdi bayılacağım.

Hasanzade: (Düşünceler içinde) Belki de ben, onda kendi gençliğimi gördüğüm için bu kadar hoşuma gidiyor.

Nargile: (İstihza ile) Yoksa siz de onun gibi türkü söyler miydiniz?

Hasanzade: (Gülümseyerek) Benimle dalga geçiyorsunuz galiba ama ben, gerçekten türkü okurdum...

Nargile: (Aynı istihza ile) Peki, şimdi niye hiç okumuyorsunuz?

Hasanzade: (Derinden nefes alarak) Unutmuşum. Benim nağmemin sustuğu vakitten bu yana hayli zaman geçti.

Nargile: (Asabi halde) Böyle aşırı duygusal sözler size yakışmıyor.

Hasanzade: Doğru. Ancak, her zaman susmak da mümkün değil. Siz o gün doğru dediniz, insanların içinde Robinson Kruzo gibi yaşamak da doğru değil.

Reşit okumaya devam eder
Boynuma salmışsın zülfünden zincir,
Karagile, zülfünden zincir.

Nargile: (Tekrar asabileşerek) Lütfen bir daha benim yanımda onu övmeyiniz...

Hasanzade: Yeri geldi, söyledim... Bir de, övsem ne olur ki?

Nargile: İstemiyorum. Bir kahve daha koyayım mı?

Hasanzade: Sağ olun, yeter. (Kasten) Teşekkür ederim. (Ara. Nargile'nin yüzü düşkün ve perişan bir ifade alır) Niçin birden bire keyfiniz kaçtı?

Nargile: Çünkü siz beni sevmiyorsunuz! (Heyecanla) Katiyen sevmiyorsunuz! Ben ne zaman bu konuda konuşmak istesem siz lafı döndürüyorsunuz... Öyle sanıyorsunuz ki ben bunu anlamıyorum. (Ara. Hasanzade sigarasını yakar) Elbette, sevmek zorla olacak bir şey değildir. Ben kendi bahtıma küsmeliyim.

Hasanzade: Biraz önce beni suçluyordunuz... Ama şimdi siz bahtınızdan şikâyet ediyorsunuz.

Nargile: Çünkü ben haklıyım. (Kızgınlıkla) Ne farkı var ki, önceleri benim hayatımı Ferec karartmıştı, şimdi siz yapıyorsunuz? Ne şekilde mi? Bunun ehemmiyeti yok... Hiç olmazsa, Ferec'in esaretinden bir gün kurtulacağıma ümidim vardı... (Kısa ara. Hasanzade sigara içmektedir) Sigarayı az için, zehirlenmektesiniz! (Ara) Sizi anlamak mümkün değil... Bazen öyle sanıyorum ki, siz de beni seviyorsunuz... Ancak konu ciddileştiği zaman...

Hasanzade: Siz akıllı bir kızsınız... Sebebini...

Nargile: Lütfen rica ederim, bu eskimiş sözleri bir tarafa bırakın. Ben önce de size söyledim yaş meselesinin hiçbir önemi yok. Hakiki sevgi böyle boş şeylere bakmaz. (Birden heyecanlanarak) Niçin siz kendinizi fedakâr olma mecburiyetinde hissediyorsunuz da başkalarını değil?

Hasanzade: Hayatta her şey gibi fedakârlığın da gerekli olduğu yerler vardır... (Kısa ara) Sevgi de bir canlı gibi yaşlanır ve bir gün ölür...

Nargile: Yani, demek istiyorsunuz ki, ben gelecekte sizi sevmeye de bilirim? Korkmayın, böyle bir şey katiyen olmayacaktır.

Hasanzade: (Gülümseyerek) Ben kendim için korkmuyorum...

Nargile: Benim için ise hiç korkmayın... Sizin hasretinizi o kadar çektim ki... (Onun elinden tutarak) Benim sevgilim! Kahramanım!

Hasanzade: (Elini nezaketle çekerek) Gelin oturun. Size bir şey sormak istiyorum.

Nargile: (Çok sevinçli bir halde sandalyeyi çekip onun önünde oturur) Buyurun... Sorun!

Hasanzade: İnsanların konuşmalarından korkmuyor musunuz?

Nargile: (Aynı neşeli eda ile) Hayır, korkmuyorum!

Hasanzade: Niçin?

Nargile: Ne demek «niçin»? İyi insanlar kötü konuşmazlar. Kötüleri ise bırakın cehennem olsunlar!

Hasanzade: (Seslice gülerek). Bazen öyle akıllı sözler söylüyorsunuz ki...

Nargile: (Şiddetli incinmiş halde) Bazen? Ne demek... Bazen deliden doğru haber, öyle mi?

Hasanzade: Bazen değil, her zaman!

Nargile: (Onu dinleyerek kendi kendine konuşur gibi) Belki de Ferec haklıdır? Belki, hakikaten ben deliyim!

Hasanzade: (Heyecanla) Şaka yapmıştım...

Nargile: (Düşünceli bir halde) Sizin şakanız içinde bir hakikat vardır.

Hasanzade: (Pişman bir şekilde) Niçin olmazmış? Bazen en akıllı adamlar bile, en ahmakça sözler söyleyebilirler... (Nargile gözleri onda olduğu halde «hayır» manasında ağır ağır başını sallayarak Hasanzade'ye öyle bakar ki, onun ağarmış saçlarını, gözünün etrafındaki kırışıklıkları ilk defa şimdi görmektedir. Sanki Hasanzade onun nazarları altında saniye saniye yaşlanmaktadır) Bin defa özür diliyorum dikkatsizlik ettim.

Nargile: (Kederle gülümseyerek) Dikkatsizlik mi?

Hasanzade: (Büsbütün kendini kaybederek) İnanın, benim nazarımda her zaman akıllı ve hassas bir genç kızsınız.

Reşit türküye devam etmektedir.

*Ben senin esirimim, bir beni dindir,
Karağile, bir beni dindir...*

Nargile: (Kulaklarını tutarak bağırır) Çıkın onu susturun! (Ve hıçkırarak ağlar ve divana yıkılır. Hasanzade kendini kaybetmiş bir halde ona su verir. Kız suyu alıp yürek ağrısı ile içer. Sonra divanda dikeliş aynı heyecanla dışarıya kulak kabartır ve türkünün bitmesiyle yavaş yavaş sakinleşir. Nihayet, gözyaşını silerek, ayağa kalkıp elbisesini düzeltir) Bağışlayın... Sizin canınızı sıktım. Hoşça kalın...

Hasanzade: (Heyecanla. Durun, neden acele ediyorsunuz, gidersiniz...

Nargile: Kendimi çok yorgun hissediyorum. Gidip biraz dinleneyim. Sağ olun. (Çıkar)

Işık, gâh durup heyecanla bakan Hasanzade'yi, gâh da süratle sahneyi dolanıp evine gitmek için acele eden Nargile'yi aydınlatmaktadır. Bu esnada Reşit'in okuduğu türkü yeniden duyulur. Sanki bu türkü genç kıızı her yerde adım adım takip etmektedir. Kız gözden kaybolup, türkü uzaklaştıkça, ışık da azalır ve nihayet tamamen söner.

Yeniden yandığında ise, Hasanzade aynı heyecanlı haliyle pencerenin önünde durmuş dışarıya bakmaktadır. Bu esnada arka arkaya şimşek çakmakta, gök gürlemektedir. Ve birden bu gök gürültüsüne telefonun zili eşlik eder.

Hasanzade telefonu açar. Sanki bu telefonda hoş bir haber bekliyor gibiydi. Lakin ışıklar telefon hattının diğer ucunda sinirli bir şekilde ahizeyi kulağına tutmuş Nezaket hanımı ve onun yanında durmuş Ferec'i aydınlatır.

Hasanzade: Alo. Dinliyorum.

Nezaket: Kendinize gelin!

Hasanzade: Nasıl?

Nezaket: Ben size rica etmiyorum, ben size emrediyorum,

kendinize gelin!

Hasanzade: Siz kimsiniz, kiminle konuşuyorum?

Nezaket: Ben Nargile'nin annesiyim.

Hasanzade: Ah, annesi...

Nezaket: Sizin ondan büyük oğlunuz var. Utanmıyor musunuz?

Hasanzade: Niçin hanımefendi, ben ne yaptım ki?

Nezaket: Ne yaptığınızı siz daha iyi bilirsiniz! (*Ferec başı ile tasdik eder*) O gençtir, akli ermiyor, size ne oluyor ki? Niçin makamınızdan, vazifenizden istifade edip genç bir kızı yoldan çıkarıyorsunuz? (*Ferec başı ile tasdik eder*) Utanın! Eğer vicdanınız yoksa korkun. Sizi şikâyet edeceğim! Sizi sokağın ortasında taşla tutacağım!

Hasanzade: Sizin böyle konuşmanız çok manasız, hanımefendi. O çok akıllı bir kız. Ben de hiç bir zaman onun hakkında kötü bir şey düşünmedim.

Nezaket: O size uyduğu için onu istemeye gelenleri kabul etmiyor.

Hasanzade: Kendi istediği biri olduğu zaman geri göndermeyecektir.

Nezaket: Niçin siz onu evinize davet ediyorsunuz? (*Kısa ara*) Gördünüz mü cevap veremiyorsunuz!

Hasanzade: (*Sakince*) Bu konuda kızınızla konuştunuz mu?

Nezaket: Onu öyle yoldan çıkarmışsınız ki, bana hiçbir şey söylemiyor...

Hasanzade: Eğer, iyi bir anne olsaydınız, sizden hiç bir şey gizlemezdi...

Nezaket: Benim iyi ya da kötü bir anne olmamın bu işle ne alakası var.

Ferec başı ile tasdik eder.

Hasanzade: Çok alakası var, hanımefendi! Çünkü ben onun geleceği ile ilgilendim.

Nezaket: Siz kim oluyorsunuz ki, onun geleceği sizi ilgilendiriyor?

Hasanzade: (*Kendini tutamaz*) Peki, siz kim oluyorsunuz?

Nezaket: Ben onun annesiyim! Duyuyor musunuz? Annesi!

Hasanzade: Sadece onu siz doğurdunuz diye mi? Eğer, böyle düşünüyorsanız, yanlışlık yapıyorsunuz... Çocuğun doğması işin başlangıcıdır. Asıl mesele onu büyütmek, topluma, hayata hazırlamaktır. Siz ise, onu, hayatının yardımı, dostluğa en çok ihtiyacı olduğu bir devrinde kocanızla bir olup babasının evinden dışarı attınız!

Nezaket: Bunu size kendisini söyledi?

Hasanzade: Kimin söylediği önemli değil... Eğer, Nargile'nin babası mezarından kalkıp gelse ona ne cevap vereceksiniz? Onun yüzüne nasıl bakacaksınız? Elbette, siz de genç idiniz... Bütün ömrünüz boyunca dul oturmatacaktınız... Hiç kimse, hatta o da bunu sizden talep etmezdi. Ancak yeniden evlenmek, sizin annelik mesuliyetinizi unutmanız, babasız bir kız çocuğunu yıllarca konuşturmayıp, sonunda da bunalıma sokup dışarıya salmanız demek midir? Eğer, kocanız yanınızdaysa, bırakın o da sözlerimi dinlesin. Siz de, o da adalet karşısında sorumlusunuz! (*Sinirli bir halde*) Biraz daha açık dersem, suçlusunuz... Öz evladınızı öldürmek isteyenlerle sizin hiç bir farkınız yoktur. Bazıları bunu birdenbire yapıyorsa, siz de onu yavaş yavaş öldürüyorsunuz! Anladınız mı? Sizler, onun kendine olan güvenini yok etmişsiniz!

Nezaket telefonu yerine çarparak, hüüngür hüüngür ağlamaya başlar. Ferec karısına öfkeli bir bakış atar ve diğer odaya geçer. Nezaket Hanım'ın üzerine düşen ışık söner, Hasanzade'yi aydınlatan ışık güçlenir. Dışarıda şiddetli gök gürültüsü işitilmektedir. Sık sık şimşek çakarak gâh Hasanzade'yi, gâh küçük evinin penceresine dayanmış Nargile'yi aydınlatır. Ve birden genç kız bir şeyden korkmuşçasına pencerenin önünden çekilerek odanın içerisine ürkekçe nazar eder. Sonra hızlı hızlı yürüyerek radyoyu açar. Odaya gürültülü bir müzik

dolar. Genç kız radyoyu kapatarak bir an sessizlik içinde etrafı dinler. Tufan aynı şiddetle devam etmektedir. Genç kız telefonu eline alır, numarayı çevirir. Aynı anda ışıklar dışarıyı seyretmekte olan Hasanzade'yi aydınlatır. Telefon çalar. Hasanzade döner, telefonu eline alır.

Hasanzade: Alo. Buyurun dinliyorum. (Genç kız telefonu kulağına tutmuş halde susmaktadır. Lakin yüzündeki endişe gittikçe azalır) Dinliyorum. (Genç kız hala susmaktadır)

Hasanzade sabırla telefonu kapatır ve onun üzerine düşen ışık söner. Nargile, ister istemez telefonu yerine koyar. Yüzünde ümitsiz, perişan bir ifade vardır. Gök gürültüsü odanın içine dolar. Ama Nargile artık korkmamaktadır. Artık dünya yıkılsa da, yıkılmasa da, onun için birdir. O, ağır ağır ilerleyerek divana oturur. (Ara) Dışarıda fırtına aynı şiddetle devam etmektedir. Telefon çalar. Nargile telefonu zorla açar. Işıklar aynı anda telefonun diğer ucunda olan sarışın kızın odasını aydınlatır. Gramofonda hareketli bir müzik çalmaktadır. Sarışın kızın erkek arkadaşları birer kızla iki delikanlı ise birbirleriyle dans etmektedirler. Masanın üzerinde şarap şişeleri ve mezeler bulunmaktadır. Kız telefonu öyle tutmuştu ki Nargile müziği duysun.

Sarışın kız: Alo Nana, hello...

Nargile: Merhaba.

Sarışın kız: Duyuyor musun?

Nargile: Evet, duyuyorum.

Sarışın kız: Senin sevdiğin dans.

Nargile: Biliyorum.

Sarışın kız: Yüzü yaralı Dodik'te toplanmıştık.

Nargile: Afiyet olsun.

Sarışın kız: Sen de gel!

Nargile: Ben de mi?

Sarışın kız: Eveet...

Nargile: (İsteksizce) Hayır...

Sarışın kız: Vallahi, senin derdin az kaldı beni deli edecek...

Nargile: Benim ne derdim var ki?

Sarışın kız: Bir de soruyorsun. (Müteessir halde) Nanacan. Niçin böyle yapıyorsun? Neden hayatının altın vakitlerini bomboş geçiriyorsun? Biz ne kadar genç olacağız? (Gözleri yaşarmış) Vicdansız! Bilirsin senin için ne kadar yüreğim yanıyor? Şimdi de aramayayım dedim ama yapamadım... Sensiz hiçbir şey boğazımdan geçmiyor... Anlasana...

Nargile: (Zayıf bir sesle) Sağ ol, Surik.

Sarışın kız: «Sağ ol»u bir kenara bırak, kalk ve hemen buraya gel.

Nargile: (Tereddütle) Dışarıdan haberin var mı?

Sarışın kız: Benim şu an hiçbir şeyden haberim yok. Olmasını da istemiyorum... Sana hemen kalk ve buraya gel dedim! (Kısa ara) Ne oldu?

Nargile: (Yavaş sesle) İyi...

Sarışın kız: Geliyor musun?

Nargile: (Kati şekilde) Geliyorum.

Sarışın kız: Öpüyorum seni, Nanacan! (Telefonu yerine koyar, sevinçle arkadaşlarına haber verir) Nana geliyor!

Delikanlılar: (Hepsi beraber) Geliyor mu?

Onların üzerine düşen ışık söner, şimdi yalnız Nargile görünmektedir. O da telefonu kapatır ve giyinmeye başlar. Yüzüne pudra, dudaklarına ruj sürer. Şalını alıp odadan çıkmak isterken, telefon tekrar çalar. Kız geri dönerek telefonu açar. Hattın öteki ucunda Hasanzade görünmektedir.

Hasanzade: Alo, Nargile...

Nargile: (Heyecanını tutmaya çalışarak) Buyurun.

Hasanzade: Yalnız mısın?

Nargile: Evet. (Sinirli halde) Yanımda başka kim olacaktı ki?

Hasanzade: (Dostça) Düşündüm ki, belki arkadaşlarınızdan...

Nargile: (Nefesini toplayarak) Hiç kimse yok.

Hasanzade: Korkmuyor musunuz?

Nargile: Neden?

Hasanzade: Siz demiştiniz, küçükken gök gürlemesinden çok korkardım diye.

Nargile: Artık çocuk değilim.

Hasanzade: Evet, doğru... (Ara. Dışarıda fırtına devam etmektedir) Demek hala bana kırgınsınız?

Nargile: Kırgın olsam ne olacak ki...

Hasanzade: Ben sizden tekrar özür diliyorum. (Ara) Neden konuşmuyorsunuz?

Nargile: Sadece gönlümü almak için mi özür diliyorsunuz?

Hasanzade: Hayır, hayır. Ben büyük bir hata işlediğim için özür diliyorum.

Nargile: İyi... O halde bir daha bu meseleyle ilgili konuşmayalım.

Hasanzade: O halde beni bağışladınız.

Nargile: (Yavaş bir sesle) Siz de yalnız mısınız?

Hasanzade: (Şakayla karışık) Ben anadan doğma yalnızım.

Nargile: (Dostça) Zor olmuyor mu?

Hasanzade: İnsan her şeye alışıyor.

Nargile: (Müteessir halde) Yine duygusal konuşmalar...

Hasanzade: Niçin «duygusal» olsun ki? Sadece demek istedim ki yalnız yaşamayı öğrendim.

Nargile: (Daha da müteessir) Biliyorum... Bu sözleriniz bana çok kötü tesir ediyor... Ben sizin kendinizi yalnız hissetmenize dayanamıyorum.

Hasanzade: Teşekkür ederim.

Nargile: Ah... (Bağırarak) Sizden teşekkür istemiyorum, anladınız mı, istemiyorum!

Hasanzade: (Şakayla karışık) Yavaş olun, kulağım patladı...

Nargile: Patlasın...

Hasanzade: (Aynı tarzda) Neden patlasın ki? O zaman sizin sesinizi işitemem...

Nargile: Sanki çok duymak istiyorsunuz da...

Hasanzade: Ben sizin sesinizi her zaman... Dünya durdukça duymak isterim...

Nargile: Yeter... Yeter... Ben böyle genel, mücerret sözler dinlemek istemiyorum. (Temkinle) Yirminci asır, net davranışları gerektiriyor... Anladınız mı? (Ara. Hasanzade Çin şeddinin karşısında kalmış gibidir. Yüzünde sarsılmış, düşkün bir ifade vardır. Belki de, ömründe ilk defa hayatının kederli yüzünü bu kadar açık görmüştür) Ne oldu? Neden sustunuz?

Hasanzade: (Derinden nefes alarak) Hiç... Sizi dinliyorum...

Nargile: Ben sözümü söyledim, duymadınız mı?

Hasanzade: Duydum...

Kısa ara.

Nargile: İyi o zaman... Hoşça kalın...

Telefonu kapatır. Hasanzade ahizeyi gözüniün önüne getirerek ona uzun ve ümitsiz bir şekilde bakar. Biraz sonra telefonu kapatır... Onu aydınlatan ışık söner. Nargile telefonda uzaklaşır, odanın ortasında durur. Deminden beri elinde tuttuğu şalını gayri iradi bir şekilde kaldırır, ona bakar ve aklına ne geldiyse öfkeli bir hareketle onu bir köşeye fırlatır. Sonra aynı sinirli hareketlerle pardösüsünü ve ceketini çıkarıp atar. Divana kendini bırakarak ellerini yüzüne kapatıp ağlamaya başlar. Işık söner. Diğer ışık yandığı zaman Hasanzade'nin kâğıtları bir bir okuyup üzerlerine bir şeyler yazmakta olduğu görülür... Uzaktan Reşit'in okuduğu «Karagile» türküsü duyulur. Hasanzade bir an durarak türküyü dinler. Sonra yine işine devam eder.

Birden türkü kesilir.

Ara. Ferecov aceleyle gelir.

Ferecov: Yo... Yoldaş müdür... O... Kız...

Hasanzade: (Başını keskin bir hareketle kaldırır) Hangi kız?

Ferecov: İşe yeni aldığınız kız... Nargile...

Hasanzade: Evet, ne oldu?

Ferecov: Bi... Biraz önce az kaldı Reşit'i öldürüyordu!

Hasanzade: Niçin?

Ferecov: Ne... Ne... Neden bu türküyü okuyorsun diye... Reşit de bi... bilirsiniz, şakacı bir delikanlıdır... De... Demiş ki sizin gibi gü... güzel bir kız türkünden hoşlanmaz mı? Kız işçinin bıçağını kaptığı gibi doğru oğlanın üstüne fırlatmış! Ba... Başını kaçırmayı... so... so... sonu kötü olacaktı...

Hasanzade: (Sakin) Sonra?

Ferecov: Sonra da kız... çok üzüldü... Az kaldı ağlayacaktı...

Hasanzade: Peki, Reşit ne dedi?

Ferecov: Ne desin... Önce bir hayli durup baktı... So... Sonra «affedersiniz, Nargile Hanım, dedi. Eğer benim türküm sizi bu kadar öfkeliendiriyorsa bir daha ömrüm boyunca okumayacağım...» Çok... çok garip bir kız...

Ara. Hasanzade sigarasını çıkarıp yakar.

Hasanzade: Peki, siz gidebilirsiniz... (Ferecov odadan çıkar. Hasanzade ayağa kalkıp odasının içinde ileri geri dolaşmaya başlar. Telefon çalar. Hasanzade ahizeyi eline alır) Alo buyurun dinliyorum...

Telefonun diğer ucunda Nezaket Hanım vardır.

Nezaket: Sanıyorum beni tanıdınız.

Hasanzade: Tanıdım.

Nezaket: Aramızdaki konuşmayı Nargile'ye anlattınız mı?

Hasanzade: Hayır, anlatmadım. Peki niçin?

Nezaket: Lütfen sizden çok rica ederim, Ona anlatmayınız. Son günlerde sinirleri çok bozuk... Korkuyorum...

Hasanzade: Korkmayın, hiçbir şey olmaz.

Nezaket: Ben sizin işinize engel oluyor muyum?

Hasanzade: Hayır. Mani olmuyorsunuz.

Nezaket: Önceki gün sizinle çok kaba konuştum...

Hasanzade: Önemli değil.

Nezaket: Sizin sesinizde öyle bir doğruluk ve dürüstlük hissettirdim ki... O günden beri size kıyamıyorum.

Hasanzade: (Sabırsız bir halde) Bu sözlere gerek yok...

Nezaket: Beni kınamakta haklısınız. Bugüne kadar hep korkak oldum. (Kısa ara) Ancak... Gerçekten ben ona karşı analık vazifemi yerine getiremedim mi?

Hasanzade: (Sert şekilde) Bilmiyorum...

Nezaket: Onun kalbi bana karşı buz gibi soğuk... Benim onu unutmamı istiyor! Ancak yemin ederim, ben her zaman üç çocuğumun içinde en çok onu sevdim.

Hasanzade: Buna inanıyorum. Gelin biz bir daha bu konuda konuşmayalım.

Nezaket: (Gözyaşları içinde) Bu dünyada en büyük arzum onun mutluluğudur. Hiç bir zaman ona gözünün üstünde kaşın var demedim.

Hasanzade: (Sinirli bir halde onun sözünü keserek) Problem de orada zaten, siz ona hiç bir şey demiyordunuz... Onun ise sizinle konuşmaya ihtiyacı vardı... Anlıyor musunuz? Siz anasınız... Ona çok şey diyebilirsiniz... (Kısa ara. Bu sözlerle sanki Hasanzade'nin üzerinden ağır bir yük kalkar. Yavaş sesle) O hayatın zorluklarıyla karşılaşmamıştı... Henüz hayatın iniş ve yokuşlarını görmemişti... Gururlu değildi. Kanatları henüz yumuşaktı. O başkalarından kendisi için fedakârlık, ilgi görmek istiyordu... (Kısa ara) Lakin siz kocanızın yanında onunla konuşmaya bile korkuyordunuz...

Nezaket: Ben güçsüz bir kadın idim. Özgür değildim.

Hasanzade: Niçin? Sizi bodruma kapatıp, ağzınızı mı bağladılar?

Nezaket: Hep korku içindeydim.

Bu esnada Ferec arkadan odaya girer. Nezaket'in son sözlerini duyup, durur. Nezaket onu görmemektedir. Şimdi bile bütün gayretime rağmen, kendimi onun esareti altında hissediyorum.

Hasanzade: Neden? O sizi dövüyor muydu?

Nezaket: Hayır...

Hasanzade: Belki de... Açık konuştuğum için kusuruma bakmayın, ama belki de siz onu çok seviyorsunuz.

Nezaket: (Kesin bir ifadeyle) Hayır. Ben sadece çok korkuyordum. Bana öyle geliyordu ki eğer beni terk ederse yapayalnız kalacaktım!

Hasanzade: (Sinirli bir şekilde) Çünkü siz asıl hayatın içinde yaşamıyordunuz. Memleketimiz ve halkımız ağır günler geçirdiği zamanlarda siz yalnız kendinizle meşguldünüz! Yalnız kendi canınızı kurtarmak için uğraşıyordunuz! Hatta biraz daha zora düşseydiniz öz kızınızı da bir tarafa atar kaçırdınız!

Nezaket: (Kızgın bir halde) Siz ne hakla böyle konuşabiliyorsunuz?

Hasanzade: Niçin kızılıyorsunuz? Siz değil misiniz onu evden atan!

Ferec öksürür. Nezaket ürpererek geri döner ve onu görür.

Gayri iradi bir hareketle telefonu arkasına gizler.

Ferec: Kiminle ve ne hakkında konuşuyorsun? (Nezaket iri iri açılmış gözleri ile ona bakar. Ferec aynı eda ile tekrar eder) Kiminle ve ne hakkında konuşuyorsun?

Nezaket: Kızım hakkında konuşuyorum...

Ferec: Telefonu kapat!

Nezaket: (Birden kendinden beklenmeyen bir kızgınlıkla) Kapatmıyorum! Yeter artık, kâbus gibi gece gündüz beni takip ettiğin! O benim kızım! Onu ben doğurdum! O benim dünyada ilk ve son defa sevdiğim adamın hatırasıdır!

Ferec: Nasıl?

Nezaket: Senden nefret ediyorum!

Ferec: Nefret mi ediyorsun?

Nezaket: Ben seni hiç bir zaman sevmedim!

Ferec: Telefonu kapat!

Nezaket: (Telefonu ağzına daha da yaklaştırarak). Kapatmıyorum! Yıllardır beni annelik yapmaktan alıkoydun! (Gözyaşları içinde) Öz kızımı baba evinden çıkarıp sokaklara atmaya beni mecbur eden sensin... Sen!

Aynı anda Nargile, Hasanzade'nin odasına girer. Hasanzade derhal telefonu kapatır. Nezaket Hanım'la Ferec'i aydınlatan ışık söner.

Nargile: Lütfen söyleyiniz benim hesabımı kapatsınlar. Artık burada çalışmak istemiyorum.

Hasanzade: Niçin? Reşit bir daha o türküyü okumayacağı için size söz vermiş...

Nargile: Onunla aynı yerde çalışmak istemiyorum.

Hasanzade: İyi de niçin?

Nargile: (Heyecanla) Çünkü ben sizden başka hiç kimseyi sevmek istemiyorum!..

Hasanzade: (Gülümser, şakayla karışık) Hiç kimseyi sevmiyor musunuz yoksa sevmek mi istemiyorsunuz?

Nargile: (Hasanzade'ye uzun ve dikkatli bir nazar salar) Ben sizden başka kimseyi sevmiyorum ve sevmek de istemiyorum. Şimdi anlaşıldı mı?

Hasanzade: (Yüzünde ciddi ve kederli bir ifadeyle. Zar zor duyulan bir sesle) Anlaşıldı!

Bu sırada üç genç işçi odaya girer.

Birinci işçi: (Nargile'ye) Doğrusu, biz sizden böyle bir hareket beklemezdik.

İkinci işçi: Yani, insan hiç Reşit gibi birisine bıçak atar mı?

Üçüncü işçi: Belki de siz onu iyi tanımıyorsunuz? Bütün fabrika ona kefil olur...

Birinci işçi: Yıllardır ilk defa bizim aramızda böyle bir olay yaşanmamıştı.

Nargile: (Sinirli bir halde) İyi de size ne oluyor?

İkinci işçi: Ne demek bize ne oluyor?

Hasanzade: Nargile Hanım yeni geldiği için fabrika hayatına henüz alışamadı... (İşçileri göstererek) Bunlar Reşit'in iş arkadaşlarıdır. Aynı vardiyada çalışıyorlar. Onun için merak ediyorlar...

Birinci işçi: Reşit size hakaret mi etti?

Nargile: (Sinirli halde) Hayır!

Birinci işçi: Onun okuduğu türkü size kötü olayları mı hatırlattı?

Nargile: (Kendini kaybederek) Siz buraya beni yargılamaya mı geldiniz?

Birinci işçi: Mahkeme kurulsa olurdu yani. Onu öldürebilirsiniz!

Hasanzade: (Sandalyeden kalkarak) Arkadaşlar ümit ediyorum bu hadise bir daha tekrarlanmayacaktır. Ben Reşit'le konuşurum. (Şakayla karışık) Gerekirse özür de dilerim.

Nargile: (Heyecanla) Nasıl? Özür mü dileyeceksiniz? Katiyen olmaz!

Hasanzade: (Aynı şakayla karışık ifadeyle) Mademki, sizi işe ben aldım, demek ki yaptıklarınızdan da ben sorumluyum. Öyle değil mi?

Kısa ara.

Nargile: (Yavaş sesle) Ben kendim özür dilerim...

Birinci işçi: Mademki, kabahatinizi anlamaya başladınız, özür dilemenize gerek yoktur...

İkinci işçi: (Nargile'ye) Tanıyınca göreceksiniz Reşit de, onun dostları da nasıl iyi insanlardır...

Üçüncü işçi: (Şakayla karışık) O zaman Reşit'e bıçak yerine gül atarsınız.

İşçiler çıkmak isterken birinci işçi durur ve Nargile'ye doğru döner.

Birinci işçi: Ancak şunu bilin ki, Reşit hayatında hiç kimseyi sizin kadar çok sevmedi!

Nargile sert bir hareketle başını döndürdü ve işçiye sert bir cevap verecekti. Ancak bu sırada işçiler odadan çıkmışlardı. Uzun ara.

Nargile: (Yavaş ve suçlu gibi) Affedersiniz. (Arkasını döner ve aceleyle odadan çıkar)

Hasanzade: (Genç kızın ardından uzunca bir süre bakalar) Neden o gidince kendimi bu kadar yalnız hissediyorum? Sanki bir daha geri dönmeyecek... (Kısa ara) Eğer, böyleyse, neden karar veremiyorum? Yoksa karşımda açılan bu yenibahar sabahının güzelliği mi beni korkutuyor? Yoksa sevginin gücünü mü unuttum? Belki de ışıktan korkup karanlığa mı çekiliyorum?

Işık yavaş yavaş azalır ve nihayet söner. Işık yandığında Nargile'nin odası görünür. Nargile radyo dinleyerek elinde bir şeyler dikmektedir. Kapının zili çalar.

Nargile: (İşine devam ederek) Gel.

Sarışın kız odaya girer.

Sarışın kız: Merhaba, Nana... (Onu öper) Vcdansız... Görüyor musun, dayanamadım, yine seni arayıp buldum. (Etrafa göz gezdirerek) Ne güzel evin varmış!

Nargile: Hoş geldin, buyur, otur...

Sarışın kız: Bu ne? Yoksa kendine çeyiz mi yapıyorsun?

Nargile: (Gülümseyerek) Evet...

Sarışın kız: Nana, hakikaten Hasanzade'yle evleniyor musun?

Nargile: Bu soruyu kaç defa bana sordun. Evet, onu seviyorum!

Sarışın kız: Sizin aranızda benim anlayamadığım bir şeyler var...

Nargile: Olabilir...

Sarışın kız: Yaşlı olsa da çok yakışıklı... Yürüyüşü... Duruşu... Karakteri...

Nargile: Mesele yalnız yakışıklı olması değil...

Sarışın kız: Boyda değil, postta değil, yaşta değil, parada pulda değil, iyi de nede o zaman?

Nargile: Bilmiyorum.

Sarışın kız: (Manalı bir tebessümle) Çok iyi biliyorsun. Dün fabrikadan evine gidiyordu. Yolda Onu gördüm. Ondan öyle etkilendim ki, bunu gören Dodik çıldırdı. (Kahkahayla gülererek) Sen kıskanmıyor musun?

Nargile: Aksine... Bütün kızların, bütün kadınların onu gördüklerinde yerlerinde kuruyup kalmalarını istiyorum... O buna layıktır.

Sarışın kız: Doğru mu söylüyorsun?

Nargile: Şimdiye kadar onsuz nasıl yaşadığıma hayret ediyorum. O benim için havadır, sudur, hayattır. (Sarışın kızın yüzünü birden bire küskün bir ifade alır.) Seninle Dodik'in arası nasıl?

Sarışın kız: Eh...

Nargile: Ne demek «eh?»...

Sarışın kız: (Yavaş sesle) Artık ondan çok sıkıldım... Her gün aynı hikâyeler, aynı ucuz şakalar...

Nargile: Peki, evlenmiyor muydunuz?

Sarışın kız: Önceden evlenelim diye beni usandırmıştı. Ama şimdi susuyor. Eskiden onu görmek için can atardım... Şimdi... (Ara. Nargile dikmiş dikmeye devam eder. Sarışın kız pencereden dışarıya bakmaktadır) Nana...

Nargile: Dinliyorum.

Sarışın kız: Hasanzade'ye söylesen fabrikada bana da bir iş verir mi?

Nargile: Doğru mu söylüyorsun?

Sarışın kız: (Başı ile tasdik ederek) İş verir mi?

Nargile: (Heyecanla) Elbette! Ancak... Biliyor musun, oradaki-ler çok ciddi adamlar...

Sarışın kız: (Gülümseyerek) Korkma... Sen de biliyorsun, istediğim zaman ben de ciddi olmayı beceririm.

Nargile: (Şakayla karışık) İşe geç kalmayacaksın ama...

Sarışın kız: Biliyorum... Zaten her gün saat on ikiye kadar yatmaktan bıktım.

Nargile: (Dikişi bir kenara koyarak) Hasanzade mutlaka sana iş verir. Beraber bir yerde çalışırız... Her gün birçok insan gelip gidiyor. Öyle meraklı ki...

Kısa ara.

Sarışın kız: Nar, ben çok şanssızım.

Nargile: Neden? Ne oldu ki?

Sarışın kız: Bilmiyorum, geceleri gezmek... Dans... Şarap... Hayatın bir manası yok... Annem babam sürekli işle meşgul... Ev bomboş... Avare kalıyorum, ne yapacağımı bilmiyorum. Bir elbiseyi kaç defa söküp yeni modaya uygun dikebilirsin ki? (Ağlamaklı) Yüzü çizik Dodik'le ne kadar eğlenilir? Az daha onun kafasını kırıp kendimi de denize atacağım.

Nargile: Bir az yavaş ol...

Sarışın kız: Şakanın sırası değil, Nar... (Ara) Ah... Okul ne kadar güzeldi. Nar... Hiç olmazsa, sabah ne iş yapacağımızı biliyorduk... Liseyi bitirmek gibi bir hedefimiz vardı... Şimdiyse...

Nargile: Okulda bizi birbirimize daha bozulmamış duygularımız bağlıyordu. Onun için çok güzeldi... Evde ne kadar

kötü şeyler yaşasak da okulda her şeyi unutuyorduk...

Sarışın kız: Bizi sınıfta bırakıp üniversiteye gitmemize engel olan o kadına lanet olsun...

Nargile: Problem o değil, Surik! Bir gün üniversiteyi de bitirecektik.

Sarışın kız: Peki ne zaman?

Nargile: Hasanzade diyor ki, insan toplumdan, hayattan, ne kadar kaçarsa o kadar mutsuz olur.

Sarışın kız: (Kulaklarını kapatır) Oh, yine mi nasihat...

Nargile: Hayır, ben artık bunun böyle olduğuna inanıyorum... Bütün millet bir amaç etrafında hareket ediyorsa sen bu akıandan ne kadar geri kalabilirsin ki?

Sarışın kız: (Dalgın bir halde) Ben hiçbir şey istemiyorum. Hiçbir şeyi sevmiyorum, Nar... Teknoloji nerede, sevgi nerede... Eğer bir düğmeye basarak yüz milyonlarca insanı öldürebiliyorlarsa sevgi bunun neresinde?

Nargile: Bırak bu ümitsizliği. İnan her şey çok iyi olacak. Beraber çalışır, yine okuldaki gibi her gün beraber oluruz. Fabrikanın kulübü de var... Her gece film gösteriyorlar. İstersen açık öğretime de kaydoluruz. Hasanzade bize yardım eder. (Gururla) Artık bize de yardım edecek biri var!

Sarışın kız: Kimseye yüreğim ısınmıyor, Nar... Sanki insanlardan kilometrelerce uzağa düşmüşüm. Babam işten sonra bütün gününü metresinin yanında geçiriyor. Anem de kıskançlıktan her gün onunla kavga ediyor.

Nargile: Üzülme, biz onlar gibi olmayacağız... Kendimize yeni bir hayat kuracağız. İstersen Hasanzade'ye söyleyelim, Dodik'e de bir iş versin.

Sarışın kız: Cehenneme kadar yolu var. Hem o çalışır mı hiç?

Nargile: Ne zamana kadar babasının sırtından geçinecek?

Sarışın kız: Rahatsız olma. O, beleşçiliğe alışmış. (Kalkar) Ben gidiyorum, Nar...

Nargile: Neden acele ediyorsun?

Sarışın kız: Terziye gideceğim.

Nargile: Yeni elbise mi diktireceksin?

Sarışın kız: Hadi sen de yeni elbise için para nerede... Kırmızı elbisemi başka bir modelde diktireceğim... Benim iş meselesini arkadaşınla konuşursun...

Nargile: Surik!

Sarışın kız: Özür dilerim... Lanet olsun dilim alışmış... (Aynada üstünü başını düzelterek) Nar, üçüncü defadır bir delikanlıyla karşılaşıyorum. Yüzüne bakınca az kalsın yolunu şaşıyor. Beni gülmek tutuyor, o ise kulaklarının dibine kadar kızarıyor. Görüldüğü kadarıyla çok utangaç birisi... (Kahkaha ile güler. Nezaket içeri girer. Sarışın kıza soğuk bir bakış fırlatır. Sarışın kızın kahkahası kadının soğuk bakışları altında donar)

Sarışın kız: Hoş çakal, Nar. Ben gidiyorum.

Nargile: Hoş geldin. (Sarışın kız çıkmıştır) Niye onunla selamlaşmadın?

Nezaket: Sana geçen kez de söyledim bunlarla alakalı kes! (Uzun ara) Sen de artık evine geri dön.

Nargile: Bir daha Ferec'in yanına mı döneyim?

Nezaket: Kendi evine dedim!

Nargile: Böyle konuşmanın kime faydası var? Her şey geldi geçti.

Nezaket: Ben onun eşyalarını senin odandan çıkardım.

Nargile: Sormak ayıp olmasın ama hangi dağda kurt öldü?

Nezaket: Sen bana cehennem azabı çektiriyorsun! Ne yapacağımı bilmiyorum... Ferec'den de, kendimden de nefret ediyorum. Bunu ona da söyledim... Daha ne yapabilirim? (Gözyaşları içinde) On iki yıldan beri babanı rüyamda görmüyordum. Ama artık her gece görüyorum. Benimle bir kelime bile konuşmuyor. Benden ne istiyorsunuz? Bir canım var, eğer, onu vermekle bu azaptan kurtulacaksam, alın, vallahi size minnettar olurum. Hiç olmazsa, kabirde

rahat yatarım. Ben kötü biriyim... Ancak hiç bir şeyi bile bile, öz irademle yapmadım. Hiç olmazsa bunu anla.

Nargile: (Yaklaşır ve elini onun başına koyar) Sakin ol, anne!

Nezaket: Kızım! (Ona sarılır)

Nargile: (Müteessir halde) Sakin ol, anne!

Nezaket: Senin sevgini yeniden kazanırsam böyle ayrı yaşamak istemiyorum...

Nargile: (Dostça) Bu kadar yumuşak kalpli olma...

Nezaket: Hayır geri dönmelisin... Senin nefesini öz babanın evinde, yanımda hissetmeyince rahat olamam.

Nargile: (Şakayla karışık) Farz et ki evlendim!

Nezaket: Evlenmek başka, seni bir ana gibi geleneklerimize uygun bir şekilde evlendirmek istiyorum. Bunun için yıllardır Ferec'den gizli, kendi maaşımdan kurus kurus para biriktirdim. Seni anlı şanlı bir düğünle evlendireceğim.

Nargile: (Şaka mı, hakikat mi olduğu belli olmayan bir sevinç edasıyla) Demek, benim de çeyizim olacak öyle mi? (Annesini öper)

Nezaket: (Kendinden beklenmeyen bir sakinlikle) Yıllardır ilk defa anneni öpüyorsun... Ben de sana analık hakkımı helal ediyorum, kızım... Dünyalar dolusu mutluluk senin olur inşallah.

Nargile: (Kalbinin derinliklerinden kopup gelen bir istek ve ihtiramla) Âmin! (Ara. Nargile annesine sarılır ve ışık yalnız onları aydınlatır. Sanki her ikisinin gözü çok uzaklarda, aynı meçhul noktaya kilitlenmiştir. Yüzlerinde aynı sakin ifade vardır) Hatırlıyor musun, dört beş yaşlarımda iken beni köpek ısırmıştı. Ferec istirahatata gitmişti...

Nezaket: (Fısıltıyla) Hatırlıyorum.

Nargile: Yaram iltihaplandığı için kaç gece uykusuz kalmıştın. Bense sana masal anlattırıyordum. Yorulup halsiz düşmüştün. Bir gün de türkü söylemeni istemiştin... Sen okudun... Sonra birden sustun... Baktım ki, uyuyakalmış-

sın... (Ara. Annesine daha sıkı sarılır) O türkünün aklında kalan yerlerini şimdi benim için okur musun?

Kısa ara. Birinci perdedeki müzik devam etmektedir. Anne derin hayallere dalmıştır. Sanki zaman durmuştur.

Nezaket: Hayır, o türküyü hatırlayamadım.

Nargile: (Samimi kalple) Üzülme anne... Her şey düzelecek...

Nezaket: Ben ömrüme on ömür daha ekleyip senin saadetin için dişimle tırnağımla çalışacağım.

Nargile: Sağ ol anne. (Onu öper) Kaç yıl oldu ki ben senin nefesini böyle yakından hissetmemiştim.

Nezaket: (Ayağa kalkar) Bugün toplanıp bizim eve taşınırsın. Yarın terziye gideriz.

Nargile: Nedenmiş o?

Nezaket: Senin için de, kendim için de elbiselik almıştım.

Nargile: (Yürekten, bir çocuk gibi sevinir) Ne diyorsun? Kumaşı kaliteli mi bari?

Nezaket: Beğeneceğini düşünüyorum... Bence, çok iyi bir kumaş...

Nargile: (Aynı çocuk sevinciyle) En sonunda benim de vücudum yeni bir elbise görecektir...

Nezaket: Annen sana daha neler aldı, neler?

Nargile: Ne?

Nezaket: Gelirsen, görürsün...

Nargile: Belki... (Meraklı bir eda ile ayağına işaret eder) Dün merkezdeki mağazaya gelen ayakkabılardan mı? (Nezaket başı ile tasdik eder) Sağ ol, anne. Bir gün benim de böyle pahalı ayakkabılar giyebileceğim hiç aklıma gelmezdi. Ancak... Bir mesele var...

Nezaket: Yine ne var?

Nargile: Ben o adamın yüzünü bir daha görmek istemiyorum.

Nezaket: Sen onu hiç görmeyeceksin. Ben aradaki kapıyı artık kapattım.

Nargile: Bırak ben burada kalayım.

Nezaket: Yeniden başlamayalım.

Nargile: Peki...

Nezaket: Şimdilik hoşça kal...

Nargile: Güle güle anne!

Nezaket gider. Nargile onun ardından uzun uzun bakar. Işık yavaşça azalır, nihayet, Nargile'nin heyecanlı, mutlu nazarları altında söner. Hasanzade'nin balkonu. Etrafta bir dağınıklık görünür. Hasanzade eşyalarını bavullara doldurmaktadır. Telefon çalar. Hasanzade telefonu açar. Işık aynı zamanda telefon diğer ucundaki Nezaketi aydınlatmaktadır.

Hasanzade: Alo, buyurun dinliyorum.

Nezaket: Sizi bir daha rahatsız ettiğim için özür diliyorum.

Hasanzade: Önemli değil, buyurun...

Nezaket: (Heyecanına hâkim olmaya çalışarak) Biliyor musunuz, biz barıştık...

Hasanzade: Tebrik ediyorum... Bunu bekliyordum...

Nezaket: İzin verirseniz size dünyalar kadar teşekkür etmek istiyorum.

Hasanzade: Bana mı?

Nezaket: Elbette... Sizin yardımlarınız olmasaydı, bizim aramızdaki olaylar kim bilir nereye gelip çıkacaktı... Belki de ölene kadar hiç barışmazdık. (Kısa ara) Ancak sizden büyük bir isteğim var.

Hasanzade: Buyurun...

Nezaket: (Heyecan içinde) Söylemeye cesaret edemiyorum.

Hasanzade: Kalbinizden ne geçiyorsa söyleyiniz.

Nezaket: Yaptığınız iyiliği sonuna kadar götürün.

Hasanzade: Anlayamadım.

Nezaket: Siz ne kadar iyi bir insan olsanız da, ben kızımın sizinle evlenmesine razı değilim.

Hasanzade: Bunu biliyorum.

Nezaket: Benden incinmeyin...

Hasanzade: İncinmiyorum...

Nezaket: Kendiniz söyleyin, insaf mıdır ki, böyle bir genç kız...

Hasanzade: (Sabırsız halde onun sözünü keser) Mesele anlaşıl-mıştır.

Nezaket: Rica ediyorum, Lütfen beni yanlış anlamayın... Biz evlatlarımızın mutluluğunun tam olması için çalışmalıyız. Öyle değil mi?

Hasanzade: Öyle... Elbette, öyledir...

Nezaket: Biz mutlu olamadık, hiç olmasa, onlar olsunlar... Yalvarıyorum, bir vesileyle onu kendinizden uzaklaştırın. Öyle olsun ki, bir daha sizi düşünmesin... Siz âlicenap bir insansınız... Bunu becerirsiniz...

Hasanzade: Bunu düşüneneğim. Ancak siz önce kendi yanlış-larınızı düzeltin... Nargile sizin sandığınızdan çok daha şahsiyetli bir kız. (Ara. Derin düşünceler içinde) Onun mutlu olması için çalışın! Bunun için, eğer bir zorlukla karşıla-şırsanız bana danışmayı unutmayın! (Kısa ara) Benim adresimi fabrikadan sorabilirsiniz, söylerler...

Nezaket: Nasıl, siz bir yere mi gidiyorsunuz?

Hasanzade: Evet, buradan ayrılıyorum.

Nezaket: Ne kadar zaman için?

Hasanzade: Buradan taşınyorum.

Nezaket: Ne diyorsunuz...

Hasanzade: (Artık konuşmakta zorlanmaktadır) Başka sözünüz var mı?

Nezaket: (Müteessir halde) Yolunuz açık olsun. İşlerinizde ba-şarılı olmanızı dilerim. Siz çok kıymetli bir insansınız.

Hasanzade telefonu kapatır ve derhal sigarasını yakar. O, hiç bir zaman şimdiki kadar heyecanlı olmamıştır. Birinci perdedeki musiki yeniden duyulur. Ara. Hasanzade sigarasını çektikçe onun heyecanının sonu görünmeyen bir kedere dönüştüğü görülmektedir. Yaşlı bir adam, Ferencov ve geçen defa Hasanzade'nin odasında gördüğümüz üç genç işçi odaya girerler.

Yaşlı adam: Selamun aleyküm.

Hasanzade: Aleykümselâm, buyurun, oturun...

Gelenler otururlar.

Yaşlı adam: Bu ne iştir evladım, diyorlar ki gidiyormuşsun!

Hasanzade: (Şakayla karışık) Öyle diyorlar.

Yaşlı adam: Yirmi yıldır beraber çalışıyoruz. Birbirimize çok alışmıştık...

Ferencov: Kü... kü... Küçük bir atölyeden büyük bir fabrika ortaya çıkardınız.

Birinci işçi: Nerede çalışacaksınız?

Hasanzade: Gence'de yeni bir fabrika açılacakmış.

Yaşlı adam: Diyorlar ki, gitmek için kendin dilekçe vermişsin!

Hasanzade: (Yaşlı adamın sözlerini duymamış gibi) Murathan dayı, seninle bana, bu dünyada yapıp kurmaktan başka ne kaldı ki...

Yaşlı adam: Yapmak güzeldir. Ancak sen niye kendini benimle bir tutuyorsun? Ben yetmiş vurup geçmişim. Ama sen...

Birinci işçi: Reşit biraz önce köylerinden aramıştı. Sizin gideceğinizi öğrenince çok üzüldü...

Hasanzade: İzni nasıl geçiyormuş?

Birinci işçi: Orayı çok özledim... Bir iki güne kadar geri geleceğim diyor...

İkinci işçi: (Manalı bir tebessümle) Özlemesinin sebebi var.

Hasanzade: (Gülümseyerek) Neymiş o?

Birinci işçi: Bilmiyor musunuz?

Hasanzade: (Kasten) Yok, bilmiyorum, ne oldu ki?

İkinci işçi: Memur kız geldikten sonra ne gecesi gece, ne gündüzü gündüz...

Üçüncü işçi: Sanki Mecnun oldu.

Hasanzade: Nargile'yi mi diyorsunuz?

Birinci işçi: Evet! Ama kızın onunla yıldızı bir türlü barışmıyor... Reşit'i gördüğü zaman sanki bütün cinler tepesine üşüşüyor. Hele bir de türkü okumaya başlamasın.

İkinci işçi: (Manalı bir şekilde gülümseyerek) Bunlar Reşit'in hayrınadır.

Birinci işçi: Hayrına mı?

İkinci işçi: (Filozofane bir tavır takınarak) Peki nasıl?

Üçüncü işçi: (Hararetle). Sen bizimle dalga geçme! Neyi hayıradır, az kalsın adamı vurup öldürüyordu...

İkinci işçi: Siz daha çocuksunuz. Ben böyle romanları çok okudum.

Üçüncü işçi: Kız çok sinirli, vesselam...

İkinci işçi: Hayır... Sinirle bir ilgisi yok. (Bilir gibi) Psikolojisiyle alakalı!

Ara. Hasanzade ikinci işçiye bakar. Sonra gözlerini ondan çekerek sigarasını yakar. O kendi kederine galip gelmeye çalışır.

Birinci işçi: Biz onu işçilerin sendikasına götürelim.

İkinci işçi: Götürmesine götürelim de, sendikanın sevmekle ne alakası var?

Birinci işçi: (Bilmiş bir edayla) Çok alakası var! Eğer o da bir teşkilatın üyesi olursa bize daha çabuk alışır. İşçilere atın nalbanta baktığı gibi bakmaz.

Üçüncü işçi: İlk geldiğinde hiçbir şey denmiyordu. Şimdi hayli değişti.

Yaşlı adam: Kızın akli olsa kem küm etmez. Bu civarda Reşit gibi delikanlı bulmak zordur.

İkinci işçi: Elbette!

Ferecov: Reşit'i vu... Vu... Vurur, öldürür... De... Deli bir şey o.

Hasanzade: (Sert bir sesle) Buraya bak Ferecov, eğer bir daha senin o kız hakkında böyle sözler konuştuğun kulağıma gelirse, ilk önce bana hesap vermek zorunda kalacaksın... Sanma ki başka bir gezegene gidiyorum. Fabrikayla her zaman alakamı sürdüreceğim.

Yaşlı adam: Elbette... Bu fabrika senin çocuğun sayılır.

Hasanzade: Eğer, benim bir hatırım varsa, o kıza sahip çıkın. Akıllı kızdır. Mutlu olması için çalışın. (Kısa ara. Sigarasını içmeye devam eder) O, çok kötü şartlarda büyümüştür.

Yaşlı adam: Sen bize kötü birini tavsiye etmezsin. O kıızı başımızın üstünde tutacağız.

İkinci işçi: Siz merak etmeyin.

Hasanzade: (Kısa ara Hasanzade ağır düşünceler arasından başını kaldırarak) Bilirsiniz, Reşit'i ben de çok severim.

Birinci işçi: Evet onu teknik okula bile siz yerleştirmiştiniz.

Hasanzade: Eğer, Nargile ile yıldızları barışırsa buna, ben de çok sevinirim.

Birinci işçi: Yani demek istiyorsunuz ki...

Üçüncü işçi: Evet... Ya...

Hasanzade: (Birinci işçiye hitaben) Bana da öyle geliyor ki, bu mümkündür ve sizden rica ediyorum bu konudaki düşüncemi Reşit'e söyleyin.

Birinci işçi: Baş üstüne!

Kısa ara.

Hasanzade: Ben kadere inanıyorum. Bana öyle geliyor ki bizim saadetimiz çoğu zaman birbirimize bağlıdır.

Yaşlı adam: Öyledir evladım, öyledir. Eğer herkes senin gibi düşünseydi dünya cennet olurdu. (Kısa ara) Güzel in-

sanlar arkalarında her zaman güzel işler bırakmıştır. (Önce o, sonra da diğerleri ayağa kalkar) Bizim üstümüzde senin hakkın çoktur. Yolun açık, işin kolay olsun...

Hasanzade: Sağ olun...

Yaşlı adam: Güle güle hayırlı yolculuklar.

Hasanzade hepsiyle tokalaşır. İşçiler odadan çıkar. Hasanzade bir müddet hareketsiz olarak durur. Çok üzüntülü görünmektedir. Birinci perdedeki müzik yeniden başlar. Hasanzade eşyalarını toplama-ya devam eder. Oda'nın ışığı azalır ve yarı karanlık içerisinde Hurşid çıkar. Işık onu ve Hasanzade'yi aydınlatır.

Hurşid: Neden evlenmedin? O seni çok seviyor.

Hasanzade: Doğru... Ancak bu normal bir sevgi değil. (Kısa ara) Allah sevenlerin arasında benzerlikler yaratmıştır. Bu uygunluk bozulduğu zaman ise ikisinden birinde sevgi daha çabuk ihtiyarlar. Daha çabuk mahvolur ki, bu da çok üzücü bir haldir...

Hurşid: Genç iken sevgi hakkında bu kadar sakin ve soğukkanlı düşünmüyordun...

Hasanzade: O zaman bu duyguların hepsi topraktan yeni yeni baş kaldıran körpe otlar üzerine düşen bahar çiğleri gibiydi. Yaz güneşi onları çoktan kuruttu! Kışın düşen çiğ ise donup buz olur...

Hurşid: Sen gidiyorsun, peki, o zavallı kızın hali ne olacak? Bu yaptığın sadece kendini düşünmek değil mi?

Hasanzade: Hayır! Benim gitmem adaletin hükmüdür. (Kısa ara) Dünyada anne ve babasından ilgi görmeyen o genç kız bana gökten inmiş bir kahraman, bir ilah gibi bakıyordu. (Şakayla karışık) Şimdi, eğer, bu «ilah» kudretinden sui istifade edip onun saadetini gasp etse, o zaman insafı nerede kalır ki?

Hurşid: Ama o kendi mutluluğunu sende görüyor...

Hasanzade: Doğru... Lakin bu duygunun ömrü o kadar kısa ki... (Ara) Hayır, sonra pişman olmaktansa evvel azap çek-

mek bin defa daha iyidir! (*Kısa ara*) Bir vatandaş olarak benim için esas mesele onun hayatı ve insanları doğru anlamasıdır!

Hurşid: Sen artık bu meseleyi hallettiğini mi düşünüyorsun?

Hasanzade: Bunun için elimden ne geliyorsa hepsini yaptım. Arkasını ise... Hayat gösterecek! Onu iyi insanlar arasına bırakıp gidiyorum!

Araba kornası duyulur. Kapının zili çalar. Şoför içeriye girer. Hurşid kaybolur.

Şoför: Hazır mısınız?

Hasanzade: Evet, hazırım.

Şoför iki bavulu alır ve odadan çıkar. Hasanzade ceketini giyerek boş odaya bakar. Işık yavaşça söner. Işık yandığı zaman Nargile'nin odası görülür. Nargile hevesle elindeki kumaşı dikmektedir. Kapının zili çalar. Genç kız kalkar ve kapıyı açar. Hasanzade odaya girer. Nargile bir an donar kalır.

Nargile: Gözlerime inanamıyorum. Siz benim evime geldiniz (*Kendini Hasanzade'ye doğru atarak ona sarılarak yüzünü göğsüne yaslar*) Allahım... Ne kadar mutluyum! Benim canım, hayatım... (*Sevinçten gâh güler... Gâh gözleri yaşla dolar*) Bu gün benim en mutlu günüm! Sizden az önce de annem gelmişti.

Hasanzade: (*Birden canlanarak*) Doğru mu?

Nargile: Evet! Anlatması uzun sürer... Ben de şimdi sizi arıyordum. Annem mutlaka eve geri dönmemi istiyor. Hatta Ferec'in masa sandalyesini de benim odamdan çıkarıp aradaki kapıyı da kapatmış.

Hasanzade: Peki, sen ne cevap verdin?

Nargile: Sizinle konuşmak istedim... Döneyim mi yoksa dönmeyeyim mi diye...

Hasanzade: Elbette, eve dönmen daha doğru olurdu...

Nargile: Ferec'in inadına ben de dönmek istiyorum.

Hasanzade: Ferec'in inadına ne demek? Annenin hatırı için dönmen lazım. Madem ki, pişman olmuş...

Nargile: Bilemezsiniz ne kadar pişman olmuş... Seni öz babanın evinden gelin etmek istiyorum diyor.

Hasanzade: Böyle olması da çok normal... Anne her zaman annedir.

Nargile: Öyle olduğu görünüyor. (*Kısa ara. Hasanzade'ye heyecanla bakarak*) Sizi bu küçük, yoksul evime yakıştıramıyorum. Sanki Ay'dan gelmişsiniz. Buyurun oturun... Benim Ay'dan gelen kahramanım. (*İkisi de oturur*) Ben evimize dönünce de sık sık gelirsiniz... Değil mi?

Hasanzade: Zaman bulursam gelirim.

Nargile: Zaman bulursam ne demek... Her gün geleceksiniz. (*Bir sır açıklarmış gibi alçak sesle*) Annem artık gölgenize kılıç sallamıyor...

Hasanzade: (*Kederli bir tebessümle*) Öyle mi?

Nargile: Hakkınızda bir kelime bile kötü söz konuşmuyor.

Hasanzade: Buna çok sevindim.

Nargile: Annemin bir gün bunu anlayacağına emindim... (*Elinden tutarak*) Zaten size kötü demek nasıl mümkün olur ki? Ah... Bugün... Surik gelmişti...

Hasanzade: Ne diyor?

Nargile: Çalışmak istiyor. Fabrikada ona göre bir iş bulunur mu?

Hasanzade: Bulunur.

Nargile: O zaman lütfen onu işe alınız. Vallahi, o kötü bir kız değildir.

Hasanzade bloknot ve kalem çıkarıp bir şeyler yazar ve kâğıdı Nargile'ye verir.

Hasanzade: Bu kâğıdı Ferecov'a verirsiniz, onu işe alırlar...

Nargile: Mektuba ne gerek var ki? Yarın kendiniz çağırıp diyebilirsiniz...

Hasanzade: (Kendini toplayarak) Ben buradan ayrılıyorum.

Nargile: (Birden neşesi kaçır) Nereye? (Hasanzade'nin üzerindeki yol elbisesinin farkına yeni varmıştır) Aydın'ı görmeye mi gidiyorsunuz? (Hasanzade «hayır» manasında başını sallar)

Hasanzade: Yeni iş yerime.

Nargile: Anlayamadım, «yeni iş yerine» ne demek?

Hasanzade: Gence'de büyük bir çimento fabrikası yapılacaktı. Beni oraya tayin ettiler...

Nargile: (Gayri ihtiyari) Peki ben ne olacağım?

Hasanzade: (Onun elinden tutarak) Siz burada kalıyorsunuz...

Nargile: (Dehşet içinde elini Hasanzade'nin elinden ayırarak bağırır) Olamaz... Hayır... İstemiyorum! Kalmak istemiyorum! Ben... Sizsiz yaşayamam. (Sinirden güler) Yoksa? Siz beni denemek mi istiyorsunuz?

Hasanzade: Sizin sınanmaya ihtiyacınız yok.

Nargile: (Kendi kendine konuşur gibi) Demek, gidiyorsunuz...

Kısa ara.

Hasanzade: (Onun elinden tutarak) Lütfen söyleyeceklerimi dinleyin.

Nargile: (Elini onun elinden ayırarak) İstemiyorum! Hiçbir şey söylemeyin! Hiçbir şey... (Gözlerinden yavaş yavaş yaş akmaktadır) Siz gitmeliydiniz... Siz haddinden fazla iyi bir insandınız. Siz burada kalamazdınız...

Hasanzade: Böyle konuşmayın...

Nargile: Hayır, rahatsız olmayın. (Gözyaşları sakın sakın akar) Siz gitseniz bile, her şeyi yanınızda götüremeyeceksiniz... Benim hayatımda çok iz bırakıp gidiyorsunuz.

Hasanzade: Rica ederim heyecanlanmayın.

Gözyaşları daha da şiddetli akmaktadır.

Nargile: Dedim ya, rahatsız olmayın... Madem ki böyle yapıyorsunuz, demek ki, böyle de olması lazımdır. Bırakın benim gözyaşlarım sizin seferinizi kederli eylesin. Siz zaten bu dünyada az dert çekmemişsiniz. (Gözyaşları içinde gülümsemeye çalışır) Ben Semender kuşu gibi ateşinizle yanmak istiyordum. Siz bunu istemediniz. Çünkü fazlasıyla iyi birisiniz... (Dışarıdan arabanın kornası duyulur. Hasanzade ayağa kalkar) Lütfen bir kaç dakika daha durun... Eğer bu dünyada insaf, adalet varsa bırakın sadece oğlunuz yeryüzünün en mutlu insanı olsun. Kalbiniz bir daha gam görmesin. Siz her zaman gece de, gündüz de benim yanımda olacaksınız. Benimle olacaksınız. (Şiddetli gözyaşları içinde gülümsemeye çalışır) Söyleyin ben sizsiz nasıl yaşayacağım?

Hasanzade: (Heyecanla) Nargile...

Nargile: Lütfen bir şey söylemeyin. Siz sözünüzü dediniz. Benim ise size söyleyeceklerim çok... Şimdi ise sizin vaktiniz yok... Lakin nerede olursanız olun, ben hergün bu sözleri size söyleyeceğim.

Hasanzade: Rica ederim heyecanlanmayın.

Nargile: (Gözyaşları içinde gülümseyerek) Kim demiş ki ben heyecanlanıyorum? Aksine... Şimdiye kadar hiçbir zaman kendimi bu kadar sakın hissetmemiştim! Benim sevgim artık ebediyete kavuştu! Onun güzelliğini, ebediliğini hiçbir zaman bu kadar açık bir şekilde hissetmemiştim... (Onun kollarından tutarak) Lütfen artık gidin, trene geç kalacaksınız...

Hasanzade çıkar. Birinci perdedeki müzik yeniden başlar.

Işık yavaş yavaş azalır ve söner...

Perde

Unutamıyorum

OYUNCULAR

Muhsinzade – Profesör
Saadet – Onun eşi
Nermin – Onun kızı
Kamuran
Cemil
Kerem
Gürcü Binbaşı
İrşad
Muradov

Şiddetli bombardıman gürültüleri altında perde açılır. Ortalık bir an sessizliğe bürünür... Ve sessizliğin içinden bir ses duyulur:

Sahne ışıklandığı zaman Kamuran elinde küçük valizle yavaş yavaş ilerliyordu. Arkada yeşil tarlalar, daha uzaklarda ise dağlar görünüyordu. Gökyüzünden küme küme bulutlar gelip geçiyor, sanki her şey bir efsane gibiydi.

Kamuran ilerliyor ve ilerledikçe şu sözler işitiliyor:

"Ben, bu toprağın nimetlerinden her zaman derin bir şükran hissi ile istifade ettim, kızgın güneş altında bu bereketli toprağı hevesle ekip biçtim. Bahar yağmurları tarlalarımı suladı. Yazın ilk ayında tarlalarım deniz gibi dalgalandı. Onları biçip kehribar sarısı buğday ürettim. Sonra bu buğdayın unundan kokulu ekmek pişirip, senin önüne koydum. Sıcak günlerde bembeyaz bakır tası Baba kayasının altından kaynayıp çıkan soğuk sudan doldurup sana verdim. Geceleri Murov dağlarından esen rüzgârlar senin uykularına tatlılık getirdi. Şafaklar seni hayata ve sevince çağırdı. Çok sıkıntı çektim. Fakat hiçbir zaman kaderimden şikâyet etmedim. Hiçbir zaman "ah" çekmedim. Soframa koyduğum helal ekmeğime asla şükürsüzlükle bakmadım. Hiçbir zaman başkalarına boyun eğmedim. Hayatın en büyük güzelliğinin, en büyük manasının mertlikle, alnı açık olmakta olduğunu daima layıkıyla hissettim"

Ses gittikçe uzaklaşır ve sahne arkasında yaklaşan arabanın sesine duyulmaz olur.

Kamuran: (Elini kaldırarak bağırır) Hey şoför, beni de götür. (Yürüyerek sahneden çıkar.)

Işık söner, ışık yandığında Prof. Dr. Muhsinzade'nin evi görünür. Nermin gelir ve evden çıkan Saadet hanımla karşılaşır.

Nermin: Kamuran hala gelmedi mi?

Saadet: Hayır, sizin bugün dersiniz yok muydu?

Nermin: Vardı, sonuncu derse girmedim.

Saadet: Niçin?

Nermin: Öylesine. Sıkıldım (Kısa ara. Aradan sonra saçlarını düzeltti) Kamuran'ların bugün son sınavı vardı.

Saadet: (Derin bir nefes aldı) Biliyorum.

Nermin: Niçin, ben onun sınavları hakkında konuştuğumda senin yüzün asılır?

Saadet: Kamuran üniversiteyi bitirdikten sonra sizin durumunuzun nasıl olacağını düşünüyorum. O, Bakü'de kalmak istemiyor.

Nermin: Ne yapın? Elinde değil ki!

Saadet: Elinde, isterse, kişi üstesinden gelir.

Nermin: O, hiç kimsenin vesayetini kabul etmiyor.

Saadet: (Sinirlenerek) Çünkü şanına yakıştıramıyor. Hayatımda bu kadar kibirli çocuk görmedim.

Nermin: (Şaka yoluyla) Eğer, Kamuran onun bunun peşinden koşan gençlerden olsaydı, ben onun yüzüne bakmazdım.

Saadet: Öncelikle, senin baban Profesör Muhsinzade'dir. O, bu değildir. İkincisi, başkasının sevincini, mutluluğunu engellemediğin sürece gururlu olmak güzeldir. (Üzgün bir halde) Sen benim biricik kızsımsın.

Nermin: (Şaka yoluyla) Çocukken pilav yaptığında her zaman tavuğun kanatlarını benim tabağıma koyup, "Kanadı kızımın, çünkü baba evinden uçup gidecek..." derdin.

Saadet: Kendimden çok babanı düşünüyorum. O, iki çocuğunu, bütün yakın akrabalarını Araz'ın öbür yakasında bırakıp geldi. Şimdi sen de öyle bırakıp gidersen...

Nermin: Yabancı ülkedeki bacım ve kardeşimi düşündüğüm zaman hüzünleniyorum.

Kısa ara. İkisinin de gözleri dolar.

Saadet: Babanın derdi çoktur. Siz gençlerse sadece kendinizi düşünüyorsunuz.

Nermin: (*Şaka yoluyla*) Dünyalar güzeli anneciğim, şunu bil ki, siz olmadan benim mutlu olmam mümkün değil. Ben Kamuran'ın burada kalması için elimden geleni yapacağım. Yeter ki sen mutlu ol. (*Işık çalarak, Saadet hanımla birlikte döndüler*)

Saadet: Yavaş, kız, başım döndü.

Nermin: (*Aynı tavırla*) Sana çok kırlıdım.

Saadet: Niçin?

Nermin: Neden bu kaştan, bu gözden bana da vermedin?

Saadet: Akılsız... Sen benden daha güzelsin.

Nermin: Hayır... İnanmıyorum. Birlikte yürürken benden daha çok sana bakıyorlar. (*Kahkaha atar*) Aramızda kalsın, yufka yüreklilik yapıyorsun. Peki, uzaya gidenlerin annesi ne yapsın?

Saadet: Yine Başlama! (*Üzüntülü halde*) Tabii ki sen bizi anlamıyorsun.

Nermin: İyi... Söz verdim, bitti.

Saadet: Çok sağ ol! (*Nermin'i öper*)

Nermin: (*Kızarak*) Yeter, anne, sanki çok önemli bir şey olmuş gibi teşekkür ediyorsun. Sen bana ancak emredebilirsin. (*Kısa ara*)

Saadet: Eğer, Kamuran burada kalmaya razı olmazsa?

Nermin: (*Gülümsüyor*) Bunun cevabını sana soruyorum. O zaman ben ne yapmalıyım?

Saadet: (*Kızarak*) Bilmiyorum. Ben hiçbir şey bilmiyorum. (*Gitmek istiyor. Nermin fırlayıp onu tutuyor.*) Bırak! Bırak! Evladına güvenmek diye bir şey yok!

Nermin: Var! Fakat şimdi her şey gibi güven kelimesinin de anlamı değişti. Ne olursa olsun, ben seni bırakıp hiçbir yere gitmeyeceğim. Kamuran da benim sözümünden çıkmaz zannediyorum. (*Araba sesi gelir*) Babam geldi.

Saadet: Onun asistanlarından biri bugün tez savunmasına girecekti.

Nermin: Biliyorum, gazetede ilanı vardı. Cemil Ziyadhan...

Saadet: Evet, baban ondan övgüyle bahsediyordu.

Nermin: Duydum. Yetenekli çocuk diyorlar.

Saadet: Senin Kamuran'ın ise, bu kadar söylediğim halde asistanlığa girmek istemiyor. Söyledikçe şaka zannediyor.

Nermin: (*Kahkaha atar*) Doğru yapmıyor mu? Ne zamana kadar okuyacağız? Gözlerimiz yoruldu.

Saadet: Şimdi sadece yüksek tahsille ileriye gidilmiyor.

Nermin: Her şey insanın kendisine bağlıdır.

Profesör Muhsinzade ve Kerem içeri girer.

Muhsinzade: Hanımefendiler merhaba!

Kerem: Hanımefendiler merhaba!

Nermin: Kerem dayı, sen savunmaya katıldın mı?

Kerem: Katıldım.

Muhsinzade: Bakıyorum da Kerem bütün dikkatiyle dinliyor... (*Kahkaha atar*) Fakat zannetmem ki, beyefendinin bütün kulağı bende olsun...

Kerem: Konuşanlar tezini methettikçe, Profesör de sol gözü-nü tamamen kısıp, sağ kulağının arkasını kaşıyordu. (*Aynı zamanda gösterir*)

Gülüşme.

Muhsinzade: Kerem'in canı için, bu savunma bana o kadar zevk verdi ki, sadece bu sözden değil.

Kerem: Ama yiğit çocukmuş. O konuştukça dudağını çiğne-

yen hocanın dersini iyi verdi. Bana öyle geliyor ki, o çok cimri adamdır.

Muhsinzade: Nerden bildin?

Kerem: Kötü niyetini zorla bastırmaya çalıştığını hissettim. Şakakları kıpkırmızı olmuştu.

Muhsinzade: E, dostum Kerem, öyle şeyleri düşünme; bizim için ilgi çekici olan şey çocuğun savunmasını başarılı bir şekilde tamamlamasıydı. Bu benim doktora derecesini alan 19'uncu talebemdir.

Kerem: 19'uncu mu?

Muhsinzade: (Ona bakarak) Evet?

Kerem: Evet, 19'uncu! Hepsinin adını, soyadını yazdım. (İç cebinden küçük defteri çıkarıp gösterdi) Harika.

Muhsinzade: Öyledir, Kerem, onlar bizim hatıramızdır. Biz yaşlandık gidiyoruz. Onlar ise geliyorlar. Çayı sen mi demliyorsun, yoksa ben mi?

Kerem: Ben. Sen bugün çok yorulmuşsun.

Saadet: Bu defa da bizim demlediğimiz çaydan içseniz olmaz mı?

Kerem: Saadet Hanım, sizin maharetinize sözümüz yoktur. Fakat bilirsiniz ki, otuz yıldır bizim çayımızı ya ben demliyorum, ya da Profesör. Rica ederim, bu zevki bizim elimizden almayınız. Sizden gizli saklım yoktur, başka birinin çayını içtiğimde kendimi gurbette hissediyorum. (Öteki odaya geçer)

Saadet: (Onun arkasından) Çaydanlıkta kaynamış su var.

Muhsinzade: (Nermin'e) Galiba, Kamuran'ın bir imtihanı kalmıştı?

Nermin: Bugün girecekti, baba.

Muhsinzade: (Gizli memnuniyetsizlikle) Öyle mi? Çok güzel. (Ara) İş hususunda ne düşünüyor, burada kalmak istiyor mu, yoksa...

Nermin: Şimdilik o konuda kesin karar vermedik, baba!

Saadet: Kesin karar vermeseniz de açıktır. (Kocasına) Onun düşüncesi Borçalı'ya gitmektir.

Muhsinzade: Tabii bir durumdur. Orada annesi var, kız kardeşleri oradalar.

Nermin: Yalnız onlar için değil, baba.

Muhsinzade: (Düşünceli) Anlıyorum. (Kısa ara) Nermin, sen neler düşünüyorsun?

Nermin: (Kesinlikle) Ben her şeyi anneme söyledim.

Saadet: O, Kamuran'ı burada kalmaya razı edeceğine dair bana söz verdi.

Ara

Kerem: (Kapıdan başını uzatarak) Hocam, buyurabilirsiniz, çay hazır.

Muhsinzade: (Derinden nefes alarak kalkar) Tamam. (Öteki odaya geçer)

Saadet: (Nermin'e) Babanın üzüntüsünü dışarıya yansıtmadığına bakma, senin ayrılığın onun için çok zor olur. O Araz'ın öteki yakasında bırakıp geldiklerinin derdini seninle unutuyor.

Kapı çalar. Nermin kapıyı açar. Kamuran gelir. Kamuran, kasları iyi gelişmiş, uzun boylu, yakışıklı bir gençtir. Üzerinde güzel dikilmiş, uyumlu spor kıyafeti var. Hareketleri hızlı ve nettir.

Kamuran: Merhabalar!

Saadet: Merhaba!

Nermin: Ne oldu, Kamuran?

Kamuran: 4!

Saadet: Tebrik ederim.

Kamuran: Sağ olun. On günden sonra mezuniyet gecesi, ondan sonra elveda, üniversite.

Saadet: (Şaka yoluyla) Çok acele ediyorsun.

Kamuran: Ne yapayım Saadet hanım, daha ne kadar okumak gerekir?

Nermin: (Gülerek) Tamam, Kamuran... Her zaman böyle şaka yapıyorsun, duyan da gerçekten, senin okumaktan ve kaptan nefret ettiğini sanıyor. Sen bunun böyle dediğine bakma, anne. Kedi gibi sırtını yere koymak istemiyor. Okumadığı roman yoktur. Şimdi de felsefeye geçti.

Kamuran: Roman, felsefe başka. Onlar benim hayallerimi alıp yeni alemlere götürür. Uzun kış gecelerinde bana zevk veriyor.

Saadet: Ya ilim? İlim lazım değil mi?

Kamuran: Biliyor musunuz, Saadet hanım, bizim oralarda derler ki, herkes bir yıldız altında doğar. Herkesin bir kısmeti vardır. Ben gece yattığım zaman Borçalı ormanları uykuma giriyor.

Saadet: Sana hayırlı yolculuklar.

Öteki odaya geçer.

Kamuran: Herhalde annenin hoşuna gitmedi.

Nermin: (Onun elinden tutarak) Benim gitmem onlara çok ağır geliyor.

Kamuran: (Yarı şaka, yarı ciddi) Belki sen kalırsın?

Nermin: Sensiz mi? Çok teşekkür ederim. (Elini bırakır)

Kamuran: Tamam, şaka yapıyorum.

Nermin: Senin için ne önemi var? Niçin sen mutlaka Gürcistan'a gitmek istiyorsun? Burada çalışsan olmaz mı?

Kamuran: Olur. Benim "Vicdan vicdan" deyip, bağırان yalancı millet kahramanlarından nefret ettiğimi sen de biliyorsun. Namuslu insan her yerde kendi halkının evladıdır; fakat ben okulu bitirdikten sonra oraya döneceğime dair söz verdim. Ben biliyorum ki, orada yaşayan Azerbaycanlıların benim gibi adamlara ihtiyaçları vardır. Ben beş yıl oraya dönmek hevesiyle okudum. Benim orada dostlarım,

arkadaşlarım var. Onlar beni önemli bir insan olarak kabul ediyorlar. Şimdi ben bütün bunları bir salıncağa kurban etsem, onlar bana ne derler?

Nermin: Ne salıncağı?

Kamuran: (Kahkaha atar) Sizin yaylanızdaki süslü hamaklarda saatlerce uzanıp sallana sallana dinlendiğimiz aklımdan çıktı mı?

Nermin: (Ona dikkatle bakarak) Kamuran, ben çok incinebilirim, ha!

Kamuran: (Mülayim bir şekilde) İncinmezsin. Benimle üniversite bitiren arkadaşlarımın hepsi uzak bir şehre gittiği halde, ben bir korkak gibi, başkasının kanatları altına saklanırsam, kendimden nefret ederim. Benim babam da, dedem de hayatlarında kendi güçleriyle kendilerine yol açtılar. Ben zor yollardan geçmek istiyorum. Ben başarmak istiyorum, fırtınalara, tufanlara galip gelmek istiyorum! Beni bundan mahrum ederlerse, bir bez parçası gibi olurum. Sen buna dayanabilir misin?

Nermin: (Onun elini tutarak) Sevgilim, benim kahramanım! Ben seni öyle sevdim ki sensiz yaşayamam.

Kamuran: (Şakayla) Ohoo! Bir dakika, yoksa sen bensiz mi yaşamak istiyorsun?

Nermin: Hayır, istemiyorum. Hiçbir zaman da istemedim. Biz birlikte annemi razı etmeye çalışırız. Babam sabırlı bir adamdır.

Kamuran: Öyledir.

Nermin: Ben çocuklara İngilizce öğretirim. Sen de, ya hakim, ya da savcı olursun.

Kamuran: Hangisi olursa olsun, bunun önemi yok.

Nermin: Evet... Babam yardım eder, araba alırız.

Kamuran: Yine yardım?

Nermin: (Güler) Tamam kendimiz alırız. Sık sık Bakü'ye geliriz.

Kamuran: Elbette. Bizim duygularımız birbirimizin kalbini,

beynini okuyabilecek kadar gelişse de yine de birimiz diğeri için bir muamma olarak kalacak, diye düşünürdüm önceden. Tabii ki herkes, önce kendisini düşünecek. (*Şakayla*) Bir gece kurtuluş Tanrısı uykuma girerek bana dedi ki: "Dünyaya bin tane Hazreti Süleyman, bin tane Lokman hekim dirilip gelse, bütün galaksileri, ayı keşfetseniz de yine de insanın kurtuluşu başkalarına yardım etmektedir."

Zamanında büyük Beethoven şöyle demiştir: "Ey insan, kendi kendine yardım et!" Uzak Borçalı ormanlarında yaşayan Salatın kadının oğlu, ben Kamuran ise diyorum ki: "Ey insan, hem kendine hem de başkalarına yardım et!" (*Şakayla söyleyerek*) Nasıl?

Nermin: Ben sana küstüm.

Kamuran: Niçin?

Nermin: İşte, ben seni öpüyorum, ya sen?

Kamuran: Kara kızın derdi varmış. (*Onu öper*)

Kapının zili çalar. Nermin kapıyı açar. Cemil içeri girer. Bu, Kamuran'ın yaşlarında çok yakışıklı bir gençtir. Zevkli giyinmiştir. Hareketleri Kamuran'ınki gibi açık ve cesaretlidir.

Cemil: (*İçeriye girerek*) Affedersiniz, Hocam evde mi?

Nermin: Evet, buyurun, oturun, hemen (*Öteki odaya geçer*)

Cemil oturmaz, Kamuran ona dikkatle bakarak, yaklaşmış karşısında dikilir.

Cemil: Sanki biz önceden tanışıyoruz?

Kamuran: Sanki...

Cemil: Borçalı!

Kamuran: (*Ellerini pantolonunun cebine koyarak, hafif alaylı*) Borçalı!!!

Cemil: Affedersiniz, bir an sizi tanıyamadım.

Kamuran: Olabilir.

Cemil: Siz hocamın akrabası mısınız?

Kamuran: Akrabası olmak istiyorum.

Cemil: Nasıl?

Kamuran: Şimdi size kapı açan kızı gördünüz mü?

Cemil: O, hocamın kızı mı?

Kamuran: Evet.

Cemil: Tebrik ederim!

Kamuran: Acele etmeyin.

Cemil: Nasıl?

Kamuran: Daha resmi bir şey yok.

Cemil: Birbirinizi istedikten sonra resmiyet ne ki?

Kamuran: Orası öyle de.

Cemil: Ben hocanın güzel bir kızı olduğunu duymuştum. Ama kendisini görmemiştım. Gerçekten de, güzelmiş!

Kamuran: (*Şakayla*) İltifat etmek şimdi moda değil. Yoksa ben sizin övgülerinizi ona ulaştırırdım.

Cemil: (*Ona dikkatle bakarak*) İletmeseniz de olur.

Kamuran: O halde neden söylediniz?

Cemil: Öylesine.

Kamuran: Ben onun "öylesine" konuşmaların hedefi olmasını istemiyorum.

Cemil: (*Tebessümle*) Anladım.

Muhsinzade, arkasından Kerem, Saadet ve Nermin içeri girdiler.

Muhsinzade: O! Genç bey, hoş geldin! (*Aile fertlerine*) Tanıştırayım, bugün kendisini büyük bir cesaretle savunan kahraman budur.

Cemil, Saadet, Nermin ve Kerem'le tanışır.

Muhsinzade: (*Cemil'e*) Peki, Kamuran'la?

Kamuran: Biz tanışıyoruz.

Muhsinzade: Evet... Öyleyse...(Cemil'e) tamam, otur bakalım.

Cemil: Hayır, hocam acelem var, oturamayacağım. Sizi bu gece düzenlemeyi düşündüğümüz programa davet etmek için geldim.

Muhsinzade: Bugünkü başarı şerefine?

Cemil: Hocam, siz beni utandırıyorsunuz. Sıradan bir işti.

Muhsinzade: Senin tezin sıradan bir iş değildi.

Kerem: Her zaman, doktorluk azdır, profesörlük verilsin, di-yordu.

Cemil: Öyle şey olur mu?

Kerem: Yok, bunu boşuna teklif etmiyorlardı.

Cemil: (Tebessüm eder) Hocam o teklifleri kabul etmedi.

Muhsinzade: Yoksa sen buna üzöldün mü?

Cemil: Siz dedikten sonra...

Muhsinzade: Yetenekli insanın emeği her zaman iyi sonuç verir. Ben doğru yaptım. Mademki, bu yetenek sende var, profesörlük için daha önemli bir konu çalışabilirsin. Kerem öyle değil mi?

Kerem: Evet öyledir.

Muhsinzade: Güçlü insanın her zaman işin zorunu seçmesi gerekir. O zaman mücadele de, yaşamak da ilginç olur.

Cemil: Sizin sözleriniz benim için prensiptir, hocam.

Muhsinzade: Hayır, doğru değil, herkesin kendi düşüncesi, kendi fikri olmalıdır. Bütün fikirler bir iradeye tabi oldu-ğu zaman, dünya cehenneme döner. Kerem, böyle değil mi?

Kerem: (Nedense bir "ah" çeker) Öyledir, hocam.

Muhsinzade: Hayatın güzelliği; fikirlerin, arzuların çeşitliliğiyle, adaletin tezahür etmesiyle ortaya çıkar.

Cemil: Hocam, izninizle ben gideyim.

Muhsinzade: Tamam.

Cemil: (Çıkarken bekleyip, alçak sesle Kamuran'a) Sanırım sizi ayrıca davet etmeye gerek yoktur.

Kamuran: Ben de öyle zannediyorum.

Cemil: Bekleyeceğim. (Herkes) Görüşürüz

Muhsinzade: Görüşürüz.

Cemil çıkar.

Saadet: (Muhsinzade'ye) Senin asistanın ne güzel çocukmuş.

Kerem: (Ciddi) Güzellik hoş şeydir, ama ne yazık ki bu oğla-nınki "zenne" bir güzellik.

Nermin: "Zenne" güzellik nedir, Kerem dayı?

Kerem: Bizde kadınlara "zenne" derler. (Nermin kahkahayla güler) Doğru, şimdi kadınla erkeğin farkı yok, ikisi de aynı haklara sahiptir.

Muhsinzade: (Kerem'e) Tavla oynayalım mı?

Kerem: Hayır.

Muhsinzade: Neden?

Kerem: Arabayı yıkayacağım. Akşam misafirliğe temiz gitmek lazım.

Muhsinzade: İyi, ben biraz gazetelere bakayım.

Muhsinzade bir odaya, Kerem ve Saadet de başka bir odaya geçerler.

Nermin: (Kamuran'a) Sen bu çocukla nereden tanışıyorsun?

Kamuran: (Kasten) Hangi çocukla?

Nermin: Nasıl hangi çocukla? Asistanla.

Kamuran: Niçin asistan diyorsun? O artık doktor...

Nermin: Tezi onaylandıktan sonra. Of Kamuran... Yine sana ne oldu, başladın söz yarıştırmaya.

Kamuran: Ben onunla Gürcistan'da, Borçalı ormanlarında ta-nıştım.

Nermin: O da Borçalı'dan öyle mi?

Kamuran: O, herhalde... Bilmiyorum nereli.
Nermin: O halde, sizin ormanlarda ne geziyordu?
Kamuran: Tiflis'te yaşayan bir arkadaşına misafir gelmişti. O da bunu ormana ava getirmişti.
Nermin: Sonra?
Kamuran: Sonrasını ona sorarsın.
Nermin: Niçin ona?
Kamuran: Çünkü ben konuşmak istemiyorum.
Nermin: N'olur, sen konuş.
Kamuran: Gerçekten canım istemiyor.
Nermin: Belli oluyor, aranızda ne varsa küskünlük olmuş.
Kamuran: Aramızda onun küsebileceği hiçbir şey olmadı.
Nermin: Ya senin?
Kamuran: Benim de.
Nermin: Öyleyse, ona karşı neden böyle kin duyuyorsun?
Kamuran: Benim ona karşı kinim yok.
Nermin: Ya, meylin?
Kamuran: Meylim de yok.
Nermin: Çok garip.
Kamuran: Niçin bu kadar ilgileniyorsun?
Nermin: Çünkü o kötü birine benzemiyor.
Kamuran: Belki, sadece on gün bir yerde bulundum ben onunla.
Kısa ara
Nermin: Sen bu geceki davete hangi kıyafetini giyeceksin?
Kamuran: Niçin soruyorsun?
Nermin: Herkesin gözü bizde olsun istiyorum.
Kamuran: Ben davete gitmeyeceğim.
Nermin: Niçin?

Kamuran: Öylesine.
Nermin: Görürsün (*Kısa ara. Kamuran sigara yakar*) o zaman ben de gitmiyorum.
Kamuran: Yok, sen git.
Nermin: (*Azarlayarak*) Sensiz mi?
Kamuran: Ne olur?
Nermin: (*Üzgün*) Çok sağ ol.
Gergin ara
Kamuran: (*Sigarasını söndürerek*) Tamam ben de gidiyorum.
Nermin: (*Birden neşelenerek, dönüp onun elinden tutar*) Teşekkür ederim.
Kamuran: Niçin teşekkür ediyorsun?
Nermin: Benim için gittiğini bildiğim için. (*Kamuran yeniden sigara yakar. Nermin sigarayı onun elinden alarak*) Az iç. (*Sigaradan bir nefes çekip, söndürdü*) Sen siyah takımını giyersin, tamam mı?
Kamuran başı ile onayladı.
Nermin: (*Onun ayaklarına bakarak*) Şimdi ince burun ayakkabı moda değil, bugün bir çift kısa burun alırsın.
Kamuran: Demin Cemil'in ayağında olandan mı?
Nermin: (*Alınarak*) Cemil'in bununla ne alakası var? Şimdi herkes ondan giyiyor.
Kamuran: Hiç bilmiyorum.
Nermin: Annem, dün babam için o ayakkabıdan almış. Bula-mazsan, onu giyersin. Ayakkabılarının numarası aynı.
Kamuran: (*Şakayla*) Anlaşılan, sen beni "Balaşın babası" gibi süslemek istiyorsun.
Nermin: Ben, geri kalmış, zevksiz insanlar gibi görünmeye-lim, diye düşünüyorum.
Kamuran: Elbette.

Nermin: (Ona dikkatle bakarak) Kamuran, sen dalga mı geçiyorsun?

Kamuran: Hayır, (Birden canlanarak) Peki, niçin bizim fikirlerimiz, duygularımız, çoğu zaman kendimize bağlı olmaktan, ufak tefek şeylerin içinde kaybolup gidiyor?

Nermin: Bu sözler bana mı ait?

Kamuran: Yok benim sözlerim.

Nermin: Anlamıyorum, niçin sen kendine karşı her zaman bu kadar acımasızsın?

Kamuran: Çünkü ben hayatın çer çöpü arasında eşelenmeyi düşüncelerime yasak edemiyorum, kendimi ne kadar istediğim yükseklikte tutmaya çalışsam da, olmuyor. Bir de bakıyorum ki, derin bir kuyunun dibine düşmüşüm, üstüm başım, yüzüm gözüm, her tarafım çamura bulanmış. O zaman kendimden nefret ediyor, kendimden kaçıp kurtulmak istiyorum.

Nermin: Şüphesiz ki, bunun bir sebebi vardır.

Kamuran: Bilmiyorum. Hatta seven insanlar da düşüncelerini, duygularını birbirilerinden gizliyorlar. Bu yüzden de ikiyüzlülük ve korkaklık ortaya çıkıyor.

Nermin: (Üzgün halde) Bu sözleri niçin söylüyorsun, anlamıyorum. Ama şimdiye kadar benim senden gizli hiçbir...

Kamuran: Ben buna inanıyorum. Fakat ben, insanlar arasında bir kanun olsun istiyorum Biz birbirimizin kalbini ayna gibi görelim. Belki bu bizim içimizdeki kusurlarımızı yenmemize yardım eder. Ama biz birbirimizi seviyoruz.

Nermin: Yoksa bundan şüphen mi var?

Kamuran: Şüphem yok. Fakat ben bu hissi kuvvetlendirmek istiyorum. O zaman bizim mücadelemizin ölçüsü büyür. Sevgi ne kadar eskimiş, azalmış bir düşünce olsa da manası kendi gücünde kalır. Eğer, ben seni seviyorsam, senin bütün yönlerin bana hoş gelir, beni çeker ve ben bu hissin güzelliğine dalarak, kalbimin derinliklerinde senin aleyhine baş kaldıran duygularımı kendimden de, senden

de gizlerim. (Gülümsedi) Fakat nasıl derler, mızrağı çuvalda saklamak mümkün değil. Bu dünyada, her şey gibi, sevgi de her zaman aynı sıcaklıkta kalmıyor. Onun derecesi biraz azaldığı zaman, sana düşman duygular güçlenip beni etkisi altına almaya başlar. Biz daha büyük işlerle meşgul olmak yerine, ufak tefek şeylerin içinde kaybolup gidiyoruz.

Nermin: Kamuran, canım! Peki, şimdi ortada hiçbir şey yokken neden biz kendimizi irdelemekle uğraşalım.

Kamuran: (Ona dikkatle bakıp güldü) Politika!

Nermin: Doğrusu, sen böyle konuştuğunda, ben kendimi kötü hissediyorum. (Saate baktı) Kutlama vaktine az kaldı, git, giyin de gel.

Kamuran: (Sanki şimdi asıl hayata dönerek, saate baktı) Gerçekten de, az kalmış. Doğru iki saat sonra ben burnu kısa ayakkabı ile senin emrine amade olacağım! O ayakkabıdan bende var, çoktan almıştım.

Nermin: (Küser) Niçin önceden demedin? Ben artık o davete gitmiyorum!

Kamuran: Gideceksin (Öper) görüşürüz.

Kamuran çıkar.

Nermin: (Onun arkasından) Dün aldığım kravatu takarsın.

Nermin gidip aynanın karşısında durur. Sanki kendisini ilk defa görüyor gibi aynada yüzüne garip bir ilgi ve dikkatle bakar. Kerem içeri girip öteki odaya geçeceği sırada:

Nermin: Kerem dayı! Kerem dayı!

Kerem: Söyle, kızım?

Nermin: Az önce o çocuk hakkında nasıl konuştun?

Kerem: Hangi çocuk?

Nermin: Bugün tez savunması yapan.

Kerem: Yiğit dedim, o dudağını çiğneyen hocaya güzel cevap verdi.

Nermin: Onu söylemiyorum. Nasıl güzeldir dedin?

Kerem: (Kasten) Ağzımdan kaçtı. (Gitmek istiyor. Kız önünü kesiyor)

Nermin: Söylemezsen, bırakmayacağım.

Kerem: Can kızım, herhangi bir kötü niyetim yoktur.

Nermin: Biliyorum, çabuk ol.

Kerem: Zenne güzel dedim.

Nermin kahkaha ile güldü.

Kerem: Sanki gözlerine sürme çekmiş. Kendi de bembeyaz yumurta gibi. (Nermin kahkahayla güldü) Canım kızım, kötü niyetle söylemedim.

Nermin: Buraya bak, Kerem dayı, sen onun nasıl olmasını istiyorsun?

Kerem: Oho... İnsanlar benim istediğim gibi yaratılsaydı, dünya farklı olurdu.

Nermin: Ben biliyorum, sen onun Kamuran gibi kuvvetli, ki-birli, olmasını istiyorsun. Asıl erkek!

Kerem: Belki de asıl erkek odur. Ama bilgisine, zekâsına söz yoktur.

Nermin: Aman, Kerem dayı, sen de çok abartma. Şimdi aşçılar da tez yazıyor.

Kerem: (Kahkahayla güldü) Bunu iyi dedin. Ama kızım, aşçılık küçük sanat değil. Binegadi'de bir kebabçı var, ona profesörlük unvanı vermek gerekir. Eski, donmuş eti taze et diye insana öyle bir yediriyor ki, maşallah maşallah, bu taze etten 4 – 5 tane de şiş kebab hazırla diyorsun.

Nermin: Kerem dayı, inan ki, Kamuran istese, altı ayda doktor olabilir.

Kerem: Biliyorum, Kamuran cesur çocuktur. Tamam, ben gidip, üzerimi değiştireyim. (Öteki odaya geçti)

Nermin birkaç saniye gayri ihtiyari onun arkasından baktı. Sonra aynı dalgınlıkla piyanoya gidip oturmadan bir şeyler çaldı. Işık söner. Işık yandığında Cemillerin evi görünür. Arka planda müzik çalar, gençler dans eder, misafirler görünür. Onun önünde yeşil ağaçlarla çevrilmiş balkon vardır. Profesör Muhsinzade ile Kerem konuşa konuşa sahnenin önüne gelirler. Anlaşılan, sigara içmek için çıkmışlar.

Muhsinzade: Kalabalığa bakıyorum, göğsüm kabarıyor. Ne kadar çok bilim adamımız var.

Kerem: Çoğu da senin yetiştirdiklerin.

Muhsinzade: (Derin nefes aldı) Benim babamı hatırlıyor musun?

Kerem: Rahmetli iyi bir bahçıvandı. Kerbalayı Hüseyin'in bahçının meyvesi bütün Tebriz'de meşhur idi.

Muhsinzade: Yetiştirdiği her ağaç meyve verdiğinde, adam çocuk gibi seviniyordu. Her defa bizi, bunun meyvesi öncekilerden daha da tatlıdır, diye inandırmaya çalışırdı. Şimdi benim de her bir talebem ilmi derece aldığı anda, bunun ışığı ötekilerden daha parlak zannediyorum. Ama ne yazık ki, yaşıyoruz, Kerem.

Kerem: Canım benim, yaşlılıktan söz etme, neyimiz var, maşallahımız var. Sen kuş gibisin. Ben de, sen de biliyorsun, dönemeçleri maharetle dönen bir kartal gibiyim. Doğru değil mi?

Muhsinzade: (Gülümser) Doğrudur.

Kerem: Araz'ın öbür tarafında eşimiz dostumuz bizim yolu-muzu bekliyor. O mavi arabayla Tebriz'e misafir gitmeden, nasıl yaşlanırsınız?

Kerem: (Derinden nefes aldı) İnsanın ömrü kısa da olsa, dünyanın ömrü uzundur. (Ara)

Müzik. Kamuran'la Nermin kalabalıktan ayrılırlar.

Nermin: (Haddinden fazla neşeli) O... dostlar da buradaymış!

Kerem: Biz sigara içmeye çıktık.

Nermin: Biz de sigara içmeye çıktık.

Kamuran: Nermin!

Muhsinzade: (Kamuran'a) Şaka yapıyor. Onun sigara içmediğini biliyorum.

Nermin: (Kahkahayla güldü) Baba, Kamuran sigara içtiğini senden gizlediği için bana kızıyor. Bu yaşta biri! (Güldü) Ben sigara içseydim, hiç de saklamazdım. (Kamuran'a) Peki, sen her zaman dürüstlüktün bahsetmiyor muydun?

Kerem: Büyüklerin yanında küçüklerin sigara tüttürmesi dürüstlük değil.

Nermin: Utanıp büzülmek geçmişte kaldı, Kerem dayı. Sigara içmek nedir ki...

Muhsinzade: (Nermin'e ciddi şekilde) Artık içmezsin, duydun mu?

Nermin: (Babasını kucaklayıp öptü) Yoksa beni sarhoş mu sandın, ne içtim ki, hepsi üç kadeh şampanya. Kendi arkadaşlarımla meclisi olsaydı, başka mesele. O zaman Kerem dayının "Akbaş"ına "Beş yıldız"la cevap verirdim.

Muhsinzade: Aptallaşma. Nasıl yani Kerem dayının "Akbaş"ına "Beş yıldız"la cevap verirdin?

Bu da ne demekmiş?

Kerem: (Güldü) Nermin'in şakacı olduğunu bilmiyor musun? Şimdiki gençler "Akbaş" diye içkiye diyorlar. Bacımın kızı benim her zaman içki içmediğimi ima eder.

Nermin: (Kahkaha attı) Görüyorsunuz, Kerem dayı hemen anladı.

Muhsinzade: (Nermin'e) Sen bu konuşmaları nereden öğreniyorsun?

Nermin: Baba, bütün toplantılara gelenler sadece bilim adamları değil ki. (Kamuran'a) Kamuran, Niçin bana yardım etmiyorsun?

Muhsinzade: Hayır, Kerem, anlaşılan bizim bir yerde hatamız var.

Nermin: Baba, siz buraya misafirliğe mi geldiniz, yoksa benim üç kadeh şampanya içmemi tartışmaya mı?

Saadet gelir.

Saadet: Hepiniz buraya neden toplandınız? Ayıptır, Cemil'in annesi de sıkıldığını düşünüyor. (Profesör'e) Senin asistanın ne medeni ailesi varmış. Evlerine dikkat ettiniz mi? Her şey yerli yerinde, her şey en son modaya uygun, her şey çağdaş. Kamuran, sen neden öyle asık suratlı otuyordun? Ben senin adına utaniyorum.

Kamuran: Niçin, siz benim yerime utaniyorsunuz?

Saadet: Çünkü... Çünkü sen bizimle geldin...

Kamuran: Ah... Sizinle geldim...

Saadet: Seni kırmak için söylemiyorum...

Kamuran: Hayır incinmiyorum.

Nermin: Anne!

Saadet: Biliyorsun, böyle yerlerde her şeye dikkat edilir.

Arka planda müzik çalar. İnsanların oynadığı görünür.

Cemil hızlı adımlarla gelir.

Cemil: Hocam, herkes sizi bekliyor. Rica ederim, içeri buyurun.

Muhsinzade: Gidelim.

Kerem: İzninizle, ben bir sigara daha içeyim.

Muhsinzade ile Saadet içeri geçtiler.

Cemil: (Nermin'e) Nermin hanım, buyurun.

Nermin: (Kamuran'a) Sen içeri girmiyor musun?

Kamuran: Ben sigara içmek için çıktım.

Cemil ve Nermin giderler. Arka planda dans ettikleri görülmektedir. Kamuran'la Kerem sigara içmektedir. Ara.

Kerem: Saadet Hanım demese de, benim de gözüme bir garip

görünüyorsun. Sanki buraya geldiğine memnun değilmiş gibisin.

Kamuran: Evet, memnun değilim. (*Kısa ara*) Ben buraya gelmek istemiyordum.

Kerem: Niye ki?

Kamuran: Çünkü ev sahibinden nefret ediyorum.

Kerem: Hangisinden, babadan mı oğlundan mı?

Kamuran: Babasını tanımıyorum, oğlundan!

Kerem: Hissediyorum. (*Kısa ara. Sigara içerler.*) Sebebini söylemeyecek misin?

Kamuran: Sana söylerim.

Kerem: Allah layığını versin.

Kamuran: Bundan üç yıl önce kışın yarıyıl tatilinde memleketime gitmiştim. Çok kar yağmıştı. Böyle zamanlarda bizim ormanlara ceylan ve dağ keçisi avına çıkarlar.

Kerem: Yani, sen de iyi avcıymışsın.

Kamuran: Kim diyor?

Kerem: Nermin. Sonra

Kamuran: Bir gün ben de tüfeği alıp gittim, belki bir şey vururum, diye. Kar dizden yukarıdaydı. Bizim ormanlar da çok sıktır.

Kerem: Biliyorum.

Kamuran: Çok aradım, bir şey bulamadım, döndüğümde öyle tufan başladı ki, göz gözü görmüyordu. Rüzgâr karı kaldırıp mermi gibi insanın yüzüne çarpıyordu. Birden karanlıkta ağaca sığınmış bir adam gördüm. “Kimsin” diye sordum. Ses çıkmadı. O zaman cep fenerini yakıp yüzüne tuttum, benim boyumda bir genç olduğunu gördüm. “Neden konuşmuyorsun?” diye sordum. O, kaybolduğunu zorla anlattı. Ben bin bir eziyetle dört saatte onu evimize getirdim. Konuşamıyordu, on gün bizde kaldı. Kendine geldikten sonra onu arabayla Tiflis’teki arkadaşına götürdüm.

Kerem: Bu Cemil miydi?

Kamuran: Evet.

Kerem: Demek ki, sen rastlayıp evine götürmeseydin, şimdi biz de burada keyfimize bakamayacaktık? İyi, o halde, şimdi ondan neden nefret ediyorsun? Sen onu ölümden kurtardığın için mi hatalıdır Cemil?

Kamuran: Hayır, o başka şeyden hatalıdır. Benim yaşlı anem kaç gün, kaç gece sabaha kadar onun yastığının başında oturarak bekledi, ama o, bir defa olsun annemi soramadı.

Kerem: Nankör!

Kamuran: Bu önemli değil. Ne benim, ne annemin onun bizim durumumuzu sormasına ihtiyacımız yoktur. Fakat mesele insanın insana davranışındadır. (*Sinirlenir*) İnsanlara bu kadar yukarıdan bakmak doğru değil diye düşünüyorum. Saadet hanımsa benim bu yalancı aristokratın evinde komiklik yapmamı istiyor.

Kerem: Gün merhamet günüdür, sinirlenme.

Kamuran: Benim buraya gelmemem lazımdı.

Kerem: İyi yapmışsın gelmekle. Zaman gelir o da hatasını anlar. Biz insanları hemen karalayamayız. İçeri geçelim.

Kamuran: Siz gidin, ben gelirim.

Kamuran sigarasını söndürdü. Sonra pardösüsünü askıdan alarak gitti. Müzik devam ediyordu. Nermin yürüyerek geldi.

Nermin: (*Etrafa bakarak*) Kamuran!

Askıya baktı ve onun yüzündeki neşeli hal aniden yok oldu.

Cemil: (*Geldi*) Ne oldu, Nermin hanım?

Nermin: Kamuran gitti!

Cemil: Bence, burada onu kıracak bir şey olmadı, öyle değil mi?

Nermin: Bilmiyorum.

Cemil: Rica ederim, üzülmeyin. (Onun elinden tutarak) İçeri girelim.

Nermin ürperir ve elini çeker.

Nermin: Ben gidiyorum, Cemil.

Cemil: Nasıl? Ailenizi beklemeden mi?

Nermin: Evet.

Cemil: Uygun değil, misafirlere de ayıp olur. Bizimkiler de üzülebilirler. (Tekrar onun elinden tutar)

Nermin: Üzülmezler. Siz bizim adımıza özür dilersiniz. Mühim işleri olduğu için gittiler, dersiniz. Görüşürüz. (Elini zorla onun elinden çekti) Görüşürüz, Cemil.

Nermin acele çıktı. Cemil onun arkasından baktı. Sonra sigara yakmak için kibrit çıkardı ve bu kibrit yandığı anda ışık söndü, karanlıkta birkaç saniye Cemil'in yaktığı kibrit görüldü. Hemen ışık yandı. Kamuran kendi odasında pencere karşısında durmuş sigara içiyor. Aniden kapı arkasına kadar açıldı. Nermin odaya girdi. Elinde de kâğıda sarılmış şişesi vardı.

Nermin: Özür diliyorum.

Kamuran: Niçin?

Nermin: Seni oraya gitmeye zorladığım için.

Kamuran: Orada ne oldu ki?

Nermin: Hiçbir şey, sen gitmek istemiyordun ya!

Kamuran: Sen boşuna meclisi yarım bırakıp çıkmışsın.

Nermin: Hayır, boşuna değil. (Pardösüsünü çıkarır) Meclise senin küçük odanda devam edeceğiz. (Şişeyi göstererek) Şampanya! (Büfeden iki kadeh çıkardı. Şişeyi Kamuran'a uzattı) Al patlat! (Kamuran şişeyi açtı ve kadehleri doldurdu. Nermin kendi kadehini alarak) Sağlığına!

Kamuran: İkimizin de.

Nermin: Hayır, bunu sadece senin sağlığına içeceğim!

Kamuran: Neden sadece benim?

Nermin: Birincisi, az önceki davette senin sağlığına içilmediği için.

Kamuran: (Sinirlenerek) Bırak, sen de, boş konuşuyorsun.

Nermin: Gerçekten de. İkincisi ve en önemlisi, ben seni yalnız seni seviyorum, onun için.

Kamuran: (Güldü) Yalnız beni...

Nermin: (Onu anlamayarak) Yalnız seni! Sağ ol! (Sonuna kadar içerek, kadehi yere koydu) İnan ki, senin bana bir defa kızman, başkasının bin defa “derdin benim olsun” demesinden önemlidir. Senin kızman da, gülmen de benim hoşuma gider. Seni ilk gördüğümde içimden demiştim: “Bu benim olmalıdır!” Onun için de arayıp seninle tanışmıştım. (Onu kucakladı) Neden benim bütün varlığım, bütün bedenim seninle birleşip bir bütün olmuyor... Ah, Niçin? ... Söyle, beni çok mu seviyorsun?

Kamuran: (Muhabbetle) Benim “seviyorum” sözüne kızdığımı sen de biliyorsun.

Nermin: (Şaka yoluyla) Ne “seviyorum” diyorsun, ne de beni öpüyorsun. Ne yapayım?

Kamuran kahkaha attı. Onu arzuyla öptü ve onu yerden kaldırıp hızla döndürdü. Kızın bundan zevk aldığı anlaşılıyordu. Sonra onu yere koydu, kadehlere şampanya koydu.

Nermin: (Gözlerini yarı kapayarak) Şimdi bir an bana öyle geldi ki, ikimiz de uzaklara... Sonsuza uçuyoruz.

Kamuran: (Güldü) Buradan Borçalı'ya uçakla yarım saatlik yol.

Nermin: (Bakarak) Anladım, lütfen, bu gece bu konuda konuşmayalım. (Piyanoyu işaret etti) Bunu sen mi aldın?

Kamuran: (Güldü) Bende o kadar para ne gezer? Ev sahibi kızına çeyiz almış.

Nermin: Çalsak, kızarlar mı?

Kamuran: Hayır, (Kadehini aldı) Sağlığıma. (İçti)

Nermin: (Piyanonun önüne oturarak) Ne çalayım?

Kamuran: Sen bilirsin.

Nermin: (Kamuran'ın sevdiği şarkıyı çalıp söyledi)

Beni sana bağlayan
Aşkın, muhabbetindir
Yollarında bekleten
Senin sadakatindir.

Tutsun yeri duman sis
Kar olsun dözerem¹ ben
Yüreğimi ısıtan
Senin sıcaklığındır.

İstemirem gül çiçek
Ömrüm yolu taş balçık
Her belaya dönecek,
Senin sağlamlığındır.

Nedir vefa, itibar,
Söz desem, fazla olur.
Benim bu aşkım ki, var
Senin emanetindir.

İstemirem gül, çiçek,
Ömrüm yolu taş, balçık.
Her belaya dönecek,
Senin sağlamlığındır.

Kamuran: Bugün senin gözlerinde çok garip bir ifade var.

Nermin: Nasıl garip?

Kamuran: Sanki hayalin dalga dalga gelip sahile vurup parçalanır, tekrar geri döner gibi.

Nermin: (Gülümser) Ben senden korkuyorum, Kamuran.

Kamuran: Neden?

¹ Dözerem : dayanırım.

Nermin: Başkasının kalbinden geçenleri hissetme kabiliyeti sende o kadar güçlü ki...

Kamuran: Senin benden gizli ne düşüncen olabilir ki?

Nermin: Elbette yoktur; fakat bazen hiç elinde olmadan öyle şeyler düşünüyorsun, öyle şeyler hayal ediyorsun ki, onu kendi kendine bile itiraf etmeğe utanıyorsun. (Kadehini alarak) Sen hayatta her zaman mutluluğu güzel hislerin zaferinde görüyorsun, öyle değil mi?

Kamuran: Öyle.

Nermin: Birbirimize olan güzel hislerin başarısı şerefine!

Kamuran: (Gülümsemi) Güzel.

Nermin: (Gülerek) Uçtuk.

Kamuran: Sonsuzluğa!

Nermin: Sonsuzluğa!

İçtiler.

Kamuran: (Sigara yakarak) Yeni doktor sende nasıl bir etki bıraktı?

Nermin: Zenne güzel? (Kahkaha attı)

Kamuran: (Kızarak, elini masaya vurup bağırды) Yeter bu kadar! (Gergin ara) Biz insanlar hiçbir zaman yakamızı içimizdeki sahtekârlardan kurtaramayacağız. (Gergin bir ara. Sustular. Kamuran'ın morali bozuktı. Nermin hiçbir şey söylemeden ceke-tini, bluzunu çıkarmaya başladı) Ne yapıyorsun? (Kız cevap vermeden soyunmaya devam etti) Neden soyunuyorsun?

Nermin: Burada kalacağım.

Kamuran: (Heyecanla) Sen deli mi oldun, nedir?

Nermin: (Aynı sakinlikle) Neden deli oluyorum. Beni istemiyor musun?

Kamuran: (Heyecanla) Çok istiyorum. Sen kendi başına değilsin, senin annen, babam var.

Nermin: (Sinirli halde giyinir) Mademki şimdi olmaz diyorsun, o zaman hakaret etme!

Kamuran: (Onun elinden tutarak) Tamam, bağışla.

Nermin: Bırak!

Kamuran onun elini bırakır, o da hızlı adımlarla çıkar.

Kamuran: Seni götüreyim mi?

Nermin: Gerek yok.

Nermin odadan çıktı. Işık söndü. Yandığında Muhsinzadelerin evi göründü. Saadet karanlık odada rahatsızlık geçirmektedir. Saat ikiyi gösteriyordu. Nermin yavaşça odaya girdi. Saadet'i görmedi. Ses çıkarmamak için ayakkabılarını çıkardı ve birden sandalyeye takılıp düştü. Saadet ona doğru geldi.

Saadet: Bu vakte kadar neredeydin?

Nermin: Kamuran'laydım.

Saadet: Kamuran'la? Gördük terbiyesini! Eğlencenin ortasında, hiç kimseye bir şey demeden, hatta ev sahipleriyle bile vedalaşmadan seni de alıp gitti.

Nermin: Beni o götürmedi. Ben onun arkasından gittim.

Saadet: Peki, ama hiç olmazsa meclistekilerden de mi utanmadın? Zaten o senin nişanlın bile değil!

Nermin: Hiç de değil... Biz birbirimize söz verdik.

Saadet: Söz verdik! Meselede orada ya, söz verdiniz. Eğer ondan sana koca olursa, ben adımı değiştiririm. Onun gibiler eş istemezler. O, Don Kişot gibi yel değirmenleriyle sa-vaşır.

Nermin: Büyük fikirlerle yaşayan insanların kaderi her zaman böyle olmuştur. Onlar çoğu zaman bizim gibi yüzü kara kölelere Don Kişot gibi görünürler.

Saadet: Abartma. O, kendi kabuğunda yaşayan bir boşboğazdır. Oradan buradan konuşa konuşa gözlerini boyayıp, seni yoldan çıkardı. Sen onu sevmiyorsun!

Nermin: Hayır, ben onu seviyorum!

Saadet: Yalan söylüyorsun. Kendi kendini aldatıyorsun. Ben kadını, sende ona karşı sevgi ateşi göremiyorum.

Nermin: Ben şimdi onun evinden geliyorum!

Saadet: (Dehşet içinde) Nasıl? Evinden mi geliyorsun? Deme ki...

Nermin: Hayır!

Saadet: (Onun yakasından tutup bağırarak) Yemin et!

Nermin: Bırak, anne, o namuslu adamdır.

Saadet: Namuslu adam bu kadar utanmaz olmaz. Gecenin bu vakti bir genç kızın bir genç erkeğin evinden çıkması ah-laksızlıktır.

Nermin: (Kahkaha ile) Canını sıkma, hiç kimse görmedi.

Saadet: O zaman neden gülüyorsun?

Nermin: Çünkü insana inanmamak esasına göre kurulmuş bu ahlak normları gülünçtür.

Saadet: Ahlak, ilk önce kendine ve başkalarına saygı demektir.

Nermin: Öyleyse, neden her şey kapalı kapılar arkasında olmalıdır ki? Neden her şey riyakârlık perdesine bürünüyor? Sence toplumu bozan bütün bunlar değil mi?

Saadet: Yeter. Kamuran gibi başını alıp gitme. Mesele şerefini korumaktır.

Nermin: Peki, neden erkekle kızın oturup sohbet etmesi veya sevişmesi en alçak dedikodulara sebep oluyor?

Saadet: Çünkü sizin evleneceğiniz daha belli değil.

Nermin: Ne var ki bunda?

Saadet: Allah belanı versin! (Ona tokat attı) Defol gözümün önünden!

Nermin yüzünü tutarak, öteki odaya geçti. Saadet de onun arkasından gitti. Muhsinzade geldi, ağır ağır adımlarla evin içinde dönüyordu. Sonra koltuğa oturarak, sigara içti. Sabah oldu, kapı çaldı. Nermin kapıyı açtı. Cemil elinde gül demetiyle geldi.

Cemil: Merhaba, Nermin hanım.

Nermin: Merhaba.

Cemil: (*Gül demetini uzatarak*) Siz akşam Kamuran'a bu renkteki kırmızı gülleri sevdiğinizi söylüyordunuz.

Nermin: Galiba bunların sizin bahçede yetiştiğini söylemişsiniz?

Cemil: Evet, benim yetiştirdiğim güller. Şehirde sadece bizim bahçemizde vardır.

Nermin: (*Kokladı*) Güzel güller. Teşekkür ederim. Fakat neden zahmet ettiniz.

Cemil: Zahmet mi olur? Ne diyorsunuz, bu küçük buluşumun sizin hoşunuza gitmesi benim için çok önemlidir.

Nermin: (*Gülleri vazoya koydu.*) Neden sadece benim hoşuma gitmesi önemlidir? Dün akşam bu gülleri benim yanımda oturan o güzel kız da anlatıyordu... Duymadınız mı?

Cemil: Duydum. Ama benim ilgimi çeken yalnız sizsiniz.

Nermin: (*Kasten*) Peki, neden sadece ben?

Cemil: (*Cesaretle*) Çünkü ben sizden hoşlanıyorum.

Nermin: (*Şakayla*) Ben çok kişinin hoşuna gidebilirim. Bunda ne var ki?

Cemil: Bilmiyorum. Fakat ben bütün gece sizi düşündüm.

Nermin: Anlıyorum. Lakin... Bence siz her şeyi biliyorsunuz.

Cemil: (*Derinden nefes aldı*) Biliyorum (*Kısa ara*) Fakat bir tek şeyi bilmek isterdim.

Nermin: Neyi?

Cemil: Bilmek isterdim ki, biz "ondan" önce tanışsaydık, siz benimle evlenir miydiniz?

Nermin: Öncelikle, rica ederim "onun" adını söyleyiniz.

Cemil: Affedersiniz.

Nermin: İkincisi, ilginç bir soru. Siz akıllı adamsınız, biliyorsunuz ki, her zamanın kendine göre şartları vardır.

Cemil: Teşekkür ederim.

Nermin: (*Güldü*) Bu sözlerde teşekkür edecek ne var ki?

Cemil: (*Gülmüştü*) "Her zamanın kendine göre bir şartı olur..."

Nermin: Şimdiki zamanın da artık hükmü verilmiştir.

Cemil: (*Derin bir nefes alarak*) Yani...

Nermin: Yoksa siz bundan şüphe mi ediyorsunuz?

Cemil: Katiyen.

Nermin: Demek ki, her şey anlaşılıyor?

Cemil: Öyle görünüyor.

Nermin: Kamuran'ın sizden çok iyi bir insan olduğunu biliyor musunuz?

Cemil: Hayır, bilmiyorum. Kamuran neden benden daha iyi bir insan olsun ki?

Nermin: Mertlikte.

Cemil: Siz böyle bir düşünceye nerden vardınız?

Nermin: O, hiçbir zaman sizin nişanlınıza aşk ilan etmezdi.

Cemil: Belki de sizin mertlik hakkındaki düşünceniz eskimıştır. Ben hislerimi gizleseydim, size de, kendime de ihanet etmiş olurum. Belki sizin Kamuran'a olan ilginiz bir hatadır. Belki o, sizin beklediğiniz adam değildir?

Nermin: O, gerçekten de benim beklediğim adam. Şimdi inandınız mı?

Cemil: (*Kesinlikle*) Hayır, inanmadım.

Nermin: (*Sarsılmış halde*) Gerçekten mi? Yoksa benden intikam almak için mi böyle diyorsunuz?

Cemil: Gerçekten.

Nermin: Neden inanmadınız?

Cemil: Hayatta öyle olaylar oluyor ki, onları yalnız hissetmek mümkündür.

Nermin: Hislerinizin sizi bu kadar aldatmış olmasına üzuldüm. Saadet gelir. Nermin öteki odaya geçer.

Saadet: O... Cemil... Hoş geldiniz! (*Tokalaştı*) Niye ayakta kaldınız, buyurun oturun.

Saadet onun durgunluğunu hissetti.

Cemil: Teşekkür ederim (*Oturmadı*) Akşamki meclis sizi yormadı değil mi?

Saadet: Ne diyorsunuz, öyle güzel mecliste insan yorulur mu?

Cemil: Çok memnunum.

Saadet: Sizin annenize ve babanıza hayran oldum. Ne kadar medeni insanlar. (*Şakayla*) Sizi ilk gördüğümde bu çocuğun güzelliği acaba nereden geliyor, diye düşünüyordum. Annenizi görünce bu sorunun cevabını buldum. (*Aynı şakayla*) Kader sizi bu konuda hiç incitmemiş.

Cemil: (*Gülümsedi*) Yok, Saadet hanım anlaşılıyor ki, dünyada tamamen mutlu olmak mümkün değil.

Saadet: Bence, sizin böyle demenize hiçbir gerekçe yoktur.

Cemil: Ne yazık ki, var.

Saadet: Nedir?

Cemil: Neden söylemeyeyim. Bizim sırlarımızı sizin gibi soylu insanlar bilmedikten sonra, kim bilecek. Fakat ben kendim demek istemiyorum. (*Saatine baktı*) Şimdi, izninizle ben gideyim. Laboratuarda bekleyeceklerdi. Ne olursa olsun, ben önceden olduğu gibi sizin ailenizin hayranı olarak kalacağım.

Saadet: (*Gülümsedi*) Siz beni merak içinde bıraktınız.

Cemil: (*Gülümsedi*) Merak edecek hiçbir şey yok, görüşürüz.

Saadet: Rica ederim, sık sık gelin.

Cemil: Çok teşekkür ederim.

Çıktı. Saadet onun arkasından baktı. Ara.

Saadet: Ben kendi derdimi hiç kimseye diyemiyorum, hatta profesöre de demedim. Ben anne babamı kaybettikten sonra her zaman yalnız kalmaktan korktum. Bazen korku içinde yerimden kalkıp profesörün nefesini dinliyorum. Diyorum, bakayım belki... Biliyorum ki, hiç kimsenin kızı sonsuza kadar annesinin dizinin dibinde oturmuyor. An-

cak, böyle olsa da, onun benden ayrılıp başka yere gitmesini düşündükçe, dehşet içinde kalıyorum. O giderse... (*Korkmuş halde bağırdı, yok, benim kızım hiçbir yere gitmeyecek! (Kapıya doğru gidip çağırdı.)*) Nermin!

Nermin: (*Geldi*) Buyur anne?

Saadet: Ne oldu, niye böyle bakıyorsun? Tamam, gel, barışalım, benim deli kızım. (*Nermin'i kucaklayıp öptü*) Cemil neden gelmişti?

Nermin: Bu gülleri getirmiş.

Saadet: Profesör için mi?

Nermin: Yok, benim için.

Saadet: Sonra?

Nermin: Sonra da beni sevdiğini, benimle evlenmek istediğini söyledi.

Saadet: Peki, sen ne cevap verdin?

Nermin: Sence, ne cevap vermeliydim?

Ağır ara. Kamuran içeri girdi.

Kamuran: Merhaba!

Saadet: (*Soğuk*) Merhaba.

Kamuran: (*Neşeli*) Ben Bakü'deki bütün işlerimi bitirdim. Sadece gitmek kaldı...

Saadet: Sen gitmeye mi karar verdin?

Kamuran: Evet.

Saadet: (*Asabi halde*) Nermin buradan, kesinlikle, hiçbir yere gitmeyecek.

Kamuran: Nermin yirmi üç yaşında, Saadet hanım.

Saadet: Nermin benim kızımdır, anladın mı?

Kamuran: Anlıyorum.

Araba sesi. Muhsinzade ile Kerem gelir.

Muhsinzade: (*Odadaki gerginliği hissederek*) Ne oldu?

Saadet: Ne olacak? Beni göz bebeğim, bir tane kızıma hasret koymak istiyor. (*Kamuran'a*) Eğer, sen muhakkak köye gitmek istiyorsan, Azerbaycan'da da birçok bölge var. Kerem de seni her gün götürüp getirebilir. Yoksa tamamen farklı bir cumhuriyet...

Kamuran: Saadet hanım, mesele hiç de köye gitmekte değil. Ben şehirde de memnuniyetle çalışırım. Fakat orada yaşayan Azerbaycanlıların ana dilini bilen uzmanlara çok ihtiyaçları var, Gürcistan hükümeti onun için beni buraya okumaya gönderdi.

Muhsinzade: Gürcüler çok doğru yapıyorlar.

Saadet: (*Kocasına*) Gürcülerin güzel iş yaptıklarına bir şey demiyorum. Fakat Nermin gittikten sonra az olan uykun da kaçacak. Zaten ilaçsız da yatamıyorsun

Muhsinzade: (*Şakayla*) Biz dert çekmeyi öğrenmişiz, Saadet hanım.

Kerem: Uykumuz kaçacak, kaçarsa kaçsın, bizi de kendisiyle götürecektir değil ya.

Saadet: Benim kızım gözden uzak hiçbir yere gitmeyecek.

Saadet sinirli halde öteki odaya geçti. Işık da onunla gitti. Işık tekrar Muhsinzade'nin Kerem'in ve onlardan uzakta duran Nermin'le Kamuran'ın yüzüne düştü.

Muhsinzade: Gidelim, dostum Kerem. Görüyorsun ki, hayat ne kadar zor.

Kerem: Ancak Kamuran gittikçe bana daha hoş geliyor. Maşallah, kılıç gibi çocuk.

Muhsinzade: Doğrusu, onu düşündükçe, zihnimde nasılsa bir silkelenme, bir tazelik meydana gelir. Biz bazen kendi sınırlı işlerimizin içine o kadar dalıyoruz ki, bedenimizle beraber ruhumuz da yağlanıyor. (*Nermin'e yaklaşır*) Kızım, sen bize bakarak yüreğinin dediklerini kenara atma.

Kerem: Aranı Araz bölmedi ya. Bir de baktın Kerem dayın çıktı geldi.

Muhsinzade: Görüşürüz kızım.

Saadet: (*Acele gelerek*) Nereye gidiyorsunuz?

Muhsinzade: Araz kıyısına.

Saadet: Hayrola?

Muhsinzade: (*Derin bir nefes aldı*) Öylesine gezmeğe gidiyorum. (*Çıktı*)

Kerem: (*Giderken kızın kulağına*) Araz'ın öbür yakasını seyrete-meye gidiyoruz. (*Çıktı Saadet yan odaya geçti. Dışarıda arabanın çalışıp uzaklaştığı duyulur.*)

Kamuran: (*Vazodaki gülleri göstererek*) Bunlar herhalde Cemil-lerdendir.

Nermin: (*Başı ile tasdik ederek*) Nerden bildin?

Kamuran: (*Gülümsedi*) Gerçek kahramanlar senin gibi güzel kızların dikkatine karşı kayıtsız kalmazlar. Akşam sen da-vette bu gülleri överken Cemil duymuştu.

Nermin: (*Birden durgunlaşarak*) Bunda ne var ki? Kadına karşı nazik olmak hiç de kötü bir şey değildir.

Kamuran: Elbette.

Nermin: Ben senin ondan nefret ettiğini biliyorum.

Kamuran: Bununla ilgisi yok.

Nermin: (*Sert*) İlgisi olmasa, söylemezsin! (*Ağır ara. Aniden ona sarılarak*) Kamuran, gel biz babamların isteğini yerine ge-tirelim. Gerçekten de, ben onların tek evladiyım.

Kamuran: (*Onun sözünü kesti*) Bana öyle geliyor ki, Profesör gitmemize bir şey demiyor.

Nermin: Bu razılık ona pahalıya mal olacak.

Kamuran: O, erkektir.

Nermin: Ya, annem?

Kamuran: O da çabucak alışır.

Nermin: Demek ki sen fikrinden dönmeyeceksin?

Kamuran: Hayır.

Nermin: Ben gitmek istemezsem?

Kamuran: Kalırsın.

Nermin: Bu seni etkilemez mi?

Kamuran: Etkiler.

Nermin: Ama yine de gidersin öyle mi?

Kamuran: Giderim.

Nermin: O zaman, sen beni nasıl seviyorsun?

Kamuran: Peki, o zaman sen beni nasıl seviyorsun?

Nermin: Annem, babam bana karşı çıkıyor.

Kamuran: Bana da halkım ve yakınlarım karşı çıkıyor. (*Ağır ara*) Dünyada nasıl büyük dertler var biliyor musun? Ortaokulda benimle Maral isimli bir kız okuyordu. Bir gün onun babasını tutuklayıp on yıl ceza verdiler, gidip hapishanede öldü. Daha sonra belli oldu ki, asıl suçlu o değilmiş.

Nermin: Kız güzel miydi?

Kamuran: Hem güzeldi, hem de soylu.

Nermin: Sonra ne oldu?

Kamuran: Kimsesiz kalıp istemediği biriyle evlendi.

Nermin: Nereden bildin istemediğini?

Kamuran: (*Üstü kapalı halde*) Bildim.

Nermin: (*Garip bir egoizmle*) Belki seni seviyordu?

Kamuran: (*Ona keskin bir bakış atarak*) Ben de onu seviyordum. Fakat bu kimsenin bilmediği, söylenmemiş, konuşulmamış bir sevgi idi.

Nermin: (*Alaylı bir şekilde*) Meleklerin muhabbeti gibi mi?

Kamuran: (*Hiddetle*) Olabilir.

Nermin: (*Alınarak*) Ama ben senin hayatındaki tek kız kendimi sanıyordum. Demek, ikinci kez de sevmek varmış. (*Sarsılmış halde*) Neden sen bunu bana şimdiye kadar söylemedin?

Kamuran: Çünkü ben, her zaman onu hatırladığımda, sadece intikam alma düşüncesi aklıma geliyordu.

Nermin: O zaman bütün işler bir genç kızın kaderine bağlı imiş. Herhalde o seni çoktan unutmuştur.

Kamuran: O unutsa da ben unutamıyorum. (*Şaşkınlıkla*)

Nermin: Sen kimlerden intikam alacaksın?

Kamuran: İnsan hayatını paraya, mevkie satanlardan!

Nermin: Hayalperest!

Kamuran: (*Soğuk halde*) Olabilir. Herhalde, hareket lazımdır! Allah'a ismarladık!

Hızlı adımlarla odadan çıktı. Nermin bir an yerinde donup kaldı. Sonra şuursuz bir ifadeyle kendi kendine fısıldadı.

Nermin: Hoşça kal? (*Sanki uykudan uyanarak*) Yok! Yok! Kamuran!

Nermin bağırarak kapıya koştu ve o anda içeri giren Cemil'le karşılaşarak, korkmuş gibi arkasına bakmadan geri çekildi. Işık kapandı. Yandığında Muhsinzade ile Kerem Araz kenarında durup karşıya bakıyorlardı.

Muhsinzade: Biz geldiğimizde karşıdaki o iğde ağacı çok küçüktü. Şimdi büyümüş (*Kısa ara*) Oğlum İsmail de aynı böyle boy attı. Biz geldiğimizde iki yaşındaydı.

Uzak hayallerden, hatıralardan bahseden bir şarkı duyulur.

Muhsinzade: O yeşil tepedeki çıplak atı görüyor musun? Kulaklarını dikmiş bize bakıyor.

Kerem: (*Üzüntülü şekilde*) Zavallı hayvan... Nereden bilsin biz kimiz! (*Kısa ara*) O parlayan yol direk Tebriz'e gider.

Muhsinzade: Öyledir.

O tarafa baka baka eski bir Azerbaycan şarkısı söylerler, sanki o taraftaki iğde ağacının dalları, tarlalardaki buğdaylar bu şarkının ahengi ile dalgalanır.

Kerem: Eh, neyse... Ben bir çay demleyeyim, karşıya baka baka içelim.

Yol çantasını alıp ağaçların arasına girdi. Sahne yavaş yavaş karanlıklaştı. Işık yandığında Muhsinzade'nin evi. Nermin yalnızdır. Sonra Saadet görünür. Kısa ara.

Saadet: Sizin sevginize ihanet ettiğimi biliyorum Lakin senin mutluluğun için böyle yapmamız gerekiyordu. (*Kızına yaklaşıp şefkatle*) Kendi hayatını boş hayallere kurban verme. Eğer, o seni senin düşündüğün kadar sevseydi, parça parça doğrasalar bile gitmezdi.

Nermin: Onu hiç kimse doğramıyor.

Saadet: Biliyorsun kızım, dünyada ömrü iki üç yıldan fazla olan bir sevgi yoktur. Yirminci asır, birçok hakikat gibi bunu da açığa çıkardı. Onun için de en doğru yol sakın, akıllı aile hayatı kurmaktır. Bu dünyada saadeti yalnız sevgide arayanların hiçbirisi mutlu olamamıştır.

Nermin: Bence, sevenler kendi aşklarında hiçbir şey aramazlar. Mutluluk hakkında da hiçbir şey düşünmezler.

Saadet: Çünkü geçici ihtirasların coşkunluğu bizim aklımızın dayanıklılığını zedeler, kendi hayatımız, geleceğimiz hakkında ciddi düşünmemizi engeller.

Nermin: (*Keskin tebessümle*) Yani, sevgi kahrolsun mu!...

Saadet: Her sevgi mutluluk, rahat hayat vaat etmiyor. Akıllı bir kız, hiçbir zaman bunu aklından çıkarmamalıdır... Son pişmanlık biz kadınlar için korkunç olur.

Nermin: (*Derin bir nefes aldı*) Bana öyle geliyor ki, Kamuran'la uzak bir köyde, küçük bir evde yaşamak benim için en büyük saadet olurdu. Ne yazık ki, ben bunu şimdi, o gittikten sonra anlıyorum.

Saadet: Sana öyle geliyor. Ama hayat başka bir şeydir. Biz seninle ana kız olmanın yanında aynı zamanda dostuz, arkadaşız. Onun için de, açık konuşalım, seni temin ederim ki, erkekler için isterse dertlerinden deli divane ola-

lım, yine de onların sevgisinden aldığımız zevk iki üç yıl sürmez. Onun için de, bize ayağını yere sağlam basan, geçimini sağlamayı beceren, akıllı, sağlam koca lazımdır. Hayatta açık gözlü ol!

Nermin: Ben ne olursam olayım, yine de Kamuran'ı görüyorum. Ancak senin ve babamın hatırına ben onu unutmaya çalışacağım. Ben de onun gibi dayandığımı ve sözümde durduğumu kanıtlayacağım.

Kapı çalar. Nermin gider açar. Cemil içeri girer. Onun elinde yine aynı güllerden büyük bir demet vardır.

Cemil: (*Gül demetini kıza uzatarak*) Merhaba, Nermin hanım! Merhaba Saadet Hanım!

Saadet: Merhaba Cemil! Ailen nasıl?

Cemil: Size selamları var.

Saadet: Ben sizin annenize hayran kaldım.

Cemil: (*Gülümsedi*) O da aynı sözleri sizin hakkınızda söylüyor.

Saadet: Galiba, biz birbirimizi anlıyoruz.

Cemil: Öyle anlaşılıyor.

Saadet: Siz sohbet edin, ben de yemeğe bakayım. (*Gülümsüyor*) Yaşlılara çalışmaktan başka ne kalıyor ki...

Cemil: Yaşlılıkla sizin aranızda daha bir asırlık zaman var.

Saadet: (*Kahkahayla güldü*) Gençlikle vedalaşanlar için bundan güzel iltifat olamaz. (Masanın üstündekilere işaretlerle) Rica ederim oturun.

Öteki odaya geçer. Kısa ara.

Nermin: Bu gülleri neden getirdiniz? Ben sizi sevmiyorum.

Cemil: (*Yarı şaka*) Ama ben sizi seviyorum.. Onun için de, canımın istediği her şeyi, hatta kendi canımı da size bağışlayabilirim!...

Nermin: Ben kabul etmesem ne olacak?

Cemil: Hiçbir şey. Ne diye bilirim ki...

Nermin: Ben onu unutamıyorum, anlayabiliyor musunuz?

Cemil: Elbette.

Nermin: O halde benden ne istiyorsunuz?

Cemil: Hiçbir şey. O günden sonra ben kendi duygularım hakkında size bir şey dedim mi? (Ara)

Nermin: Benim onu unutamamam, sizin benliğinize dokunmuyor mu?

Cemil: Hayır, biz daha önce karşılaşsaydık, belki siz beni ondan da çok severdiniz.

Nermin: Neden siz, kendiniz hakkında bu kadar emin şeyler söylüyorsunuz?

Cemil: (Tam ciddi) Neden olmayayım?

Nermin: Ben kendine inanma duygusunu severim. Ancak sizinle onun cesareti arasında önemli bir fark var.

Cemil: (Temkinle) O fark nedir?

Nermin: Bilmiyorum, ama...

Cemil: Ama?

Nermin: Bu, herhalde sizin lehinize değil.

Cemil: Ben sizin benim hakkımda böyle düşünmenizden de incinmiyorum. (Kısa ara) Siz beni sevmiyorsunuz...

Nermin: (Canlanarak) Onun için de, benim sizin hakkınızda ne düşündüğüm umurunuzda değil öyle mi?

Cemil: Hayır, demek istiyorum ki, mademki, sevmiyorsunuz, ben size nasıl güzel görünebilirim ki...

Nermin: (Yarı şaka) Ben o kadar da adaletsiz değilim. Sizin zekânıza, ciddiyetinize sözüm yok.

Cemil: (Tebessümle) Bunların hiçbirisi de sizde hoş bir etki bırakmıyor mu?.

Nermin: Siz alay mı ediyorsunuz?

Cemil: Asla, ben sizin düşüncenizi tamamlamak istedim.

Nermin: Sizin gerçekleri böyle doğru görmeniz benim hoşuma gidiyor.

Cemil: Buna çok sevindim. (Kısa ara) Sizinle ilgili bir soru sorabilir miyim?

Nermin: Sorabilirsiniz.

Cemil: Mademki, siz Kamuran'ı bu kadar seviyorsunuz, ne diye onunla gitmediniz?

Nermin: Ben kendi sevgimi babamın büyük derdine feda ettim. (Kısa ara) Onun iki çocuğu, bütün yakın akrabaları Araz'ın öbür yakasında kaldı, ben de olmazsam, beli bükülür. (Çok sert şekilde) Siz niçin gülüyorsunuz?

Cemil: Babanız çocuk değil ki...

Nermin: Elbette, siz biraz haklısınız. Lakin burada başka bir mesele de var ki, izin verin size onu söyleyeyim. Gerçekten sevenler hayatlarının en zor anlarında da birbirilerine layık olmalıdırlar. Zayıflık her zaman merhameti celp eder.

Kısa ara.

Cemil: Belki sonra yine de...

Nermin: Yok! Bir İran şarkısında söylendiği gibi, "gittim ki gittim"

Cemil: Öyleyse, ikinci soruya da izin verin.

Nermin: Buyurun.

Cemil: Siz ondan sonra evlenecek misiniz?

Nermin: Herhalde. (Şakayla) Kocayıp evde kalmanın ne anlamı var?

Cemil: (Yarı şaka) O zaman ben kendi adaylığımı koyabilirim.

Nermin: (Şakayla) Az önceki açık konuşmamızdan sonra siz yine de cumhurbaşkanı mı seçilmek istiyorsunuz?

Cemil: Tereddüt etmeden!

Ara. Nermin aniden halsizleşti.

Cemil: Neden konuşmuyorsun?

Nermin: Yaram çok yeni, Cemil. Şimdilik hiçbir şey diyemiyorum. Zaman geçer, bakarız. Şimdi lütfen gidin. Yalnız kalmak istiyorum.

Cemil: Görüşürüz, Nermin hanım.

Nermin: Görüşürüz.

Cemil çıktı. Ara. Muhsinzade ile Kerem içeri girer.

Muhsinzade: (Kızına uzun uzun bakarak) Keşke Kamuran'la gitseydin, kızım.

Nermin: Ben pişman değilim, baba.

Muhsinzade: Anlıyorum. Saygı duyuyorum, fakat annenin gözyaşları olmasaydı, ben seni gitmeye mecbur ederdim.

Nermin: Peki, sen bensiz sıkılmaz mıydın?

Muhsinzade: Senin baban o taraftaki kardeşlerinin, bacılarının derdine bigane olur mu?

Nermin: Hayır, senin aklın her zaman onlarda, bunu hissediyorum.

Muhsinzade: Ben onları her düşündüğümde utaniyorum.

Nermin: İlk defa seni bu kadar ümitsiz görüyorum, baba.

Muhsinzade: Uzun zamandır baban ümitle yaşıyordu. Ümitle okuyup, doktor oldu. Şimdi ise hayat kurtarıyor. Kim bilir, daha ne kadar böyle hayatlar kurtaracak.

Muhsinzade derin bir nefes alarak, öteki odaya geçti. Işık söndü. Yandığı zaman Kamuran Borçalı'da odasında oturmuş mektup okuyordu. O, gözünü kâğıdın üzerinde gezdirdikçe Nermin'in sesi işitiyor.

Nermin'in sesi: Bundan birkaç gün önce senin nerede çalıştığını ve adresini öğrenip bana söylemesini Cemil'den rica ettim. O, önce şaşırdı. Sonra sordu : "Yoksa sen bana verdiğin vaatten dolayı pişman mı oldun?" "Hayır" dedim.

Pişman olmadım. Fakat ben Kamuran'a mektup yazmak istiyorum, dedim. Bir daha sesini çıkarmadı. O, benim kalbim her zaman sana bağlı olduğunu biliyor. Lakin şunu da biliyor ki, ben hiçbir zaman eşime ihanet etmeyeceğim. Dün Cemiller nişan için bize geldiler. Senin gözyaşlarına kızdığımı bildiğim için ağlamadım. Fakat benim için çok zor oluyor. Senin ebediyen benden ayrıldığını düşündükçe, damarlarımdaki kan donuyor. Kamuran, keşke ben her şeyi bırakıp seninle gitseydim.

Kamuran şiddetli bir ağrı ile gözlerini kapadı. Işık söndü. Müzik. Işık, elinde mektup okuyan Nermin'in yüzüne düştü ve o okudukça biz Kamuran'ın sesi işitiliyor.

Kamuran'ın sesi: Sensizlik benim için de çok zor oluyor, Nermin. Nerede olursam olayım, senin hayalin daima... daima benimle. Hayatın dehşetli hadiseleriyle uğraşan bir savcı için, belki de bu bir zayıflıktır. Ama bu böyle ve bu benim hayatımın tek tesellisi. Nermin... Profesör Muhsinzade'yi, Kerem dayıyı düşün!...

Bizim hasretimiz de sevgimiz gibi büyük. Nişanlandığımı okuduğumda bir an hayat durdu ve ben sanki yedi arşınlık kuyunun dibine düştüm. Fakat gözlerinin derinliklerinde deniz gibi sükûta dalmış hasreti hissederek, o kuyudan çıkmayı başardım. Ben senin gülüşlerini hatırlayarak Murov dağlarına baktım. Annemi, namazına güvenerek yiğitler gönderdiği Borçalı ormanlarına baktım... Ve bu hüznü toprakların kaderi beni kuvvetli bir sesle hayata çağırdı. Biz birbirimizi anlıyoruz... Bizim sevgimiz yarımdı. Tek kanatlı kuş gibiydi. Sen itiraf etmesen de, ben senin hangi tarafa meylettığını hissediyordum. Olabilirdi, sen benimle gelebilirdin. Fakat, bu fedakarlık ne seni, ne de beni mutlu edecekti. Nasıl ki, turnalar uzaklarda uçmak için yaratılmışlarsa, benim gibiler de, tuli emeller için yaratılmışlar. Şimdilik bu kadar, Nermin. Ağır suçlarla suçlanan bir kişinin davasını inceleyeceğim.

Bana öyle geliyor ki, o, suçların değil, adaletsizliğin kurbanı olmuş...

Ara. Nermin mektubu masanın üstüne koydu, kalkıp piyanoya doğru gitti. Önce yavaş yavaş, sonra heyecanla çaldı. Cemil içeri girdi.

Cemil: (Mektubu işaret ederek) Kimdenmiş?

Nermin: (Gözlerini piyanodan çekmeyerek) Okuyabilirsin.

Cemil mektubu aldı, imzasına baktı, okumadan yerine koydu. Nermin çalmaya devam ediyor. Cemil sigara yaktı. Kendine zor hâkim olduğu anlaşılıyordu.

Nermin piyanonun arkasından kalkıp, mektubu aldı. Sonra da çakmağı alıp yaktı ve mektubu aleve tuttu. Her ikisinin bakışları altında mektup yavaş yavaş yandı ve yandıkça da sahnenin ışığı azaldı ve söndü. Işık yandığında asfalt yolun kenarında manzaralı yer göründü. Orman ağaçları, kayalar. Araba sesi yaklaşıp sustu.

Saadet'in sesi: Biraz dinlenmek için burası çok güzel.

Önce Nermin'le Cemil, onların arkasından da Muhsinzade, Kerem ve Saadet sahneye çıktı.

Cemil: (Nermin'e) Bu da Kamuran'ın geyik avladığı Borçalı ormanları.

Nermin: Bu dağlara baktığım zaman, Kamuran tamamen başka bir gezegende gibi geliyor.

Cemil: (Sigara yakarak) Onun yaşadığı bölge buraya yakın. İstersen, gidelim. (Nermin "Hayır" manasında başını salladı) Neden?

Nermin: O bizim gelmemizi beklemiyor ki...

Cemil: Beklemese ne olur? Bizi gördüğü anda korkup kendinden geçecek değil ya...

Nermin: (Alınarak, üstü kapalı) Onu, sen iyi bilirsin.

Cemil: Doğru, onun yürekli biri olduğunu biliyorum.

Nermin: Öyleyse, alay etmeye gerek yok.

Cemil: Affedersin.

Kerem küçük tepenin üstünden uzaklara bakar.

Muhsinzade: (Ona yaklaşıp) Üç gün buradan ayrılmayacağız. Çadırı o palamut ağacının altına kuralım.

Kerem: Profesör, şu ağaran dağı görüyor musun?

Muhsinzade: (Derinden nefes alarak) Ben Savalan'ı nasıl görmem?

Kerem: (Derinden nefes aldı) Daha karı erimemiş.

Muhsinzade: Radyodaki habere göre, o tarafta havalar yağmurluymuş.

Kerem: İnşallah. Yağmurlu geçerse, hayvanlar için iyi olur... Orada halk her zaman kuraklık yüzünden sıkıntı çekiyor.

Muhsinzade: Doğru...

Kerem: Ah, Savalan!... Baş karlı Savalan!...

Bir tarafta Cemil'le Nermin, diğer taraftansa Saadet gelir. Cemil çok durgundur.

Saadet: Bu çeşmenin üstünde mangal yapmak hiç de fena olmazdı. Ne yazık ki, et yok... Acaba Kerem gidip alsa mı?

Muhsinzade: Kerem altı saattir araba kullanıyor.

Cemil: (Durgun halde Kerem'e) Anahtarı ver.

Kerem: (Profesör'e) Ben de gidebilirim.

Muhsinzade: Bir şey olmaz, Cemil gitsin, gençtir. (Kerem arabanın anahtarını Cemil'e verdi) Gelin biz de odun toplayalım.

Kerem, Muhsinzade ve Saadet ormana girerler.

Cemil: (Nermin'e) Sen de gel, Kamuran'la da görüşürüz.

Nermin: (Aceleyle) Hayır, istemiyorum.

Cemil: Neden sen onunla görüşmekten korkuyorsun?

Nermin: (Soğukkanlı) Korkmuyorum. Fakat ben nişanlımla onun karşısına çıkmak istemiyorum.

Cemil: (Kinli kinli) O zaman neden bu yoldan gelmemiz için ısrar ediyordun?

Nermin: Bilmiyorum. Belki de, bu benim zayıf yönümdür. Affedersin...

Cemil asabi halde gider. Nermin arabanın çalışıp nasıl süratle uzaklaştığını seyreder. Kerem acele ağaçların arkasından çıkarak, Cemil'in arkasından bakar.

Kerem: (Sinirli) Yüz yirmiyle gidiyor. Neden bu kadar hızlı kullanıyor.

Nermin hala bakmaya devam ediyor, fakat cevap vermiyor.

Muhsinzade: (Ağaçların arasından çıkarak) Dostum Kerem, çayı sen mi demliyorsun ben mi?

Kerem: Ben.

Muhsinzade: Be adam, bir defa da “sen” de, ya da hiçbir şey deme? Bu defa ben demleyeceğim. (Karşıdaki ağaçhığa girdi) Gök gürlüyor, ara sıra şimşek çakıyor. Kerem Nermin'e yaklaştı.

Kerem: Neden keyifsizsin, Nerminciğim?

Nermin: Bu tarafa gelmeseydik keşke.

Kerem: Neden?

Nermin: (Heyecanla) Kerem dayı, sen bizim ailenin bir üyesisin. Çocukluktan beri benim senden gizlim saklım olmadı. Kamuran'ın bu dağlar arasında bensiz yaşadığını düşündükçe, aklım fikrim alt üst oluyor. Sanki ben her ikimize de bağışlanmaz bir günah işledim, sanki ihanet ettim gibi geliyor.

Kerem: Gereksiz sözler bunlar. Biz düğüne hazırlanıyoruz.

Nermin: Ben Cemil'e alışmaya başlamıştım; fakat şimdi, inan ki, o birden bire uzaklaştı. Öyle ki, bana yabancı oldu.

Kerem: Boş sözler.

Nermin: Of, Kerem dayı, sen beni anlamıyorsun...

Kerem: Kız, seni zorla mı nişanladılar?

Nermin: Kerem dayı!

Kerem: Yeğenim... Eğer, senin o çocukta gönlün olmasaydı, dünya yıkılsa nişanlanmazdın.

Nermin: Herhalde...

Kerem: Biliyorsun, yeğenim, zorluğu bir torunumuz olana kadar. Ondan sonra her şey yoluna girecek.

Nermin: Yani benim çocuğum olana kadar?

Kerem: Evet... Açıkça söylemeye utandım biraz. Atasözü vardır, denir ki, bir armut için ayının bin bir türlü bir oyunu vardır. Bütün sevgi oyunlarından, küsüp barışmalardan tabiatın gizli bir talebi var: Çocuk! Evlat! Eğer ki o dünyaya gelirse, sonra kendiniz bilirsiniz. İsterseniz birbirinizi nazlandırın, isterseniz her gün birer sopa alıp kavga edin. Bundan sonra her şey düzelir. Niçin? Bu niçin gereklidir? Orasını ne Lokman hekim bildi, ne de ben....

Nermin: Batıl bir düşünce. Yeryüzündeki sonsuz güzellikler, heyecanlar, sevgiler, nefretler, arzular, facialar, komediler, savaşılar yalnız evlat yetiştirmek için olamaz.

Kerem: Bunu böyle bilmek gerekir. Yoksa ipe sapa gelmezsiniz.

Nermin: Peki, şimdi böyle diyorsun da, niçin karından sonra evlenmedin?

Kerem: Evlenmedim, Allah da beni cezalandırdı.

Nermin: Ne oldu ki sana?

Kerem: (Derinden nefes aldı) Ne olacak... Geceleyin odama çekilip kapımı kapattığım zaman beni bir endişedir alıyor. Öyle ki, her şey bana yabancı gibi geliyor. Hayatta hiçbir eser bırakmadan bir gün bu dünyadan çıkıp gideceğimi düşündükçe her şey gözümde kararıyor.

Muhsinzade: (Gelir) Eşyaları şimdilik, bu kayanın altına koymak lazım. Yağmur yağacak.

Kerem: Demek ki, arabayı bu tarafa getirmekle iyi yapmışım.
Muhsinzade: (Çantalardan birini kayanın altına getirerek) Onun için de buranın ismini Kerem kayası koydum
Kerem: (Samimi sevinçle) Gerçekten mi? (Nermin'e) Benden sonra buradan geçtiğinde, bu kayaya bakıp, Kerem dayını hatırlarsın.

Muhsinzade: Ne oldu, yine duygusallaştın?

Kerem: Üzerine sağlık, niye duygusallaşayım. (Yürüyüp çantalardan birini alarak) Maşallah, kuş gibiyim.

Şiddetli yağmur başladı. Saadet geldi. Hepsi kayanın altına toplandı.

Saadet: Her yeri sel basacak. (Kerem'e) Keşke Cemil'i yalnız bırakmasaydın.

Nermin: Cemil küçük çocuk değil ki, ne olur?

Yağmur şiddetlenir. Hava kararır. Peşi sıra çakan şimşek, kah Muhsinzade'nin, Saadet'in, Kerem ve Nermin'in kah direksiyonun arkasında oturan Cemil'in kızgın gözlerini aydınlatır. Cemil arabayı delice kullanmaktadır. Karanlıkta, çatırtı... gürültü... Bir de yıldırım çakar. Cemil'in şimdi bir evham içinde alacalanmış gözleriyle Nermin'in onu dikkatle izleyen gözleri süratle birbiriyle karşılaşır. Ve nihayet ışık tamamen söner.

Yandığı zaman Muhsinzade, Kerem, Saadet, Nermin ve Cemil kayanın altında, portatif masanın etrafında oturmuş, yiyip içmektedirler.

Cemil: (Çok içmiş olduğu anlaşılır, fakat sarhoş değildir) Hocam, bu kadehi sizin şahsınızda ilme hizmet eden büyük bilim adamlarının, tekniğin gelişmesinde katkısı olanların şerefine kaldırıyorum.

Saadet: Rica ederim, buraya kendini da dâhil et. Sen ilim dünyamızın yıldızısın.

Cemil: (Gülümseyiyor) Ne yapalım, Saadet hanım, sizin dediğiniz gibi olsun. (Kadehi kaldırır) Büyük dâhilerin, büyük insanların şerefine!

İçerler. Motosiklet sesi gelir. Hepsi merakla bakar. Üzerinde yağmurluğu olan Gürcü binbaşı onlara yaklaşır. Gencin gelmesiyle Cemil kendini rahatsız hisseder, fakat belli etmez.

Gürcü Binbaşı: Merhaba! Profesör Muhsinzade, Gürcistan'a hoş geldiniz!

Muhsinzade: Sağ olun!. Buyurun, oturun.

Gürcü Binbaşı: Sizin sağlığınıza için memnuniyetle bir kadeh şarap içerim. (Oturur. Cemil onun kadehini doldurmak ister, fakat o şişeyi onun elinden alarak) Siz zahmet etmeyin. (Kendi kadehini doldurur) Teşekkürler hocam! Teşekkürler hanımlar! (Sonuna kadar içer)

Saadet: Siz hocayı nereden tanıyorsunuz?

Gürcü Binbaşı: Profesör Muhsinzade'yi kim tanımaz? Bizim üniversitede üç defa ders okuttu.

Muhsinzade: Siz üniversiteyi bitirdiniz mi?

Gürcü Binbaşı: Evet, bizim savcı da Azerbaycanlı, o da Bakü'de okumuş.

Kerem: Belki de Kamuran'dan bahsediyor?

Gürcü Binbaşı: Evet, tanıyor musunuz?

Kerem: İyi tanıyoruz.

Muhsinzade: Bizim aile dostumuz.

Gürcü Binbaşı: Yiğit bir genç. Burada Azerbaycanlılar da Gürcüler de onun için canlarını verirler. (Kadehini doldurdu) Mademki, Kamuran sizin de, benim de dostumdur, o zaman onun sağlığına içelim! (İçerler) Tiflis'te Kamuran için güzel bir Gürcü kız bulduk. Eğer beğenirse, düğün yapacağız.

Nermin: Kamuran daha kızı görmedi mi?

Gürcü Binbaşı: Hayır, ama kız onu gördü ve çok beğendi. Bu kadehleri de hanımların sağlığına kaldıralım! (*İçtiler, saatine baktı*) Şu anda Tiflis'te güzel bir konser var. İzin verirseniz, radyoyu açalım. (*Nermin radyoyu açtı. Piyanoda bir gürcü şarkısı çalmaya başladı. Gürcü binbaşı da onun ahengine uyarak şarkıyı söyledi.*) Evet, profesör, dünya güzel, ama ne yazık ki, (*apoletini işaret ederek*) ama şimdilik bunlarsız olmuyor.

Muhsinzade: Yoksa görevinizi sevmiyor musunuz?

Gürcü Binbaşı: Mesele o değil. Ben isterdim ki, insanlara polis, idari organlar hiç bir zaman lazım olmasın.

Muhsinzade: Demek istiyorsunuz ki, düşünceler, anlayışlar o kadar gelişseydi ki...

Gürcü Binbaşı: Evet, anlayışlar... vicdanlar...

Radyoda başka bir şarkı çalmaya başladı. Cemil gruptan ayrılıp, Kerem'e işaret ederek yanına çağırdı.

Cemil: Kerem dayı, ben az önce bölge merkezinden dönerken arabayla birine çarptım. Eğer, bu asker onun için geldiyse, bu işi sen üzerine al.

Kerem: Yani, ben nasıl üzerime alayım?

Cemil: Adama ben çarptım dersin. Biz seni kurtarıyoruz. Hapishaneye girmezsin bir günde çıkarırız seni. Ama ben her kese rezil olurum. Akademik çalışmalarım ortada kalır. Kamuran'ın benimle düşman olduğunu sen de biliyorsun, bu iş bir eline geçerse...

Kerem: Çarptığın adam hayatta mı?

Cemil: Bilmiyorum.

Kerem: Nasıl biliyorsun?

Cemil: Bilmiyorum işte.

Kerem: Yolda kimse var mıydı?

Cemil: Hiç kimse yoktu. Sen tereddüt etmeden üzerine alabilir misin?

Kerem: (*Ona uzun bir bakış atarak*) Elbette... demek, ben üzerime alayım ki, arabayla çığnediğim adamı yağmurda, tufanda, yolun ortasında sahipsiz bırakıp kaçmışım öyle mi? Ben, karşı yakalı Kerem şimdiye kadar alçak bir iş yapmış mıyım?

Cemil: Tamam, bağırma.

Saadet: (*Yaklaşıp heyecanla*) Ne oldu, Cemil? Bu binbaşı senden ne istiyor?

Cemil: Rahatsız olmayın, Saadet hanım, önemli bir şey değil, ben dönerken araba bir adama azıcık dokundu.

Gürcü Binbaşı: (*Onlara yaklaşıp Cemil'e*) Lütfen benimle merkeze kadar gelin.

Nermin: (*Nermin yaklaşıp Cemil'e*) Hayır, ben de gitmek istiyorum.

Muhsinzade: (*Yaklaşıp*) Kerem, sen de git. Mesele neymiş öğren.

Kerem: Emredersin.

Gürcü Binbaşı, Cemil, Nermin, Kerem sahneden çıkarlar. Işık söner. Yandığında Kamuran'ın odası görünür.

Kamuran: (*Telefonda*) Alo! Muradov çabuk adam gönder, kalenin yıkılmasını durdursunlar. İcra Heyeti başkanın yardımcısı onun yerinde kendine yazlık ev yaptırmak istiyor. Zamanında halk kahramanı Şemkir'li Ayvaz üç yüz adamla o kalede Ağa Muhammed şahın önünü kesip, son nefesine kadar savaşmış. Bu köstebeklerse, Azerbaycan yiğitlerinin son izlerini de silmek istiyorlar. Çabuk adam gönder! Bu işe izin verenleri ise, sorumluluğa çağırmak lazım! (*Kamuran ahizeyi yerine koydu. Bir şey düşündü. Sonra teybi açtı. Bir zamanlar Nermin'in çalıp söylediği şarkı. Kapı çaldı. Gidip kapıyı açtı. Nermin tamamen ıslanmış halde odaya girdi. Kısa ara.*) Nermin! Çok kötü ıslanmışsın? (*Onun pardösüsünü çıkartıp divana oturttu, sonra dizinin birini yere koyarak kızın ayakkabılarını çıkarttı. Sonra elini onun sırtında gezdirdi.*) Tamamen su...

Nermin: (Teybe işaret ederek) Bizim şarkımız! (Kamuran teybi kapattı) Neden kapattın? Bırak sonuna kadar çalsın. Ben dinlemek istiyorum.

Kamuran teybi tekrar çalıştırdı, şarkı devam etti.

Kamuran: Bu ne hal, Nermin? Gecenin bu vaktinde yalnız başına nereden geliyorsun?

Nermin: Ben yalnız değilim. Kerem dayı aşağıda. Ben senin yanına bir iş için geldim.

Kamuran: Ne işi?

Nermin: Sizin bölgenin polisleri Cemil'i yakaladılar.

Kamuran: Niçin?

Nermin: Arabayla adama çarpmış.

Kamuran: Ne zaman?

Nermin: Bugün.

Kamuran: (Sanki şimdi yalnız uykudan kalkmış gibi, canlı kıvrak bir hal alarak, çabucak ahizeyi aldı) Alo, Muradov, sizin işçiler bugün Azerbaycan'dan gelmiş bir "Volga" yakalamış diyorlar öyle mi? Hı hı... Yaralının durumu nasılmış? Suçlu nerede? Tamam... (Ahizeyi koydu. Nermin'e) Sen de arabada mıydın?

Nermin: Hayır, ben babamla ormanda kalmıştım. Cemil yalnız çıkmıştı...

Kamuran: Peki, hocalar nerede şimdi?

Nermin: Aynı yerde. Ormanda. Biz Kislovodski'ye gidiyorduk. Biraz dinlenmek için yolda durmuştuk.

Kamuran: (Pencereye yaklaşarak, dışarı bağırdı) Kerem dayı, yukarı gel. (Sonra telefonun ahizesini eline aldı) Alo! Şoförümü buraya gönderin çabuk. (Ahizeyi bıraktı)

Kerem: (Geldi) Selamun aleyküm, Kamuran!

Kamuran: Aleyküm selam, Kerem dayı, gel, otur.

Kerem: Oturamam. Hoca tek başına kaldı ormanda.

Kamuran: (Kerem'e) Ne garip, arabayı sen kullanmadın mı?

Kerem: Kamuran, biliyorum oğlum suçluyum, keşke arabayı ben kullansaydım. Cemil istemedi. Yalnız gitmek istedi.

Nermin: (Kamuran'a) Sen de biliyorsun ki, Cemil çok güzel araba kullanır.

Kerem: Hatta otomobil yarışlarında ödül de aldı.

Dışarıdan araba sesi gelir. Kamuran başını pencereden çıkararak.

Kamuran: İrşad!

İrşad'ın sesi: Buyurun, Savcı Bey.

Kamuran: Ormanda insanlar kalmış. Kerem dayıyla gidip getirin.

İrşad'ın sesi: Emredersiniz.

Kerem: Görüşürüz (Çıktı)

Kamuran: (Nermin'e) Gardıropta temiz pijama var, git giy, hastalanırsın.

Nermin kalkıp öteki odaya geçti.

Kamuran: (Telefonun ahizesini kaldırdı) Alo, Muradov, rica ederim, araba kullanan adamın yaralıyı yalnız bırakıp kaçtığını yakınlarına söyleme... Hayır, Cemil'in yakınlarına! Sebebini söylerim. (Ahizeyi bıraktı. Nermin pijamayla geldi. Yüzünde endişeli bir ifade vardı. Sanki kız, belirsiz bir korku içindeydi. Kamuran onun bu durumunu hissetti) Otur, şimdi sana çay getiririm.

Nermin: (Aşırı heyecanla) Hayır, istemiyorum. (Kısa ara) Neden sen kendi pijamanı bana giydirdin? Niçin biz bu yoldan geçtik? Niçin o korkunç hadise özellikle burada, senin savcı olduğun bölgede meydana geldi? Neden bugün arabayı Cemil kendi kullanmak istedi? Bütün bunlar bir tesadüf mü? Yoksa kaderin garip bir oyunu mu?

Kamuran: (Bile bile şakayla) Tamam... tamam... Bir zamanlar

beni filozoflukla suçlardın. Ama şimdi sen kaderden bahsediyorsun.

Nermin: (Onu dinlemeyerek, aynı heyecanla) Neyi bekliyorsun? Neden evlenmiyorsun?

Kamuran: Yapamıyorum.

Nermin: (Aynı sertlikle) Neden?

Kamuran: Bilmiyorum, daha erken gibi görünüyor.

Nermin: (Evhamla) Evlen, Kamuran. Mümkün olduğu kadar çabuk evlen. Sen bekâr oldukça bana hayat zehir oluyor. Ben tamamen nişanlımın olamıyorum, canım senin yanında kalıyor. Her yerde seni görüyorum, sanki sen beni çağırıyorsun. Hiçbir şeye karar verip sözümde duramıyorum. Bana öyle geliyor ki, garip bir tesadüf, beklenmedik bir olay bizi yine bir araya getirecektir. Biz insanlar anlaşılmazız. Ben, düşüncelerimde ve hayallerimde hep nişanlıma ihanet ediyorum. Anlıyor musun, ihanet! Ona karşı vicdanımı temiz tutmaya gücüm yetmiyor. (Kız oturduğu yerde elleriyle yüzünü tuttu. Kamuran sigara yaktı. Ara. Nermin ellerini yüzünden çekerek, Kamuran'a baktı. Şimdi sanki onun gözleri dolmuştu) Gel otur, sohbet edelim. Ben senin sesini duymak istiyorum.

Kamuran: (Onun yanına oturdu) Ne hakkında konuşalım...

Nermin: Öyle bir şey söyle ki, bu dünyayla ilgisi olmasın. Uykuya benzesin. (Onun elinden tutarak, yara yerine baktı) Bu yara izi de nedir, önceden yoktu.

Kamuran: Av sırasında oldu. Ayı beni kovaladığında uçuruma düştüm. Taşa çarptım.

Nermin: Neden ayıyı vurmadın?

Kamuran: Vurmuştum. Fakat hafif yaralanmıştı. Ben uçurumdan çıkana kadar kaçıp gitti.

Nermin: Keşke yaralı bırakmasaydın. Öldürseydin!

Kamuran: Bulamadım.

Kısa ara. Nermin onun elindeki yara yerini dudaklarıyla bastırarak gözlerini yumdu.

Nermin: (Kamuran'ın elini bırakmadan) Uykum geldi.

Kamuran: (Kalkıp, kanepeye yastık koydu) Yat, uyu.

Nermin: Babamlar şimdi gelecek.

Kamuran: Geldikleri zaman uyandırırım seni.

Nermin: (Alçak sesle) İstemiyorum (Gergin ara) Cemil'e yorgan döşek gönder.

Kamuran: Şimdi şoför geldiği zaman söylerim, evinden getirir.

Nermin: Yemek de.

Kamuran: Biliyorum. (Kısa ara)

Nermin: (Alay ederek) Buraya gelmek senin "borç", "fedakârlık" hakkındaki coşkun arzularını tatmin etti mi, yoksa bunların hepsi boş bir duygusallık mıymış?

Kamuran: Hayır! Boş bir duygusallık değilmiş. Çalıştıkça, insanlara ne kadar gerekli olduğumu daha çok hissediyorum.

Nermin: (Aynı alaylı ifadeyle) Suç işleyen cezasını çeker, savcı sen ol, ya da bir başkası olsun, ne farkı var ki...

Kamuran: Farkı olup olmadığını bilmiyorum. Fakat ben kendi işimin sadece ceza vermekle bittiğini zannetmiyorum. Ben savcı olmaktan önce bir vatandaşım. Benim ilk görevim suça sebep olan unsurları düşünüp onlarla mücadele etmektir.

Nermin: (Derin bir nefes aldı) Böylece de kendini tamamen mutlu hissediyorsun?

Kamuran: (Ona sert bir bakış attı) Öyle olmadığını biliyorsun.

Nermin: (Gülümsedi) Sinirlendiğini görmeyeli o kadar çok oldu ki...

Kamuran: (Şakayla) Profesör'ün şımarık kızı.

Nermin: (Ciddi) Ben senin yanında kendimi hiçbir zaman şımarık hissetmedim. (Kısa ara) İsterdim ki, birbirimizi gördüğümüz dakikadan bu ana kadar başımıza gelen olayların hepsi bir uyku, bir efsane olsaydı.... Sen de... Ben de bir hayal olsaydık... Bir hayal... Bir uyku...

Nermin'in uykusu geldi ve sonunda uyudu. Kamuran battaniye getirip onun üstünü örttü. Sigara çıkarıp yaktı. Işık söndü. Işık yandığında aynı oda. Saadet, Muhsinzade, Kamuran, Nermin ve Kerem.

Saadet: Bir iştir oldu. Cemil'i kurtarmak için çabalamalıyız.

Muhsinzade: (Karisına) Sence, biz ne yapmalıyız?

Saadet: Yaralının yakınlarıyla tanışıp onları ikna etmek gerek. Seksen yaşında adam. Zaten ayağının biri çukurdadır..

Muhsinzade: (Dehşet içinde) Bu, vahşiliktir!

Saadet: (Kocasına) Bırak bu boş hümanizmi! (Sinirlenerek par-dösüsünü aldı) Sizin cesaretiniz yetmiyorsa, çekilin kenarda durun. Ben onu kurtarırım.

Kamuran: Azıcık sabredin, Saadet hanım.

Saadet: Sabretme zamanı değil. Şimdilik, yaşlı adam daha sağ, onun yakınlarıyla konuşmak lazım.

Gitmek ister.

Muhsinzade: (Kamuran'a) Biz otele gitsek iyi olur. Burada seni rahatsız ediyoruz.

Saadet: Bence de, öyle. (Kamuran'a) Biz buradayken sen Cemil'in işiyle de rahatlıkla ilgilenemiyorsun.

Kamuran: Otelimiz güzel değil. (Profesör'e) Ben rahatsız değilim. Siz oturun, ben şimdi geliyorum. (Çıktı)

Saadet: (Kamuran'ın arkasından) Ben buna güvenmiyorum. Cemil'in işi konusunda bir kelime konuşmuyor.

Nermin: Böyle sözlere gerek yok anne. Eğer, Cemil'in suçu varsa, kendisi cevap verir. (Öteki odaya geçer)

Saadet: Ben onun Kamuran'la arasının iyi olmadığını biliyorum.

Kerem: Kamuran alçaklık yapmaz, Saadet hanım.

Muhsinzade: Acaba, yaşlı adamı hastaneye Cemil mi götürmüş, yoksa...

Saadet: (Kendini tutamadı) Sen esas meseleyi konuş be adam. Damadına ceza verebilirler.

Muhsinzade: Adalet nasıl isterse, öyle olmalıdır zaten.

Işık kapanır. Yandığında Kamuran'ın çalışma odası, Kamuran ve Cemil.

Kamuran: (Asabi halde) Yaşlı adamı baygın halde, yağmurun altında kimsesiz bırakıp kaçarken hiç utanmadın mı?

Cemil: Onun ağır yaralandığından haberim yoktu.

Kamuran: (Bağırır) Vardı, yalan söylüyorsun, haberin vardı.

Cemil: (Gülümsedi) Benden intikam almak için eline iyi bir fırsat geçti.

Kamuran: Senin gibi namertlerden kader intikam alır.

Cemil: (Kinli kinli) İlim âlemi benim matematikle ilgili yapmış olduğum çalışmalardan istifade edip uzaya füze gönderdiği bir dönemde, ömrünün son zamanlarını yaşayan bir ihtiyar için kendi ayağımla gidip teslim olamazdım!

Kamuran: Hiçbir çalışma, insanları ezip geçme hakkını ilim adamına veremez. Senin gibilerin ilmi bize lazım değil.

Cemil: İlim size lazım olup olmadığını sormuyor.

Kamuran: İlim insanın mutluluğuna hizmet etmelidir. Senin gibilerin gözündeysen ilim, mevki, daha çok para kazanmak için bir araçtır. (Öfkeyle) Bense, bu domuz saadetinden nefret ediyorum.

Cemil: Sen bu sözleri bana şimdi, tutsak olduğum bir zamanda neden söylüyorsun?

Kamuran: Çünkü senin gibiler için, mezbahaya giden koyunla insan arasında bir farkın olmadığını bu son olay gösteriyor.

Cemil: Sigara içebilir miyim?

Kamuran: (Sigara paketini onun önüne koydu) Buyur!

Cemil: (Sigarayı yakıp içti) Eğer, senin maksadın bana ceza verdirmekse, bu saldırılar fazla.

Kamuran: (Kendi kendine konuşur gibi) Sadece seninle iş bitseydi ne vardı. (Derinden nefes aldı) Ne yazık ki, senin gibi namertler o kadar çok ki, biz daha uzun müddet sizi sırtımızda gezdirmeye mecburuz.

Cemil: Niçin mecbursunuz?

Kamuran: Çünkü siz birbirinizin kanını içmeye hazır olduğunuz halde, gerektiği zaman, sırt sırta veriyorsunuz. Onun için de, sizi ortaya çıkarmak o kadar da kolay değil.

Cemil: “Siz” kimsiniz, “Biz” kimiz?

Kamuran: Siz milletsiz, vatansız, kansız egoistlersiniz, biz ise sizin gizli vahşiliğinizi her adımda duyarız, görürüz; fakat bunu ispat edemeyiz. (Ara) Ne yazık ki, senin gerçek yüzünü bir kere olsun göremedi.

Cemil: (Acele) Sen benim yaralıyı arabaya almadığımı Nermin’e söyledin mi?

Kamuran: (Ona derin bir nefretle bakarak) Hayır! (Sigara yakarak) Fakat sana acıdığım için değil.

Cemil: (Sigara yaktı) Anladım. Onun için de, ben sana teşekkür etmiyorum.

Kamuran: Senin teşekkürün ikiyüzlülükten başka bir şey olmazdı zaten.

Cemil: Ben hiçbir zaman ikiyüzlülük yapmam. Ben sadece geçmişimden kurtulmak istiyorum. Sizlerse gericisiniz. (Kızarak) Ben uzay çağında, derebeylik dönemi anlayışıyla yaşayamam. **Kamuran:** Oysa ki senin içindeki canavar, en gaddar derebeyinden de daha azgındır!...

Cemil: (Birden kendine hâkim olmadı) Sonunda, sen beni hapishaneye gönderecek misin, göndermeyecek misin?

Kamuran: (Ona uzun uzun bakarak) Senin yeteneğini göremezden geldiğimi mi zannediyorsun?

Cemil: Böyle inceliklere hiç gerek yok. Ben senden korkmuyorum. Zaten, sen melun bir hayal gibi durmadan üzerimizde dönüp bizi rahatsız ediyorsun. Eğer ben sinirlenip, yüz otuzla gitmeseydim, belki de bu olay olmayacak-

tı. (Kinle, alayla) Fakat sen kendini aydan daha parlak zannediyorsun.

Ağır bir ara. Kamuran telefon etti.

Kamuran: Muradov artık bu işe son verebilirsin. Yaralının durumu iyi, tehlikeli bir şey yok. Kendisi de çocukları da şikâyetten vazgeçtiler.

Muradov: Onlar bunu sadece sizin hatırına yaptılar.

Kamuran: Bunun önemi yok. Sen onlara şikâyetten vazgeçtikleri konusunda imza attırdın mı?

Muradov: Evet.

Kamuran: (Ahizeyi koydu. Cemil’e) Gidebilirsin!

Cemil: (Yerinden kıpırdamadan) Sen beni serbest mi bırakıyorsun?

Kamuran: (Soğuk ve kesin) Evet!

Kısa ara.

Cemil: Ama ben seni bırakmazdım.

Kamuran: Biliyorum.

Cemil: Bunu bildiğin halde, yine de beni hapsedmiyorsun, öyle mi?

Kamuran: Git!

Ağır ara.

Cemil: Ben seni memnuniyetle düelloya çağırırdım.

Kamuran: O zaman, seni bir tavşan gibi öldürebileceğim halde silahı havaya sıkardım.

Cemil: Neden?

Kamuran: Çünkü bana senin ölün değil, dirin lazım.

Cemil: Nasıl yani, dirin? Ben hasta filan mıyım?

Kamuran: Hastasın sen! Kanına işlemiş zehirden habersizsin?

Ağır ara. Cemil yavaş adımlarla çıktı. Kamuran onun arkasından uzun uzun bakarak sigarasını yaktı. Işık söndü. Yandığında yine Kamuran'ın evi. Muhsinzade'yle Kerem konuşa konuşa geliyorlar.

Muhsinzade: Bu da bana dert oldu, Kerem.

Saadet: Peki, Nermin nerede?

Kerem: Bu tarafa, dağa doğru gitti. Sıkıldığını söyledi.

Saadet: Bu kızın işlerini anlayamıyorum ben. Buraya geldiğinden beri hasta gibi. Neden sıkılıyor? Nişanlısını kurtardık, daha ne istiyor?

Çantayı alıp, öteki odaya geçti.

Muhsinzade: (Kerem'e) Saadet hanıma öyle geliyor ki, damadının bırakılmasıyla yara tazelendi.

Kerem: İyi ki, Cemil'in kaçtığını Nermin'den saklayabildik.

Muhsinzade: Nermin bilmese de, ben biliyorum ya. Sen söyle, Cemil'in bu hareketiyle adam öldürmenin bir farkı var mı?

Kerem: Vicdanımızın temiz olmasına her zaman şükrediyorum. Yoksa bu dünyada yaşamak çok zor olurdu.

Muhsinzade: Felaket de orada zaten, iyi insanlar sadece kendi iyilikleriyle teselli bulurlar. Sadece kendileriyle yetinirler.

Kapı çalar. Saadet gidip açar. Kamuran gelir.

Saadet: Merhaba! Şimdi senden bahsediyorduk. Bize öyle bir iyilik yaptın ki...

Kamuran: (Soğuk şekilde) Arabanız hazır. İstedığınız zaman yola çıkabilirsiniz.

Saadet: Teşekkür ederim. Bakü'ye yolun düşerse, bize gelisin. (Cemil gelir. Kamuran'la Cemil'e) Bakın gençler, ben istiyorum ki, siz şu anda bizim gözümüzün önünde öpüşün, dostluğunuzu ebedileştirin. Haydi, çabuk olun!

Cemil sustu. Nermin geldi. Kısa ara.

Nermin: (Ağır adımlarla Cemil'e yaklaşarak, birden bağırdı) Korkak!

Saadet: Ne diyorsun, kız!

Nermin: Demek, hepiniz benden sakladınız? Hepiniz bana korkunç bir suikast hazırlıyormuşsunuz? (Ara) Affet beni, baba, ben başka türlü hareket edemiyorum.

Muhsinzade: Sen doğru yapıyorsun, kızım.

Nermin: İzin ver, bunun için elinden öpeyim, baba!

Muhsinzade: Hayır! Baban senden daha az suçlu değil. Biz sadece ilim öğretmekle yetiniyoruz. Hakiki insanın her şeyden önce vatanperver olması gerektiğini unutuyoruz. İnsan kendi halkının kaderiyle yaşamalıdır. Benim yetenekli talebem, sen hiçbir vicdan azabı çekmeden, seksen yaşında adamı, çiğneyerek yolda bırakıp kaçarsın!... Ondan dolayı da, benim kıymetli kızım, sen gerçek sevginin meşakkatli yollarından geçerek kazanılması gerektiği düşüncesinde ısrar edemedin.

Ara. Muhsinzade ağır adımlarla çıktı. Saadet ve Kerem de onun arkasından gitti. Sahnede Nermin, Cemil ve Kamuran kaldılar. Nermin Cemil'e yaklaşarak.

Nermin: Sana ağır sözler söylediğim için özür dilerim, Cemil. Bütün hata bende, ben kendi isteklerimi kendime anlatamadım. Onun için de ipe sapa gelmeyen hislerim beni götürüp girdaba bıraktı. Biz insanlar birbirimizin kıymetini bilmediğimiz zaman kader de bizden yüz çevirir. Senin arabayı yüz otuzla kullanmanın sebebini anlıyorum. Ben biliyorum ki, sen benim yüzümden çok sıkıntı çekiyorsun. (Nişan yüzüğünü çıkartıp ona vererek) Al, beni affet, ben yalnız kalmak istiyorum.

Cemil: Sen benim hakkımda yalnız bir konuda yanlış düşünüyorsun, Nermin. Ben korkak değilim. (Kamuran'ı işaretleyerek) O haklı, ben zehirlenmişim. Ben hastayım! (Elinde tuttuğu yüzüğe baktı. Sonra onu atarak sahneden çıktı)

Gergin ara. Nermin Kamuran'a yaklaştı.

Nermin: Bütün bu olaylardan sonra senin beni kabul etmeyeceğini biliyorum. Ben de zaten bunu senin şanına yakıştırmazdım, Kamuran. Sen gerçek sevginin zor sınavından gerçek bir kahraman gibi çıktın, bense senin insanlardan istediğin mertliği kendimde bulamadım. Sonradan anladım ki, senden ayrılmak için ileri sürdüğüm sebepler basit bir bahaneymiş, gerçekten de, Borçalı dünyanın öbür tarafı değilmiş.

Kamuran: Yeter, Nermin. Açıklama yapmana gerek yok.

Nermin: Öyle. Ben gidiyorum, Kamuran, fakat yüreğimi bu dağlarda bırakıp gidiyorum. Teşekkür ederim, sevgili Kamuran. *(Ağır adımlarla çıktı)*

Kamuran şimdilik olduğu yerde duruyordu. Sonra derin bir nefes alarak saatine baktı ve sonunda, yerinden kalkıp, kesin adımlarla gitti.

Perde

1968

Mahvolmuş Günlükler

O Y U N C U L A R

-
- Gövh* – Doktor, 42 yaşında
Feride – Gövh'in kızı, 22 yaşında
Ganimet – Mühendis, 22 yaşında
Savalan – Ressam, 22 yaşında
Anjel – 22 yaşında
Adalet – 38 yaşında

İskelete benzeyen adam
Acayip bir adam

BİRİNCİ PERDE

Gövher'in evi. Sade, temiz bir oda. Ferah ve sevinç ifade eden bir müzik. Feride müziğin ahengine uygun bir mutlulukla telefon ediyor. Işık aynı zamanda, telefon hattının diğer ucunda masasında oturan Adalet'i aydınlatmaktadır.

Adalet: (Telefonu açar) Alo, buyurun.

Feride: (Şakayla karışık, sesini değiştirir) Affedersiniz, müdürle konuşabilir miyim?

Adalet: (Sesi tanır lakin şakayla) Kim soruyor acaba?

Feride: Genç ve güzel bir kız!

Adalet: Genç bir kızın müdürle ne işi var acaba?

Feride: İşi olmasaydı, telefon etmezdi.

Adalet: Buyurun, Feride Hanım! Müdür sizi dinliyor.

Feride: (Kahkaha ile gülerek) Ne yaman şeysin, o kadar sesimi değiştirdim yine de tanıdın.

Adalet: (Gülümseyerek) Gördüğün gibi... Niye aramıştın?

Feride: Aramayayım mı?

Adalet: Biraz önce aramıştın da onun için dedim.

Feride: Bir şey yok, biraz önce aramıştım, şimdi yine arıyorum.
(Nazlanarak) Seni çok özledim.

Adalet: Arada geleceğim.

Feride: Doğru mu söylüyorsun?

Adalet: Evet.

Feride: Hurra! İşin çok mu?

Adalet: Evet çok!

Feride: Yardıma geleyim mi?

Adalet: (Şakayla) Gel.

Feride: Bak, gelirim ha...

Adalet: Bekliyorum.

Feride: (Kahkahayla güler, sonra ise fısıltıyla) Öptüm seni.

Adalet: Ben de...

Feride: Ne kadar?

Adalet: Çokkk...

Feride: İyi çalış! (Telefonu kapatır)

Adaleti aydınlatan ışık söner. Feride günlüğünü çıkarıp aynı heyecanla yazmağa başlar. Feride günlüğünü yazarken kendi kendine konuşmaktadır.

Feride: Çok mutluyum... Bir ay önce teknik okulu bitirdim. Şimdiyse istediğim kişiyle evleniyorum. Ertesi gün düğünümüz olacak. Nişanlım yakışıklı ve iyi bir işi var. Ah... Ben yıllardır bu anı bekliyordum. Annemin yarım kalmış saadetini tamamlamak istiyorum... O, ömrünün en değerli yirmi yılını benim için feda etti. Seninle tanıştığım için kendimi çok şanslı görüyorum, Adalet! Benim koruyucum, dostum, yoldaşım, sevgilim olacaksın! Önümüzdeki yılları beraberce yürekle, cesaretle karşılayacağız.

Gövher içeriye girer.

Feride: Çok yorulmuşu benziyorsun anne!

Gövher: Hem de nasıl! Bu gün tam on beş eve gittim.

Feride: Senin baktığın alan da çok geniş...

Gövher: O kadar önemli değil... Yeter ki hastalık olmasın. (Kâşıda sarılı kumaş parçasını çıkarıp Feride'ye verir) Sana perdelik kumaş almıştım.

Feride: Kaç pencere aldın?

Gövher: Sekiz.

Feride: Dur bir dakika, bakalım yetecek mi? (Gözlerini yumarak hayalen pencereleri sayar) İki... Üç... Beş... Altı... İki de çalış-

ma odasına. Tamam, hepsine yetiyor. İyi ama sen hiç Adalet'in evine gitmedin ki, pencerelerin sayısını nereden biliyorsun?

Gövher: Sokaktan geçerken saymıştım.

Feride: (*Kumaşa bakarak*) Oh, ne güzel rengi var.

Gövher: Çeyiz Salonu'nda çok güzel bir örtü vardı ama beş manatım yetmedi...

Feride: Önemli değil anne. Adalet'in her şeyi var.

Gövher: Biliyorum... (*Yorgun bir şekilde gülümseyerek*) Ancak, hiç bir anne kızını çeyizsiz evlendirmek istemez.

Feride: (*Dikkatle bakarak*) Anne, Adalet'le evlenmem niçin seni sevindirmiyor?

Gövher: (*Onun yüzüne bakmadan*) Sevinmediğimi nereden çıkarıyorsun?

Feride: Hissediyorum... Ona bir türlü ısınmadın.

Uzun ara.

Gövher: (*Derinden nefes alarak*) Kızım, sen üniversite mezunu, medeni, akıllı bir kızsın... Mademki, onu bu kadar çok seviyorsun, benim beğenip beğenmemem çok önemli değil...

Feride: (*Canı sıkılmıştır*) Sağ ol, anne! Ama benim nankör bir evlat olduğumu mu düşünüyorsun? Sen ömrünün en güzel zamanlarını benim için sarf ettiğin halde...

Gövher: (*Onun sözünü keserek*) Bu konuda konuşmayı sevmediğimi çok iyi biliyorsun.

Feride: Özür dilerim.

Gövher: Adalet'i öğrencilik zamanlarından biraz tanıyordum. Halasıyla aynı ambulanda beraber çalışıyorduk. Sonra halasının başka bir yere tayini çıktı... Adalet'ten uzun süre haberim olmadı. Bu Adalet'in o talebe olduğunu geçen yıl öğrendim.

Feride: Öğrenciliğinde nasıl biri olarak biliyordun?

Gövher: İyi... Dost canlısı, nezaketli, mütevazı bir gençti.

Feride: Peki şimdi?

Kısa ara.

Gövher: Şimdi nasıl olduğunu bilemem.

Feride: Nedenmiş o?

Gövher: Çünkü bazı insanlar yüksek makamlara çıktıkları zaman onlarla bizim gibi sıradan insanların arasında görünmez bir duvar örülür. Onların ne yaptıklarından, neyle meşgul olduklarından bizim haberimiz olmaz. Biz onların yalnız adlarını duyarız.

Feride: (*Hararetle*) Bu onların noksanı değil mi?

Gövher: Büyük ihtimalle...

Feride: (*Kızgınlıkla*) Ancak... Anne inan ki, Adalet'i öğrenciyken nasıl tanıdıysan şimdi de aynı, hatta belki daha da iyi. (*Tatlı hayallere dalarak*) Ah, biliyor musun ne kadar iyi bir insan? Dün akşam gezmeye gittiğimizde kucağında bebeği olan bir çingene kadın bize yaklaşıp sadaka istedi. Adalet çıkarıp ona bir onluk verdi. Bu ne ki, sen onu yakından tanısan, hayran olursun. (*Kısa ara*) Niçin bir şey söylemiyorsun, anne?

Gövher: Sana inanıyorum Feride, başka ne diyebilirim ki...

Feride: (*Aynı heyecanla*) Onun ne kadar iyi bir insan olduğunu senin de benim gibi hissetmeni istiyorum.

Gövher: (*Derinden nefes alarak*) Kızım ben kalbinin seni aldatmadığına inanıyorum.

Feride: Ah, ne diyorsun, anne! Adalet ise Gövher Hanım çok âlicenap bir kadın diyor.

Gövher: Teşekkürler.

Feride: (*Aynı heyecanla*) Evlendikten sonra Gövher Hanım'ı çağırtırmayalım, diyor.

Gövher: (*Hayretle*) Nedenmiş o?

Feride: Adalet, aile doktoru olarak çalışmak ağır bir iş, şimdiye kadar çalıştığı yeter, bundan sonra da istirahat etsin, diyor.

Gövher: (Merakla) Peki, sen ne cevap verdin?

Feride: Onun fikrine destek verdim. Daha ne kadar çalışacaksın? Sokaklarda ne kadar dolaşacaksın. Bazen o kadar yoruluyorsun ki, gece ayaklarının ağrısından yatamıyorsun.

Gövher: Doğru, fakat ayaklarım ağrıya da, vicdanım rahat ediyor. Vicdan rahatlığı her şeyden güzeldir kızım! Tedavi edip iyileşmelerine vesile olduğum bebekler şimdi üniversitede okuyorlar. Öğretmen olanları var, mühendis olarak çalışanları var. Öyle aileler var ki yirmi yıldır onlara gidip geliyorum. (Gülümseyerek) Zamanında kendilerini tedavi ettiğim çocukların şimdi bebeklerine bakıyorum. Bütün bunlardan ayrılmak... Hem de sürekli ayrılmak...

Feride: Anne! Sen henüz kırk yaşındasın. Maşallah, sana kimse otuzdan fazla demez.

Gövher: (Gülümseyerek) Ne demek istiyorsun, bakalım?

Feride: Demek istiyorum ki... Şimdi bile yeniden evlenebilirsin.

Gövher: (Ciddi) Evlenmek isteseydim, şimdiye kadar beklemezdim. Bana kim mani olacak ki?

Feride: Mani olan şeyler vardı, demek ki!

Gövher: Mesela?

Feride: Babamın hatırası... Beni istediğin gibi büyütebilmek için.

Gövher: (Derinden nefes alarak) Babanın hatırası benim için çok değerlidir. Tabii ki her kadının ilk eşinden sonra evlenmeye hakkı vardır. Hatta bana göre bu insanlık borcudur. Eğer babandan sonra bir başkasını onun kadar sevseydim tereddüt etmeden evlenirdim. Bu seni istediğim gibi yetiştirmeme de mani olmazdı!

Feride: Buna eminim!

Gövher: Babandan sonra kimseyi sevemedim. Nedenini bilmi-

yorum. (Kısa ara) Ama istemediğim bir adamla da evlene mezdim. Çünkü benim inancıma göre isteksiz, muhabbet-siz bir hayat sonunda ikiyüzlülüğe, sahtekârlığa ve yalana çıkmaktadır ki dünyada bundan kötü bir durum yoktur. (Keskin bir şekilde) Bu cehennem gibi bir hayattır!

Feride: Anlayamadım, anne.

Gövher: Ailede «sen kendin için, ben de kendim için» prensibi sabredilmeyecek bir haldir. (Heyecanla) Samimiyet olmayan evde hayat da yoktur. Orada ana babanın çocuklarına ilgisi de samimi değildir. Biliyor musun bu ne demektir?

Feride: Hissedebiliyorum.

Gövher: (Kızgınlıkla) İnsan şahsiyetli olmalıdır. Kimse bizi sürünmeye mecbur etmiyor. (Telefon çalar. Feride ahizeyi eline alır)

Feride: Alo. Dinliyorum, hemen. (Telefonu annesine uzatarak) Seni istiyorlar!

Gövher: (Telefonla) Tamam... Yazdığım ilaçları verdiniz mi? Akşamüstü, saat 6'da gelirim. Şimdi mi? (Kısa ara) Pekâlâ... (Telefonu kapatır) Ben gidiyorum.

Feride: Hiç olmasa, bir az dinlenseydin. İştten yeni gelmiştin.

Gövher: Anadır, sabredemiyor. Çok rica ediyor şimdi geleyim diye.

Feride: Yemek hazırdı.

Gövher: Yarım saate gelirim. (Çıkar)

Feride bir kaç saniye annesinin arkasından bakar. Sonra birden sevinç içinde oturup yazmaya başlar.

Feride'nin iç sesi: Annem haklı. Lakin bizim ailemizde her şey çok güzel ve samimi olacak. Çünkü biz son nefesimize kadar birbirimizi seveceğiz. Birbirimize sadık olacağız. Annem çok haklı! Sadakat ve samimiyet olmayan yerde hayat da yoktur.

Yakınlardan bir şarkı duyulur.

Ganimet ve Savalan: (Beraber okurlar).

Pencereden taş gelir,
Ay beri bak, beri bak.
Humar¹ gözden yaş gelir,
Ay beri bak, beri bak.

Seni bana verseler,
Ay beri bak, beri bak.
Her görene hoş gelir,
Ay beri bak, beri bak.

Feride yerinden kalkarak pencereyi açar. Dışarıda Ganimet'le Savalan'ı görür.

Feride: (Şakayla karışık) İçeri gelsenize!

Ganimet: Kimse var mı?

Feride: O nedenmiş! Sanki ilk defa mı geliyorsunuz?

Savalan: Yeni nişanlın evde mi? Onu merak ettik de.

Feride: Çok sağ olun. Ama benim eski nişanlım var mıydı ki?

Ganimet: Elbette!

Feride: (Aynı şekilde şakayla karışık) Kimmiş bakalım o şanslı kahraman?

Ganimet elini göğsüne koyarak kendini gösterir. Feride kahkahayla güler. Ganimet'le Savalan içeriye gelirler. İkisi de Feride ile aynı yaşlardadır. İkisi de yakışıklı ve şen şakrak delikanlılardır. İkisi de modaya uygun giyinmiştir. İkisinin de elinde bir paket vardır.

Savalan: Nasıl söylüyoruz, beğendin mi?

Feride: Sizi dinleyince kalbime hüznü doldu.

Ganimet: Niye üzüldün ki?

Feride: Sanki öğrencilik yıllarımız yüz yıl geride kalmış gibi geldi.

¹ **Humar göz(lü):** Süzgün, baygın bakışlı; süzgün gözlü

Savalan: Yeni hayatın seni bizden bu kadar mı uzaklaştırdı?

Ganimet: (Dertli dertli) Dünyanın işi böyledir, dostum Savalan.

Savalan: (Şakayla karışık) Üzülme, Ganimet.

Ganimet: (Şakayla karışık) Peki, o zaman hediyeni aç.

Feride: Hediye mi?

Savalan: Yarından sonra düğününüz olmayacak mı?

Ganimet: Orada olamayacağımız için seni bugün tebrik etmek istedik.

Feride: Niçin gelmiyorsunuz?

Savalan: Atalarımız “çağırılan yere ar eyleme, çağırılmayan yeri dar eyleme” demişler.

Feride: Sizi ben davet ediyorum!

Ganimet: Sağ ol.

Savalan: Artık geç oldu. Nişanlın bizi tanımıyor. Kendisi önemli bir vazifede çalışıyor.

Feride: Olsun, ne olur ki?

Ganimet: Dostum Savalan hediyeni aç! (Savalan paketi açar) Bu Savalan dağının resmidir. Savalan bu resim için altı ay uğraştı.

Feride: (Hakikaten hayran olarak) Ne kadar güzel!

Ganimet: Savalan dağı, vakarlıdır, azametlidir.

Feride: Hislerin resme intikal etmiş sanki.

Ganimet: Çünkü ressam yüreğini o dağlarda bırakıp buralara gelmişti.

Feride: (Müteessir bir edayla Savalan'a) Çok teşekkür ederim. Bu resmi kendi odama asıp her gün onu seyredeceğim.

Savalan: (Kızın sözlerinden çok etkilenir) Bu bizim için büyük bir tesellidir.

Ganimet: (Kâğıda bükülü bir şey çıkarıp verir) Bu da benim hediyem.

Feride: Oy! Ne kadar güzel bir hırka!

Ganimet: Saf deve yününden, bacım dokudu...

Feride: Niye bu kadar zahmet etti ki?

Ganimet: Her zaman deve yününden bir hırka isterdin.

Feride: Kardeşine benim adıma çok teşekkür edersin! Ellerine sağlık. Peki, bunlar ne?

Ganimet: Bu da, birbirimize rast geldiğimiz zamandan bu güne kadar benim yazdığım günlüklerdir.

Feride: Bunları niçin bana veriyorsun? Devamını yazmayacak mısın!

Ganimet: Hayır!

Feride: Neden?

Ganimet: Çünkü bu sabah o deftere son nokta konuldu. Ancak senden bir isteğim var; bu zarfı ilk çocuğun olduktan sonra açarsın.

Feride: Niye?

Ganimet: Böyle istiyorum. Söz veriyor musun?

Feride: Söz veriyorum... Ancak bu ne manaya geliyor ki?

Ganimet: Bu o demektir ki, kalbim seninle beraber gidiyor.

Feride: (Gözleri yaşarır) Ne olur böyle konuşma, Ganimet.

Savalan: (Ganimet'e) Yeter kardeşim! Niye kızı bu kadar üzütürsün?

Ganimet: (Yarı şaka yarı ciddi) Önemli değil. Bu gözyaşları inci olup Feride'nin gelinlik tacını süsleyecektir!

Feride: Ganimet! Durumunu düzelterek evlenmek istediğinde hiçbir kız sana hayır demeyecek. Kızlar seni bensiz gördüklerinde arılar gibi üzerine üşüşeceklerdir. O zaman Feride'yi hatırlamayacaksın bile.

Ganimet: (Yarı şaka heyecanlı bir sesle) Biz sinirlerimizi demir gibi sağlam yapmak için cam kırıkları üzerinde yalınayak geziyoruz.

Savalan: Elimizi bıçak kestiğinde oraya tuz basarız!

Ganimet: Sevgi yüreğimizi parçaladığında daha çok yemeye başlarız.

Savalan: Çünkü bize enerji lazımdır. Kuvvet lazımdır!

Ganimet: Yollar çetin, menzil ise uzaktır. (Okumaya başlar. Savalan da ona eşlik eder)

Menzil uzak, yollar çetin, ömür kısadır,

Mertlik bize babalardan yadigârdır...

Civan kartal kanat çırpar dağ başında...

Yiğit korkmaz uçurumdan, fırtınadan, borandan.

Sevgilisi dayanamaz çetin yollara,

Lakin oğlan ona demez vefasız...

Çünkü sevgilimiz yüreğimizin bir parçasıdır;

Lakin vatan ecdadımızın yadigâridir.

Bize ömür vatan için lazımdır,

Bize ömür gelecek için lazımdır...

Feride: Sizi dinleyince içimde bir gariplik hissi oldu. Sanki bende Savalan gibi doğduğum dağlardan ayrı düştüm... Böyle anlarda yanımda bana güç verecek bir insanın nefesini hissetmek istiyorum.

Ganimet: Müstakbel kocan böyle bir insan ise, seni şimdiden tebrik ediyorum.

Feride: Sen benimle alay mı ediyorsun?

Ganimet: (Sert) Hayır!

Feride: (Onun elinden tutarak) Benim aziz, kıymetli dostum...

Ganimet: (Şakayla karışık) Lütfen bana dokunma...

Feride: Nedenmiş o?

Ganimet: Belki kocan kıskanç biridir...

Savalan: Ganimet doğru söylüyor, kocan kıskanç biri olabilir.

Feride: Fikirleriniz için sağ olun. Ama bu koca sözü ne demek oluyor?

Ganimet: İyi o zaman hayat arkadaşın diyelim.

Feride: Oy, bu hayat arkadaşı sözü de hoşuma gitmiyor.

Ganimet: Pekâlâ, o zaman ne diyelim?

Feride: Bilmiyorum. Savalan, sen de mi beni azarlıyorsun?

Savalan: Hayır, ben seni Ganimet'ten ayrıldığın için tebrik ediyorum.

Ganimet: Tebrik mi ediyorsun?

Savalan: Evet!

Feride: Niçin?

Savalan: Çünkü Ganimet'e senin gibi bir eş lazım değil.

Feride: (Hayretle) Niçin böyle diyorsun?

Savalan: Çünkü sen de her gün gördüğümüz pahalı mağazalardan giyinmek isteyen kızlardan birisin.

Feride: (Oldukça etkilenmiş bir halde) Diyelim ki öyle! Bu zamanda kim iyi bir hayat sürmek istemez ki?

Savalan: Herkes rahat yaşamak ister. Bu her insanın arzusu-
dur.

Feride: O halde sen ne demek istiyorsun?

Savalan: (Şakayla) Eğer bütün kızlar senin gibi düşünseydi, biz bekâr kalırdık, diyorum. Ganimet'e onunla birlikte her cefaya sabredecek bir kız lazım.

Feride: Yani, ben... Adalet'i sevdimse...

Savalan: Sen aynı sözleri Ganimet için de söylüyordun.

Feride: O sevgi bizim ilk gençlik rüzgârımız idi. Şimdi anlıyorum ki ben Ganimeti samimi bir dost, bir arkadaş olarak sevmişim.

Savalan: (Yarı şaka) Elbette, şimdi sana öyle geliyor...

Feride: (Heyecanla) Biz üçümüz de aynı yaştayız, Savalan! Üçümüzün de ağzından süt kokusu geliyor. Yeni atıldığımız hayat yolunda nelerin bizi beklediğinden haberimiz yok! Çocukluğum yalnız geçti desem olur, Savalan! Annem gece gündüz hastalarıyla meşgul olurdu... Onlar hakkında korkunç şeyler anlatırdı. O günlerden bu yana her zaman içimde anlaşılmaz bir korku hissediyorum. Onun için gençliğin ilk günlerinde önüme çıkan Ganimet'i sevdim.

Savalan: Çünkü Ganimet altın gibi bir delikanlıydı.

Feride: Doğru. Lakin yıllar geçtikçe onun da benim gibi yalnız ve tek başına olduğunu gördüm.

Savalan: (Gülümseyerek) Demek ki, şimdi sen bu yüzden «önemli adam»la evlenmek istiyorsun...

Feride: (İncinmiş bir halde) Rice ediyorum onun hakkında böyle konuşmayın.

Savalan: (Aynı tebessümle) Özür dilerim...

Feride: Adalet, bu zorlu hayatta kendine yer edinmiş, güçlü ve aynı zamanda çok iyi bir insan. Ayrıca size de faydası dokunacak birisidir.

Savalan: Yok, sağ ol o konuda bizi bağışla.

Feride: Seni anlıyorum, Savalan. Eğer O, bizim her zaman nefret ettiğimiz sadece şöhretini düşünen biri olsaydı ben de size bunları söylemezdim.

Savalan: Biz senin kocanı tanımıyoruz. Ayrıca ikimiz de çalışarak hayatını kazanan insanlarız. Bizim arkamızı dayayacak birine ihtiyacımız olacağını zannetmiyorum.

Feride: (Derin nefes alarak, dalgın bir halde) Ne yazık ki duygularımı size aktaramıyorum.

Savalan: Mühim değil. Zaman kendi yorumunu yapacaktır zaten. (Derin düşüncelere dalmış Ganimet'e yaklaşıp eliyle okuduğu gazeteye vurur) Yeter artık, yahu!

Ganimet: (Gazeteyi masanın üstüne atarak ayağa kalkar) Haydi çalışmaya! Üretime!

Savalan: Sen çalışmaya gidiyorsun, ben nereye gideyim?

Ganimet: Sen de iç âlemine, hayallerinin kanat çırpıtığı dünyalara yola çık.

Savalan: Eleştirmen Korkmazov benim iç âlemime öyle bir darbe indirdi ki taş üstünde taş kalmadı. Hayallerimi de darmadağın etti, bir kenara atıp bıraktı. Bana da gerçek bir ressam olmak istiyorsam, Çoban Reşit'in bir koyundan nasıl iki kuzu aldığını, inşaat ustası kalfa Meded'in evleri

nasıl kısa zamanda yapıp bitirdiğine dair sırlarını öğrenmemi ve bu sırları eserlerime aksettirmemi öğüt verdi.

Ganimet: Bak, işte... Aferin Korkmazov'a. (Feride'ye şakayla)
Benim vefasız Feride'm neden böyle dalgındır?

Feride: (İncinmiş halde) Ben öleyim daha iyi, Ganimet.

Anjel içeriye girer. Anjel, Feride'yle yaşıt boylu poslu güzel bir kızdır. Yüziindeki ifade, görmüş geçirmiş genç ve kibar hanımları hatırlatmaktadır. Son moda ve pahalı bir kıyafet giymiştir. Hareketleri serbest ve amiranedir.

Feride: (Onu kucaklar) Sen de buralara gelir miydin? (Savalan'a)
Tanıştırayım, çocukluk arkadaşım Anjel Hanım. Ortaokulun sekizinci sınıfına kadar beraber okuduk.

Savalan: (Anjel'le el sıkışarak) Savalan!

Ganimet: (Anjel'le el sıkışarak) Ganimet!

Anjel: (Ganimet'in elini bırakmayarak, şakayla Feride'ye) Yoksa bu, Rembrandt'ın eserinde kartalın kaçırıp götürdüğü Ganimet mi?

Ganimet: Doğruluk payı var.

Anjel: O halde niye geri döndünüz?

Ganimet: (Şakayla karışık) Kartal beni cennete götürdüğünü söylemişti... Baktım ki yalan söylüyor, her taraf cehennem gibi ot bitmez, kervan geçmez kızgın bir çöl. Bir fırsatını bulup kaçtım.

Anjel: Aferin! Kaçıp kurtulmak da yiğitlikten sayılır. (Feride'ye)
Ne kadar güzelleşmişsin, ne kadar tatlı, ne kadar canlı görünüyorsun, Fira...

Feride: Bana Fira deme, Anjel. (Şakayla) Dostlarım bundan hoşlanmıyor.

Anjel: (Delikanlılara yukarıdan aşağıya gururlu bir bakış gezdiren) Doğru mu? Duyduğuma göre yarından sonra düğünün olacakmış? (Feride başı ile tasdik eder) Damat bu beylerin hangisi acaba?

Feride: Hiçbiri. (Yavaş sesle) Belki biraz sonra buraya gelebilir o zaman görürsün. Yurtdışından ne zaman döndün?

Anjel: Dört ay oldu.

Feride: Senden mektup almalı uzun zaman oldu... Yurtdışında çok mu kaldın?

Anjel: İki buçuk yıl.

Savalan: Anjel Hanım yurtdışına niçin gitmiştiniz?

Anjel: Üvey babam büyükelçilikte çalışıyordu.

Savalan: (Garip bir sevinçle) Doğru mu? Üvey babanızın soyadı neydi acaba?

Anjel: Rabinoviç.

Savalan: Aa...

Anjel: Ne oldu?

Savalan: Hiç... Siz Azerbaycanlı değil misiniz?

Anjel: (Gülümseyerek) Bu çok zor bir soru oldu. Doğrusu, ben de hangi millettense olduğumu tam olarak bilmiyorum.

Savalan: Nasıl yani?

Anjel: (Şakayla) Oh... Yakışıklı delikanlılar her zaman böyle yaramaz ve biraz da arsız oluyor demek ki. Babam Azerbaycanlı, annem ise Polonyalı idi. Babamın vefatından sonra annem bir Yahudi'yle evlenmiş...

Savalan: Demek bir çeşit uluslararasısınız.

Anjel: Ah... İşte buldunuz... Feride, bu yakışıklı delikanlıların kim olduğunu hala söylemedin! Kimdirler, ne iş yaparlar?

Feride: (Parmağıyla işaret ederek) Ganimet üniversiteden arkadaşım.

Anjel: (Manalı bir tebessümle) Evet... Hatırladım, mektubunda bahsetmiştin.

Feride: Savalan da Ganimet'in yakın arkadaşı, benim de dostumdur. Aynı zamanda çok yetenekli bir ressamdır.

Anjel: (Birden canlanarak nazlı bir edayla) Savalan! Azerbaycanlılar arasında böyle bir ismi daha önce duymamıştım.

Savalan: Savalan, Güney Azerbaycan'da her yerden görünen yüce bir dağdır. Ben de o dağın eteklerinde dünyaya geldiğim için büyük nenem adımlı Savalan koymuş.

Anjel: Anladım. Demek, siz İran demokratlarındansınız. (*Ondan beklenilmeyecek bir yakınlık ve samimiyetle*) Fransız gazetelerinden birinde sizin hakkınızda bir yazı okumuştum. Azerbaycan'a gelmiş bir gazeteci sizden övgü dolu ifadelerle bahsediyordu...

Savalan: Lütfen, sizden rica ediyorum bunu hiçbir yerde anlatmayın.

Anjel: (*Hayretle*) Neden?

Savalan: Çünkü o gazetecinin hangi sınıfa mensup olduğunu bilmiyorum.

Anjel: Bunun ne önemi var ki?

Savalan: Ne demek ne önemi var? Bakarsınız burjuva gazetecisidir... Ondan sonra gel Korkmazov'a anlat bunu. (*Ganimet'le Feride kahlakayla gülerler*)

Anjel: Korkmazov kim ki?

Savalan: Eleştirmen... Sanat eleştirmeni... Bunu duysa Savalan'ın eserlerinin burjuva gazetecisi tarafından beğenilmesi rastlantı değildir diye ortalığı ayağa kaldırır...

Anjel: Siz de öyle delilerin sözüne ehemmiyet mi veriyorsunuz?

Savalan: Önem verenler çıkıyor.

Anjel: Ben de sizi cesaretli biri sanmıştım.

Savalan: Yanılmadınız, cesaretliyim. Ama ne yaparsın ki, Korkmazov dünyada hiç bir hakareti üzerine almaz. Bir yanağına tokat atsan diğer yanağını da çevirir.

Anjel: Evet... O zaman hakikaten böyle adamlardan uzak durmak gerekir. İyi ama bu durumda siz iç dünyanızı nasıl resimlerinize yansıtabiliyorsunuz?

Savalan: Bir yolunu bulup eleştirmenimizin gözünden kaçırıyoruz. (*Güllüşürler*) Korkmazov'un beyninin girinti ve çıkıntıları o kadar da ince değil, her şeyi fark edemiyor.

Anjel: Sizden hoşlanmaya başladım...

Savalan: Buna çok sevindim.

Anjel: Benimle alay mı ediyorsunuz?

Savalan: O ne demek! Sizin gibi güzel bir kadın tarafından beğenilmek büyük bir mutluluktur.

Anjel: Benim de tablomu yapar mısınız?

Savalan: Bu konuyu düşünebiliriz.

Anjel: Ah, demek düşüneceksiniz...

Araba sesi duyulur.

Feride: (*Sevinç içinde*) Adalet geldi!

Anjel: Kim? (*Pencereye yaklaşır.*)

Feride: (*Anjel'in kulağına*) Yeni damat.

Arabanın kapısı açılır ve kapanır. Anjel pencereden dışarıya dikkatle bakar. Yüzü birden gergin bir hal alır.

Pencereden çekilerek Savalan'a.

Anjel: Bir sigara verebilir misin?

Savalan sigara kutusunu çıkarır ve Anjel'e doğru uzatır. Anjel bir sigara alarak yakar. Savalan sigara kutusunu yanındaki masanın üzerine koyar.

Ganimet: (*Feride'ye*) Biz gidelim...

Feride: Hiçbir yere gitmiyorsunuz! Anlaşıldı mı? Sizi Adalet'le tanıştıracam.

Savalan: (*Ganimet'e şakayla karışık*) Görelim bakalım. Bu nasıl bir Adalet'tir!

Adalet içeriye girer. Adalet, otuz sekiz yaşında, iyi giyimli, yakışıklı bir adamdır. Davranışlarında nazik, kibar ve dikkatlidir. Sanki adımlarını bile düşünerek atıyor gibidir.

Feride: (Onun elinden tutarak) Adalet... Tam zamanında geldin. Sana dostlarımı tanıştırmak istiyorum.

Adalet, Anjel'i görünce olduğu yerde donakalır. Biraz sonra kendini toparlayarak gülümser.

Adalet: Memnuniyetle. (Erkeklerle tanışır. Anjel'e doğru yaklaşınca yine bir an şaşırır ve ne diyeceğini bilemez. Fakat Anjel onu bu zor vaziyetten kurtarır)

Anjel: (Elini uzatarak) Anjel!

Adalet: (Erkeklerle) Esasında biz gıyaben tanışıyoruz. Feride sizin hakkınızda bana malumat vermişti. (Savalan'a) Yanılmıyorsam siz ressamısınız.

Savalan: Evet, doğru hatırladınız...

Adalet: (Gülümseyerek) Kusura bakmayınız. O kadar yoğun bir iş temposuyla çalışıyoruz ki sanatkârlarımızı bile tanıyamıyoruz.

Ganimet: Öyle olmasa bile sizin Savalan'ı tanımanız biraz zor olurdu.

Adalet: Niçin?

Ganimet: Çünkü o krikoyla kaldırılmamıştır. Şimdiki yerine çalışarak hakkıyla yükselmiştir.

Adalet: (Gülümser) Anlıyorum.

Ganimet'in ifadesindeki sertlik Feride'ye de, Adalet'e de menfi tesir eder.

Lakin Adalet bu sözleri üzerine alınmaz. Anjel sigarasını içmektedir. Ara.

Adalet: (Ganimet'e) Sizi nereye tayin ettiler?

Ganimet: Deniz madenlerine...

Adalet: Eğer, yerinizden memnun değilseniz, yardımcı olabilirim...

Feride: (Heyecanla) Ganimet'e ben de söylemiştim.

Ganimet: (Sabırsız) Teşekkür ediyorum. Ama yerimden memnunum. (Feride'ye) İzninizle biz gidelim.

Adalet: Bu kadar çabuk mu? Sizinle sohbet etmekten memnuniyet duyardım.

Ganimet: İltifatınız için çok teşekkürler.

Adalet: Şoföre söyleyeyim gideceğiniz yere bıraksın.

Savalan: Teşekkür ederiz. Ama yürüyerek gideriz. Yürümek insan sağlığı için faydalıdır.

Ganimet: Hoşça kalınız.

Savalan: Hoşça kalın, Anjel Hanım, ümit ediyorum yeniden görüşebiliriz.

Feride: (İncinmiş bir halde) Sizi geçireyim.

Ganimet: Zahmet etmeyiniz.

Feride: (Sert bir sesle) Peki... Siz bilirsiniz...

Kapıya doğru giderler. Adalet, Anjel'e yaklaşarak bir şeyler söylemek ister. Ancak Anjel onu dikkate almaz. Savalan'ın sigara kutusunu alarak kapıya doğru yürür.

Anjel: (Savalan'a) Sigaranızı unuttunuz. (Kutuyu ona uzatır)

Savalan: Unutmadım. Sizin için bırakmıştım. Ben şimdi alırım.

Anjel: Sağ olun. Telefonunuzu verebilir misiniz?

Savalan: Memnuniyetle verirdim. Ancak ne yazık ki, telefonum yok.

Anjel: Nasıl olur? Sizin gibi meşhur bir ressamın nasıl telefonu olmaz?

Savalan: Ah, Anjel Hanım, o kadar meşhur olsaydım, Adalet Bey beni tanırdı.

Anjel: (Adalet'in arkasından, öfkeyle) Onsuz da yaşanabilir. Sizi bütün alem tanıyor.

Savalan: (Aynı şakacı tavrıyla) Hayır, Anjel Hanım, eğer güzel bir ev, işyeri ve telefon istiyorsam, Adalet Bey'in beni tanınması gerekir. Bütün âlem tanımasa da olur.

Feride: (Çok incinmiş bir halde) Siz neden Adalet'i çekemiyor-sunuz? Ne kadar mütevazı olduğunu görmediniz mi?

Savalan: (Aynı şakacı ve alaycı tavırla) Bunun için derin min-nettarlığımızı ona bildirirsiniz.

Feride: (Sinirlenerek) Adalet'in buna ihtiyacı yok.

Savalan: Doğru.

Ganimet: Neden onun geleceğini bize söylemedin ki?

Feride: Senin nasıl bir insan olduğunu görsün istemiştım. Ama sen ona boynuz gösterdin.

Ganimet: Benim için üzölme, Feride...

Feride: (Oldukça incinmiş ve üzgün bir halde) Bu sözden sonra sana ne diyebilirim ki?

Savalan: İçeriye girin. Damat Bey yalnız kaldı. Allaha ısmar-ladık, Anjel Hanım!

Anjel: Güle güle!

Ganimet'le Savalan giderler. Feride onların ardından uzunca bir süre bakar.

Sonra Anjel'le beraber içeriye girerler. Adalet ayakta durmuş gazete okumaktadır.

Heyecanlı olduğu görölmektedir.

Feride: (Düşüncelidir) Siz sohbet edin, ben de size kahve yapayım.

Feride mutfağa gider. Adalet ve Anjel yalnız kalırlar. Ara.

Adalet: Ne zaman döndün?

Anjel: Dün. (Kısa ara) Benimle tanıştığımı niye gizledin?

Adalet: (Ona yaklaşarak) Anjel, ne olur biz yeni tanışmış gibi yapalım.

Anjel: (Ona uzun uzun bakarak) Zaten bizim ilişkimizden de senin hayatında hiçbir iz kalmamış artık.

Adalet: Ben evleniyorum, Anjel!

Anjel: Biliyorum. (Kısa ara. Anjel sigarasından bir nefes çeker)

Adalet: Senin de altmış dört yaşında bir profesörle yaşadığını duymuştım.

Anjel: Evet öyleydi!

Adalet: Peki ne oldu?

Anjel: Öldü.

Adalet: Onun için mi siyah elbise giydin?

Anjel: Hayır, o yüzden değil. Yakıştığı için böyle giyindim. (Kinli kinli) Profesörden sonra ondan kırk yaş daha genç bir delikanlıyla beraber oldum.

Adalet: (Sinirlendiğini gizlemeye çalışarak) Anlaşıldı.

Anjel: Hayır, hepsi bu kadar değil.

Adalet: (Daha fazla öfkesine hâkim olamayarak) Yeter! Senin hayatın hakkında daha fazla bir şey bilmek istemiyorum.

Anjel: (Kahkahayla gülerek) Ne oldu, yoksa vicdan azabı mı çekiyorsun?

Adalet: Senin her gün başka biriyle beraber olman beni neden ilgilendirsin ki?

Anjel: (Ayağa kalkarak ona doğru yaklaşır. Derin bir nefret ve istih-za ile) Çünkü ben senin oğlunun annesiyim.

Adalet: (Korkmuş bir halde) Lütfen biraz alçak sesle konuş, Anjel!

Anjel: (Kahkahayla gülerek) Nişanlının duymasından mı kor-kuyorsun? Demek ki, sen bunu ondan gizlemişsin!

Adalet: (Yalvararak) Anjel... Rica ediyorum...

Anjel: Sen? Rica etmek? Dünyanın ne garip halleri var! Hayır, Feride her şeyi bilmeli. Sonra ne yaparsa yapsın bu onun bileceği iştir.

Adalet: Şaka yapıyorsun değil mi, Anjel?

Anjel: Katiyen! (Hüzünlü bir ifadeyle) Feride benim günahsız zamanlarımın arkadaşıdır. Onun da benim gibi aldanma-sına razı olamam.

Adalet: Onun hayatını darmadağın edeceksin. Feride beni seviyor.

Anjel: Seni sevmek nasıl mümkün olabilir? Bunu düşünemiyorum bile!

Adalet: (İzzeti nefesine dokunur. Fakat gülümseyerek, mümkün olduğu kadar yumuşak bir tarzda cevap verir) Anjel, insafli ol. Moskova'dan günde on defa telefonla beni arayan sen değil miydin?

Anjel: (Birden kalbinden vurulmuş bir kuş gibi boynu bükülür. Derin bir keder ve nedamet içinde) Bendim...

Feride elinde bir tepsiyle gelir.

Feride: (Moralini bozan olaylardan sonra genç çehresi daha sevinçli ve daha aydınlık görünmektedir) Bu arada dışarı çıkıp taze pasta aldım. (Kahve dolu fincanları ve pastayı masanın üzerine koyar) Anjel, sıkılmadın inşallah?

Anjel: Hiç böyle arkadaşları olanın canı sıkılır mı?

Feride: (Kahkahayla gülerek) Doğru söze ne denir? Rica ediyorum, buyurun.

Anjel: (Tepsiye bakarak) Peki, ama konyak nerede?

Feride: Konyak mı?

Anjel: Elbette.

Feride: Bizde içen olmadığından evde yok. Ama hemen gidip alırım.

Adalet: (Feride'ye) Dur, şoför gider. (Pencereye yaklaşırken)

Anjel: (Adalet'e) Lazım değil, içmekten vazgeçtim.

Feride: Ne oldu ki?

Anjel: Sen içmediğin için hevesim kaçtı.

Feride: Adalet'le içersiniz.

Anjel: Başkasının adamı ile içmeye meraklı değilim. Kendi arkadaşım olsaydı, ayrı mesele. (Feride kahkahayla güler. Anjel kahvesini içerek kalkar) Ben gidiyorum.

Feride: Anjel, niye acele ediyorsun? Daha gönlümüzce muhabbet bile edemedik...

Anjel: Önemli değil ay var, gün var...

Feride: O zaman burada olacaksın, yurtdışına çıkmayacaksın değil mi? (Anjel başı ile tasdik eder) O halde düğünümüze geleceksin.

Anjel: Mutlaka. Sizin gibi mutlu bir çiftin düğününde bulunmak benim için büyük bir onurdur. (Feride'yi öper. Adalet'e) Zannediyorum, sizi öpmesem de olur. Allahaismarladık. (Çıkar)

Feride: Çocukluğundan beri açık sözlüdür. Her zaman şakayla karışık ona derdim ki, «bu kadar saf kalpli olman yüzünden bir gün seni kandırırlar diye korkuyorum». Ve dediğim gibi de oldu. Üniversiteye girdiğimiz yıl bir oğlana âşık olmuştu. O da zavallı kızı, bir müddet sonra ortada bırakıp kayboldu. Bu çok büyük bir vicdansızlıktır, öyle değil mi?

Adalet: Kim bilir, aralarında neler yaşanmıştır. Herhalde, oğlan kızı kendisiyle beraber olması için zorlamamıştır.

Feride: (Derin nefes alarak) Büyük ihtimalle... Ancak ne dersene de, ben oğlanı suçlu görüyorum. Kız ona inanıp, güvenmiş.

Adalet: Ekseriyetle insanlar kız tarafını temize çıkarmak için böyle şeyler uydururlar. Belki de kızın kendisi de o zaman itibarını ya da başka bir şeyi çok düşünmüyordu...

Feride: Yani kız da aynı derecede suçlu mu demek istiyorsun?

Adalet: Belki de daha fazla.

Feride: (Başını onun göğsüne koyarak) Keşke dünyada hiçbir yalan, hiçbir sahtekârlık olmasaydı... Romanlarda okuyup dehşete düşüyorum. (Nişanlısına daha sıkı sarılarak) Bizim birbirimize karşı alınımız her zaman açık olacak... Ben şimdiye kadar ne yaptımsa hepsini sana anlattım. Eminim ki senin hayatında da benden gizlediğin hiçbir şey yoktur...

Adalet: (Yavaş sesle) Evet öyle.

Feride: (Onun zorlanarak cevap verdiğini hissederek, gülümser) Ne de olsa sen erkeksin... (Şakayla) Belki de, bazı şeyler olmuştur ama zararı yok...

Adalet: (Onu öper) Sen ne kadar iyi bir kızsın, Feride!

Feride: Pekâlâ ya sen? (Öper) Geçen gün bir kitapta okudum, şimdiki gençler vefa, sadakat, ebedi aşk gibi sözlere modası geçmiş olarak bakıyorlar. Bence yalan. Sen benim için ebedi muhabbet, sadakat ve vefa demeksin. Biz birbirimizi ölene kadar seveceğiz, öyle değil mi?

Adalet: Evet öyle!

Işıklar söner. Tekrar yandığı zaman tren istasyonu görünür. Gövher Hanım ve seyahat elbisesi giymiş olan Feride.

Adalet aceleyle onlara doğru yaklaşır.

Adalet: (Feride'ye) Her şey yolunda, merak etme... Kompartımanda sadece ikimiz olacağız. Gövher Hanım, sağlıcakla kalın...

Gövher: Size iyi tatiller diliyorum. Balayı seyahati insanın hayatında bir defa oluyor.

Feride: Her istasyondan sana telgraf ya da mektup göndereceğim.

Gövher: (Müteessir) Ben senin alnına leke sürecektir hiçbir şey yapmadım, kızım. Her zaman senin mutlu olmanı arzu ettim. İnşallah hayat yolun aydınlık olur. (Feride'yi öper. Işık azalır. Tren hareket eder. Gövher fısıltıyla) Annen mutlu olmadı bari onun yerine sen ol, kızım!

Gövher ağır adımlarla yürümeye başlar. Sonra heyecanla gelen Ganimet görülür. O gecikmiştir. Tren artık uzaklaşmıştır.

Ganimet: Aramızdaki her şey bitti, Feride... Kim bilir bir daha birbirimizle karşılaşır mıyız... Elveda arzularımın, hayallerimin kadını! Sen dünyalara değişmeyeceğim biriydin...

Ben acıların, ıstırapların, bütün çekişmelerin üzerinde, gerçek insani değerlerin ne demek olduğunu seninle anladım. Sen, üzerine giymeye bir elbise bulamayan bu kimsesiz talebenin kalbini şahların tacından yüksek bir mevkie çıkardın. İnsan olduğumu bana hatırlattın. Bütün ömrüm boyunca sana minnettar olacağım. Her gün, her saat seni hatırlayacağım. Sağ ol, Feridecan. İnşallah bu izdivaç sana yeni mutluluklar getirir!

Işıklar söner.

İKİNCİ PERDE

Modern bir tarzda ve çok zengin şekilde döşenmiş bir misafir odası. Feride oturmuş günlüğünü yazmaktadır.

Feride'nin iç sesi: Artık evliyim. Sevincim yere göğe sığmıyor. Mutluluk ne güzel şeymiş! Daha önceleri gerçek saadetin ne demek olduğunu bilmiyordum. (Anjel gelir) Anjel! (Birbirlerine sarılırlar) İyi ki geldin, Anjel!

Anjel: Evlenmek sana yaramış. Ne kadar güzelleşmişsin...

Feride: Adalet de öyle diyor.

Anjel duvardaki halının önünde durur ve halının üzerindeki motiflere bakar.

Anjel: Bu halının bir benzerini Paris'te, bir diplomatın evinde görmüştüm.

Feride: Bunu düğünde Adalet'in işçilerinden biri hediye etti.

Anjel: Demek ki iyi bir dostu imiş! Bu halı en az dört bin manat eder.

Feride: (Hayretle) Yeni parayla mı?

Anjel: (Gülümseyerek) Elbette, neden bu kadar şaşırdın ki?

Feride: Bu kadar da pahalı hediye olur mu?

Anjel: (Aynı tebessümle) Demek ki oluyor.

Feride: Çok zengin adamlarmış demek. (Parmağındaki yüzüğü gösterir) Bunu da Adalet'in Kamil adında başka bir dostu hediye olarak getirdi. Adalet bunun için halis pırlanta demişti.

Anjel: (Yüzüğü inceleyerek) Kamil'i tanıyorum, hilebazın, dala-verecinin biridir. (Feride bu sözden alınır) Neden alındın ki?

Feride: Çünkü Adalet'in böyle bir dostu olamaz!

Anjel: (Aynı tebessümle) Belki de o, benim tanıdığım Kamil değildir.

Feride: Elbette, o değildir. (Keyfi biraz düzelir) Güzel yüzük ama değil mi?

Anjel: (Aynı tebessümle) Evet, çok güzel! Bunun bir benzeri Moskova'da yedi bin manata satılıyordu.

Feride: Yeni parayla mı?

Anjel: Evet, yeni parayla...

Kısa ara. Feride hala hayretle Anjel'e bakmaktadır.

Feride: (Kendi kendine konuşur gibi) Anjel, annem kırk elli manatlık bir düğün hediyesi aldığı zaman öyle sanırdım ki en pahalı hediyeği biz götürüyoruz... Demek ki bu adamlar çok fazla maaş alıyorlar.

Anjel: Yanılmıyorsam annenden çok almıyorlardır.

Feride: Ne diyorsun? (Kısa ara) Annem yirmi yıldır çalışıyor ama şimdiye kadar para biriktirip bana bir piyano bile alamadı. Bundan dolayı hep vicdan azabı çekmiştir.

Anjel: (Kahkahayla gülerek) Artık önemli değil... Şimdi küçük, zarif bir piyano senin odanda, güzel bir royal da misafir odanda var. Ne kadar istiyorsan çal, geçmiş günlerin acısını çıkar.

Feride: (Bir anlaşılmazlık içinde) Peki, o zaman niçin gülüyorsun?

Anjel: Hiç, öylesine. Sen benim bazen saçma sapan davrandığımı bilirsin.

Feride: (Bir şeyden korkarmış gibi, onun elinden tutarak, ani bir heyecanla) Ben mutluyum, değil mi Anjel?

Anjel: (Gergin ve ciddi bir ifade ile) Sen kendini mutlu hissediyorsan demek ki öyledir.

Feride: (Hayretle) Ne demek şimdi bu, sen de benim ne kadar mutlu olduğumu görmüyor musun?

Anjel: (Şakayla) Biz insanlarda telepati henüz o kadar ilerlemedi. Yunuslar birbirini bizden daha çabuk anlıyorlar.

Feride: (Derinden nefes alarak) Ah, Anjel, sen önceleri böyle değildin.

Anjel: Şimdi nasılım ki?

Feride: İlk aşkının uğursuzluğu sende her şeye karşı bir soğukluk, bir güvensizlik oluşturmuş.

Anjel: İnşallah Allah seni böyle bir uğursuzluktan korusun. Kaldı ki, artık ben... Ben bütün azapların, tahkirlerin, ıstırapların kökü olan aşktan, sevgiden nefret ediyorum!

Feride: (Onu kucaklayarak) Anjel! Doğru mu söylüyorsun? Yani senin için mukaddes bir duygu kalmadı mı?

Anjel: Mukaddes denen bütün hislerden uzağım artık!

Feride: Anjel, yeter!

Anjel: Sevdiğim adam beni aldattığı için böyle konuştuğumu zannetme! Hayır! Eğer, bana biri ihanet ettiyse, ben onların beşine ihanet ettim... Eğer, beni biri aldatmışsa ben üçünü aldattım.

Feride: (Geri çekilerek, endişe içinde) Beni korkutuyorsun, Anjel...

Anjel: (Kahkahayla gülerek) Zavallı Feride... Sen benden korkuyorsan, bu hayatta yaşayamazsın!

Feride: Nedenmiş o?

Anjel: Çünkü ben hayatın ta kendisiyim!

Feride: (Bağırarak) Yalan! Senin dediklerin gerçek hayata iftiradır!

Anjel: Eğer, sana ispat edersem?

Feride: Neyle?

Anjel: Gerçeklerle! Görüp tanıdığın dost bildiğin insanlarla...

Feride: (Korkmuş halde) Benim tanıdığım insanlarla mı?

Anjel: Evet!

Feride: (Korkmuş halde) Sen ne hale gelmişsin, Anjel!

Anjel: (Kahkahayla gülerek onun elinden tutar) Şaka yapıyorum, Feride. Bırak senin hayalinde yaşadığın saadet sarayı yıkılıp dağılsın.

Feride: Neden «hayalimde yaşadığım?» Ne demek bu?

Anjel: Ah, sen gerçek hayata henüz yeni adım atıyorsun. (Şakayla) Benim gibi feleğin çemberinden yüz defa geçmedin henüz... (Kendi kendine konuşur gibi) Zaman geçiyor... Her şey değişiyor... Belki de ben yanlış yapıyorum. Belki de hayat, gerçekten senin dediğin gibi mi acaba?

Feride: (Sevinçle) Ben eminim sen yanılıyorsun, Anjel!

Anjel: (Sözü değiştirir) Dostların gelmeyecekler mi?

Feride: Hangi dostlarım?

Anjel: Ganimet'le Savalan.

Feride: Ganimet gelemmez. Çalışıyor.

Anjel: Peki, ressam olan?

Feride: Onun gelmesi gerek. Benim resmimi yapmaya söz vermişti.

Anjel: Ondan çok hoşlandım.

Feride: İyi bir delikanlıdır.

Anjel: Hangi konuda?

Feride: Akıllıdır... Temiz, namuslu birisidir.

Anjel: Ah... Bana onun ne akli lazım, ne de mektep çocukları gibi uslu olması. Yakışıklı bir delikanlı, öküz gibi sağlam

görünüyor...

Feride: Ne olur Anjel, bana böyle şakalar yapma! Bak sonra gerçekten aramız bozulur.

Anjel: Aramız bozulursa ben de kocanı elinden alırım!

Feride: (Gülümseyerek) Sen benim kocamı elimden alacaksın ha!

Anjel: Niçin sen alıyorsun da ben alamayayım?

Feride: Ben kimin kocasını elinden almışım?

Anjel: Benim!

Feride: (Şaşırmış halde gülsün mü ağlasın mı karar veremiyor bir halde) Anjel...

Anjel: (Kahkahayla gülerek onu kucaklar) Biraz önce sana dedim ya, bazen saçmalıyorum işte... Kalan aklımı da Fransa'da bırakıp geldim...

Feride: (Şakayla). Yalan söyleme. Sen tilkiden daha kurnazsın.

Kapının zili çalar. Feride yürüyerek gider kapıyı açar. Savalan içeriye girer. Elinde resim için malzemeler vardır.

Savalan: Hanımlar, merhaba!

Anjel: Adını an, kulağını bur.

Savalan: Kimin kulağını buruyorsunuz, bakalım?

Anjel: Sizin kulağınız çok güzel olduğu için elim kaşınmaya başladı bile.

Feride: (Gülerek) Anjel şimdi senin hakkında konuşuyordu.

Savalan: Buna çok sevindim. Ancak Anjel Hanım benim hakkımda ne konuşabilir ki? Biz topu topu sadece bir defa görüştük.

Anjel: Zamanımızda bir defa da yeterlidir. Uzay çağındayız!

Feride: Anjel Hanım, senden çok hoşlanmış.

Savalan: Bu benim için büyük bahtiyarlıktır.

Anjel: Kimin için?

Savalan: Sizi kim severse... (Diğer odada telefon çalar. Feride oraya gider)

Anjel: Siz beni sever miydiniz?

Savalan: Hayır.

Anjel: Neden, beni sevemez misiniz?

Savalan: Aklım kesmiyor...

Anjel: Ben güzel değil miyim?

Savalan: Hayır!

Anjel: Şaka mı yapıyorsunuz?

Savalan: Hayır.

Anjel: (Alınmamış ama merakla) Paris'te güzel bir kız rolü oynamam için bana yüz binler teklif ettiler.

Savalan: İnanmıyorum, fotoğrafta güzel görünebilirsiniz.

Anjel: Ama aslında güzel değilim öyle mi?

Savalan: Hayır dedim ya!

Anjel: Pekâlâ, siz kime güzel diyorsunuz?

Savalan: (Aynı neşeli tavırla ve ilhamla) Ben güzel diye ona derim ki, Savalan dağının nerede olduğunu derhal bilsin. Onun adını andığı zaman yüzü güneş gibi parlasın!

Anjel: Desenize, sizin de bir tahtanız eksik...

Savalan: Hayır... Emin olun, bütün tahtalarım yerli yerinde!

Anjel: Peki, o halde, Savalan dağını bilip bilmememin güzellikle ne alakası var?

Savalan: (Aynı şairane, neşeli ve heyecanlı bir halde) Ah... Ne kadar alakası var bir bilseniz! Yaşlı Rus kadınının «Matuska Volga²» dendiği zaman yüzünde nasıl hararetle bir sevinç cilvelenirse, Savalan denildiği zamanda benim koca ninem Kamırhan Hanım'ın bükülmüş beli düzelir, kırışmış alnında bir şafak uyanırdı...

Anjel: «Matuska Volga» Rusya'dan akıyor.

² **Matuska Volga:** Rusça'da "Anamız Volga" manasına gelmektedir. (A.N.)

Savalan: Bunun hiç önemi yok ki.

Anjel: Demek, eğer, ben Savalan'ı tanısaydım güzel olacaktım, öyle mi?

Savalan: Hayır! Savalan'ı başıboş, vicdansız bir maceracı da bilebilir. Yalnız tanımak yetmez. Onu sevmek, onun azameti ile gururlanmak, Promote gibi zincire vurulmuş dağın bir gün özgür olacağı ümidiyle yaşamak, çalışmak! Bence, her Azerbaycanlı için bundan yüce bir his yoktur! Kim bu hisle yaşıyorsa, o benim için azizdir, güzeldir.

Anjel: Senin Savalan'a bağlılığın, Don Kişot'un Dülsinya'ya olan aşkına benziyor. Ancak Don Kişot'un hiç olmazsa, zayıf bir atıyla ile paslı bir kılıcı vardı.

Savalan: Önemli değil... Yeter ki arzular ölmesin!

Feride gelir.

Feride: Kusura bakmayın. (Nazlanarak) Adalet telefon edince bırakmak istemiyor ki... (Anjel'e) Birkaç parça kaliteli kumaşım vardı. Adalet, Moskova'dan terzi getirelim, diyor...

Savalan: (Hayretle) Moskova'dan terzi mi getirteceksiniz?

Feride: Ben de razı olmadım zaten, lazım değil dedim.

Anjel: Niçin istemiyorsun? Bırak getirtsin!

Feride: Aa... Sen de... Ayıplarlar...

Anjel: Kim ayıplayacak?

Feride: Millet! Adama ne derler sonra... (Gülümser) Her zaman on beş yirmi manata elbise diktiren ben, şimdi nasıl Moskova'dan terzi getirtirim?

Anjel: O zaman senin Adalet gibi bir kocan yoktu.

Savalan: (Hala hayretle) Demek öyle...

Anjel: (Kahkahayla Savalan'a) Benim vatansever kahramanım... Sen herkesi kendin gibi mi zannediyorsun! Bizde öyle zenginler var ki, hanımları, tenleri ipek gibi yumuşacık olsun diye her gün süt banyosu yaparlar.

Savalan: (Birden canlanarak, gülümser) Onlara insan demiyorlar, Anjel, Musik diyorlar!

Anjel: «Musik» nedir?

Savalan: (Kahkahayla güler) Ben Musa adında yüz kırk kilo ağırlığında bir adam tanıyordum. Hanımı ona her zaman Musa yerine Musik derdi... (Kadını taklit ederek) «Musik», sen uzan istirahat et, biz Valeri'yle sinemaya gidiyoruz. (Musik'i taklit ederek) «Duşka, ben de geleyim mi?» (Kadını taklit ederek) «Mu? Musik... Sen çalışıp yorulmuşsun. Yemekten sonra dinlenmen lazım... Tansiyonun var...» (Anjel kahkahayla güler)

Feride: Valeri kimdi?

Savalan: Musik'in ayak işlerine bakan yardımcısıydı Kız su-ratlı şişman bir işçiydi...

Anjel: (Gülümseyerek, kasten) «İşçi mi», yoksa «delikanlı» mı?

Savalan: İşçi!

Feride: (Düşünceli) Belki de gerçekten sadece sinemaya gitmişlerdir.

Savalan: Dedim ya, işçi idi. (Derinden nefes alarak, ciddi ciddi) Duşka'yı evlenmeden önce de tanırdım. O zaman adı Durna'ydı. Uzun boylu, mütevazı, güzel ve zarif bir kızdı... Musik'le evlendikten sonra önceleri çok üzgün görünüyordu... Bir gün sokakta rast geldiğim zaman hiçbir şey söylemeden elindeki tek zambak çiçeğini hediye ederek geçip gitti... Onun gözlerinin yaşardığını hissettim.

Anjel: (Gerçekten üzülmüş bir halde) Zavallı Duşka... (Sigarasını yakar)

Feride: Bu konuyu değiştirelim. Kalbim sıkıştı.

Savalan: Neden... Hamlet'in dediği gibi, biz ki, aydan arı sudan duruyoruz...

Feride: Neyse, bana çok kötü tesir etti.

Savalan: (Neşeli) Pekâlâ... (Yanında getirdiği eşyaları göstererek) İzin verirsen işime başlayabilir miyim?

Feride: Bu seferlik kalsın, Savalan. Hevesim kaçtı.

Savalan: O zaman ben gideyim.

Feride: Başka bir gün gelirsın, olur mu? (Savalan başı ile tasdik eder.)

Anjel: (Savalan'a). Telefonunuzu bekliyorum.

Savalan: Niçin?

Anjel: (Gülümser. Lakin bu tebessümde evvelki alaycı ifade yoktur) Öylesine.

Feride: Bu ne demek Savalan, sen ne kadar kabalaşmışsın? Hiç, bir hanıma böyle cevap verilir mi? (Gülümseyerek hususi bir edayla) Hem de Anjel gibi bir hanıma.

Savalan: Doğru söylüyorsun... Özür dilerim, Anjel Hanım. Memnuniyetle sizi arayacağım.

Anjel: Ben incinmedim. Telefonunuzu bekleyeceğim.

Savalan: Baş üstüne, şimdilik hoşça kalın. (Çıkar)

Feride: Anjel...

Anjel: (Sigarasını yakarak) Ne var?

Feride: Bu delikanlıdan hoşlanıyor musun?

Anjel: Evet.

Feride: Anjel! O, senin düşündüğün delikanlılardan değil.

Anjel: (Sakin bir halde) Ne biliyorsun?

Feride: Kaç yıldır arkadaşım...

Anjel: (Aynı sakinlikle) Aranızda bir şey oldu mu?

Feride: (Çok incinmiş bir halde) Beni korkutuyorsun, Anjel! Bu ahlaksızlıktır.

Anjel kahkahayla güler, fakat bu gülüş birden yerini derin hüzne bırakır.

Ara.

Anjel: (Sigarasını kül tablasına bastırarak) Hayır, Feride, beni meraklandırıran onun dış görünüşü değil. Önemsiz şeyler

için kendilerini öldüren bayağı delikanlıların sohbetini duyduğum zaman yüreğim bulanıyor. Senin ressamda şimdiye kadar başkalarında görmediğim bir şeyler var. Ve bu bende değişik hisler uyandırdı. Sanki şimdiye kadar geçirdiğim günler bir rüyaymış. Sanki hayatım geriye, on altı on yedi yaşlarıma geri dönüyor, kendimde anlaşılmaz bir heves, bir ferahlık hissediyorum. Onun çıktığı bir kız var mı?

Feride: (Bozulur) Öyle soruyorsun ki, insan nasıl cevap vereceğini bilmiyor... Ne demek «çıktığı bir kız var mı?»

Anjel: Pekâlâ, sevgilisi ya da nişanlısı var mı?

Feride: Yok.

Anjel: Neden acaba?

Feride: (Muhabbetle) Ah, Anjel, onun gibi bir kocan olsaydı... Biliyor musun ne kadar sevinirdim.

Anjel: Onun gibi birisi beni istemez.

Feride: Nereden biliyorsun, belki de istiyordur?

Anjel: (Gülümsyerek) Belki de...

Feride: Senin gibi güzel ve medeni bir kız... Sana ne oldu?

Anjel: Onun gibiler birinci olarak...

Feride: Anlıyorum... Ne olur ki... Bütün geçmişini ona anlatırsın.

Anjel: (Birden rahatsız olmuş bir halde) Neyse... Feride... Kahven var mı?

Feride: (Manalı bir tebessümle) Hemen! (Çıkar)

Anjel ayağa kalkarak duvardaki Savalan'ın Feride'ye düğün hediyesi olarak getirdiği «Savalan» tablosuna uzun uzun bakar. Adalet odaya girer. Kısa ara.

Adalet: Feride nerede?

Anjel: Mutfakta.

Adalet: (Yaklaşarak, fısıltıyla) Sana nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum, Anjel.

Anjel: Bana niçin teşekkür ediyorsun?

Adalet: (Fısıltıyla) Geçmişimiz hakkında Feride'ye bir şey söylemediğin için. Bu benim için çok önemli, Anjel.

Anjel: Senin için sustuğumu mu zannediyorsun? Elimde imkânım olsaydı, senin boynunu öyle vururdum ki, bir damla kanın bile yere damlamazdı!

Adalet: Anjel!

Anjel: Ne yazık ki, ortada Feride var.

Adalet: (Aynı yalvarışla) Anjel!

Anjel: Ben onun hayallerini, arzularını alt üst etmek istemiyorum. Çok geç artık. Ama eğer ona da ihanet edersen, intikamım çok dehşetli olacak.

Adalet: Ben onu seviyorum, Anjel.

Anjel: Bu sözleri bana da söylemiştin.

Adalet: Onları söylediğim için üzülüyorum.

Anjel: Buraya senin riyakâr sözlerini dinlemeye gelmedim. Senden bir isteğim var!

Adalet: Neymiş o?

Anjel: Oğlumun babası olduğunu resmileştireceksin.

Adalet: Nasıl yani? Resmileştirmek ne demek?

Anjel: Yani, ona resmi olarak soyadını vereceksin! Çocuk büyüdüğü zaman benden babasının kim olduğunu soracak, anladsın mı?

Ara.

Adalet: Anjel, bana biraz izin ver, bu konuda etraflıca düşüneyim.

Anjel: Ne düşüneceksin?

Adalet: (Asabi ve sabırsız bir halde) Şimdi değil... Rica ediyorum, sonra... Feride gelebilir...

Anjel: Peki. Seni daha sonra arayacağım.

Feride gelir.

Feride: Oo, Adalet, sen ne zaman geldin? Anjel, niye kalktın? Kahve şimdi hazır olur.

Anjel: Sabahtan beri oturuyorum, yetmez mi?

Feride: Ne olursun biraz daha kal!

Anjel: (Şakayla) Yeni evlileri baş başa bırakmak lazımdır.

Feride: Anjel, beraber yemek yedik.

Anjel: Sağ ol, Feridecan, işim var. (Şakayla) Yakışıklı ressam telefon edecek, şimdilik hoşça kalın. (Çıkar)

Adalet: Bu hangi ressamdan bahsediyor?

Feride: Savalan'dan.

Adalet: (Gülümseyerek) Ha, şu sizin dostunuz...

Feride: «Siz» derken kimi kastediyorsun?

Adalet: Seni ve Ganimet'i...

Feride: Savalan benim resmimi yapmak istiyor. Bu, benim en mükemmel işim olacak diyor.

Adalet: (Gülümser) Niçin özellikle senin resmini yapmak istiyor?

Feride: (Neşeli bir tebessümle) Herhalde onun için ki, birbirimizi çocukluktan beri tanıyoruz... Seviyoruz.

Adalet: Seviyor musunuz?

Feride: (Şakayla) Yoksa kıskandın mı? Oy, hoşuma gitti senin bu kıskançlığın... Ne olur söyle kıskandın mı?

Adalet: Hayır, Kıskançlık acizlerin işidir.

Feride: (Bir an hayallere dalar) Evet öyledir.

Adalet: Ancak milletin ağzına bu konuda laf vermemek gerek!

Feride: Millet mi? Hangi millet?

Adalet: Etrafımızda yaşayan insanlar, tanıdıklarımız, komşular.

Feride: Onların ağzına hangi konuda laf vermeyeceğiz ki?

Adalet: Her konuda! (Kısa ara) İnsanlar, o ressamı bir kardeş gibi sevdiğini nereden bilecekler ki... Ben evde olmadığım zamanlarda eve geliyor ve saatlerce burada kalıyor... Bir sen, bir de o. Bu işte bir şeyler var, diyecekler.

Feride: Mesela, ne diyecekler?

Adalet: (Sinirlendiğini belli etmeyerek) «Meselasını» onlar söyleyecekler.

Feride: (Hararetle) Ama biz üçümüz de biliyoruz ki, arada başka hiçbir şey yok ve olamaz da.

Adalet: Biz biliyoruz ama onlar bilmiyorlar!

Feride: (Sanki şimdiye kadar bilmediği bir başka âleme giriyor gibi olur). O zaman biz... Yani ben hiçbir erkek arkadaşımın görüşmemeliyim öyle mi?

Adalet: (Gönülsüz) Niçin... Görüşebilirsin... Elbette... Ancak resmi yerlerde... Yalnız ben olduğum zaman.

Feride: (Hala hayret içindedir ama gülümseyerek) Demek, evli bir kadın olmanın böyle tarafları da varmış.

Adalet: (Şakayla) Evet... Sen nasıl biliyordun ki?

Feride: Pekâlâ... Ne yapalım, Savalan'a söylerim sen evde olduğun zaman gelir.

Adalet: Yakında olmasın.

Feride: Nasıl? Yani resmimi yapmasın mı?

Adalet: (Onun yüzüne bakmadan) Yapmasa daha iyi olurdu.

Feride: Nasıl olur? O, ne zamandır bunu bekliyordu... Bu proje onun için çok önemli... O, bu portreyi Moskova'da açılacak büyük bir sergiye gönderecekti. Şimdi nasıl, birdenbire O'nu bunlardan mahrum edeceksin?

Adalet: (Gizli bir asabiyetle) Başka bir kadın bulsun. Onun için ne fark eder ki...

Feride: (Kocasının söyledikleri Feride'nin kadınlık gururuna dokunur. İncinmiş bir halde) Çok farkı var! Ressam da şairdir, ilhamla eserlerini meydana getirir.

Adalet: (Kinayeli bir şekilde gülümseyerek) Demek ki, en güzel eserini yapabilmek için benim karımdan ilham almalı, öyle mi?

Feride: (Ona dikkatle bakarak) Ne yani o, benimle bir insan gibi, bir arkadaş gibi çalışamaz mı?

Adalet: (Sert bir sesle) Hayır! O, başka bir genç kadınla («genç kadın» sözünü hususi olarak vurgular) çalışsın!

Feride: Eğer, bu işte gayri ahlaki bir şey varsa, o «başka» bir genç kadının namusu senin için önemli değil mi?

Adalet: Başka kadının da namusunu kocası düşünsün. (Onun elinden tutarak, mülayim bir tarzda) Ben senin ne kadar saf ve temiz olduğunu biliyorum. Lakin millete laf anlatmak çok zordur. Henüz birçok insanın şuuru bunu anlayacak kadar inkişaf etmemiştir.

Feride: İnkişaf etmiş şuurular daha çok. Niçin biz geri kalmış, kalbi fesat dolu insanların peşinden gidelim ki?

Adalet: (Asabilesir, lakin bunu belli etmemeye çalışır. Zoraki bir te-bessümle) Biz bu ressam hakkında daha ne kadar konuşacağız?

Feride: (Derin nefes alarak. Son derece ruhsuz) Peki, o zaman... Mademki, istemiyorsun, Savalan'a gelmemesini söylerim.

Adalet: (Yavaş sesle. Onun yüzüne bakmadan) Ben seni mecbur etmiyorum, Feride.

Feride: Zaten beni mecbur da edemezsin! Fakat bu konuşmadan sonra ben ressamın karşısına nasıl çıkabilirim.

Adalet: İncindin mi?

Feride: Hayır. (Kapı zili. Gidip kapıyı açar. Kapıda iskelet gibi zayıf, uzun boylu bir adam durmaktadır. Feride korkarak bir adım geriye çekilir) Kimi arıyorsunuz? (Adam susmaktadır.) Kimi arıyorsunuz dedim? (Adam yine sesini çıkarmaz. O, korkarak eve kaçar)

Adalet: Kimmiş?

Feride: Kapıda acayip bir adam var. Kimi arıyorsun diye soru-

yorum, cevap vermiyor. (Adalet aceleyle kapıya doğru gider. Sinirli bir şekilde cebinden bir deste para çıkararak aceleyle sayar ve adama verir. İskelete benzeyen adam parayı alır ve gider. Adalet bir an durur, derin nefes alır. Sonra eve döner) Çok korkunç bir görünüşü vardı. Hasta mıydı acaba?

Adalet: Hayır.

Feride: Ne istiyormuş?

Adalet: (Sinirli olduğunu belli etmeyerek) Para! Yemek hazır değil mi?

Feride: Hazır.

Adalet: Gidelim. Açlıktan ölüyorum...

Işık azalır. Yeniden yandığı zaman Feride günlüğünü yazmaktadır.

Feride'nin iç sesi: İnanamıyorum, bizim tertemiz hislerimiz insanlar tarafından nasıl aleyhimize çevrilebilir? Savalan gibi namuslu birinin bana olan samimi duyguları başkalarına şüpheli nasıl görünebilir?

Bu sırada dışarıdan ayak sesleri gelir. Feride başını kaldırarak, açık pencereden dışarıya bakar.

Feride: Ganimet!

Ganimet: (Pencereden görünür) Merhaba Feride. Nasılsın?

Feride: İyiyim... Sen nasılsın?

Ganimet: (Gülümser) Ben de iyiyim.

Feride: Ev alabildin mi?

Ganimet: Söz verdiler. Gelecek dönemde belki alabilirim.

Feride: Petrol madenlerinde hayat zor değil mi?

Ganimet: Hayır.

Feride: Sen her vakit zorluklar, kahramanlıklar, kısaca hayata romantik bakardın.

Ganimet: (Gülümseyerek). Unutmamışsın!

Feride: O günleri nasıl unutabilirim?

Ganimet: Petrol madenlerinde çalışmanın maddi açıdan da bana faydası var. Maaşım burada olandan yüzde elli daha fazla. (*Şakayla*) Kendime yeni bir elbise ve ayakkabı bile aldım. Gelecek ay da son moda bir pardösü alacağım. Artık gördüğün gibi fakir değilim. (*Gülüştürler*) Biz kürkümüzü sudan çıkaracağız. Söyle bakalım, sen nasılsın? Hayatından memnun musun?

Feride: Çok.

Ganimet: Evinizden gelen piyano seslerinden anlamıştım. Ben bu sokaktan sık sık geçerim de.

Feride: Buraya yakın mı oturuyorsun?

Ganimet: Hayır, sen oturuyorsun ya!

Feride: (*Canı sıkılmış bir halde*) Bence bir daha böyle şakaları yapmasan iyi olur, Ganimet.

Ganimet: Şaka yaptığımı kim söylüyor ki?

Feride: Sen beni hala unutmadın mı?

Ganimet: Bu evdeki Feride'yi unuttum. Gövher Hanım'ın evindeki Feride'yi ise unutmadım. Hiçbir zaman da unutmayacağım. Bu da ne seni, ne de senin hürmetli eşini ilgilendirir. (*Gülümseyerek*) Allahaismarladık! (*Gider*)

Feride: (*Ardından*) Sık sık telefon et, Ganimet!

Ganimet'in sesi: Bakarız.

Feride'nin yüzü birdenbire kederli bir ifadeye bürünür. Bir an sükût içinde durur.

Sonra oturup günlüğünü yazmağa devam eder.

Feride'nin iç sesi: «Düğünden sonra bugün ilk defa Ganimet'i gördüm. Yine evvelki gibi neşeli... Yine eskisi gibi şakacı... Kaç ay çalıştıktan sonra bir adet takım elbise alabildiği için ne kadar seviniyordu... Hâlbuki Adalet'in on tane takım elbisesi var... Bunu düşündüğüm zaman kalbime hüznün çöküyor. Burada bir adaletsizlik yok mu? Yüksek bir

makamda vazifeli olmak başka bir âleme ait olmak değil ki». (*Dışarıdan araba kornası işitilir. Feride yerinden kalkarak pencereden şoföre*) Adalet yatıyor. (*Adalet gülümseyerek, diğer odadan içeriye gelir.*)

Adalet: Adalet uyandı, artık.

Feride: Şoför geldi, çay getireyim mi?

Adalet: Bir bardak sıcak çay hiç fena olmazdı.

Feride: Hemen... (*Günlüğünü kapatır, dolaba koyar*)

Adalet: (*Şakayla*) Günlüğünü ne zamana kadar benden gizleyeceksin?

Feride: (*Şakayla karışık*) Yaşlanıp belimiz bükülene kadar.

Adalet: O... Bu çok uzun bir vakit oldu. Bu günün kahramanı kim?

Feride: Sen, ben ve Ganimet!

Adalet: Ganimet mi?

Feride: Evet, az önce buradan (*Pencere tarafını göstererek*) geçiyordu. Biraz sohbet ettik.

Adalet: (*Alınır, lakin belli etmez*) Hangi konuda?

Feride: (*Aynı şakacı tavırla*) Onu da gelecekte okursun. Ancak bir mesele beni çok meraklandırıyor.

Adalet: (*Aynı şakacı tavırla*) Neymiş o mesele?

Feride: Ganimet ve Savalan'la bizim yaşantımız arasında niçin bu kadar büyük bir fark var?

Adalet: Anlayamadım, ne farkı?

Feride: Mesela, Ganimet gibi yüksek okul mezunu, akıllı ve becerikli birisi, kaç ay çalıştıktan sonra kendine zorla bir takım elbise alabiliyor. Ama biz...

Adalet: (*Onun sözünü keserek*). Anladım. Sebebini söylersem, beni mütevazı olmamakla suçlamazsın değil mi?

Feride: Hayır, ben de bunları öğrenmek istiyorum.

Adalet: (*Gururlu bir ifadeyle*) Benim emrim altında üç bin tane

Ganimet gibi adam çalışıyor. Onları ben idare ediyorum. Onlardan ben mesulüm.

Feride: Ama sizin maaşlarınızın arasında o kadar da büyük bir fark yok. Ganimet dedi ki, onlar petrol madenlerinde çalışanlardan yüzde elli fazla maaş alıyorlar...

Adalet: (Şakayla. O... Senden korkmak lazım. (Onu öper) Ganimet'in maaşı petrol kuyularındaki işi ağır olduğu için yüksek, benim ise sorumluluğum fazla olduğu için imtiyazlarım daha fazla. (Parmağıyla onun burnuna hafiften vurarak) Şimdi anladın mı? (Tekrar öper) Demagojiye daldın, çayı unuttun...

Feride: Oy, hemen şimdi...

Mutfağa doğru yürür. Adalet'in yüzü soğuk ve meysus bir ifade alır. Kısa ara.

Feride çay ve hamur işi getirir. Adalet'in yüzüne evvelki neşeli ifade geri gelir.

Adalet: (Çayını içerken) Bu gece «Karmen»e gitmek ister misin?

Feride: Gidelim!

Adalet: Hazırlan, ben toplantıdan çıkınca şoförü gönderirim. (Feride'nin parmağındaki pahalı yüzüğü işaret ederek) Bunu çıkar, evde bırak.

Feride: (Hayretle) Nedenmiş o?

Adalet: Biz mümkün olduğu kadar sade görünsek daha iyi olmaz mı?

Feride: Ama onu bize düğün hediyesi olarak getirdiler.

Adalet: (Dalgin) Hediye olduğunu kaç kişi bilebilir ki?

Feride: Başka... Ne olduğunu düşünecekler ki?

Adalet: Neler düşünmeyecekler ki... Çok fitne fesat insan var dünyada. (Feride derin bir anlaşılmazlık içindedir. Telefon çalar. Adalet telefona cevap verir) Alo... Merhaba... Dinliyorum... Öyle mi? Ne dedi? Sonra? İyi... Akşam operada görüşürüz... Gerisini orda konuşuruz... Hoşça kal... (Telefonu kapatır)

Feride: Kim arıyordu?

Adalet: (Gülümser) Kamil.

Feride: Ne diyordu?

Adalet: (Şakaya vurarak) Hiç...

Feride: (İncinmiş halde) Sağ ol.

Adalet: Tamam... Pekâlâ... Önemli bir toplantıda bizim çalışmalarımızın başarılı olduğunu söylemişler, onu haber verdi.

Feride: Kim demiş?

Adalet: Bizim şefimiz. Beni çok övmüş.

Feride: Seni hangi çalışmalarına göre övmüş?

Adalet: (Ona hayretle bakarak) O kadar soğuk bir şekilde sordun ki.

Feride: (Sorusunu tekrar eder) Seni niçin övmüş?

Adalet: (Biraz sert bir ifadeyle) İyi çalıştığımız için. İşlerimizi vaktinden evvel bitirdiğimiz için.

Feride: Tebrik ediyorum!

Adalet: (Birden daha da canlanarak) Bu ayın on beşinde kızının doğum günü var.

Feride: Kimin kızının?

Adalet: (Şakayla karışık, yüksek sesle) Şefin! İyi bir hediye almalıyız.

Feride: Evde götürebileceğimiz birçok pahalı eşya var.

Adalet: (Gülümser) Hayır. Öyle olmaz. Özellikle kız için almak gerek. Buradaki mücevher dükkânlarında yeni bir şey yok. Moskova'dan alırım.

Feride: Nasıl, bunun için Moskova'ya mı gideceksin?

Adalet: Nasıl olsa yarından sonra iş için Moskova'ya uçacağım...

Feride: Aa, bana söylememiştin?

Adalet: Aklım o kadar karışık ki... (Saatine bakar) Beni bekliyorlar. Sen akşama hazır ol. (Gider)

Feride huzursuz bir halde odanın içerisinde bir o tarafa bir bu tarafa gider gelir. Sanki bu geniş odalarda kendine bir yer bulamıyor gibidir. Birden elini kaldırıp parmağındaki yüzüğe bakar. Sonra yüzüğü çıkarıp komidinin çekmecesine fırlatır. Yüzünde soğuk ve ciddi bir ifade vardır. Kapının zili çalar. Feride kapıyı açar. Gövher Hanım gelmiştir...

Feride: Hoş geldin, anne. Ne kadar zamandır seni buraya getirememiştik.

Gövher: Zaman bulamadım, kızım. Şimdi de bir dakikalığına geldim. Yaz sıcak geçiyor. Çocukları bağırsak hastalıklarından korumak

Feride: Ben de Kislovodski'ye gitmek için hazırlanıyordum...
(Kısa ara.)

Gövher: Çok iyi olur. Ancak beni çok rahatsız eden bir şey var.

Feride: Nedir o, anne?

Gövher: Sen çalışmayı düşünmüyor musun?

Feride: (Neşesi kaçmıştır) Doğrusu, ben istiyordum. Ama Adalet razı olmadı. Senin çalışmana ihtiyacımız yok, diyor.

Gövher: Kimin ihtiyacı yok?

Feride: Yani, bizim, ailemizin.

Gövher: Peki, o halde niçin on altı yıl okuyup mühendis oldun? (Kısa ara. Dostça, samimi bir ifade ile) Belki de Adalet seni çok sevdiği için öyle diyor. Ancak sen onu ikna etmelisin. Ona iyi bir mühendis olduğunda daha mutlu olacağını anlatmalısın. Biz artık başka bir zamanda yaşıyoruz. Şimdi süslü püslü odalarda işsiz güçsüz oturup, hanım hanımcık yaşayarak mutlu olmak mümkün değil. Böyle bir hayat sizi birbirinizden usandırır! Ben anneyim! İsterim ki, sen aileni, kocanı sevmekle beraber hem de özgüvenini kazanmış topluma faydalı bir insan olasın! (Gülümseyerek) Hatırlar mısın, çocukken sana üzerinde mermilik bulunan Kafkas elbiselerinden giydirirdim...

Feride: Hatırladım... (Gülümser) Bana gelinciklerle beraber, tabanca da alırdın...

Gövher: Benim oğlum olmadı. Onun için senin bir erkek gibi cesaretli ve mert olmanı arzu ediyordum. (Ayağa kalkar)

Feride: Biraz daha otursana anne!

Gövher: Yok, daha kaç tane eve uğrayacağım. Beni anladığımı ümit ediyorum. Allahaismarladık.

Gövher Hanım gider. Feride annesinin arkasından uzunca bir süre bakar. Bakışlarında durgun ve düşünceli bir ifade vardır. Daha sonra gözlerini duvardaki pahalı halıya diker ve garip bir merakla etrafı incelemeye başlar. Sanki evdeki eşyaları yeni görüyormuş gibidir. Biraz sonra oturur ve günlüğünü yazmaya başlar.

Feride'nin iç sesi: Annem ne kadar belli etmemeye çalışsa da, benim bu lüks hayatımdan memnun olmadığını hissediyorum... Onu rahatsız eden bilemediğim bir şeyler var.

Kapı zili çalar. Feride kapıyı açar. Acayip bir adam kâğıda sarılmış bir şey verir. Feride açıp bakınca, kalın tüylü bir cins kürkü görünce korkarak yere atar.

Acayip bir adam: (Hayretle) Niye korktunuz, hanımefendi?
(Eğilerek yerden kürkü alır.) Bu nadir bulunan bir deridir.

Feride: (Kendini toparlayarak) Sizi kim gönderdi?

Acayip bir adam: Yoldaş Serkarov.

Feride: (Fikri dağınık bir halde). Yoldaş Serkarov kimdir?

Acayip bir adam: Hi hi... Tanımıyor musunuz?

Feride: (Sert) Hayır!

Acayip bir adam: Yoldaş Serkarov, Kaplan Kahramanoviç, şehrin en büyük mağazasının müdürüdür...

Feride: Peki, siz niye hırıldıyorsunuz?

Acayip bir adam: Hi hi... Ben hırıldamıyorum, hanımefendi, gülüyorum.

Feride: Niçin?

Acayip bir adam: Bana şaka yapıyorsunuz herhalde. Çünkü sizin gibi hanımefendilerden Serkarov'u tanımayan yoktur. *(Kürkü sallayarak)* Bu çok kıymetli bir şeydir. En azından elde bin beş yüz eder.

Feride: Nasıl yani «elde»?

Acayip bir adam: Hi hi... Yani pazarda. Özel satışta.

Feride: İyi ama parası ne olacak?

Acayip bir adam: Ne parası?

Feride: *(Sert)* Buraya bak, sen palyaço musun? Ne demek, ne parası? Bunu bize bedava mı veriyorlar?

Acayip bir adam: Hanımefendi ben küçük bir adamım... Onu yoldaş Serkarov bilir.

Feride: *(Heyecanla)* Götürün bunu! Çabuk!

Acayip bir adam: *(Hayretler içinde)* Ne diyorsunuz, hanım. Ben yoldaş Serkarov'a ne cevap veririm?

Feride: *(Kızgınlıkla)* Götürün dedim size!

Acayip bir adam: *(Korkmuş halde götürür)* Acayip... Çok acayip...

Işıklar söner. Yandığı zaman Ganimet'in odası görülür. Anjel, Ganimet ve Savalan bir kapıdan girip çıkarak masanın üzerine çeşitli yemek ve malzemeler getirmektedirler.

Savalan: Beh... Beh... Ne güzel bir masa donattınız! Sağ olun, Anjel Hanım! Anjel, bu pastayı da kendin mi yaptın?

Anjel: *(Kızmış gibi)* Yok, pastacı tuttum.

Ganimet: Sen de Savalan... Elbette, kendisi hazırlamıştır.

Savalan: Özür dilerim, lütfen beni bağışla, Anjel.

Anjel: Bağışlamıyorum. Kim benim yaptıklarına değer vermiyorsa, o benim düşmanımdır.

Savalan: Allaha şükür ki sen bizim en kıymetli misafirimizsin.

Anjel: *(Daha da incinmiş halde)* Savalan, kaş yapayım derken göz çıkarttın.

Ganimet: Anjel niye misafir olsun ki?

Bütün bu arada Anjel sofrayı kurmakla meşguldür.

Anjel: Neyse, bu sohbeti bırakalım. Buraya Anjel'in kim olduğunu müzakere etmeye toplanmadık herhalde. Ben sizin böyle mübalağalı övgülerinizi çok dinledim.

Ganimet: Bizim mi?

Anjel: Sizin, yani erkeklerin birbirinizden ne farkınız var ki...

Savalan: Vallahi, benim sözümde hiçbir abartma yoktur.

Anjel: Tamam, bu kadar yeter. *(Birden şenlenerek)* Yemek hazır beyler.

Ganimet: *(Masaya bakarak)* Gördün mü, içkimiz çok az kalmış. Ben hemen iki dakika gidip bir şişe şampanya alayım.

Savalan: Dur, ben gideyim. Bu gecenin şeref konuğu sensin beyefendi... *(Kapıya yönelir)*

Ganimet: Dur! Ben modern bir beyefendiyim. Onun içinde kendim gideceğim. *(Yürüyerek çıkar)*

Savalan: Anjel...

Anjel: Ne oldu, yine benim hakkımda mı konuşacaksın?

Savalan: Senin hakkında konuşmak hoşuma gidiyorsa o zaman ne olacak?

Anjel: Kısa bir zamana kadar öyle olur hep.

Savalan: Yanılıyorsun. *(Kısa ara)*

Anjel: *(Sigara yakarak)* Feride benimle ilgili size ne anlattı?

Savalan: Hiçbir şey. Neden sordun ki?

Anjel: Öylesine.

Birden Savalan'ın gözü kızın çantasındaki kitaba takılır.

Savalan: O kitap ne hakkında, sorabilir miyim?

Anjel: Settarhan hakkında.

Savalan: Doğru mu?

Anjel: Niye o kadar hayret ettin ki?

Savalan: Ama sen...

Anjel: (Onun cümlesini tamamlar) Savalan dağının nerede olduğunu bile bilmiyordun. Şimdi ne oldu ki, Settarhan'ı merak ediyorsun? (Şakayla) Zaman geçiyor, her şey değişiyor.

Savalan: Şakayı bırak, ben ciddi ciddi soruyorum... Yoksa öylesine vakit geçirmek için mi okuyorsun?

Anjel: Hayır, Güney Azerbaycan'ın geleceğini merak ettiğim için okuyorum.

Savalan: (Tehdit eder gibi) Anjel!

Anjel: Ne var?

Savalan: Benimle alay mı ediyorsun?

Anjel: Ahmak! (Heyecanla) Ben senin zannettiğin kadar düşmüş biri değilim. Bana göre kendi halkına gülmek onunla alay etmek alçaklıktır.

Savalan: (Günahkâr gibi heyecanla) Ama sen daha düne kadar o halkı hiç tanımiyordun.

Anjel: Tanımıyordum. Çünkü onun hakkında bana hiçbir şey anlatan olmamıştı.

Savalan: (Asabi bir heyecanla) Doğru! (Kendi kendine konuşur gibi) Demek ki, bizi ondan mahrum edemeyecekler. Biz son menzilin nerede olduğunu biliyoruz ve bir gün gelip o menzile varacağımıza inanıyoruz... Eğer, halkının değerlerinden ayrı düşmüş Anjel bugün Settarhan'ı bir kahraman olarak sevebiliyorsa, yaşasın vatanımız! Yaşasın idealimiz! Anjel, izin ver, seni öpeyim.

Anjel: (Elini öne doğru uzatarak) Sakin ol. Belki de benim sana hoş görünmek için Settarhan hakkında kitap okuduğumu düşünüyorsun, öyle mi?

Savalan: (Aynı hararetle) Elbette, hayır! Ben inanıyorum ki, sen yaratılışın itibarıyla iyi bir kızsın. Nasıl derler, tabii-

sin, düreklerden³ değilsin!

Anjel: Dürek nedir?

Savalan: Şakası bile senden uzak olsun. Dürek... Dış tesirlere uyarak aslını yitiren, ne ondan, ne bundan olan küçük adamlara biz aramızda «dürek» diyoruz...

Anjel: (Kahkahayla gülerek) Acayip doğru bir söz bulmuşsunuz.

Savalan: (Büyük bir hayranlıkla) Ne kadar güzel gülüyorsunuz, Anjel.

Anjel: (Dostça) Güzel... Ama... Sarı sime geçme.

Savalan: (Şakayla) Demek ki, sen tarın sarı simini unutmamışsın!

Anjel: (Derinden nefes alarak, divanın üstündeki tara işaret ederek) Bunu sen mi yoksa Ganimet'mi çalıyor?

Savalan: Ben.

Anjel: Biraz çal da dinleyelim.

Savalan: Sohbet koyulaştığı zaman inşallah...

Anjel tarı eline alarak bir iki mızrap vurarak dinler... Sonra yavaş yavaş «Segah⁴» çalıp usulca, dertli bir sesle okumaya başlar. Savalan derin bir hayret içinde dinlemektedir. Lakin Anjel sanki onu görmüyordur. Anjel iç dünyasının hüznüne dalarak, bu dünyadan ayrılmıştır.

Anjel: (Okumaya başlar)

Yad eyledikçe vaslını, ey mahi teletim⁵,
Ağlar gözümde kana döner aşk hasretim...

Savalan: (Kendini tutamayarak bağırır) Anjel!

Anjel tarı yere bırakır. Savalan coşkunun heyecanla onu öper.

³ **Dürek:** Farsça'dan geçmiş 'melez' anlamına gelen bir söz. (A.N.)

⁴ Azerbaycan klasik muğamlarından birisinin adı.(A.N.)

⁵ **Telet:** Yüz, sima.(A.N)

Anjel: (Onu yanından uzaklaştırarak) Yapma, Savalan.

Savalan: (Aynı heyecanla) Anjel! Seni yeni tanımaya başlıyorum.

Anjel: (Kederli bir tebessümle) Ne yazık ki, geciktin.

Savalan: Hayır, gecikmedim. Ben her zaman hissettim ki sen görüldüğün gibi değilsin.

Anjel: (Aynı kederli tebessümle Savalan'ın sözünü tekrarlar) Görüldüğün gibi değilsin!

Birden ani bir hareketle kalkarak aynanın karşısında gözlerini silerek canlı bir görünüşle saçlarını düzeltir. Savalan yaklaşarak aynada ona bakar ve bir şeyler söylemek ister. O sırada Ganimet içeriye girer.

Ganimet: Bu da şampanya! (Savalan'a) Niye hareket etmiyor-sun?

Savalan: (Anjel'e bakmaya devam ederek) Hipnoz oldum!

Anjel: (Onun koluna girerek) Benim güzel ressamım, gel oturalım. Bizim birbirimizi olduğumuz gibi tanımamız mümkün değil.

Savalan: Ben seninle beraber kendi kalbimi keşfettim. Biraz önce o sarı simi sen dillendirdin, ben dinledim. Şimdi de ben dillendireyim, sen dinle! (Ganimet'e) Artık öğrendim niçin bu kızı görmediğim zaman özlüyorum. Niye saatlerce onu düşünüyorum.

Anjel: (Aynı şakacı tavırla) Demek ki, bizim sarı simlerimiz başka başka hikâyeler anlatıyormuş.

Savalan: (Sanki birdenbire takatten düşerek) Ganimet bey! Bizimki sevgide getirmedim! (Coşkununla) Ancak biz and içmiştik, hiçbir derde teslim olmayacağız diye. İçelim dostlar!

Şampanya şişesini alırken kapının zili duyulur. Ganimet kapıyı açar. Feride içeriye girer. Herkes hayret içinde ona bakmaktadır.

Feride: (Gülümseyerek) Beni beklemiyordunuz değil mi?

Ganimet: Feride! Geleceğin içime doğmuştu? İspat mı istiyorsun? Bakabilirsin! (Ganimet bu sözlerle birlikte yemek masasını işaret eder. Sofraya dört takım tabak ve dört adet bardak konmuştur)

Savalan: Hiç de aklıma gelmedi, Ganimet neden masanın üstüne dört kişilik tabak koymuş diye...

Anjel: Benim aklıma geldi. Ama muhtemelen başka bir kız daha gelecek diye düşündüm. (Feride'ye) Ne oldu, kocan (son sözleri hususiyle vurgulayarak söyler) seni yalnız mı bıraktı?

Feride: (Şakayla, lakin samimi bir edayla) Birincisi, kocam Moskova'ya gitti. İkincisi de neden yalnız bırakmasın ki? (Aynı edayla) Biz birbirimize güveniyoruz.

Anjel: Allah bozmasın!

Feride: Anjel! Yoksa sen bundan şüphemi ediyorsun?

Anjel: Senden mi? Hayır! Senin gibi bir melekten kim şüphe edebilir?

Feride: Peki, Adalet'ten kim şüphe eder ki?

Anjel: (Gizli bir nefret ile karışık şakayla) «Adalet» sözünün manası çok derin olduğu için o konuda bir şey söyleyemeyeceğim.

Feride: (Yarı şaka ama samimiyetle) Önemli değil, vakti gelince söylersin.

Anjel: (Kendinden emin bir vaziyette) İnşallah...

Savalan: (Kızlara) İnsafli olun kızlar, burada toplanmamıza sebep olanın beklemekten canı sıkılacak.

Feride: Aa... Doğru söylüyorsun... Ganimet! (Onun elinden tutarak) Kıymetli dostum, hepimizin aziz arkadaşı! Seni tebrik ediyorum! Bunu da kravatına takarsın. (Onu yanağından öperek, elindeki küçük kutuyu verir)

Ganimet: Bu... Bu senin...

Feride: (Sözünü keserek) Evet... O benim genç kız iken taktığım yüzüğün taşıdır.

Ganimet: (Heyecanla) Ama sen o yüzüğünü çok severdin.

Feride: (Gülümseyerek başı ile tasdik eder) Onun için de taşı senin sinende yadigâr kalsın.

Ganimet: (Heyecanla) Öyle şey olmaz.

Savalan: (Amirane) Olur! (Üzerinde taş bulunan kravat iğnesini Ganimet'in kravatına takar) Anlaşıldı mı?

Ganimet: (Derin nefes alarak) Anlaşıldı.

Savalan: Artık yemeğe başlayabiliriz. (Şampanya şişesini patlatarak kadehleri doldurur. Ganimet'e) Çok yaşa, kardeşim! Bu kıymetli yüzük taşı sinende her zaman parlansın. Ömrün uzun olsun!

Feride: Çok yaşa, Ganimet! (Kadehini vurur)

Anjel: Çok yaşa, Ganimet. Bu güzel gün için seni öpmek isterim.

İçerler. Savalan gramofonu açar. Hareketli bir müzik odayı doldurur. Dördü de birbirinin teklifini beklemeden ayağa kalkıp dans etmeye başlar.

Ganimet: Çocuklar! Bu yıl biraz önce, biraz sonra, dördümüz de yirmi iki yaşımızı tamamlıyoruz. Dünyamızda bulunan bütün yaşitlarımızın sağlığına! (İçerler)

Anjel: (Birdenbire düşünceli görünen Savalan'a şakayla takılır) Yirminci asırda şairane hayallere dalmak çok komik görünüyor.

Savalan: Doğru söylemiyorsun, dünya varsa, güzellik varsa, şairler de olacaktır. İnsan düşünüyor, Feride'nin buraya gelişi...

Anjel: Bu manzara Leonardo da Vinci fırçasına layık!

Savalan: Feride, senin bu gece bizi unutmuyarak buraya gelmen beni o kadar etkiledi ki, ağlamak istiyorum.

Feride: (İltifat ederek, şakayla) Sizin gibi delikanlıları kim untabilir ki?

Savalan: (Hüzünlü) Hayır Feride, bizim gibilerini unutanlar, bizden hiç haberi olmayanlarda çoktur. (Birden coşkun bir sesle) Ama zaman gelecek, bizi tanımaya, bizimle hesaplaşmaya mecbur olacaklar! O zaman Amerika'daki Kızıl-derililer da bilecek ki, Anjel kimdir.

Anjel: (Sert bir tonda) Neden sadece Anjel?

Savalan: (Son derece samimi) Asil bir kız olduğundan dolayı. (Ganimet'e) Sana ne oldu? Gam deryasında boğulmuş gibisin.

Ganimet: Katiyen! Düşünüyorum...

Savalan: Ne düşünüyorsun?

Ganimet: Düşündüm ki, Feride iyi ki Adalet'le evlenmiş.

Anjel: Neden?

Ganimet: Evlenmek, aile kurmak için bize ev eşya lazımdı. Düğün için para gerekliydi. Gelinin giyinip adam içine çıkması için yaza ayrı kışa ayrı elbise lazımdı... Koluna altın saat, parmağına pırlanta yüzük takmak gerekiyordu...

Feride: Altınsız da yaşamak mümkündür.

Ganimet: Bütün bunları alabilmek için Ganimet beş yıl çalışmalı ve Baku Sovyeti'nde ev sırasında beklemelidir.

Feride: Şaka yapma. Ancak ne yazık ki bunların hepsi gerçek! Aile kurmak için bizim imkânımız yoktu.

Ganimet: Doğru diyorsun yoktu... Aylığımı otuza böldüğümde gününe bir manat yirmi kapık düşerdi. Her zaman sinemaya, tiyatroya biletimizi sen alırdın. Çayı, dondurmayı sen ısmarlardın.

Feride: Yeter, beni daha çok duygulandırma...

Ganimet: Sen haklıydın Feride. Zaman durup bizi beklemiyor. Ben senden incinmiyorum.

Anjel: Lütfen, nutuklarınız için başka dinleyiciler bulun... Dans! Dans! Haydi, herkes dansa!

Anjel, Ganimet ve Savalan coşkulu bir şekilde dans ederler. Feride de onlara katılır. Ama oynayamaz. Çünkü kalbinde onu sıkı bilediği bir ağırlık vardır. Arkadaşları oyuna dalınca Feride kimseye fark ettirmeden oradan ayrılır. Biraz sonra arkadaşları onun gittiğini fark ederler. Üçü de öylece kalakalırlar. Kısa ara. Dışarıda bir arabanın kapısının açılıp kapandığı duyulur. Savalan pencereye yaklaşır. Araba uzaklaşmaktadır.

Savalan: Gitti... Arabayla gitti... Güzel arabaydı... (Kısa ara)

Ganimet kadehini doldurup bir nefeste içer.

Savalan: (Ganimet'e) Ne oldu? Eski aşkın yeniden mi alevlendi?

Ganimet: (Sert) Şakayı kes!

Savalan: Özür dilerim. (Kısa ara)

Ganimet: (Son derece üzgün) Sizden ne gizleyeyim, arkadaşlar. O arabanın giderken çıkardığı sesle birlikte kalbimde öyle büyük bir boşluk oluştu ki sanki her şey oradan çıkıp başka bir âleme gitti. Biz ise yeryüzünde yapayalnız kaldık. (Kısa ara) Bana öyle geliyor ki, onun da yüreğinde bize söyleyeceği sözler vardı.

Ara.

Anjel: (şarkı söylemeye başlar)

Ben ona söyledim
Ömrümün baharı.
O bozdu ilgari, ilgari⁶.
Aldattı ruhumu
O şirin nefesi,
O şirin busesi, busesi.
Kar gibi yağarım, yağarım,
Yel gibi eserim, eserim,
Ardınca gezerim, gezerim, gezerim.

⁶ **İlgari:** Söz verme, ahd, vefa, vaad. (A.N.)

Aşkımın hatırına, hatırına her
Mihnete dözerim⁷, dözerim,
Mihnete dözerim, dözerim, dözerim
Od salıp kalbime,
O, gitti, gelmedi.
Derdimi bilmedi, bilmedi.
Ay geçer, gün geçer,
Sinemde bu hasret,
Bir de ki, muhabbet, muhabbet...
Kar gibi yağarım, yağarım,
Yel gibi eserim, eserim,
Ardınca gezerim, gezerim, gezerim.
Aşkımın hatırına, hatırına her
Mihnete dözerim, dözerim,
Mihnete dözerim, dözerim, dözerim.

Işık azalır. Işık çoğaldığı zaman Feride'nin odası görünür. Savalan sigarasını yakar.

Feride: (Üzgün) Lütfen bana darılma, Savalan. Bu portreyi ben de istiyordum... (Sesini alçaltarak) Bu mümkün değil.

Savalan: (Heyecanla) Ama neden? Yoksa akşam Ganimet'in doğum gününde seni üzecek bir şey mi yaptık?

Feride: Katiyen öyle bir şey olmadı.

Savalan: Pekâlâ o zaman ne oldu? Niçin istemiyorsun?

Feride: (Takati kesilmiş gibi) İstemiyorum, Savalan.

Savalan: Belki de benim yeteneğime güvenmiyorsun?

Feride: Senin yeteneğini herkes takdir ediyor, Savalan. Resimlerindeki derinliğe ne kadar hayran olduğumu sen de biliyorsun. Sen ucuz şöhrat için resim yapmıyorsun. Lakin yine de benim portremini yapmanı istemiyorum.

Savalan: (Derin nefesi alarak) Sebebini söylemezsen buradan gitmeyeceğim. (Birden heyecanla) Biz üç dostun hiçbir za-

⁷ **Dözmek:** Tahammül etmek, katlanmak, sabretmek. (A.N.)

man birbirimizden gizlimiz saklımız olmamıştı. Şimdi neden saklıyorsun? (Uzun ara) Niçin söylemiyorsun?

Feride: (Zor duyulan bir sesle) Adalet razı olmadı.

Savalan: (Kahkahayla gülerek) Kıskanıyor demek ki...

Feride: (Birden canlanarak) Hayır kıskanmıyor.

Savalan: O halde neden istemiyor?

Feride: Dedikodu olur, laf çıkar diyor.

Savalan: (Hamlet gibi) Yerler! Gökler! Yoksa cehennemi de çağırayım mı? Senin hürmetli kocan toplumdan iki asır geride kalmış. Halk her zaman mert ile namerdi birbirinden ayırmayı, akı karadan seçmeyi becerir. Rica ederim bunu ona söylersin. Elveda! (Sigarasını kül tablasına söndürerek) Ben gidiyorum.

Feride: (Ümitsiz bir halde) Elveda neden?

Savalan: (Eşyalarını toplayarak) Çünkü biz bir daha görüşmeyeceğiz.

Sanki Feride'nin bütün takati bir anda kesilmiştir.

Feride: (Aynı halsizlikle) Niye?

Savalan: Sen artık bizim tanıdığımız, sevdiğimiz Feride değilsin. (Kısa ara. Samimi bir ifade ile) Benim sözlerimden alınma, Feride.

Feride: (Zor duyulan bir sesle. Onun yüzüne bakmadan) Alınmadım...

Savalan: (Aynı samimiyetle, üzgün) Sağ ol Feride. (Şakayla) Dünyanın bin bir türlü hali var. Bize ihtiyacın olursa, saçlarından iki tel koparıp birbirine dokundurup çağırırsan hemen geliriz.

Odadan çıkar. Feride bir kaç saniye donmuş gibi durur. Heyecanla pencereye yaklaşır. Sonra bir teselli bulmak ister gibi günlüğünü çıkarıp yazmaya başlar.

Feride'nin iç sesi: Kocamın isteğine uyarak Savalan'ın portremini yapmasına izin vermedim. O da çıkıp gitti. Bana öyle geldi ki, onunla birlikte bütün samimi dostlarım, gençliğimin tatlı hatıraları da ebedi olarak beni terk ettiler. Ruhumu soğuk ve ümitsiz bir yalnızlık içinde hissediyorum. Koskoca dünyada kendime bir yer bulamıyorum.

Dışarıdan araba sesi duyulur. Feride günlüğünü çekmeceye koyar. Adalet gelmiştir. Elinde küçük bir çanta ve pardösü vardır. Feride onun üzerine atılır. Uzun yıllardır ayrı kalmış gibi kocasına sarılır...

Adalet: Ne çok özlemişsin!

Feride: Yolculuğun nasıl geçti?

Adalet: Çok iyi! (Çantasını işaret ederek) Senin için kıymetli bir hediye aldım. Mavi pırlanta! (Kül tabağındaki sigara izmaritlerini göstererek şakayla karışık) Bu macera romanlarına benziyor... Kim gelmişti?

Feride: Savalan.

Adalet: Ressam mı?

Feride: (Dalgın bir halde) Evet biz ikimiz de ancak ressam Savalan'ı tanıyoruz.

Adalet: (Dikkatle) Öyle! (Gülümseyerek) Ne oldu portrenin yapımına başladınız mı?

Feride: (Aynı dalgınlıkla gülümseyerek) Sen, razı olmamıştın nasıl başlayabiliriz ki...

Adalet: (Feride için kararından dönmenin ne kadar zor olduğunu hissederek. Lakin belli etmez) Teşekkür ederim.

Feride: (Aniden) Ben çalışmak istiyorum Adalet!

Adalet: Nasıl yani, nerede çalışmak istiyorsun?

Feride: Mesleğimi yapmak istiyorum. Senin gelmeni bekliyordum. Yarın sabah iş başvurusu için Bakanlığa gideceğim.

Adalet: (Şakayla) Yoksa parasız mı kaldın?

Feride: (Cevaptan hoşlanmamıştır) Her şey paradan ibaret midir?

Adalet: Canın mı sıkılıyor?

Feride: (Sert) Hayır!

Adalet: (Onun elinden tutarak yarı şaka) Oo... Benim ceylanım sinirlendi...

Feride: Yeter... Bana ceylanım deme diye söylemiştim.

Adalet: Dilim alışmış. Hem ceylan hayvanların en güzeli ve en masumudur.

Feride: Ne demek bu şimdi? Ben hayvan değilim. (Adalet kahkahayla güler)

Adalet: Tamam. Peki, sen niçin mutlaka çalışmak istiyorsun?

Feride: (Hararetle) On altı yıl bunun için okudum. Annem ve arkadaşlarım bana bir başka türlü bakıyorlar. Geçen gece Ganimet'in doğum günü partisine gitmiştim.

Adalet: (Ciddi sarsılır ama belli etmez) Ganimet'in mi?

Feride: Evet, ben orada kendimi o kadar kötü o kadar yabancı hissettim ki... Kendimi lüzumsuz bir eşya gibi gördüm.

Adalet: (Hayretle) Benim varlığım senin için bu kadar ehemmiyetsiz mi?

Feride: Sadece bir adam için yaşamak çok zor.

Adalet: (Şakayla) Ben ise senin için apayrı bir âlem olduğumu zannediyordum...

Feride: Sen benim için bir âlem olmakla beraber aynı zamanda, içinde yaşadığımız cemiyetin bir parçasısın. (Gülümseyerek.) Ben de insanım. Bütün moleküller nasıl birbirlerine bağlı hareket ediyorsa biz insanlar da birbirimize bağlıyız. (Kısa ara)

Adalet: Neden bana sormadan oraya gittin?

Feride: Ama sen burada değildin.

Adalet: Yoktum. Doğru. O zaman gitmemen lazımdı. Senin kalbinde ona karşı hiçbir şey olmadığını biliyorum. Kendimi sıradan insanlarla mukayese etmeyi de düşünmüyorum... Lakin...

Feride: (Alınarak) Hayır Adalet, Ganimet «sıradan bir insan» değil. O da, Savalan da çok değerli insanlar. Eğer sen onları tanımazsan...

Adalet: (Soğuk) Görüyorum ki sohbetimiz hiç de arzu etmediğimiz bir yere doğru gidebilir. Onun için bu konuşmayı burada bitirelim. (Şakayla) Benden habersiz bir yere gitmemeni istiyorum.

Feride: Öyle olsun. Ama ben çalışacağım!

Adalet: (Sert ve kesin bir ifadeyle) Hayır Feride, sen çalışmayacaksın. Buna ihtiyacımız yok. Kaldı ki arkadaşlarının bakışları bunun sebebi olamaz. Çünkü onlardan önce, benim nasıl baktığım sence önemli olmalıdır. Ve senin öğrencilik yıllarındaki arkadaşlarınla sık sık görüşmeni de doğru bulmuyorum.

Feride: Neden?

Adalet: (Sert) Çünkü onlar bizim seviyemizde değiller.

Feride: Sana söyledim ya onlar çok kabiliyetli insanlar!

Adalet: (Sabırsız) Beni anlasana Feride! Senin böyle hareketlerin benim işime zarar verebilir.

Feride: Anlayamıyorum. (Kendi kendine konuşur gibi) Hiçbir şey anlamıyorum, kafam karmakarışık.

Adalet: Garip... (Sigarasını yakar)

Feride: (Sanki kendi sorularına cevap verir gibi) Hayır... Mutlaka çalışmalıyım. Kendimi çok kötü hissediyorum. İnsanların arasında olmak istiyorum.

Adalet: (Öfkesini gizlemeye çalışır) Şimdi biz insanların arasında değil miyiz? Her gece ziyaretlere, konserlere gitmiyor musun? Evimize tanıdıklarımız, dostlarımız gelmiyor mu?

Feride: Ben hiçbir zaman senin dostlarının, tanıdıklarının yanında kendimi rahat hissedemedim.

Adalet: Ama niçin?

Feride: Bilmiyorum... Bana öyle geliyor ki onlar hiçbir zaman kalplerinden geçeni söylemiyorlar... Hiçbir zaman asıl dü-

şündükleri gibi konuşmuyorlar... Onları tanıyamıyorum. Sanki yüzlerinde maskeleri var. Onlardan korkuyorum.

Adalet: (Kendini tutamayarak) Bu kadar yeter Feride! Sen beni de tahkir ediyorsun.

Feride: Hayır asla! Yalnızca hissettiklerimi söylüyorum. Doğrusunu bilmek istersen ben de kendimi onların yanında suni ve samimiyetsiz hissediyorum...

Adalet: Seni öyle olmak için zorlayan mı var?

Feride: Ortam beni öyle yapıyor demek ki. Maskeli baloya gidecek olan maske takmalıdır. Onun gibi bir şey bu. Orada yalancıkta gülüp eğleniyorum.

Adalet: Yani dostlarımla toplantılarında samimiyet olmadığını mı söylemek istiyorsun?

Feride: (Bütün samimiyetiyle) Evet, samimiyet yok! (Kısa ara) Ah, Adalet bir bilseydin, o altın dişli riyakârların yapmacık tebessümleri, yalan dolu övgüleri bende ne kadar çok nefret doğuruyor... Bana öyle geliyor ki arkadan da başka işler çeviriyorlar.

Adalet: Sana göre gerçek samimiyet ancak “ikinci sınıf” olan köylülerde ve işçilerde vardır...

Feride: (Hayretle) “İkinci sınıf” mı? Bu zamanda böyle bir kavram kaldı mı?

Adalet: (Sinirli halde) Ben sıradan insanları kastetmiştim.

Feride: Benim fikrime göreyse ikinci sınıf, birinci sınıf insan olmaz. Mert ya da alçak insanlar olur.

Adalet: Onlar da yalnız senin dostlarındır! Öyle mi?

Feride: Benimle haksız yere alay ediyorsun. Onlar niçin yaşadıklarının farkındalar.

Adalet: Yoksa benim de gayri samimi biri olduğumu mu düşünüyorsun?

Feride: (Sanki gerçekten de böyle olmasından korkarak endişe içinde kocasına dikkatle bakar. Sonra bu şüphelerini başından savmak istercesine heyecanla) Hayır... Öyle olsaydın ben seni sev-

mezdim. Senin karın olmazdım. Sen öyle değilsin. Onların hepsi sana yaltaklanan rezillerdir. Neden onları rezil edip yanından kovmuyorsun! Hediyeleri de, kendileri de cehennem olsun! (Bu sırada görülmeyen birisi kahkahayla gülmektedir. Feride’nin gözüünün önüne iskelete benzeyen adamın korkunç yüzü gelir. Kız korkarak bir adım geriye çekilir. Adamın hayali yok olur. Feride aynı endişeyle kendi kendine konuşur gibi fısıltıyla) Belki de işe başvurmak için hemen gitmeliyim! Ganimet’i arasam mı acaba? O, gidip bir konuşsa mı?

Adalet: (Kesin şekilde) Hiçbir yere gitmeyeceksin, Feride!

Feride: Neden, çalışmayacak mıyım?

Adalet: Hayır, dedim sana! (Bağırarak) Bırak bu Ganimet’leri! Senin dostların mı iyi yoksa benimkiler mi? Orası henüz belli değil.

Feride: (Bocalamaktadır) Adalet, onların alçaklıklarını görmüyor musun? Her ay gelip senden para alan iskelet gibi adamın korkunçluğunu hissetmiyor musun?

Adalet: Rica ederim, benim işlerime karışma! (Feride hayretle ona bakar. Bu sırada telefon çalar. Adalet sinirli hareketlerle telefonu açar. Işık aynı zamanda telefonun diğer ucunda bulunan Anjel’i de aydınlatır) Alo, dinliyorum.

Anjel: Seni bekliyorum Adalet!

Adalet: Sonra!

Anjel: Ben şimdi hemen bekliyorum! Duydun mu?

Adalet: (Çaresiz) Peki, tamam... (Telefonu kapatır. Anjel’in üzerine düşen ışık söner)

Feride: Ne oldu?

Adalet: Hiç, önemli değil. Moskova’dan adam gelmiş... Benimle görüşmek istiyor.

Feride: İyi de niye o kadar moralin bozuldu?

Adalet: (Sinirli) Bu görüşmeler adamı yoruyor, canından bezdiriyor. (Çıkar)

Feride heyecan içindedir. Canı çok sıkındır. Kapının zili çalar. Feride kapıyı açar. İskelet gibi olan adam yine gelmiş kapıda durmaktadır.

Feride: (Endişe içinde) Ne istiyorsunuz? (Adam susmaktadır) Ne istiyorsunuz? (İskelet gibi olan adam aynı sessizlik içerisinde durmaktadır) Be adam, dilsiz misin?

İskelete benzeyen adam: (Beklenmeyen bir canlılıkla) Evet!

Feride: Madem dilsizsin, nasıl konuşuyorsun?

İskelete benzeyen adam: Ben konuşabilen dilsizlerdenim, hanımefendi.

Feride: (Korku ve merak içinde) O ne demek?

İskelete benzeyen adam: Onun ne demek olduğunu yeryüzünde bir ben bilirim, bir de sizin kocanız.

Feride: Ben nasıl öğrenebilirim?

İskelete benzeyen adam: Onu kocanıza sorun hanımefendi.

Ara. Feride artık korkmamaktadır. Bazı soruların cevaplarını bulmaya çalışmaktadır.

Feride geri dönerken diğer odadan çıkan Adalet ile karşılaşır.

Adalet: Kimdi o?

Feride: (Cansız gibi) Bir adam!

Adalet: Hangi adam?

Feride: Dilsiz... İskelete benzeyen bir adam! (Endişe içinde) Garip bir adam! Konuşabildiği halde dilsizim diyor. (Adalet aceleyle giderek adam para verir. Adam gider. Adalet ise düşüncelidir. Sonra süratle gider) Burada ne oluyor? Yoksa ben deliriyor muyum? (Etrafı hayretle gözden geçirir) Sanki birdenbire her şeye karşı bende garip bir soğukluk meydana geldi... Hatta... Hatta... Adalet'e bile.

Işık söner. Yandığında Anjel'in evi. Anjel ve Savalan.

Anjel: Ben senin düşündüğün manada kimseyi sevemem, Savalan.

Savalan: (Heyecanla) Ama neden?

Anjel: Çünkü beni aldattılar. İlk sevgimi ayaklar altında mahvetteler. Ben aşka olan inancımı kaybettim artık.

Savalan: Ama seni aldattılarsa bunda senin günahın yok ki.

Anjel: Hayır, benim de kusurum var. Biz kadınlar her zaman bütün günahı erkeklerin üzerine atmayı adet etmişiz. Çabuk heyecanlanıp hemen zayıflık gösteriyoruz. Hâlbuki bizim öz benliğimizi, namusumuzu açık arttırmaya koymaya hakkımız yok. Çünkü dünyaya gelen çocukların geleceğinden birinci derecede biz analar sorumluyuz!

Savalan: Niçin «birinci derecede» siz sorumlusunuz?

Anjel: Bilmiyorum... Biz çocuklara sizden daha çok yakınız, daha çok eziyet çekiyoruz. Herhalde onun içindir.

Savalan: (Onun elinden tutarak) Anjel! Ben seni seviyorum! Mademki, sen kusurlarını bu kadar derinden hissetmişsin, onların üzerine bir çizgi çizebiliriz.

Anjel: (Eli gencin elinde başını sallar) Hayır Savalan, hayır! Sen hayata yeni atılmış, büyük idealleri olan gül gibi temiz birisin. Senin ve arkadaşlarının ahlaksızlığa, ikiyüzlülüğe, idealsizliğe karşı olmanız benim hoşuma gidiyor. Ben senin karakterine, yeteneğine hayranım. Onun için de ben seninle evlenemem!

Savalan: (Kendi kendine konuşur gibi) Doğru düşünmüyorsun. (Birden coşkun bir heyecanla) Biz yepyeni bir hayata başlarız! Senin güzel duyguların, güzel arzuların yeniden geri döner...

Anjel: Belki de... Lakin şimdi benim kendimden önce düşünmem gereken daha önemli problemlerim var.

Savalan: Nedir onlar? Bana söyler misin? (Anjel «hayır» manasında başını sallar) Ah... Anjel... Bana öyle geliyor ki sen yine yanlış bir şeyler yapacaksın.

Anjel: (Kesin bir şekilde) Hayır! Artık yanlış yapmayacağım. (Yakınlaşıp onun yanağından öperek) Artık git Savalan. (Saatine bakar) Şimdi buraya başka bir adam gelecek. Benim onunla önemli bir işim var.

Savalan: (Ümitsiz) Bir daha görüşemeyecek miyiz?

Anjel: Neden görüşmeyelim ki... (Samimi bir tebessümle) Biz her zaman dost ve sırdaş olacağız. (Şevkle) Ganimet'e benden selam söylemeyi unutma.

Savalan: (Çok perişan bir halde) Anjel.

Anjel: (Aynı samimi tebessümle onun elinden tutar) Kıymetli dostum... Her şey çok çabuk gelip geçecektir... Sen genç ve güzel bir kızla evleneceksin... Ve bir gün sokakta yaşlanmış Anjel'e rast geldiğin zaman ona nasıl âşık olduğuna içinden güleceksin.

Savalan: (İsyanla) Hiçbir zaman! Sen yaşlandığın zaman biz genç mi kalacağız?

Anjel: «Biz!» (Gülümser) Demek ki evleneceksin? (Derin nefes alarak) Sağ ol benim ressamım! Senin sanatkârlığını her zaman heyecanla takip edeceğim!

Savalan: (Ümitsiz) Allahaismarladık Anjel!

Anjel: Güle güle Savalan! (Savalan çıkar. Anjel onun ardından bakarak kendi kendine) Ben kendimden, hayatımdan vazgeçmiyorum Savalan! Ancak bundan sonra oğlum için yaşayacağım! Onun senin gibi namuslu, mert bir insan olmasına çalışacağım. (Hırsla) Ve bunu başaracağım! (Kapının zili çalar. Anjel kapıyı açar. Adalet içeriye gelir)

Adalet: Biraz önce giden o ressam mıydı?

Anjel: Evet, ne olmuş?

Adalet: Hiç... Öylesine sormuştum.

Anjel: Niçin geldiğini niye sormuyorsun?

Adalet: Neden sorayım ki? Senin gibi genç bir kadının evine niye gelebilirler?

Anjel: Pekâlâ. Sen öz çocuğuna soyadını ne zaman vereceksin?

Adalet: Bu mümkün değil, Anjel.

Anjel: Neden?

Adalet: Çünkü bunu yaparsam ailem dağılacaktır. Eğer Feride bunu bilse...

Anjel: (Sessiz) Şimdiye kadar bu konuda ona bir söz demedim. Hatta o, çocuğum olduğunu da bilmiyor. Bundan sonra da susacağım.

Adalet: Çocuğu benim soyadımı verdikten sonra gizlemek mümkün değil.

Anjel: (Sabırla) Bunu yaparsan bir daha Feride'nin gözüne görünmem!

Adalet: Mesele yalnız gözüne görünmemekte değil.

Anjel: (Ona dikkatle bakarak) Senden şimdiye kadar nafaka istemediğim gibi bundan sonrada istemeyeceğim!

Adalet: (Yalvararak) Anjel! Bırak çocuk senin soyadınla kalsın.

Anjel: (Sabırla) Büyüdüğü zaman benden sormayacak mı, babam kim diye?

Adalet: Gelecek hele çok uzakta Anjel!.. O konuyu sonra düşünerüz.

Anjel: Pekâlâ, şimdi soranlara ne cevap vereyim?

Adalet: Bir şeyler bulup söyleyebilirsin...

Anjel: Yani senin adın geçmesin de, öyle mi?

Adalet: Anjel! Her şeyi görüyorsun... Aile... Vazife... Herkes beni temiz bir adam olarak tanıyor.

Anjel: Daha iyi. Senin gibi namuslu bir adamın vicdani borcunu yerine getirdiğini görürler.

Adalet: Sen çocukla beraber Moskova'ya dön. Her ay ne kadar para istiyorsan göndereceğim.

Anjel: (Alaycı bir ifadeyle) Senin maaşın ancak ailene yeter. Benim istediğim kadar parayı nereden bulup göndereceksin?

Adalet: Orası seni ilgilendirmez.

Anjel: Hayır, beni ilgilendiriyor! Sen, ben temiz bir adamım diyorsun... Bizde namuslu, dürüst bir insan helal yoldan kazandığı maaşıyla yaşar.

Adalet: Benim nasıl bir insan olduğumu bilirler. Ama senin çocuğunun babasının ben olduğuma inanmıyorum!

Anjel: Neden?

Adalet: Çünkü seni benden başkaları da tanıyordu.

Anjel: . Biliyorsun ki, tanıştığımızda ben bakire bir kız idim. Henüz on sekiz yaşımı tamamlamamıştım.

Adalet: Hiçbir şey bilmiyorum. Sen de hiçbir şeyi ispat edemezsin!

Anjel: Sen öfkeli olduğun için mi böyle konuşuyorsun... Yoksa gerçekten de böyle mi düşünüyorsun?

Adalet: Sen, benim mevkiimi nazara almazsan, çözüm tekliflerimi dinlemezsen o zaman benim de istediğim gibi düşünmeye hakkım vardır...

Anjel: Ama aslında çocuğun babası olduğunu inkâr etmiyorsun.

Adalet: Gerekirse onu da inkâr edebilirim ve herkes de bana inanır.

Anjel: Burada seninle benden başka kimse yok. Lütfen bu soruma doğru cevap ver.

Adalet: Buyur.

Anjel: Sen geçen defa Moskova' ya geldiğinde onu gördün, ne kadar sana benziyordu. Ne güzel bir çocuktu!

Adalet: Sonra?

Anjel: Şimdi sen vicdanında ona karşı az da olsa babalık duygusu hissetmiyor musun?

Adalet: (Tereddütsüz) Hayır!

Anjel: Hiç mi?

Adalet: Hiç!

Anjel: Geçen üç yılda bir defa da olsa hatırına gelmedi mi?

Adalet: Hayır.

Anjel: (Elma ile dolu tabağın yanındaki bıçağı göstererek) Sen bu raya gelmeden önce yemin etmiştim. Eğer çocuğu kendi soyadına yazdırmazsan bu bıçağı kalbinin tam ortasına saplayacaktım. Fakat bu itirafından sonra senin ölmen ya da yaşaman ne bana ne de oğluma lazım. (Bıçağı yere atarak) Gidebilirsin.

Adalet: Belki... Yardım edebileceğim bir şeyler...

Anjel: Gidebilirsin!

Adalet: Belki... Biraz para...

Anjel: (Bağırarak) Defol! (Adalet çıkar. Dışarıda hareket eden bir arabanın sesi uzaklaşmaktadır. Anjel sigarasını yakar. Sonra diğer odaya geçer. Sahne bir kaç saniye boş kalır. Kapı zili. Anjel sahneden geçerek kapıyı açar. Feride içeriye girer. O, gergin ve morali bozuk görünmektedir. Anjel biraz önce olanlardan sonra kendini toplamaya çalışarak) Ne oldu?

Feride: Hiçbir şey...

Anjel: Bir şeyler olmuş gibi...

Feride: Seninle sohbet etmeye geldim, Anjel.

Anjel: Hangi konuda?

Feride: Kendimle ilgili!

Anjel: (Gülümseyerek) Senin gibi mutlu bir hanımın kendisiyle ilgili konuşmak istemesi meraklı bir durum.

Feride: Hayır Anjel. Benim mutluluğumda eksik olan bir şeyler var.

Anjel: (Sigarasından bir nefes çekerek, ciddiyetle) Sence eksik olan nedir?

Feride: Bilmiyorum. (Kısa ara) Anjel, sen benden tecrübelisin. Çok yerler gezdin... Çok insanlarla tanıştın... Ona göre seninle konuşmak istedim.

Anjel: Seni dinliyorum Feride... (Kısa ara)

Feride: (Zorlukla) Kocamı çok sevdiğimi biliyorsun.

Anjel: Hissediyorum.

Feride: Ama onun yeni ortaya çıkan bazı davranışları beni çok rahatsız ediyor.

Anjel: Mesela?

Feride: Mesela, Savalan benim portremini yapmak istiyordu. O razı olmadı.

Anjel: Sen de vazgeçtin.

Feride: Evet... Sonra Ganimet'i tebrik etmeye gittiğim için çok kızdı. Onunla bir daha görüşmemi yasakladı... Ben bütün arkadaşlarımdan, dostlarımdan ayrıldım. Kendimi altın kafese konulmuş bir kuş gibi görüyorum. Sonra en kötüsü de benim çalışmama razı olmuyor. Senin işine bizim ihtiyacımız yok diyor.

Anjel: (Gülümseyerek) Doğru söylüyor... Her gün o kadar pahalı hediyelerin geldiği bir ailenin...

Feride: (Hararetle) Anlayamıyorum, neden bize o kadar pahalı hediyeler gönderiyorlar? O hediyeleri gönderenler o kadar parayı nasıl kazanıyorlar?

Anjel: (Kasten) O seni ilgilendirmiyor. Senin vazifen güzel giyinmek, yiyip içmek, sevimli kocanı memnun etmek ve eğlendirmektir.

Feride: (Hayretle) Anjel!

Anjel: Ne var? Sen onu sevmiyor musun?

Feride: Sevmek bütün hayattan ayrı düşmek, köle olmak demek mi?

Anjel: (Kendi kendine konuşur gibi) Bizim hatamız da yanlışımızı sonradan anlamamızda işte...

Feride: (Heyecanla) Anjel, ben senden nasihat değil teselli almağa gelmiştim.

Anjel: Benim vereceğim akıl korkarım senin için çok ağır olur, Feride.

Feride: Niçin?

Anjel: Çünkü kocan çok mahir bir düzenbaz, bir dalavereci.

Feride: (Bağırır) Hangi hakla onun hakkında böyle konuşuyorsun?

Anjel: (Aynı soğukkanlılıkla) Elbette hakkım olmasaydı, konuşmazdım.

Feride: Yalan! Yalan! O, namuslu bir adam!

Anjel: . Şşş...Şşş... Sakin ol! Sigara ister misin?

Feride: İstemiyorum. (Anjel onun kolundan tutarak diğer odaya götürür)

Anjel'in sesi: Nasıl bir çocuk?

Feride'nin sesi: (sinirli) Çok güzel... Kimin çocuğu?

Anjel'in sesi: Benim.

Feride'nin sesi: Peki, niye şimdiye kadar bize söylemedin?

Anjel'in sesi: Onun sebebini sonra öğrenirsin... Gözlerine, alnına, ağzına dikkatle bak! (Kısa ara) Kime benziyor!

Feride'nin sesi: (Heyecan ve korku içinde) Hayır... Olamaz!

Anjel: (Amirane bağırır) Kime benziyor?

Feride elleri ile yüzünü kapatmış halde dehşetle sahneye girer.

Anjel'de onu takip eder.

Feride: Olamaz! (Kısa ara. Anjel bir sigara yakar. Feride birden ona doğru dönerek, tamamen halsiz bir halde) Ama niçin bunu benden gizledin, Anjel?

Anjel: Çünkü kocanı seviyordun... Sen göğün yedinci katındaydın. Eğer o, bir az bundan evvel burada benim karşımda günahını itiraf edip çocuğu kendi soyadına yazdırmayı kabul etseydi ben yine de sana hiçbir şey söylemeyecektim. Lakin o, öz oğlunu da kabul etmedi. Sen ise benden onun hakkında nasihat almaya gelmişsin.

Feride sanki birden canlanarak sert adımlarla odadan çıkar. Anjel bir sigara daha yakar. Sonra telefonu alarak bir numarayı arar.

Anjel: (Telefonda) Alo, rica ediyorum komşunuz Savalan'ı çağırabilir misiniz? (Kısa ara) Alo! Savalan! Ben Feride'nin annesinin telefonunu bilmiyorum. Acele onu arayın, Feride'nin yanına gitsin... Bir şey olmadı... Feride'nin sinirleri çok bozuldu. Sonra anlatırım. Sen de gidebilsen iyi olurdu. Gecikmeyin.

Telefonu kapatarak yürümeye başlar. Işık bir an sönüp yine yanar. Feride evinde günlüklerini yakmaktadır. Gövher, Adalet sonra Ganimet'le Savalan'da gelir. Adalet diğer odaya geçmek isterken iskelet gibi olan adamla karşılaşır durur. Feride bavulunu almış, Gövher Hanım'la beraber ağır ağır gitmektedir. Ganimet'le Savalan durup arkalarından bakmaktadır. Anjel heyecanla yürüyerek içeriye girer. Feride'nin ardından bakar. Sonra ön tarafa gelerek salonda bulunanlara:

Anjel: Siz zannetmeyin ki, ben Adalet'ten intikam almak için böyle yaptım... Hayır! Biraz önce dediğim gibi artık o, benim için de oğlum için de bir hiçtir. Lakin ben Feride gibi iyi bir kızın bir hiç uğruna kurban gitmesine sabredemedim. (Sonra perde Anjel'in sözsüz şarkısı altında ağır ağır kapanır)

Perde

1969

Mahnı¹ dağlarda kaldı

O Y U N C U L A R

<i>Nicat</i>	
<i>Hasan Ali</i>	– <i>Nicat'ın babası</i>
<i>Büyük Bey</i>	
<i>Fahrende Hanım</i>	– <i>Büyük Bey'in hanımı</i>
<i>Şahnaz</i>	– <i>Büyük Bey'in kız kardeşi</i>
<i>Kaçak² Bahadır</i>	
<i>Gülgez</i>	
<i>Bayram Bey</i>	
<i>Karagözlü Delikanlı</i>	
<i>Polis</i>	
<i>Teğmen</i>	
<i>Kudret</i>	
<i>Asker</i>	
<i>Nöbetçi</i>	
<i>Birinci Kaçak</i>	
<i>İkinci Kaçak</i>	
<i>Üçüncü Kaçak</i>	
<i>Dördüncü Kaçak</i>	
<i>Beşinci Kaçak</i>	

¹ **Mahnı:** Nağme, halk türküsü, şarkı. (Aktaranın Notu)

² **Kaçak:** Çarlık devrinde hükümetin zulmüne ve adaletsizliğine tahammül edemeyerek hapisten veya sürgünden kaçan insanlara verilen ad.(A.N.)

BİRİNCİ PERDE

Birinci Sahne

Cıdır yaylasında, bir yanda Hazine kayalığı diğer yanda ise şarka doğru uzanan bulutlar altında Tophane ormanı görünmektedir. Bu manzaranın fonunda sanki asırlar ötesinden gelen bir mahnı duyulmaktadır.

*Derler ki Karabağ bir cennet imiş,
Beslermiş koynunda meleklerini.
Bende kudret hani kalem çalmağa,
Tarif eylemeye ancak birini...*

Gülgez yürüyerek Melikşahnazar mağarasının önüne çıkar ve dikkatle etrafa bakar. Sonra geri dönerek, sevinçle yavaşça seslenir: «Geliyor, geliyor». Bu sözlerin ardından, Şahnaz yürüyerek onun yanına çıkar. Bir omzunda av tüfeği, diğerinde vurulmuş kuşlarla dolu heybe, belinde palaska, spor giyimli, yirmi dört yirmi beş yaşlarında çok yakışıklı bir delikanlı olan Nicat onların yanına gelir.

Şahnaz: (Delikanlının elinden tutarak) Benim usta avcım, niye gecikti acaba?

Gülgez: Zavallı ben, sabahtan beri üç defa buraya çıkıp geri döndüm

Nicat: Kuş bulamadım. Sabah Tophane ormanı öyle sisliydi ki, bir adım önünü görmek mümkün değildi.

Şahnaz: Dönüp gelseydin...

Gülgez: Nasıl gelirdi... Sen de biliyorsun ki, Büyük Bey sülün olmayan pilavı yemiyor.

Nicat: (Şahnaz Hanım'ı işaret ederek gülümser) Görünen o ki, beyin bacası da sülünü az sevmiyor...

Şahnaz: (Şakayla) Ben sülünü güzel olduğu için seviyorum... Güneş altında her tüyü ayrı bir renkte parlıyor. Gözleri yakut gibi alev alev yanıyor. (Hizmetçiye) Gülgez, aşçı sende et yemeği için keklik otu toplamayı istemedi mi?

Gülgez: Anladım, ben keklik otu toplamaya gideyim...

Gülgez yürüyerek gider. Şahnaz kızın sözüne kahkahayla güler ve Nicat'ı kucaklayarak öper.

Şahnaz: Anlat bakalım, beş gündür neredeydin?

Nicat: Bakü'ye gitmişim...

Şahnaz: Neden?

Nicat: Öylesine. Orada bir dostum var. Onun yanına gitmişim.

Şahnaz: Dostun ne iş yapıyor?

Nicat: Madende çalışıyor. Geçen defa Bakü'ye kuş satmaya gittiğim zaman tanışmıştım.

Şahnaz: Seni çok özledim. (Nicat'ın elinden tutar)

Nicat: Yavaş...

Şahnaz: Korkuyor musun?

Nicat: Korkmuyorum... Zaten benim günlerim bu dağlarda geçiyor... Senin için iyi olmaz... Derler ki ağa kızı...

Şahnaz: (Eli ile Nicat'ın ağzını kapayarak) Bırak desinler. Ben hiçbir şeyden korkmuyorum... Biliyor musun ne düşündüm? Dün bir roman okuyordum, delikanlı gece gizlice bahçeye giriyor... Bahçıvanın merdivenini pencerenin önüne koyarak, sevgilisinin odasına çıkıyor.

Nicat: (Merakla) Sonra?

Şahnaz: Sonra ne demek?

Nicat: (Gülümseyerek) Ne yani, bizde öyle yapalım mı diyorsun? (Şahnaz neşeli bir edayla «evet» manasında başını sallar) Pekâlâ, sonra ne olacak?

Şahnaz: (Tahammül edemez) Sonrası Allah kerim!

Nicat: (Gülerek) Tamam, anladım. Bunu da yaptık, sonra?

Şahnaz: Sonrası ne? (*Kendine güvenen bir edayla*) Sonra da birlikte kaçarız.

Nicat: Nereye?

Şahnaz: Nereye istersek. Araz'ın diğer tarafına! Tebriz'de benim amca çocuklarım yaşıyor.

Nicat: Peki, onlar demezler mi, niye bununla kaçtın?

Şahnaz: (*Şakayla karışık*) Bu avcının derdinden ölüyordum, derim. Bunsuz yaşayamıyordum, derim. Derim ki, bu beni değil, ben onu kaçırdım...

Nicat: Öyle mi diyeceksin?

Şahnaz: (*Başını sallar*) Hayır!.. Hayır!.. Hayır!..

Nicat: Bu delikanlı kimdir, kimin nesidir, diye sorsalar ne cevap vereceksin?

Şahnaz: Hasan Ali Bey'in oğlu, derim.

Nicat: Hasan Ali Bey kimdir, derlerse?

Şahnaz: Babanın adı Hasan Ali değil mi?

Nicat: Evet, ama benim babam bey mi?

Şahnaz: Onlara öyle söyleriz. Gelip yoklamayacaklar ki.

Nicat: (*İyice öfkelenir*) Senin gibi yüz tane kız olsa, ben yine de neslimi inkâr edemem! Benim babam Hasan Ali'nin fakir olsa da, senin beylerinden eksik bir tarafı yoktur!

Heybesini ve tüfeğini alarak yola koyulur.

Şahnaz yürüyerek onun kolundan tutar.

Şahnaz: Dur!

Nicat: Bırak beni!

Şahnaz: Ne olursun dur!

Nicat: (*Durur*) Ben sana yalvarmadım. Sen kendin...

Şahnaz: (*Onun sözünü keserek*) Seni ben istedim... Sana ben vuruldum!

Nicat: (*Biraz yumuşayarak*) Pekâlâ...

Şahnaz: Sensiz bir günüm olmasın!

Gülgez'in sesi: Hanım, daha keklik otu toplayayım mı?

Şahnaz: Evet... Biraz daha topla. (*Nicat'a*) Eğer, seni bu kadar çok sevmeseydim, günün ortasında buraya gelir miydim?

Nicat: İstemiyorsan, gelme.

Şahnaz: (*Şakayla karışık*) Kaba adam! Geleceyim! (*Nicat hafifçe gülümser, Şahnaz onu öper. Barışır*) Gururlu avcı, zalim avcı! (*Okumaya başlar*)

Aman avcı, vurma beni,

Ben bu dağın maralıyım...

Yaralıyım, yaralıyım...

Ben bu dağın maralıyım.

Beni seviyor musun? (*Nicat «evet» manasında başını sallar*) Koca kafanı sallayınca kadar, küçücük dilini oynatamıyor musun?

Nicat: (*Gülümser*) Seviyorum.

Şahnaz: O zaman, önünde büyük bir havuzu, kızıl gülleri, yaseminleri olan, bahçeli bir ev alırız. Bin bir gece masallarındaki şatolar gibi. Hiç kimse de biz kimiz, nereden gelmişiz, bilmez.

Nicat: Sonra ne yapacağız?

Şahnaz: Sonra da birbirimizi doyuncaya kadar seveceğiz.

Nicat: Bir işte çalışmayacak mıyız?

Şahnaz: Neden çalışacağız ki? Biz işçi miyiz?

Nicat: Pekâlâ, bizim yaşamamız için para lazım olmayacak mı?

Şahnaz: O konuyu hiç merak etme. Annemin bütün pırlantaları, altınları bana kaldı. Onları da yanımızda götüreceğiz. Değil sadece bize, çocuklarımıza bile yeter.

Nicat: (*Şakayla karışık*) Peki, ya senin altınlarını, pırlantalarını aniden çalsalar ne olacak?

Şahnaz: Niçin çalsınlar... Sahipsiz kalmayacak ki... (*Hayaller içinde*) Sen gündüzleri ava gidersin. Ben de sülünlû pilav

pişirim. Kendim pişirebilirim, anladın mı? Aşçı da tutmayız. Sonra da bahçeye çıkar kızıl güller, çam ağaçları arasında gezerek senin eve dönmeni beklerim. Sen gelirsin...

Nicat: İyi de, ben erkeğim. Erkek adam, sabahtan akşama kadar oturup hanım mı tımarlamayacak ki...

Şahnaz: (*İncinmiş halde*) Hanımın senin için at değil ki, tımarlayacaksın.

Nicat: (*Gülümseyerek*) Sözüün gelişi öyle dedim... En iyisi ben orada bir zanaat öğrenirim.

Şahnaz: (*Hayretle*) Ne zanaatı?

Nicat: Mesela, demircilik.

Şahnaz: (*Yürekten, samimi*) Ahmak! Şahnaz Hanım'ın kocası demirci mi olacak?

Nicat: (*Neşesi kaçır*) Ne olacak ki? Şimdi ben baltacı Hasan Ali'nin oğlu değil miyim?

Şahnaz: (*Onun elinden tutarak*) Peki, tamam, sinirlenme, ay deli, ben seni sevdiğimde kimin oğlu olduğunu bilmiyordum? (*Nicat işlemeli tütün kesesinden çıkardığı tütünleri, gazete kâğıdının içine koyarak sigara sarmağa başlar*) Senin bey oğlundan neyin eksik? Kim senin kadar iyi bir nişancı? Kim senin kadar maharetle at sürebilir?

Nicat: Tamam, ama biraz az methet.

Şahnaz: (*Şakayla karışık*) İstedğim kadar methederim! Tütün kokusu hoşuma gidiyor.

Nicat: (*Gülümseyerek*) Yalan söyleme... Pahalı sigaraların kokusuna alışmış bey kızı acı tütün kokusundan hoşlanmaz.

Şahnaz: Hoşuma gidiyor! Neden, biliyor musun? Çünkü sen içiyorsun!

Gülgez'in sesi: Hanımım, Cıdır yaylasında keklik otu kalmadı. Şimdi ne toplayayım?

Şahnaz: (*Kahkahayla güler*) İyi o zaman, şimdi de reyhan topla. (*Nicat'a*) Kaçıyor muyuz?

Nicat: (*Tereddüt içinde*) Sen bir az daha düşün.

Şahnaz: Benim bütün fikrim, hayalim sensin. (*Türkü söylemeye başlar*) Sen... Sen... Sen...³

Nicat: Böyle işlerin şakası olmaz.

Şahnaz: Ben de şaka yapmıyorum. Payıma düşen mirasın yabancıya gitmemesi için ağabeyimin karısı Fahrende Hanım beni, kendi kardeşinin oğlu Yunus Bey'le evlendirmek istiyor.

Nicat: Acımıyorlar mı sana? İnsafsızlık değil mi bu? Senin gibi bir kız da onunla evlenir mi?

Şahnaz: (*Gülümser*) O kadar güzel ki, sanki erkek elbisesi giymiş bir kız gibi.

Nicat: Sen öyle adamlardan hoşlanıyor musun?

Şahnaz: (*Nazlanarak*) Hayır! Ben ceylanı gözünden vuran zalim avcıdan hoşlanıyorum. Kaçıyor muyuz, kaçmıyor muyuz?

Nicat: Doğru söyle, bu son sözün mü?

Şahnaz: Tamamen.

Nicat: Unutma ki, aileden akrabalarından ayrı düşmek kolay mesele değildir...

Şahnaz: Akrabalarım içinde en yakın olduğum sadece ağabeyim Büyük Bey'dir. Biz kaçtıktan sonra yerimizi bildirmeden ona sık sık mektup yazarım!

Nicat: (*Yaşına uymayan ağır düşünceler içinde*) Ben senin bir sözünle ölüme de giderim. Ancak yine de iyi düşün, sen ağa kızısın, Büyük Bey gibi adamın kız kardeşisin. Ben ise...

Şahnaz: (*Eli ile onun ağzını kapatarak*) Saçmalama! Ben senin sevgilinin, sen de benim yüreğim, canım, ciğerimsin. Tamam mı?

Nicat: Bakü'ye mi kaçsak acaba?

Şahnaz: Hayır, Bakü'nün sıcağına, tozuna toprağına dayanamam. Bir de, Bakü'de bizi çabuk bulurlar. Uzaklara... İran'a... Ben Fransızca da biliyorum, Farsça da... Nereye gidersek gidelim senin tercümanın olurum.

³ Sen... Sen... Sen... diye başlayan meşhur bir Azerbaycan türküsidir. (A.N.)

Nicat: (*Derin nefes alarak*). Benim de okumaya çok hevesim var idi. Ne yazık ki, fakirlik engel oldu, beşinci sınıftan sonra okuyamadım.

Şahnaz: Önemli değil... Rusça biliyorsun... Orada da ben sana Farsça öğrettirim. Uzaklara kaçarsınız... Tebriz'e... İsfahan'a... Bin bir gece masallarında ki kahramanların hayallerinin dolaştıkları yerlere... Öyle değil mi?

Nicat: (*Derinden nefes alarak*). Öyle değil!

Şahnaz: Niçin?

Nicat: Bakü'ye gidelim.

Şahnaz: Neden, özellikle Bakü'ye?

Nicat: Çünkü... Bakü'de bizim büyük adamlarımız yaşıyorlar. Ana dilimizde gazeteler, dergiler yayınlanıyor... İşçiler sık sık sokaklara inerek, çarın arkasından ne lazımsa söylüyorlar, hiç olmazsa, yüreklerini boşaltıyorlar. Orada yaşamak meraklı ve heyecanlı olur.

Şahnaz: (*Şakayla*) Ben de kendi kendime diyordum, bu niye sık sık Bakü'ye gidiyor, diye. Demek senin de yüreğin dolu imiş...

Nicat: Eh, Hanım...

Şahnaz: Tamam, şimdi, madem netice böyle oldu, ben gözle-rimi yumarak, kendimi kollarına bırakıyorum... Nereye istersen oraya götür.

Nicat: (*Ciddi*) Son sözün bu mu?

Şahnaz: Evet!

Işık söner.

İkinci Sahne

Büyük Bey'in malikânesi. Şahnaz kapıdan çıkmak isterken Büyük Bey'le karşılaşır. Büyük Bey kırk yaşında, Avrupa tarzında ve zevkle giyinmiş yakışıklı bir adamdır. Hareketleri, konuşması asil ve nezaketlidir. Yüzünde her zaman neşeli bir ifade vardır.

Büyük Bey: (*Şahnaz'ın elinden tutarak*). Benim güzel kardeşimin keyfi nasıl bakalım?

Şahnaz: Allaha şükür çok iyiyim. Akşam gelip giden çok olduğu için sormadım, Petersburg yolculuğunuz nasıl geçti?

Büyük Bey: O kadar da iyi olmadı. Petersburg bu günlerde kazan gibi kaynıyor. Her yerde inkılâp havası duyuluyor.

Şahnaz: Çar hazretleri bu duruma ne diyor?

Büyük Bey: Kim bilir? Ben hükümet tarafından ciddi bir tedbir alındığını hissetmedim. İki başlı kartalın pençeleri körelmiş gibi görünüyor. Bu karışıklıkların kökünü kesmek için Napolyon gibi acımasız olmak lazımdır. Çar hazretleri ise meşhur inkılâpçılar tutuklayıp üç yıl için sürgüne gönderiyor.. (*Derinden nefes alarak*) Rusya'nın tahtı sarsılıyor, kardeşim. Bakü'deki hükümet yetkilileri de çok rahatsızlar.

Şahnaz: Bakü'de mi?

Büyük Bey: Evet... Gazetelerde okumuyor musun? Orada da sık sık yürüyüşler yapılıyor. Zenginler işçilere bazı haklar vermeye mecbur oluyorlar. (*Sigarasını yakar.*) Siyasetten bu kadar konuştuğumuz yeter, söyle bakalım senin kararın nedir?

Şahnaz: Hangi konuda?

Büyük Bey: Yunus Bey'in elçilerine cevap vermeliyiz.

Şahnaz: Hala karar verebilmiş değilim.

Büyük Bey: Bence, Yunus Bey fena bir genç değil. Babası Karabağ'ın en muteber beylerindendir. Dedesi Caferkulu Han tarihi bir şahsiyettir.

Şahnaz: Yunus Bey'in iyi bir genç olduğuna bir itirazım yok... Ancak izin verirseniz, biraz daha düşünmek istiyorum...

Büyük Bey: (*Gülümseyerek*) Önemli değil... Düşün... Sonu iyi olur inşallah. Fahrende Hanım'ın arzusu da senin Yunus Bey'le evlenmendir.

Şahnaz: Hissediyorum.

Fahrende Hanım odaya girer. Otuz beş yaşında alımlı, eğitilmiş bir hanımdır. Görünüşü haddinden fazla kibirli ve gururludur.

Şahnaz: İzninizle, ben gideyim.

Büyük Bey: Buyur. Ancak dediğim mesele hakkında iyice düşün.

Şahnaz: Baş üstüne. (Gider)

Fahrende: Yoksa ben sohbetinize mani mi oldum?

Büyük Bey: Hayır, Yunus Bey hakkında konuşuyorduk.

Fahrende: Ne diyor?

Büyük Bey: Biraz daha düşünmek istiyor.

Fahrende: İyi bakalım düşünsün... Ancak bu gün garip bir dedikodu işittim.

Büyük Bey: Neymiş o?

Fahrende: Şahnaz bizim avcı oğlanla sık sık görüşüp, saatlerce sohbet ediyormuş.

Büyük Bey: Kim diyor, bunu?

Fahrende: Bizim ekmekçi kadının oğlu.

Büyük Bey: (Öfkelenir) Ekmekçi kadının oğlu ne cesaretle benim kız kardeşimin adını ağzına alabiliyor?

Fahrende: Anasına anlatmış... O da bana haber verdi.

Büyük Bey: Hata ediyorlar. Şahnaz eğitilmiş, serbest tabiatlı bir kızdır. Onun baltacı Hasan Ali'nin oğlu ile ne işi olabilir ki?

Fahrende: Avcı çok yakışıklı bir delikanlı...

Büyük Bey: Ne olacak ki?

Fahrende: O, her bir kızın, kadının hoşuna gidebilecek bir delikanlı...

Büyük Bey: (Öfkeyle güler) Ne yani, Behmen Mirza'nın torunu, Büyük Bey'in kardeşi, onun gibi hizmetçinin birine mi âşık olacak?

Fahrende: Sen kadınları iyi tanıımıyorsun... Büyük Bey, her hangi bir kadın, eğer, Allah'tan, kocasından, babasından

ya da kardeşinden korkmasaydı, Nicat gibi bir delikanlıya ilgisiz kalamazdı.

Büyük Bey: Bu ne demek, Fahrende Hanım... Sen de bir kadınsın...

Fahrende: Ben çocukluğumdan bu yana nefsimi hâkim olmayı bilirim. Eğer, kadınlarda korku hissi olmasaydı...

Büyük Bey: Pekâlâ ya ahlak? Aile namusu?

Fahrende: Siz erkekler bir defa da olsa anlayın ki, hiç bir ahlak kanunu, hiç bir namus borcu kadının nefsinin öldürmez! Tutsak eder, ama öldüremez! Avcı delikanlıyı gördüğünde kızın gözleri ateş gibi yanıyor.

Büyük Bey: (Sinirli) Fahrende Hanım, lütfen rica ediyorum, aramızda bir daha böyle bir konuşma olmasın.

Fahrende: Benim sözlerimden incinmemelisin, Büyük Bey. Bilirsin ki, ben Şahnaz'ı en az senin kadar severim.

Büyük Bey: Buna şüphem yok.

Fahrende: Biz onu her türlü yanlışlıktan korumalıyız... Zenginlik içinde büyüyen kızlarda bazen halkın içinden çıkan delikanlılara karşı anlaşılabilir bir merak oluyor...

Büyük Bey: Allah bizim neslimizi böyle bir «meraktan» korusun.

Fahrende: On sekiz, on dokuz yaş genç kızların en tehlikeli vaktidir. Bir an önce evlendirmek gerekiyor.

Büyük Bey: Doğru söylüyorsun...

Fahrende: Yunus Bey onu çok beğeniyor. Onun nasıl biri olduğunu, elhamdülillah, sen de görüyorsun. Karabağ beylerinin kızları onu gördükleri zaman kendilerini kaybediyorlar... Ben ona karşı Şahnaz'daki ilgisizliğe hayret ediyorum. Ona için de şüphem artıyor...

Büyük Bey: Görünen o ki, kız çocuğu ciddi nezaret altında olmalıdır.

Fahrende: Atalarımız ne demiş, kızı kendi başına bırakırsan, ya zurnacıya gider, ya da helvacıya. Sabah vergi toplayan memur gelmişti...

Büyük Bey: Ne diyor?

Fahrende: Köylülerin bir kısmı, o cümleden, bu genç avcının babası Hasan Ali de bizim hissemizi vermekten kaçıyor-muş.

Büyük Bey: Ne diye vergilerini vermiyorlarmış?

Fahrende: Bu sene mahsul iyi olmadı, diyorlarmış...

Büyük Bey: (Sinirli) Bahane! Havadan nem kapıyorlar. Rusya'daki karışıklıkların tesiri buralara kadar geldi, çıktı. Bunu bekliyordum.

Fahrende: Sabir gibi, Mirza Celil gibi kalem ehli, köylüleri yolundan saptırıyor. Siz ziyalı beyler ise, ağzınıza su alıp susuyorsunuz...

Büyük Bey: Biliyor musun, Fahrende Hanım, merhum Mirza Alekber Sabir de, Celil Memmedguluzade de değerli adamlardır.

Fahrende: Değerli mi?

Büyük Bey: Evet... Eğer, onlar Avrupa'da olsaydılar, sözlerini altınla yazardılar...

Fahrende: Zenginler ve ruhanilerle dalga geçtikleri için mi?

Büyük Bey: Hayır, milletin terakkisine çalıştıkları için. Ben de milletin inkişafı namına cehaletin, açgözlülüğün tenkit edilmesi taraftarıyım. (Gülümser) Milletimizin cesur oğulları ile iftihar ediyorum. Paris'te Karabağ atlıları hipodroma çıktığında herkes onları seyre dalıyordu. Güzel Fransız hanımları onlara güller, çiçekler atardı. Ancak şurası da bir hakikat ki, bütün ülkelerde olduğu gibi, bizim köylülerde de bir nankörlük var... Ne kadar iyilik yaparsan yap yine de az oldu, der.

Fahrende: Mesele de burada zaten.

Gülgez: (Gelir) Hanım, çay hazır.

Büyük Bey: Gidelim.

Büyük Bey, Fahrende Hanım'ın koluna girer ve diğer odaya geçerler. Gülgez onların ardından uzun uzun bakar. Sonra sahnenin önüne gelir. Işık şimdi yalnız onun yüzünü ve seyircilere dikilmiş gözlerini aydınlatmaktadır.

Gülgez: Vallahi, benim de bahtım bir gün açılacak. Çocukken o kadar çok eşeğe bindim ki... Büyüklerimiz der ki, kız çocuğu eşeğe binerse kısmeti açılmış. Mutlaka açılacak! Göreceksiniz! (Aynaya bakar) Göz bende, kaş bende... Boy bende... Sadece, rengim bir az karadır. O da geçer. İhtiyar ninem derdi ki, kara üzümü cebe dökerler, ak ayranı ite... (Hem söyler hem oynar.)

Adım kara kız,
Özüm kara kız,
İşitmirem söz.

Işık söner.

Işık yandığı zaman yine Büyük Bey'in malikânesini görürüz. Gecedir. Etraf derin bir sessizlik içindedir. Yalnız nerede olduğu bilinmeyen yusufluk kuşu yavaşça ötmektedir. Duvardaki saat üç defa vurur. Spor yol kıyafetinde olan Şahnaz ve onun ardında elinde bavul olan Gülgez gelirler. Şahnaz işaretle ona durmasını emreder. Ve yandaki odaya girer. Elinde et dolu tabaklarla gelir.

Şahnaz: (Fısıltı ile) Pencereyi aç, bu etleri köpeklere at ki, başları karışsın.

Gülgez: (Tencereyi alarak) Hanım, bunlar yarın gelecek misafirler için hazırlanmıştı.

Şahnaz: (Fısıltı ile) At!

Gülgez etleri atar. Bahçede otlar hışırda, zincir sesleri duyulur. Köpekler yemeğin üstüne üşüşmüşlerdir.

Şahnaz: (Fısıltı ile) Gidelim!

Gülgez'in yüzünde ağlamaklı bir ifade vardır. Ve birden ağlamaya başlar.

Şahnaz: (Fısıltı ile) Niye ağlıyorsun?

Gülgez: Ben sensiz burada ne yapacağım, Hanım?

Şahnaz: İyi de, çocuk değilsin ki...

Gülgez: Beni de yanınızda götürün.

Şahnaz: Biz gidelim, sonra seni de getirtiriz.

Gülgez: Nasıl?

Şahnaz: Gizlice bir adam göndeririz.

Gülgez: Yalan söylemiyorsun değil mi, Hanım?

Şahnaz: Hayır. Ben de sensiz yapamam. (Gülgez tekrar ağlar)
Tamam, bu kadar yeter! Herkesi uyandıracaksın...

Çıkarlar. Derin bir sessizlik. Yalnız yusuftuk kuşunun sesi ve bir de duvar saatinin tik takları duyulmaktadır. Ara. Gülgez ağır adımlarla gelir, çok perişandır.

Durur, sonra başını kaldırıp aynı kederle seyircilere bakar.

Gülgez: (Seyircilere) Hanım kız gitti... Ben bu büyük malikâne de tek başına kaldım. Bundan sonra derdimi kime anlatacağım? Kiminle konuşup güleceğim? Hiç bilir misiniz, yalnızlık ne kadar zordur?

Ağlar. Birden kapı açılır. Fahrende Hanım gece elbisesiyle gelir. Kızı görüp hayret eder.

Fahrende: Ne oldu kız? Niye ağlıyorsun?

Gülgez: Allah ölenlerinize rahmet eylesin, Hanım, ihtiyar ninem aklıma geldi. Beni çok severdi. (Ağlamaya devam eder)

Fahrende: Ahmak kız... Koca ninen gecenin bu vakti mi hatırına geldi?

Gülgez: Hanım, kurbanın olayım, hizmetçinin gecesı gündüzü olur mu?

Fahrende: Elbiseni niye giydin?

Gülgez: Uykum kaçtı... (Fahrende Hanım diğer odaya geçer) Eyvah, Gülgez... Hanım şimdi olanları fark edecek. Buradan kaçsam mı acaba?

Fahrende: (Geri döner) Peki, Şahnaz nerede?

Gülgez: Odasında, Hanım.

Fahrende: Odasında yok.

Gülgez: Vay başıma gelenler... Ne oldu acaba? O da benim gibi bedbaht mı oldu?

Fahrende: (Kıza dikkatle bakarak) Bak bakalım nerededir.

Gülgez: Baş üstüne. (Yürüyerek gider)

Fahrende: Garip bir durum! (Pencereyi açarak, ay ışığına gark olmuş bahçeye bakar. Gülgez nefes nefese gelir)

Gülgez: Hiçbir yerde yok, Hanım.

Fahrende: Peki, ne oldu, nereye gitti bu kız?

Gülgez: Hayret edilecek bir durum, Hanım... Gecenin bu vakti nereye gitmiş olabilir?

Fahrende: (Ona dikkatle bakar. Sonra yaklaşarak tam önünde durur) Kurnazlık yapma, söyle bakalım Şahnaz nereye gitti?

Gülgez: Ninemin canı için haberim yok, Hanım.

Fahrende: (Kızın saçlarından yapışarak) Haberin var, ahlaksız! (Gülgez'in saçlarını çeker)

Gülgez: (Bağırır) Hanım, bilmiyorum.

Fahrende: Söyleyecek misin, yoksa söylemeyecek misin? (Gülgez'i saçlarından tutarak silkeler) Söylemeyecek misin hala?

Gülgez: (Bağırır) Oy, Hanım, yalvarırım, biraz yavaş...

Gürültü patırtıya Büyük Bey çıkar.

Büyük Bey: Ne oldu, Fahrende Hanım?

Fahrende: Şahnaz yok!

Büyük Bey: Ne demek bu?

Fahrende: Bu ahlaksız biliyor ama söylemiyor.

Gülgez: (Kesin ifadeyle) Ben bilmiyorum.

Fahrende: (Ona eliyle vurur) Yalan söylüyorsun! (Büyük Bey'e) Bunun zırlıtısına uyandım. Gördüm ki, giyinmiş burada duruyor.

Gülgez: Neden durduğumu söyledim, Hanım.

Fahrende: Bizi de kendin gibi ahmak mı zannediyorsun?

Ona bir tokat daha atar.

Büyük Bey: Belki bahçeye inmiştir.

Fahrende: Hiçbir yerde yoktu.

Büyük Bey: (Kıza yaklaşıp) Niçin Şahnaz'ın nereye gittiğini bizden gizliyorsun? Sen hizmetçisin... Burada seni ilgilen-diren bir şey yok. (Gülgez garip bir gururla Bey'e bakarak susar) Anlıyorum... Şahnaz Hanım'ı çok seviyorsun. Onun için de sırrını söylemek istemiyorsun. Ancak aklından çıkarma ki, biz onun büyükleriyiz. Başına ne geldiğini bil-meliyiz.

Fahrende: Çağır adamlarını, bunu saçlarından assınlar.

Büyük Bey: Lazım değil, Fahrende Hanım. Kendisi söyleyecek. (Gülgez'e) Acele et.

Gülgez: Ben hiçbir şey bilmiyorum, ağam.

Fahrende: Bilmiyorsun öyle mi? (Bir tokat daha vurur)

Büyük Bey: Durun, Fahrende Hanım.

Fahrende: Ben böyle olacağını biliyordum. Zaman kaybetme. Kız o avcıyla beraber kaçtı!

Kısa ara. Büyük Bey birden kendine gelerek tekmeyle vurup kapıyı açar.

Büyük Bey: Kudret! Kudret!

Kudret'in sesi: Buyur, ağam!

Büyük Bey: Çabuk bütün adamları uyandır, atlara binsinler. Benim de atımı eyerleyin. Çabuk! Tüfeklerinizi de alın!

Işık söner.

Işık yandığı zaman aynı odayı görüyoruz. Büyük Bey ile Şahnaz'ın attan yeni indiği belli olmaktadır. Şahnaz yol kıyafetindedir.

Büyük Bey: (Öfkesine hâkim olmaya çalışarak) Benim ahlakım sana el kaldırmağa müsaade etmiyor. Lakin Allaha şükür ki, sizi yolda yakaladım. Eğer, sen o hizmetçiyle bir yas-tığa baş koymuş olsaydın, kalbime taş basarak seni lime lime doğrardım.

Şahnaz: (Dik başlı) O hizmetçi değil, ağabey, ben onu seviyo-rum!

Büyük Bey: (Ona dikkatli bir nazar salarak) Cesaretin hoşuma gidiyor. Bu konuda ninemiz Hanbike'ye benziyorsun. La-kin inan ki, senin muhabbetin, hislerin geçici bir aldan-mışlıktan başka bir şey değil. Sen onu sevemezsin!

Şahnaz: Neden?

Büyük Bey: Çünkü sen Han kızısın, o ise, baltacı Hasan Ali'nin oğludur. Er geç bu fark ortaya çıkacaktır.

Şahnaz: İyi ama sen Fransa'dan geldiğinde saatlerce bana fi-kirlerin özgürlüğünden bahsetmiştin... Jean Jack Russo'dan, insanların eşitliğinden, kardeşliğinden konuşmuşsun...

Büyük Bey: Kardeşliği, beraberliği bizim Peygamberimiz de buyurmuştur. Ancak Peygamber ağanın ağa, raiyetin de raiyet olduğunu reddetmemiş! Zayıf akıllar güçlü akıllara tabi olmalıdır. Anladın mı? (Daha da sert) Şimdi gidebilirsin! (Şahnaz ağır adımlarla çıkar. Büyük Bey onun ardından öfkeli bir bakış fırlatarak, sıratle kapıya yaklaşıp) Kudret!

Kudret: (İçeriye girer) Ne buyurdunuz, ağam?

Büyük Bey: O avcı nerede?

Kudret: Bodruma koyduk, ağzını bağladık, ağam.

Büyük Bey: Adamlara iyi tembih et, ona göz kulak olsunlar. Komutan burada yok, geldiği gibi onu Kale hapishanesine göndereceğim. Orada ona, buralardan defolup gitmesi gerektiğini iyice anlatsınlar. Duydun mu?

Kudret: İstiyorsanız, biz burada...

Büyük Bey: Burada olmaz. Ne diyorsam, öyle yap!

Kudret: Baş üstüne!

Büyük Bey: Hapishane müdürü böyle işlerde tecrübeli adamdır!

Kudret: (Gülümseyerek) Anladım, ağam.

Büyük Bey: (Kinayeli bir edayla) Bizim hiçbir şeyden haberimiz yok, değil mi?

Kudret: Evet, ağam!

Büyük Bey: Gidebilirsin. (Kudret çıkar. Ellerini kaldırarak) Allahım, biliyorsun ki, ben senin kanunlarına aykırı hareket etmiyorum. Azgınları yola getirmek lazım!

Işık söner.

Üçüncü Sahne

Işık yandığı zaman yine aynı yer görünür. Büyük Bey ileri geri yürümektedir. Kudret içeriye girer.

Kudret: Bey, Nicat'ın babası Hasan Ali sizi görmek istiyor.

Büyük Bey: Ne diyormuş?

Kudret: Bilmiyorum, beyim, herhalde oğlu için gelmiş.

Ara.

Büyük Bey: (Bir iki defa gidip geldikten sonra) Bırakın gelsin!

Kudret: Baş üstüne.

Çıkar. Kısa ara. Hasan Ali içeriye gelir. Uzun boylu nazik birisidir. Güneşten, dağ havasından yanmış yüzünde sakin ve mağrur bir ifade vardır.

Hasan Ali: Selamun aleyküm, beyim.

Büyük Bey: (Sert) Ne var? Niye geldin?

Hasan Ali: Hizmetçinizin işi için gelmişim, beyim.

Büyük Bey: Hizmetçimin mi? Peki, hizmetçi böyle yanlış yapar mı?

Hasan Ali: (Temkinli). Anlayamamış, beyim.

Büyük Bey: (Öfkeli) Önemi yok, ona anlatırlar.

Hasan Ali: (Aynı sakinlik ve temkinle) Ben senden çok üzüldüm, beyim. O anlayamamış ki, biz nerede, beylik nerede...

Büyük Bey: Bilmesi gerekirdi...

Hasan Ali: Sen de bilirsin ki, bizim nesilden hayırsız adam çıkmamıştır. Nicat da akli başında çocuktur... İnsan bazen yanlış yapıyor, beyim...

Büyük Bey: Senin neslinden hayırsız çıkmadı mı?

Hasan Ali: Hayır, beyim.

Büyük Bey: Pekâlâ, Bahadır kimin neslinden? Yoksa padişahın aleyhine olmak, güpegündüz Komutanın odasına girerek, tabancayı boğazına dayamak sence eşkıyalık değil mi?

Hasan Ali: (Temkinle) Hayır, beyim, eşkıyalık değil. Herkes insandır. Komutan, Bahadır'ın babasına hakaret ederse, boğazına tabanca da dayarlar...

Büyük Bey: Evet, yoksa kulağınıza bir haber mi geldi?

Hasan Ali: Kulağımıza ne haberi gelecek, beyim? Bizim neden haberimiz olur ki... Bütün işleri kapalı kapılar ardında çarın adamları ile siz ağalar hallediyorsunuz. Biz köylüyüz...

Büyük Bey: (Kendi kendine). Bu apaçık devrim ahvali ruhiyesidir. (Hasan Ali'ye) Yeter, sence bu işleri kim halletmelidir?

Hasan Ali: Bey, ben siyasetçi değilim.

Büyük Bey: Yalan söylüyorsun. Siz tilkiden de kurnazsınız.

Hasan Ali: (Bıçak gibi keskin bir ciddiyetle) Beyim, ben buraya oğlum için ricaya geldim, üstüne hakaret işitmek için değil.

Büyük Bey: Oğlun suçludur, Hasan Ali...

Hasan Ali: Niçin?

Büyük Bey: Çünkü yerini bilmedi. Çünkü bana silahlı mukavemet göstererek adamlarımı yaraladı.

Hasan Ali: Beyim, o senin bacını zorla götürmedi. Adamlarımı da boş yere yaralamadı... Beş kişi birden ateş açınca ne yapmalıydı?

Büyük Bey: Bize attığı kurşunla kendisini vursaydı! Bu daha akıllıca bir hareket olurdu.

Hasan Ali: Hayır, beyim. Benim oğlum öyle acizlerden değildir. Böyle konuşmak da sizin gibi okumuş adama yakışmaz!

Büyük Bey: Öyle mi? Ben senin oğlunu bırakırsam, bütün etrafa rezil olurum. Arkadaşlarım beni kınayıp, gülerler.

Hasan Ali: (Aynı sakinlikle) Peki, şimdi onun hakkında ne düşünüyorsun, beyim? Öğrenebilir miyim?

Büyük Bey: Niçin olmasın? Komutan burada yok, geldiği gibi oğlunu ona teslim edeceğim. Ne yapmak lazımsa onu da mahkeme halletsin.

Hasan Ali: Malumdur ki, çarın mahkemesi de, sen ne dersen onu diyecektir, beyim.

Büyük Bey: Bundan eksik bundan fazla sözüm yoktur. Gidebilirsin.

Hasan Ali: Bey, Ağa Mehmed şah Gacar Karabağ'a hücum ettiği zaman, benim babam Güzdekli Bayandur senin babanı bütün ailesiyle birlikte ölümden kurtarmıştı. Bunu Karabağ'da bilmeyen yoktur.

Büyük Bey: Ben de biliyorum. Ve namusum adına söz veriyorum ki, eğer, ikinci defa böyle bir hadise meydana gelirse, Güzdekli Bayandur'un torununa, yani, sana borcumu öderim. Oğlun ise, benim adıma sanıma, nesil necabetime dokunduğu için cezalandırılmalıdır!

Hasan Ali: Asıl soyluluk büyük sözdür, bey... Benim babalarım, üstünde durduğumuz bu toprağı Nadir'in, Ağa Mehmed şah Gacar'ın hücumlarından kılıçla korumuşlar, bunun yolunda canlarından olmuşlardır. Ama se-

nin babaların onu gasp etmeye gelen işgalcilerin önüne düşerek onlara rehberlik yaptılar.

Büyük Bey yıldırım çarpmış gibi sarsılır. Bir daha donuk nazarlarla Hasan Ali Efendi'ye bakar. Sonra ağır adımlarla kapıya yaklaşarak, kısık bir sesle bağırır.

Büyük Bey: Kudret!

Kudret: (İçeriye girerek) Buyur, ağam!

Büyük Bey: Misafirimizi yola sal. (Hasan Ali ile Kudret çıkarlar. Büyük Bey aynı sarsıntı ile koltuğa oturarak, elleri ile başını tutar. Ara. Büyük Bey başını kaldırıp, seyircilere bakar) Bu melun köylünün sözlerinde bir hakikat var. Lakin geriye yolumuz yoktur. Ufukta ise, inkılâp alevlerinin ilk kıvılcığı görünüyor.

Fahrende: (İçeriye girerek) Bu kadar gizlememize rağmen, bütün Şuşa şu anda Şahnaz'ın avcıyla beraber kaçmasını konuşuyor. Senin bacın, benim kardeşimin oğlunu da arkadaşlarının yanında rezil kepaze etti. Hasan Ali'ye ne cevap verdin?

Büyük Bey: (Fikrini uzaklardan toplayarak) Oğlun cezalandırılmalıdır, dedim!

Fahrende: (Amansız bir kinle) Oğlu ölmelidir! Duyuyor musun? Bu leke kanla temizlenmelidir! Yoksa kimsenin yüzüne bakamayız. Görsünler ki, Büyük Bey'e sataşmak ne demektir.

Büyük Bey: Sen de şahitsin ki, ben köyleri gezerek, elsiz ayaksızlara yardım ediyorum. Köylülerin işlerini kolaylaştırmak için makineler getirtiyorum. Mil yaylasına su çekmek istiyorum.

Fahrende: (Kinle) Onun için de, baltacı Hasan Ali'nin oğlu cesaret ederek senin kız kardeşini kaçırıyor. Ben sana bu köylüye bu kadar yüz vermek doğru değil dediğimde aldır mıyordun. Gördün mü?

Büyük Bey: Ben medeni bir insanım, Fahrende Hanım.

Fahrende: Ama onlar senin medeni tavrını bir zayıflık gibi anlıyorlar. Bunlara güç göstermek lazım, güç! (Ara)

Büyük Bey: Öyle gibi görünüyor. Demek ki, biz bir elimizde kitap, diğerinde kılıç tutmalıyız! Kız nerede!

Fahrende: Odasında.

Büyük Bey: Bir zahmet, git onu buraya gönder. (Fahrende Hanım çıkar) Fahrende Hanım haklıdır! Cemiyetin bağlarını gevşetmek doğru değil! Bu gün benim kız kardeşimi kaçırmaya cesaret eden köylüler yarın bütün zenginlerin üstüne çıkmaya kalkar.

Şahnaz gelir.

Büyük Bey: (Mülayim) Gel otur, kardeşim. (Şahnaz oturmaz) Biliyorum, sen kalbinde beni suçluyorsun. Düşünüyorsun ki, ağabeyinin eşitlik, demokrasi hakkındaki sözleri de onun Fransız modasına göre diktirdiği elbiseler gibi bir şeymiş. Lakin böyle değil, kardeşim. Ben Fransa'da okurken, demokrasi, eşitlik, hümanizm hakkında işittiklerime hakikaten inanırdım. «Yaşasın cumhuriyet!» diyen Victor Hugo'ya, Jean Jack Russo'ya hakikaten de hayrandım. Lakin tahsilimi bitirip geri döndüğümde, Yevlak'ta beni karşılamaya gelen üç atlı faytonumuza binerek Şuşa'ya doğru yola çıktığım zaman kendimi yeniden rahatlık ve zenginlik için doğmuş bir ağa çocuğu gibi hissettim. Tophane ormanına baktığımda, ağa olma fikri beni sevindirdi. Anladım ki, o Tophane ormanını dedelerimize boş yere vermemişler. Her şeyi akıl ve cesaret halletmiş! Demek ağalık, asalet bizim kanımızda var. Bizim tabiatımızı ondan ayırmak mümkün değildir. Onun için de, biz, köylülerin, dedelerimizden bize miras kalan mukaddes hakkımıza dokunmasına izin veremeyiz!

Şahnaz: (Öfkeli) Siz, sadece, korkuyorsunuz, ağabey. Ona göre de, köylüleri kendinize yaklaştırmıyorsunuz.

Büyük Bey: Doğru, korkuyoruz. Lakin bu korku senin düşündüğün gibi sade bir his değil. Meselenin kökü derindedir.

Topraktan büyük palamut ağaçları gibi güçlü ağaçlarla beraber gövdeleri üzerinde duramayan güçsüz bitkiler de yaratıldığı gibi, insanlar arasında da bazıları akıllı olur, bazıları da akılsız. Biri cesur olur, diğeri korkak. Biz tabiatın zıddına giderek, bu ahengi bozarsak, dehşetli bir kargaşa başlar. Zorla olan eşitlik hiç kimseyi mutlu etmez, kardeşim!

Şahnaz: Demek, güçlülerin güçsüzleri açıktan ya da gizli olarak öldürmeye hakkı var?

Büyük Bey: (Kıza dikkatli bir nazar salarak, sert) Evet, eğer, güçsüz rahat durmazsa, başını çobanın çomağına sürterse, hakkı vardır! Güçlü güçsüze yardım etmelidir. Lakin bu hiç de onların aynı haklara sahip olmaları demek değildir! (Sert) Halk bu hakikati anlamalıdır!

Şahnaz: (Dehşet içinde) Hayır, bu doğru değil, bu günahsızların kanını dökmektir! Bu cellâtlıktır!

Büyük Bey: Bu kadar yeter! Görünen o ki, beni hiç bir zaman anlamayacaksın, gidebilirsin! (Kız çıkar. Büyük Bey sigarasını içer. Fahrende içeriye girer) Sen haklısın, Fahrende Hanım. Tamamıyla haklısın. Onu hemen bu gün şehirdeki eve göndersen iyi olur. Burası çok ücra bir yer.

Işık söner. Karanlıkta gürültüler. Silah sesleri duyulur.

Büyük Bey'in sesi: Eşkıyalar! Bu size pahalıya mal olacak!

Kaçak Bahadır'ın sesi: Boş yere zahmet etmeyin, bey. Bizim elimizdesiniz!

Işık yandığı zaman Büyük Bey pijamalarıyla korku içinde içeri yürüyerek, kurşunu biten tabancasını bırakarak, duvardaki tüfeği almak ister. Kaçak Bahadır'ın arkadaşları ellerinde tüfek içeri girerler. Bahadır, Nicat'la yaşıt olan yakışıklı bir delikanlıdır. Büyük Bey tüfeği almaya imkân bulamadan geri çekilir.

Kaçak Bahadır: (Arkadaşlarına) Çabuk olun! Nicat'ı bodrumdan çıkarın. (Kaçaklardan üçü gider) Bey, size dedim ki, boş yere zahmet etmeyin.

Büyük Bey: Eşkıyalar! İsyancılar! Sizden korkmuyorum!

Kaçak Bahadır: Bey, ben de sizi korkutmak fikrinde değilim. Buraya da adaletli bir iş için geldim. Eğer, gecenin bu vakti silah atıp, çoluk çocuğu uykudan kaldırdıysak, buna sebep sizsiniz. Nicat'ın babası dün size ricaya gelmişti. Niçin oğlunu bırakmadınız?

Büyük Bey: Çünkü o da sizin gibi canidir, eşkıyadır, asidir!

Kaçak Bahadır: Bey, siz Fransa'da üniversite okumuş akıllı bir insansınız. Biliyorsunuz ki, biz eşkıya değiliz...

Büyük Bey: Çara karşı çıkanlara, devlet kanunlarını bozanlara ne isim vermeyi buyurursunuz?

Kaçak Bahadır: Nikolay'ın memurlarının bize nasıl insafsızca davrandıklarını, bizi nasıl alçalttıklarını her gün kendi gözlemlerinizle gördüğünüz halde, neden onların değirmenine su taşıyorsunuz? Babalarımız bu toprağın her bir karışını öz canları ile korudular. Niçin şimdi çar köpeklerinin gelip ona sahip olmalarına, bizim ana bacılarımızı esir etmelerine razı oluyorsunuz? Omzunuza rütbe takıp, size de «sağ ol» dedikleri için mi?

Büyük Bey: (Hayretle ona bakarak, sigarasını yakar) Görüldüğü kadarıyla, biz zamaneden geri kalmışız. Doğrusu, bizde böyle düşünen gençlerin yetiştiğini, rüyamda görsem inanmazdım.

Kaçak Bahadır: Çünkü çar valilerinin yalancı iltifatları gözlemlerinizi kamaştırıp, riyakâr taltifleri kulaklarınızı dolduruyor. Hakikati görüp duyamıyorsunuz. Milli gururunuzu çoktan kaybetmişsiniz!

Büyük Bey: Sizce, biz ne yapmalıyız?

Kaçak Bahadır: Siz, yani, kimler?

Büyük Bey: Beyler, ağalar...

Kaçak Bahadır: Bey, hatırıma dokunmasın, vallahi, siz beyler, hanlar ağa değilsiniz!

Büyük Bey: (Sigarasından derin bir nefes çekerek, merakla) Pekâlâ, o halde biz kimiz?

Kaçak Bahadır: Siz, çar hazretleri Nikolay'ın göğsü madalyalı hizmetçilerisiniz! (Öfkeyle) Siz kendi halkını, vatanını satan hainlersiniz!

Büyük Bey: Sen bu kanaate nasıl ulaştın?

Kaçak Bahadır: (Aynı öfkeyle) Eğer, öyle olmasaydınız, bugün Petersburg hükümetinde sizden de bir bakan olurdu. Eğer, köle olmasaydınız, devletle alakalı işlerde çar hazretleri sizin de fikrinizi sorardı.

Birinci kaçağın sesi: Bahadır, acele et, aşağıdan at nallarının sesi geliyor.

Kaçak Bahadır: (Pencereden bakıp aralanarak) Bey, sohbet kuzuyu kurda yem eder, kızımızı verin, çıkıp gidelim.

Büyük Bey: Kızınızı?

Kaçak Bahadır: Evet, Nicat'ın nişanlısı Şahnaz Hanım'ı.

Büyük Bey: Defolun, eşkıyalar!

Kaçak Bahadır: (Silahını ona doğrultarak) Size silah kaldırdığım için özür dilerim, bey. Acele edin, kızı buraya çağırın!

Büyük Bey: Kız burada değil.

Kaçak Bahadır: Bey, duyuyor musunuz, at nallarının sesi yaklaşıyor. Kendinizi boş yere ölüme göndermeyin.

Büyük Bey: Alçaklar! Beni evimde mi öldüreceksiniz?

Kaçak Bahadır: Bey, çağırın Şahnaz'ı!

Büyük Bey: Dedim ya, kız burada değil!

Kaçak Bahadır: Bey, size söyledim, beklemeye vaktimiz yok. Üç kadar sayıyorum: bir, iki...

Nicat aceleyle içeri girerek, onun tabanca olan elinden tutar.

Nicat: Dur, Bahadır. Beyim, Şahnaz'ı nereye sakladınız? (Büyük Bey susar) Bey, Şahnaz nerededir?

Büyük Bey: Allahın köylüsü, silah karşısında çaresiz olmamdan istifade ederek bana mı bağırıyorsun?

Nicat: Arkadaşlar! Her yeri arayın! (Aramaya başlarlar. At sesleri yaklaşıyor. Çatışma şiddetlenir)

İkinci kaçak: (İçeri gelerek) Askerler!

Kaçak Bahadır ateş ederek ışığı söndürür.

Nicat: (Karanlıkta) Bey, Şahnaz'ı demir kafese de koysan, yine de, o, benim olacaktır!

Heyecanlı müzik. Adamların karanlıkta oraya buraya kaçıştıkları duyulur. Silah sesleri uzaklaşır ve karanlıkta polisin bağırması işitilir.

Polis: Yakın! Ateşe verin, bu eşkıyalar yuvasını!

Bu sesin ardınca göğre kalkan alevler sahneyi aydınlatır. Büyük Beyin, Hasan Ali'nin yanan evine baktığı görülür. Müzik aynı heyecanla devam eder.

İKİNCİ PERDE

Dördüncü Sahne

Şahnaz balkondan Tophane ormanına bakıyor.

Gülgez: (Gelir) Oy, Hanım, yine oraya mı bakıyorsun? Vallahi, bu halin beni çok endişelendiriyor.

Şahnaz: (Gözlerini Tophane ormanından ayırmadan) Niçin?

Gülgez: Sanki Tophane ormanı seni büyülemiş gibi.

Şahnaz: Oraya her baktığımda, bana öyle geliyor ki, Nicat gibi Tophane ormanı da bizden yüz çevirmiş, sanki bana uzaktan soğuk, küskün nazarlarla bakıyor.

Gülgez: (Endişelenerek) Hanım, öyle konuşuyorsun ki, vallahi, korkumdan ormana gidemiyorum. (Birden sevinçle) Biraz evvel misafirlerden biri anlatıyordu, Petersburg'da Nicat'a çok benzeyen bir delikanlı görmüş.

Şahnaz: Yalan söyleme...

Gülgez: Ninemin canı için.

Şahnaz: Peki, konuşmamış mı?

Gülgez: Hayır.

Şahnaz: Niçin?

Gülgez: O kadar iyi giyimliydi ki o mu, değil mi emin olamadım, diyor... Ahmak adam, sanki fakirler iyi giyinemezmiş... Hanım, vallahi, içimden bir ses bana diyor ki, Nicat sağdır. Onun gibi yiğit bir delikanlı o kadar kolay yok olmaz.

Şahnaz: Ben de öyle zannediyorum. Ancak neden bir mektup bile yazmadı?

Gülgez: Belki de yazdı, yazmadığını nereden biliyorsunuz? O kaybolduktan sonra postadan gelen mektupların hepsini Büyük Bey kendisi açıyor, belki de...

Şahnaz: İsteseydi, bir yol bulup, mektup gönderirdi. Görünen o ki, benden incinmiş. İncinmeye de hakkı var. Çünkü başına gelen bütün felaketlere ben sebep oldum.

Gülgez: Sen ne diyorsun, ay Hanım. İnsan sevdiğinde sonunun ne olacağını düşünüyor mu ki?

Şahnaz: Benim biraz düşünmem gerekiyormuş.

Gülgez: Mühim değil, yeter ki sağlık olsun. Yüce Allah nasip ederse, Nicat gelir, sizde evlenirsiniz. Bana da Allah birini verir inşallah... O dayakların acısı hala çıkmadı. (Ellerini göğre kaldırarak) Kurban olduğum Allahım, bu isteğimi tez kabul eyle... Elçi yolu gözlemekten usandım artık...

Şahnaz: (Gayri ihtiyari gülümser) Peki, sık sık önüne çıkan terzi delikanlı ne oldu

Gülgez: Eh... Bırak onu, iğnesini taksın yakasına... Başımdan defettim gitti.

Şahnaz: (Gülümseyerek) Niye ki? Hoşuna gitmedi mi? (Gülgez «hayır» manasında başını sallar) Niçin?

Gülgez: Konuşurken ağzının suyu saçılıyor insanın yüzüne, hem de kadın gibi nazlı. (Taklidini yapar) «Gülgez Hanım,

nasılsınız?» (*Şahnaz kahkahayla güler*) Diyorum ki, «Ben hanım değilim.» Kime diyorsun... Yine başlıyor: «Gülgez Hanım» En sonunda dedim, bir daha önüme çıkma. Diyor ki, (*nazlı bir edayla taklidini yapar*) «Gülgez Hanım, ben sizi seviyorum». Dedim, halt etmişsin! (*Şahnaz kahkahayla güler*) İyi yapmışım değil mi?

Şahnaz: Hayır, zavallı ne yapsın, seni seviyor.

Gülgez: (*Sözünü keser*) Ben zavallılardan hiç hoşlanmam. Adam dediğin adam gibi olmalı... Oh, Hanım her şey iyi olacak. Sadece biz evlenebilelim... (*Hem türkii söyler hem de oynar*)

Adım kara kız,
Özüüm kara kız,
İşitmirem söz.

Şahnaz: (*Kederli*) İyi ki, sen varsın...

Gülgez: Vallahi, ben de kalbimde iyi ki Şahnaz Hanım varmış diyorum...

Fahrende Hanım elinde bir deste gülle gelir.

Fahrende: (*Gülgez'e*) Ay kız, git aşçıya söyle, öğle yemeğinden sonraya soğuk ayran hazırlasın. Bu gülleri de suya koy.

Gülgez: Baş üstüne, Hanım. (*Gülleri alıp gider*)

Fahrende: (*Şahnaz'a*) Bu gece ağabeyin hırsından uyuyamadı.

Şahnaz: Niçin?

Fahrende: Bütün Şuşa seni konuşuyor; Büyük Bey'in bacısı bir köleye âşık olduğu için hiç kimseyle evlenmiyor, diyorlar.

Şahnaz: Eğer, siz bir daha ona «köle» derseniz, benden çok ağır söz işiteceksiniz.

Fahrende: (*Asabileşerek*) Sen ağabeyini o hale getireceksin ki, sonunda bir kurşun sana sıkacak, birini de kendisine!

Şahnaz: Ben hiçbir şeyden korkmuyorum, Fahrende Hanım...

Fahrende: (*Kıskanç ve kızgın*) Çok vicdansızsın. Biliyorsun ki,

Büyük Bey seni çok seviyor, ona göre de böyle rahat konuşuyorsun...

Şahnaz: (*Sert*) Büyük Bey beni sevmiyor... Eğer, sevseydi, sevdiğim insana böyle davranmazdı. Onun baba ocağını ateşe verip, ailesini evsiz barksız bırakmazdı.

Fahrende: (*Kendini kaybederek*) Büyük Bey, köpeğin birinden dolayı Karabağ'ı kendisine güldüremezdi!

Şahnaz: (*Son derece sinirli*) Yeter artık! Ben sizin bacınızın oğluyula evlenmeyeceğim! Ondan nefret ediyorum, duydunuz mu, nefret ediyorum! (*Fahrende Hanım kahkaha ile güler*) Siz boş yere hanımlığınızla övünüyorsunuz. Hayatınız ne kadar can sıkıcı, ne kadar manasız, biliyor musunuz? Her gün saat on birde kalk, öğlen pilav ye, akşamları da gıybetlere, dedikodulara kulak as. Sonra da ihtiyarla ve öl...

Fahrende: Önemli değil. Nicat gelip seni buradan kurtarır.

Şahnaz: Bekliyorum.

Fahrende: Bekle!

Şahnaz: Siz Nicat'ı boş yere bu kadar alçaltmağa çalışıyorsunuz. Siz ne zaman onun hakkında tahkir edici bir söz deseniz, benim ona olan sevgim artıyor.

Fahrende: Öyle olsun... Ancak, kim bilir, senin kahramanın hangi derede kaybolup gitti...

Şahnaz: Mühim değil, o sağ olarak gelirse benim kocam olacak, eğer ölmüş ise ben onun hatırasıyla yaşayıp kimseyle evlenmeyeceğim. Herkes desin ki, Mehmandar Ağa'nın kızı fakir bir avcının derdinden ihtiyarlayıp evde kaldı.

Fahrende: (*Birden dostça bir ifade ile*) Hayret ediyorum, sen niçin bize böyle düşman kesildin? Her zaman Büyük Bey sana baba, ben de ana bacı oldum.

Şahnaz: Ben sevdiğim kişiyle evlenmek istiyordum!

Fahrende: (*Aynı yumuşaklıkla*) Biz senin akılsızca davranmana izin veremedik.

Şahnaz: Bu doğru değil. Siz bildiğinizi yaptınız...

Fahrende: Kendini düşün! Yıllar geçiyor.

Şahnaz: Önemli değil, siz o konuda rahatsız olmayınız.

Fahrende: (Derinden nefes alarak) Pişman olacağın günü göreceyim. Lakin ne yazık ki o zaman her şey için çok geç olacak.

Şahnaz: Olabilir. Nasıl derler, adımız çıkmış bir kere. Ancak, ben ölsem de kalsam da, mutlu olsam da olmasam da, bileceğim ki, kendime de, sevdiğim adama da ihanet etmedim.

Fahrende: Yaşayacağız, göreceğiz! (Gider)

Gülgez elinde bir yığın gazete ve dergi getirir.

Gülgez: Yeni gazetelerdir, Hanımım... (Gider)

Şahnaz sandalyeye oturup, gazetelere bakar. Büyük Bey elinde bağ makasıyla ağaçlar arasından çıkar. Şahnaz onu görünce gazeteleri sandalyenin üstüne koyarak, hürmetle ayağa kalkar.

Büyük Bey: Selam kardeşim.

Şahnaz: Aleykümselâm.

Büyük Bey: (Sandalyede oturarak) Güneş doğduğu zamandan beri bahçıvanla beraber çalışıyoruz.

Şahnaz: Çalışmak şişmanlamanızı engelliyor.

Büyük Bey: Evet, çalışınca kendimi çok hafif hissediyorum. (Gazeteleri işaret ederek şakayla karışık) Bu Bolşevik matbuatını okumaktan yorulmadın mı?

Şahnaz: (Aynı şakayla karışık ifade ile bir bir gazetelere bakar) «Azerbaycan», «El hayatı», «Al bayrak». Görüyorsunuz ki, hiç biri Bolşevik gazetesi değil.

Büyük Bey: (Makalelerin altındaki imzaları okuyarak). Üzeyir Hacıbeyli, Hacı İbrahim Kasimov, Alihaydar Karayev, Ruhullah Ahundov... (Asabi halde gazeteleri sandalyenin üstüne koyarak) Müsavat hükümetinin gözü kör olsun! Bunların

bağımsızlık, eşitlik, demokrasi perdesi altında komünizm propagandası yaptıklarını görmüyor!

Şahnaz: Her kes inancında özgür değil mi?

Büyük Bey: Sen bunların bir fikir sahibi olduğunu mu zannediyorsun? (Asabi halde) Bunlar Bolşeviklere satılmış mace-racılar. Bunlar cemiyette istedikleri mevki tutamadıkları, hayatın dibinde debelendikleri için aristokratlardan, zengin ve güçlü insanlardan nefret ediyorlar. (Sigara yakar) Müsavat liderleri ise, devekuşu gibi başlarını toprağa gömmüşler, kuyruklarından haberleri yok! Öyle olmasaydı, Neriman gibi, Alihaydar gibi komünistlerin açıktan açığa meydan okumalarına izin verilmezdi. (Kısa ara, sigaradan bir nefes çeker)

Şahnaz: Sizce, müsavat ne yapmalıdır, ağabey?

Büyük Bey: Bir gün, bir saat bile zaman kaybetmeden dışarıdan yardım istemesi lazımdır. Dünya kamuoyunu ayağa kaldırmak lazımdır. Müsavat liderleri ise, rahat rahat oturuyorlar.

Kudret: (Aceyleyle gelir) Ağa, Komutan Bayram Bey geldi...

Büyük Bey: Şimdilik hoşça kal, kardeşim! (Şahnaz kalkıp gider. Saatine bakar) Hayrola! Komutan, bu saatte niye geldi acaba? (Kalkar)

Işık misafir odasında Komutan Bayram Bey'le Fahrende Hanım'ın üzerine düşer. Fahrende Hanım teşviş içindedir. Bayram Bey uzun boylu, yakışıklı bir adamdır.

Fahrende: İşçi köylü takımının karşısında durulmayacak. Acele bir çare bulmalıyız.

Bayram Bey: Çok heyecanlanmayın, Fahrende Hanım...

Büyük Bey aceyleyle gelir.

Büyük Bey: Selam, Bayram Bey, hayrola?

Bayram Bey: Dün Müsavat bakanları hükümeti Bolşeviklere teslim ettiler. Size haber vermeye geldim ki, köylüler öğrenmeden kendiniz için tedbir alınız, diye.

Büyük Bey: (Ciddi sarsılarak) Bunu bekliyordum. (Sigara yakar)

Bayram Bey: Zaman kaybetmeyelim, beyim...

Büyük Bey: (Sigarasından derin bir nefes çekerek) Sen ne yapmayı düşünüyorsun?

Bayram Bey: Atlılarım dışarıda bekliyor. Yarım saat sonra Araz kıyısında, kendi köyümüz olan Kürtmahmutlu'ya gidiyorum.

Büyük Bey: (Sigarasından nefes çekerek) Sonra?

Bayram Bey: Sonra duruma bakacağız... Lazım gelirse, Araz'ın diğer yakasına geçirim.

Büyük Bey: Kaçıyor musun?

Bayram Bey: Başka ne yapabilirim ki?

Büyük Bey: (Onu dinlemeyerek) Senin bakanların hükümeti kendi elleriyle verdikten sonra sen ne yapacaksın ki...

Bayram Bey: Müsavat hükümetinin başka çaresi yoktu, beyim.

Büyük Bey: (Derinden nefes alarak) Çare çok idi... Ancak şimdi bu konuda müzakerenin vakti değil. Hükümeti kimlere teslim ettiler?

Bayram Bey: Söyledim ya, Bolşeviklere.

Büyük Bey: Şahsen kimlere?

Bayram Bey: Hükümeti Müsavat'tan teslim alanlardan ikisini biliyorum: Hamit Sultanov, Çingiz Yıldırım.

Büyük Bey: Kubad'lı Yıldırım Bey'in oğlu Çingiz mi? (İsterik bir kahkaha ile güler)

Bayram Bey: Aslında komünist imiş demek ki!

Büyük Bey: Kendi adamlarının kim olduğunu bilmeyen hükümetin akıbeti, elbette, böyle olur! (Birden yumruğunu masaya vurarak) Hayır, ben kaçmayacağım!

Bayram Bey: Beyim, zaman varken tedbir alın. Mukavemetin faydası yok. Kehrizli Ahmed Bey'in kızı Ayna Hanım da beş yüz atlı ile Berde'nin yolunu kesip, Bolşevikleri Karabağ'a sokmamak için bekliyor.

Büyük Bey: Aferin, Ayna Hanım'a! Yiğit kızdır. Siz, Müsavatçılarsa kaçın gizlenin, ortalık sakinleştikten sonra her biriniz kolunuza bir kırmızı şerit bağlayıp, çıkarsınız ortalığa!

Bayram Bey: Bey, Rusya'da üç yıldır Bolşevik hükümeti var. Müsavata ise, kimse yardım etmedi. Bizim kısmetimize, dünyanın işi istediğimiz gibi olmadı.

Büyük Bey: Asıl mesele de bu vaziyetten istifade etmeyi becermektir. Müsavat kendine inanmadı. Ayağını yere sağlam basamadı. Zaman kaybetti.

Bayram Bey: Eğer, bir su seni sürüklüyorsa, ona sel demek lazımdır, beyim...

Büyük Bey: Yok, Bayram Bey... Ben Bolşevik hükümetinin sonuna kadar devam edeceğine inanmıyorum. Rusya'da insanlar açlıktan ölüyor. Diğer dünya devletleri onlara yardım etmiyor. Sadece yoksul, fakirlerle devlet olmaz. Ona göre de, bizim mukavemetimiz uygun olacaktır. Biz her yerde Bolşeviklerin önünü keserek, onları içerilerimize bırakmamalıyız. Bakü petrolünün Rusya'ya taşınmasına mani olmalıyız. Şimdi Bolşevik Rusya'ya petrol, hava gibi, su gibi lazımdır. Bence de, Azerbaycan'ın tek başına, senin dediğin gibi selin önünde durabilmesi çok zordur. Ancak ben eminim ki, Gürcü ve Ermeni Beyleri de bizim gibi hareket edeceklerdir!

Bayram Bey: Bu işlerin manası yok, beyim!

Büyük Bey: Neden?

Bayram Bey: Çünkü Lenin toprak köylünün olmalıdır diyor. Biliyor musunuz bu ne demektir? Bey, "Aç elini kora sokar". Köylüye bin yıllardan beri hasretinde olduğu toprağı vaat ettikten sonra onun önünde durmak mümkün olmaz!

Fahrende: (Gururla) Büyük Bey! Mücadelenizde şimdiden size başarılar diliyorum!

Büyük Bey: Sağ ol, Fahrende Hanım! Başka türlü de olamazdı... Senin damarlarında baban Gence'li Cevad Han'ın kanı akıyor.

Bayram Bey: (Ayağa kalkarak) Ben gidiyorum, bey. Allah yardımcınız olsun. (Selam vererek çıkar)

Büyük Bey: (Bayram Bey'in ardınca bakarak) Raiyet her zaman raiyettir! Kudret!

Kudret içeriye girer.

Kudret: Ne buyurursunuz, ağam?

Büyük Bey: Adamlardan üç dördünü yanına al, Şahseven Veli Bey'in evine git. Benim adıma de ki, Araz kıyısındaki beylerin her biri 100 atlı ile yarından sonra sabah erkenden Berde'de hazır olsunlar. Ne kadar silahları varsa hepsini götürsünler. Anladın mı?

Kudret: Evet, ağam!

Büyük Bey: Hemen hareket et!

Kudret: Baş üstüne, ağam! (çıkarak.)

Fahrende: Atlıları Berde'ye niye çağırıyorsun?

Büyük Bey: Berde'de Ayna Hanım'ın atlıları ile birleşip, Yevlak'a gitmeyi düşünüyorum. Orada ise, Gence, Şemkir Beyleri ile birleşelim. O, bin atlı çıkarabilir. Sonra Kazak'a, Kuba'ya haberci göndermek lazımdır. Ben Gürcü Beyleriyle de ilişki kuracağım. Kıvılcımdan yangın türeyebilir, Fahrende Hanım. İnanıyorum ki, bütün Azerbaycan bize katılacak, o zaman hareket dosdoğru Bakü'ye olacaktır. Ben müsavat liderleri gibi beceriksizce davranmayacağım. Bakü'de kurulmuş Bolşevik hükümetinin bütün üyelerini duvara sıralayıp kurşuna dizdireceğim. Rusya'da komünist hükümet yerini sağlamlaştırmadan, ne yapacaksak yapmalıyız!

Beşinci Sahne

Büyük Bey süratle evden çıkar. Işık söner. Karanlıkta heyecanlı musiki duyulur.

Işık yandığı zaman Şahnaz ve Gülgez karşılaşırlar.

Gülgez: (Heyecanla) Hanım, Zarıslı Aliş'in oğlunu gördüm. Kolundan yaralanmış, geri dönmüş, Kızılar⁴ Askeran kalesini aldılar, diyor. Diyor ki «Ağa» köprüsüne varmalarına az kaldı.

Şahnaz: Demek ki, üzerimize gelen tufan yaklaşmıştır.

At sesleri işitilir. Kızlar bakarlar.

Gülgez: (Heyecanla) Bu Büyük Bey, Hanım. (İkisi de koşarak gider. Sahne bir an boş kalır. Sonra Büyük Bey süratle içeriye girer)

Fahrende: (Heyecanla gelir) Büyük Bey!

Büyük Bey: (Titrek bir ses ile) Heyecanlanma, Fahrende Hanım. Geri çekilmek, mağlup olmak demek değil. Biz yeniden hücumla geçmek için Karabağ dağlarına gidiyoruz. Azerbaycan'ın her tarafında düzensiz muharebeleri alevlendireceğim. Sen bütün kıymetli eşyaları yanına alarak geceleyin Araz kıyısında ki Şahseven Nuruş'un evine git. Ben oraya geleceğim.

Fahrende: Ben senden ayrı kalamam, Büyük Bey!

Büyük Bey: Dağa çıkmak senin için zor olur.

Fahrende: Benim canım senin canından kıymetli değil, Büyük Bey!

Büyük Bey: Korkarım ki o eziyetlere dayanamazsın.

Fahrende: Dayanırım.

Büyük Bey: Peki, Şahnaz ne olacak?

⁴ **Kızılar:** Komünistler, komünist ordular. (A.N.)

Fahrende: Bizimle gitmek isterse gelsin, istemiyorsa kalsın. Dediklerine göre, kızillar kadınlara dokunmuyormuş.

Büyük Bey: Dokunmasalar da, burada tek kalması doğru değil, millet ayıplar.

Fahrende: O zaman gelsin.

Büyük Bey: Pekâlâ, ev ne olacak?

Fahrende: Yüz tane böyle malikâne olsa, ben yine de senden ayrılmayacağım. Gideceğim, vesselam!

Büyük Bey: (Kapıya yaklaşıp, çağırır) Şahnaz!

Şahnaz: (Gelir) Buyur, ağabey!

Büyük Bey: Ben adamlarımla Karabağ dağlarına çekiliyorum. Bütün uyarılarıma rağmen Fahrende Hanım da benimle gelmek istiyor. Sen ne düşünüyorsun? Bizimle gelmek istiyor musun, yoksa evde kalmak mı?

Şahnaz: Siz nasıl uygun görürseniz...

Büyük Bey: Ben kendi rızanla karar vermeni istiyorum.

Şahnaz: Herhalde siz geri döneceksiniz...

Büyük Bey: Gelmeye çalışacağız! (Gururla) Biz döneceğiz!

Şahnaz: İnşallah! Eğer, ben orada size lazım değilsem...

Büyük Bey: Demek, kalmak istiyorsun... İyi, çok güzel... Hizmetçilerden kimleri istiyorsun?

Şahnaz: Bir Gülgez kalsa, yeter. Başka kimse lazım değil.

Büyük Bey: Hayır! Aşçı Hürü kadın, faytoncu Habib, bir de bahçıvan Murathan dayı da kalsınlar. Murathan dayı itibarlı adamdır. Onun sözünden çıkmazsın. Kendine iyi bak. (Sert) Sen babamın yadigârısın... Onun varisi de senin çocukların olacak.

Şahnaz: Niçin böyle diyorsun, ağabey?

Büyük Bey: Allah Fahrende Hanım'la bize evlat vermedi... Cavanşir neslini sen devam ettireceksin, kardeşim. (Onun alnından öperek, ciddi bir ifade ile) Şimdilik, allahaısmarladık. (Çıkar)

Şahnaz: (Şahnaz onun ardınca uzun bir nazar salarak, seyircilere) Ailemizin üzerine dehşetli bir tufan geliyor. (Aniden endişe ile) Acaba ben de gitse miydim? Fakat adalet divanından kaçıp kurtulmak mümkün mü? Ağabeyim o zavallı delikanlının evini yaktı. Kendisini vatandan ayrı bıraktı. Eğer, onu kurtaramayacaktım, o zaman duygularıma niçin hâkim olamadım? Demek, ağabeyim de, ben de caniyiz. (Bağırır) Canilere kurtuluş yoktur! (Elleri ile yüzünü tutarak divana yığılır. Işık söner. Heyecanlı müzik)

Altıncı Sahne

Uzaklarda at nallarının takırtıları, tekerlek sesleri birbirine karışmıştır. Şahnaz balkonun sütununa dayanarak, ileriye bakarak, heyecanlı halde bu sesleri dinler. Gülgez omzunda içi dolu su testisiyle zorlukla balkona çıkar.

Gülgez: (Testiyi yere koyarak) Oy, Hanım, kurbanın olayım, şehirde bir şenlik var, görmelisin. Han kızı çeşmesinde sıra bekliyordum. Gördüm ki insanlar oraya buraya koşuşturuyor. Kızlara sordum, burada ne oluyor, diye? Bolşevikler geliyor, dediler... Testiyi çeşmenin altına yeni koymuştum ki, Erimgeldi'den askerler görünmeye başladı... Kızlar kaçmak istediler, bırakmadım, korkmayın, bize hiçbir şey yapmazlar, dedim. Onların işi ağalarladır. Pazarın başına varana kadar onları seyrettik...

Şahnaz: Size bir şey demediler mi?

Gülgez: Hiç bir şey... (Gülümseyerek) Ama Hanımım, bıyığı yeni terlemiş karagözlü bir delikanlı bana öyle bakıyor, öyle bakıyordu ki. Kendimi tutamayıp güldüm. O da gülümsemi. Sonra yanındaki arkadaşına bir şeyler söyledi, o da dönüp bana baktı... Ama oğlan yaman bakıyordu. Hanım, dediler ki bunların başında Baltacıoğlu adlı bir Karabağlı varmış.

Şahnaz: Baltacıoğlu mu?

Gülgez: Evet.

Şahnaz: Kendini görmedin mi?

Gülgez: Hayır. Otomobille arkadan gelecek, dediler.

Şahnaz: Ne garip bir soyadı varmış... Baltacıoğlu... Adını öğrenemedin mi?

Gülgez: Hayır.

Şahnaz: Her halde hepsi yırtık pırtık elbiseler içindedir?

Gülgez: Zalim karagözlü delikanlı aklımı öyle başımdan aldı ki, diğerlerine bakamadım. Ama çok yakışıklıydı. Güldüğünde dişleri inci gibi parlıyordu. *(İçten bir «ah» çeker. Şahnaz gayri ihtiyari gülümser. Sonra Gülgez hem okur, hem oynar)*

Adım kara kız,
Özüüm kara kız,
İşitmirem söz.

Şahnaz: Bolşeviklerin gelmesi çok hoşuna gitmiş görünüyor...

Gülgez: Hem de nasıl... Hanım, senden niye gizleyeyim, ben de bilmiyorum bu sevinç neredendir? Sanki düğün bayram olacak... Bir de, iyi ki hatırladım... Hanım, çeşme başındaki hizmetçiler aralarında konuşuyorlardı, onların ağaları da Büyük Bey'le beraber kaçmışlar. Hanımları evde hizmetçi elbisesi giyip oturuyorlarmış. Yalandan yün eğirip çorap örüyorlarmış... Sen de benim elbiselerimden birini giysen. Buraya da gelseler, deriz ki, Ağa ile Hanım kaçtı, biz hizmetçiler kaldık, sizin yolunuzu gözlüyoruz.

Şahnaz: Gerekmez, ne olacaksa, olur...

Gülgez: Hayır, Hanımım... Sen elbiseni değiştirmelisin!

Şahnaz: *(Gülümseyerek)* O... Sen bana emrediyorsun...

Gülgez: *(Komik bir eda ile)* Bolşevikler yoksulların hükümetidir, bilmiyor musunuz? *(Gururla)* Biz ne desek, o olur. *(Kahkaha ile güler. Sonra Şahnaz'ı kucaklar)* Senin de kalbin bizimledir, Hanım. Eğer, öyle olmasaydı, Nicat gibi fakir bir delikanlıya âşık olabilir miydin? Ancak, şimdilik, be-

nim elbiselerimden birini giyin, görelim bakalım sonra neler olacak... Onları giysen bile sen hanımsın... *(Sokak kapısı vurulur)* Hayrola... *(Yürüyerek kapıya bakar ve döner)* Oy, Hanım, beni tut, kalbim duracak...

Şahnaz: Ne oldu, kim geldi?

Gülgez: Bolşevikler.

Şahnaz: Ahmak, peki, niye korkuyorsun?

Gülgez: Korkmuyorum, Hanım... Karagözlü delikanlıda onların içinde! Oy, kalbim nasıl atıyor... *(Kapı tekrar vurulur. Gülgez birden canlanarak sevinçle)* Hanım, durmak vakti değil. Sen elbiseni değiştir. Ben de kapıyı açayım.

Şahnaz: Acaba kapıyı açmasak mı?

Gülgez: Öyle şey olmaz, Hanım... Açmazsak, kırarlar. Yürü, çabuk elbiseni değiştir! *(Şahnaz şuursuz bir hareketle diğer odaya gider. Gülgez kapıya doğru yürür, aceleyle örtüsünü, saçını düzelterek, kapıyı açar)* Buyurun, buyurun...

Genç teğmenle beraber üç asker ve Gülgez içeriye gelir. Gülgez'in dediği karagözlü asker çok genç, güler yüzlü, yakışıklı bir delikanlıdır. Diğer kapıdan da hizmetçi kılığında Şahnaz gelir. Elbise onun üzerinde çok gülünç durmaktadır.

Gülgez: *(Şahnaz'a işaret ederek teğmene)* Bu da benim arkadaşım. Ağa ile Hanım kaçtılar, biz kaldık.

Teğmen: Siz niye kaçmadınız?

Gülgez: Niye kaçalım ki... Siz bizim hükümetimiz değil misiniz?

Teğmen: *(Gülerek)* Öyle... Sen cesur bir kıza benziyorsun. Adın nedir?

Gülgez: *(Ezilerek)* Adımı ne yapacaksın?

Teğmen: Peki, dost olmayalım mı?

Gülgez: Dost olmak ne demek?

Teğmen: Sen bu kadar büyük bir ağanın evinde hizmetçi olarak çalıştığın halde, dost olmanın ne demek olduğunu

bilmiyor musun? Yoksa sen de bizi kandırıyor musun?

Gülgez: Kandırmak mı? O ne demek şimdi?

Teğmen: Demek istiyorum ki, belki sen de arkadaşın gibi (*Şahnaz'ı işaret eder.*) elbisesini değiştirmiş Hanım kızsın?

Karagözlü delikanlı: (*Gülgez'e işaret ederek teğmene*) Az evvel bu kara kız çeşmede testisini su dolduruyordu.

Gülgez: (*Karagözlü delikanlıya*) Kara üzümü cebe dokerler, ak ayrı ite! (*Askerler kahkahayla gülerler*)

Gülgez: (*Teğmene*) Niçin arkadaşımın Hanım olduğunu iddia ediyorsun? Yoksa şaka mı yapıyorsun?

Teğmen: Belki sen bize şaka yapıyorsundur? Görmüyor musun? (*Şahnaz'ı işaret ederek*) Hanım elbisesini değiştirirken, pırlanta bileziğini kolunda unutmuş.

Gülgez: (*Kahkahayla güler*) Sen onu pırlanta mı sanıyorsun? Benim de var, istersen göstereyim. Taşları camdır, ey... Hırdavat satan işportacıdan aldık, birini on paraya...

Teğmen: (*Kızın tonuna uygun bir şakayla*) Doğru mu? Aldattım demiyorsun da?

Gülgez: Bak hala, inanmıyor ya...

Şahnaz: (*Birden asabi bir ifade ile*) Tamam, Gülgez. (*Teğmene*) Doğru söylüyorsunuz, ben hizmetçi değilim, Büyük Bey'in kız kardeşiyim.

Teğmen: Elbisenizi boş yere değiştirmişsiniz, Hanımefendi. Siz düşmanların sözüne inanmayın. Biz adam yiyen değiliz.

Gülgez: Düşman? Düşman kimdir?

Karagözlü delikanlı: (*Gülümseyerek*) Düşman senin gibi güzel kızların emeğiyle yaşayıp keyfeden ağalar...

Gülgez: (*Nazlanarak*) Demin kara kız diyordun... Şimdi de, güzel, hangisine inansak acaba?

Karagözlü delikanlı: Biraz önce sen söyledin, kara üzümü cebe koyarlar.

Teğmen: (*Şahnaz'a*) Sizi rahatsız ettiğimiz için özür diliyorum, Hanımefendi. Rica ederim, eğer, Büyük Bey evdeyse, söyleyiniz buraya gelsin.

Şahnaz: Büyük Bey burada yoktur. Hanımını da alıp gitti.

Teğmen: Nereye gittiler?

Şahnaz: Bilmiyorum.

Teğmen: Nasıl olur da, bilmezsiniz?

Şahnaz: Söylemediler, onun için bilmiyorum.

Teğmen: Nasıl söylemezler, Hanımefendi?

Şahnaz: (*Sinirli halde*) Dedim ya, bilmiyorum.

Teğmen: Sinirlenmeyin, Hanımefendi. Devrim kanunu böyledir. Eğer, söylemezseniz sizi tutuklayıp, hapsedmeye mecbur kalacağım.

Gülgez: Kadınları da hapsediyor musunuz?

Teğmen: Evet, bizde kadınla erkek aynı hukuka sahiptir. İyilikte de, kötülükte de... (*Şahnaz'a*) İzin verin, evi arayalım.

Şahnaz: Mademki, inanmıyorsunuz, buyurun...

Teğmen: İnanmamaya mecburuz, Hanımefendi... Siz bize yalan söylediniz...

Şahnaz: Ben hiç bir zaman yalan söylemedim, duydunuz mu?

Gülgez: (*Fısıltıyla Şahnaz'a*). Öfkelenmeyin, Hanımım...

Teğmen: (*Arkadaşlarına*) Arayın! (*Ararlar*)

Gülgez: (*Gözü karagözlü delikanlıda olduğu halde nazlı bir edayla «ah» çeker*) Görün, bakın başımıza neler geldi.

Karagözlü delikanlı: (*Onun kulağına*) Sen korkma!

Gülgez: (*Yüksek sesle*) Eh, ölmüşdü Hankişi⁵... Neden korkacağım ki?

⁵ **Ölmüşdü Hankişi:** Azerbaycan Türkçesi'nde bir kişi başkası hakkında olumsuz bir şey söylediğinde diğer kişinin kullandığı bir deyimdir. "Meydanı boş mu buldun?", "Biz daha ölmedik!", "Sen kim oluyorsun ki!", "Asla mümkün değil!" gibi ifadelerin karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Karagözlü delikanlı: (*Gülümseyerek*) Hankişi kimdir?

Gülgez: (*Kahkahayla gülerek*) Senin bileceğin bir şey değil, daha yaşın küçük!

Karagözlü delikanlı: (*Aynı tebessümle*) İyi, o zaman gel, diğer odaları da sen bana göster.

Gülgez: (*Oğlanla dalga geçer*) Sahiden mi? Sen beni saf mı zannettin? Oraları da kendin ara, benim seninle tek başına odada ne işim var ki?

Asker: (*Gelerek*) Yoldaş teğmen! Yaşlı bir faytoncu, bahçıvan ve bir de aşçı kadından başka hiç kimse yok. Bahçıvanla faytoncunun da silahını aldık.

Teğmen: (*Şahnaz'a*) Rica ederim, Hanımefendi, bizi kabalıkla suçlamayınız. Malikânenizi bir süreliğine nezaret altına alacağız. Lütfen, şimdilik, evden çıkmayınız. (*Gülgez'e*) Sen de beraber. (*Karagözlü delikanlıya*) Git diğer hizmetçilere de söyle.

Karagözlü delikanlı: Baş üstüne! (*Gider*)

Şahnaz: Peki, sonra ne olacak?

Teğmen: Sonrasına yoldaş komiser karar verecek.

Şahnaz: Yoldaş komiser kim?

Teğmen: Yeni Azerbaycan hükümetinin üyesi, bizim komutanımız.

Şahnaz: Adı ne?

Teğmen: Baltacıoğlu. Ümit ederim ki, emre riayet edersiniz. (*Yoldaşlarına*) Gidelim! (*Giderler*)

Giderler. Işık söner.

Yedinci Şekil

Işık yandığı zaman bahar sesleriyle dolu bir gecedir. Yine yusufluk kuşu ve bülbül ötmektedir. Gökte yıldız yıldızı çağırmaktadır. Şahnaz'la Gülgez yaseminlerle kaplı balkondadırlar.

Şahnaz: Üç gündür, bütün dünyadan habersiziz. Esaret ne zor şeymiş.

Gülgez: Al benden de o kadar...

Şahnaz: Sen nöbetçilerden bir şey öğrenebildin mi?

Gülgez: Hayır. Sevgilimden ne sorsam, oğlan bana gülümsüyor.

Şahnaz: (*Kederli tebessümle*) Karagözlü oğlandan mı?

Gülgez: Evet. Sizinle konuşmaya yetkim yok, diyor. Ama gözünü de benden ayırmıyor. Yemeği de tavşan gibi yiyor. Gel, bir bardak çay iç, diyorum, gülüyor. Nerelisin, diyorum, yine gülüyor.

Şahnaz: (*Aynı tebessümle*) Adını söyledi mi?

Gülgez: Adı Rehman imiş!

Şahnaz: Sormadın mı, dün geceki silah sesleri nedenmiş?

Gülgez: Sordum.

Şahnaz: Ne dedi?

Gülgez: Dişlerini gösterip, gülümsedi. (*Şahnaz kendini tutamayıp kahkahayla gülmeye başlar*) Diyor ki, en iyisi sen bizim için bir türkü söyle... Allah müstehakını versin, dedim... Ne sorarsam sorayım dişlerini gösterip gülüyorsun, bir de senin için türkü mü söyleyeceğim?

Şahnaz: Büyük ihtimalle dün geceki silah sesleri, Büyük Bey'in bizden haber almak için gönderdiği adam içindi.

Gülgez: Olabilir. (*Şakayla*) Zalim karagözlü bizi yaman tutsak etti. Ancak, Hanım, sen Allah için üzülme. Vallahi, her şey iyi olacak.

Şahnaz: (*Sakin*) Katiyen üzülmiyorum. Aksine, bana azap vermelerini istiyorum.

Gülgez: Niye ki, Hanım?

Şahnaz: (*Aynı sakinlikle*) Bizim üzerimize gelen bu tufan Nica'tın intikamıdır! Ağabeyim onların evlerini yaktıktan sonra Nica'tın anası her gece rüyama girerdi. Hâlbuki ben onun yüzünü bile görmemişim.

Gülgez: Oy, bismillah, Hanım, Allah korusun! Sen ölü rüyana girdiğinde korkmuyor musun?

Şahnaz: Ben hiçbir şeyden korkmuyorum, Gülgez... Sen korkuyorsun, çünkü gelecekte saadet, mutluluk, huzur bekliyorsun... Senin karagözlü delikanlın var... Ben niçin korkmalıyım?

Gülgez: (Neşeli bir eda ile) Karagözlü delikanlının daha çok büyümesi lazım. Yar o tarafta dişini gösterip gülüyor, ben de bu tarafta içim içimi yiyorum.

Şahnaz gayri ihtiyari güler. Kısa ara. Yusufçuk kuşunun, bülbülün sesi duyulmaktadır... Şahnaz yavaş yavaş okumaya başlar.

*Aman avcı, vurma beni,
Ben bu dağın maralıyım...
Yaralıyım, yaralıyım...
Ben bu dağın maralıyım.*

Projektör ağaçların arasından yavaş yavaş malikâneye doğru yürüyen Nicat'ı aydınlatır. Geçen dört yılda hayli değişmiştir. Saçları ağarmıştır. Yüzünde hayatın türlü çilelerini görmüş, düşünceli bir ifade vardır. Sade lakin zevkli giyinmiştir. Ayaklarında nazik kromdan modaya uygun uzun çizme, belinde kalın kemer vardır. Türküyü dinleyerek yürümeye devam eder. Bu türküyü hiç bir zaman unutmadığı belli olmaktadır... Hayatın bütün meşakkatlerinden bu türküyü hayalen dinleyerek geçip geldiği hissedilmektedir. Onu gören köpek hırlamaya başlar. Nicat hafifçe gülümser ve «Kumaş» diye yavaşça seslenir. Köpek onu tanıyarak susar.

Işık balkonda Şahnaz'la Gülgez'in üzerine düşer. İkisi de heyecanla beklemektedir.

Şahnaz: (Fısıltıyla). Birisi buraya geliyor.

Gülgez: Köpek geleni tanıyıp sustu.

Şahnaz: Bizim adamlardan birisi mi acaba?

Gülgez: Merdivenleri çıkıyor. (Nicat karanlıktan çıkarak, onlara

yaklaşır. Kızlar hayret içinde donup kalırlar) Hay Allah! Kurbanın olayım, sen gökten mi düştün, ne oldu?

Nicat: Hoş bulduk. (Şahnaz hayret, merak ve kederle ona bakar. Sanki başka bir gezegenden gelmiş bir adamla karşılaşmıştır. Nicat yaklaşarak Şahnaz'ın elinden tutar) Ne o, yoksa tanımadın mı?

Şahnaz: (Sanki tekrar dünyaya dönmüş gibi, derinden nefes alır) Tanıdım!

Nicat: Maşallah, hiç değişmemişsin.

Şahnaz: (Ona dikkatle bakarak, gayri ihtiyari) Doğru mu?

Nicat: Daha güzel, daha olgun görünüyorsun.

Şahnaz: Ama sen çok değişmişsin.

Nicat: (Gülümser) Yaşlandım...

Şahnaz: Hayır, yaşlanmamışsın. Ancak çok mülayim olmuşsun. O zamanlar sana sert bir söz söylemekten çekinirdim. Yoksa şimdi tutsağınız olduğum için mi bana acıyorsunuz?

Nicat: Sen tutsak değilsin, Şahnaz. Sizin evinizi nezaret atına aldıldım.

Şahnaz: Demek ki, sen şimdi yetkili birisin...

Nicat: Evet, devrim hükümetinin temsilcisiyim.

Şahnaz: Yoksa Baltacıoğlu dedikleri sen miydin?

Nicat: (Tütün kesesini çıkararak) Evet, benim. (Gazete parçasının içine tütün koyarak bükmeye başlar)

Gülgez: Oy, kurban olum ağama, görün bakın nasıl büyük kumandan olmuş.

Nicat: (Gülümseyerek Gülgez'e) Öyle ise, git ağan için bir çay koy, bakalım. Çoktandır semaver çayı içmedim.

Gülgez: Başım, gözüm üstüne. (Yürüyerek gider)

Nicat sigarasını ağızına koyarak yakar.

Şahnaz: (Nicat'ın sigarasını göstererek) Hükümet üyeleri de mi tütün içiyor?

Nicat: (Gülümser) Önemli değil, zaman gelir, pahalı sigara da içeriz. (Sigarasından derin bir nefes çekerek) Bir şey sorabilir miyim?

Şahnaz: Burada yetkili sensin.

Nicat: (Onun istihzasını anlar, ancak bir şey demez) Neden Büyük Bey'le beraber gitmedin? Götürmedi mi, yoksa sen mi istemedin?

Şahnaz: Ben istemedim.

Nicat: Niçin?

Şahnaz: Kızılılara katılmak istedim.

Nicat: (Çok sert) Alay mı ediyorsun?

Şahnaz: (Kahkahayla güler) Bak, böyle kızarsan başka mesele. İstemedim ve gitmedim.

Nicat: (Sigaradan derin bir nefes çekerek) Dört yıl ayrı kaldıktan sonra benimle böyle konuşmanı beklemezdim.

Şahnaz: (Merakla) Nasıl böyle?

Nicat: Soğuk ve alaycı.

Şahnaz: Dört yıllık ayrılığın bununla ne ilgisi var ki?

Nicat: O zaman beni sevdiğini söylüyordun.

Şahnaz: Sen sevmiyor muydun?

Nicat: Ben de...

Şahnaz: Pekâlâ, niçin geçen dört yılda bir küçük mektup da olsa yazmadın?

Nicat: (Tekrar sigarasından çekerek) Tütünün kokusu seni rahatsız ediyor mu?

Şahnaz: (Geçmişî hatırlayarak, gülümser) Hayır.

Nicat: Geçen dört yılda benim hayatım fırtınaya tutulmuş bir gemi gibiydi... Dalgalar onu bir oraya bir buraya çarpıyordu. Bu hayatın nerede, nasıl sona ereceğini bilmiyordum. Ona için de, benim bir köşede öldüğümü sanmanı istiyordum. Belki de beni beklersin, diye düşündüm. Sonra da...

Şahnaz: (Sözünü keserek) Ne demek «belki de beni beklersin diye düşündüm»? Sen buna emin değil miydin?

Nicat: Hayır.

Şahnaz: Niçin? Ben her şeyi bırakıp seninle kaçmadım mı?

Nicat: Doğru. Ancak, nasıl derler, ayağım suya erince düşündüm ki, belki de o zaman senin bana olan sevgin genç bir bey kızının sıradan geçici bir hevesiydi... (Kısa ara. Derinden nefes alarak) Doğrusu, sonraları, senin gibi büyük ağa kızının yoksul bir köylü oğlunu sevebileceğini aklıma sığdıramadım.

Şahnaz: (Üzgün ve ümitsiz) Hâlbuki sen evvelki gibi tanınmayan, yoksul bir delikanlı olarak gelseydin, yine de seninle beraber giderdim. Hem de dünyanın neresine istesen oraya giderdim.

Nicat: Peki şimdi? (Şahnaz «hayır» manasında başını sallar) Niçin?

Şahnaz: Çünkü sen artık o eski Nicat değilsin... O Nicat dört yıl önceki o korkunç gecede benim kalbimi de yanında götürerek çıkıp gitti.

Nicat: (Heyecanla) Ne demek bu? (Kısa ara. Aynı heyecanla onun elinden tutarak tekrar eder) Bu ne demek?

Şahnaz: (Elini onun elinden yavaşça çekerek) Bu o demek ki, sen artık bey kızı Şahnaz'ı sevmiyorsun. Ona önceki gibi inanmıyorsun. Ondandır uzaklaşmışsın. Zenginler, ağalar sınıfına olan nefretin senin kalbinde bana olan sevgini de mahvetmiş.

Nicat: (Sigarasını kül tablasında söndürerek) Eğer, adaletin nerede olduğunu derinden anlasaydın, belki de Nicat sana bu kadar yabancı görünmezdi... Mesele benim ağalara olan nefretimde değil, Şahnaz! Yüz milyonların derdi karşısında benim derdim çok küçüktür. Babamın yakılan evi her gün için için yanan milyonlarca hayatın bir örneğiydi. (Son derece dertli bir ifade ile) Lanetle damgalanmış bu yüzünde her gün binlerce çocuk açlıktan ölüyor! Milyon-

larca insan tahkir ediliyor. Çar devrini hatırla. Biz öz vatanımızda vatansız idik! Ana dilimizi konuşamıyorduk. Bizi devlet işlerine almıyorlardı. Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında bize hiçbir şey sormuyorlardı. Milli gururumuz ayaklar altına atılmış, tekmeleniyordu.

Şahnaz: Demek, sizin kurduğunuz yeni devlette bunların hepsi sona erecek, öyle mi?

Nicat: (Kendinden emin) Şüphesiz! Çünkü biz diyoruz ki, bütün problemlerin, sosyal adaletsizliklerin temelinde bir sınıfın diğeri üzerindeki hâkimiyeti vardır.

Şahnaz: Senin söylediklerin mantıklı değil. Önceden zenginler, asilzadeler hükmediyordu, şimdi de yoksullar hükmedecek. Şimdiye kadar sayın bakan diyorlardı, şimdiden sonra yoldaş komiser diyecekler. Evet, dediğin gibi hâkimiyet artık bir sınıftan diğerine geçmiş... Evvelden beyler, tüccarları istismar ediyordu, artık siz istismar edeceksiniz.

Nicat: (Çok ciddi) Hayır, biz istismar etmeyeceğiz. Biz çilekeş halkla birlikte öyle bir toplum kuracağız ki, orada kim çalışırsa, o iyi yaşayacak. Her bir vatandaş hükümetinin ne yaptığını bilecek, kapalı kapılar arkasında hiçbir şey halledilmeyecek. İnsan hakları korunacak!

Şahnaz: Keşke bu güzel arzuların bir ham hayal olmasaydı.

Nicat: (İnançla) Zamanı gelince, bu arzuların bir hakikat olduğunu göreceksin. (Kıza, uzun ve dikkatli bir nazar salar) Şahnaz! Artık beni sevmiyor musun?

Şahnaz: (Ürpererek) Neden böyle aniden sordun?

Nicat: Çünkü cevabın bu an benim için çok önemli. (Kısa ara) Niye konuşmuyorsun?

Şahnaz: (Zayıf bir sesle) Sen, biliyordun...

Nicat: Dört yıl önce biliyordum. Ama şimdi? (Şahnaz susmaya devam eder. Uzun ara) Ben bu bölgedeki karşı devrimci isyancıları etkisiz hale getirince Bakü'ye döneceğim. Sen de benimle gelir misin?

Şahnaz: (Derin nefes alarak) Hayır.

Nicat: Benimle evlenir misin?

Şahnaz: Hayır!

Nicat: Niçin?

Şahnaz: Çünkü ağabeyimin, akrabalarımın akıbeti belli değil. Ben bu vaziyette nasıl evlenebilirim?

Nicat: Ağabeyinin akıbeti belli, Şahnaz. O, bizimle mücadeleye devam etmek istiyor.

Şahnaz: Sizinle mücadeleye devam etmesi demek henüz bu işin sonunun belli olmadığını gösterir.

Nicat: O mağlup olacak!

Şahnaz: Buna emin misin?

Nicat: Tamamen. Onun yalnız bir çıkış yolu var, Şahnaz. Teslim olmak! Devrimi yürekten kabul etmektir.

Şahnaz: Hepsi aynı şey değil mi? Teslim olsalar da, siz onları sağ bırakmayacaksınız. (Endişeli bir tebessümle) Herhalde sen artık, Büyük Bey'den nasıl intikam alacağını düşünüyorsundur.

Nicat: (Derinden nefes alarak) Eğer, yalnız kendi intikamımı düşünseydim, halk için, devrim için çok küçük, belki de, gereksiz bir adam olurum. Biz intikam almayı düşünmüyoruz! Biz bütün insanlığın mutluluğunu düşünüyoruz!

Şahnaz: (Birden endişe ve heyecanla) Ne yapacağımı bilmiyorum, Nicat! Ben seni seviyordum, şimdi de seviyorum. Ancak, bununla beraber, senden korkuyorum. Bana öyle geliyor ki, yıllarca beklediğim, hasretini çektiğim sen şimdi bana başka bir âlemden bakıyorsun. Sanki sana doğru bir adım atsam, sonsuz bir boşluğa düşeceğim. Seni kaybetmek, senden ayrılmak da bana korkunç görünüyor. Burada olmadığın dört yılda bana şimdikinden yakın görünüyordun, Nicat! O zaman, hiç olmazsa, sevdiğim adamı bekleyerek yaşıyordum. Şimdi ise, ne yapacağımı bilmiyorum... (Nicat ona yaklaşıyor, onu kolları arasına alır.

Kız gayri ihtiyari olarak, onun göğsüne yaslanır. Hazine kayası uçurumunun dibinde Daşaltı çayı şırıldamaktadır. Yusufçuk kuşu yavaşça öter. Onun yakınında sarı bülbül hevesle şakır. Sevgi de, gençlik de, tabiat da dünya yaratıldığından bu yana devam edip gelen bir musikiye benziyor. Şahnaz, başı Nicat'ın göğsünde olduğu halde, birden gözlerini açarak, ona bakıp gülümser ve bu anda o, son derece mutlu görünmektedir. Tatlı bir fısıltı ile) Nicat, tabancanı çıkar, beni vur.

Nicat: Niçin?

Şahnaz: (Aynı mutlu ifade ile) Ölmek istiyorum... Bu dakikada, bu anda ölmek istiyorum. Bu kısa mutluluğu kendimle beraber ebediyete götürmek istiyorum.

Nicat: (Şakayla) Seni vurdum, diyelim peki kendimi?

Şahnaz: Sen çok yaşa... Senin için çok! (Şakayla karışık) Yaşla-nıp belin bükülünce gelirsın.

Nicat: Nereye?

Şahnaz: (Gülümseyerek) Öteki dünyaya... Benim yanıma...

Nicat: (Şakayla karışık) Hayır, ben o vakte kadar sensiz kalama-mam.

Şahnaz: (Birden başını delikanlının göğsünden kaldırıp, gözlerinin içine bakarak) Şaka yapmıyorsun değil mi?

Nicat: Hayır!

Şahnaz: Bak, inanırım ha!

Nicat: İnan, Şahnaz!

Şahnaz: Ah! Adımı ne kadar tatlı söyledin. (Coşkun bir heyecanla delikanlıyı öper.) Sevgilim, avcım! Ben ölsem de, kalsam da seninim... Ancak daha ölmek istemiyorum. Çok mutluyum! Bu geceden itibaren sen benim kocamsın! (Bağırır) Gülgez!

Gülgez: (Gülgez yürüyerek gelir) Ne oldu, Hanım.

Şahnaz: (Aynı heyecanla) Çabuk, acele et, semaveri bahçeye çıkar, pilav kazanını astır üstüne. Komşudan molla'yı çağır, ben Nicat'la evleniyorum.

Gülgez: Allah mutlu etsin, Hanımım, ancak molla kaçtı.

Şahnaz: (Garip bir hayretle Nicat'a bakar) Fakat molla olmadan nasıl olacak?

Nicat: (Gülümser) Problem değil. Bizim alayda kızıl molla var.

Şahnaz: Kızıl molla mı? (Kahkaha ile güler) Kızıl molla!.. Şahnaz Hanım'ın nikâhını da Kızıl molla kıysın!

Tekrar kahkaha ile gülererek, kendini Nicat'ın kolları arasına bırakır. Işık söner. Müzik. Işık yandığı zaman Büyük Bey'in malikâne-sinde Nicat'ın odası. Burası, aynı zamanda komiser Nicat Baltacıoğlu-nun geçici çalışma odasıdır. Nicat arka kapıdan süratle içeriye girerek, masanın üstündeki küçük zile basar. Teğmen içeriye girer.

Teğmen: Emredin, yoldaş komiser.

Nicat: Karyagin tarafından haber var mı?

Teğmen: Askerlerimiz dün gece Karyagin'den geçerek, Cebrayıl ve Kubadlı kasabalarına girdiler.

Nicat: (Haritaya bakarak) Peki, Zengilan ne oldu?

Teğmen: Henüz bir malumat yok. Kürdmahmudlu Bayram Bey geldi.

Nicat: Yalnız mı?

Teğmen: Hayır, sekiz atlı ile.

Nicat: Neredeler?

Teğmen: Atlıları bir az ilerde durdular. (Manalı tebessümle) Görünen o ki, her ihtimale karşı... Ama Bey kendisi kapıda bekliyor...

Nicat: Bey'i içeriye al, hürmette kusur etme.

Teğmen: Baş üstüne! Ancak, yoldaş komiser kendisi de, atlı-ları da silahlıdır.

Nicat: Önemli değil. (Teğmen çıkar. Nicat üniformasının açık düğ-mesini ilikler. Bayram Bey içeriye girer. Belinde tabancası vardır. Nicat kapıya doğru onun önüne yürür) Hoş geldiniz, Bayram Bey. (El tutuşurlar)

Bayram Bey: Ben aslında bey değilim. Obamızda bana meşedi⁶ Gülmemmed oğlu Bayram derler. (*Şakayla karışık*) Ancak istirham ederim yanlış anlamayın ki, ben korktuğum için bey sözünden içtinap ediyorum.

Nicat: Sizin korkak birisi olmadığınızı, bütün tercümeyle halinizi biliyorum. (*Bayram Bey sessiz bir şekilde hafifçe başını eğer*) Rica ederim, oturunuz. (*İç tarafta yer gösterir. Lakin Bayram Bey pencereye yakın oturur*) Bey, ben biliyorum ki, siz Karabağ civarında tanınmış yiğit bir adamsınız. Onu da bilirim ki, müsavat hükümetinin bölge reisi olduğunuz zamanda ahaliyi başka reisler kadar incitmemişsiniz.

Bayram Bey: (*Gülümseyerek*) Demek ki, biraz, incitmişim.

Nicat: İncitmeden yapamazdınız, bey. Çünkü bunu sizden, sizin tabi olduğunuz sınıfın menfaatleri talep ediyordu.

Bayram Bey: Müsavat hükümetinin esas gayesi insanlar arasında kardeşlik, eşitlik sağlamak idi... Eğer, biz cemiyeti sınıflara bölseydik, insanları birbirilerine düşman ederdik.

Nicat: (*Sert, coşkun, heyecanlı*) Toplum, sizin iradenize bağlı olmadan, çoktan sınıflara bölünmüştü. Eğer, sizin hükümetiniz insanlar arasında kardeşlik, eşitlik oluşturmak istiyorsa, niçin ilk günden itibaren yetkilerini büyük sermayedarların ve zenginlerin eline verdi?

Bayram Bey: Biz onlarla işbirliği yapıyorduk. Onlara ihtiyacımız vardı.

Nicat: Bunların hepsi boş sözler, Bayram Bey. Görüyorsunuz ki, Rusya üç yıldır toprak ağaları olmadan, kapitalistsiz yaşayabiliyor. (*Kısa ara*) Bey, bana gelen malumata göre, siz 1919 yılında gizli bir iş için Bakü'den Karabağ'a gelmiş meşhur bir devrimciyi ölümden kurtarmışsınız. Beyler onun kim olduğunu anlayınca öldürtmek istemişler. Demek ki, siz adalet hissinizi kaybetmemişsiniz. Onun için de, size soruyorum: Şura hükümetine namusunuzla hizmet etmek istiyor musunuz?

⁶ **Meşedi:** İran'daki kutsal yerleri ziyaret eden kimseye verilen ad.(A.N.)

Bayram Bey: Şura hükümeti bana inanır mı ki?

Nicat: Mademki, siz inkılâp zamanı başka beyler gibi bize karşı silah kullanmadınız, mademki, gücümüzü görünce, Araz'ın diğer tarafına kaçmadınız, mademki, benim çağırma cevap verip geldiniz, demek ki, kendinizi suçlu olarak görmüyorsunuz. Ona göre de, bizim size inanmama hakkımız yoktur.

Bayram Bey: Benim size nasıl bir yardımım olabilir ki?

Nicat: Sizin devlet işlerinde tecrübeniz var. Ben size şehir icra komitesi başkan yardımcısı vazifesini teklif ediyorum. Başkan genç ve tecrübesizdir. Sizin ona yardımcı olmanızı istiyorum.

Bayram Bey: Diyorlar ki, siz belli bir zaman sonra bütün zenginleri, tüccarları, malı mülkü çok olan toprak ağalarının hepsini öldürecekmişsiniz.

Nicat: Bunlar hepsi düşmanlarımızın halk arasında yaydığı şayialardır. Kim ki bizim dosdoğru olan işlerimizin aleyhine olup, zor kullanıyorsa, demek ki o, adaletin, insanlığın düşmanıdır. Düşmanı ise, bilirsiniz ki, kucaklayarak öpmezler. (*Kısa ara*) Ne düşünüyorsunuz?

Bayram Bey: Teklifinizi kabul ederim. Ancak bir şartım var.

Nicat: Buyurun.

Bayram Bey: İster bey, ister han olsun, isterse tüccar olsun, suçu olmayan insanların tutuklanmasına izin vermeyeceğim.

Nicat: Böyle bir şeyi sizden kim talep edebilir ki?

Bayram Bey: Size inanıyorum.

Nicat: Buna çok sevindim.

Bayram Bey: Gidebilir miyim?

Nicat: Hayır, bir az daha oturun, ben evrakları hazırlayayım. (*Diğer eve açılan kapıyı aralayarak bağırır*) Şahnaz! (*Şahnaz gelir*) Bayram Bey'le tanışıyor musunuz?

Şahnaz: O... Elbette, hoş geldin, Bayram dayı!

Bayram Bey hissedilen bir hayret ifadesiyle yerinden kalkarak kızın önüne yürüyerek, selamlaşır.

Nicat: (Bayram Bey'e) Siz sohbet edin. Ben birazdan gelirim.
(Yan eve açılan kapıdan çıkar)

Bayram Bey: (Hala hayret içindedir) Bağışlayın, Hanım kız, ben hiçbir şey anlamadım... Yoksa...

Şahnaz: (Gülümseyerek) Artık ben bu evin geliniyim, Bayram dayı.

Bayram Bey: Kocanız kim? Yoksa komiser...

Şahnaz: Evet. Ancak ben onunla nişanlandığımda komiser değildi. Ağabeyimin avcısıydı.

Bayram Bey: Evet... O hadiseyi duymuştum. Demek, bu aynı oğlandır. Dünyada ne acayip işler oluyor.

Şahnaz: (Şakayla karışık) Gördüğünüz gibi...

Bayram Bey: Büyük Bey'in bu işten haberi var mı?

Şahnaz: Bilmiyorum.

Bayram Bey: (Sinirli) Haber verseniz iyi olurdu!

Şahnaz: Haber vermenin bir manası yoktu, Bayram dayı. Ağabeyim izin vermeyecekti. Ben ise...

Bayram Bey: Anladım. Demek, sen de komünistlerin fikirlerini kabul ettin.

Şahnaz: Onun komünist olması beni hiç ilgilendirmiyor.

Bayram Bey: (Temkinli) Mademki, severek evlendin, Allah hayırlı geçim versin. Kocan kötü bir adama benzemiyor.

Şahnaz: Ancak sizden bir isteğim var, Bayram dayı.

Bayram Bey: Buyur, ne sözün varsa, söyleyebilirsin.

Şahnaz: Büyük Bey'in ortaya çıkması için onu ikna etseniz. Silahını bıraksın. Birkaç adamın Bolşeviklerle vuruşmasının hiçbir manası yok.

Bayram Bey: Bunları ona söyledim, Şahnaz Hanım. Kocanla aranız nasıl? (Şakayla karışık) Belki de aranızda sınıf tartışması oluyordur?

Şahnaz: Eşim benimle haddinden fazla ilgileniyor. Ancak, yine de onun adamları arasında kendimi garip hissediyorum. Şimdi sizi görünce, sanki çoktan ayrı düştüğüm akrabalarımı görmüş gibi oldum.

Bayram Bey: (Derinden nefes alarak) Mühim değil. Mademki, kocanı seviyorsun, onun muhitine de alışırsın.

Şahnaz: Siz ağabeyimi ikna edin, bunlarla barışsın. Şuşa'ya geri dönsün. (Heyecanla) O zaman ne kadar çok sevinirim, biliyor musunuz? Ağabeyime söyleyin, ben onların emniyetinde olacaklarına kefilim. (Nicat gelir)

Nicat: Şahnaz, sen niçin misafirimize çay getirmedin?

Şahnaz: Oy, sohbete dalmışım...

Bayram Bey: Rahatsız olmayın, çay içmiştım.

Nicat: (Bayram Bey'e) Bütün evraklarınız hazırdır. Buyurun. (Evrakları verir) Yarın sabahtan işe başlamanız gerekiyor. Siz, firar ederek bize silah çekenlere önce sulh yolunu gösterin. Kabul etmezlerse, amansız olun! Şahsen, kendiniz Büyük Bey'in yanına gidin, ona söyleyin ki, eğer, kendi rızasıyla teslim olursa, devrim hükümeti bunu dikkate alacaktır.

Bayram Bey: Ben sizin ve Şahnaz Hanım'ın sözlerini ona ileteceğim. Şimdilik hoşça kalın. (Çıkar)

Şahnaz: Büyük Bey teslim olursa tamamen emniyette olacağını neden vaat etmedin?

Nicat: (Derinden nefes alarak) Bunu yapamazdım, Şahnaz. Bu mahkemenin vereceği bir karardır.

Şahnaz: Ama sen burada olağanüstü yetkilere sahipsın!

Nicat: Öyle olsa da bununla beraber, ben de devrim kanunlarına tabiyim.

Şahnaz: Senin hareketlerinde bir soğukluk, bir acımasızlık hissediyorum, Nicat!

Nicat: (Sigarasının dumanını pencereden dışarıya savurarak) Sana karşı mı?

Şahnaz: Hayır.

Nicat: O halde bu niçin seni etkiliyor?

Şahnaz: (Heyecanla) Bu bana acı veriyor!

Nicat: Ama neden!

Şahnaz: Bilmiyorum. Sanki sen artık beni sevmiyorsun! Sanki o genç avcı değilsin!

Nicat: (Şakayla karışık) O genç avcı Tophane ormanında kaldı.

Şahnaz: (Ümitsiz ve üzgün) Doğru mu?

Nicat: Şaka yapıyorum. Ben seni seviyorum ve her zaman da seveceğim. (Onu öper)

Şahnaz: İnanmıyorum! İnanmıyorum! Bana öyle geliyor ki, bizim sevgimiz senin insanlara karşı olan bu acımasızlığının içinde eriyip, yok olacak.

Nicat: (Ciddi) Hayır, Şahnaz, ben herkese acımasız değilim. Tekrar ediyorum, kim bizim fikirlerimizi kabul ederse, bize katılırsa, o bizim dostumuz, kardeşimizdir...

Şahnaz: (Onun sözünü keserek) Niçin ideolojinizi başkalarına zorla kabul ettirmek istiyorsunuz?

Nicat: Biz fikirlerimizi kimseye zorla kabul ettirmiyoruz, Şahnaz! İdeolojimizin dünyada en doğru ve adaletli olduğuna inandığımız için herkesi ona katılmaya davet ediyoruz.

Şahnaz: (Heyecanlı ve dalgın) Hiçbir şey anlayamıyorum, hiçbir şey... Hareketlerinizdeki acımasızlık beni çok korkutuyor.

Nicat: Acımasızlık... Bizi asırlarca sömürürken, bize eziyet ederken, bize nefretle «hizmetçi, köle» deyip alçalttıklarında, vatanımızı, varımızı yoğunumuzu elimizden alıp, yurdumuzu sahipsiz bıraktıklarında, ana bacımızı çöllere saldıkları zaman hiç kimse bizi görmüyordu. Bizim de insan olduğumuz kimsenin aklına gelmiyordu. Şimdi ise, bizden merhamet, insanlık talep ediyorlar. Bizi demir gibi soğuk olmakla suçluyorlar. (Keskin bir hareketle Şahnaz'a doğru döner, elinden tutarak oldukça samimi ve duygulu bir

ifade ile) Beni bağışla, Şahnaz! Bu sözler seninle ilgili değil! Sen kimsesiz, yoksul bir oğlanı seviyordun. Demek ki, senin için önemli olan insan idi. Ben de bu insanın mutluluğu için çalışıyorum. Bizim inkılâbımız insanlık tarihinde öyle bir dönüş noktasıdır ki, ona karşı olan hiçbir hareketi bağışlamak mümkün olamaz!

Perde.

ÜÇÜNCÜ PERDE

Sekizinci Sahne

Nicat çalışmaktadır. Teğmen içeriye girer.

Teğmen: Yoldaş komiser, üç gün önce teslim olarak, bizim tarafımıza geçen Kaçak Şahmar güpegündüz Hüseyin Bey'in evine baskın yaparak, bütün kıymetli eşyalarla beraber, iki çocuk anası olan genç karısını da zorla götürmüştü.

Nicat: Peki, Hüseyin Bey neredeymiş?

Teğmen: Hüseyin Bey biz geldiğimiz zaman kaçmıştı. Şu anda nerede olduğu bilinmiyor.

Nicat: Kaçak Şahmar'ı, yerin dibinde de olsa, bulup derhal askeri mahkemeye çıkarıp halkın önünde kurşuna dizmek lazım! Anlaşıldı mı?

Teğmen: Emredersiniz, yoldaş komiser.

Nicat: Gidebilirsin.

Teğmen çıkar. Karagözlü delikanlı içeriye girer.

Karagözlü delikanlı: Yoldaş komiser, bir köylü sizi görmek istiyor.

Nicat: Bırak gelsin.

Karagözlü delikanlı çıkar. Hasan Ali Efendi içeriye girer.

Nicat: (Süratle yerinden kalkarak elini öper) Hoş geldin, baba. (Hasan Ali Efendi bir heykel sessizliğinde ayakta durup oğluna bakar) Nasılsın, baba?

Hasan Ali: On gün olmuş geleli, şimdi mi soruyorsun? Yoksa Gülablı köyünü şanına yakıştıramadın mı?

Nicat: Baba, kızmaya hakkın var. Sağ selamet olduğunuzdan haberim vardı. Kendim de ha şimdi giderim, ha bir saat sonra giderim, derken her defasında bir iş çıktı. Şimdi devrim karşıtlarıyla şiddetli çatışmalar oluyor.

Hasan Ali: Onun için mi, Büyük Bey'in kız kardeşiyle evlendin?

Nicat: Sen de biliyorsun baba, benim onun kız kardeşiyle aramdaki mesele çok eskiye dayanıyor.

Hasan Ali: Namuslu bir evlat babasının evini yurdunu dağıtan, dost düşman önünde rezil kepaze eden namert düşmanın bacasını almazdı!

Işık bir an diğer evde bu konuşmayı heyecanla dinleyen Şahnaz'ı aydınlatır.

Nicat: Kızın bunda ne suçu var ki baba. Kardeşi ağabeyinin, hem de Büyük Bey gibi birinin yaptıklarından nasıl sorumlu olabilir ki?

Hasan Ali: Düşmanın büyüğü, küçüğü yoktur. Düşman düşmandır! (Öfkeyle) Pekâlâ, benim ne suçum vardı? (Şahnaz heyecanla dinler) Adam olan ecdadının namusunu bir kadin için satmaz!

Nicat: Yanlışın var, baba. Büyük Beyin bacası da onun esaretinde idi... Eğer, ben onlar için avcılık yaptığım zamandan, o kızın nasıl bir kalbe sahip olduğunu bilmeseydim...

Hasan Ali: (Öfkeyle sözünü keser) Boş ver bu kibar sözleri! Adam gibi konuş! Kadının dili şeytanın dilidir. Onun hilesine düşmemek için adam olmak gerekir! (Şahnaz heyecanla dinler)

Nicat: (Derinden nefes alarak) Sağlık olsun, baba... Vakit gelir, görürsün, o, ne kadar iyi bir kızdır!

Hasan Ali: (Birden merakla) Sen onunla nikâhlandın mı yoksa?

Nicat: Elbette.

Hasan Ali: Nikâhınızı kim kıydı?

Nicat: Kızıl molla.

Hasan Ali: (Tehditle). Benimle dalga mı geçiyorsun, mollanın da kızılı, beyazı mı olur?

Nicat: (Gayri ihtiyari gülümseyerek) Elbette!

Hasan Ali: Nerdeymiş o kızıl molla?

Nicat: Bizim alayda.

Hasan Ali: Allaha şükür ki, onun nikâhını bizim molla kıymamış! Bugünden tezi yok, kov gitsin! (Şahnaz dinlemektedir)

Nicat: Bu nasıl bir şaka, baba?

Hasan Ali: (Öfkeyle) Sen benim ömrümde şaka yaptığımı gör-dün mü? Sana kov gitsin, diyorum!

Nicat: (Heyecanla) Bu mümkün değil, baba.

Hasan Ali: Ne demek, mümkün değil?

Nicat: (Heyecanla) Çünkü ben onu seviyorum. O da beni seviyor. Bana güvendi...

Hasan Ali: Sen erkeksin! Eğer, o, senin kalbinin bir parçasıysa, o parçayı kes at, Büyük Bey görsün ki, bir olan Allah haksızlığı karşılıksız bırakmıyor!

Nicat: (Heyecanla) Senin dediklerin Büyük Bey'in yaptığı haksızlıkların karşılığı olamaz, baba. Bu da bir haksızlıktır. Ben günahsız, zayıf bir kızı ağabeyinin cinayetlerine kurban veremem! Ben adalet uğrunda mücadele ettiğim halde, nasıl böyle bir adaletsizlik yapabilirim?

Hasan Ali: Büyük Bey'in İngiliz bankalarında milyonları var. Gidip yine keyfi dilediği gibi yaşayacak, benim ise kanım yerde kalacak! Anlıyor musun? (Derin bir kinle) Onun ba-

cısını bir katıra bindir, yanına gönder. Onun da ciğeri kıyamete kadar yansın!

Nicat: (Sert bir temkinle) Baba, sana söyledim, bu mümkün değil.

Hasan Ali: (Hiddetle) Bağırma! Emeklerim haram olsun! Yoksa kapıda asker durur diye senden korkup çekineceğimi mi zannediyorsun? Bu günden itibaren senin gibi bir oğlum yoktur! Büyük Bey'in yurdunu, yuvasını dağıtıp el kapılarına muhtaç ettiği ananın sütü, sana haram olsun! (Aynı öfkeyle geri döner ve çıkar. Nicat yerinde donup kalır. Birden yan kapı açılır. Şahnaz gelir. Nicat'ın gözü hala kapıdadır. Sanki Şahnaz'ı görmüyor gibidir)

Şahnaz: (İlerleyip Nicat'ın elinden tutar) Konuşmalarınızı dinledim. Acılarını anlıyorum, Nicat! Senin bütün arkadaşların gibi baban da beni düşman olarak görüyor. Baban da benden nefret ediyor. Ona için de, beni bırak, çıkıp gideyim.

Nicat: (Tamamen şüursuz bir halde) Nereye gideceksin?

Şahnaz: Uzaklara... Hiç kimsenin beni tanımadığı bir yere.

Nicat: (Kendine gelerek) Hayır, Şahnaz, hiçbir yere gitmeyeceksin! Babamın söylediklerine de incinme...

Şahnaz: Ben kimseden incinmiyorum. Ancak buralardan gitmek istiyorum. Bir suçlu gibi kimsenin yüzüne bakamıyorum. Nedense kendimi suçlu hissediyorum. İnsanların bakışları beni mengene gibi sıkıyor. (İsyarla) Benim yüzümden babanla düşman olmanı istemiyorum.

Nicat: Zamanı gelince, babam da yanlışını anlayacaktır. İnkılâbın manasını, herkese birden anlatmak kolay değil. Sen babamı kınama. Çar idaresi, ağalık sistemi onun kemiklerine kadar işlemiş.

Teğmen içeriye girer.

Teğmen: İzin verin, yoldaş komiser.

Nicat: Gelebilirsin.

Şahnaz çıkar.

Teğmen: Yoldaş komiser, şimdi gelen bir habere göre Kaçak Bahadır ve adamları Tophane ormanında görülmüşler.

Nicat: Emin misiniz?

Teğmen: Evet.

Nicat: O zaman hazırlanın, onunla görüşmeliyiz.

Teğmen: Ne zaman?

Nicat: Bu gün.

Teğmen: Ne kadar adam götürelim?

Nicat: Yalnız ikimiz gideceğiz.

Teğmen: Bu tehlikeli olabilir.

Nicat: (Ciddi) Biz onunla çocukluk arkadaşız.

Teğmen: Kaçağa güvenmek doğru olur mu, yoldaş komiser?

Nicat: Göreceğiz.

Teğmen: Bu çok büyük bir risk, yoldaş komiser!

Nicat: (Ciddi) Gidin ve iki güzel at eyerleyin.

Teğmen: Rehber götürmek gerekir mi?

Nicat: Gerek yok, Tophane ormanlarının rehberi benim. Gecikmeyin!

Teğmen: Baş üstüne!

Nicat: Rehman'ı da buraya gönder. (Teğmen çıkar. Nicat sigara sarmaya başlar. Rehman Karagözlü delikanlı gelir)

Karagözlü delikanlı: (Nicat'ın sigara sardığını görerek) Bende iyi sigara var, yoldaş komiser. (Cebinden bir kutu pahalı sigara çıkarıp Nicat'a uzatır)

Nicat: (Sigarasını sarmaya devam ederek) Nereden buldun bunu?

Karagözlü delikanlı: (Gülümseyerek) Hediye ettiler.

Nicat: Kim hediye etti?

Karagözlü delikanlı: Sevgilim, yoldaş komiser.

Nicat: Senin burada sevgilin mi var?

Karagözlü delikanlı: Evet, yoldaş komiser.

Nicat: Kimdir, söyler misin?

Karagözlü delikanlı: Tabi, yoldaş komiser, adı Gülgez!

Nicat: Bizim Gülgez mi?

Karagözlü delikanlı: Evet, yoldaş komiser. Şahnaz Hanım'ın arkadaşı.

Nicat: (Gülümseyerek) Öyle... Gülgez iyi bir kızdır.

Karagözlü delikanlı: (İftiharla) Alın, bundan için, yoldaş komiser. Büyük Bey'in sigaralarındandır.

Nicat: (Sardıği sigarayı ağzına koyup yakarken şakayla) Bey sigarası içerse kötü şeyler öğreniriz.

Karagözlü delikanlı: Bey sigarası adama keyif veriyor, yoldaş komiser.

Nicat gülümseyerek sigarasından bir nefes çeker.

Karagözlü delikanlı: (Tereddütle) Yoldaş komiser, bir şey söyleyebilir miyim?

Nicat: (Saatine bakarak) Elbette.

Karagözlü delikanlı: Yoldaş komiser, biz evlenmek istiyoruz...

Nicat: Doğru mu?

Karagözlü delikanlı: Evet.

Nicat: (Neşeli) Çok güzel bir fikir! Düğünü ne zaman yapmayı düşünüyorsunuz?

Karagözlü delikanlı: Ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olur, yoldaş komiser.

Nicat: (Gülümser) Oldu! Düğününüzü ben yapacağım! Çoktandır Cabbar'ın sesini duymuyorduk! Şimdi ben teğmenle bir yere gitmeliyim. Belki de gece gelmeyiz. (Şakayla) Sen bizim kızlara mukayyet ol, ortalık karışık. Gelince, düğün için konuşuruz.

Karagözlü delikanlı: (Sevinçle) Yaşa, komiserim! (Sigara kutusunu tekrar uzatır) Ne olursunuz, benim için alın, yoldaş komiser.

Nicat: (Şakayla) Senin için almıyorum.

Işık azalır. Derhal da güçlenir. Aynı sahne. Karagözlü delikanlı ve Gülgez.

Karagözlü delikanlı: (Sevinçle) Evlenmek istediğimizi biraz önce yoldaş komiserle söyledim.

Gülgez: (Sevinçle) Yalan söylemiyorsun değil mi?

Karagözlü delikanlı: Mesleğim hakkı için!

Gülgez: Ne dedi?

Karagözlü delikanlı: Dedi ki: «düğün benden»!

Gülgez: Keşke düğünü çabuk yapmak istediğimizi, söyleseydin.

Karagözlü delikanlı: Söyledim.

Gülgez: Ne dedi?

Karagözlü delikanlı: Güldü... Dönünce düğün hakkında konuşuruz, dedi. Bir de, Cabbar'ın sesini işitmeyeli çok oldu, dedi.

Gülgez: Cabbar Karyağdıoğlu mu?

Karagözlü delikanlı: Evet...

Gülgez: O kadar büyük bir düğün yapmaya bizim imkânımız yeter mi?

Karagözlü delikanlı: Yeter, komiser yardım edecek. (Onun elinden tutarak) İzin ver, bir kere seni öpeyim.

Gülgez: Olmaz.

Karagözlü delikanlı: Niçin?

Gülgez: Hele daha hakkın olmayan şeye el uzatıyorsun.

Karagözlü delikanlı: Mesleğim hakkı için yapmıyorum. (Gülgez yüzünü ona doğru çevirir. Delikanlı çok ihtiyatla öper. Sonra bir daha öpmek ister. Ancak bu defa Gülgez yüzünü kaçıırır)

Gülgez: Bu kadar yeter...

Karagözlü delikanlı: Bir defacık daha...

Gülgez: Olmaz, eskir...

Karagözlü delikanlı: Merak etme, eskimez.

Gülgez: Olmaz, vesselam!

Karagözlü delikanlı: Düğünden sonra da olmaz mı diyeceksin?

Gülgez gülümseyerek, «hayır» manasında başını sallar. Karagözlü delikanlı

«ah» çeker. Gülgez kahkahayla gülerek okumaya başlar.

Adım kara kız,
Özüüm kara kız,
İşitmirem söz.

Gülgez: (Onun elini okşayarak) Düğünden sonra seni çok seveceğim, pervane olup başından ayrılmayacağım. Kendimize küçük bir ev kurarız.

Karagözlü delikanlı: Ama ben önce okuyacağım. Komiser dedi ki, devrim karşıtları bastırıldıktan sonra seni okumaya göndereceğim.

Gülgez: (Hayretle) Okumak mı?

Karagözlü delikanlı: Evet, istersen beraber okuruz.

Gülgez: Doğru mu söylüyorsun?

Karagözlü delikanlı: Hakikaten istiyor musun?

Gülgez: Oy, elbette. Şahnaz Hanım, bana çok zekisin, derdi. Biraz da ders vermişti.

Karagözlü delikanlı: (Sevinerek) Doğru mu? Harfleri tanıyor musun?

Gülgez: Eh... Hatta kitap bile okuyorum. Sen Azerbaycan'ın neresindensin?

Karagözlü delikanlı: Ben Azerbaycanlı değilim, Çeçenim.

Gülgez: Nesin?

Karagözlü delikanlı: Çeçen!

Gülgez: (Korkmuş gibi) Yani, Müslüman değil misin?

Karagözlü delikanlı: (Gizliden şakayla) Hayır!

Gülgez: (Çok ciddi) Doğru mu söylüyorsun? (Karagözlü delikanlı başı ile tasdik eder) O zaman sür atını buradan!

Karagözlü delikanlı: O ne demek?

Gülgez: Bu o demek ki, ben seninle evlenmiyorum, anladın mı?

Karagözlü delikanlı: Niye?

Gülgez: Çünkü sen kâfirsin! Ölmüşdü Hankişi... Gülme, doğru söylüyorum.

Karagözlü delikanlı: Şaka yapıyorum. Ben de Müslüman'ım.

Gülgez: (Sevinir). Böyle yalan mı olur!

Karagözlü delikanlı: Meslek hakkı... Ancak, doğrusu, Müslüman demenin, ne demek olduğunu bilmiyorum. Sen biliyor musun?

Gülgez: Elbette. Müslüman bir insan, namaz kılar, oruç tutar, cin gördüğünde bismillah der.

Karagözlü delikanlı: Onları ben de duydum. Fakat manalarını bilmiyorum, sen biliyor musun?

Gülgez: Nereden bileceğim, molla değilim ki...

Karagözlü delikanlı: (Kahkahayla gülerek) Biliyor musun ne var, ben Çeçen'im, sen de Azerbaycanlı. Birbirimizi severiz, vesselam!

Işık söner.

Dokuzuncu Sahne

Tophane ormanı. Sahne arkasında at sesleri duyulur.

Birinci kaçak: Durun, kimsiniz?

Nicat'ın sesi: Biz Bahadır'ın yanına geldik.

Birinci kaçak: Atlardan inin. Silahlarınızı verin.

Nicat: Silahsız geldik.

Sahne aydınlandığında Tophane ormanında Kaçak Bahadır'ın karagâhı görünür. İki adam silâh altında Nicat'la teğmeni götürürler. Kaçak Bahadır kulübeden çıkar. Nicat'ı görünce hayret eder.

Kaçak Bahadır: Nicat! Doğru mu görüyorum, bu sen misin?

Nicat: (Gülümser) Gördüğün gibi, burada olduğuma göre, evet. (Kucaklaşırlar)

Kaçak Bahadır: Ben zannediordum ki, senin kemiklerin çoktan toz olmuştur.

Nicat: (Kendine ve Bahadır'a işaret ederek şakayla karışık) Bilirsin, bizi öldürmek o kadar da kolay değildir...

Kaçak Bahadır: Bu kadar yıldır, nerelerde idin, Nicat?

Nicat: Uzun hikâye, Bahadır, sonra müsait bir vakitte konuşuruz. (Şakayla karışık) Şimdiyse, Azerbaycan hükümetinin üyesi Baltacıoğlu olarak seninle konuşmaya geldim.

Kaçak Bahadır: Evet... Demek ki, Baltacıoğlu dedikleri sensin. Geldiğin çok iyi oldu, Nicat... Yoksa bu gece Baltacıoğlu'nu evinde ziyaret etmek, buraya almak istiyorduk.

Nicat: Neden?

Kaçak Bahadır: Bizim yoldaşlardan üçü bir şeyler almak için kıyafetlerini değiştirip şuşa pazarına gitmişlerdi. Sizin adamlar onları tanıyıp tutuklamışlar. Baltacıoğlu'nu onlarla takas yapacaktık.

Nicat: Anlaşıldı. O adamlar, tutsak olsalar da, emniyettedirler.

Kaçak Bahadır: Fakat bu gibi tutukluları derhal kurşuna dizdirmiyor musunuz?

Nicat: Kurşuna dizdiklerimiz de oldu... Lakin hemen değil. Mahkemeye çıkmadan kimseyi cezalandırmıyoruz! Ancak ben çok hayret ediyorum, sen niçin hala kaçaksın? Azerbaycan'da hükümet değişikliğinden sonra bu kadar vakit geçmesine rağmen niçin teslim olmuyorsun?

Kaçak Bahadır: Benimle bu konuda mı konuşmaya geldin?

Nicat: Evet. (Kısa ara)

Kaçak Bahadır: Niçin, ortaya çıkmamı istiyorsun?

Nicat: Birincisi, yeni hükümetin bir üyesi olarak ülkede emniyet, huzur ortamı oluşturmak istiyorum. İkincisi, senin ne kadar değerli birisi olduğunu bildiğim için hayatının boş

yere heder olmasını istemiyorum. Ancak, artık senin hükümetten kaçmanın bir manası yoktur.

Kısa ara.

Kaçak Bahadır: Var, Nicat! Var!

Nicat: Peki, siz ne istiyorsunuz?

Kaçak Bahadır: Biz müsavat gibi dar kafeste kısılp kalmak istemiyoruz. (Kızgınlıkla) Biz daha uzaklara gideceğiz, Nicat! Biz halkımızı özgür ve bağımsız görmek istiyoruz!

Nicat: (Derinden nefes alarak) Pekâlâ, size göre biz ne istiyoruz?

Kaçak Bahadır: (Hararetle) Kurduğunuz hükümetin programında esas meselenin üzerinden sessizce geçiliyor!

Nicat: Nedir o esas mesele?

Kaçak Bahadır: Azerbaycan'ın bağımsızlığı! Sen yeni hükümetin Azerbaycan'a bağımsızlık vereceğine inanıyor musun?

Nicat: Bütün varlığımla! Eğer, inanmasaydım, o kadar eziyet çeker miyim? (İnançla) Azerbaycan müstakil, bağımsız bir cumhuriyet olacaktır! Sen öz toprağının, servetinin, ana dilinin sahibi olacaksın. Artık Azerbaycan köylüsüne tercüman gerekmeyecek, kardeşim. (Kısa ara) Eminim ki, senin etrafına toplananların hepsi çarın zulmünden kaçmış insanlardır. Onların evde çocukları, ihtiyar anne babası vardır. Onları boş yere kırdırmaya hakkın yoktur. Halkın geleceğini fantezilere bağlamak mümkün değildir! Onlar sana inanıyorlar. (Uzun ara)

Kaçak Bahadır: Öyleyse, onları çağıralım. (Yüzünü ormana doğru çevirerek bağırır.) Ey Kaçaklar! Buraya toplanın! (Tepe-den tırnağa kadar silahlı olan kaçaklar ağaçların arasından çıkıp onlara yaklaşırlar)

Kaçak Bahadır: Kardeşler! Karşınızda duran bu adam Bakü'de yeni kurulan hükümetin üyesidir. (Kaçaklar arasında hareket) Buraya sizi dağdan indirmeye gelmiştir!

Birinci kaçak: Sonra da hepimizi Cıdır yaylasında sıraya dizip

kurşunlasınlar. Bedava peynir fare kapanında bulunur.⁷

İkinci kaçak: (*Birinci kaçığa*) Biraz dur bakalım. (*Kaçak Bahadır'a*) Peki sonra ne olacak?

Kaçak Bahadır: Evinize köyünüze dönerek helal işinizle meşgul olmanızı istiyor.

Üçüncü kaçak: Biz buraya gelmeden önce işimizde gücümüzde değil miydik?

Dördüncü kaçak: Yoksa yeni hükümete vergi ödeyecek adam mı lazım?

Kaçak Bahadır: (*Sert*) Yeni hükümet kendisinin işçi ve köylülerin hükümeti olduğunu söylüyor!

Dördüncü kaçak: (*Nicat'ı göstererek Bahadır'a*) Misafirimiz neredendir?

Kaçak Bahadır: Bu delikanlı Gülab'lı Hasan Ali'nin oğludur.

Beşinci kaçak: Baltacı Hasan Ali'nin mi?

Kaçak Bahadır: Evet.

Yaşlı kaçak: Büyük Bey'in bacasını alan bu mudur?

Nicat: (*İleri doğru çıkarak*) Evet, benim!

Beşinci kaçak: Evet, demek, yeni kurulmuş işçi köylü hükümeti Büyük Bey'le hemen akraba oldu. (*Kaçaklar gülişürler*)

Nicat: Kardeşler, benim Bey kızıyla evlenmemim meselemizle bir alakası yok.

Beşinci kaçak: Aldıktan sonra elbette alakası olmaz. (*Nicat'a*) Senin kaynın vergiyi bir ay geciktirdiğim için gözümün akı kararı bir çift öküzümü Nikolay'ın temsilcisine satırıp, çocuklarımın rızkını elimden aldı.

Üçüncü kaçak: Beylik ormanından kış vakti bir yük odun götürdüm diye bey bana üç yıl ceza verdirip Sibiryaya sürgüne göndertti.

⁷ Asıl metindeki "Xeyr, keçel suya getmez." ifadesi yerine kullanılmıştır. (A.N.)

Birinci kaçak: Ben Karabağ'da en iyi at sayılan alacalı kısırağı Büyük Bey'in akrabası Yunus Bey'e satmadım diye hayvanı gece herkesin gözü önünde satırla lime lime doğradılar. (*Bağırır*) Allahsızlar! (*Kaçaklar arasında sesler yükselir*)

Kaçak Bahadır: (*Bağırır*) Sakin olun! Nicat'a sizden az zülüm yapılmadı. Biz hepimiz ezilmiş insanlarız. Hepimiz çarın zulmünden kaçarak burada toplandık. Hiç bir zaman helal emeğiyle yaşayan adamlara dokunmadık.

Birinci kaçak: (*Kaçak Bahadır'a*) Sen her zaman yoksulların, elsiz ayaksızların yardımına koşun.

Kaçak Bahadır: Evet, şimdi yeni hükümet size bağımsızlık, iş, toprak teklif ediyor. (*Kısa ara*)

İkinci kaçak: Peki, senin fikirlerine ne oldu?

Üçüncü kaçak: Vaatlerin ne oldu?

Kaçak Bahadır: (*Müteessir*) Ben yıllardan beri çoluk çocuğundan ayrı düşen, gece gündüz at sırtında uyuklayan, yürekleri dertle dolu olan sizlerin bu azaplı yollarda yaşlanıp kimseye el açmanızı istemiyorum. Onun için de, yeni hükümetin çağrısını kabul edin! Doğrusunu bilmek isterseniz, Nicat bugün buraya gelmeden önce ben de bu konuyu düşünüyordum. Dağın! Evinize, çoluk çocuğunuza dönün!

Birinci kaçak: Peki sen ne yapacaksın?

Kaçak Bahadır: (*Derin nefes alarak*) Artık bana bağlı kalmayın, ben ne yapacağımı sonra düşüneceğim.

İkinci kaçak: Hayır, biz sensiz gitmeyiz. (*Sesler yükselir*)

Kaçak Bahadır: Kardeşlerim!

Beşinci kaçak: Eğer, gitmemiz gerekiyorsa, sen de bizimle geleceksin! Bizimle! Bizimle!

Kaçak Bahadır: (*Amirane bağırır*) Sessiz olun! (*Sessizlik*) Pekâlâ, ben de sizinle geliyorum!

Üçüncü kaçak: Biz sizinle cehenneme de olsa gideriz.

Nicat: Siz cehenneme gitmiyorsunuz, kardeşler! Siz insanlığın

bin yıllardan beri hasretinde olduğu aydınlık dünyaya gidiyorsunuz!

Birinci kaçak: (İleriye doğru yürüyerek ağır ve temkinli bir ifade ile Nicat'a). Kardeşim, gördüğüm kadarıyla sen hem akıllı, hem de yiğit birisine benziyorsun. Şunu bil ki, ben ömrümde çok aldandım. Çok tatlı vaatler duydum. Vaktiyle Kaçak Nebi'nin, Kaçak Süleyman'ın yatağı olan bu Tophane ormanında yemin ederim ki, eğer, bu yeni hükümet de beni aldatırsa, nerede olursan ol, seni bulup öldüreceğim!

Nicat: (Sert). Yeni hükümet yalan üzerinde kurulmuş dünya ile savaşıyor!

Kaçak Bahadır: (Emir verir) Haydi, atlara binin!

Onuncu Sahne

Işık söner. Yandığı zaman Şahnaz odada pencerenin önünde durmuş, sisler içinde zar zor seçilen Tophane ormanına bakmaktadır. Yüzünde korku ve endişeyle karışık durgun bir ifade vardır. Arka kapıdan Gülgez içeriye girer. Şahnaz ürpererek geriye döner.

Şahnaz: (Endişeli) Ne oldu?

Gülgez: Hiç bir şey, Hanım.

Şahnaz: Peki, niye bana öyle bakıyorsun?

Gülgez: Nasıl, Hanımım?

Şahnaz: (Sanki birden uykudan ayılarak, tekrar Tophane ormanına bakar) Görüyor musun, Tophane ormanı sanki büyümüş gibi...

Gülgez: (Korkmuş halde) Bismillah de, Hanım. Ne büyüsü! Üstüne sis çökmüş...

Şahnaz: Biliyor musun, Nicat niye gecikti?

Gülgez: Benim karagözlü delikanlıya belki de bu gece gelmeyiz, demiş...

Şahnaz: (Hayretle) Bana niye söylemedi, acaba?

Gülgez: Unutmuştur, herhalde...

Şahnaz: (Sert bir tebessümle) Unutmuş mu?

Gülgez: Hiç bilmiyorum son zamanlarda niye böyle oldunuz, Hanım...

Şahnaz: (Endişelenerek) Nasıl?

Gülgez: Sürekli düşünceler içindesin. Her şeyden şüpheleniyorsun. Sana demiştim, dünyanın en mutlu gelini olacaksın, diye... O seni o kadar çok seviyor ki...

Şahnaz: Ben de onu seviyorum. Ancak onu ne kadar sevsem de, ona ne kadar yakın olsam da, yine de kalbimi sakinleştiremiyorum. Daima anlayamadığım bir endişe içimi sıkıyor.

Nicat'la Kaçak Bahadır beraberce gelirler.

Nicat: Merhaba, Hanımlar. (Bahadır'a işaret ederek Şahnaz'a) Tanıdın mı?

Şahnaz: Bahadır mı?

Kaçak Bahadır: Hoş bulduk, Şahnaz Hanım. Demek, bu dünyada adalet varmış ki, siz birbirinize kısmet oldunuz. (Yanında getirdiği kaplan derisini açarak onun ayaklarının altına atar.) Bu da Kaçak Bahadır'dan size yadigâr olsun.

Gülgez: Kaplan mı?

Şahnaz: (Deriye garip bir dikkatle bakar) Bunu kendiniz mi vurdunuz?

Kaçak Bahadır: Evet.

Şahnaz: Nerede?

Kaçak Bahadır: Soltanbud ormanında.

Şahnaz: Soltanbud ormanında kaplan yaşıyor mu ki?

Kaçak Bahadır: Hayır. Bu nereden kaçtıysa, yolunu şaşırıp oraya gelmiş.

Nicat: Bahadır bunu, hayvan aniden üstüne saldırdığı zaman havada tabancayla vurmuş.

Kaçak Bahadır: (İçten, samimi) Vallahi, üstüme atılmasaydı, vurmazdım.

Şahnaz: (Merakla) Niye?

Kaçak Bahadır: Garip bir hayvana kurşun sıkmak iyi bir şey değildir.

Nicat: (Şakayla) Garibi vurmasaydın, seni parçalayacaktı. (Şahnaz merakla Nicat'a bakar. Sanki onun sözlerindeki manayı anlamaya çalışır)

Kaçak Bahadır: Dünyada öldürmeye mecbur olmaktan kötü bir şey yoktur, Şahnaz Hanım.

Nicat: (Konuşmanın mevzusunu değiştirir) Ee, Gülgez Hanım, işler nasıl gidiyor? Düğüne hazırlanıyor musunuz?

Gülgez: Ağam, Allah için bana Hanım demeyin.

Nicat: Vallahi diyeceğim. Çok acıktık, Şahnaz. Altı saattir at üstündeyiz.

Şahnaz: Hemen şimdi.

Şahnaz ve Gülgez diğer odaya geçerler.

Kaçak Bahadır: Şahnaz Hanım gözüme solgun göründü, hasta değildir, inşallah?

Nicat: Yok, ancak çok düşünüyor.

Kaçak Bahadır: Belki de ağabeyini merak ediyordur...

Nicat: Başka ne sebep olabilir ki... Onun bu hali beni çok üzüyor. Önceki neşeli halinden eser kalmadı.

Kaçak Bahadır: Kolay değil. Büyük bir aile dağıldı. Kardeş, aile...

Nicat: (Derinden nefes alarak) Görüldüğü kadarıyla, insanın mensup olduğu sınıftan ayrılması o kadar da kolay değilmiş. Onu her defa keyifsiz görünce sanki dünya başıma yıkılıyor.

Teğmen gelir.

Teğmen: Emredin, yoldaş komiser.

Nicat: Bahadır Eyvaz oğlu Azərbaycan hökuməti adından Karyagin kazasına polis reisi olaraq təyin oldu.

Kaçak Bahadır: (Hayretle) Sen, bir kaçağı büyük bir bölgeye polis reisi olarak mı gönderiyorsun?

Nicat: (Ciddi) Evet!

Teğmen: Siz, o kaçaklardan değilsiniz. Sizin hakkınızda mükemmel derecede bilgimiz vardı.

Nicat: (Aynı ciddiyetle) Kabul ediyor musun?

Kaçak Bahadır: Mademki, sen böyle uygun gördün...

Nicat: (Teğmene) Derhal, Bahadır'ın evraklarını hazırlayın. Bir saat sonra gidecektir.

Teğmen: Oldu. (Çıkar)

Karagözlü delikanlı aceleyle gelir.

Nicat: Ne oldu?

Karagözlü delikanlı: Yoldaş komiser, şimdi gelen habere göre, Büyük Bey'le Genceli Cemil Bey'in adamları demiryolu hattını tahrip etmek için eli ayağı tutan köylüleri silah gücüyle toplayıp götürmüşler...

Nicat: Bakü'yle alakamızı kesmek istiyorlar...

Karagözlü delikanlı: Evet, efendim.

Nicat aceleyle tabancasını beline takar. Şahnaz gelir.

Şahnaz: Sofraya geçebilirsiniz.

Nicat: (Ona derin bir kederle bakarak) Çok sağ ol, Şahnaz. Ne yazık ki, bizim acilen gitmemiz gerekiyor.

Şahnaz: Nereye?

Nicat: Gence-Karabağ beyleri demiryolu hattını kesmek istiyorlar. (Bahadır'a) Gidelim. Allahaismarladık, Şahnaz. (Nicat'la Bahadır çıkarlar. Şahnaz onların ardından uzun uzun bakar)

Şahnaz: Gence– Karabağ beyleri. Bunların başı Büyük Bey’le Cemil beydir. Biri benim ağabeyim, diğeri de halamın oğlu. Kocam ise, onlarla vuruşmaya gidiyor. Onlardan biri bu çarpışmada ölebilir. Bütün bu işler ne kadar korkunç ve karmakarışık...

Işık söner.

On Birinci Sahne

Işık yandığı zaman Nicat’la Karagözlü delikanlı çölde bir ağacın altında durmuş dikkatle ileriye bakmaktadırlar. Karagözlü delikanlının elinde kısa, şarjörü beş mermi alan tüfek vardır. Belinde kurşunla dolu bir kemer ve el bombaları vardır. Teğmen süratle onlara yaklaşır. Silahlıdır.

Teğmen: Büyük Bey muhasaradan çıkamayıp teslim oldu.

Nicat: Peki, Cemil Bey?

Teğmen: Cemil Bey’i yakalamak mümkün olmadı. Otuz kadar atlı ile hiç beklemediğimiz bir anda nehre girerek Araz’ın diğer kıyısına geçtiler.

Kaçak Bahadır heyecanla gelir.

Kaçak Bahadır: (Nicat’a) Sen albay’a emret, bana atlılarımla beraber Araz’ın diğer tarafına geçmek için izin versin, yoksa Cemil Bey elden kaçacak!

Nicat: Sınır hukukunu ihlal edemeyiz!

Kaçak Bahadır: O tarafta herkes beni kaçak olarak tanıyor.

Nicat: Artık sen resmi görevlisin. Biz komşu devleti aldatamayız. (Bayram Bey heyecanla gelir. Onun da çatışmadan çıktığı belli olmaktadır)

Bayram Bey: Büyük Bey, beni serbest bırakın, İran’a gideyim, diyor.

Nicat: Siz ne düşünüyorsunuz?

Bayram Bey: İzin verelim, çıkıp gitsin.

Nicat: (Ona uzun ve ağır bir nazar salar) Pekâlâ, siz inkılâba sadakatle hizmet edeceğinize söz vermediniz mi?

Bayram Bey: (Asabi) Benim inkılâba nasıl hizmet ettiğimi senin albayın, yaverin gayet güzel gördüler.

Nicat: Bunun için Sovyet hükümeti adına size teşekkür ederim. Lakin onu da bildirmeliyim ki, Büyük Bey gibi bir düşmanı yakaladıktan sonra tekrar serbest bırakmak büyük bir ihanet olur...

Bayram Bey: Düşünceme göre, onun başka bir ülkeye gitmesinden Şura hükümetine hiç bir zarar gelmeyecektir.

Nicat: O bir kişi değil, Bayram Bey. Eğer, biz inkılâbın her bir düşmanı hakkında böyle düşünürsek, zafere ulaşamayız.

Bayram Bey: Hiç olmazsa, onun kaynının olduğunu nazara al.

Nicat: Ne yapabilirim ki?

Bayram Bey: Ben şimdiye kadar yere düşene tekme atmadım.

Nicat: Bu mertçe bir davranış, ancak yerinde olursa.

Bayram Bey: (Gittikçe kızarak) Çar mahkemesi benim kardeşime yedi yıl sürgün cezası vermişti. Büyük Bey’in babası çardan rica ederek onu affedilmesini sağlamıştı. Şimdi ben onun oğlunun kurşuna dizilmesine nasıl razı olabilirim?

Nicat: Peki ya, onun oğlu yüzlerce günahsızın kanına girmişse?

Bayram Bey: Muharebede her şey olabilir. Onun başka bir ülkeye gitmesi için izin verilmesini talep ediyorum.

Nicat: Bayram Bey, unutma ki, burada olağanüstü yetkilerle bulunuyorum!

Bayram Bey: Sen de unutma ki, ben parmağımı kaldırsam, bu anda buraya bin atlı adam toplanır. Senden tekrar talep ediyorum, Büyük Bey’i bırak gitsin. Eğer, bırakmazsan...

Aniden silahını çıkarır. Karagözlü delikanlının tüfeği ile teğmenin tabancası da aynı anda ona doğru yönelir. Uzun ara.

Nicat: Bey, biz sizin düşündüğünüz kadar da namert değiliz. Eğer, eskiden inkılâba çok faydalı olan bir komünisti kurtarmamış olsaydınız, şimdi sizi tutuklayıp mahkemeye çıkarırdım. Ancak böyle davranırsanız aramızdaki her şey biter! Gidebilirsiniz... (*Bayram bey gider*) İşte ağaların insanlığı budur! Onun için de, onlar inkılâbı kabul etmiyorlar.

Işık söner.

On İkinci Sahne

Gece. Büyük Beyin malikânesi. Uzaktan müzik sesi duyulur. Karanlıkta Fahrende Hanım içeriye girer.

Fahrende: Şahnaz! Şahnaz!

Şahnaz: (*Balkona çıkarak*) Kim o?

Fahrende: Aşağı gel.

Şahnaz: (*Fahrende Hanım'ı tanıyarak*) Fahrende Hanım!

Fahrende: (*Soğukkanlı*) Şışş... Gürültü yapma! Acele et, aşağı gel. (*Şahnaz hipnoz olmuş gibi aşağı iner. Fahrende amirane*) Beni takip et!

Şahnaz gayri iradi bir hareketle onu takip eder. Işık da onlarla gider.

Fahrende Hanım yeni açmış yasemin ağaçları arasında durur.

Şahnaz da onun yanına varınca durur.

Fahrende: (*Son derece öfkeli*) Ağabeyin hapishanede tutsak, sen ise, onun düşmanları ile eğlencedesin!

Şahnaz: Büyük Bey'i tutukladılar mı?

Fahrende: Sanki bilmiyorsun da...

Şahnaz: (*Onu dinlemeyerek*) Büyük Bey'i ne zaman tutukladılar?

Fahrende: Önceki gün, demiryolu yakınlarındaki vuruşmada!

Şahnaz: (*Onu dinlemeyerek*) Nicat bunu bana niçin söylemedi?

Fahrende: O seni sevseydi, ağabeyini hiç tutuklamazdı. (*Öfke ve kinaye ile*) Komiser hanımı! Onlarda insaf, merhamet denilen şey yoktur! Senin kocan günde bir adamı kurşuna dizdiriyor. (*Dostça*) Senin ağabeyini ne kadar çok sevdiğini biliyorum. O da seni çok seviyor. Küçüklüğünden itibaren sana hem ağabey hem baba oldu. Başın ağrıdığında, onun boğazından yemek geçmedi. Şimdi onu ya kurşuna dizecekler, ya da Sibirya'nın buzlu çöllerine sürgüne gönderecekler!

Şahnaz: (*Asabi*) Ağabeyim silahını bıraksaydı, bunların hiçbir olmayacaktı.

Fahrende: Ne yani, Büyük Bey Baltacı Hasan Ali'nin oğluna baş mı eğseydi? O zaman yedi cediti ona lanet okurdu!

Şahnaz: (*Aynı asabilikle*) Ama şu anda bütün halk onların tarafında...

Fahrende: Böyle şeyler seni baştan çıkarmasın. Biz o halkı iyi tanıyoruz! Besle kargayı oysun gözünü.⁸ Böyle davranman beni kahrediyor, Şahnaz! Büyük Bey gibi birisini öldürmek isteyen, ailemizi dağıtmak isteyen bir adamla nasıl olur da bir yastığa baş koyarsın? Ne için anlamıyorsun, eğer, seni hakikaten sevseydi, böyle davranmazdı. Sen onun için ancak güzel bir kadınsın!

Şahnaz: (*Heyecan ve dalgınlıktan boğularak*) Yeter! Rica ederim, artık konuşmayın!

Fahrende: Nasıl susabilirim? Ciğerim alev alev yanıyor! Kocan olacak adam eğer Büyük Bey'i öldürtürse, ben de kendimi Hazine kayalığından aşağıya atacağım. O zaman seni parmakla gösterip diyecekler ki, «ağabeyinin katiliyle ev-

⁸ Asıl metindeki "Qara camaatın hemişe çöreyi dizinin üstünde olub." ifadesi yerine kullanılmıştır. (A.N.)

lenen kadın budur!» O zaman günde bin defa utanıp yerin dibine girmek isteyeceksin! Ruhlarımız seni takip ederek her yerde sana lanetler yağdıracaktır!

Şahnaz: (Birden canlanarak, beklenilmeyen bir kesinlikle) Pekâlâ, Fahrende Hanım. Ne pahasına olursa olsun, Büyük Bey'i hapisten kurtaracağım!

Fahrende: Allah seninle ağabeyinin koruyucusu olsun. Sesindeki kesinliğe inanıyorum. Yarın sabah saat sekizde harabe kilisenin yanında senden cevap bekleyeceğim.

*O, etrafa dikkatle baktıktan sonra süratle karanlıkta kaybolur.
Sahne değişir.*

On Üçüncü Sahne

*Nicat çalışma masasının arkasında uyuyakalmıştır.
Şahnaz odaya girer. Nicat ürpererek başını kaldırır.*

Nicat: (Heyecanla ona bakarak) Ne oldu?

Şahnaz: Neden Büyük Bey'in tutuklandığını bana söylemedin?

Nicat: (Sakin) Gerekli görmedim. Çok üzülecektin. Onun tutuklandığını kim haber verdi?

Şahnaz: Bunun ne önemi var ki. Sen ağabeyimin tutuklandığını benden gizlediğin halde, ben niçin her sırrımı sana söylemeliyim? (Uzun ara)

Nicat: Böyle bir durumun oluşması benim için çok ağırdır, Şahnaz! Onun ağabeyin olduğunu bilmediğimi mi zannediyorsun?

Şahnaz: İstersen bu vaziyetten kolaylıkla çıkabilirsin.

Nicat: (Merakla) Nasıl olacak bu?

Şahnaz: Büyük Bey'i serbest bırak. Kendisinden, yirmi dört saat içerisinde Azerbaycan'ı terk edeceğine dair bir imzalı kâğıt al.

Nicat: Nereye?

Şahnaz: Nereye isterse... İran'a... Türkiye'ye...

Nicat: (Derin nefes alarak) Bu mümkün değil, Şahnaz.

Şahnaz: Niçin?

Nicat: (Heyecanla) Çünkü Büyük Bey yüzlerce insanın günahına girmiş.

Şahnaz: Siz onunla savaşıyordunuz!

Nicat: Biz onunla savaşıyor muydunuz, Şahnaz! Onu inkılâbın, yeni hükümetin kanunlarına tabi olmaya çağırdık. O, ise bize silahla karşılık verdi. Vatanına, halkına ihanet etti.

Şahnaz: Sizin hükümetinizle aynı düşüncede olmamak vatanı ihanet etmek demek midir?

Nicat: Evet.

Şahnaz: Ama siz fikirlerin, vicdanların özgürlüğünden bahsetmiyor muydunuz?

Nicat: Bizim dediğimiz özgürlük vatanın, halkın mutluluğuna hizmet etmelidir! Ben iki defa Büyük Bey'in yanına silahlarını hükümete teslim etmesi için temsilcilerimi gönderdim. Ama o bizim elçimizi tahkir ederek geri gönderdi.

Şahnaz: (Derinden nefes alarak) Pekâlâ, mademki netice böyle oldu. Onunla görüşmeme izin verin. Ağabeyimi ikna etmeye çalışayım. Belki böylece, mahkemede cezası hafifleyebilir. (Ara)

Nicat: Ne zaman görüşmek istiyorsun?

Şahnaz: Yarın!

Nicat: Tamam.

Işık söner.

On Dördüncü Sahne

Işık yandığı zaman harabe kilise görünür. Şahnaz burnunun ucuna kadar çarşafa bürünmüş halde gelir. Kısa ara... Çarşafa bürünmüş Fahrende Hanım harabelerin arasından çıkar. Yüzlerini açarlar.

Fahrende: Ne oldu?

Şahnaz: Nicat, Büyük Beyi bırakmaya razı olmadı!

Fahrende: (Heyecanla) Razı olmadı mı?

Şahnaz: Beni dinle. Bu gün akşam hava karardığı zaman iyi bir at eğerli olarak kale hapishanesinin doğu tarafındaki uçurumun yanında Büyük Bey'i beklesin.

Fahrende: (Heyecanla) Onu kaçıracaklar mı?

Şahnaz: (Aceyleyle) Kaçırmaya çalışacaklar!

Fahrende: Kimler?

Şahnaz: (Sorusunu cevapsız bırakarak) Bizi burada görürseler, planımız suya düşer. Ben gidiyorum. (Süratle uzaklaşır, ışık söner)

On Beşinci Sahne

Işık yandığı zaman hapishanenin avlusu görünür. Tam bir Avrupalı gibi giyinmiş olan Şahnaz ayakta beklemektedir. Nöbetçi yanına yaklaşır.

Nöbetçi: Hanımefendi, Büyük Bey gelmedi. Sizinle görüşmek istemediğini söyledi.

Şahnaz: Ona mühim bir söz söylemem gerektiğini iletin.

Nöbetçi önce tereddüt eder, sonra gider. Ara. Büyük Bey nöbetçiyle beraber gelir.

Nöbetçi: Hanımefendi tutukluyla görüşmek için sadece beş dakika vaktiniz var.

Şahnaz: (Yapmacık, kibirli) Ben komutanın hanımıyım.

Nöbetçi: (Gülümser) Biliyorum, Hanımefendi, ancak kanun herkes için aynıdır.

Şahnaz: (Asabi) Peki, izin ver de görüşelim!

Nöbetçi: Buyurun. (Uzaklaşır)

Şahnaz'ın bakışları Büyük Bey'in keskin nazarlarıyla karşılaşır.

Büyük Bey: Neden geldin?

Şahnaz: Bu akşam ışıklar yandığı zaman kale uçurumunun yanında eğerli bir at seni bekleyecek. Kaç, kendini kurtar.

Büyük Bey: (İstihza ile) Demek bana acıyorsun, öyle mi? (Sert) Ancak emin olabilirsiniz ki, silahların karşısında da olsam, ne senin kocana, ne de onun hükümetine boyun eğmeyeceğim!

Şahnaz: Kaçmazsan, seni öldürecekler. (Yanındaki tabancayı gizlice ona verir) Kendini kurtar! (Kısa ara)

Büyük Bey: Seni haberdar ederim, eğer, bu tabancayı bana kimin verdiğini öğrenirsen, seni bağışlamayacaklardır.

Şahnaz: Olsun. Ben kendimi düşünmüyorum.

Büyük Bey: Niçin? Karabağ zenginlerini darmadağın eden fevkalade komiserin hanımı mutlu değil mi?

Şahnaz: Benimle haksız yere alay ediyorsun, ağabey. Zaten bütün fikirlerim alt üst olmuş durumda, çok acı çekiyorum.

Büyük Bey: Aşk olsun Yaratana! Sana azap veren atalarımızın ruhudur. Sen onlara ihanet ettiğin için mutlu olamazsın!

Şahnaz: Nöbetçi bu tarafa doğru geliyor. Elveda!

Süratle çıkar. Işık söner.

On Altıncı Sahne

Işık yandığı zaman Nicat'ın odası görünmektedir. Nicat ve Şahnaz.

Nicat: Büyük Bey'le görüşmek istedin, ben de onun çok ağır suçlar işlemiş bir mahpus olmasına rağmen izin verdim. Ama bu güvenin karşılığı böyle mi olmalıydı?

Şahnaz: (Sert) O, benim ağabeyim!

Nicat: Yaptıklarından pişman değil misin?

Şahnaz: Hayır! (Uzun ara)

Nicat: Pekâlâ, tabancayı hapisanede Büyük Bey'e verirken onun kaçıp kurtulmak için yeni cinayetler işleyebileceğini düşünmedin mi?

Şahnaz: Hayır, düşünmedim.

Nicat: Senin verdiğin tabanca ile iki nöbetçiye ölümcül derecede yaralamış. (Şahnaz susar) Hiç olmazsa, bütün bunların benim için ne kadar ağır olabileceğini de düşünmedin mi?

Şahnaz: Dört yıl önce ailemden, akrabalarımın, sahip olduğum her şeyden vazgeçerek sıradan bir hizmetçi olan seninle kaçarken nasıl hiçbir şeyi düşünmedimse şimdi de öyle düşünmedim. O zaman ben elinde hiç bir gücü olmayan zayıf bir kız idim. Ama şimdi sen olağanüstü yetkilere sahipsin!

Nicat: Ben senin gibi hareket edemezdim!

Şahnaz: (İstihza ile) Demek ki, sen bir şahsiyet olarak yoksun!

Nicat: (Düşünceli) Hayır, varım. Ancak bizim şahsiyet ve fedakârlık hakkındaki anlayışlarımız başkadır. Ona göre de, sen ne kadar büyük bir suç işlediğini anlamıyorsun!

Şahnaz: Eğer, senin kardeşin Büyük Bey gibi yapsaydı, ne yapardın?

Nicat: Derhal mahkemeye verirdim!

Şahnaz: (Ona uzun bir nazar salarak, ağır ağır) Buna inanırım, verirdin... Görüldüğü kadarıyla, siz başka adamlarsınız... Ancak anlayamadığım bir şey var ki, eğer, sen benim ağabeyimi öldürtseydin, benim yüzüme nasıl bakabilecektin?

Nicat: Ben halk karşısında, gelecek nesiller karşısında adaletle hareket ettiğim için senin karşısında da kendimi alnı açık hissederdim.

Rehman – Karagözlü delikanlı aceleyle gelir. Bir şey söylemek ister. Ama Şahnaz'ın yanında söylemek istemediğini gizlice işaret eder.

Nicat: (Karagözlü delikanlıya) Ne oldu? Söyle!

Karagözlü delikanlı: Yoldaş komiser, Büyük Bey hanımıyla birlikte Araz'ı geçmek isterken, milis reisi Bahadır'ın askerleri tarafından yakalanmıştır. (Kısa ara)

Nicat: Tamam, gidebilirsin.

Karagözlü delikanlı çıkar.

Şahnaz: Şimdi sen benim hakkımda ne düşünüyorsun?

Nicat: Yaptıklarımı olduğu gibi devrim hükümetine bildireceğim. Hakkımızdaki kararı onlar versin.

Şahnaz: «Bizim» ne demek? Senin bir suçun yok ki!

Nicat: Ben seni çok sevdiğim için suçlu olup olmadığımı bilemiyorum.

Şahnaz: Sen hala beni seviyor musun?

Nicat: Öyle görünüyor.

Şahnaz uzun, derin nazarlarla Nicat'a bakar, sanki bir şeyleri yeni anlıyor gibidir. Sonra bakışları yavaş yavaş ışıldar ve bu aydınlıkta sonsuz muhabbetle beraber, derin bir iç huzuru hissedilmektedir. Lakin bu süikûnet etrafa endişe vermektedir. Teğmen aceleyle içeriye girer.

Teğmen: Yoldaş komiser... (Şahnaz hızlı adımlarla gider ve kapının ağzında bir daha geri dönerek bakar, sonra odadan çıkar)

Yoldaş komiser, Büyük Bey'i kale hapishanesine getirdiler.

Nicat: Etraftaki muhafızları arttırıp benim emrimi bekleyin.

Diğer odadan silah sesi duyulur. Nicat'la teğmen oraya doğru koşarlar. Işık da onlarla gider. Şahnaz yere yığılmış, Nicat'ın dört yıl evvel yanında taşıdığı tüfek de yanındadır. İkinci kapıdan Rehman-Karagözlü delikanlıyla Gülgez gelir. Nicat yerinde donup kalmıştır.

Gülgez: Hanım! (Bağırarak kendini Şahnaz'ın üstüne atar. Şahnaz gözlerini açınca Nicat'ı görür)

Şahnaz: (Samimi sesle) Yanıma gel, Nicat.

Nicat: (Birden kendine gelerek bağırır) Doktoru çağırın! Acele edin! (Rehman-Karagözlü delikanlı aceleyle çıkar. Nicat Şahnaz'ın önünde diz çöker) Neden böyle yaptın, Şahnaz?

Şahnaz: (Elini zorla kaldırarak, onun elinin üstüne koyar) Şu anda kendimi dört yıl önceki gibi kaygısız ve serbest hissediyorum, Nicat! Sanki senin av tüfeğinden çıkan kurşun aramızdaki bütün anlaşmazlıkları aldı götürdü. Canımdan aziz tuttuğum, sevgilim! Aşkını sonsuzluğa götürüyorum. Ne önemi var ki, beş yıl sonra veya beş yıl önce ben de herkes gibi ölmeyecek miyim? (Nefesi tıkanır, sonra yine eski haline döner) Üzülme! Evlen! Yeni bir aile kur. Ben senin iyi bir koca olacağımı biliyorum. Güzel çocukların olsun. Allah onları mutlu etsin. Beni ise, Cıdır yaylasında seninle görüştüğümüz yere defnedin. Hatırlıyor musun, sen ava gittiğin zaman ben oradan Tophane ormanına bakarak, senin yolunu gözlerdim.

Aynı anda genç bir sesle Hazine kayalığında okunan mahnı duyulur.

*Aman avcı, vurma beni,
Ben bu dağın maralıyım.*

Şahnaz mahnıyı duyunca ürperir. Son gücünü toplayarak başını kaldırır.

Şahnaz: (Gülümseyerek) Bizim mahnı, dağlarda kaldı. (Başı tekrar yastığa düşer)

Gülgez: (Bağırır) Hanım!

Nicat: Neden böyle yaptın, Şahnaz! Sen yaşamalıydın!

Perde

1970

Kızgın Çölden Gelmiş Şeytan

O Y U N C U L A R

Süreyya binti Ebutalib
Yaşlı Arap kadını
Tarık bin Ziyad
Joe
Ms Catherine
General Wilson
Hizmetçi kız
İngiliz
Nöbetçi
Yüzbaşı
Çavuş

Şiddetli bombardıman gürültüleri altında perde açılır. Ortalık bir an sessizliğe bürünür... Ve sessizliğin içinden bir ses duyulur:

«Yıllar var ki, Arap halkı özgürlük bayrağını açmıştır. Arap halkı mağlup olmayacaktır! Arap halkı kudretlidir! Arap halkı yılmazdır! On dokuz yaşında, Süreyya binti Ebutalib dünyanın en güçlü devletlerinden biriyle savaşır! Süreyya binti Ebutalib halkının kimseye köle olmaması için mücadele etmektedir!»

Ses, düşman uçaklarının uğultusu altında işitilmez olur. Arka arkaya ateş açılır. Sahne silahlardan çıkan alevler ile aydınlanır. Karışık ve heyecanlı sesler:

- Uçak vuruldu!
- Paraşüt açıldı!
- Pilot! Pilot yaşıyor!

Süreyya binti Ebutalib'in sesi: Ateş açmayın, onu sağ olarak yakalamalıyız.

Süreyya binti Ebutalib arkadaşlarıyla yürüyerek sahneden geçerler.

Sahne bir an boş kalır. Sonra Süreyya ve arkadaşları esir pilot Joe'yu getirirler.

Nöbetçi: (Süreyya binti Ebutalib'e) Bu, Tarık bin Ziyad'ın vurduğu sekizinci uçak.

Süreyya binti Ebutalib: (Gözleri esirde olduğu halde) Biliyorum.

Sesler: Yaşasın Tarık bin Ziyad!

Yaşlı Arap kadını: (Tarık bin Ziyad'a yaklaşıp) Allah'ın yar-dımı seninle olsun, Tarık bin Ziyad! Düşmana aman verme!

Sesler: Düşmana aman vermeyin!

Yaşlı Arap kadını: Peygamberimiz kısasa kısas demiştir!

Joe: (Süreyya binti Ebutalib'e) Söleyin, bana bir bardak su ver-sinler.

Tarık bin Ziyad: Sana su yerine yılan zehri vermeliyiz.

Yaşlı Arap kadını: (Esire) Yoksa Arap kanı yüreğini mi yakıtı?

Joe: İngilizler insan kanı değil, rom içerler.

Yaşlı Arap kadını: Öyle mi? O halde, benim köyümü kim bombaladı? Kocamı ve üç kızımı kim öldürdü?

Joe: Suç sizin. Zamanında bize tabi olmayı kabul etseydiniz, bombardıman olmazdı.

Tarık bin Ziyad: (Esire) Sen ne kadar yer bombaladın?

Joe: Bu benim Araplar üzerine ilk uçuşumdu...

Sesler: Yalancı! Yalancı!

Joe: Ben hiçbir şeyden korkmadığım için size yalan da söyle-mem.

Tarık bin Ziyad: Ölmekten de korkmuyor musun?

Joe: Mademki, öldürmeye geldim, demek ki, ben de ölebili-rim... Savaş oyun değil ki.

Tarık bin Ziyad: (Öfkelenerek) Bu düşman askeriyle daha ne kadar sohbet edeceğiz?

Süreyya binti Ebutalib: (Arkadaşlarına) Ona su verin. (Hiç kimse yerinden kıpırdamaz) Size dedim, ona su verin!

Genç bir kız esire su getirip verir. O, suyu açgözlülükle içerek tası kızı geri verir.

Joe: (Süreyya binti Ebutalib'e) Çok sağ olun.

Tarık bin Ziyad: Senin teşekkürün bize lazım değil.

Joe: (Süreyya binti Ebutalib'e) Ben meşhur İngiliz devlet adam-larından birinin oğluyum. Eğer, beni fidye karşılığı de-ğiş-tirmek isterseniz, babam bu teklifinizi kabul edecektir.

Tarık bin Ziyad: Biz insanları parayla değişmeyi öğrenmedik. Seni sağ bırakmak binlerce Arap'ı öldürmek demektir.

Joe: Bir daha Arapların üzerine uçmayacağıma namusum üzerine söz veriyorum.

Tarık bin Ziyad: Namusu üzerine söz veriyormuş... Siz bu toprakları ele geçirdiğinizde de çok sözler vermiştiniz... Lakin onun servetini, petrolünü ejderha gibi yutarak, evlerini ışsız, çocuklarını aç bıraktınız, genç ihtiyar demeden öldürdünüz. Çekirge sürüsü gibi her şeyi yok edip geçtiniz...

Yaşlı Arap kadını: (Esirin yakasından yapışarak bağırır) Açgözlü vahşiler! Burada ne arıyorsunuz? Bizden ne istiyorsunuz? Seni buraya kim çağırdı? Cevap ver, kim?

Tarık bin Ziyad: Sakin ol, Fatma. (Silahını yukarıya kaldırarak) Bizim kurtuluşumuz bundadır! (Süreyya binti Ebutalib' e) Ne düşünüyorsun? (Esiri işaret ederek) Yoksa bu alçağın sözlerine inanıyor musun?

Joe: (Süreyya binti Ebutalib' e) Eğer, kumandan sizseniz (Tarık bin Ziyad'ı işaret ederek) Bana hakaret etmesini yasaklayın...

Süreyya binti Ebutalib: (Nöbetçiye) Esiri götürün!

Joe: (Süreyya binti Ebutalib e) Beni öldürecekse, rica ediyorum siz kurşunlayınız.

Tarık bin Ziyad: Orası çok kolay! Sen merak etme.

Süreyya binti Ebutalib: Esiri götürün dedim! (Joe'yu götürürler. Süreyya binti Ebutalib arkadaşlarına) Merkez, mühim bir iş için beni uzağa gönderiyor. Görevimin ne kadar süreceğini bilmiyorum. Ben gelene kadar komutanınız Tarık bin Ziyad olacaktır. Emir böyledir. Her zaman uyanık ve dikkatli olun!

Yaşlı Arap kadını: . Bir olan Allah yardımcın olsun.

Sesler: Âmin!

Süreyya binti Ebutalib: Şimdi herkes görev yerine dönsün.

Sahnede yalnız Süreyya binti Ebutalib ve Tarık bin Ziyad kalırlar.

Tarık bin Ziyad: Keşif için mi gidiyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: Evet...

Tarık bin Ziyad: Tek başına mı?

Süreyya binti Ebutalib: Evet...

Tarık bin Ziyad: Yalnız gitmen tehlikeli değil mi? Beni de götürseydin...

Süreyya binti Ebutalib: Mümkün değil. Yalnız gitmeliyim.

Tarık bin Ziyad: Korkmuyor musun?

Süreyya binti Ebutalib: (Başını sallar) Hayır.

Tarık bin Ziyad: Niye bu kadar çok düşüncelisin?

Süreyya binti Ebutalib: (Aceleyle) Bir şey yok, Tarık...

Tarık bin Ziyad: O halde, deminden beri ne düşünüyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: Hiçbir şey düşünmüyorum. (Aniden isyankârcasına). Bu kızgın güneş altında kavrulan mukaddes Arap toprağı benim yüreğimdir. Kim ona dokunursa, ateş olup yanacaktır! (Elini ağzına koyup bağırır) Nöbetçiler, esire dikkat edin!

Tarık bin Ziyad: Aferin, Süreyya! Baban Şeyh Ebutalib'e layık bir kızsın... O da, vatanımızı işgal edenlerle tam yirmi yıl savaştı.

Süreyya binti Ebutalib: Babamın asil ruhu bizimle beraberdir.

Tarık bin Ziyad: Süreyya, bana ne zaman cevap vereceksin?

Süreyya binti Ebutalib: Vatanımız kurtuluncaya kadar başka hiçbir şey düşünmek istemiyorum, Tarık...

Tarık bin Ziyad: Süreyya, vatanımız uğrunda senin kocan olarak vuruşmak istiyorum.

Süreyya binti Ebutalib: Tarık, sen bir kahramansın, ben seninle gurur duyuyorum. En güzel türkülerim senin hakkında değil mi?

Tarık bin Ziyad: Senden «evet» cevabı alıncaya kadar mutlu olmayacağım.

Süreyya binti Ebutalib: En büyük saadet bağımsızlıktır, Tarık. Vatanımızın bağımsızlığı!

Tarık bin Ziyad: Haklısın, Süreyya. Lakin sen vatanımızın ruhusun. Sizi birbirinizden ayırmak mümkün mü?

Süreyya binti Ebutalib: Ben bu toprakta doğmuş yiğitlerin hepsini seviyorum. Hepiniz benim için azızsınız... *(Türkü söylemeye başlar)*

*Sizin gözleriniz Arabistan güneşi gibi
Alev saçar.
Siz kaplan gibi cesursunuz.
Ben özgür Arabistan vadilerinde
Sizin için türküler okuyacağım.*

Işık, Süreyya'yı, onun türküsünü dinleyen yaşlı Arap kadını, esir pilot Joe ve nöbetçinin yüzünü aydınlatır.

Joe: *(Nöbetçiye)* O şarkıyı kim söylüyor?

Nöbetçi: Komutanımız Süreyya binti Ebutalib... *(Sonra birden ayrılarak)* Sana ne oluyor? Kim okuyorsa okuyor, sus!

Tarık bin Ziyad: Allahın emri, Peygamberin sünnetine göre, senin evlenme vaktin çoktan geldi, Süreyya.

Süreyya binti Ebutalib: Doğru olabilir, ancak ben Peygamberimizin mukaddes mezarının bulunduğu, büyük ecdadımızın yattığı Arap toprağı düşmandan temizlenmedikçe kendi nefsimi düşünmeyeceğim! Babam Şeyh Ebutalib'in de bana son sözü bu olmuştu. *(Müteessir halde)* Şeyh Ebutalib'in oğlu yok, onun yegâne evladı benim.

Tarık bin Ziyad: *(Derinden nefes alarak, kederle)* Anlıyorum...

Süreyya binti Ebutalib: *(Sevinç içinde)* Tarık, bir an gözünün önüne getirsene, vatanımız bağımsız olmuş ve menfur istilacılar defolup gitmişler. Vatanımızın petrolü, pamuğu, bütün serveti öz halkının olmuş, milletimiz bolluk ve saadet içinde yaşamaktadır. Devlet dairelerinde Arap kızları ile delikanlıları çalışmakta ve herkes ana dilinde konuşup yazmaktadır.

Birden dehşetli bir gürültü kopar. Her taraf kararır. Adamlar sağ sola kaçırlar. Heyecanlı sesler ve uçak uğultuları işitilir.

Tarık bin Ziyad: Esir nerede?

Nöbetçi: Kaçmış!

Yaşlı Arap kadını: . Bizi bombalamak için geri dönecektir.

Süreyya binti Ebutalib: *(Dehşetle bağırır)* Yakalayın onu! Acele edin!

Adamlar etrafa dağılırlar. Sahne kararır. Tekrar aydınlandığında üstü başı yırtılmış, yorulmuş Joe kayalara tutuna tutuna zorla yürümektedir. Nihayet, ayak üstünde duramayarak yere düşer. Uzak-tan bir araba sesi yaklaşır ve biraz sonra ses kesilir. Ms Catherine görünür. Eğilir ve dikkatle pilota bakar.

Ms Catherine: *(Onun başını kaldırarak)* Ne oldu, sana?

Joe: *(Gözlerini zorla açarak, dehşet içinde)* İki gündür kaçıyorum... Susuz çöl... Kızgın kayalar...

Ms Catherine: Kimden kaçıyorsun?

Joe: Araplardan...

Ms Catherine: Burada ne arıyorsun? Onları bombalamak için mi uçmuştun?

Joe: Evet, malum mesele.

Ms Catherine: Arapları niçin bombalıyorsun, Joe, onlar sana ne yaptılar ki?

Joe: *(Kadına dikkat ederek)* Bu ne biçim bir soru? Araplar bize isyan ediyorlar...

Ms Catherine: Onlar niçin size tabi olmalıdırlar ki, Joe?

Joe: Çünkü insanlığın problemlerini biz çözeceğiz. Bütün zayıf toplumlar bizim irademize boyun eğmelidir.

Ms Catherine: Alman ırkçıları gibi konuşuyorsun, Joe...

Joe: *(Tekrar gözlerini açarak)* Ms Catherine! Ne hakla beni tahkir ediyorsunuz?

Ms Catherine: Sakin ol, Joe, sinirlenme.

Joe: (Tekrar gözlerini açarak) Beni nereden tanıyorsunuz?

Ms Catherine: Nereden mi tanıyorum, Joe? Sen General Wilson'un yeğeni değil misin? Her gece benim barımda viski içmiyor muydun?

Joe: Aa... Evet... Siz... Siz Ms Catherine'siniz... Her zaman bana garip nazarlarla bakardınız.

Ms Catherine: Olabilir, Joe. Benim de şimdi senin yaşlarında olacak bir oğlum vardı. Onun gözleri de seninkine çok benziyordu.

Joe: Peki, oğlunuza ne oldu?

Ms Catherine: Bilmiyorum. Onu çocukken kaybettim.

Joe: Nasıl yani? Öldü mü?

Ms Catherine: Hayır, haydutlar onu elimden aldılar.

Joe: Nasıl yani, zamanımızda haydut mu olurmuş?

Ms Catherine: Hem de istemediğin kadar.

Joe: Evet... Afrika'da... Tuzem'ler var... Gazete de böyle bir haber okumuştum...

Ms Catherine: Hayır, Joe... Benim bebeğimi elimden alan bir İngiliz idi.

Joe: Olamaz. (Dengesini bozulur) Su... Ms Catherine, su...

Ms Catherine: Burada su yok, Joe. Haydi, kalk gidelim...

Joe, ayakta duramaz yere düşer. Nihayet, Ms Catherine'nin yardımıyla zorda olsa ayağa kalkar. Ms Catherine onun koluna girerek götürür. Onlar sahneden çıkınca, arabanın kapısının kapanma sesi ve motorun gittikçe uzaklaşan sesi duyulur. Sahne kararır. Işıklar yandığı zaman Joe odasındadır. Hastalıktan yeni kalktığı belli olmaktadır. Gramofonda caz müziği çalmaktadır. Joe sigara içmekte ve müziği dinlemektedir. General Wilson içeriye girer.

General Wilson: Merhaba, Joe, bu kadar çabuk iyileşmene çok sevindim.

Joe: Teşekkür ederim, Sör.

General Wilson: Ms Catherine seni bulduğunda durumun çok ağırdı. Sana biraz daha geç rast gelseymiş...

Joe: Bundan sonraki hayatımı Ms Catherine'ye borçluyum. Beni getirmek için çok eziyet çekmiş...

General Wilson: Evet, öyle, Kumandanlık adına Ms Catherine'ye teşekkür etmelerini emrettim. Sen düşmanı tekrar bombalamalısın, Joe. Tuzem'lerin elinden yiğitçe kurtuldun. Bu takdire şayan bir iş! Zaten bu zamana kadar bizim ailemizden düşmana esir düşen olmamıştı. (Zili çalar) Savunma Bakanının seni ziyarete geleceği söyleniyor. O, babanın iyi dostudur.

Joe: Biliyorum.

Hizmetçi kız içeriye girer.

General Wilson: (Hizmetçi kıza) Bana viski getir. (Hizmetçi kız çıkar) Bakan ziyarete gelene kadar birkaç başarılı uçuş yapmanı istiyorum... Bunun kariyerin için fevkalade ehemmiyeti var. Bakan bombardımanın şiddetlenmesini istiyor.

Joe: Öyleymiş.

General Wilson: Bence, Bakan bu düşüncesinde çok haklı! Muharebenin gidişatını düşman üzerine yağdırdığımız bombalar belirleyecektir. Yoksa karınca gibi çöllere dağılmış Tuzem'lerin hakkından başka türlü zor geliriz.

Hizmetçi kız viski getirip masaya koyar ve odadan çıkar. General Wilson kadehleri doldurur.

Joe: Ancak attığımız bombalar isyancılardan çok savaşla ilgili olmayan halka zarar veriyor. Evler, köyler yerle bir oluyor...

General Wilson: Savaş olan yerde halk diye bir şey yoktur. (Joe kadehi alır) Gelecek uçuşlarının muvaffakiyeti şerefine. Hiç olmazsa senin bu muharebeden göğsünde albay rütbesiyle dönmeni arzu ederim.

İçkilerini içerler.

Joe: Rica ederim, bu defa beni başka bir istikamete gönderiniz.

General Wilson: Niçin?

Joe: Orada susuzluktan öleceğim zaman bir Arap kızı bana bir bardak su verdi... Şimdi onun... Onun üzerine bomba yağdırmak, bana doğru gelmiyor.

General Wilson: (Ciddiyetle) Güzel miydi bari?

Joe: Çok güzel bir kızdı, Sör.

General Wilson: (Güler) Karagözlü bir Arap kızı, genç esire bir bardak su vermiş. (Tekrar güler) Bu hikâye orta asır romanlarına benziyor.

Joe: (Bozulduğunu belli etmemeye çalışarak) Neden gülüyorsunuz, Sör? Bizim devrimizde fedakârlık olamaz mı?

General Wilson: (Viskisini içmeye devam eder) Hayır, Joe, olamaz. Kartalın ganimeti çalarak götürdüğü zamandan bu yana üç asır geçti. Rembrandt'ı hatırla! Baban her yıl buradan milyonlarca ton Arap petrolü çıkarıyor. Fakat aynı zamanda da fabrikalarında savaş uçakları da imal ediyor. Sen ise, bir bardak suyun altında eziliyorsun. (Viski içmeye devam eder) Sevimli yeğenim, yirminci asır hile ve güç devridir. Baban en doğrusunu yapıyor! Komünistlerin dediği gibi biz kapitalistler, yeryüzünü komünizm tehlikesinden kurtarmak için çok para kazanmalıyız. Bu, İngilizlerin tarihi borcudur. Ormanın kralı mağrur aslandır, Joe! (Viski içer) Komünistler çok ileri gittiler. Biz her türlü yolu kullanarak onları geçmeliyiz.

Joe: Bu konuda aramızda fikir ayrılığı yok, Sör. Ama...

General Wilson: (Onun sözünü keser) Aması, maması yok! Senin bazen duygusal hislere kapılmana hayret ediyorum. Unutma ki, bizim damarlarımızda İngiliz kanı akıyor. (Gülümseyerek) Sen yine güzel Arap kızının bize ateş açtığı çöle uçacaksın. Hoşça kal, Joe! (Çıkar)

Uzaktan bir kadın türkü söylemektedir.

Arabistan vadilerinde kızıl laleler biter.

Arap yiğitleri kaplanlar kadar cesurdur.

Joe ürperir. Bu ses, bu sözler ona tanıdık gelmektedir. Bir kaç saniye hayret içinde dinler. Sonra aceleyle giyinip dışarıya çıkar. Şarkının okunduğu yere gider. Ms Catherine'nin barında rakkase kıyafetinde olan Süreyya binti Ebutalib hem şarkı söylüyor hem de dans ediyordur. Joe kapı ağzında durmuş onu seyretmektedir Ms Catherine Joe'ya yaklaşır.

Ms Catherine: Mr Joe, seni böyle sağlam gördüğüme çok sevindim... O zaman sana rastladığımda çok korkmuştum... Çok geç ayılmıştın... Sürekli kâbus görüyordun. Şimdi nasılsın rahat uyuyabiliyor musun?

Joe: Fena değil. Çok korkunç rüyalar görsem de uyuyabiliyorum.

Ms Catherine: Hayatının kadrini bil, Joe. Henüz genç ve yakışıklısın...

Joe: Savaşta hiçbirisinin kıymeti yok, Ms... Bu raks eden kız nereden geldi?

Ms Catherine: Meşhur Arap şarkıcı ve rakkasesi Ayşe binti Camal. Turneden yeni döndü. Oturun, Mr, beğeneceksiniz. (Joe oturur) Bir şey içer misiniz?

Joe: Viski.

Ms Catherine: Hemen. (Gider, rakkase şarkı söyleyip dans ediyor. Barmen Joe'ya viski getirir)

Süreyya binti Ebutalib: (okumaya devam eder)

Düşmanlar Arapları idam ettiler,

Düşmanlar Arapları öldürdüler.

Lakin Arapların kanı oddur, alevdir,

Ona dokunan ateş olup yanacaktır...

Bir İngiliz yaklaşıp el işaretiyle müziği durdurur.

İngiliz: (Rakkaseye) Benimle geleceksin!

Süreyya binti Ebutalib: Niçin? Ben size ne yaptım, Sör?

İngiliz: Kendinizi ahmak yerine koymayın.

Salondan sesler: Beyefendi kadınla nezaketli konuşun!

Salondan sesler: Kadını bırakın, Sör!

İngiliz: (Salona dönerek) Susun!

Ms Catherine: (İngiliz'e yaklaşarak) Beyefendi, hanımın meşhur Arap rakkasesi Ayşe binti Camal olduğunu bilmiyor musunuz?

İngiliz: Ms Catherine! Yakında ne çok şey bildiğimizi göreceksiniz. (Rakkaseye) Gidelim.

*Joe onlara yaklaşıp bekler. Süreyya binti Ebutalib onu görür.
Bakışları karşılaşır.
Ara.*

Süreyya binti Ebutalib: (Joe'ya) Mr, emredin, bana bir bardak su versinler.

Joe: (İngiliz'e) Bu rakkaseyi ben sorguya çekeceğim.

İngiliz: Yüzbaşı Wilson, General Wilson'un yeğeni olduğunu biliyorum. Fakat bu size bizim işlerimize karışma hakkı vermiyor. (Cebinden bir evrak çıkarıp gösterir)

Joe: Yanlış biliyorsunuz, Sör, sizin işlerinize karışmağa yetkim var. (O da cebinden çıkardığı evrakı gösterir)

İngiliz: (Mağlup halde) Beni unutmayın, yine görüşeceğiz...

Joe: (Sert bir şekilde) Gidebilirsiniz.

*İngiliz gider. Sahnede yalnız Süreyya binti Ebutalib,
Ms Catherine ve Joe kalır.*

Salondan sesler: İzin verin, Ayşe binti Camal şarkısına devam etsin.

Salondan sesler: Haydi! Haydi! Devam etsin.

Ms Catherine: (Joe'ya). Hiç anlamıyorum, ne oldu şimdi? Rakkasenin suçu neydi?

Joe: Kısa zamanda her şeyi aydınlatacağız, Ms Catherine. (Salona) Çavuş, bu rakkaseyi General Wilson'un karar-gâhına götürün.

Çavuş. Emredersiniz komutanım!

Joe aceleyle çıkar. Ms Catherine'le Süreyya binti Ebutalib'in bakışları birbirlerine dikilir. Ms Catherine bir şey söylemek ister. Işık söner. Yandığında Joe'nun odası görülür. Joe ve Süreyya binti Ebutalib.

Joe: (Dolu kadehi kıza uzatır) Buyurun!

Süreyya binti Ebutalib: (Kadehi reddederek) Ben size soğuk ve temiz su vermiştim, siz ise bana viski teklif ediyorsunuz. (Joe bir an kıza dikkatle bakar. Sonra sürahidin su dökerek verir. Kız yüreği yanmış gibi suyu içer) Sağ olun, Sör.

Joe: Sen düşmanına teşekkür mü ediyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: Peygamberimiz iyiliğe iyilikle karşılık verin, diyor. Biz ne iyiliği unuturuz ne de kötülüğü.

Joe: Burada benimle karşılaşacağın aklına gelmezdi herhalde?

Süreyya binti Ebutalib: Sizin öldüğünüzü zannetmiştik. Adam-larım izinizi takip ettiklerinde ölüm sahrasına gittiğinizi görmüşlerdi.

Joe: Buraya casusluk için mi geldiniz?

Süreyya binti Ebutalib: Ben şarkıcı ve rakkaseyim!

Joe: Yani, bizim istihbarat teşkilatımız sana kim olduğunu sorduğunda kendini rakkase ve şarkıcı olarak tanıtıyorsun! (Kısa ara) Peki, ya benim orduma ihanet ederek, İngilizlerin amansız düşmanı olan birisini ele vermeyeceğimi nereden biliyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: (Soğukkanlılıkla) Ben sizin gördüğünüz isyancıların reisi değilim. Yanlışıklık yapıyorsunuz... Ben halk rakkasesi Ayşe binti Camal'ım. Bunu yerli Araplardan tutun Ms Catherine'ye kadar herkes tasdik edecektir.

Joe: Öylemi? (Kahkahayla güler) Hayır, Süreyya, buna beni inandıramazsın. Sen kahraman bir kız olsan da, çok safsın...

Ben ise General Wilson'un yeğeniyim. Sizin ülkenizden çıkan petrolün yarısı benim babamın elindedir. (Gururla) Benim sözüme kim inanmaz ki?

Süreyya binti Ebutalib: (Aynı soğukkanlılıkla) Ben halk rakasesi Ayşe binti Camal'ım.

Joe: (Sesinin tonunu değiştirerek) İlk gördüğüm andan itibaren senden hoşlanmıştım... Buraya geldikten sonra da seni unutamadım.

Süreyya binti Ebutalib: (Aynı soğukkanlılıkla) Ben ise sizden nefret ediyorum, Sör...

Joe: (Sakince) Niçin?

Süreyya binti Ebutalib: Çünkü siz Arapların düşmanısınız.

Joe: Yanlış biliyorsun. Benim Araplara karşı bir düşmanlığım yok.

Süreyya binti Ebutalib: O zaman neden bebeklerin, ihtiyaçların, aç insanların üzerine bombalar yağıyorsunuz? Yoksa bunu eğlenmek için mi yapıyorsunuz...

Joe: Hayır eğlenmiyorum, Süreyya. Sadece komünistlerin Arapların içine girmesini engellemeye çalışıyoruz.

Süreyya binti Ebutalib: Araplar asırlar boyunca İngilizlere, Amerikalılara boyun eğecekler öyle mi? Ah... Bir bilseydiniz Araplar sizden ne kadar nefret ediyor.

Joe: Neden Süreyya, biz size ne kötülük yaptık ki? Size medeniyet getirmedik mi? Sizi dış düşmanlara karşı müdafaaya her zaman hazır değil miyiz?

Süreyya binti Ebutalib: Siz bize sadece aşağılanma, esaret, açlık ve ölüm getirdiniz!

Joe: Tartışmamızın bir anlamı yok. Çünkü her birimiz kendimizi haklı görüyoruz. Gel, siyaseti bir kenara bırakalım. Ben sizden çok hoşlanıyorum.

Süreyya binti Ebutalib: Ben de sizden nefret ediyorum, diye az önce cevap vermiştim.

Joe: (Birden kendini kaybederek) Yalan söylüyorsun, ahmak kız! Sen benden nefret edemezsin!

Süreyya binti Ebutalib: (Sakin bir şekilde) Neden?

Joe: Çünkü... Çünkü...

Süreyya binti Ebutalib: Çünkü siz milyoner oğlusunuz. İngilizsiniz... Yakışıklısınız...

Joe: (Mülayim) Sana yeryüzünde cennet hayatı yaşatırım. Sana pahalı elbiseler diktiririm.

Süreyya binti Ebutalib: Ve ben sizin metresiniz olurum öyle mi?

Joe: Bu şekilde konuşmanızdan hiç hoşlanmadım. «metres» sözünden nefret ederim.

Süreyya binti Ebutalib: Sizden nefret ediyorum, Sör.

Joe: Peki, ya ben, şimdi seni bizim istihbaratçıların eline verirsem...

Süreyya binti Ebutalib: Onların bana nasıl davranacaklarını çok iyi biliyorum. Anlatmak için kendinizi zorlamayın,

Joe: İşkenceden, cehennem azabından, ölümden korkmuyormusun?

Süreyya binti Ebutalib: Vatanım bağımsız olmadıktan sonra ne isterseniz yapın!

Joe: (Onun elinden tutarak) Süreyya!

Süreyya binti Ebutalib: Elimi bırakın!

Joe: Süreyya!

Süreyya binti Ebutalib: Yoksa bana zorla mı sahip olmak istiyorsunuz?

Joe: (Onun elini bırakarak, viski içer. Ara) Süreyya, beni sevebilmen için ne yapmam gerekiyor?

Süreyya binti Ebutalib: Bu sorunuzun cevabı sizin için ağır olur, Sör.

Joe: Söyle, namusum adına yemin ederim ki, sana bir şey yapmayacağım.

Süreyya binti Ebutalib: Arap halkının kendi vatanına sahip olması için yardımcı olun. Arapların üzerine bombardıman uçaklarının kalktığı havaalanının yok edilmesinde bize yardım edin. General Wilson'un savaş planlarının kopyasını bize verin.

Joe: Yani, sen kendini bu kadar kıymetli mi görüyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: Ben size halkımın iradesini bildiriyorum, Sör.

Joe: (Bağırır) Cehennem olsun sen de, halkın da! Şunun söylediklerine bakın! Gece barlarda dans eden, sarhoşları eğlendiren bir Tuzem kızı beni vatan haini yapmak istiyor...

Süreyya binti Ebutalib: Sizin içinde tek kurtuluş yolu budur, Sör. Korkunç bir günah içindesiniz. Başkasının vatanını, servetini elinden almak yeryüzündeki cinayetlerin en dehşetlisidir. Uzaklardan gelerek menfaatiniz için vatanımı ikiye parçalayıp, birbirine düşman yaptınız. Sadece bu bile sizin bin defa cehennemde yanmanız için yeter. Siz bizim varımızı yoğumuzu alıp götürdünüz. Ana dilimizden, dinimizden uzaklaştırarak bizleri şuursuz hayvanlara döndürmek istiyorsunuz. Lakin asırlar boyunca görülmüştür ki hiçbir milleti yok etmek mümkün olamaz!

Joe: (İlgisiz). Bunların hepsi komünistlerin uydurmalarıdır.

Süreyya binti Ebutalib: Ben bugüne kadar komünistlerin yüzünü bile görmedim.

Joe: Yüzlerini görmeseniz de, propagandalarını duyuyorsunuz.

Süreyya binti Ebutalib: Bunun çok önemi yok, Sör. Biz, sizden vatanımızı, servetlerimizi ve bağımsızlığımızı istiyoruz. Topraklarımızdan defolup gitmenizi istiyoruz.

Joe: Bunu istemenizin bir manası yok. Çünkü siz, millet olarak, kendi mukadderatınızı belirleyecek olgunluğa henüz ulaşamadınız.

Süreyya binti Ebutalib: Araplar astronomi ve matematik ile uğraşırken, dedelerim geceleri çölde bir yerden bir yere

seyahatte develerin üstünde ezberden satranç oynarken sizin dedeleriniz domuz otlatıyorlardı, Sör.

Joe: Eskimiş sözleri bırakın. Geçmiş geçmişte kaldı. Bu günü konuşalım.

Süreyya binti Ebutalib: Biz geçmişte de insandık, bu gün de insanız. Kimsenin toprağını, ekmeğini elinden almıyoruz. Kimsenin evine zorla girmiyoruz ve kimsenin de başımızda ağalık yapmasını istemiyoruz.

Joe: (Ona doğru yaklaşır, yumuşakça, yalvarırcasına) Güzel Arap kızı! Sen vatanseverlik hastalığına tutulmuş bir zavallısın. Ateş olsan, ne kadar yeri yakarsın. (Tekrar elinden tutarak) İngiliz istihbaratı seni mahvedecek. Fakat... Ben sana yardım etmek istiyorum.

Süreyya binti Ebutalib: (Elini çeker, endişe içerisinde) Eğer, metresiniz olursam Arabistan toprağı ateş olup yanar...

Joe: (Nefretle) Yoksa siz Ms Catherine'nin barında raks eden bir bakire misiniz?

Süreyya binti Ebutalib: O sizi ilgilendirmez, Sör. Benim kim olduğumu bir Allah, bir de ben bilirim.

Joe: (Çıldırır) Lanet olsun... Keşke, o çölde, cehennem sıcaklığında bana bir bardak su vermemiş olsaydın...

Süreyya binti Ebutalib: (Ona yaklaşır ve mülayim bir ifadeyle) Teşekkür ederim, Sör... (Hayret içinde) Anlamıyorum, nasıl oluyor da bir bardak suyu, unutmuyorsunuz ama benim halkımın üzerine bomba yağdırılmasına razı olabiliyorsunuz?

Joe: (Aynı çılgınlıkla) Bütün fikirlerimi, hislerimi alt üst ettin, yoksa sen kızgın çölde gelmiş bir şeytan mısın?

Süreyya binti Ebutalib: (Korkmuş bir halde) Estağfurullah. Allah şeytana lanet etsin, Sör. Lütfen böyle sözler konuşmayın!

Joe: (Aynı çılgınlıkla) Anlasana beni, bütün varlığımı sarstın. Seni öldürebilirim!

Süreyya binti Ebutalib: (Sakince) Öldürseniz bile ruhum yine vatanıma, köyüme dönerdi, Sör. Şundan emin olun ki, Arabistan toprağında sadece Arapların ruhları dolaşır, Sör.

Joe: (Yalvararak) Süreyya! Güzel kız! Bırak bu saçma sapan düşünceleri! Seni ölümden kurtarabilirim. Sana, Arap kralıçelerinin bile görmediği bir hayat, bir saadet verebilirim.

Süreyya binti Ebutalib: (Aynı sakinlikle başını sallayarak) Benim için vatansız bir hayat, bir saadet olamaz, Sör.

Joe: Ah, lanet olsun.

Hizmetçi kız odaya girer.

Hizmetçi kız: Mr Joe, general sizi çağırıyor.

Joe: (Süreyya binti Ebutalib'e) Dediklerimi düşün! (Asabi adımlarla çıkar, Hizmetçi kız Süreyya'ya yaklaşarak hayranlıkla ona bakar. Çekine çekine eliyle onun bileğine dokunur)

Hizmetçi kız: Hanımefendi ne kadar güzelsiniz, deriniz kadife gibi. Mr Joe sizinle beraber olmak mı istiyor? (Süreyya binti Ebutalib başı ile tasdik eder) Niçin razı olmuyorsunuz? Mr Joe'yu neden reddediyorsunuz? Beyaz hanımlar bile onun için deli oluyorlar.

Süreyya binti Ebutalib: Peki sen de onu istiyor musun?

Hizmetçi kız: Benim onu istememden ne çıkar ki...

Süreyya binti Ebutalib: Sen nereden geldin?

Hizmetçi kız: Kongo'dan.

Süreyya binti Ebutalib: Nasıl oldu da, gelip buraya düştün?

Hizmetçi kız: Belçikalı askerler köyümüzü yağmaladığında esir düştüm. Beyaz askerlerden biri beni beğendi. Kendine hizmetçi olarak yanına aldı. Sonra İsviçre'de istirahat ederken General Wilson bize misafir gelmişti. Benim sahibim onunla iyi dost imiş...

Süreyya binti Ebutalib: Sonra ne oldu?

Hizmetçi kız: Sonra da sahibim beni Mr Wilson'a hediye etti...

Süreyya binti Ebutalib: Annen, baban hayatta mı?

Hizmetçi kız: Evet, yaşıyorlar. Ancak nasıl olduklarından habirim yok. Hanımefendi, Mr Joe'nun teklifini kabul edin... O çok yakışıklı bir adam.

Süreyya binti Ebutalib: Vatanını hatırlamıyor musun?

Hizmetçi kız: Bazen aklıma geliyor... Ama Mr Joe'yu gördüğümde adımlı bile unutuyorum. Bir şey yemek ister misiniz? (Süreyya binti Ebutalib başını istemiyorum anlamında başını sallar) Aç değil misiniz?

Süreyya binti Ebutalib: Açım, ancak yemek istemiyorum.

Joe sinirli bir şekilde gelir.

Joe: (Hizmetçi kıza) Defol buradan. (Hizmetçi kız gülümseyerek çıkar) Bizim istihbaratçılar senden şüphelendiklerini, benim seni onların elinden alıp, buraya getirdiğimi amcam General Wilson'a şikâyet etmişler. Kim olduğunu generale söylemedim.

Süreyya binti Ebutalib: Teşekkür ederim, Sör.

Joe: Generale, senin siyasetle ilgisi olmayan bir bar rakkasesi olduğunu söyledim. O da madem istihbarat şüpheleniyor onu göndermelisin diyor. Oraya gitmen demek mahvolman demektir. Görüyor musun seni kurtarmak için yalan bile söyledim.

Süreyya binti Ebutalib: Teşekkür ederim, Sör.

Joe: Teşekkürün yeri değil. Kendin karar ver. İngiliz istihbaratının elinden kurtulmak kolay değildir.

Süreyya binti Ebutalib: Ben ne yapabilirim ki, Sör...

Joe: Teklifimi kabul edersen seni kaçırıp şehirde gizleyebilirim.

Süreyya binti Ebutalib: Sonra ne olacak?

Joe: Sonrasına sonra bakarız, acele et. Söz dalaşının yeri değil.

Süreyya binti Ebutalib: Peki, generale ne cevap vereceksiniz?

Joe: O benim problemim. Amcam beni sever, istihbarat dairesinin başkanı babamın dostudur.

Süreyya binti Ebutalib: (Endişe içinde tekrar eder) Hayır, hayır. Ben senin metresin olursam, Arabistan toprağı ateş olup yanar.

Joe: Lanet olsun... (Sinirli bir şekilde odanın içerisinde ileri geri yürür, birden kızın önüne gelerek durur) Hayır... Seni istihbarat memurlarına teslim edemem. Orada da bana rahat veremeyeceksin. Seni öldürmeliyim. (Tabancasını çıkarır)

Süreyya binti Ebutalib: Beni öldürdüğünüz için sizi cezalandırmazlar mı?

Joe: (Kendini kaybederek) Petrol kralının oğlunu kim cezalandırabilir? Onların hepsini satın alırım. Ya teklifimi kabul et, ya da ölümü tercih et! (Tabancasını doğrultarak)

Süreyya binti Ebutalib: (Sakin bir tavırla) Beni öldürmeden önce emrediniz bir bardak su versinler.

Joe: (Tabancayı tutan eli boşalır ve yana düşer) Yoksa sen bir bardak su ile beni büyüleyen bir cadı mısın?

Süreyya binti Ebutalib: Estağfurullah... Hakkımda böyle iftiharlar atmayın, Sör, günaha giriyorsunuz.

Joe: (Tabancasını masanın üzerine bırakarak, yorgun bir halde derin derin nefes alır. Sonra zile basarak hizmetçi kızı çağırır) Götür, bu kıza yemek ve su ver. Dünden beri aç.

Hizmetçi kız: Gidelim, hanımefendi...

Süreyya binti Ebutalib: (Joe'ya) Teşekkür ederim, Sör...

Süreyya binti Ebutalib ve Hizmetçi kız odadan çıkarlar. Joe sinirli bir şekilde odanın içinde gidip gelmektedir. Sonra radyoyu açar. Odayı hareketli bir müzik sesi doldurur. Joe öfkeyle radyoyu kapatır. Bu arada dışarıdan geçmekte olan turnaların sesleri duyulur. Joe açık olan pencereye yaklaşarak gökyüzüne bakar. Orada geldikleri topraklara dönmekte olan turnaları görür. Bu manzara öfke ateşini yavaş yavaş söndürmeye başlar. Joe derin bir nefes alarak gözlerini semadan çekip odanın içerisinde dolaştırır. Işıklar söner.

Turnaların ötüşmelerini hatırlatan bir müzik duyulmaktadır. Işıklar yanar. Joe odasında heyecan içindedir. Zile basar. Hizmetçi kız gelir.

Joe: (Kızın yüzüne sert sert bakarak). Kıza yemek verdin mi?

Hizmetçi kız: Elbette, Sör.

Joe: Yedi mi?

Hizmetçi kız: O... Sör, o, çok açtı. Ancak birkaç hurma ve bir bardak sudan başka bir şey yemedi. Bana kızmayınız efendim. Ne kadar uğraştımsa da başka bir şey yemedi.

Joe: Çağır buraya gelsin.

Hizmetçi kız: Baş üstüne, Sör. (Kız odadan çıkar. Ara. Süreyya binti Ebutalib odaya girer)

Joe: (sandalyeyi göstererek, üzgün ve heyecanlı bir sesle) Rica ederim oturun.

Süreyya binti Ebutalib: Teşekkür ederim, Sör.

Joe: Rica ederim, oturabilirsın.

Süreyya binti Ebutalib: (Oturmaz) Teşekkür ederim, Sör.

Joe: (Tane tane yavaşça konuşarak). Seninle evlenmek istesem, razı olur musun?

Süreyya binti Ebutalib: (Ürpererek) Estağfurullah... Estağfurullah... Yoksa siz Hristiyan ve aynı zamanda bizim düşmanımız olduğunuzu unuttunuz mu, Sör...

Joe: Hayır, unutmadım. (Ara) Savaşa katılmam. Seninle beraber uzaklara, İsviçre'ye gideriz. Hatta Müslüman olurum, anlıyor musun Müslüman! Söyle, daha ne yapmamı istiyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: (Sakin bir halde) Bana vatanım lazım, Sör! Ben vatansız bir hiçim.

Joe: (Öfkeli bir şekilde) Bu lanet sözleri daha ne kadar tekrar edeceksin?

Süreyya binti Ebutalib: Ruhum bedenimden ayrılıp doğduğum yerlere uçana kadar, Sör. Siz, ruhumu burada tutamazsınız.

Joe: Zavallı Arap kızı. Vatanın sana ne verdi ki? Nasıl fakir bir hayat yaşadığınızı görmedim mi?

Süreyya binti Ebutalib: Doğru söylüyorsunuz. Çünkü siz bi-

zim özgürlüğümüzle beraber bütün servetimizi de elimizden aldınız. Eğer, biz Allahın yardımıyla vatanımızın sahibi olunca sadece petrolümüz sayesinde altından saraylar yaptırırız.

Joe: Bunların hepsi boş hayaller... Ne ile yapacaksınız? Hangi fikirle, hangi ilimle?

Süreyya binti Ebutalib: (Sakince) Onu biz biliriz, Sör.

Joe: Süreyya... Acele etmemiz lazım. General seni istihbaratçılara teslim etmemi istiyor Ben ise... Ben ise seni seviyorum anlıyor musun, kızgın çölden gelmiş şeytan, seni seviyorum!

Süreyya binti Ebutalib: Günaha girmeyin, Sör.

Joe: (Onun karşısında diz çökerek, elinden tutar) Terslik yapma, Süreyya, boş hayallere kendini kurban etme. Bizim ömrümüz, yaşadığımız andır. Gel, birlikte kaçalım. Bütün bu savaşımlardan, bu keşmekeşten uzak sakın bir hayat yaşayalım. Seni ölene kadar seveceğime yemin ediyorum. Senin güzelliğin ve ateşin gözlerin karşısında bütün dünya bana verilse bir değeri yok. Savaşlar gülünç bir komedidir.

Süreyya binti Ebutalib: Ama dün savaş için yemin ediyordunuz.

Joe: Zaman değişiyor, azizim! Şimdi yalnız sakın bir hayatla, seni istiyorum. Gidelim, Süreyya!

Süreyya binti Ebutalib: Kalkın, Sör. Siz düşmanımda olsanız, kendi vatandaşlarınızdan farklısınız. Mertsiniz. Fakat ben halkıma ihanet edemem. Aç, susuz Arap çocuklarını düşman ateşi altında bırakıp gidemem..

Joe: (Sabırsız bir halde) Ama neticede sen de öleceksin!

Süreyya binti Ebutalib: Ben ölmeyeceğim, Sör, vatanım uğrunda, halkım için şehit olacağım.

Kapı açılır. General Wilson içeriye girer. Kısa ara. Joe ayağa kalkar.

General Wilson: (Joe'ya) Namussuz, utanmıyor musun? Lord Wilson'un oğlu, General Wilson'un yeğeni, İngiliz askeri olan sen, bir Tuzem fahişesinin karşısında diz çöküyorsun.

Joe: O, fahişe değil, Sör!

General Wilson: Öyle mi... (Zile basar)

Hizmetçi kız: (İçeriye girer) Buyurun, Sör...

General Wilson: (Hizmetçi kıza) Yüzbaşıyı çağır. (Kız odadan çıkar. Joe'ya) Eğer, ağabeyimin hatırı olmasaydı, onunla birlikte (Kızı gösterir) seni de memnuniyetle kurşuna dizdirirdim. (Yüzbaşı odaya girer. Kızı işaret ederek yüzbaşıya) Götürün onu!

Yüzbaşı:(Kıza) Gidelim.

Süreyya binti Ebutalib: (Joe'ya) Teşekkür ederim, Sör... Elveda...

Yüzbaşı ve Süreyya binti Ebutalib odadan çıkar. Ara.

General Wilson: (Kızın götürülmesiyle Joe'nun ne kadar sarsıldığını görerek) Utan, utan. Babanla konuşuncaya kadar bu evde tutsak olacaksın. Benden izinsiz hiçbir yere gidemezsin. (Çıkar)

Joe açık pencereye doğru yaklaşır. Arabanın kapısının açılıp kapatıldığını ve gittikçe uzaklaşan motor sesini duyar. Joe onların ardından uzunca bir süre bakar... Sonra geri dönerek, büyük kadehi viski ile doldurur. Sigarasını yakar ve viskisinden içer. Sonra sandalyeye oturarak gözlerini kapar. Işık azalır ve birden sanki her taraftan Süreyya binti Ebutalib'in sözleri duyulur: «Sör... Emredin bana bir bardak su versinler...» Joe ürpererek gözlerini açar. Bir kaç saniye donuk nazarlarla etrafa bakınır. Ağır, kederli bir uyku onu esir alır. Yarı karanlıkta hizmetçi kız gelir. Sessiz adımlarla Joe'ya yaklaşır. Durup onu seyreder. Sonra eğilerek dudaklarını onun yüzüne yakınlıştırır. Sanki öpmek istiyordur. Ama öpmez. Ve biraz geri çekilerek fısıltıyla:

Hizmetçi kız: Mr Joe!

Aynı zamanda sahnenin başka bir köşesinde yarı karanlık içinde yalnız çehresi görünen Süreyya binti Ebutalib de fısıltıyla: «Mr Joe!»

Süreyya binti Ebutalib'in hayali: Mr Joe!

Hizmetçi kız: (Onu eli ile dürterek) Mr Joe!

Joe ürpererek gözlerini açar. Önce Süreyya'nın sesinin geldiği tarafa sonra da hizmetçi kıza bakar.

Joe: (Hizmetçi kıza) Ne oldu?

Hizmetçi kız: (Fısıltıyla) Ms Catherine geldi. Sizi görmek istiyor.

Joe: Gecenin bu vaktinde Ms Catherine'nin benimle ne işi olabilir ki?

Hizmetçi kız: Çok rica etti.

Joe: Peki, gelsin.

Kız odadan çıkar. Kısa ara. Ms Catherine içeriye girer.

Ms Catherine: Merhaba, Joe.

Joe: Hoş geldiniz, Ms Catherine.

Ms Catherine: Hayır... Bana anne de.

Joe: (Hayretle) Neden?

Ms Catherine: Çünkü ben senin gerçek annenim.

Joe: Bu nasıl bir şaka, Ms Catherine. Yoksa ben hala rüya mı görüyorum?

Ms Catherine: Rüya görmüyorsun, Joe. Senin gerçek annen benim.

Joe: Delirdin mi sen? Ben küçükken annem beni bırakarak, evlendiği bir adamla Amerika'ya gitmiş ve orada ölmüş.

Ms Catherine: Yalan... Seni benim elimden zorla alarak beni de uzaklara gönderdiler.

Joe: Sizin annem olduğunuza nasıl inanabilirim ki?

Ms Catherine: Gözlerin, saçların benimkilere ne kadar benziyor görmüyor musun?

Joe: Bu o kadar önemli değil ki... İnsan insana benzeyebilir.

Ms Catherine: (Sakin bir halde) Ben senin annenim!

Kısa ara. Joe hayret ve karışık duygular içindedir.

Joe: Çocukken Afrikalı bir hizmetçimiz vardı.

Ms Catherine: Charlotte.

Joe: (Endişeli bir ruh haliyle, fısıltıyla) Evet. Onu tanıyor muydun?

Ms Catherine: (Başı ile tasdik eder. Birden hatırlayarak) Hatta babanın malikânesini terk edip giderken, Charlotte'tan büyüdüğü zaman benim göğsümde derin bir kurşun yarası olduğunu sana söylemesini rica etmiştim. O zaman bunu yapmazsam daha sonraları annen olduğuma inanmayacağını biliyordum!

Joe: (Aynı endişeli haliyle) O, bunu bana söylemişti... (Birden heyecanla bağırır) Kurşun yarasını göster!

Ms Catherine: (Yakasını açarak, sinesindeki derin yara izini gösterir)

Joe: (Kendi kendine konuşur gibi) Evet, aynen bana söylediği gibi... (Kısa ara) Seni kim vurmuştu?

Ms Catherine: (Sigarasından çekerek, sakın bir şekilde) Amcan... General Wilson!

Joe: General Wilson mu? (Kısa ara. Ms Catherine sigarasını içmeye devam eder) Seni niçin vurmuştu?

Ms Catherine: O zaman ülkemizde başlayan bağımsızlık isyanını bastırmak için gelen İngiliz askerleri köyümüzü yağmaladıklarında genç bir subay beni odasına götürdü!

Kısa ara.

Joe: Sonra ne oldu?

Ms Catherine: (Sigarasından çekerek) O istediğini alamayacağını görünce öfkeleni ve tabancasıyla beni göğsümden vurdu.

Kısa ara.

Joe: Sonra?

Ms Catherine: O anda başka bir subay içeri girdi ve beni yerde vurulmuş yatarken görünce, «Jim», dedi, sen ne yaptın... Böyle bir güzel bir kadını nasıl vurabilirsin? Dedi. Jim cevap vermeyerek odadan çıktı. Diğer subayın emriyle beni hastaneye götürdüler. O zaman on yedi yaşında, güçlü bir kız idim. Çabuk iyileştim.

Joe: Peki, sonra ne oldu?

Ms Catherine: Sonra o subay beni yanında götürdü ve kendisine metres yaptı.

Joe: Hangisi? Seni vuran mı, yoksa ikinci subay mı?

Ms Catherine: İkincisi.

Joe: Sonra?

Ms Catherine: Sonra sen doğdun, baban beni çok severdi. Ben de soylu bir aileden idim. Benimle evleneceğine söz vererek, bizi yani seninle beni İngiltere'ye götürdü. Fakat oraya varınca işler değişti...

Joe: Ne oldu?

Kısa ara. Ms Catherine sigarasını içmeye devam eder.

Ms Catherine: Jim beni büyük Lorda, yani, büyükbaban Wilson'a ahlaksız bir kadın olarak tanıttı. Ona göre de Lord babanı çağırarak, eğer bu kızla evlenirsen seni varislik hukukundan mahrum ederim, dedi.

Joe: Babam da seni terk etti öyle mi?

Ms Catherine: Evet, sizin toplumunuzda bu o kadar da hayret edilecek bir hadise değil. Seni elimden alarak bana bin sterlin para vererek buraya gönderdiler.

Joe: Demek, beni senden bin sterline aldılar. *(Kısa ara)* Peki, ama niçin şimdiye kadar bunu bana söylemedin? Neden şimdi gecenin bu vaktinde bunu anlatmak için geldin?

Ms Catherine: Ben halkımın özgür olmasını bekliyordum. İstiyordum ki annen olduğumu bağımsız bir ülkenin hür

ve özgür bir halkın ferdi olarak söyleyeyim. Benim İngilizlere söyleyecek çok sözüm var. Ama şimdi gelmemin sebebi başka bir şeydir.

Joe: Nedir?

Ms Catherine: Eğer, bana karşı zerre kadar da olsa, annelik borcu duyuyorsan rakkase kızın hapisten kurtulmasına yardım edersin!

Joe: *(Sinirli bir halde)* Yoksa bütün bunlar kızgın çölden gelmiş o şeytanın işi mi?

Ms Catherine: O, şeytan değil, Joe... O vatanını ve bağımsızlığını isteyen zavallı bir kızdır.

Joe: Sen ona zavallı mı diyorsun?

Ms Catherine: Bu dünyada vatani ve özgürlüğünden mahrum kalmak kadar büyük bir bedbahtlık yoktur. Joe, siz bizim bütün varlığımızı, bütün insanlık hukuklarımızı elimizden aldınız.

Joe: Peki ama sen niçin o rakkase için bu kadar endişeleniyorsun?

Ms Catherine: *(Kesin ve kendinden emin bir şekilde)* Çünkü ben de vatanım uğrunda vuruşan bir fedaiyim.

Joe: *(Hayretle)* Sen de mi?

Ms Catherine: Evet, ben de!

Joe: Peki, ama bu sırrını bana söylemekten korkmuyor musun?

Ms Catherine: Bir anne oğlundan korkmaz.

Joe: Anne! Evlat için bundan aziz söz yoktur derler. Ama niçin bu söz beni sarsmıyor... Niçin senin önünde diz çöküp hüngür hüngür ağlamıyorum? Hayır, yalan söylüyorsun, sen benim annem değilsin. *(Kadının gözlerine bakarak, birdenbire sanki güçten düşer gibi)* Beni bağışla! Hissediyorum, yalan söylemiyorsun. Lakin niye yüreğim sana karşı bu kadar soğuk? Beni kendi isteğinle bırakıp gitmedin değil mi? Beni senden zorla ayırdılar değil mi? O zaman niçin ben seni kucaklayıp bağrıma basamıyorum? Niçin?

Ms Catherine: Bundan dolayı seni suçlamıyorum, Joe... Çünkü seni bu duygudan mahrum etmişler.

Joe: Kim mahrum etti beni?

Ms Catherine: Büyük Lordun kendini beğenmiş gururu... Babanın milyonları...

Joe: Yoksa sen de o kızgın çölden gelmiş şeytanla bir olup beni aileme karşı isyan etmeye mi çağırıyorsun? *(Bağırarak)* Hayır! Bunu başaramayacaksınız! Ben Lord Wilson'um. Kraliçenin takdirini kazanmış bir İngiliz subayıyım. *(Sonra düşkün sesle)* Lakin... Lakin sen benim annemsin... Ben Lord Wilson onu... Kızgın çölden gelmiş o yarı vahşi Arap kızını seviyorum.

Ms Catherine: Sen anadan insan olarak doğdun, Joe... Senin adın insandır!

Joe: Ben, aynı zamanda, Lord Wilson'um. Bunu kim inkâr edebilir ki?

Ms Catherine: Ana, tabiat ve toprak bütün insanları bir tutar, Joe. O, hiçbirini diğerinden ayırmaz...

Joe: Köhne Şark felsefesi. Artık, hiçbir şey anlamıyorum. Aklım karıştı, kafamın içerisi darmadağın oldu. *(Takatsiz halde divana yığılır)* Anne... Gel, yanıma otur, anne. *(Ms Catherine onun yanına oturur)* Anne, küçükken bana ninni söyler miydin?

Ms Catherine: *(Başını olumlu manasında sallayarak)* Evet...

Joe: *(Başını annesinin dizine koyarak)* Lütfen onlardan birini yeniden söyler misin? *(Ms Catherine yumuşak bir sesle okumaya başlar)* Sanki bu ninniye hatırlayamadığım bir zamanda duymuş gibiyim.

Ms Catherine: Ne zaman bu ninniye okusam uyuyakalırdın, Joe.

Joe: *(Oturduğu yerde doğrulur)* Çok üzülüyorum, anne. Eğer, istihbarat teşkilatı o kıza bir şey yaparsa ben ölürüm. *(Ara)* Neden bir şey demiyorsun, anne?

Ms Catherine: Sana ne yapılması gerektiğini söyledim, Joe.

Joe: Beni vatan haini mi yapmak istiyorsun?

Ms Catherine: Vatan, uğrunda ölmeyi göze alanlarındır, Joe. Sizin vatanınız yok! Siz kapitalistler nerede çok para kazanırsanız, pençenizi oraya basarsınız. Sevgiyle ıstırap ikiz yaratılmıştır, Joe... Siz vatanınızı sevseydiniz, onun ıstıraplarını duysaydınız, şimdi bizim yüreğimizi parçalamazdınız.

Joe: Yanlış diyorsun, anne... Ne yani, Hitler vatanını sevmiyor muydu?

Ms Catherine: Hayır sevmiyordu. Eğer, sevseydi, vatanının milyonlarca evladını kırdırmazdı. Hitlere ağılık lazımdı. Faşist ağılığı!

Joe: Ben faşizmden nefret ederim.

Ms Catherine: *(Gülümseyerek)* Faşizmden nefret ediyorsun, ama gelip başkasının vatanını, özgürlüğünü ve milli servetini elinden alıyorsun. Evlerine tecavüz ediyorsun.

Joe: Bu dediklerini aydınlatmak için bin tane dâhinin aklı lazım.

Ms Catherine: Ah, Joe... Her şey o kadar aydınlık ki. *(Duvardaki saat üçü vurur)* Gece geçiyor, Joe... Rakkasenin serbest kalması için yardım edecek misin?

Ara.

Joe: *(Fısıltıyla)* Ben nasıl yardım edebilirim?

Ms Catherine: *(Birden canlanarak)* Her şey generalin mühürlü izin evrakına bağlı.

Joe: Ancak, mühür her zaman çelik kasanın içerisinde olur.

Ms Catherine: General içmeyi çok sever. *(Ona kâğıdın içerisine bükülmüş halde bir toz verir)* Bu tamamıyla zararsız bir uykucu ilacıdır.

Joe: Anladım, ama mektubu hapishaneye kim verecek?

Ms Catherine: Sen!

Joe: Ben mi?

Ms Catherine: Elbette. (*Gülümseyerek*) Eskiden şövalyeler sevgililerini esir oldukları şatolardan nasıl kurtarırlardı?

Joe: (*Birden sinirlenerek*) Hayır, İngilizlere karşı vuruşan bir Tuzem kızı benim sevgilim olamaz. Beni ona bağlayan melun cehennem ihtirasından başka bir şey değil.

Ms Catherine: Sen onu kurtarmak istiyor musun yoksa istemiyor musun?

Joe: (*Bağırır*) İstemiyorum... O bir cadı! Onun büyüyle boğazıma geçirdiği zinciri kırıp atıyorum. Çok param var. İstedğim her şeyi yapabilirim. Ms Catherine'nin barına gideceğim. Bu gece her güzel rakkaseye yüz sterlin bahşış vereceğim ve kızgın çölden gelmiş şeytana galibiyetimi kutlayacağım! Ondan nefret ediyorum. Bırak, istihbarat onun turnaklarını söksün. (*Ceketini giyer*)

Ms Catherine: Joe, sen onu kurtarmak istiyor musun?

Joe: (*Hayretle ona bakarak*). Biraz önce söylediklerimi iştmedin mi?

Ms Catherine: İşittim, Joe. Lakin bu sözler senin yüreğinden gelmiyordu.

Joe: (*Bağırır*) Nereden biliyorsun?

Ms Catherine: Geceleri bar çalıştırsam da ben anneyim, Joe... Senin annen! Senin ıstıraplarını hissediyorum, Joe!

Joe: Kurtar beni bu ıstıraptan!

Ms Catherine: O kızı kurtarmalısın, Joe!

Joe: Tatalım ki, onu oradan kurtardık, sonra ne yapacağız?

Ms Catherine: Sonra onunla birlikte Arapların yanına kaçın!

Joe: Delirdin mi sen?

Ms Catherine: (*Onu dinlemeyerek*). Adaletsizlik, zulüm ve acılar içinde kırılan milletlerin imdadına yetiş! Sevdığın kızın, annenin intikamını al. Benim yüreğimi dağladılar, Joe!

Seni benden zorla aldılar. Yıllarca deli gibi gezdim. Sen nerede olduysan ben de oraya gittim. Seni kenardan izleyip gözyaşı döktüm. Yıllarca barlarda çalıştım. Canilerle hapisanelere düştüm. Senin namuslu, mert, dünyalar güzeli annen çoktan mahvoldu, Joe! Artık ben geçmişin intikamını almak için çalışan bir hayalim. Seni annenin öcünü almaya çağıran, ruhu azap çeken bir kadını.

Ara.

Joe: Bütün bu olanlardan dolayı babamı suçlamıyor musun?

Ms Catherine: Mesele tek tek insanlarda değil, emperyalizmin yırtıcı mahiyetinde, Joe. Vakit geçiyor, Joe, acele etmemiz lazım. (*Kalkar*) Odamda cevabını bekliyorum... (*Odadan çıkar*)

Joe onun ardından uzunca bir süre bakakalıp.

Joe: Demek, şerefi, namusu elinden alınmış, cehennem ateşinde bin defa yanmış milyonlarca insandan birisi olan bu kadın benim annem! (*Zile basar. Hizmetçi kız içeri gelir*) Yakına gel. (*Kız yaklaşır*) Sen beni seviyorsun, değil mi? Neden konuşmuyorsun? (*Kız korkmuş bir halde ona bakıp donakalmış gibidir*)

Hizmetçi kız: Siz bunu nereden biliyorsunuz?

Joe: (*Sinirlenir*) Cevap ver: seviyor musun, sevmiyor musun?

Hizmetçi kız: (*Cesaretle*) Ah... Mr Joe, sizin bir hoş bakışınız, bir tebessümünüz benim için dünyanın en büyük saadeti olurdu.

Joe: General akşam yemeğini yedi mi?

Hizmetçi kız: Hayır, henüz yemedi...

Joe: (*Ms Catherine'nin verdiği uyku ilacını çıkarıp kıza verir*) Bunu onun şarabına koyarsın.

Hizmetçi kız: (*Korkmuş halde*) Niçin, Mr Joe?

Joe: Onun derin bir uyku uyumasını istiyorum.

Hizmetçi kız: Bu sizi niye ilgilendiriyor, Mr Joe?

Joe: (Sinirlenir) Orası seni alakadar etmez, ahmak kız.

Hizmetçi kız: Mr Joe, bu toz generali öldürmez değil mi?

Joe: Hayır, ancak güzel bir uyku için... (Kısa ara) Niye gitmiyorsun?

Hizmetçi kız: Mr Joe... (Tereddüt etmektedir)

Joe: Yeter artık!

Hizmetçi kız: Mr Joe, hiç olmasa, bir defa beni öpemez misiniz?

Joe: Öperim. Buraya gel. (Hizmetçi kız yaklaşır ve dudaklarını uzatır. Lakin Joe onu yüzünden öper. Hizmetçi kız birden süratle Joe'nun başını iki eli ile tutarak dudağından hızlı hızlı öpmeye başlar. Joe kendini onun elinden zorla kurtarır) Lanet olsun!

Hizmetçi kız: (Gözleri yumulu halde). Ah... Mr Joe... Artık beni öldürseniz de gam yemem.

Joe: (Mülayim bir tarzda) Pekâlâ, artık git. Ancak sonra ağzından bir kelime söz çıkarsa...

Hizmetçi kız: (Hala gözleri yumulu halde) Ah... Mr Joe, ne tatlısınız. (Ona yaklaşır, Joe geri çekilir) Mr Joe, hiç olmazsa, günde bir defa sizi öpmeme izin verseydiniz...

Joe: Eğer her gün bir defa beni böyle öpersen, işim biter ki...

Hizmetçi kız: Ah... Mr Joe, bundan hoşlanmadınız mı?

Joe: Hoşlandım, hoşlandım, acele et, artık git.

Hizmetçi kız: Mr Joe, demek, ben sizi bir daha öpebileceğim.

Joe: Evet, zaman geçiyor... Artık gitmelisin.

Hizmetçi kız: Hoşça kalın, Mr Joe. (Hizmetçi kız çıkar. Joe sigarasını yakar, viski içer ve odanın içerisinde heyecanla bir o yana bir bu yana gider gelir. Uzaktan yerli ahaliye mahsus olduğu anlaşılan kederli bir musiki duyulur. Hizmetçi kız geri gelir) Mr Joe, Mr general verdiğim şarabı içtikten sonra elbiselerini bile çıkarmadan yattı.

Joe: (Birdenbire sakın ve soğukkanlı bir tavırla). Pekâlâ, sen gidebilirsin.

Hizmetçi kız: Mr Joe, ne yapmak istiyorsunuz?

Joe: Hiçbir şey! Sadece bir yere gidip döneceğim. Bunu generalin bilmesini istemiyorum. O evden çıkmamı yasaklamıştı. Şimdi anladın mı?

Hizmetçi kız: Evet, anladım.

Joe: Peki, niye gitmiyorsun?

Hizmetçi kız: Beni öpmeyecek misiniz?

Joe: Sonra.

Hizmetçi kız «ah» çekerek çıkar. Joe bavulunu açar ve oradan bir deste para ile banka çekini alarak cebine koyar. Tabancasını yanına alır. Işık azalır ve bu yarı karanlıkta biz Joe'nun diğer odaya geçtiğini görüyoruz. General odasında divanda yatmaktadır. Joe anahtarı bu-lararak kasayı açar. Matbu evraklardan iki kâğıdı alarak mühürler. General divanda kıpırdar. Joe tabancasını çıkarır. Lakin general uyanmaz. Kasayı kapatır ve kilitler. Anahtarı aldığı yere geri koyar. Sonra aynı soğukkanlılıkla telefonun kablosunu keser. Sonra kapıdan çıkarken hizmetçi kızla karşılaşır.

Hizmetçi kız: (Korkmuş halde) O... Mr Joe...

Joe: Şşş... Seni öldürürüm. (Onu öper) Git yat, bir saate kadar geri geleceğim. Döndüğümde odanda ol, yanına geleceğim.

Hizmetçi kız: Oo... Mr Joe...

Joe onu bir daha öperek hızla odadan çıkar. Işık yandığında Ms Catherine'nin odası görünür. Ms Catherine çok rahatsız ve heyecanlıdır. Sık sık saate bakar. Kapının zili çalınır. Ms Catherine aceleyle açar. Joe ve Süreyya binti Ebutalib içeriye girerler.

Ms Catherine: (Joe'ya) Seni bekliyordum. Onu kurtaracağını biliyordum.

Joe: Acele etmemiz lazım. Generalin adıyla mektup yazarak,

onu iki saatliğine hapisten çıkardım. Yirmi beş yıl dünyada acılar çekmiş, tahkir edilmiş ve alçaltılmış annemin arzusunu yerine getirerek, onu kabilesine kendim götüreceğim.

Süreyya binti Ebutalib: Nasıl yani? Siz benimle beraber mi gidiyorsunuz?

Joe: Yoksa buna itiraz mı ediyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: Bunu yaptığınız için İngiliz komutanlığı sizi kurşuna dizebilir, Sör.

Joe: Kaderimizde ne varsa o olacaktır.

Süreyya binti Ebutalib: Sör, siz vatanınıza ihanet ediyorsunuz. Biz düşman olsak da, sizin vatan haini olmanızı istemem.

Joe: Vatana ihanet etmek dünyada en dehşetli alçaklıktır. Lakin annem Ms Catherine haklıdır. Biz zenginlerin vatani yoktur. (*Saatine bakar.*) Acele etmemiz lazım, zaman geçiyor.

Ms Catherine: Joe, o, buraya vazifeli olarak gelmişti.

Joe: Anlıyorum. Ben generalin kasasını açtığımda komutanlığın gizli planlarını da alabilirdim. Ama böyle bir hırsızlığı alçaklık olarak gördüğümünden dolayı yapmadım. Onlarla kahramanca savaşmak istiyorum. Senin ve senin gibi tahkir edilmiş anaların intikamını almak için gidiyorum... Elveda. (*Gitmek isterler*)

Ms Catherine: Bir dakika durun. (*Dolaptan bükülmüş bazı kâğıtlar çıkararak kıza verir*) Bunları şefe verirsin. (*Joe'ya*) Yirmi beş yıllık ayrılıktan sonra seni bir defa da olsa öpeyim... (*Öper*) Haydi, artık gidin.

Joe ile Süreyya binti Ebutalib çıkarlar. Dışarıdan arabanın süratle uzaklaşan sesi duyulur.

Ms Catherine: (*Sahnenin ön tarafına gelerek salondakilere hitaben*) Adaletin sesi her zaman böyle kudretli olsun.

Işık söner. Karanlıkta şiddetli rüzgâr uğultusu duyulmaktadır.

Süreyya binti Ebutalib'in sesi: (*Karanlıktan*) Benim arkamdan ayrılmayın, elbisemi bırakmayın, Sör.

Joe'nun sesi: (*Karanlıktan*) Lanet olsun. Kum göz açmağa izin vermiyor ki.

Süreyya binti Ebutalib'in sesi: (*Karanlıktan*) Siz gözünüzü açmayın, Sör.

Sahne biraz aydınlanır. Bir elinde küçük bir bavul olan Süreyya binti Ebutalib' in önde, Joe'nun ise, arkada, onun eteğinden tutmuş halde büyük zorlukla ilerlediklerini görürüz. Onlar düşe kalka ilerlemektedirler.

Joe: Takatim tükenmek üzere.

Süreyya binti Ebutalib: Biraz daha dayanın, Sör. Bu yakınlarda bir vaha olmalıdır.

Joe: Kuzey kutbuna bin defa daha kolay giderdim.

Süreyya binti Ebutalib: Konuşmayın, Sör, kum sizi boğabilir...

Rüzgâr yeni bir kuvvetle kumu havaya savurur. Sahnede hiçbir şey görülmez hale gelir.

Süreyya binti Ebutalib: Durmayın, Sör.

Sonra ışık tamamen söner. Işık yandığında ise, kendine has bir güzelliğe sahip yeşil bir vaha görülür. Süreyya binti Ebutalib ile Joe yorulmuş, takatten düşmüş bir halde gelirler.

Joe: Susuzluktan ölüyorum.

Süreyya binti Ebutalib: (*Şakayla karışık*) Size bir bardak su verebilirim. (*Kuyudan su çekip getirir. Joe içer*) Bu kadar yeter, Sör, sonra yine içersiniz.

Joe: (*Biraz kendine gelerek*) O cehennem sahrasından sonra burası insana gökten inmiş cennet gibi görünüyor.

Süreyya binti Ebutalib: Cehennem sahrası demeyin, Sör, günahtır. Arabistan'ın her yeri güzeldir.

Joe: (Ona uzun uzun bakarak) Ne zamana kadar bana «Sör» diyeceksin. Niçin sadece, «Joe» demiyorsun? Neden «sen» diye hitap etmiyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: (Ona bakarak, başını sallar) Hayır, Sör, ben böyle yapamam.

Joe: Niçin? Yoksa hala beni düşman olarak mı görüyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: (Gözlerini yere dikerek, başını sallar) Hayır...

Joe: Peki o halde aramızda niçin mesafe bırakmak istiyorsun. Görüyorsun bu vadiye her şey ne kadar sade, ne kadar güzel... Öyle ki, sende bu güzelliğe taze bir ruh katıyorsun... Ah, ne kadar tabii ve güzelsin... (Birden onu kendine doğru çekerek öper. Lakin kız onu görülmemiş bir kuvvetle iteleyerek, kenara sıçrayıp tabancasını çıkarır)

Süreyya binti Ebutalib: Eğer, ikinci defa böyle hareket eder-seniz, sizi öldürürüm. (Birden ağlamaya başlar. Sonra diz çökerek, ellerini göğze kaldırır) Ey Allahım... Sen beni bağışla.

Joe: Allah seni bağışlar, Süreyya! Çünkü cehennem gibi yanan sahranın ortasındaki bu sahipsiz vahada ne din var, ne para... Ne general var, ne de atom bombası. Bu güller, bu yeşil otlar bizi, Âdem'le Havva gibi bütün karışıklıklardan uzak tertemiz bir sevgiye çağırıyor. Gel, hangi dinden, hangi millettten, hangi sınıftan olduğumuzu unutalım.

Süreyya binti Ebutalib: Ben her şeyi unuturum, ancak vatanımı hayır, Sör! Vatanım esaretten kutulana kadar benim sevgim de tutsaktır, Sör.

Joe: Tutsak demek! Sen birini seviyorsun ama kimi acaba? (Kıza sorar) Yoksa... Yoksa... Sizin kabilede beni tahkir eden Tarık bin Ziyad'ı mı?

Süreyya binti Ebutalib: (Sinirlenir) Yeter artık, Sör, bu sizi ilgilendirmez.

Joe: (Heyecanla) Söylesene, doğru bildim mi?

Süreyya binti Ebutalib: (Gözlerini yere dikerek, yavaş sesle) Bu konuda konuşmak istemiyorum, Sör!

Joe: Rica ederim, bir defa bile olsa adımlı söyle!

Süreyya binti Ebutalib: Size çok şey borçluyum, Sör. Beni ölüm-den kurtardınız. Fakat bu durumda bile, ben size adınızla hitap edemem.

Joe: Neden? Bunda samimiyetten başka ne var ki?

Süreyya binti Ebutalib: Siz beni ölümden kurtardınız. Ben de size borçluyum. Bundan başka bir şey bilmiyorum.

Joe: Hâlbuki senin birkaç kelime sözün bile beni çok mutlu ederdi. Bilir misin hangi sözlerin beni çok mutlu edecektir?

Süreyya binti Ebutalib: Hayır, bilmiyorum, Sör. Ancak siz, güçsüz insanları köle olarak kullanmak isteyenlere ve vatanımı ikiye bölerek insanları birbirine hasret bırakanlara karşı bizimle beraber göğüs göğüse çarpışsaydınız, beni çok mutlu eder-diniz. İyi insanların adaletin tarafında olması gerekmez mi? Öyle değil mi, Sör?

Joe: Evet, öyle olması gerekir...

Süreyya binti Ebutalib: Ah, Sör... Sizin gibi birinin haksızlığa karşı çıkması ne kadar güzel...

Joe: (Şakayla karışık) Ama sen bu delikanlıyı bir kere bile olsa öpmek istemiyorsun. (Onun elinden tutar, kız birkaç saniye elini çekmez... Lakin mağlup olacağını düşündüğü anda bütün vücudu ile titrer ve elini çeker)

Süreyya binti Ebutalib: (Korkmuş halde ve zayıf bir sesle) Rica ederim, Sör... Benim ölümümü istemeyin... Siz... Siz... Ayrı dinden olsanız da, iyi bir insansınız. Ben hurma toplamaya gidiyorum, Sör...

Aceleyle uzaklaşır.

Joe: (Onun ardından bakarak) Bu çöllerde neler yaratıyorsun, ilahi... (Kısa ara) Fakat... O, beni istemiyor... Hiç bir zaman da istemeyecek...

Gözlerini diktiği noktada sisler içerisinden General Wilson' un öfkeli yüzü görünmektedir.

General Wilson'un hayali: Ahmak! O, çöl şeytanı seni yoldan çıkarıp nerelere götürdü! Kraliçenin karşısında içtiğin andı unuttun mu? İngiltere'ye kahraman generaller, subaylar yetiştirmiş Wilson neslinin şerefini nasıl ayaklar altına aldığı görmüyor musun, hain!

Joe: (Bağırır) Hayır! Ben hain değilim. Beni şeytan değil, beni adalet ve insaf çağırıyor!

Süreyya binti Ebutalib elinde bir miktar hurmayla gelir.

Süreyya binti Ebutalib: (Hayretle ona bakarak) Ne oldu?

Joe: Hiçbir şey.

Süreyya binti Ebutalib: (Hurmaları ona uzatarak) Ağacın üstünde ancak bunları buldum, alın, Sör, iki gündür hiçbir şey yemediniz..

Joe: Peki, sen aç değil misin? Kendin ye.

Süreyya binti Ebutalib: Biz develer gibi açlığa dayanıklıyız.

Joe: Hayır, alamam.

Süreyya binti Ebutalib: (Sinirlenir) Alın dedim size!

Joe: (Gülümseyerek hurmaları alır) Kızdığın zaman senden korkuyorum.

Süreyya binti Ebutalib: (Gülümseyerek) Yiyiniz.

Joe: Burada beş hurma var, ikisi senin, üçü benim. Ne kadar da olsa, ben erkeğim.

Süreyya binti Ebutalib: Kadın, erkek ne farkı var ki, Sör...

Joe: Doğru söylüyorsun, yirminci asrın en dehşetli özelliklerinden biri de kadınla erkeği birbirinden ayırmamasıdır. Ona göre de, biri benim, biri senin. (Hurmanın birini kendi ağzına koyar, diğerini de kızın ağzına uzatır. Fikri büsbütün onun yanında olan Süreyya binti Ebutalib şuuruz bir hareketle

ağzını açar ve Joe hurmayı onun ağzına koyar. Kız birden ayı olarak ağzındaki hurmayı çıkarıp atmak ister. Fakat çıkarmaz ve gözleri Joe'da hurmayı yavaş yavaş yer. Joe yine hurmanın birini kendi ağzına, diğerini kızın ağzına koyar. Bu defa Süreyya binti Ebutalib hurmayı garip bir uysallıkla kabul eder. Sanki kuş yavrusu ağzını uzatıp, anasından yem almaktadır. Kalan son hurmayı da onun ağzına uzatır.) Bu da senin! (Fakat bu defa Süreyya binti Ebutalib ağzını sıkıca yumarak «hayır» manasında başını sallar ve işaretle kalan tek hurmayı Joe'nun yemesi gerektiğini anlatır. Joe «ah» çekerek hurmayı ağzına koyar. Süreyya binti Ebutalib gülümser)

Süreyya binti Ebutalib: Sör, Müslüman olur musunuz?

Joe: Senin için Yahudi bile olurum.

Süreyya binti Ebutalib: Benimle alay mı ediyorsunuz, Sör?

Joe: Çok ciddiym. (Heyecan ve merakla ona bakar. Kızın ne diyeceğini bekler)

Süreyya binti Ebutalib: (Ara. Kafasının karıştığı belli olmaktadır) Su ister misiniz? (Su kabını alır)

Joe: (Derinden nefes alarak, tutkun). Bu defa suyu ben getireceğim. (Kabı ondan alır ve bu anda kızın eli bir kaç saniye onun elinde kahr. Kız yine elini çeker ve yüzünü çevirir. Joe ağır adımlarla su getirmeye gider)

Süreyya binti Ebutalib: (Birden diz çökerek ellerini göğze kaldırır). Ey büyük Allahım! Beni insan olarak yarattın! Beni nefsimin, kötü arzularımın hücumundan muhafaza et! İrade-me kuvvet ver. Halkımın, vatanımın şerefini, namusunu her şeyden yüksek tutmak için bana yardım et! (Ellerini yüzüne sürer. Kısa ara)

Joe: (Gelir). Ne oldu, Süreyya, ne yapıyorsun?

Süreyya binti Ebutalib: (Ellerini yüzünden çekerek) Vatanımın kurtuluşu için dua ediyorum, Sör. O, Rahman ve Rahimdir, Sör... Benim sesimi işitir.

Joe: (Yere oturur) İç! (Kabı kızın ağzına tutar)

Süreyya binti Ebutalib: (Ağzını çekerek) Verin, kendim içirim.

Joe: (Kabı vermez) Rica ederim, için.

Süreyya binti Ebutalib: (Başını sallayarak) Hayır...

Joe: Bütün Arap kızları senin gibi ters mi acaba? Pekâlâ, al, kendin iç!

Süreyya binti Ebutalib: (Suyu alıp içerek) Teşekkür ederim, Sör. (Birden Joe belini tutarak ağrının şiddetinden gözlerini yumar) Ne oldu, Sör?

Joe: (Aynı ağrı ile) Radikulit... Ah, belim çok ağrıyor.

Süreyya binti Ebutalib: Biz ona kulunç diyoruz, Sör... Ovunca geçer. (Dizüstü kalkarak, Joe'nun sırtını ovmaya başlar. Ovdukça Joe'nun rahatladığı yüzünden belli olmaktadır. Kızın bu hareketinden gayri iradi derin bir muhabbet duyduğu hissedilmektedir. Yüzünde dikkatli, ince ve samimi bir tebessüm vardır)

Joe: (İyileşerek) Sağ ol bu kadar yeter. Yoruldun.

Süreyya binti Ebutalib: (Aynı yumuşaklıkla) Nasıl, ağrı biraz geçti mi? (Joe «evet» manasında başını sallar) Uykun gelmiş gibi görünüyor! (Joe gözlerini iri iri açarak ona bakarak gülümser) Niye öyle bakıyorsun?

Joe: Sanki seni ilk defa görüyorum.

Süreyya binti Ebutalib: Niçin?

Joe: (Aynı sıcak gülümsemeyle) İlk defa benimle «sen» diye konuşuyorsun. Bu bizi birbirimize o kadar yakınlaştırdı ki, sanki yeni nişanlanmış sevgililer gibiyiz.

Süreyya binti Ebutalib: (Sıçrayıp yerinden kalkarak) Böyle konuşmayın, Sör.

Joe: (Aynı ifade ile sözüne devam eder) Hayatımda ilk defa bir kadının elinin teması bende bu kadar güzel ve samimi hisler oluşturdu.

Süreyya binti Ebutalib: (Zayıf bir sesle, onun yüzüne bakmadan) Yeter artık, Sör... (Birden araba sesi duyulur. İkisi de aceleyle kalkarak dikkatle etrafa bakarlar) Düşman arabalarının sesi bu, Sör...

Araba sesi yaklaşır ve durur.

Ses: Kumun üstündeki izi görüyor musunuz? Vahaya doğru gitmişler.

Joe: (Dikkatle bakarak) Sekiz kişiler. (Silahını alarak yere yatar. Süreyya binti Ebutalib de onun gibi yapar) Dur, hemen ateş etme.

Ses: Dikkatli olun. Onlar burada olabilirler.

Joe: Ateş!

Joe ile Süreyya binti Ebutalib ateş açarlar. Aynı zamanda düşman silahları da ateşe başlar. Joe ayağından yaralanır.

Joe: (Süreyya binti Ebutalib'e) Beni vurdular, sen kaç.

Süreyya binti Ebutalib: Nasıl? Seni onların eline bırakıp kaçamam, Sör.

Joe: Bizi muhasaraya almak istiyorlar. Sen kaç.

Süreyya binti Ebutalib: (Ateş açar açar) Birlikte öleceğiz, Sör!

Joe: (Sinirlenir) Ahmak kız! İkimizin de ele geçmesinin bir manası yok. Sen buraları iyi biliyorsun, kaç! Ben onları oyalarım.

Süreyya binti Ebutalib: (Ateş açar açar) Hiçbir zaman Sör, ben seni...

Joe: (Öfkeyle onun sözünü keser) Öldürürüm seni, acele et.

Süreyya binti Ebutalib doğrulur, Joe'ya doğru bakar. Sonra birden onu hızlıca öperek görülmemiş bir çeviklikle sürüne sürüne sahnedan çıkar. Joe ateşe devam eder.

Ses: Lanet olsun... Bunlar hepimizi öldürecekler...

Joe: (Ağrıdan bir an şuurunu kaybeder gibi olur, sonra gözlerini açarak bağırır) Hey oradakiler, ölmek istemiyorsanız teslim olun.

Ses: Oo... Yüzbaşı Wilson sizin sesinizi duymak ne hoş bir

sürpriz! En iyisi, siz de kendinize eziyet etmeyin, teslim olun! Bizim daha beşimiz sağ.

Joe ateşe devam eder. Lakin sürekli kan kaybettiği için takatten düşer ve aynı zamanda kurşunu biter. Joe yüzü üste devrilir. Sahne kararır ve bu karanlıkta karmakarışık sesler duyulur.

Karanlıktaki ses: Yüzbaşı henüz sağ.

Karanlıktaki ses: Kızgın çölden gelmiş şeytan kaçmış.

Karanlıktaki ses: Takip edin onu, acele edin!

Sonra karanlıkta her taraf sessizliğe bürünür. Işık yandığı zaman General Wilson'un ikametgâhı görülür.

General Wilson ve Joe. Joe'nun bir ayağı sarıdır. Her ikisi karşı karşıya ayaküstünde durmuştur. Vakit gecedir.

General Wilson: (Öfkeli ama tam bir İngiliz soğukkanlılığıyla)

Sen! Bir İngiliz subayı olmana rağmen, savaş halinde, vatan ve kraliçeye ihanet ederek, sahte evrakla düşman casusunu hapisten kaçırarak, Araplar tarafına geçmeye teşebbüs ettin. Öz oğlum bile olsaydın, bu yaptıklarından dolayı derhal kuşuna dizilmen için emir verirdim. Ama ben Wilson ailesine böyle bir lekenin vurulmasını istemiyorum. Ona göre, durumu babana bildirdim. O da istihbarat dairesindeki dostu ile konuşarak ondan senin Londra'ya gönderilmeni rica etti. İki saat sonra seni uçak ile oraya gönderecekler. Bu meselenin sonu nereye varır bilmiyorum. Yaptıklarını Arap kızına âşık olman ile açıklamaya çalış. Onlara de ki: kızgın çölden gelen cadı beni büyüledi, onun cehennem ihtirası beynimi bulandırdı, ne yaptığımı bilemez hale geldim. Kraliçenin ayaklarına kapanıp tövbe etmeye, İngiliz manastırlarından birine giderek, ömrümün kalan kısmını ibadetle geçirmeye hazırım.

Joe: Hayır, Sör! Ben askerim! Bir asker için yalan söylemek şerefsizliktir. Beni Arapların tarafına geçmeğe mecbur eden

yalnız o kıza olan aşkım değildi. Sizin yaptığınız adaletsiz savaşa olan nefretimdi. Siz ve sizin işbirlikçileriniz dünyanın her yerinde ülkeleri birbiriyle savaştırıp, üzerlerine bomba yağıdırıyorsunuz. Ah, Sör, bu zavallı yeryüzü sizin cinayetlerinize nasıl dayanıyor?

General Wilson: (Kendi kendine) Görüyor musun Tuzem kanı kendini nasıl gösteriyor. (Joe'ya) Biz dünyayı komünistlerin idaresine veremeyiz. Sen ihanetinden dolayı, az da olsa, vicdan azabı çekmiyor musun?

Joe: Aksine! Dünyayı kana bulayan, yürekleri daima korku ve ıstırap içinde tutan iblise karşı silah kaldırmak cesaretini kendimde bulduğum için çok mutluyum, Sör. Eğer, bir mucize beni buradan kurtarsaydı, şerefli bir insanın ne yapacağını size gösterirdim. Her şeye rağmen derdim çok büyüktür, Sör. Ben gece gündüz başımı çatlatırcasına düşünüyorum, niçin bu dünyada milyonlarca günahsız insanın idaresi sizin gibi sömürgecilerin elindedir...

Hizmetçi kız: (Aceleyle gelerek) Mr general, sizi acele telefona çağırıyorlar.

General Wilson çıkar. Kız cebinden küçük bir tabanca çıkarıp Joe'ya vererek kaçar. Kısa ara. General Wilson geri döner. Joe doğruca onun göğsüne nişan alır.

Joe: Mucize gerçekleşti, Sör.

General Wilson: Bu ne demek şimdi?

Joe: Bu o demektir ki, Sör, sizi hiç bir sahte evrak imzalamaya mecbur etmeden, sinesi parçalanarak, evladı elinden alınıp, sokaklara atılan bir annenin oğlu olarak sizden intikam alacağım. On binlerce savunmasız Arap vatandaşını yok eden bir katili öldüreceğim.

General Wilson: (Bağırır) Dur, yapma!

Joe: Hayır, Sör artık durmak mümkün değil. (Ateş açar. General Wilson yere düşer. Silah sesinin ardından yakınlarda silah sesleri duyulmaya başlar)

Hizmetçi kız: (Yürüyerek gelir) Sör, ısyancılar...

Süreyya binti Ebutalib'in sesi: Siz burayı kontrol edin.

Süreyya binti Ebutalib, Tarık bin Ziyad ve Ms Catherine içeri girerler.

Ms Catherine: (Yerde yatan generali işaret ederek) Bu yalnızca benim intikamım değil, Joe.

Joe: Evet, öyle.

Ms Catherine: Acele etmemiz lazım, Joe. Biz bütün telefon hatlarını kopardık, köprüyü havaya uçurduk. General Wilson'un karargâhı ile alakaları kestik.

Joe: Gidelim.

Hizmetçi kız: Mr Joe, ben de gelmek istiyorum.

Joe: Elbette.

Süreyya binti Ebutalib: (Bir eli ile Joe'nun, diğer eli ile Tarık bin Ziyad'ın elinden tutarak her ikisini ön tarafa çeker. Sonra evvel Joe'nun elini yukarıya kaldırır) Bir olan Allahın iradesiyle bu günden itibaren seni nişanlım olarak ilan ediyorum. (Sonra Tarık bin Ziyad'ın elini yukarıya kaldırır.) Sen ise, kahr-raman Tarık bin Ziyad ölene kadar benim kardeşimsin.

Ara.

Tarık bin Ziyad: (Ağır sarsıntı geçiren Tarık bin Ziyad, nihayet, bütün iradesini toplayarak) Şeyh Ebutalib'in kızı! Emrin bizim için kanundur. Lakin Süreyya binti Ebutalib, Joe'nun Hristiyan olduğunu unutmamalıdır.

Süreyya binti Ebutalib: Tarık bin Ziyad, eğer, Peygamber Aleyhisselam sağ olsaydı, mukaddes vatanımızın bağımsızlığı uğrunda kanını akıtan her bir insanı sadık ümmeti olarak kabul ederdi.

Ms Catherine: Doğru! Bu dünyada en önemli şey, en büyük akide özgürlüktür! Halkların özgürlüğü uğrunda vuruşan, insaf, adalet bayrağını göklere kaldıran her insan dinine,

milliyetine bakılmadan mukaddestir. Haydi, artık gidelim. Bizi yeni fetihler bekliyor!

Perde

1973

Hurşitbanu Natevan

O Y U N C U L A R

<i>Hurşitbanu Natevan</i>	–	<i>Beyim</i>
<i>Vali</i>	–	<i>Kör kemancı</i>
<i>Kinyaz Hasay</i>	–	<i>Tahmine</i>
<i>Seyit Hüseyin</i>	–	<i>Şahmar</i>
<i>Hidayet Han</i>	–	<i>Möhnet</i>
<i>Mirze Ruhullah</i>	–	<i>Fereç Bey</i>
<i>Nevvab</i>	–	<i>Kale Reisi</i>
<i>Mamayı</i>	–	<i>Mihayilov</i>
<i>Ter Vahan</i>	–	<i>Şehzade</i>
<i>Zahir Bey</i>	–	<i>Meliküldövlə</i>
<i>Yaşlı Kinyaz</i>	–	<i>Muradalı</i>
<i>Taşdemir</i>		

BİRİNCİ PERDE

Birinci Sahne

Kafkas valisinin malikânesi. Perde açılınca geniş bir odada Hurşitbanu ile Mirza Ruhullah sessizlik içerisinde büyük salona bakarlar. Kinyaz Hasay sert adımlarla gelip Hurşitbanu'nun yanında durur.

Kinyaz Hasay: Sayın vali şimdi geldiler sizi dinleyecekler, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Teşekkür ederim, Kinyaz.

Kinyaz Hasay: Her zaman emrinize amadeyim, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Bu benim için büyük bir iltifattır, Kinyaz.

Kinyaz Hasay: Ben sizin hakkınızda efsaneye benzeyen güzel sözler duydum.

Hurşitbanu: Sen benim hakkımda zehirli sözler de duyabilirsin Kinyaz.

Kinyaz Hasay: Olamaz! Bütün Azerbaycan sizinle iftihar etmeli.

Hurşitbanu: Senden bu sözleri duymak benim için çok hoş Kinyaz. Karabağ'a ne zaman misafir gelsen bizi ziyadesiyle mutlu edersin...

Kinyaz Hasay: Memnuniyetle gelirim, Banu Beyim.

Orta yaşlı, yakışıklı bir adam olan vali odaya gelir.

Vali: Hoş geldiniz, hanımefendi. Sizi gördüğüme çok sevindim. Lütfen oturun. (*Hurşitbanu'yla vali otururlar*) Soyunuza derin bir saygı duyduğumdan emin olabilirsiniz, hanımefendi. Kaledeki memurlarımızdan memnun musunuz?

Onlar size gereği gibi saygı gösteriyorlar mı?

Hurşitbanu: Onlarla pek yakından ilgimiz olmasa da, sanırım, bize saygıda kusur etmeyeceklerdir, Kinyaz¹ hazretleri.

Vali: (*Banu'nun sert cevabına şaşırda, fark ettirmede*) Tabii ki, İbrahim Han'ın torununa, general Mehdikulu Han'ın kızına saygı göstermek herkese şarttır. Duyduğuma göre, siz aynı zamanda iyi bir şairsiniz. Kaptan Mirze Feteli Ahundov sizi bana anlattı. Ben Azerbaycanlıların yiğitliğine hayranım. Bundan dolayı da Allah onların kahramanlığını güzel Karabağ atlarıyla mükâfatlandırmış. Fakat ne yazık ki, böyle cesur bir halkın yarısı sizden ayrı kalmış.

Hurşitbanu: Bu, bizim felaketimiz, Kinyaz hazretleri. İki büyük devleti, kadim bir tarihi olan Azerbaycan halkını ayrı ayrı iki yere bölüp kardeşi kardeşten ayırmaları adaletli bir iş değil.

Vali: Tarih hadiseleri bazen öyle bir hal alıyor ki, akıllı devlet adamları bile, acımasız hareketlere mecbur oluyorlar. (*Konuyu değiştirdi.*) Sizin Tiflis'e teşrif etmeniz sebebi bilirim hanımefendi. Babanızdan kalan malın bir kısmını size verilmesi için çalışıyorum.

Hurşitbanu: Kinyaz hazretleri, ben mallarımızın tamamını almak istiyorum. Ben tek varisim!

Vali: (*Şakayla*) Siz tek başınıza o kadar mülkü ne yapacaksınız?

Hurşitbanu: (*Heyecanla*) Ben yalnız değilim, Kinyaz hazretleri! Yaşadığım Şuşa şehrinin halkı hala tuzlu su içiyor. Köylerimizde çocuklar okulsuz, kitapsız büyüyorlar. Ben onlara hiçbir yardımda bulunamıyorum.

Vali: (*Kısa aradan sonra*) Tamam, hanımefendi, ben sizin ricanızı olduğu gibi imparator hazretlerine ulaştırırım. Ümit ediyorum ki, imparator hazretleri İbrahim Han'ın torununa gereği gibi merhamet eder.

¹ Beyefendi, bey.

Hurşitbanu: Teşekkür ederim, Kinyaz hazretleri. (*Kalkar*)

Vali: (*Kalkar*) Knyaginyan'ın düzenlediği bu geceki baloda sizin de hoşça vakit geçireceğinizi ümit ediyorum. Sanırım, Kinyaz Hasay size eşlik etme şerefinde bulunur.

Kinyaz Hasay: Memnuniyetle.

Hurşitbanu: İlginize karşı minnettarım, Kinyaz hazretleri. İzninizle biz bugün Şuşa kalesine gitmek için yola çıkacağız.

Vali: Ne diyebilirim, size iyi yolculuklar. (*Tokalaşmalar*)

Hurşitbanu, Kinyaz Hasay'a da başıyla selam vererek, Mirze Ruhullah ile birlikte çıkarlar.

Vali: (*Hurşitbanu'nun arkasından bakarak*) Akıllı kız. (*Şakayla*) Kinyaz, siz ne zamana kadar bekar gezeceksiniz?

Kinyaz Hasay: (*Vali'nin manalı konuşmasını anlayarak, şakayla*) Anlaşılan, kader beni kasıtlı olarak şimdiye kadar bekletmiş Kinyaz hazretleri.

Vali: (*Gülümsedi*) Öyle mi? Hurşitbanu hakikaten şahane bir hanımdır... (*Şakayla*) Mademki, kader sizi şimdiye kadar bekar gezmeye mecbur etmiş, o halde, şimdi kendi şansınızı deneyebilirsiniz... Eğer, Hurşitbanu'yla evlenirseniz, ben sizi yürekten tebrik ederim... Zannediyorum böyle bir izdivaç yüce imparator hazretlerinin de hoşuna gider. Siz ona sadık, onun tahtına tacına yakın Müslüman bir asilzadesiniz... İbrahim Han'ın torunuyla sizin izdivacınız Azerbaycan halkını da psikolojik yönden müspet etkiler. İmparatorun hâkimiyetine karşı onların teveccühünü artırır. (*Şakayla*) Nasıl derler, siz bizi onlarla akraba yaparsınız.

Kinyaz Hasay: Anlıyorum, yüce hazret... Fakat ben namuslu bir insanım. Fakat siyasi bir evlilik yapmak....

Vali: Hayır, Kinyaz, bu güzel han kızının sizi kendine hayran bıraktığını itiraf ediniz.

Kinyaz Hasay: (*Şakayla*) Bu daha işin bir yönüdür, yüce hazret...

Vali: Ben, Hurşitbanu'nun giderken size bakışlarından bu sevginin karşılıklı olabileceğini anladım. (*Şakayla*) Ben böyle ince duyguların eski sarrafıyım...

Kinyaz Hasay: (*Bir tür mutluluk ile*) O beni Şuşa kalesine davet etti.

Vali: Gidin, Kinyaz.

Kinyaz Hasay: (*Yarı şaka*) Doğrusu, yüce hazret, nedense kendimde bir cesaretsizlik hissediyorum.

Vali: Cesaretsizlik? İnanmıyorum. Siz asilzade salonlarının yiğidisiniz! Tekrar ediyorum, sizin Azerbaycan han zadesiyle evliliğiniz yüce hazret imparatorun da hoşuna gider.

Kinyaz Hasay: Karabağ halkı Şii'dir. Onların büyük din adamlarının eski Karabağ hakimi İbrahim Han'ın varisi Hurşitbanu'nun dışarıdan gelen bir Sünni ile evlenmesine razı olmayacaklarından korkuyorum. Onlar çok mutaassıptır.

Vali: Hurşitbanu gibi yüksek tahsil görmüş açık görüşlü bir kızın öyle hurafelere takılıp kalacağına ihtimal vermiyorum. Ben sizin ziyaretinizin uğurlu olacağına eminim...

Kinyaz Hasay: (*Hevesle*) İmparator hazretlerini memnun etmek benim için büyük bir şereftir!

Işık söner.

İkinci Sahne

Işık yandığında Şuşa kalesi görünür. Hurşitbanu'nun malikânesi. Zahir Bey balkondan bahçeye inerken karşıdan gelen Nevvab'la karşılaşır.

Zahir Bey: Selamun aleyküm Mirza Nevvab.

Nevvab: (*İstihza ile birlikte şaka ile*) Büyük şair Zahir Bey'e selam olsun, canımız kendisine feda olsun.

Zahir Bey: Mirza, yine zavallı köleye sataşıyorsunuz?

Nevvab: (Aynı ifadeyle) Biz kimiz ki, valinin sevgili dostuna sataşalım. Niçin gidiyorsunuz, toplantımız olmayacak mıydı?

Zahir Bey: Hayır, Mirza Ruhullah haber verdi, Hurşitbanu özür diliyor, Tiflis'ten misafiri geldiği için bugün "Meclisi Üns" olmayacak.

Nevvab: Misafiri kimmiş?

Zahir Bey: Tiflis valisinin yaveri Dağıstanlı Kinyaz Hasay.

Nevvab: Evet... Şunu desene...

Zahir Bey: Hurşitbanu'nun onunla evlenmek istediğini siz de duydunuz mu?

Nevvab: Duydum.

Zahir Bey: Rezillik, sanki Karabağ'da onun gibi erkek bulunmadı mı ki İbrahim Han'ın torunu Dağıstan'dan gelen bir Lezgiyle evlenmek istiyor?

Nevvab: Lezgiyle evlenince ne olur?

Zahir Bey: Nasıl ne olur? Bu bizim milletimizin gururunu ayaklar altına almaktır. Hurşitbanu basit birisi değil.

Nevvab: (Şakayla) Zahir Bey, doğrusu, ben şahsen sizin hangi milletten olduğunuzu bilmiyorum. (Kahkahayla güler. Zahir Bey ona şaşkınlıkla bakar.) Bey, canım kurban olsun, üzülmeyin, şaka yaptım. Fakat Banu Beyim Lezgiyle evlenmekle hiçbir günah işlemiş olmaz. Dağıstan halkı yiğit ve merttir.

Nevvab'la Zahir Bey gittiler. Kinyaz Hasay'la Hurşitbanu balkona çıktılar.

Hurşitbanu: Ben ülkemizin geçirdiği ağır günleri düşünürken her zaman kendimi güçsüz zayıf hissedip Yüce Allah'tan yardım istedim. Şunu bil ki, O da benim acılı halkıma cesaretle hizmet etmem için seni gönderdi! (Heyecanla) Sen güçlüsün! Kafkas valisinin dostusun. Seni yüce İmparator, kendisi de çok sever! Senin sevgin benim yardımcım,

dayanağım olacak! Seni ilk gördüğümde, seni sevdiğimi hissettiğim zaman, aniden kendimde sebebini anlayamadığım olağanüstü bir cesaret, bir mutluluk hissettim. O zaman vatanım için dağı dağı üstüne koyabilecek gücü kendimde hissettim.

Kinyaz Hasay: Sizin cahil halk hakkında bu kadar içtenlikle konuşmanız âlicenaplıktır, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Cahil halk deme, Kinyaz. Ben o ifadeyi sevmiyorum. Çocukken yaşlı öğretmen Mirza Ruhullah Azerbaycan'ın kurtuluşu için savaşıyan yiğitlerin kahramanlığı hakkında bana olağanüstü hikâyeler anlatırdı. Ben böyle yiğitleri sonradan da gördüm. Onların kederli hayatı benim yüreğimi ağrıttıyordu. Dünyaya Nizami Gencevi gibi, Fuzuli gibi dahiler kazandıran Azerbaycan'ın bugün dünya medeniyetinden bu kadar geri kalması izzeti nefsimi yaralıyor! Bu geriliğin sebebini benim halkımın kabiliyetsizliğinden veya acizliğinden olmadığını biliyorum!

Kinyaz Hasay: Şimdi siz konuştukça, sanki ben de o yalçın kayalar üstünde durmuş uzaklara bakan kara kepenekli Dağıstan yiğitlerini görüyorum... Düşünüyorum da, bizim milletlerimizin kaderi ne kadar da birbirine benziyor.

Hurşitbanu: Ah, Kinyaz, benim azaplar, ıstıraplar çeken kalbimin senin sevgine, şefkatine o kadar ihtiyacı var ki...

Kinyaz Hasay: (Hurşitbanu'yu göğsüne bastırarak) Banu Beyim, doğrusu, ben buraya gelene kadar sizi bu kadar sevdiğimi bilmiyordum. Şimdi bütün varlığımla, bütün kalbimle sizinim! Siz benim bahtımın yıldızısınız! Çocukken bir çingene bana, sizin baht yıldızınız tılsımlı bir kale üzerinde parlayacak, demişti.

Hurşitbanu: (Garip bir şüpheyle) Nasıl? Tılsımlı kale mi?

Kapı çalınır.

Hurşitbanu: (Kinyaz'dan uzaklaşarak) Gel.

Taşdemir: (Girer) Banu Beyim, bir genç ısrarla sizi görmek istiyor.

Hurşitbanu: Kimmiş?

Taşdemir: Sordum, söylemedi.

Hurşitbanu: Bırak, gelsin.

Taşdemir çıkar.

Kinyaz Hasay: Ben kendi odama gidiyorum.

Hurşitbanu: Niçin, Kinyaz... Beraber dinleyelim onu.

Kinyaz Hasay: Belki gizli bir şey söyleyecektir.

Kinyaz öteki odaya geçer, genç bir erkek olan Seyit Hüseyin gelip tazimde bulunur.

Hurşitbanu: Kimsiniz, ne istiyorsunuz?

Seyit Hüseyin: Güney Azerbaycan'danım, Han hazretleri. İran ağalarının elinden kaçtım, size sığınıyorum.

Hurşitbanu: İran'da size ne yapıyorlar?

Seyit Hüseyin: Bize zulmediyorlar, Han hazretleri! Bizi çarmıha geriyorlar!

Hurşitbanu: Bunu ben de duymuştum. Fakat siz kaçmadan da gelebilirdiniz. Niçin kaçtınız?

Seyit Hüseyin: Sizden hiçbir şey saklamaya gerek yok, Han hazretleri, biz bir grup genç, şahın zulmünden vatanımızı kurtarmak için kendimizi feda etmeye karar vermiştik. Biz köy köy, şehir şehir gezip kardeşlerimize, bacılarımıza planlarımızı anlatıyorduk, onlar da bizimle hemfikir olduklarını yürekleri yanarak söylüyorlardı... Fakat bir muhtar bizim faaliyetimizi öğrenip, ağalara haber verdi... Kendisi de Azerbaycanlı idi.

Hurşitbanu: Azerbaycanlı mı?

Seyit Hüseyin: Evet, Han hazretleri, içimizdeki hainler olmasaydı, Şah bizi esir edemezdi.

Hurşitbanu: (Derin nefes aldı) Şimdi bizden talebiniz nedir?

Seyit Hüseyin: Han hazretlerinden isteğim bana barınacak bir yer vermesidir. Buradaki hemşerilerim, çar memurlarının İran'dan kaçtığını öğrenmeleri durumunda, kalede yaşamama izin vermeyeceklerini söylediler. Size sığınmamı tavsiye ettiler.

Hurşitbanu: Burada ki hemşerilileriniz kim?

Seyit Hüseyin: Biri sizin seyisiniz Muradalı. Biz onunla hala torunlarıyız.

Hurşitbanu: İsminiz ne?

Seyit Hüseyin: Seyit Hüseyin, Han hazretleri.

Hurşitbanu: Burada ne iş yapabilirsiniz?

Seyit Hüseyin: Ne emrederseniz. Sizin yeni okul açtığınızı söylüyorlar, ben öğretmenlik de yapabilirim.

Hurşitbanu: Farsça mı?

Seyit Hüseyin: Tahsilim Farsça yaptım. Bildiğiniz gibi, İran'da bizim kendi anadilimizde eğitim alma hakkımız yoktur. Fakat benim Türkçem, Farsça ve Arapçadan fena değildir. Şiir ve sanattan da anlarım.

Hurşitbanu: Peki, şimdi nerede kalıyorsunuz?

Seyit Hüseyin: Muradalı'nın küçük evine sığındım, Han hazretleri.

Hurşitbanu zili çalar. Taşdemir içeri girer.

Hurşitbanu: (Taşdemir'e) Mirza Ruhullah'ı buraya çağır.

Taşdemir: Emredersiniz. (Çıkar)

Hurşitbanu: Siz bana Han hazretleri demeyin, biz hanlık devriyle çoktan vedalaştık.

Seyit Hüseyin: Biliyorum, Han hazretleri.

Hurşitbanu: (İçeri giren Mirza Ruhullah'a) Mirza, bu gencin Şuşa'da yaşamasına izin vermesi için kale reisinden benim adıma ricada bulunmanı istiyorum. Sonra da benim hesabımdan bu gence bir oda ayırıp içini halı, kilimle dö-

şesinler. Muhterem Seyit Hüseyin, sana güvenip, şehirde açtığımız okula sizi öğretmen olarak tayin ediyorum. Ne okutacağınızı müdürle konuşursunuz. Şimdi gidebilirsiniz.

Seyit Hüseyin: Ben sizin güveninizi boşa çıkarmayacağım, Banu Beyim.

Tazim ederek Mirza Ruhullah'la çıkar. Kısa ara.. Hurşitbanu onların arkasından bakar. Sonra saksıdaki karanfillere yaklaşır. Sonra zili çalar. Beyim içeri girer.

Hurşitbanu: Beyim, sen benim karanfillerime su veriyor musun?

Beyim: Evet, Banu Hanım. Ben her sabah onları suluyorum.

Hurşitbanu: Söyle, Şuşa'ya yaptırdığımız çeşmenin mühendisi Abdurrahim Talibzade'yi öğle yemeğinden sonra benim yanıma çağırırsınlar.

Beyim: Emredersiniz. (*Hurşitbanu Kinyaz'ın olduğu odaya geçti. Beyim yazı masasının üstünden şairin "Karanfil" isimli şiirini alıp okuyor.*)

*Seni kimdir seven yurtsuz, karanfil?
Sana ben aşık-ı şeyda, karanfil!
Seni gülşenara aşüfte gördüm,
Yegin² bildim tutup sevda, karanfil!
Böyle pejmürde-hal ile durmuşsun
Düşer güllerara kavga, karanfil.
Düşer kim vefasızdır bu gülşen,
Gider bu talat-ı ziba, karanfil !
Yüzünden perde-i nazın kaldır da!
Unutma aşığı haşa, karanfil!*

Işıklar söner.

² Anlaşılan, belki.

Üçüncü Sahne

Muradalı'nın evinin önünde küçük bir bahçe. Bahçenin yanından yol geçiyor. Seyit Hüseyin ve Muradalı.

Muradalı: Yine şükür ki, kaçıp da canını kurtardın halaoğlu... Bu Kuzey Azerbaycan olmasaydı, biz Güneyliler, İran şahının zulmünden nereye kaçardık diye düşünüyorum...

Seyit Hüseyin: Senin, benim gibilerin kaçıp canlarını kurtarmalarıyla yaralar sarılır mı? Milyonlarca çocuğu, yaşlısı olan aileler nereye kaçsın? Binlerce yıl tarihi olan necip bir halkı ikiye bölüp güçsüz bıraktılar.

Muradalı: On yıldır, o tarafta kalmış anamın, bacımın yüzüne hasretim. Babam obayı basan, halka zulmeden o ağayı öldürüp, beni alıp bu tarafa kaçtığında on iki yaşındaydım... Bizden sonra, ağanın adamları evimizi, barkımızı, bahçemizi viran ettiğini söylüyorlar. Zavallı annem de, kız kardeşimi alıp Tebriz'e kaçmış. Orada başlarına ne geldiğini hala bilmiyorum. Senin de haber alamadığını biliyorum. Seni de küçücükken baban alıp Tahran'a gitti, orada işçi idi.

Seyit Hüseyin: Tahran'da, zavallı babam, günde on dört saat halı fabrikasında çalışarak, beni okutuyordu. Sonra o cehennem azabına daha fazla dayanamadı...

Muradalı: (*Ah çekerek*) Evet, halaoğlu...

Tam bu zamanda şarkı duyulur.

*Araz akar mil ile,
Deste, deste gül ile.
Men yarımı sevirem,
Şirin şirin dil ile.*

Muradalı: Taşdemir bu. Çok neşeli bir gençtir...

Taşdemir: (*Gelir*) Selamun Aleyküm, Muradalı, Seyit; amca-oğlu Muradalı, Banu hanım, kale reisinin yaveri zabıt

Mihayilov, Banu Hanım'ın sevimli atı "meymun"u birkaç saatliğine gezmek için istiyor. Eğer zabıt gelirse atı eğereyip kendisine vermeni söyledi.

Muradalı: Neden olmasın ki, Mihayilov iyi bir insandır.

Taşdemir: Aynı zamanda size ilginç bir haber de getirdim: İran şahının kardeşi, sizin Tebriz bölgesinin eski hakimi bu tarafa kaçıp, Rus çarına sığınmış, o da onun Şuşa kalesinde yaşamasına izin vermiş. Dün otuz iki tane kadınla yünlü kumaştan yapılmış Hemedan eşekleriyle şehrimize geldi. Kendisi de kadın gibi kırmızı ipekten şalvar giymiş, elleri de kınalı... (*Güldü*) Bir bak sizin gibi gençlere kim zulmediyormuş! Biriniz onun kafasına bir mermi sıkamadı mı?

Seyit Hüseyin: Bizim kaderimize bakın! Güney Azerbaycanlıların cellâdı Kuzey Azerbaycan'da kendisine barınacak yer de buldu.

Taşdemir: Kendisi bir de otuz iki hanımıyla birlikte. İnanın ki, yünlü kumaştan palanlı Hemedan eşekleri gelip önümüzden geçerken, şehzadenin hanımlarından biri peçesini kaldırıp bana güldü... Ben de yetişip, ona göz kırptım. Ama nasıl güzeldi...

Muradalı: Demek ki, o alçak bizi o kadar haysiyetsiz zannediyor ki, gelip burada, gözümüzün önünde yaşamak istiyor? Kuduz köpek gibi öldüreceğim onu!

Taşdemir: (*Elini hançerinin kabzasına koyarak*) Ben de seninle birlikteyim! Ne zaman?

Seyit Hüseyin: Hayır, kardeşler! Bir tek onu öldürmekten ne çıkar? Siz bütün halkın katliamına sebep olursunuz. Zaten, Güney Azerbaycanlılara zor kullanmak için İran şahına bir bahane lazımdır.

Muradalı: Peki, ne yapalım? Şahsiyetsiz bir korkak gibi seyir mi edelim?

Taşdemir: O da otuz iki kadınla keyif etsin...

Seyit Hüseyin: Şahzadeleri yetiştiren kraliyeti tarumar etmek lazımdır. Bunun için de bütün halkın ayaklanması gerekir.

Muradalı: Hayır, halaoğlu, Seninki deryada balık sevdası oldu. Biz oturup bekleyelim bakkal Ebiş, "Üç badem bir ceviz" Fetiş ne zaman ayılacak?

Seyit Hüseyin: Halk yalnız bakkallardan ibaret değil. Dünyanın yükünü omuzlarında taşıyan fedakâr insanlar da var!

Taşdemir: Şalvarlı kırmızı sakal, nerede bir güzel gördüyse alıp haremine koymuş.

Muradalı: (*Taşdemir'e*) Senin de aklın o alçağın cariyelerinde kaldı...

Taşdemir: Benim gördüğümü, sen de görseydin...

Dansöz kız Tahmine'yle kör kemancı bahçenin yanından geçerler.

Muradalı: (*Heyecanla*) Taşdemir, bak, sana söylediğim dansöz kız, işte o. Kaleye yeni gelmiş... Ey güzel kız, buradan geç.

Kız, Muradalı'ya bakıp güldü ve kör kemancının elinden tutarak, bahçeye getirdi, sonra kör kemancı çaldı. Kız Muradalı'ya baka baka şarkı söyleyip oynadı.

Tahmine:

*Senin boyun servi gibi yücedir,
Senin gözüün akik gibi karadır.*

Muradalı elini kızın çenesine götürmek istiyor. Fakat kız işveyle gülümseyip yüzünü kaçırıyor.

Tahmine:

*Ben çöllerde bir ceylanım,
Hiç kimseye ram olamam.
Yüreğim Savalan'dadır,
Canım da Savalan'dadır.*

Kız oynaya oynaya tefi gençlerin önüne tutar, onlar da para atarlar.

Seyit Hüseyin: A kız, sen Savalan dağı hakkında şarkı söylüyorsun, yoksa o taraftan mısın?

Tahmine: Evet ağa, İran'danız.

Muradalı: (Kıza yaklaşıp, fısıltıyla) Aşık oldum sana bu gece gel görüşelim.

Tahmine: (Gülerek söyler)

Bakışların kılıçtan da keskindir,
Gülüşlerin yüreğimi titretir.
Aşık olan sevdiğine kem bakmaz
Tam vefası, tam peymanı gerektir.

Taşdemir: Muradalı dostum, bu canın geçeceği bir şey değil! Aferin sana!

O anda "Yol verin! Şehzade hazretlerine yol verin!" diye sesler işitilir ve arkasından tahtirevanda oturan şehzade, Mülüküldevle'nin eşliğinde gelip geçerken, dansçı kızı görüp, tahtirevanı durdurdu ve biraz seyrettikten sonra Meliküldevle'yi işaretle çağırıp kulağına bir şeyler söyledi. Sonra Meliküldevle de işaret ederek kızı çağırdı ve ona bir şey dedi. Kız gülümseyerek, evet anlamında başını salladı. Tahtirevan yoluna devam etti.

Muradalı: A kız, o şalvarlı maymunun adamı sana ne dedi?

Tahmine: Şahzadeyi eğlendirmek için bizi onun sarayına davet etti.

Muradalı: Gidersen, öldürürüm!

Tahmine: (Çalıp, söylüyor.)

Ben çöllerde bir ceylanım,
Hiç kimseye baş eğmem...

Ve birden kız Muradalı'ya yaklaşıp bir şeyler söyledi.

Muradalı: (Pek neşelendi) Oldu!

Işık söner. Gece. Aynı bahçe. Tahmine ve Muradalı. Muradalı kızı kucaklayıp öper.

Tahmine: Yalvarırım, bana dokunma.

Muradalı: Niçin?

Tahmine: Çünkü seni seviyorum.

Muradalı: Yoksa sen sevmediklerinle mi olursun?

Tahmine: Ben bakireyim.

Muradalı: Boş boş konuşma. Bir sen kızsın, bir de ninem.

Kızı yine kucakladı. Tahmine onun elinden kurtulup, kenara çekildi.

Tahmine: Yemin ederim ki, doğru. Eğer, öyle düşünürsen, bir daha beni göremezsin.

Muradalı: İstiyorsan şer'i olarak seni burada kaldığımız süre içerisinde muta nikâhıyla alayım...

Tahmine: (Heyecanla) Ben muta nikâhından nefret ederim!

Muradalı: O zaman... o zaman, gel alayım seni, benim eşim ol. Aldatmam, sözüm sözdür.

Tahmine "hayır" anlamında başını salladı.

Muradalı: (Sabrı taşarak) Yeter, sen beni seviyor musun?

Tahmine: Çok seviyorum. Fakat yarın, ertesi gün başıma ne-ler geleceğini bilmiyorum.

Muradalı: Başına ne gelecek ki... Yine göbeğini estire estire oynayıp, para toplayacaksın be...

Tahmine: (Üzgün halde) Niçin kalbimi kırıyorsun? Sen dansçının para toplamaktan başka derdinin olmadığını mı zannediyorsun?

Muradalı: Tamam, eğer kalbini kırdımsa, bağışla. Ben namert değilim. Namusum adına yemin ederim, sırrını hançerle bile yüreğimden çıkaramaz kimse. De bakalım, derdin nedir? Ben de senin gibi öteki taraftan geldim... Bizim de orada evimiz, bağımız, bahçemiz vardı.

Dördüncü Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Hurşitbanu yazı masasının önünde defterinden kendi şiirini okuyor.

Eğer ki hoşsa bana kokusu, hem sefası gülün,
Cefası çoktur, ne yazık ki, yok vefası gülün.
Cefa-yı harı görüp, göçtü bağından bülbül,
Gören kim oldu bu gülşende aşınası gülün.
Hazana meyleyledi, almadı vefa nazara,
Yetiştirdi bülbüle çok çok gam u cefası gülün.
Yazılsa da nokta-be-nokta, veyahut da harf be-harf,
Kurtulmaz haşre kadar hal ü macerası gülün.
Cihanda zerre kadar olmaz, ey gönül, handan,
Ki hun-ı bülbül, ger olmasaydı kazası gülün.
Tutardı hun-ı ciğerden olsaydı ger sirab³,
Güneşdek⁴ her tarafı, Natevan, ziyası gülün.

Kinyaz Hasay canı sıkkın bir şekilde gelir.

Hurşitbanu: (Neşeyle) Hasay, sen gelene kadar ben de yeni bir şiir yazdım, istersen okuyayım.

Kinyaz Hasay: Özür dilerim, Banu Beyim... Sizin şair arkadaşlarınız beni şiirle yeteri kadar doyurdular.

Hurşitbanu: Ne oldu, Hasay?

Kinyaz Hasay: Şimdiye kadar size söyleyip canınızı sıkamak istemiyordum. Onlar beni acımasızca eleştiriyorlar. Hatta, biri bana "Kap kalaylayan Lezgi" demiş. (Acı bir gülüşle) Bizim Lezgilerden iyi kalaycı oluyor ya...

Cebinden bir zarf çıkarıp Hurşitbanu'ya verdi. Hurşitbanu zarfı açıp hicvi okudu. Sinirli halde yırtıp attı.

³ Doymak, bolca su vermek, kanıncaya kadar su vermek

⁴ Güneş gibi.

Tahmine: (Birden canlandı) Peki, niçin bırakıp geldiniz?

Muradalı: Bugün seni sarayına davet eden o alçak şehzade gibilerinin zulmünden kaçtık ...

Tahmine: (Kasıtlı) Niçin yüce hazret şahzadeyi böyle kötülüyorsun?

Muradalı: (Sinirlenir) Akılsız akılsız konuşma, o yüce hazret değil kuduz canavardır! Derisi iki kuruş etmeyen o melun yüzlerce yiğidin kanını döktü. Yine söylüyorum, eğer, para için onun sarayına gidersen, seni öldürürüm.

Tahmine: Ben para istemiyorum.

Muradalı: (Şaşırarak) Peki, ne istiyorsun?

Tahmine: Senin sadakatini ve yiğitliğini!

Muradalı: Niçin?

Tahmine: (Gamlı tebessümle) Çünkü seni seviyorum.

Muradalı: Hayır, senin, başka bir sırrın var... Peki, ne zaman bana yüreğini açacaksın?

Tahmine: (Sevgiyle gülümsedi) Ne zaman beni, gerçekten sevdiğine inanırsam.

Muradalı: İnan bana, Tahmine! Bir gönülden bin gönle aşım sana. Eğer, seni bu kadar sevmeseydim, namert biri olsaydım, şimdi dayardım hançeri boğazına, istediğimi yapardım. Gittikçe daha çok hoşlanıyorum senden.

Tahmine: (Ona sarıldı) Ah yiğidim! Ben senin sesinde namus, cesaret hissettim! Ben senin sadık hizmetçin olurum! Gece gündüz sana hizmet ederim.

Muradalı: (Heyecanla) Ben de, sen ne dersen onu yaparım. Sen soylu bir kıza benziyorsun.

Tahmine: (Ona sokularak) Yüreğim, canım benim, ne güzel şeyler söylüyorsun bana.

Onu öper. Işık söner.

Hurşitbanu: Bu nedir?

Kinyaz Hasay: Siz üzölmeyin, Banu Beyim. Bırakın ne istiyorlarsa söylesinler. Zaten, sizin asilzadelerin ta ilk günden beri beni görmek istemediklerini biliyorum.

Hurşitbanu: (Sarsılmış halde) Ben o hicivleri yazan şairlerin gerçek şairler olmadığını biliyorum. Benim hakkımda uydurdukları yetmiyormuş gibi, şimdi de seninle uğraşıyorlar! Güya, ben seninle evlendiğim halde, Şuşa'ya getirdiğim çeşmenin mühendisi Abdurrahim Talibzade'ye sevdalıymışım... Çeşmelerin yapıldığı yerleri ziyaret ettiğim zaman gece ormanda onunla aynı çadırdaki kalmışım... (Ağlar)

Kinyaz Hasay: Benim o konuda size hiçbir şey sormadığımı biliyorsunuz.

Hurşitbanu: Ben o tür alçak iftiralar için telaşa kapılmayı benliğime yakıştıramadığım için kendimi temize çıkarmaya da hiç çalışmadım. Gerçekten de ben o gece, mühendis Talibzade'nin çalıştığı ormanda kalmıştım.

Kinyaz Hasay: (Heyecanla) Petersburg'un, Paris'in salonları bizi beklediği halde, biz niçin bu izbe kalede yaşıyoruz? Ne işimiz var bizim bu cahil insanların arasında! Siz bunca zahmete katlanıp para harcayarak onlara dağlardan su getiriyorsunuz onlar da sizi bu şekilde mükâfatlandırıyorlar.

Hurşitbanu: (Sinirli) Ben çeşmeyi onlar için getirmiyorum! Ben o çeşmeyi kışın fırtınada yedi, sekiz kilometre yol kat edip ormandan içme suyu getiren fedakâr halk için getiriyorum!

Taşdemir: (Gelir) Değerli şairler sizin huzurunuzda çıkmaya hazırlar Banu Beyim.

Hurşitbanu: (Kuvvetli bir şekilde) Bizim soğukkanlılığımız öyle hainler için güçlü bir tokat gibidir, Hasay! Bugün Meclis-i Ünsün toplantısı var, belki sen de katılmak istersin? Orada ilginç sohbetler olur... Yeni şiirler okunur...

Kinyaz Hasay: (Soğuk) Hayır, Banu Beyim. Ben gezmekten yoruldum. (Diğer odaya geçti. Hurşitbanu düşünceli düşünceli onun arkasından baktı.)

Hurşitbanu: (Taşdemir'e) Söyle, buyursunlar.

Taşdemir çıkar. Nevvab, Mamayı, Zahir Bey, Ter Vahan, Seyit Hüseyin ve Mirza Ruhullah içeri girer. Işık yanıp söner. Bu sırada şair Mamayı'nın kendi şiirini okuduğunu görürüz.

Mamayı:

*Kimsesiz garibim, vatanımda vatanım yok
Bir bülbülü kanatsızım, bir çemenim yok.
Bir yanda vatan tehlikesi canımı almış
Bir fehmedenim, ağlayanım, derk edenim yok.*

Zahir Bey: Muhteşem bir manzumedir. Şu kaleme bakın: "Kimsesiz garibim, vatanımda vatanım yok..." Güzel demiş şair....

Nevvab: Şairin mısralarında haddinden ziyade ümitsizlik var, bu halet-i ruhiye bizim halkımıza has değil.

Seyit Hüseyin: Banu Beyim, izninizle muhterem şaire bir soru sorabilir miyim?

Hurşitbanu: Elbette. Ağalar, Muhterem Seyit Hüseyin sanat ve edebiyat aleminden haberdar, açık sözlü bir aydındır. Ben, bizim edebi meclislerimizde onun da iştirak etmesini isterim.

Zahir Bey: Öyle mi?

Seyit Hüseyin: Saygıdeğer Mamayı, siz bu şiirinizde ne demek istiyorsunuz?

Mamayı: Ben milletimizin derdini söylüyorum, anlaşılmıyor mu? Araz'ın öteki tarafında, İran şahlarının, bizim kardeşlerimize nasıl zulmettiklerini, herhalde, siz daha iyi bilirsiniz, muhterem Seyit Hüseyin!

Seyit Hüseyin: Bilirim... İyi bilirim... Fakat millete savaş lazımdır, ağalar, inilti değil!

Zahir Bey: Bizim duygu ve düşüncemiz sevgi ve şefkattir. Bununla birlikte muhterem Seyit Hüseyin, siz ne tür bir savaştan söz ediyorsunuz, bilmek isteriz?

Seyit Hüseyin: Ben halkı gerçek özgürlüğe, birliğe beraberliğe kavuşturacak mücadeleden bahsediyorum, saygıdeğer Zahir Bey.

Zahir Bey: “Gerçek özgürlük” biraz soyut bir kavramdır. Lütfen fikrinizi izah eder misiniz?

Nevvab: (Şakayla) Muhterem Zahir Bey, siz kaç yıldır valiye tercümanlık yapıyorsunuz, gerçekten mi, “Gerçek özgürlüğün” ne demek olduğunu anlamıyorsunuz?

Zahir Bey: Bu olmadı... Olmadı, sevgili Nevvab! “Anlamıyorsunuz” çok da makbul olmayan bir sözdür. Biliyorsunuz, ben izzeti nefesine düşkün bir insanım.

Nevvab: (Alaylı şakayla) Elbette... Bağışlayın, Zahir Bey.

Seyit Hüseyin: Saygıdeğer Zahir Bey, gerçek özgürlük; insanların, riyakâr, ikiyüzlü olmaya zorlamadan, sizin buyduğunuz gibi, onların, izzeti nefesine sahip olarak yaşamalarını sağlamaktır. Sayın Mamayı şiirinde vatanımızda vatanızsız olduğumuzu yüreği yanarak ifade etmiş; fakat ne yapılması gerektiğini söylememiş.

Zahir Bey: Affedersiniz, sizce, ne yapmak gerekir?

Nevvab: (Aynı şakalı ifadeyle) Zahir Bey, yine söyleyeceğim, kalbiniz kırılacak, sanki siz ne yapmak gerektiğini bilmiyor musunuz? Niçin o sözü illa ki bu gençten duymak istiyorsunuz?

Zahir Bey: Hayır bu olmadı, olmadı!

Seyit Hüseyin: Saygıdeğer Zahir Bey, yılanı zararsız hale getirmek için hemen başını ezmek gerekir, şimdi anlaşıyor mu? Biraz önce bir güzel için yazdığınız gazelinizi okudunuz, peki, siz köle haline getirilmiş güzelin neyini tasvir ediyorsunuz? Şahın yakınları Azerbaycan kızlarının namusunu ayaklar altına alıp çiğniyorlar! Beyler, siz önce o güzeli özgür bırakın, sonra güzelliğine şiir yazın. Bırakın

bu Farsça, Arapça kelimelerle dolu güzellik ve methiyecilik yapmayı! Gazel ve methiye kendi devrini çoktan bıraktı, beyler! İleriye bakın!

Nevvab: Doğru.

Zahir Bey: (Coşar) Yani, biz Nizami’den, Fuzuli’den, Nesimi’den yüz mü çevirmeliyiz?

Hürşitbanu: O parlak yıldızların eserlerindeki Farsça ve Arapça tabirler asırlarca bizim topraklarımızı işgal eden yabancı işgalcilerin etkisiydi, şimdi biz de o kötü adetten kurtulamıyoruz.

Zahir Bey: (Coşar) Beyler, Arapça ve Farsça İslam milletinin iftihar duyduğu diller olduğu için, bu diller, bizim dilimizi de süslemiştir. İslam milletinin fetihleri bizi Arap ve Fars aydınlarına yakınlaştırmıştır.

Nevvab: Zahir Bey, affedersiniz, ben dediğim zaman rencide oluyorsunuz, siz kendi milletinizi tanımıyor musunuz? İslam millet değil, dindir!

Ter Vahan: Rus şairi Lermontov Azerbaycan diline hayran olup, onu doğunun Fransızcası olarak nitelendirmiştir.

Hürşitbanu: Fransızların meşhur edebiyatçısı Aleksandr Duma bize misafir geldiğinde Azerbaycan dilinin ahengi-ne hayran olduğunu söylüyordu; fakat herkesten önce biz kendimiz dilimizin kıymetini bilmeliyiz, beyler.

Ter Vahan: Vakıf’ın güzel Azerbaycan dilinde yazdığı şiirleri okuyunca insanın ruhu tazelenir. Sanki kayalardan fışkıran suların sesini duyuyorsun...

Nevvab: (Şakayla) Ofof Güzel söyledin, Vahan.

Seyit Hüseyin: Kendi diline, kendi milli varlığına sahip çıkan sanatkar bütün milletler için azizdir.

Ter Vahan: Ermeni edebiyatçı Mirza Yusuf Nersesov, Vakıf’ın şiirlerini derleyip Tiflis’te kitap halinde bastırmış.

Hürşitbanu: Dil bizim milli varlığımızdır. Beyler, Azerbaycan halkı ne kadar yaşarsa, Azerbaycan dili de o kadar yaşaya-

caktır! Ben Azerbaycan çocuklarının Homer'i, Dante'yi, Shakspeare'i, Goethe'yi, Puşkin'i kendi öz güzel ana dillerinde okuyacakları günü görüyorum!

Işık söner.

Beşinci Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Daha sahne karanlıkken Hurşitbanu'nun şanına şan katan alkışlar duyulur. "Sağ olsun, Banu Beyim! Şaire uzun ömür!". Hurşitbanu, Mirza Ruhullah, Nevvab, Seyit Hüseyin, Mamayı, Ter Vahan ve birkaç aydın eşliğinde sahneye girer.

Nevvab: Banu Beyim! Gür ormanların, sert kayaların arasından getirip, bu yüksek kaleye çıkarttığınız o çeşme gelecek nesillere sizden unutulmaz bir armağan olacak.

Sesler: Tebrik ederiz!

Hurşitbanu: Sağ olun, ağalar! Fakat ben bizden sonraki nesillerin öyle küçük çeşmelerle yetinmeyeceklerini düşünüyorum!

Nevvab: Malını veren utanmaz, Banu Beyim. Siz elinizden geleni yapıyorsunuz.

Mamayı: O küçük çeşme gece gündüz sizin şanınıza nağmeler söyleyecek.

Sesler: Sağ olun Hurşitbanu! Ömrü uzun olsun şairin!

Hurşitbanu: (Mirza Ruhullah'a) Mirza, söyleyin haber versinler, çeşmenin açılışı münasebetiyle yarın bütün şehir halkı benim misafirimdir. Bu akşam ise listede kayıtlı olan bütün fakirlere tatlı, pirinç ve yağ dağıtılsın.

Nevvab: Sağ olun, Banu Beyim. Sizi tekrar tebrik ederiz. Gidelim, ağalar. Şairin dinlenmesi gerek, yarın erken kalkacak.

Hepsi çıkar. Şairin yüzünde düşünceli, durgun bir ifade belirir. Ve o, zili çalar. Beyim gelir.

Hurşitbanu: Kinyaz daha gezmeden gelmedi mi?

Beyim: Hayır.

Hurşitbanu: (Derinden bir nefes alarak, kendi kendisiyle konuşur gibi) Kinyaz sıkılıyor...

Beyim: Ah Banu Beyim, Kinyaz sizi o kadar çok seviyor ki... Neden sıkılsın?

Hurşitbanu: Anlaşılan sıkılmamak için sadece sevmek yetmez. Bizimkiler beni onun yanında her zaman mahcup ediyorlar. Hiçbir aydın onunla konuşmuyor, hepsi de onu görünce yüzünü çeviriyor...

Beyim: Bırak yüz çevirsinler, sizin sevginiz onun için yeterli değil mi?

Hurşitbanu: Ama biz Kinyaz'la kimsesiz bir adada değiliz ki. Biz toplum içinde yaşıyoruz. Ben çok utaniyorum.

Beyim: Bir şey söylesem, bana kızar mısınız?

Hurşitbanu: Hayır! İçinden geçen her şeyi her zaman açıkça bana söylemeni tembihlemiştim!

Beyim: Kinyaz Bey, kendisi de insanların arasına girip kaynaşmıyor.

Hurşitbanu: Kinyaz ilginç biri! Benim için, yakınlarını, vatanını bıraktı geldi.

Beyim: Kinyaz Bey de öteki ağalar gibi ekmeğini helal yolla kazanan insanlara yukarıdan bakıyor, ama sizin fakir insanlara davranışınız beni sevindiriyor, Banu Beyim.

Hurşitbanu: (Asabi halde) Eğer, ağalar, ekmeklerini helal yolla kazanan sıradan insanlara tepeden bakıyorlarsa, bırak onlar da, o ağaları adam yerine koymasınlar!

Beyim: Bu mümkün değil, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Niçin?

Beyim: Çünkü... O zaman çocukları aç kalır, evleri viran olur!

Kısa ara.

Hurşitbanu: (Derin nefes alarak) Galiba doğru. Sen hakikati benden daha iyi anlıyorsun, Beyim.

Beyim: Öyle demeyin, Banu Beyim. Sizin yanınızda ben kimim ki...

Hurşitbanu: (Asabi halde) Sen insansın! Zenginin fakirden üstün olduğunu Allahu Teala, Peygamberimiz, nerede söylemiş? Hiçbir zaman “ben kimim ki...” deme. (Dışarıdan nal sesleri duyulur.) Kinyaz geldi. Git aşçıya söyle masayı hazırlasın.

Beyim aceleyle gider. Kinyaz Hasay içeri girer.

Hurşitbanu: Ah, Hasay, bugün niçin şenliğimize katılmadın, çıkıp gittin? Bir görseydin, çeşmenin açılışına kale halkı nasıl sevindi... Sanki bayram gibiydi...

Kinyaz Hasay: (Gizli dalgınlıkla) Kendiniz bir düşünün. Banu Beyim türlü türlü işler yapıyor, halk da onu alkışlıyor, erkek ise, bir yerde durup şaşkın şaşkın bakıyor...

Hurşitbanu: (Alınarak) Ben yaptığım bütün güzel işlerde seni yanımda hissediyorum, Kinyaz. Biz tek vücuduz...

Kinyaz Hasay: (Sert halde gülümsedi) Biz birbirimizi ne kadar sevsek de, erkek erkektir, kadın da kadın! (Hurşitbanu'nun kızdığını fark ederek) Ben sizi anlıyorum, Banu Beyim. Sizin halkınıza da saygı duyuyorum. Fakat şunu itiraf edeyim ki; bu durum, beni kendi gözümünden düşürüyor. Kendi kendime avare, yersiz, yurtsuz bir adam gibi görüyorum. İnanın ki, bunun sebebini sorsanız, izah edemem, fakat... Öyle ki, siz bana beni kınayarak “Kendi halkından hiç haberin var mı?” diye sorabilirsin.

Hurşitbanu: (Son derece perişan) Söyleyecek söz bulamıyorum, Hasay.

Kinyaz Hasay: (Hurşitbanu'yu öperek) Ne olursa olsun, ben sizin sevginizden başka hiçbir şey düşünmek istemiyorum. Eğer, ben şimdiye kadar halkımın kaderine bigane kaldıysam, suçlusu benim.

Hurşitbanu'nun koluna girerek öteki odaya geçerler. Beyim içeri gelip düşünceli düşünceli onların arkasından bakar.

Taşdemir: (Kapıdan uzanarak) Beyim...

Beyim: Korktum. Taşdemir.

Taşdemir: (İçeri girer) Yine ne düşünüyorsun, Beyimcan?

Beyim: Son zamanlarda Kinyaz'a birşeyler oldu.

Taşdemir: Nasıl yani?

Beyim: Bütün gününü dağlarda, ormanlarda geçiriyor.

Taşdemir: Herhalde Dağıstan aklına geliyordur...

Beyim: Evde olduğunda, ya kitap okuyor, ya da balkonda, bahçede gezinip duruyor.

Taşdemir: Ne yapsın, sabanın arkasından tutup, toprağı mı sürecektir, at mı tımarlayacak... Kinyaz bu... Ağa nasıl olur ki?

Beyim: Anlasana, Taşdemir... Onun böyle davranması Banu Beyim'i kötü etkiliyor...

Taşdemir: Banu Beyim, sabahtan akşama kadar işinin başında bulunuyor... Bizim ağaların da onunla arası iyi değil ki, Kinyaz onlarla kumar oynayıp, şarap içip eğlensin. Ağaların derdi bize mi kaldı? Sen azıcık da bizim hakkımızda konuş.

Beyim: Taşdemir, yetmez mi? Sarayda herkes bana hanım diyor!

Taşdemir: Yani, ben de mi sana hanım diyeyim?

Beyim: Elbette (Taşdemir güldü) Niçin gülüyorsun, Taşdemir?

Taşdemir: Ama “Hanım” diye beylerin, hanların kızlarına diyorlar.

Beyim: Banu Beyim diyor ki, seni öyle bir oğlana vereceğim ki, bey oğlu gibi olsun.

Taşdemir: Ne diyorsun, Beyimcan? (Okur)

Bes beni neyliyorsun?

Sürmeni neyliyorsun?

Beyim: (*Şakayla*) Taşdemir, ben böyle hanım gibi giyiniyorum, hanım gibi yaşamaya alıştım, böyle bir sarayda oturuyorum, gidip de sizin karanlık barınağınızda ne yapacağım?

Taşdemir: Karanlık barınak olur mu, dedemin üç katlı bir evi var ki, bir bakan bir daha bakıyor. Memlekette de zenginler ona haset ediyor... Adamda altın, heybeler dolusu. Elmas... Pırlanta... Evet... Evet, konuşuyorsun sen de...

Beyim: O zaman neden gelip sarayda hizmet ediyorsun, Taşdemir?

Taşdemir: Ben gelmedim. Hurşitbanu bizim köye gelip köylülerin yaşantılarına baktığı zaman beni görmüş, hoşuna gitmişim ve babamdan beni sarayına göndermesini rica etmiş. Bilirsin, han saraylarında yakışıklı gençlerin bulunması kuraldır...

Beyim: (*Güler*) Bak... Bak... Kendine gel Taşdemir...

Taşdemir: Ne var, yoksa benden hoşlanmıyor musun?

Beyim: Hoşlanıyorum...

Taşdemir: Bu nasıl "hoşlanıyorum" demekti o zaman?

Beyim: Senden çok hoşlanıyorum, Taşdemir.

Taşdemir: Bunda ne var ki? Benden herkes hoşlanıyor, bu sevgi mi olur?

Beyim: (*Kahkahayla güldü*) Senin için ölüyorum, Taşdemir...

Taşdemir: Benimle alay mı ediyorsun?!

Beyim: (*Onun elinden tutarak muhabbetle*) İnsafsız!

Kapı yavaşça çalar. Taşdemir gidip kapıyı açar.

Taşdemir: Ohooo, Sayın Mihayilov! Buyurun, buyurun!

Mihayilov içeri girer.

Mihayilov: Merhaba.

Taşdemir: Merhaba. Hoş geldiniz, bu (*Kızı gösterir*) benim nişanlım Beyim hanım. Banu Beyimin yardımcısıdır.

Mihayilov, Beyim'e tazimde bulunur.

Mihayilov: (*Gülümser*) Güzel kız. Birbirinize yaklaşıyorsunuz.

Taşdemir: (*Beyim'e*) Duydun mu...

Beyim: (*Zabitten utanır*) Tamam.

Taşdemir: Muhterem zabıt, sizin de Kinyaz olduğunuzu söylüyorlar?

Mihayilov: Doğrudur.

Taşdemir: Ama hiç benzemiyorsunuz.

Mihayilov: (*Güldü*) Niçin?

Taşdemir: Çünkü çok sadesiniz, başkaları gibi değilsiniz.

Mihayilov: Anlamıyorum.

Beyim: Kinyaz olduğunuz halde, Muradalı gibi, Taşdemir gibi sade gençlerle arkadaşlık ediyorsunuz, demek istiyor.

Mihayilov: (*Gülümsemi*) Evet.. (*Taşdemir'e*) Çünkü siz iyi gençlersiniz, Kinyaz'dan da hiçbir eksisiniz yok.

Taşdemir: (*Sevinçle*) Sağ olun!

Hurşitbanu gelir.

Hurşitbanu: Hoş geldiniz. Sayın Mihayilov.

Mihayilov saygıyla tazimde bulunur.

Mihayilov: Banu Beyim, ben sizin güzel atlarınızı gördüm. Onların yürüyüşü, duruşu, koşması insanı kendisine hayran bırakıyor.

Hurşitbanu: O atlar da bize bu kaleler gibi, atalarımızdan yadigârdır, sayın zabıt.

Mihayilov: O atların binlerce Azerbaycan oğullarının vatanlarının kurtuluşu uğrunda nasıl yiğitlikle savaştıklarını ben biliyorum.

Hurşitbanu: Ben, hürriyetin her zaman büyük Rus halkının da mukaddes gayesi olduğunu, biliyorum, sayın zabıt.

Mihayilov: Bu sözleri sizden duyduğum için size saygıyla baş eğiyorum, Banu Beyim. (*Tazimde bulunur*) Sizin halkınız için nasıl fedakârlıklar gösterdiğinizi biliyorum. İzin verin, saygımın işareti olarak, bu dünyadan çabuk ayrılan şairimiz Lermontov'un yeni basılmış kitabını size takdim edeyim.

Kitabı Hurşitbanu'ya verir.

Hurşitbanu: Lermontov bizim için de kıymetlidir.

Mihayilov: O, burada bulunmuştur.

Hurşitbanu: Biliyorum. Lermontov dünyada en büyük mutluluk olan özgürlüğü savunmuştur.

Mihayilov: Ne yapalım, kraliyet rejiminin yetiştirdiği gaddar, kibirli tufeyliler Lermontov'u hemen yok ettiler. Şair, son sözünü söyleyemeden gitti...

Hurşitbanu: (*Derinden nefes aldı*) Gerçeği söyleyen şairlerin kaderi her zaman acıklı olmuştur.

Mihayilov: Öyledir. Siz kendinizi hainlerden koruyun, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Kimlerdir onlar, sayın zabıt?

Mihayilov: Ben onların isimlerini söylersem, kendi vazifeme ihanet etmiş olurum, Banu Beyim, fakat onlar aramızda! Onlar rezil, korkak oldukları için açıkça hareket etmiyorlar, kulaklara fısıldıyorlar. Bu lanet olası zamanda güzel istekler, gerçek sanat adamları, her adım başı hıyanetle karşılaşır. Yaltaklar, hainler bin bir türlü hile ile önemli görevlere getiriliyor.

Hurşitbanu: Bu, her dönemde böyle olmuştur, zabıt bey, Nesimi'nin derisini yüzdüler, doksan yaşındaki ihtiyar Vakıf'ın boynunu vurdular.

Mihayilov: Fakat bir gün özgürlük güneşi doğacaktır, Banu Beyim.

Arzu edilen zaman gelecektir.

.....

Zorluklar bitecek, kelepçeler kırılacaktır.

Karanlıklar dağılacak ve özgürlük

Sizi sevinçle kapıda karşılayacaktır.

Ve kardeşler kılıcını size sunacaktır.

Ben sizin yiğit halkınızın büyük geleceğine inanıyorum!

Mihayilov tazimde bulunarak çıktı.

Hurşitbanu: (*Yalnız*) Ben ne suç işledim ki, kendimi müdafaa edeyim? Hangi hainden kendimi koruyayım?

O anda dansçı Tahmine'nin bahçede kör kemancının eşliğinde oynayıp şarkı söylediği pencereden görülür. Hurşitbanu onları seyrederek.

Tahmine:

Han Eyvaz'ı bir kuruşa sattılar,

Han Eyvaz'ı Savalan'da tuttular,

Kara gözlerin hançerle oyduklar.

Ah, ne deyim size, eller, obalar,

Ah ne deyim ki size, yiğit gençler.

Hurşitbanu: (*Yalnız*) Ne zamana kadar bu halk, acılı şarkılar söyleyecek, İlahi! Ne oldu onun sevincine, mutluluğuna!

Işık söner.

Altinci Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Işık yandığında Kinyaz Hasay içeri gelir. Nedenise dalgın olduğu görünür. Sinirli bir hareketle zili alıp çalar. Taşdemir gelir.

Kinyaz Hasay: Banu Beyim, Mil düzü gezisinden hala dönmedi mi?

Taşdemir: Hayır, ağa.

Kinyaz Hasay: (Kızgın halde) Tamam, git.

Taşdemir: Ağa, Dağıstan'dan misafirler geldi.

Kinyaz Hasay: (Şaşkınlıkla) Dağıstan'dan mı?

Taşdemir: Evet.

Kinyaz Hasay: Söyle buyursunlar. (Taşdemir çıkar. Sonra yaşlı Kinyaz içeri girer. Kinyaz Hasay süratle onun önüne doğru yürüyerek büyük hürmetle) Hoş geldiniz, amca. Teşrif buyurdunuzu bilseydim, karşılamaya gelirdim.

Yaşlı Kinyaz: Söyle, benim müritlerime iyi muamele etsinler.

Kinyaz Hasay: Merak etmeyin, amca, ne gerekiyorsa yapacaklar. Buyurun, oturun.

Yaşlı Kinyaz: (Koltuğa oturarak) Bize yolda, han kızı Hurşitbanu'nun Mil düzüne seyahate çıktığını söylediler...

Kinyaz Hasay: Evet, amca, Hurşitbanu Araz'dan Mil düzüne kanal yaptırmak istiyor.

Yaşlı Kinyaz: Ohoo... Bu çok ilginç. (Manalı) Peki, sen neden hanıma eşlik etmedin?

Kinyaz Hasay: Ben gitmek istemedim, amca.

Yaşlı Kinyaz: (Aynı ifadeyle) Bunun han kızının canını sıkacağından korkmadın mı?

Kinyaz Hasay: (Neşesi kaçarak) Siz çok kızgınsınız amca...

Yaşlı Kinyaz: (Yaşına uymayan bir gururla) Bir kadın için vatanını, atalarının yurdunu bırakan oğula karşı ben ne şekilde davranmalıyım? Ben bunun için mi seni on yıl Petrograt'ta okuttum? Sen oradan döndüğünde, Dağıstanlılar, kendi ülkelerinden de aydın insanlar çıkıyor diye Allah'a şükrediyorlardı. Onlar sana ümit bağlıyorlardı. Valinin idaresinde senin gibi adamları olduğuna seviniyorlardı. Onlar seninle iftihar ediyorlardı. Sen ise kaçıp geldin sihirbaz şair bir kadının yanına!

Kinyaz Hasay: Amca! Hurşitbanu, Allah'ın emri, Peygamber'in kavliyle benim eşimdir. Rica ederim onun hakkında

uygunsuz söz söylemeyiniz! Şii Sünni meselesi cahil din adamlarının uydurduğu bir meseledir. Peygamber efendimiz hiçbir zaman Müslümanları bu şekilde ikiye ayırmamıştır. Eğer, Şii'yi de, Sünni'yi de Allah yaratmışsa, niçin biri iyi, diğeri kötü olsun?

Yaşlı Kinyaz: Yeter! Benim yanımda Yüce Allah'ın işlerine dil uzatmana izin vermiyorum! Eğer, bir babanın beş oğlu varsa, hiçbirisi de onun gösterdiği yoldan çıkmazsa, beşi de o zaman o babanın göz bebeği olur. Biri ötekinin yardımcısı olur! Kadın gibi eline, saçına kına yakan haysiyetsiz İran şahı, İslam aleminin hiçbir hayrına, şerrine karışmıyor. Zora düşen, özgürlüğü için savaştan hiçbir Müslüman halkın imdadına yetişmiyor. Yabancı devletlerin karşısında ise, "Emredin ağam" deyip iki büklüm oluyor!

Kinyaz Hasay: Adaletli konuşsak, bu İran halkının suçu değil, amca, bütün bunların Hurşitbanu'yla da hiçbir ilgisi yok. İran şahı Azerbaycanlıların da düşmanıdır.

Yaşlı Kinyaz: Ben doksan yaşımda, dört gün at üstünde, Dağıstan'dan buraya, han kızı hakkında seninle söz güreştirmeye mi geldim? (Kısa ara. Derin nefes alarak ılımlı bir sesle) Sen de biliyorsun, benden sonra, yüzlerce yıl tarihi olan o mukaddes yurdumuzda tek erkek sen kalıyorsun. Sen de büyük ecdadımızın neslini kurutup, düşmanlarımızı sevindirme! Yiğit atalarının ruhundan utan, dön vatanına! (Cebinden altın saatini çıkartıp baktı) Ben namaza gidiyorum. Yarın sabaha kadar kararını vermeni bekliyorum. Sabah Dağıstan'a döneceğim.

Kalkıp ağır adımlarla çıktı. Kinyaz Hasay sinirli bir halde gidip geliyordu. Hurşitbanu neşeli halde içeri girdi.

Hurşitbanu: Merhaba, sevgilim. (Kinyaz'ı öptü) Mil düzünü gezdiğimi duyup, Şahseven ve Afşar halkı kalkıp gelmişler. Benim Araz'dan Mil düzüne kanal yaptırmak istediğimi öğrenince o kadar sevindiler ki, ellerinden zor kur-

tuldum. Zaten, canımın yarısı senin yanında kalmıştı. Dağıstan'dan misafirlerimizin geldiğini söylediler...

Kinyaz Hasay: Evet, amcam geldi.

Hurşitbanu: Ne iyi oldu, ben amcanı çok merak ediyorum, onu görmek istiyorum. Sanırım henüz öğle yemeğini hazırlamamışlar. Aşçıya emir vermek gerek. Acaba, amcan hangi yemekleri seviyor.

Kinyaz Hasay: Zahmet etmeyin, Banu Beyim, amcam Şii elinin değdiği yemeği yemiyor.

Hurşitbanu: O...Bu hiç iyi olmadı. Sen niçin keyifsizsin?

Kinyaz Hasay: Amcam beni götürmeye gelmiş.

Hurşitbanu: Misafir olarak çağırıyor herhalde. Sen Dağıstan'dan çoktan ayrıldın...

Kinyaz Hasay: Hayır, Banu Beyim, amcam Dağıstan'a kesin dönüş yapmamı istiyor.

Hurşitbanu: (Çok sarsılarak) Kesin dönüş mü?

Kinyaz Hasay: Evet.

Hurşitbanu: (Çok sarsılır. Ağır ara) Sen ne düşünüyorsun, Hasay?

Kinyaz Hasay: Ben hiçbir şeye karar veremiyorum!

Hurşitbanu: Ne kadar da olsa, siz erkekler biz kadınlardan güçlüsünüz... Rica ediyorum, ne yapmak gerektiğini sen kendin söyle!

Ara.

Kinyaz Hasay: Amcamın yaşı doksanı geçti... Ondan sonra atalarımızın yurdunda sadece ben kalıyorum. Eğer, ben de orayı ebediyen terk edip, viran edersem, düşmanlar sevinecek, dostlarsa bana nankör, yaramaz bir oğul gibi lanet yağdıracaklar.

Hurşitbanu: (Sanki bütün cesaretini toplayarak) Kinyaz, ben kendi yurttaşlarının lanetine maruz kalmana dayanamam!

Kinyaz Hasay: Siz dünyanın en sevimli, fedakâr kadınısınız! Dağıstan'a gidelim, Banu Beyim. Şimdiye kadar Karabağ'da yaşadık, bırakın kalan ömrümüz de Dağıstan'da geçsin.

Hurşitbanu: Olmaz, Hasay! Öl desen, ölürüm; ama bu acılı vatanımı bırakıp gitmem. Benim köylülerim bana ana gibi bakıyorlar. Dertlerini, sırlarını bana açıyorlar. Benden yardım bekliyorlar.

Kinyaz Hasay: Siz, sık sık gelip onlara bakarsınız. Sizin de kendi hayatınız olmalı, Banu Beyim.

Hurşitbanu hiçbir cevap vermeden, kesin adımlarla Kinyaz Hasay'a yaklaşıp boynundaki madalyonu alıp onun boynuna asarak, yakasını düğmeledi.

Hurşitbanu: Bu madalyonun içinde bizim evlatlarımızın, Mehdikulu ve Hanbike'nin fotoğrafları var. Sende kalsın! Allah seni yurttaşlarınla mutlu etsin.

Kinyaz Hasay: (Heyecanla) Ah, Banu Beyim. (Hurşitbanu'yu göğsüne bastırdı)

Hurşitbanu: (Onu öper) Şimdi ise git Kinyaz! Bizim beraber geçirdiğimiz günlerin hatıraları benim için o kadar kıymetli ki, kalan ömrüme, on ömür daha eklense, yine de onlar beni yaşatmaya yeter!

Kinyaz Hasay süratle odadan çıktı. Hurşitbanu bütün gücünü toplayarak, kahramancasına ayakta durup onun arkasından baktı.

Işık söner.

Yedinci Sahne

Hurşitbanu'nun malikanesi. Beyim, Hurşitbanu'nun karanfillerini suluyor. Taşdemir kapıyı aralayıp başını içeri uzatarak ona neşeli bir şekilde şarkı söylüyor.

Taşdemir: (Şarkı söylüyor)

Araz akar mil ile
Deste deste gül ile
Ben yârımı severim,
Tatlı tatlı dil ile

Beyim: Keyfim yok, Taşdemir.

Taşdemir: Niçin?

Beyim: Banu Beyim'in başına gelenler yüreğimi dağladı.

Taşdemir: Niçin, ne oldu Banu Beyim'e?

Beyim: Kinyaz Hasay'ı aklından çıkaramıyorum.

Beyim: Hiçbir şey demiyor... Ama kalbinin onunla olduğunu hissediyorum. Ne yapsa da gönlü açılmıyor.

Taşdemir: Gereksiz yere. Ona, senin gibi hoş birisini bırakıp gittiğini, sen de hala onun ismini aklından çıkaramadığını, de.

Beyim: Beyim'in demesiyle olacak mı? O herkese akıl verir... Ama...

Möhnet ve Şahmar gelir.

Möhnet: Selamün aleyküm.

Şahmar: Aleyküm selam.

Möhnet: Han kızını görmemiz mümkün mü?

Beyim: Öğle yemeğine oturdular.

Şahmar: Önemli değil, bekleriz. (Birden Taşdemir'i tanıyarak)
A, sen kardeş, sen çoban Gülmalı'nın oğlu değil misin? Tü..
tü, tü... Ne kadar güzel delikanlı olmuşsun! Gümüş han-
çere bak, gümüş cepkene bak... Bari Gülmalı'ya çay şeker
alıp gönderiyor musun ha?

Taşdemir: (Sinirlenerek) Ben niçin göndereyim?

Beyim: Babasının parasına ne oldu ki?

Şahmar: (Şaşırarak) Hayır, belki o altın filan bulmuştur!

Taşdemir: Ben senin bildiğin Gülmalı'nın oğlu değilim. Benim babama paralı Gülmalı derler.

Şahmar: Benimle alay etme. Bizim Şahseven'de senin deden çoban Gülmalı'dan başka Gülmalı mı var? (Güler) Hi... Hi... E, tamam artık, sen gözümüzün önünde büyümedin mi? O barakanızın üzeri çürümüş dökülür. Biriktirip beş on kuruşu garip Gülmalı'ya gönderebiliyor musun? Hiç olmazsa barakasının çatısını düzeltsin. Yağmur üzerlerine dökülmesin.

Beyim: A... Baraka nedir? Bu ne diyor Taşdemir?

Taşdemir: (Şahmar'a) Dedemin üç katlı evine geldi...

Şahmar: Nasıl üç katlı ev kardeş? Belki sen rüya görüyorsun kardeş.

Beyim şaşkın ve memnun olmamış bir tavırla Taşdemir'e bakar.

Möhnet: Ya Şahmar, bir bekle görelim ya...

Beyim: (Fısıltıyla Taşdemir'e) Çok teşekkür ederim.

Beyim morali bozuk bir şekilde gider.

Möhnet: (Taşdemir'e) Kardeş git bak, han kızı yemekten kalktıysa, Möhnet'le Şahmar'ın onu görmek istediğini söyle.

Taşdemir: (Acıklı bir şekilde) Siz de gelecek zamanı çok iyi bulmuşsunuz. Dedim ki Banu Beyim öğle yemeğine oturdu... Şimdi kabul vakti mi yani...

Şahmar: Senin için vakti değildir, git haber var. (Taşdemir sinirli şekilde gider) Üç katlı ev ha... Allah hayrını versin, dünyanın sonu gelmiş. Bu çoban Gülmalı'nın oğlu niçin aslını inkâr eder? Şaşırdı mı ne?

Möhnet: E, aklını başına al ya. Herhalde o güzel kıza bağım, bostanım var diye yalan söylemiş... Sen de kalkıp elin oğlunu yalancı çıkarıyorsun...

Şahmar: (Güler) Allah iyiliğini versin, herhalde öyle... Gülmalı, bu da onun son emeli...

Hurşitbanu gider.

Hurşitbanu: Hoş geldiniz.

Möhnet: Her zaman mutlu olasınız, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Gelmenize çok şaşırdım, niçin geldiniz?

Möhnet: Banu Beyim, sen bu kadar para harcıyıp Şuşa halkını o tuzlu sudan kurtardın.

Şahmar: Başımızdan eksik olmayın, Banu Beyim.

Möhnet: Biz kurak susuz Harami'den geliyoruz. Araz'ın iki yanındaki Araz'ın iki yakasındaki ormanlar uçsuz bucaksız Mil ovasının toprakları tutuşup yanıyor. Şahseven, Afşar, Ağcabedi, Karabulak ahalisi su sıkıntısından o toprakları ekip biçemiyorlar. Sen hayır işlerin anasısın Banu Beyim. Araz'dan Mil ovasına kanal çektirip obamızın ek-mek kazanmasına vesile olasın. Hayvanlarımızın arkasından ovaya dağa koştuktan biz de kurtuluruz.

Şahmar: Evimizin önüne sebze ekip geçinip gideriz.

Möhnet: Yerleşip kendimize ev yaparız...

Şahmar: Bağ bahçe yaparız.

Möhnet: Artık o çingene yaşamından da kurtuluruz, yorulduk.

Şahmar: Sen öyle bir işe başlasan biz de elimizden gelen yardımı sana yaparız Banu Beyim. Biz sizin emrinizle dağ dağ üstüne koyarız.

Hurşitbanu: Ben de bu konuları düşünüyorum. İnşallah hemen işe başlarız.

Möhnet: Allah uzun ömür versin.

Şahmar: Gidip sizi bekleyeceğiz, Banu Beyim.

Möhnet: Allah yardımcınız olsun, Banu Beyim

Hurşitbanu: Güle güle gidin.

Möhnet'le Şahmar gider. Hurşitbanu masada oturup bir şeyler yazar. Beyim elinde bir mektupla gelir.

Beyim: (*Hurşitbanu'ya mektubu takdim ederek*) Batı yazarlarından Aleksandır Duma'dan.

Hurşitbanu: (*Mektuba göz atarak*) Her halde Duma da bizim Kinyaz Hasay'la birlikte olduğumuzu biliyor. O bize misafir geldiğinde Kinyaz ile yeni evlenmiştik. Hayatımızın en güzel yılları idi... O zaman, güzel günlerimin bu kadar kısa süreceğini aklımdan bile geçirmezdim. (*Beyim kendini tutamaz ağlaya başlar*) Bu ağlamada nerden çıktı?

Beyim: Siz öyle anlattınız ki yüreğim dayanamadı.

Hurşitbanu: Ama ben dayanabiliyorum. Bu kederli dünyada muhabbetle keder ikiz kardeş olarak yaratılmıştır, Beyim.

Beyim: (*Gözünün yaşını silerek isyan eder bir tavırla*) Unutun onu Banu Beyim! O nasıl sizi terk edip de gitti!

Hurşitbanu: Onu vatani, anayurdu çağırırdı, beni de vatanımın derdi tutuyordu... İkimizin de kaderi aynı idi.

Mirza Ruhullah içeri girer. Beyim çıkar.

Mirza Ruhullah: Banu Beyim, İran şehzadesi sana nezaket ziyaretinde bulunmak için gelmiş.

Hurşitbanu: O, Güney Azerbaycanlılara yaptığı zulümleri unuttuğumuzu mu sanıyor? Ona söyleyin kendisini kabul etmeyeceğim!

Mirza Ruhullah: Kabul etmek gerekir, Banu Beyim, Bu devletlerarasında bir kuraldır.

Hurşitbanu: Gitsin valinin yanına, biz devlet değiliz, Mirza.

Mirza Ruhullah: Sen İbrahim Han'ın torunusun! Sen Azerbaycan'ın meşhur şairisin! Sen onu huzuruna kabul et ki, Şahlar Azerbaycan'ı parçalayıp ikiye bölseler de milli duygularının hala yaşadığını görsün.

Hurşitbanu: Peki, Mirza bırakın gelsin.

Mirza Ruhullah çıkar. Şehzade, Mirza Ruhullah'ın eşliğinde içeri girer.

Şehzade: İbrahim Han'ın torunu, Mehdikulu Han'ın kızı, Karabağ'ın güzel şairi Hurşitbanu Beyim'e saygılarımı sunmaktan dolayı bahtıyırım.

Hurşitbanu: Teşekkür ederim, muhterem şehzade. Fakat biz kadınlar biraz şöhret düşkünü oluruz. Saygıdeğer şehzadeye, sadece Karabağ'ın değil hem Kuzey hem de Güney Azerbaycan'ın yani bütün Azerbaycan'ın şairi olduğumu söylemek isterim. Bununla da gurur duyarım.

Şehzade: Ben bundan mutluluk duyarım Hurşitbanu Beyim. Büyük İran saltanatı sanata, şiire layık olduğu değeri verir. Hele hele şiirler bu derece nazik ve güzel hanımın kaleminden çıkıyorsa...

Hurşitbanu: Belli oluyor, hazretin kendisi de şiiri çok seviyor.

Şehzade: Evet, Hurşitbanu Beyim, insan Firdevsi'nin, Hafız'ın, Sadi'nin diliyle konuşmaya başlar da şiiri sanatı sevmeyi mi?

Hurşitbanu: Dünyada çok garip tezatlıklar yaşanıyor. Şiir temiz hislerin, temiz fikirlerin tercümanı olduğu halde bazen gaddar hükümdarlar da şiiri sevebiliyor.

Şehzade: (*Hurşitbanu'nun söylemek istediğini anlayarak*) Hurşitbanu Beyim, insan dünyaya gaddar olarak gelmiyor. Eğer masum bir çocuk büyüüp hükümdar olursa saltanatın çıkarları onu gaddarlığa sevk edecektir. Böyle olmasaydı İran Şahları binlerce yıldır tacını tahtını koruyamazdı. Hatta Büyük Nuşirevan Adil bile zincirlerin ucunu kılıç kuvvetiyle elinde tutmuştur.

Hurşitbanu: (*Sinirlerini zorla yatıştırarak*) O Nuşirevan Adil, kardeşlik ve birlik için çırpınan Mezdekî'yi bundan dolayı mı astırdı?

Şehzade: (*Hurşitbanu'nun konuyu değiştirerek*) İran şahları her zaman şiirin sanatın destekleyicisi olmuştur. Firdevsiler, Sadiler, Hafızlar o büyük düşünceden ilham almışlardır.

Hurşitbanu: Bence o büyük dahiler Eski İran medeniyetinden ilham almışlardır. Medeniyeti ise halk yaratır.

Şehzade: İran medeniyetine bu derece değer vermenizden dolayı çok memnun oldum Hurşitbanu Beyim. Fakat sizin halk diye nitelendirdiğiniz gürhün çoğu canilerden, günahkârlardan oluşur, güçlü bir hükümdar olmasa onların üstesinden gelmek mümkün olmaz!

Hurşitbanu: (*Artık sinirlendiğini saklayamaz*) Yüce şehzade, halk hakkında bu derece sert düşüncelere sahip olmasaydı Güney Azerbaycanlılara daha farklı davranırdı...

Şehzade: Azerbaycanlıların cesaretinden, zekâsından istenilen düzeyde faydalanamadığımızı itiraf etmek istiyorum... İran'ın, Şah İsmail gibi Nadir Şah gibi güçlü hükümdarları Azerbaycanlı olmuştur. Daha Kacarlardan söz etmiyorum.

Hurşitbanu: Biz kendi tarihimizi çok iyi biliriz Saygıdeğer Şehzade. (*Saatine bakar görüşmenin bittiğini ima eder*)

Şehzade: Bizim bu görüşmemiz sonucunda zatınıza karşı bende hayranlık ve saygı hissi hâsıl oldu. (*Kalkar*) Allah'a emanet olunuz Hanımefendi.

Şehzade çıkar.

Hurşitbanu: (*Artık sinirlerine hâkim olamaz bağırır.*) Cellât! İkiyüzlü vampir!

Mirza Ruhullah: Sinirlenmeyin, Banu Beyim. Bizim kaderimiz sabır, metanet ister, menzilimiz uzun, yolumuz meşakkatlidir.

Hurşitbanu: Ah, Mirza sanki beni mengene arasına koyup sıkıyorlar gibi sıkıntı içerisindeyim. Bazen ben, hiçbir zaman bu mengineyeden kendimizi kurtarmayacağımızı düşünürüm.

Mirza Ruhullah: Kurtulacağız! Tarih birçok mengeneleri, zincirleri darmadağın etmiştir.

Hurşitbanu: (*Coşarak*) Ne zaman yetişecek o tarih?

Mirza Ruhullah: Azerbaycan halkının zekâsı, cesurluğu bunun üstesinden gelecektir. Tarih bir iki neslin ömründen

ibaret değildir, Banu Beyim. O büyük istiklali biz görme-
sek de damarlarında bizim kanımızı taşıyan nesiller göre-
cektir. Şimdi bizim bu topraklarda üst üste koyduğumuz
her kuruş düşman için bir mermidir! (Çıkar)

Kısa ara. Taşdemir gelir.

Taşdemir: Seyit Hüseyin huzurunuza çıkmak istiyor.

Hurşitbanu: Seyit Hüseyin değil, "Cenap Seyit Hüseyin"

Taşdemir: Affedersiniz, Banu Beyim, "cenap" demeyi unuttum.

Hurşitbanu: Bundan sonra unutma. Söyle gelsin.

Taşdemir çıkar. Seyit Hüseyin içeri girer, saygıyla selam verir.

Hurşitbanu: Buyurun, Cenap Seyit Hüseyin oturun.

Seyit Hüseyin: (Oturarak) Banu Beyim, sizin emrinizle beş
talebe Rusya'ya, beş talebe de Paris'e gönderilmek üzere
on kişi seçtik.

Hurşitbanu: Bu konuda kendileri ne düşünüyor?

Seyit Hüseyin: Çok seviniyorlar, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Peki anne babaları?

Seyit Hüseyin: Bazıları önce çocuklarını okutmaya imkânları-
nın olmadığı için istemediler, ben de giderlerinin sizin
tarafınızdan karşılanacağını söylediğimde razı oldular.
Çok memnun kaldılar.

Hidayet Han içeri girer.

Hidayet Han: (Seyit Hüseyin'e önem vermeyerek) Selamün aley-
küm, amcaoğlu.

Hurşitbanu: Hoş geldin, Hidayet.

Hidayet Han: Bizim Araz'ın kıyısındaki muhtarlarımızın bize
verdiği habere göre, güya, siz Araz'dan Mil ovasına kanal
yapmak istiyormuşsunuz. Bu kanal da bizim toprakları-
mızdan geçecekmiş...

Hurşitbanu: Evet, öyledir.

Hidayet Han: Amacın nedir?

Hurşitbanu: Binlerce yıldır atıl kalan topraklardan halkın
faydalanmasını istiyoruz.

Hidayet Han: Hı... Yani sen kanalı halk için yapıyorsun.

Hurşitbanu: Elbette, ben büyük kanal yaptırmak istiyorum.

Hidayet Han: Sen oralardaki halkın çoğunun göçmen oldu-
ğunu bilmiyor musun? Kışlakta iki üç ay kalıyorlar. Sürü-
lerini bir ay burada bir ay orada otlatırlar... Yani senin
düşündüğün halka kanal lazım değil.

Hurşitbanu: Su olursa onlar da yavaş yavaş yerleşik hayata
geçerler. Kendilerine ev yaparlar çocuklarını okuturlar.
Böylece çingene gibi yaşamazlar.

Hidayet Han: Şayet onlar yerleşik hayata geçmek istemez-
seler?

Seyit Hüseyin: Affedersiniz, Han, Yerleşik hayata geçmek is-
temeyen o insanların her birinin dört beş bin koyunu var.
Yüzlerce atı devesi var. Fakir Terekemeler için göçebe ha-
yat çiledir. Göçebe hayat bizim Terekemeleri çağdaş ya-
şamdan, ilimden kaç asırdır geri koymuştur. Yabancılar
bizim göçebelere "tuzem" diyorlar.

Hidayet Han: (Alaylı bir tavırla Hurşitbanu'ya) Amcaoğlu, yoksa
bu düşünceyi sana yeni vezir mi aşıladı?

Hidayet Han: Bu ne demek oluyor, Hidayet?

Seyid Hüseyin: Han, ben vezir değilim. Hiçbir zaman vezir
olmayı da düşünmedim. İnsanların göçebe hayatı terk
edip ilim öğrenmesi, medeni bir hayat yaşaması gerekir.
Bu tarihin insanlardan bir talebidir.

Hidayet Han: Öyle ise bırakın da, tarih, bu işi yerine getirsin,
şimdi senin gibiler vaktinden önce horoz gibi ötmesin.

Hurşitbanu: Hidayet, ben, senin, hocamıza bu şekilde dav-
ranmana izin veremem.

Seyit Hüseyin: Ben sizi çok iyi anlıyorum, Han. Göçebelerden aldığınız vergiler, onların yünlerinden kazandığınız paralar sizin bu şekilde konuşmanıza sebep oluyor.

Hidayet Han: (Elini hançerinin kabzasına koyup bağırır) Sana, burnunu sokma dedim!

Hurşitbanu: (Sinirli bir şekilde) Hidayet!

Hidayet Han: Sana söylüyorum, haberin olsun Banu Beyim, o ark oradan bizim topraklarımızdan geçmeyecek. Anladın mı geçmeyecek!

Hidayet Han sinirli bir şekilde çıkar.

Seyit Hüseyin: Siz üzölmeyin, Banu Beyim.

Hurşitbanu: (Sinili bir şekilde) Üzölmek mi? Hayır, ben istediğimi elde etmek istiyorum. (Sinirli bir şekilde zili çalar. Taşdemir gelir) Ben Muradalı'yı çağırılmışım.

Taşdemir: Muradalı huzurunuzda çıkmaya hazırdır.

Hurşitbanu: Bırakın gelsin. Kendin de git mühendis Talibzade'ye kanalın projesini hazırlayıp getirmesini söyle, acele etsin!

Taşdemir: Emredersiniz! (Çıkar)

Seyit Hüseyin: Mühendis projenin hazır olduğunu söylüyor.

Muradalı huzura çıkar. Saygıyla eğilir.

Hurşitbanu: (Aynı sinirli halle ona) İki ay sonra Paris'te at yarışları olacak. Bizim Karabağ atlarının da o yarışa katılmasını istiyorlar.

Muradalı: Biz hazırız, Banu Beyim.

Hurşitbanu: İyi hazırlanın! Bizim atlarımızın o yarışta birinci olması gerekiyor. Anladınız mı? Azerbaycan'ın, güzel insanların, güzel atları, mert oğullarına miras bırakıp gittiklerini onlar da görsünler!

Işık söner.

Sekizinci Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Bir yerde sanatçı Hurşitbanu'nun şiirini tar ile okuyor. Hurşitbanu pencere önünde durup kederli bir şekilde dinliyor.

*Tükendi güç kuvvet, ey Huda-yı lemyezeli,
Ya tez canımı al, ya ulaştır visale beni.
Ne vakte dek gam u hicrinle ah u zar çekem?
Terahhum eyle, getir sen de hayale beni.*

Birden Hurşitbanu ellerini yüzüne kapayıp koltuğa oturur. Mirza Ruhullah içeri girer. Durup Hurşitbanu'ya bakar.

Mirza Ruhullah: (Sesini kısarak) Banu Beyim, (Hurşitbanu cevap vermez. Ona yaklaşıarak elini yavaşça omzuna koyar.) Ne oldu kızım?

Hurşitbanu: (Elini yüzünden çekerek) Hiçbir şey. Küçükken siz bana insanın mutluluk için yaratıldığını söylediniz. Ben ise mutlu olamadım. Fakat beni asıl düşündüren bu değil Mirza, çocukların geleceğidir! Korkuyorum Mirza... Korkuyorum ki onların da kaderi benimki gibi olur diye...

Mirza Ruhullah: Senin kendi kaderinden şikâyet etmeye hakkın yoktur, Banu Beyim. Yüce yaratıcı güzel bir insan için gerekli olan her şeyi sana bahşetmiş, senden esirgememiş. Sen mutlusun, kızım! Eğer mutlu olmasaydın halk seni bu kadar sevmezdi, senin genç kalbin de onlara bu kadar bağlanmazdı! Sen bizim yiğit kızımızsın! Kalk ayağa! İran şahzadesinin veziri seninle yalnız görüşmek istiyor.

Hurşitbanu: Yalnız mı?

Mirza Ruhullah: Evet, Banu Beyim hazretlerine gizli bir şey söyleyeceğim diyor.

Hurşitbanu: Onun bana gizli söyleyeceği ne olabilir ki?

Mirza Ruhullah: Bana da çok ilginç geldi Banu Beyim. Önemli değil kabul et, bakalım ne arz edecek...

Hurşitbanu: Güzel, bırakın gelsin. (Mirza Ruhullah çıkar. Meliküldevle içeri saygı ile girer.) Buyurun, oturun.

Meliküldevle: (Sandalye'ye oturur.) İltifatlarınızdan dolayı size müteşekkirim Banu Beyim. Bu sabah, sizin yeni düzenlediğiniz bahçede yüce veliahtla birlikte gezmeye çıkmıştık. Oradaki güzel güller, çiçekler bana Tebriz'deki bahçemizi hatırlattı.

Hurşitbanu: Siz Tebrizli miydiniz?

Meliküldevle: Evet, ben Azerbaycanlıyım. Asıl adım da Mirza Kerim'dir.

Hurşitbanu: Anlaşıldı... Bana ne hizmetiniz olacaktı, Meliküldevle?

Meliküldevle: Banu Beyim Hazretleri! Siz çok akıllı bir kadın olduğunuz için ben mukaddimeye gerek duymadan asıl meseleye geçmek istiyorum.

Hurşitbanu: Buyurun!

Meliküldevle: İran veliahdı sizinle evlenmek istiyor.

Hurşitbanu: Otuz iki haremi, veliaht hazretlerine yetmiyor mu?

Meliküldevle: Veliaht hazretleri sizin gibi akıllı bir kadını tah-tın varisi yapmak, aynı zamanda haremın başına geçirmek istiyor.

Hurşitbanu: O... Bu ne büyük iltifat.

Meliküldevle: Evet... Evet! Bu veliahdın kalbinin derinliklerinden gelen duygularının tercümanı olduğundan emin olmanızı isterim. O, sizin aklınıza, yaptığınız işlere ve güzelliğinize hayrandır.

Hurşitbanu: Muhterem Meliküldevle, siz bizdensiniz, Azerbaycanlısınız, bu izdivaç hakkında ne düşünüyorsunuz?

Meliküldevle: Banu Beyim, binlerce yıllık İran saltanatına ak-raba olmak biz Azerbaycanlılar için büyük bir mutluluktur. Sizin babanız İbrahim Han çok akıllı bir insandı. Kızı Ağabeyim Ağa'yı bunu düşünerek Fetali Şah'a ver-

mişti. Fetali Şah da bunu düşündüğü için onu hareminin başına getirdi. Şah Hanım yaptı. Önemli devlet işlerini onunla istişare etti.

Hurşitbanu: İbrahim Han, İran şahının güvenini kazanmak için güzel kızı Ağabeyim Ağa'yı Fetali Şah'a esir verdi. Bu han babamın affedilmez hatasıydı.

Meliküldevle: Banu Beyim, İslam dini dünyadaki bütün Müslümanların bir olmasını buyurur. Siz de takdir edersiniz ki iki büyük devletten birisine bağlanmalıdır. Böyle bir devlet elbette ki bizim dinimizden olan İran'dır.

Hurşitbanu: Mademki İran şahları din kardeşlerinin kıymetini bu kadar iyi biliyordu o zaman niçin ordusunu Azerbaycan'ın silahsız insanların üzerine salıp, insanları kılıçtan geçirdi? Niçin sizin veliahdınız Güney Azerbaycanlılara zulmeder? Niçin İran şahları Güney Azerbaycan'daki Türklerin dilini elinden alıp, haklarını çiğnemek suretiyle asimile etmek istiyorlar?

Meliküldevle: Banu Beyim, İran şahlarının bizi Farslaştırmak istemeleri bizim için bahtiyarlıktır!

Hurşitbanu: Bahtiyarlık mı?

Meliküldevle: Şüphesiz, o zaman biz de Farslarla aynı haklara sahip olur, devlet işlerinde bizim de söz hakkımız olur, doğru değil mi?

Hurşitbanu: Bundan dolayı mı siz aslınızı inkâr edip, Meliküldevle ismini almışsınız?

Meliküldevle: Banu Beyim Hazretleri...

Hurşitbanu: (Son derece sinirli) Adımı ağzınıza almayın! Defolun, köle! Kapların artıklarını yalayan köle, defol!

Meliküldevle: (Kendi kendine) Aman Allah'ım! Bu ne biçim iştir? (Hemen çıkar)

Mirza Ruhullah girer.

Mirza Ruhullah: Ne oldu, Banu Beyim?

Hurşitbanu: Yerler ve gökler bu rezilliğe nasıl dayanır? Adı Azerbaycanlı olan bu rezil, binlerce Azerbaycanlının katili için bana dünür gelir... Farlaşmayı Azerbaycanlılar için bahtiyarlık sayar! Gerçekten mi, yabancıların istilası bu halkın milli manevi duygularını öldürmüştür?

Mirza Ruhullah: Sen kendini kaybetme, Banu Beyim! Vakit gelecek, halk vatan hainlerine gereken cezayı verecek. (Kısa ara) İzin verirsen sana bazı hususları arz etmek istiyorum.

Hurşitbanu: Buyurun, Miza!

Mirza Ruhullah: Bizim yüksek zümrelerimizde hangi iftiraların, hangi suçlamaların tertip edildiğini, konuşulduğunu bilirsin...

Hurşitbanu: Ne oldu, Mirza, yine kargalar ağız ağza verip ne fısıldaşırlar?

Mirza Ruhullah: Malumun olduğu gibi, senin mert hareketlerin, çalışkan insanların sana olan teveccühü bazı ağaların hoşuna gitmiyor... Hatta gazaplanmalarına sebep oluyor. Bundan dolayı da bütün iftiraların, dedikoduların önünü almak için sen evlenmelisin.

Hurşitbanu: Ben onların itfalarından hiçbir zaman korkmuyorum, Mirza! Zaten ben onlardan hiçbir zaman güzel söz işitmedim.

Mirza Ruhullah: Mesele korkmak değil, Banu Beyim. Sen küçücükken ben senin hocan olmuştum. Bundan dolayı açık konuştuğum için özür dilerim. Sen gençsin... Bütün hayatın boyunca bekâr kalamazsın. Aynı zamanda sana yardım edecek bir dost gerekiyor.

Kısa ara.

Hurşitbanu: Güzel, Mirza, ben bu konuda düşünüyüm.

Mirza Ruhullah tazim de bulunarak çıkar. Ara. Hurşitbanu'nun psikolojik sarsıntı geçirir. Birden zili çalar. Beyim içeri girer.

Hurşitbanu: Git, Seyit Hüseyin'i bana çağır, Beyim. (Beyim çıkar, kısa ara, Seyit Hüseyin içeri girer tazimde bulunur.) Seyit Hüseyin! Bana haber verdiklerine göre bahçenin duvarının yanında durup beni izliyormuşsun. Bu merak niçindir? (Ara) Niçin konuşmuyorsunuz?

Seyit Hüseyin: Hatamı affedin, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Soruma cevap vermediniz...

Seyit Hüseyin: Banu Beyim, ben ancak sizden af isteyebilirim...

Hurşitbanu: (Bilerek) Belki siz İran'dan gönderilen bir casus olabilirsiniz... Belki de cezaevinden kaçmış bir cani de olabilirsiniz!

Seyit Hüseyin: (Bu defa Hurşitbanu'ya cesaretle bakarak) Ben namuslu bir insanım Banu Hanım, ben size yalan söyleyemem.

Hurşitbanu: Peki, o zaman bu tuhaf hareketlerinizi ne ile izah edeceksiniz?

Seyit Hüseyin: Af edersiniz, Banu Beyim! Beni gece gündüz rahatsız eden bu günahkâr muhabbeti yüreğimden çıkarmak istiyorum.

Hurşitbanu: Niçin o muhabbeti siz günahkâr olarak nitelendiriyorsunuz? Siz yoksa sofi misiniz?

Seyit Hüseyin: Ben kendimi bu muhabbete layık görmüyorum.

Hurşitbanu: Niçin? Sizin gibi kültürlü, bilgili bir genç...

Seyit Hüseyin: Ben kimsesiz, yoksul bir insanım...

Hurşitbanu: Yani yoksulların sevmeye ihtiyacı yok mu? (Dokunaklı bir şekilde) Seyit Hüseyin! Ben İbrahim Han'ın torunu, Mehdikulu Han'ın kızı Hurşitbanu, Allah'ın emri, Peygamberin kavli ile senin zevcen olmak istiyorum. Siz kabul ediyor musunuz?

Seyit Hüseyin: Banu Beyim!

Hurşitbanu: (Sinirli) Yeter artık! Sanki ben öz yurdumda yalnız değil miyim? Sanki benim sesim Kaf dağındaki zümrüt kuşunun sesi gibi her yere ulaşır mı? Hayır, Seyit Hüseyin, kader bizi boşuna karşı karşıya getirmede! Biz şimdi çaresiz de olsak, zamanın çarkını geriye döndüremesek de mücahidiz! Allah, bizim izdivacımızı hayırlı, uğurlu eylesin!

Seyit Hüseyin: Âmin!

İKİNCİ PERDE

Dokuzuncu Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Hurşitbanu, divanda oturmuş, elinde açık bir mektupla uykuya dalmıştır. Açık pencereden Şuşa kalesi duman içinde görünür. Bu duman arasından Kinyaz çıkarak etrafı dikkatli bir şekilde gözetir. Pencereye yaklaşır, ani bir hareketle içeri girer. Hurşitbanu'yu seyrederek. Elini uzatıp ona dokunmak ister; fakat dokunmaz.

Kinyaz Hasay: (Fısıltı ile) Banu Beyim!

Hurşitbanu sığırayıp uyanarak, şüphe ile ona bakar.

Hurşitbanu: (Şaşırarak) Nasıl? Bu rüya değil miydi? (Kendisine gelerek) Şimdi ben seni rüyamda görüyordum, Kinyaz.

Kinyaz Hasay: Ben sizin evlendiğinizi işittim, üç gün, üç gece atla Dağıstan'dan geldim, Banu Beyim. Size söz gelmesin diye atları hizmetçilerimle birlikte Daşaltı'nda bırakıp, Hazine kayasından çıktım geldim. Buradan gideli her gün senin hasretini çekiyorum... Ben sizden ayrıldığımdan dolayı kendime zulmettim, Banu Beyim. Gelin nikâhımızı tazeleyelim. Bir daha hiçbir zaman ayrılmayalım.

Hurşitbanu: Giden saatler bir daha geri dönmez Hasay. Ben başkasına söz verdim.

Kinyaz Hasay: Ben hala sizin beni sevdiğinizi düşünüyorum.

Hurşitbanu: (İncinmiş bir şekilde) Gel bu konuda konuşmaya-lım Hasay. Ben kalbi kararmış insanların iftiralarından bıktım, yoksul bir insanla evleniyorum. Bundan sonra kendi vatanımda halkıma istediğim gibi hizmet edebileyim!

Kinyaz Hasay: Bu, şair hayalinin romantik kararıdır, Banu Beyim... Siz kendi sınıfınızdan birisiyle anlaşılmadınız.

Hurşitbanu: Ben kendi sınıfımdan olan insanlardan o kadar çok çektim ki artık, alıştım.

Kinyaz Hasay: Sizi bırakıp gittiğim için beni bağışlayın, Banu Beyim. Ben, sensiz bir hayatın bana cehennem olacağını sonradan anladım.

Hurşitbanu: Ben seni kınamıyorum Hasay, seni kendi elin, oban çağırıyordun.

Kinyaz Hasay: İnsanlar o yalçın kayalıklarla, derin uçurumlarla birbirinden ayı düşen, bir avulun konuştuğu dili diğerinin anlamadığı avul için bir şey yapmadığımı mı sanıyorsun? Sizden ayrıldıktan sonra okullar açıp, gruplar arasındaki anlaşmazlıkları elimden geldiği kadar gidermeye çalıştım. Tahsil için Rusya'ya talebeler gönderdim. Fakat bize atalarımızdan beri düşmanlık besleyen aristokratlar Çar'a ben milliyetçilik yapıyorum diye ihbarda bulundular. Beni Şeyh Şamil'in yolundan gidiyor diye Çar'a şikâyet ettiler. Beni takip ediyorlar Banu Beyim. Ben serbest gezen mahpus bir insanım! Bu lanet olası zamanda güzel arzularla, hayat arasında o kadar derin uçurumlar var ki bu uçurumlardan aşmak mümkün değil, Banu Beyim!

Hurşitbanu: Ne yapalım, eğer bize "Peh" dediklerinde geri çekilirsek bizden sonraki nesiller bize lanet okuyacak.

Kinyaz Hasay: Her şeyi tarih yerine getirmelidir, Banu Beyim. Bizden sonraki nesiller için bizim kendimizi kurban vermemiz gereksizdir. (Kızgın bir şekilde) Bizden sonra

hayat yoktur, Banu Beyim, inanın gelin siz de bu fikri kabul edin. Gelin gidelim uzaklara... Paris'e... İsterseniz İtalya'ya...

Hurşitbanu: Hayır, Hasay ben seni şimdi de istiyorum, sanırım ölünceye kadar da isteyeceğim. Fakat... Vatanı terk edip gidemem, bu mümkün değil!

Kinyaz Hasay: (Derinden nefes alarak) Anlaşılan bu dünyada kısmetimden fazlasını almak mümkün değilmiş... Anlaşılan çocuklar yatmış... Şimdi onların dinlenme vaktidir.

Hurşitbanu: İstersen uyandırayım, Hasay onlar seni sık sık soruyorlar. (Müteessir halde) Bunun bana ne kadar sıkıntı verdiğini bir bilsen...

Kinyaz Hasay: Uyandırma yatsınlar. Bırak da onlar babalarını unutsunlar. Elveda Banu Beyim! Ben bu büyük kalede dünyanın en soylu kadını bırakıp gidiyorum.

Hurşitbanu: Elveda, benim sevgilim, Yüce Allah senin yardımcın olsun!

Kinyaz Hasay aynı pencereden çıkıp gider. Hurşitbanu halsiz şekilde divanda oturup ellerini yüzüne koyar. Uzaklarda tarla bir sanatçı onun şiirlerini okur.

*Ne ben olaydım, ilahi, ne de bu alem olaydı.
Ne de âlem içre dil mukayyeti gam olaydı...*

*Ne hicran ateşine tutuşup yanaydı dilim ki...
Ne aşkın içre gönül böyle Hürrem olaydı...*

Hurşitbanu: (Heyecanlı, asabi) Okuyanın sesini kesin. Söyleyin okumasın!

Beyim: (Şaşırarak) Okuduğu şiir sizindir, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Söyleyin okumasın!

Beyim hiçbir şey anlamadan şaşkınlıkla dışarı çıkar. Okuyan sesini keser. Hurşitbanu sinirli bir şekilde divana yıkılır. Hidayet Han içeri girer.

Hidayet Han: Selamün aleyküm, amcakızı.

Hurşitbanu: Aleyküm selam.

Hidayet Han: Ne oldu, seni sinirli ve üzgün görüyorum... Hâlbuki sen mutlu olmalısın.

Hurşitbanu: Niçin?

Hidayet Han: Niçin? Duyduğuma göre evleniyormuşsun.

Hurşitbanu: (Cesaretle) Evet gidiyorum!

Hidayet Han: Cesaretli bir kadınsın.

Hurşitbanu: Hangi konuda?

Hidayet Han: Her konuda. Eğer İbrahim Hanın torunu, Mehdikulu Han'ın kızı, hiç kimsenin görüşünü almadan önce Dağıstan'dan yolunu şaşırıp gelen Sünni bir Lezgi'ye, daha sonra da İran'dan kaçmış soyu sopu belli olmayan bir köle ile evleniyorsa demek ki sizin için hiçbir sınır yoktur.

Hurşitbanu: Lütfen ne Hasay hakkında ne de Hürmetli Seyit Hüseyin hakkında böyle hakaretvari sözler söylemeyin!

Hidayet Han: Oho... Hürmetli Seyit Hüseyin... Anlaşılan Seyit'in güzel yüzü onu senin nazarında "Hürmetli Seyit Hüseyin" yapmıştır.

Hurşitbanu: Hayır, (Şakavari bir şekilde) Güzellik önemli olsaydı senden daha yakışıklı kim olabilirdi... Sen asilzadelerin bulunduğu salona girdiğinde bütün aristokrat hanımlar kendilerinden geçiyorlar...

Hidayet Han: (Aynı üslupla) Ama sen benimle evlenmedin... Değil mi? Peki gel bu atışmaları bir kenara bırakalım, sen bir köleye eş olsan kendini de bizi de utandıracaksın.

Hurşitbanu: (Kızarak) O köle değil! Ben soy sop sahibi olan Hasay'la evlendiğimde, hepiniz bir araya gelip koskoca han kızı Karabağ'da erkek bulamadı da Lezgiyle evleniyor diye kınadınız, beni zor durumda bıraktınız. Çünkü bu evlilik sizin ağalık şanınıza yakışmıyordu. (Sinirli bir şekilde)

de) Ben bu evlilikle aristokrat sınıfı ile halk arasındaki duvarları yıkacağım.

Hidayet Han: Yıkamazsın amcakızı! O set Çin Seddi'nden daha da sağlamdır! Senin bu evliliğini takdir edenlerin çıkacağını mı sanıyorsun? Şimdi aristokratların meclislerinde hangi sohbetleri ettiklerini biliyor musun? Han kızı, güzellik hayranı, ahlaksız bir şair olduğu için İranlı kölesine gönül düşürmüş diyorlar.

Hurşitbanu: (Acı bir gülüşle) Sen onların bu alçak sözlerini bana aktarmakla beni etkileyeceğini mi sanıyorsun? Ben fakir bir insan olan Hüseyin'le evleneceğim, bu mesele artık bitmiştir.

Hidayet Han: (Kızarak) Ben çoğunun dersini verdim, ama herkesin ağzını tutmak mümkün değil. Yani sen şimdi dediğinden dönmüyorsun! Güzel!

Hidayet çıkar. Kısa bir ara. Mirza Ruhullah girer.

Mirza Ruhullah: Ne oldu Banu Beyim, Han üzüntülü idi...

Hurşitbanu: Han, benim Seyit Hüseyin'le evlenmek istediğine sinirlendi. Ah, Mirza milletim yılan zehrini bana damla damla içiriyor.

Mirza Ruhullah: Millet sadece ağalardan beylerden ibaret değil Banu Beyim. Doğrusunu söylemek gerekirse onların milletle hiçbir alakası yoktur. Ben fakir bir halk çocuğu olduğum için bunu söylediğimi sanmayın. İşgalci bir millete kul olmak isteyen bir sınıfı millet diye nitelendirmek doğru mudur? O sınıf, binlerce Azerbaycanlının kanına giren, kanını döken Ağa Muhammet'i öldüren, yığıdıkları ayaklarına zincir vurup İran şahına teslim eden bir zihniyettir.

Hurşitbanu: Bütün bunlar ne kadar dehşetli, ne kadar karmaşık durumdur.

Mirza Ruhullah: Hayır, Banu Beyim, her şey çok açık ve nettir. İnsanlığın her devirde en büyük düşmanı, halkın ba-

şında bulunan vicdansız ağalar olmuştur. Eğer Arşimet, bana, dünyayı yıkmak için istinat noktası neresi diye sorsaydı, ben, insanların vicdanıdır, diye cevap verirdim. O vicdanın gücü, anne babalarından kendi el emeklerinin kutsal olduğunu öğrenen, vatana bağlı olan insanların yüreğinde saklıdır. Ben senin halktan birisi olan Seyit Hüseyin'le evlenmeni destekliyorum.

Işık söner.

Onuncu Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Hurşitbanu ve Seyit Hüseyin.

Seyit Hüseyin: (Hurşitbanu'nun elinden öperek) Sizi sevdiğim için sizi kalbimden çıkaramadığımdan dolayı kendimi kıınıyordum. Kendime işkence yapmak istiyordum. Çünkü size ulaşmak, sizin sevginize nail olmak saadeti bana hayal gibi görünüyordu. Siz benim bütün kalbime hâkim oldunuz halde, benden yıldızlar kadar uzaktaydınız... Şimdi de bizim evliliğimiz bana rüya gibi geliyor, Banu Beyim...

Hurşitbanu: (Hafif bir gülümseme ile elini çekerek) Sevgili Hüseyin, biz birbirimize sadık kalacağız, samimi eşler olacağız. Bizim sevgiden bahsedecek vaktimiz artık geçti.

Seyit Hüseyin: (Derin bir teessürle) Niçin öyle diyorsunuz, Banu Beyim? Biz otuz yaşına daha yeni girdik.

Hurşitbanu: (Derinden nefes alarak) Ben kendimi yüz yaşında gibi hissediyorum.

Seyit Hüseyin: Hayır, Banu Beyim, yüreğimiz henüz ihtiyarlamadı.

Hurşitbanu: (Onun alnından öperek çok samimi bir şekilde) Hayırlı geceler sevgilim. (Yan odaya geçer)

Seyit Hüseyin: (Aynı teessürle onun arkasından bakarak kendi kendine) Kalbimiz ihtiyarlamamıştır. Ben her şeyi anlıyorum,

Banu Beyim... Siz buna rağmen kendinizi bana layık eş görüyorsunuz madem, ben size layık bir eş olacağım. Şimdi "sefil bir Seyit" diye hiciv şiirleri yazan şaircikler o zaman benden utanıp yerin dibine girecekler.

Birden hayır kapısı sırasıyla açılır. Hidayet Han iki kişiyle içeri girer.

Hidayet Han: (Alay ile) Ağa Seyit, Peygamber evladı olduğun için ben elimi kana bulamak istemiyorum. Pılını pırtını topla bu askerler seni götürüp Araz'dan İran'a geçirecekler, cehennem olup bir daha buraya yüzünü çevirme. Eğer şimdi gitmezsen bunlar seni boğup bu çuvala koyup (Sırtındaki çuvalı göstererek) seni Hazine kayasından atacaklar.

Seyit Hüseyin: Niçin Han, benim günahım nedir?

Hidayet Han: Sen kimsin ki İran'dan gelip Mehdikulu Han'ın sarayına sızıp onun kızıyla evlenesin? Sen kimsin ha?

Seyit Hüseyin: Ben insanım, Han.

Hidayet Han: Bana filozofluk yapma! Topla pılını pırtını!

Seyit Hüseyin: Han, ben İran şahının zulmünden gelip size sığındım.

Hidayet Han: Sığınan insan başından büyük işler yapmaz, İran kölesi!

Seyit Hüseyin: Han, terbiyeli konuşun!

Hidayet Han: (Cellatları çağırır) Bitirin işini!

Caniler Seyit Hüseyin'in üzerine atılır, onu boğmak isterler. Seyit Hüseyin karşı koymak ister. Işık Hurşitbanu'nun odasına düşer. Hurşitbanu karyolada yatmaktadır. Beyim heyecanla ona yaklaşır uyandırır.

Beyim: Banu Beyim! Banu Beyim!

Hurşitbanu: (Heyecanla ayağa kalkar) Ne oldu Beyim?

Beyim: Hidayet Han'ın adamları Seyit Hüseyin'i öldürüyorlar!

Hurşitbanu: Nasıl? (Kalkıp geceliğiyle odasından çıkar. Işık şimdi de Seyit Hüseyin'in odasına düşer. Caniler Seyit Hüseyin'e saldırıp boğmak isterler. Seyit Hüseyin takatten düşmek üzere olduğu hissedilir. Hurşitbanu içeri girer) Durun!

Cellâtlar kendilerini yitirmiştir. Duygusuz bir halde hana bakarlardı.

Hurşitbanu: (Hidayet Han'a) Allah kahretsin seni!

Hidayet Han: (Cellâtlara bağırır) Çıkın dışarı! (Cellâtlar çıkar, Hurşitbanu'ya) Kadın erkeklerin karşısına böyle çıplak çıkmaz!

Hurşitbanu: Erkeklerin? Hangi erkeklerin? (Seyit Hüseyin'i işaret ederek) Bu benim kanunen eşimdir.

Hidayet Han: Yalan söylüyorsun! Bu henüz senin eşin değil! Şuşa kalesinde hiçbir molla sizin nikâhınızı kıymaya cesaret edemez!

Hurşitbanu: Cesaret edebilecek biri bulundu. Kürdistanlı genç İmam Hacı Şükür bugün bizim nikâhımızı kıydı.

Hidayet Han: (Kendisinden geçerek elini hançerinin kabzasına götürerek) Ah, şeytan! Şeytan!

Hurşitbanu: Şeytan herhalde namert kişiden daha iyidir. Silahsız, masum insanı cellâtlara öldürtmek istiyorsun.

Hidayet Han: Sen bu İranlı köleye uyup Penah Han neslinin gururunu ayaklar altına serdin. Ben utandığımdan dostların yüzüne bakamıyorum. Senin bu köleye eş olman bizi yüce İmparatorun gözünden de düşürecek!

Seyit Hüseyin: Siz hakız yere bizi tahkir ediyorsunuz, Han. Ben size acıyorum.

Hidayet Han: (Elini hançerine götürerek) Sen mi bana acıyorsun?

Seyit Hüseyin: Evet, Çünkü Yüce İmparator sizin gibi güzel, bilgili bir gencin azatlığı ile birlikte aklını da elinden almış. Bu felakettir, Han.

Hidayet Han: (Birden garip bir sessizlikle ve ilgi ile) Sen neye göre beni akıldan mahrum olarak nitelendirirsin?

Seyit Hüseyin: Siz, nereli ve hangi millete ait olduğunuzu çoktan unutmuşsunuz, Han. Sizin için Azerbaycan kelimesinin anlamı yoktur. Siz kendi dilinizde bile konuşmayı ar olarak görüyorsunuz.

Hidayet Han: Diyelim ki ben Azerbaycanlı olduğumu idrak edeyim, elimizden ne gelir?

Seyit Hüseyin: Halkına, vatanına bağlı olan; vatanının dertleriyle yanıp tutuşan bir insan böyle soru sormaz. Ne yapması gerektiğini onun kalbi ve vicdanı söyler...

Hidayet Han: Ne söylemek istediğini anlıyorum Ağa Seyit. Fakat yerküreyi kendi ekseninden çıkarmak mümkün değil!

Seyit Hüseyin: Hayır, Han. Dünya kendi ekseninden çıkacaktır.

Hidayet Han: Ağa Seyit, sen dünyada ne ilk ne de son mal düşkünüsün. Mademki İbrahim Hanın torunu, Mehdi-kulu Hanın kızı artık senin nikâhlı hanımıdır, seni öldürmenin bir anlamı yok. Şeref ve şanını ayaklar altına bıraktığı için Banu Beyim öbür dünyada atalarının huzurunda hesabını kendisi versin! Fakat sen Banu Beyim, boş yere bu boşboğazın sözlerine kanıp kendi değerini düşürdün.

Hurşitbanu: Ben aristokrat cemiyetindeki ikiyüzlü ahlak kanunlarının zincirini kırdığım için şimdi kendimi kuş gibi hissediyorum.

Hidayet Han: (Derinden nefes alarak) Sen kendi kendini aldatıyorsun, Banu Beyim... Yazıklar olsun sana... (Süratli adımlarla çıkar)

Seyit Hüseyin: Banu Beyim, siz beni anlamsız bir ölümden kurtardınız. Siz bana sadece bir hayat yoldaşı olarak yardım ettiniz. Bunu düşünmek, benim için her ne kadar ağır olsa da, siz itibar edip benim gibi yoksul birisini ken-

dinize eş seçtiğiniz için bu çetin yollarda son nefesime kadar sizin yanınızda olacağım!

Seyit Hüseyin Hurşitbanu'nun koluna girerek onu odasına götürür. Beyim içeri girer onların arkasından bakar. Taşdemir heyecanlı bir şekilde içeri girer.

Taşdemir: (Fısıltı ile) Beyim! (Beyim geri döner) Ne oldu burada?

Beyim: (Ondan incindiğini unutarak, heyecanla) Hidayet Han'ın cellâtları Seyit Hüseyin'i öldürmek istediler.

Taşdemir: (Hançerine el atarak) Peki niçin bana haber vermedin, gelip onları Lezgi mantısı gibi parça parça ederdim.

Beyim: (Birden Taşdemir'in yalanını hatırlayarak) Yalancı!

Taşdemir: Niçin yalancı oluyorum, şimdi?

Beyim: (Onu taklit ederek) "Dedemin altınları heybeler dolu su... Üç katlı evlerimiz şöyle idi... At sürüleri şöyle gitti..."

Taşdemir: Sevgili Beyim şaka idi, şaka yapmıştık işte...

Beyim: Öyle şaka mı olur?

Taşdemir: Peki ben ne yapayım, "Herkes bana Beyim, hanım diyor... Ben de gidip sizin barakanızda ne yapayım" Görmüyor musun Banu Beyim bile gitti, Seyit Hüseyin'le evlendi.

Beyim: Seyit Hüseyin, Banu Beyim'in aşkından deli divane oluyordu.

Taşdemir: Ben de kendimi Hazine kayasından atayım ki sen de seni istediğime inanasın!

Beyim: Seven kendini kayadan atmaz.

Taşdemir: Peki, ne yapar?

Beyim: Sevgilisini alır evine götürür?

Taşdemir: İyi de sen hala beni istemiyorsun.

Beyim: (Gülerek ve zarif bir eda ile) İstiyorum.

Taşdemir: (Kurnaz bir şekilde) İşitmedim Can Beyim bir daha de...

Beyim: (Yüksek sesle) İstiyorum.

Taşdemir: Oh... Ne güzel dedin, Can Beyim, ya babam...

Beyim: Ne olacak ki ben han kızı değilim ki...(Birden acıklı) Seven zenginliğe, fakirliğe bakmaz, Taşdemir.

Taşdemir: (Hayranlıkla) Teşekkür ederim. Artık sana Beyim demeyim mi? (Beyim gülümseyerek "hayır" manasında başını sallar) Sen ne kadar güzel kızsın, Can Beyim. (Kızı kendisine doğru çeker)

On Birinci Sahne

İran Şehzadesi ve Meliküldevle

Şehzade: Siz şu han kızı Hurşitbanu'nun yaptıklarına bakınız! Büyük İran saltanatının veliahdının teklifini geri çevirmiş, Güney Azerbaycan'dan kaçmış bir köleyle evleniyor-muş! (Şarap içer) Hayrını şerrini ayırt edemiyor senin bu Azerbaycan milletin, Meliküldevle...

Meliküldevle: Siz beni bu sözlerinizle incitiyorsunuz, kurban... Sanki bende Azerbaycanlılıktan bir eser kaldı mı ki?

Şehzade: Yalnız bir hakikat var, o da İran tahtına giden yol benim için Güney Azerbaycan'dan geçiyor. Güney Azerbaycanlılar İran şahının siyasetinden çok inciniyorlar. Biz bunu kendi lehimize kullanmalıyız. Hurşitbanu ile evlenerek onlara akraba olacağımı düşünüyorum. Onlar da benim bu akrabalığıma inanıp beni tahta çıkarmak için ellerinden geleni yaparlar. Kendileri de savaşmayı seven becerikli bir millettir.

Meliküldevle: Onlar Rusları daha üstün tutuyorlar, kurban...

Şehzade: Peki Müslümanlık? Peki, onlar bunu düşünmüyorlar mı?

Meliküldevle: Hayır düşünmüyorlar kurban. Hurşitbanu gençleri grup grup Rusya'ya okumaya gönderiyor.

Şehzade: (Sinirli) Konuştuğuna dikkat et, baba! Siyaset azim ve hareket ister. (Şarap içer) Yarın sen benim adımdan kıymetli hediyeler götür. Benimle evlenmeyi reddettiği için incindiğini anlamasın.

Meliküldevle: Peki, görmediniz mi, beni nasıl edepsizce huzurundan kovdu?

Şehzade: Önemli değil, bu iş siyaset gerektiriyor, bir yüzüne tükürürse diğer yüzünü çevir. Bunun yanında Tebriz'e, Güney Azerbaycan'a, Ehre ve diğer şehirlere haber sal bana yardım ederlerse, tahta çıkar çıkmaz onlara meşrutiyet vereceğim.

Meliküldevle: Onlar buna inanırlar mı?

Şehzade: (Sinirli) Canını sıkma, baba, inandırmak gerekir.

Meliküldevle: Tamam, gözümün nuru.

Şehzade: Sanki bin bir oyunla, şeytanın bile aklına gelmeyen dolaplarla lanet olası kardeşimi tahta sen çıkarmadın mı?

Meliküldevle: (Üzüle üzüle) Ama o tahta çıkar çıkmaz benim boynumu vurdurmak istedi.

Şehzade: Biliyorsun, annem beni gizlice uyarırmaydı o lanet kardeşim benim de gözlerimi çıkarttıracakmış. Benim thatta gözüm olduğundan şüphelenirmiş. Önemli değil, ben tahta çıkar çıkmaz seni vezir-i azam yapacağım. Evet! Evet! Vezir-i azam!

Meliküldevle: İnşallah!

Şehzade: Şimdi git bana dansözünü gönder. Kapıcıya söyle hiç kimseyi buraya bırakmasın. Harem başına da söyle ben bu gece dinlenmek istiyorum.

Meliküldevle: Emredersiniz!

Şehzade: Pekâlâ.

Meliküldevle çıkar. Tahmine kör kemancıyla birlikte gelir. Kör kemancı çalar Tahmine dans eder. Muradalı gizlenip bakar. Şehzade şarap içer birden kalkar kızın bileğinden tutup kendine doğru çeker.

Tahmine: (Şehzade'nin kulağına bir şeyler fısıldar) Yüce şehzade izin verin babamı götürüyüm yatsın, sonra...

Şehzade: Çabuk dön kız! Çabuk.

Tahmine: (Kör kemancıya) Gidelim, Şehzade dinlenmek istiyor.

Kör Kemancı: İzin verin de bu garip ülkede velinimetimiz veliahdın elindenöpme şerefine nail olayım.

Şehzade: (Elini uzatarak) Hub...

Tahmine kör kemancıyı elinden tutup Şehzade'nin yanına götürür. Kör Kemancı kendisinden beklenmeyen çeviklikle Şehzade'nin boynuna boğazına yapışır.

Kör Kemancı: Yüce Şehzade, ben Savalan dağlarında gözlerini çıkarttırdığın, genç hanımını elinden aldığın Ayvaz'ım. Ne zamandan beri senin arkadan diyar diyar gezip kendi ellerimle intikam almak için fırsat kolluyordum!

Kör Kemancı elbisesinin altında gizlediği hançeri çıkarır, Şehzade'ye vurur. Muradalı sessizce çıkararak gitmelerini işaret eder. Kör Kemancı, Tahmine ve Muradalı çıkıp giderler. Meliküldevle gelir.

Meliküldevle: (Kendi kendine) Musiki birden bire sustu... Sarayda da ayak sesleri ve insan sesine benzeyen sesler işitildi... (Birden yere yığılmış halde duran Şehzade'yi görür. Eğilip bakar) Ne oldu buna? (Dehşet içinde birkaç saniye susar) Sanki gaipten bir ses ona, "Bu senin son ümidindi, Meliküldevle! İmanından oldun, vatanını sattın, halkına ihanet ettin... Hilelerle, oyunlarla hayatını mahvettin, şahların tahkirlerine sabrettin, en sonunda bu zalim ahlaksıza ümit bağladın onun da akıbeti böyle oldu... Ey Büyük Yaradan! Sen rahman ve rahimsin bu günahkâr kulunu bağışla! Hayır, Allah benim sesimi işitmek istemiyor... Nereye yüz çevireceksin Meliküldevle? Kime sığınacaksın? Sana bu dünyada yer yoktur! Bütün varım bu melunun yüzünden İran'da kaldı. Hiçbir şey götürmeye meca-

lim kalmadı. Akrep, darda kaldığında kendi kendini so-
kar, öldürürmüş, derler.

Kendisini öldürmek için belindeki hançere elini uzatır. Lakin cesaret edemez. Büyük bir ümitsizlikle gözlerini yumar. Sahne karanlık olur.

On İkinci Sahne

Kale reisinin odası. Zahir Bey Feda, Mihayilov. O ara sıra bir şeyler yazar.

Kale Reisi: (Sinirli) Mesele anlaşıldı! Bu bizimle İran şahının arasını açmak için yapılan bir provokasyondur. Evet, evet provokasyon!

Fereç Bey: Evet... Evet... Öyledir!

Zahir Bey: Bendeniz de aynı fikirdedir, hürmetli reis.

Kale Reisi: Uluslararası arenanın durumundan istifade ederek bizi suçlayıp kendisine karşı bizi borçlu hale getirmek için İran şahı bahane arıyor. Saygıdeğer Zahir Bey, sizce bu işin arkasında kimler var?

Zahir Bey: Saygıdeğer Reis nereden baksanız bu işin ucu Han kızı Hurşitbanu'nun sarayına çıkıyor.

Fereç Bey: Evet... Evet... Öyledir.

Kale Reisi: Ne için böyle bir kanaate vardınız, Zahir Bey?

Zahir Bey: Ben defalarca size arz ettiğim gibi Hurşitbanu'nun kurmuş olduğu "Meclis-i Üns" şiiirden çok siyasetten, bağımsızlıktan dem vuruyor.

Kale Reisi: (Sinirli) Hangi bağımsızlıktan?

Zahir Bey: Hangi azatlık olduğu malumdur...

Kale Reisi: Yoksa Rusya'daki "dekabristlerin"⁵ cinayetleri bu-

⁵ 14 Aralık 1825'te (Rusça "Dekabr" ayında) Rusya'da mutlakiyete karşı isyan edenlere verilen ad.

ralara kadar mı gelip çattı? Yoksa onlar çarın cezasından korkmuyorlar mı?

Zahir Bey: Veliahdın öldürüldüğü gecenin sabahı Hurşitbanu'nun baş seyisi Muradalı ortadan kaybolmuş. Muradalı da Hurşitbanu'nun evlendiği Seyit Hüseyin'in halasının oğludur.

Fereç Bey: Evet... Evet... Öyledir.

Kale Reisi: Şehzade öldürüldüğü gece Muradalı, sarayın yanında görülmüş... Anlaşılan Seyit Hüseyin, Tebriz'in geçmiş hâkimi Şehzade'yi öldürmek için seçilmiş suikastçıdır.

Fereç Bey: Evet... Evet... Öyledir.

Mihayilov: (Sinirli) Fereç Bey, müsaade edin!

Kale Reisi: (Mihayilov'a) Sessiz.

Zahir Bey: Diğer taraftan, Saygıdeğer Reis, İbrahim Han'ın torunu, Mehdikulu Han'ın kızı Hurşitbanu'nun fakir bir Güney Azerbaycanlıyla evlenmesinde bir gariplik yok mu? Bu hadise bütün asilzadeleri sinirlendirmiştir! O Seyit Hüseyin'in taht ve taç hakkında nice kötü sözler söylediğini size söylemişim. Ben kendi milletimin haline acıyorum, Saygıdeğer Reis, Onlar bizi Yüce İmparatorun gözünden düşürebilirler.

Fereç Bey: Evet... Evet... Öyledir.

Kale Reisi: (Kalkarak) Güzel, Saygıdeğer Zahir Bey; biz, Şehzadenin öldürülmesi ile ilgili olarak kaleye gelen vali hazretlerini karşılamaya gitmeliyiz. Yüce hükümdar sizin hizmetinizi yine de karşılıksız koymaz.

Zahir Bey: Ben Yüce İmparatorun sadık kuluyum.

Kale Reisi: Rica ederim, diğer kapıdan çıkınız.

Zahir Bey: (Kinayeli, tebessümle) Anlıyorum. (Çıkar)

Kale Reisi: Bu grafoman şairin söylediklerini yazdın mı Seryoja?

Mihayilov: Yazdım. Bu herif grafoman olmasının yanında hainin birisidir. Onun ülkesinden olanlar onu çok kötü bir

adam olarak biliyorlar.

Mihayilov: İvan Petroviç, ben, Zahir Bey gibi bir şerefsiz adamın Hurşitbanu'nun "Meclis-i Üns" ve Seyit Hüseyin hakkında söylediklerine inanmıyorum!

Kale Reisi: İnanmak gerekir! Yoksa sen Azerbaycanlıları Zahir Bey'den, Fereç Bey'den daha iyi mi tanıyorsun? (Sinirli bir şekilde) Seni kim bu kaçak ve tuzem takımlarını müdafaa etmek için görevlendirdi?

Mihayilov: Onlar tuzem takımı değil, İvan Petroviç?

Kale Reisi: Bana bak, Seryoja! Sen benim eşimin akrabası da olsan unutma ki senin dayın bir dekabrist olarak sürgün edilmiştir! (Bağırır) Sen, İmparator hazretlerinin subayısın!

Mihayilov: Bu, ben gözlerimi yumayım her şeyi körü körüne kabul edeyim anlamına gelmiyor. Adaletli olmak gerekir!

Kale Reisi: Bizim için en büyük adalet yüce İmparatorun şerefini korumaktır! Anlaşıldı mı?

Mihayilov: (Derinden nefes alarak) Anlaşıldı!

Işık söner.

On Üçüncü Sahne

Hurşitbanu: Mirza Ruhullah, Seyit Hüseyin...

Seyit Hüseyin: Banu Beyim, eğer Muradalı'nın öyle bir düşüncesi olsaydı ben bilirdim.

Hurşitbanu: Şaşılacak şey, peki Muradalı niçin nereye gittiğini bize söylemedi?

Seyit Hüseyin: Bu benim için de bir muammadır, Banu Beyim.

Nevvab, Ter Vahan içeri girer.

Nevvab: Banu Beyim, anlamıyorum bu nasıl bir iştir? Şehzade'nin ölümünden sonra Kale Reisinin muavini Fereç

Bey "Meclis-i Üns"ün üyelerini teker teker çağırıp hesaba çekiyormuş. Akla hayale gelmedik sorular soruyormuş. Hatta korkutuyormuş da...

Mamayı acele gelir.

Mamayı: Banu Beyim, bu işlerden sizin haberiniz var mı?

Hurşitbanu: Ne oldu?

Mamayı: Reisin muavini Fereç Bey çağırıp beni sıkıştırdı. Güya siz İmparator aleyhinde yazı yazmışsın "Vatanımda vatansızım..." demişsin. Ben Cenubi Azerbaycan'dakilerden bahsediyor dedim o da hayır İmparatora sataşmış diyor...

Mirza Ruhullah: Yarım yamalak bilgiden hareketle...

Ter Vahan: Fereç Bey bana "Sen Hıristiyan bir insansın, niçin gidip Meclis-i Ünse katılıyorsun, sen biz Müslümanlardan güzel şeylerin çıkmayacağını bilmez misin " dedi. Ben de, "Siz şimdi deyince Hıristiyan olduğumu hatırladım." dedim. (Güler)

Taşdemir acele içeri girer.

Taşdemir: (Hurşitbanu'ya) Fereç Bey iki polisle geldi, sizi görmek istiyor.

Hurşitbanu: Nasıl olur benim sarayıma polisle gelir? (Bağırır) Söyleyin şimdi def olup gitsin! (Taşdemir yerinden kıpırdamaz) Niçin duruyorsun?

Mirza Ruhullah: Hayır, Banu Beyim mademki o polisle gelmiş, Taşdemir'in sözüyle geri dönmez.

Hurşitbanu: (Taşdemir'e) Söyle gelsin!

Taşdemir çıkar, Fereç Bey tek başına içeri girer. Hurşitbanu'ya tazimde bulunur.

Fereç Bey: Han kızı Hurşitbanu'ya saygılarımı sunarım.

Hurşitbanu: (Sinirlenerek) Hangi hakla sen benim sarayıma polisle geldin?

Fereç Bey: Banu Beyim! Eğer mecbur olmasaydık elbette gelmezdik. Evet... Evet... Ancak... Ben yine de size olan saygımdan dolayı küçük rütbeli memur göndermedim kendim geldim.

Hurşitbanu: Ooo! Ne büyük incelik...(Sinirli bir şekilde) Niçin geldiniz?

Fereç Bey: Evet... Evet... İmparator adına ben Seyit Hüseyin'i tutuklamalıyım.

Hurşitbanu: Niçin?

Fereç Bey: Çok özür dilerim şimdi bunun sebebini size diyemem. Evet... Evet... Seyit Hüseyin bizimle gelmelidir.

Hurşitbanu: Seyit Hüseyin'in hiçbir suçu olmadığı için sizinle gelmeyecek.

Fereç Bey: Ben İmparator adına geldiğimi size arz ederim.

Hurşitbanu: (Sinirli) Ben han kızıyım, Seyit Hüseyin de benim eşimdir. Onu tutuklamaya sizin yetkiniz yoktur!

Fereç Bey: Seyit Hüseyin'in tutuklanması için savcının emri var.

Hurşitbanu: Dedim ya, Seyit Hüseyin hiçbir yere gitmeyecek!

Seyit Hüseyin: (Kalkarak) Banu Beyim...

Hurşitbanu: (Aynı şiddetle bu defa Seyit Hüseyin'e) Sen dur! (Fereç Bey'e) Burası Mehdikulu Han'ın sarayıdır!

Fereç Bey: Bağışlayın Banu Beyim... İ..i...Beni polisleri içeri çağırmak zorunda bırakmayın!

Hurşitbanu: (Çok sinirlenerek) Nasıl? (Yakınlaşıp Fereç Bey'e tokat atar) Defol! Defol buradan şimdi!

Fereç Bey: (Şaşırarak kendine henüz gelmeden) Siz aklınızı mı yitirmişsiniz? Deli misiniz?

Hurşitbanu: (Bağırır) Çık dedim! (Arkaya iki tokat atar, Fereç Bey şaşırarak geri döner acele acele çıkar) Alçaklar!

Nevvab: Aferin, Banu Beyim! Tarih hainlerin cezasını Banu Beyim'in verdiğine şahit olsun!

Ter Vahan: Şairi tahkir etmek şiire sanata saygısızlık göstermektir.

Mirza Ruhullah: Şairi tahkir etmek bütün halkı tahkir etmektir.

Seyit Hüseyin: (Ciddi bir şekilde) Banu Beyim, onlar beni rahat bırakmayacaklar. Onun için de ben kendim gidiyorum. Bakayım günahım neymiş? Eğer gelmezsem merak etme! Hoşça kalın ağalar.

Süratle çıkar. Birden Hurşitbanu zili çalar. Taşdemir gelir.

Hurşitbanu: (Taşdemir'e) Hemen at arabasını hazırlayın! (Taşdemir çıkar) Ağalar! Ben şimdi valinin yanına gidiyorum.

Işık söner.

On Dördüncü Sahne

Kale Reisinin odası. Tiflis'ten gelen vali ve Hurşitbanu.

Vali: Elbette, Fereç Bey, sizin sarayınıza gelmekle büyük bir hata etmiştir. (Şaka ile) Siz de onu çok kötü cezalandırmışsınız. Fakat Banu Beyim, kötü olan şey, hapsedilen adamlar hakkında malumatı sizin Azerbaycanlılar, zade-gân sınıfından olanlar vermişler.

Hurşitbanu: Ah Kinyaz! Siz de biliyorsunuz ki namuslu adam hiçbir zaman bu derece alçaklık edemez.

Vali: Doğrudur. Ben size inanıyorum. Fakat o malumatların yalan olduğunu İmparatora nasıl anlatacağız. Bizde gizli bir şube vardır... Veliahdın öldürülmesinin siyasi neticesi beklenildiği gibi oldu. İran Şah'ı bizi suçluyor.

Hurşitbanu: Hükümetin bunda eli olmadığını ispat etmek için günahsız insanları boş yere suçlamak doğru olur mu Kinyaz?

Vali: (Biraz uzaklaşarak) Her şey ayrıntılı olarak araştırılacaktır. Hapsedilen şahıslar da siz de Yüce İmparatora karşı ihanetle suçlanıyorsunuz.

Hurşitbanu: Vatan hainleri size doğru malumat vermiyorlar Kinyaz!

Vali: Peki dürüst malumat neden ibarettir, Banu Beyim?

Hurşitbanu: Biz, Güney Azerbaycan'ın zalim şahların elinden kurtulmasını, azat olmasını istiyoruz. Biz kardeşlerimizle birleşmek istiyoruz. Biz de biliyoruz ki tek tek canileri öldürmekle bu amacımıza ulaşamayız. Büyük bir savaşa da gücümüz yetmiyor. Bize yardım eden yoktur.

Vali: Ben sizi anlıyorum, Banu Beyim. Maalesef, uluslararası vaziyetin bugünkü durumundan dolayı Yüce İmparator size yardım edemez. İstekler çeşitli olduğu kadar da birbirine zıttır. Sizin aydınlarınızın bir kısmının Mutlakiyete karşı olduğunu söylüyorlar. Peki, cumhuriyet yönetimi, mesela eski Roma'da hangi mutluluğu getirdi? Dostları, Sezar'ı kendisi imparator olacak diye öldürdüler. Sezar'dan sonra birbirine yardım ederek halkı kılıçtan geçirdiler. Fransızlar 16. Lyüdovik'in başını giyotinle kestiler, "Cumhuriyet istiyoruz" diye ayaklandılar. Ama aynı cumhuriyetçiler halka zulmettiler.

Hurşitbanu: Şahsiyet ve vicdan özgürlüğü olmayan yerde hangi hayattan bahsedilir? Eğer halk geleceğini kendisi şekillendiremezse onun cesareti ve cesurluğu ne işe yarar?

Vali: Siz zarif bir şairsiniz, Banu Beyim, hayatın sert yüzünü görmemişsiniz. Halk size rengârenk bulutlar üzerinde gezen melekler gibi geliyor.

Hurşitbanu: Kinyaz, ben han kızı Hurşitbanu, eminim ki, şeytanlar, makam mansıp düşmanları olmasaydı, zahmet çeken halkımın gerçekten de melek olduğuna siz de inanırdınız! Hainlerin, ikiyüzlülerin hileleri, kurdukları tuzaklar; onların, yetenekli, namuslu mert insanlara galip gelmeleri beni mahvediyor, Kinyaz!

Vali: (Derinden nefes alarak) Evet, itiraf ediyorum sizin sözleriniz gerçektir. Fakat insanlar bu hakikatin sesini ne zaman işitecekler? Bu konuda bir söz söylemekten acizim. (Ara) Ben hiç olmazsa sizin eşiniz Seyit Hüseyin'i kurtarmaya çalışacağım. İmparator size saygı duyuyor.

Hurşitbanu: (Kalkarak) Kinyaz! Ben sadece eşimin kurtarılmasını rica etmeye gelmedim. Ben şehzadenin öldürülmesinin Azerbaycan halkına kara günler getirmesini istemiyorum!

Vali: Her şeyin adil olarak çözülmesi için gayret göstereceğimden emin olabilirsiniz, Banu Beyim.

Hurşitbanu tazimde bulunur çıkar.

Işık söner.

On Beşinci Sahne

Hurşitbanu'nun malikânesi. Işık yandığında Hurşitbanu, Mirza Ruhullah, Nevvab, Mamayı, Ter Vahan yandaki kapıdan çıkarken heyecanlı halde Zahir Bey'le karşılaşırlar.

Zahir Bey: (Gelir) Selamun aleyküm ağalar. Gence'ye gitmiştim, şimdi geldim, faytondan indim, bizim adamlardan birkaçını tutukladıklarını söylüyorlar, bu ne iştir? İyi de o garibanların günahı ne?

Hurşitbanu: (Sinirli) Gariban demeyin! Gariban diye diye bu milleti aciz hale getirdiniz. Garip onlara ihanet eden, namussuz vatandaşlardır!

Möhnet ve Şahmar telaşlı bir şekilde gelirler.

Şahmar: Hidayet Han, başımıza iş açtı, Banu Beyim!

Hurşitbanu: Ne oldu?

Möhnet: Hanın adamları birkaç atla gelip Mil ovasına çektiğimiz kanalın birisini dağıttı, işçileri de döve döve kovdurdu. O genç mühendisi de öldüreceklerdi, ellerinden güç bela aldılar.

Şahmar: Senin amcaoğlun olduğu için bir şey yapamadık, elimiz kolumuz bağlandı Banu Beyim. Yoksa tüfeği alıp atlardım atın üstüne...

Hurşitbanu: Benim amcamın oğlu yoktur! Hidayet Bey bana da üzerinde yaşadığı torağa da yabancısıdır! (Bağırır) Düşmandır! Ben Han Hurşitbanu, kendi soyumun vatanın namusuna sahip çıktığına inanmıyorum! Bu dakikadan sonra ben onlara yabancıyım!

Mihayilov gelir.

Mihayilov: (İçeri girip, Hurşitbanu'ya tazimde bulunur) Özür dilirim Banu Beyim, ben görevimden istifa edip şimdi yola çıkıyorum. Burada sizin aranızda olduğum süre içerisinde halkınızdan o kadar çok saygı gördüm ki buradan ayrılmadan sizin içinizdeki haini size söylemeden gitmek istemiyorum. Buna gönlüm razı olmaz.

Sesler: Kimdir o hain?

Mihayilov: O, hain budur, karşınızda duruyor, (Zahir Bey'i gösterir)

Zahir Bey: (Bağırır) Saygıdeğer zabıt!

Mihayilov: Buyurun! Eğer beni düelloya davet ederseniz seferimi bir gün daha erteleyebilirim.

Nevvab: Saygıdeğer zabıt, o sizi düelloya çağırabilir. Eğer o mert olsaydı kendi vatandaşlarına alçakça iftirada bulunmazdı.

Mirza Ruhullah: Ben bu şair beyin hain olduğunu çoktan duymuştum.

Şahmar: (Bağırır) Yeter beylerin elinden çektiklerimiz!

Şahmar kamasına sarılarak Zahir Bey'i öldürmek ister. Zahir Bey adamların arkasına saklanır.

Hurşitbanu: Tutun onu!

Möhnet, Şahmar'ı tutar.

Şahmar: (*Bağırır*) Alçaklar! Möhnet bırak beni o köpek oğlunu öldüreyim!

Hurşitbanu: Onu öldürünce başka bir Zahir Bey daha çıkacak!

Zahir Bey: Siz Müslümanları ayakaltında bıraktınız. İştiyor musunuz ayaklar altında bıraktınız.

Hurşitbanu: Bu hain ağalar hala, dinle milleti birbirinden ayıramıyorlar.

Hidayet Han içeri girer ve onu görür görmez Hurşitbanu'nun dışında herkes gider.

Hidayet Han: Selamün aleyküm, amcakızı. (*Hurşitbanu konuşmaz*) Konuşmuyor musun? Ben dayanamadım yine de geldim.

Hurşitbanu: Ne oldu, yoksa benim yaptırdığım kanalı yıktırдыңın için mi kalbin yumuşadı?

Hidayet Han: Hayır, amcakızı. Benim kalbimi neşelendiren, yumuşatan senin talihindir.

Hurşitbanu: Ooo! Gerçekten mi?

Hidayet Han: Alay etmeye gerek yok, Banu Beyim. Zaten devran aleyhimize dönüyor. Hanlık gitti, mülklerimizin çoğu elimizden çıktı. Yiğit Penah Han'ın yurdunda biz ikimiz kaldık. Sen de böyle yapıyorsun. Duyduğuma göre şimdi de bütün atalarımızın köylerinden, mülkünden çekiliyormuşsun, niçin böyle yapıyorsun, Banu Beyim? Çar bizi tanıyor, niçin bizi onun gözünden düşürüyorsun? Niçin han dedelerimizin şerefini kölelerin ayakları altına

atıyorsun? Banu Beyim, amcakızı! Şimdiye kadar ne olduysa oldu. Artık yeter, boş hülyalara bağlanıp kendini de bizi de cümle âleme rezil etme! Senin ne işin var siyasetle, niçin, "halk halk" deyip her şeyden vazgeçiyorsun?

Hurşitbanu: Ben yaptıklarımın pişman değilim. Eğer ben dünyaya ikinci defa gelse idim, yaptıklarımın aynısını yine yapardım.

Hidayet Han: Bu senin son sözün müdür?

Hurşitbanu: Evet.

Hidayet Han: (*Kalkar*) Allah şahidim olsun ki ben seni düşmüş olduğun girdaptan alıp çıkarmak istiyorum. Ama sen bunu istemedin!

Hurşitbanu: Eğer sen insanları girdaptan çıkarmayı düşünseydin, Araz'ın öbür yakasında boğulan Azerbaycanlıları bir defa da olsa hatırlardın!

Taşdemir gelir.

Taşdemir: Size mektup var, Banu Beyim. (*Mektubu verip çıkar*)

Hidayet Han: Yazıklar olsun sana, Banu Beyim! Allah'a ısmarladık! (*Derinden nefes alarak çıkar*)

Hurşitbanu mektubu heyecanla açıp bakar. Mavi lambanın ışığı bir şeyler yazan Kinyaz Hasay'ın üstüne düşer. O yazdıkça sesi işitilir: "Böylece her şey mahvoldu gitti, Banu Beyim. Şimdi beni bu uzak yere sürgün ettiler. Bu maceranın sonu görünmüyor. Ben artık sürünmek istemiyorum, Banu Beyim. Sanırım buna sen de razı olmazsın. Elveda Banu Beyim. Hiç olmazsa sen sağlam dur, Banu Beyim." Mektubu zarfa koyarak kalkıp tabancasını alıp kalbine dayar. Ateş ettiğinde Kinyaz'ın üzerine düşen ışık söner. Hurşitbanu dehşet içinde kalır. Çığlık atar.

Hurşitbanu: Hasay!

Mirza Ruhullah heyecanla içeri girer.

Mirza Ruhullah: Kinyaz burada yoktur, Banu Beyim!

Hurşitbanu: (*Kendisine gelerek*) O ateş eden kimdi, Mirza?

Mirza: Hidayet Han, tabanca ile saksığana ateş etti.

Hurşitbanu: Vurdu mu?

Mirza Ruhullah: Vurdu.

Hurşitbanu: Niçin vurdu? O kuşun hayır haber getirdiği söylenir.

Mirza Ruhullah: Onlar da dünyaya hayır haber getirenleri vurmak için gelmişler, Banu Beyim.

Hurşitbanu: Mirza, size zahmet, Taşdemir ve Beyim'i buraya çağırır mısın?

Mirza Ruhullah çıkar. Müzik. Taşdemir ve Beyim girer.

Hurşitbanu: Üç yıldan beridir siz benim sarayımda hizmet ediyorsunuz. Sizin birbirinizi sevdiğinizi biliyoruz. Şimdi sizin aile kurma vaktiniz gelmiştir. Ben bugünden itibaren sizi azat ediyorum (*Masanın çekmecesinden iki para kesesi çıkarıp her birine verir*)

Beyim: Ah, Banu Beyim, ben ölünceye kadar size hizmet etmek istiyorum.

Hurşitbanu: Artık bana hizmetçi lazım değil, Beyim. Gidin istediğiniz gibi yaşayın. (*Heyecanla*) Gidin köylülere söyleyin bundan sonra onlar bana vergi vermesinler. Artık, han kızı Hurşitbanu'nun köyü, toprağı yoktur! Hurşitbanu'nun bu azaplı yolları onlarla birlikte yürüyeceğini söyleyin! Onlara, bu sıkıntılı, uçurumlarla dolu yolların sonunda, bizi, milli birliğini, bağımsızlığını elde etmiş Azerbaycan'ın beklediğini söyleyin!

Müzik.

Perde.

1978.

Şeyh Hıyabani

OYUNCULAR

Ayaz Turan
Şeyh Hıyabani
Sarı Merdan
Mirza Tağı
Meşedi Tehmez
Seher
Hacı Ferhat
Ayaz
Binbaşı Mirza Hüseyin
Mirza Tahir
Mübarek Seltene
Şahzade Hanım
Ağayı Muhteşem
Gülruh
Hasan Soltan
Şirzad
Abdurrahim Ağa
Edmund
Birinci tüccar
İkinci tüccar
Zabit
Yaşlı adam
Spiker
Birinci muhbir
İkinci muhbir
Üçüncü muhbir
Şarkıcı

BİRİNCİ PERDE

Giriş

Araz çayının sahilinde. Şeyh Hıyabani ve yaşlı adam.

Şeyh Hıyabani: Savalan dağının zirvesine toplanan bulutları görüyor musun, amca?

Yaşlı Adam: Görüyorum, oğul...

Şeyh Hıyabani: Araz sahilinden gelen hasret sesini duyuyor musun?

Şarkıcı: (Uzaklardan bir ses işitilir)

*Geçme, Araz derindir,
İçme, suyu serindir.
Hasret kalan bu eller,
Senin de ellerindir.*

Yaşlı Adam: O tarafla bu tarafın ayrılığına bakarım, hey bakarım...

Şarkıcı: (Uzaklardan yine aynı ses işitilir)

*Ne batmışsın kara, sen?
Ne giymişsın kara, sen?
Ne tükenmez dert oldun,
Ne sağalmaz yara sen?*

Şeyh Hıyabani: Babalardan yadigâr kalan o Hudaferin köprüsü, zaman gelecek yine insanların saadetine hizmet edecek.

Birinci Sahne

Spikerin sesi: Müellif bu eserini 1920 yılında şah idaresine isyan ederek Tebriz’de milli Azerbaycan hükümetini kur-

muş inkılâpçıların lideri, Azerbaycan halkının kahraman evladı Şeyh Hıyabani’nin aziz hatırasına ithaf etmiştir.

Tebriz. Yıl 1920. İnkılâpçıların karargâhı. Karanlıkta coşkun musiki ve heyecanlı sesler duyulur.

Alkışlar işitilir.

Sesler: Yaşasın milli Azerbaycan hükümeti!

Sesler: Kahrolsun şah idaresi!

Sesler: Kahrolsun İran İngiliz birliği!

Sesler: Kahrolsun yalancı meşrutiyet!

Şeyh Hıyabani’nin sesi: Ey kudretli Azerbaycan halkı! Ey özgürlük savaşının cesur mücahidi! Bu alkışlar verdiğin kurbanların sesidir! Bu alkışlar yiğit delikanlıların, mert ihtiyarların, incitilmiş, tahkir olunmuş anaların sesidir! Bırak, bu kudretli sesler senin yüreğinde yıldırımlar saçan bir tufan koparsın! Benim acılar, ıstıraplar çekmiş büyük halkım! And olsun senin şerefine ki hiç bir korku, hiç bir hain bu kıyamın önünü kesemeyecektir! Biz şehit olacağız ama bu yoldan dönmeyeceğiz!

Sesler: Yaşasın Şeyh Hıyabani! Yaşasın bağımsızlık!

Sahne aydınladığı zaman Şeyh Hıyabani, Sarı Merdan, Mirza Tağı, Binbaşı Mirza Hüseyin, Mirza Tahir içeriye girerler.

Şeyh Hıyabani: Ağalar! Şu anda bizim en mühim vazifemiz milli ordumuzun teşkil ve talimini süratlendirmektir.

Mirza Tağı: Milli ordumuza katılan gençlerin sayısı gittikçe artmaktadır.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Şah’ın zabitlerinden de bizim ordumuzda hizmet etmek isteyenler var!

Sarı Merdan: Onlara güvenemeyiz.

Şeyh Hıyabani: Elbette bu meselede çok dikkatli olmamız la-

zımdır. Ancak Merdan Ağa, biz herkese de arkamızı dönmeyiz. Kim bize namusuyla hizmet etmek isterse kim bizim fikirlerimize taraftar ise o bizim kabulümüzdür.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Doğrusu da budur.

Sarı Merdan: Cenap¹ Hıyabani, bize ihanet eden meşrutiyetçiler, karşıdevrimciler Almanya'nın Tebriz'deki elçiliğinde gizleniyorlar. Alman Konsolosu Vustrov konsolosluk binasına çok miktarda silah ve yiyecek getirtmiştir.

Şeyh Hıyabani: Biliyorum. (Binbaşı Mirza Hüseyin'e) Mirza Hüseyin Han! Emir verin Alman Konsolosluğu ikinci bir emre kadar muhasara altına alınsın.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Bu uluslararası probleme sebep olabilir Cenap Şeyh!

Şeyh Hıyabani: (Binbaşı Mirza Hüseyin'e dikkatle bakarak, sert bir şekilde) Kumandan! Ben mesuliyeti üzerime alarak emrediyorum: Alman konsolosluğu hemen bugün muhasara altına alınsın!

Binbaşı Mirza Hüseyin: Baş üstüne! (Dışarı çıkar)

Şeyh Hıyabani: Mirza Tağı Han! Bu gün beyanname ile halka ilan etmek lazımdır ki milli Azerbaycan hükümeti Azerbaycan dilini resmi devlet dili olarak kabul etmiştir. Mekteplerde dersler Azerbaycan dilinde olacaktır. Bütün devlet işleri Azerbaycan'ca olacaktır!

Mirza Tahir: Ağalar! Bu zor bir karar. İran'da devlet dili her zaman Farsça olmuştur!

Sarı Merdan: Azerbaycan halkının Hatai gibi büyük bir evladını sizin gibi Azerbaycanlı bir âlimin hatırlayamaması çok garip Mirza Tahir! Şah İsmail'in Azerbaycan dilini devlet dili ilan etmesi o zaman bütün Şark ülkelerine tesir etmişti.

Mirza Tağı: Mirza Tahir unutma ki Azerbaycan İran değildir!

¹ **Cenap:** Hürmet ve saygı ifadesi olarak kullanılır. Sayın, Bay, Muhterem vb. anlamında. (Aktaranın Notu)

Mirza Tahir: Ağalar! Ben Azerbaycan dilinin aleyhine değilim. Ancak...

Sarı Merdan: (Öfkeyle) Saman altından su yürütüyorsunuz Mirza Tahir! Siz ana dilinizin aleyhindesiniz. Siz İngilizlerin, Şah'ın değirmenine su taşımaktasınız!

Mirza Tahir: Cenap Hıyabani! Lütfen mazur görün, ben bu mecliste duramayacağım (Dışarı çıkar)

Sarı Merdan: (Onun ardınca) Şerefsiz!

Şeyh Hıyabani: Biz Fars halkını, İran emekçilerini dost, kardeş biliyoruz! Fars diline, Fars edebiyatına hürmetimiz var! Ancak halkımızın, milli hukukumuzun, ana dilimizin bağımsızlığı için, şahın generallerinin darağaçları kurduğu bu toprakta, İngilizlere satılmış şah idaresine karşı, Fars şovenizmine karşı ölüm kalım dövüşüne çıktık! Biz Azerbaycan halkının özgürlüğü için vuruşuyoruz! Biz büyük müstakil Azerbaycan uğrunda savaşıyoruz!

Mirza Tağı: Şeyh, şimdi haber geldi Mirza Heyet, Mirza Sadık Telliye partimize ihanet ederek Şah tarafına geçtiler!

Sarı Merdan: Bunun için Tahran hükümeti o hainlere külli miktarda rüşvet vermiştir. Öz halkını makama, paraya, şöhrete satan alçakların külünü göğe savurmak lazımdır. Bazen yumuşak davranıyorsunuz, Cenap Hıyabani. Niçin Tahran hükümetinin Tebriz'de gizlenmiş zabitlerinin derhal hapsedilmesine izin vermiyorsunuz!

Şeyh Hıyabani: İstiyorum ki onlar kendi iradeleriyle bize katılsınlar. Bizim inkılâbımızın kan dökerek iş yapmasını istemiyorum. Ağalar biz insanız.

Sarı Merdan: Sulhun düşmanları «insanlık» sözünün manasını çoktan unutmuşlar!

Ayaz: (Heyecanla içeriye girer) Cenap Hıyabani! Şimdi aldığımız bilgiye göre Karabağ'ın büyük toprak sahiplerinden Emir Erşad çok sayıda atlı askerleriyle Tebriz üzerine yürümektedir.

Şeyh Hıyabani: (Üzüntülü ve öfkeli) Azerbaycanlı Emir Erşad mı?

Ayaz: Evet.

Şeyh Hıyabanı: Duyuyor musunuz? Azerbaycanlı kardeşlerimiz silah çekip üstümüze geliyor. Buna ne denir?

Işıklar söner.

İkinci Sahne

Mübarek Seltene'nin malikânesi. Karanlıkta yine coşkulu bir müzik işitilmektedir.

Göğe atılan havai fişekler patlayıp sönmektedir.

Sesler: Yaşasın hakiki meşrutiyet!

Sesler: Yaşasın milli Azerbaycan hükümeti!

Sesler: Kahrolsun şah idaresi!

Sesler: İngilizler dışarı!

Sesler: Kahrolsun İran İngiliz dostluğu.

Işıklar birbirinin ardından sahneye yürüyen birinci ve ikinci tüccarı aydınlatmaktadır.

Birinci tüccar: (Kalabalığa uyararak bağırır) Yaşasın! Yaşasın!

İkinci tüccar: Kim yaşasın, dadaş?

Birinci tüccar: Henüz belli değil. Sen bağır.

İkinci tüccar: (Bağırır) Yaşasın! Yaşasın!

Sesler: Yaşasın inkılâp!

İkinci tüccar: Baba, inkılâp bizim neyimize lazım ki?

Birinci tüccar: Kes sesini, bakalım zaman ne gösterecek?

Sesler: Kahrolsun şah idaresi!

İkinci tüccar: Baba, şahsız bir ülke olur mu? Ne kadar zamandır dükkânı açmıyorum. Alış veriş yapmıyoruz. Bak komşu, sen gazete okuyorsun, ne dersin bu inkılâptan sonra afyonun fiyatı artar mı yoksa düşer mi?

Birinci tüccar: Onu şimdiden bilmek mümkün değil.

Sesler: Yaşasın inkılâp! Mahvolsun şahlık!

Birinci tüccar: Yaşasın! Yaşasın!

İkinci tüccar: (Birinciye) Dadaş, kim yaşasın? Şahlık mı, yoksa inkılâp mı?

Birinci tüccar: Kardeş, sabret bekleyip göreceğiz...

Işık söner.

Üçüncü Sahne

İnkılâpçıların karargâhı.

Mirza Tağı: Cenap Hıyabanı! Bu sabah savcı haber verdi ki, Güney bölgesine hâkim tayin ettiğiniz İskender Han orada rüşvet alıp köylüleri incitmektedir.

Şeyh Hıyabanı: Siz acele oraya giderek araştırın. Söylenenler doğruysa İskender Hanı derhal işten çıkarıp hapse atınız!

Kaçak² Meşedi³ Tehmez silahlı bir halde içeri girer.

Meşedi Tehmez: Selamünaleyküm!

Şeyh Hıyabanı: Aleykümselâm, Meşedi Tehmez, hoş geldin!

Meşedi Tehmez: Ben askerlerimle Karabağ dağlarından size yardıma geldim. Varını veren utanmaz. Benim atlılarım otuz sekiz kişidir. Ancak onların her biri iki yüz şah askerine bedeldir.

Sarı Merdan: Meşedi Firuz'la, Kaçak Hanalı'da geldiler mi?

Meşedi Tehmez: Evet.

Sarı Merdan: Sizin yiğitliğiniz hakkında çok şey duydum, Meşedi Tehmez!

² **Kaçak:** Çarlık devrinde hükümetin zulmüne ve adaletsizliğine tahammül edemeyerek hapisten veya sürgünden kaçan adamlara verilen isim. (A.N.)

³ **Meşedi:** İran'daki kutsal yerleri ziyaret eden kimseye verilen ad.(A.N.)

Şeyh Hıyabani: Savalan dağlarından Aslandüz'e kadar bütün Azerbaycanlı göçerler bana mektup yazıp bizimle beraber olduklarını bildirdiler. (*Telefon çalar. Ahizeyi eline alır*) Dinliyorum! Nasıl? Ne zaman? (*Kısa ara. Şeyh öfkeyle telefonu kapatır*) Maliye reisi Tercümanı Dövlə bütün paraları alıp İngilizlerin verdiği arabayla Tahran'a kaçmış!

Sesler: Hain! Namert!

Sarı Merdan: Cenap Şeyh! İlk günden beri size dedim, Tercümanı Dövlə'ye güvenmek doğru değil! Onun hakkında uzun müddet İngilizlerle beraber çalıştığına dair bilgiler vardı.

Şeyh Hıyabani: (*üzüntülü ve öfkeli*) İnkılâba sadık bir demokrat olduğuna yemin edip hepimizi inandırmıştı. Ben de namusuyla halka hizmet etmek isteyen Farisileri devlet işlerinden uzaklaştırmadığımızı göstermek istiyordum!

Mirza Tağı: O namert bizim maliyemizi çok zor durumda bıraktı.

Hacı Ferhat içeriye girer. Elinde küçük bir çanta vardır.

Hacı Ferhat: Selamünaleyküm, ağalar. (*Hiç kimse selamına karşılık vermez, elindeki çantayı masanın üstüne koyarak*) Selam Peygamber kelimidir, ağalar! Niçin kabul etmiyorsunuz?

Meşedi Tehmez: Çünkü Peygamber o kelamı millete hıyanet eden Müslümanlar için söylememiştir.

Hacı Ferhat: Meşedi Tehmez, biz seninle beraber 20 yıl at üstünde silah arkadaşlığı yaptık. Sen ne diyorsun? Beni tanımıyor musun?

Meşedi Tehmez: Ben seni İran Şahı'nın askerleriyle, çarın memurlarına karşı ölüm kalım savaşına gittiğimiz zamandan tanıyorum. Ticarete başlayıp zenginleştikten sonra kızımı Azerbaycanlıları çarmıha çeken Şah'ın akrabası Mübarek Seltene'ye verdin!

Hacı Ferhat: Meşedi Tehmez, bilirsin ki, benim varlığım dört

Mübarek Seltene gibi şahzade⁴yi satın alır! Ben hiç bir köpek oğlunun gölgesine sığınmadım, sığınmam da! Ağalar, inanın, ben gözümün nuru kızımı Azerbaycan milletini düşünerek şahzadeyle evlendirdim. Düşündüm ki, şahla akrabalık bizim milletimize faydalı olur. Siz de biliyorsunuz ki şahın memurları Farisilerle akraba olmayan Azerbaycanlıları muteber vazifelere getirmiyorlar.

Şeyh Hıyabani: Bu, şah idaresinin katı milliyetçiliğinin tezahürüdür, Hacı. Onlar bu tür sömürgecilik usulleri ile bütün milli değerlerimizden bizi mahrum etmek istiyorlar.

Hacı Ferhat: (*Derinden nefes alarak*) Sayanın kuluyum, saymanın ağası diyorlar. Ben şah yandaşlarını hiçbir zaman it yerine bile koymadım, hepsi alçak köpek uşağıdır! (*Getirdiği çantayı işaret ederek*) Bu çantadaki paraları sizin inkılâbınıza yardım için getirdim. Sağlam durun, arkanızda dağ gibi durmuşum. Siz doğrulana kadar ne kadar para lazım olsa vereceğim. Dün bizim sokakta Azerbaycan dilinde açtığınız mektebe de gidip baktım, öğretmenlere korkmayın ne kadar masrafınız olursa olsun ben karşılayacağım, dedim. Ama Sarı Merdan bana kapitalist diyor. Kapitalist miyim, değil miyim bilmiyorum ancak halkımın kulu kölesiyim. İstiyorsanız ben de elime silah alıp size katılırım. Bir bölük üstüme yürüse beni durduğum yerden bir adım geri götüremez. Meşedi Tehmez bunu iyi bilir...

Şeyh Hıyabani: Teşekkür ederim, Hacı.

Hacı Ferhat: (*Meşedi Tehmez'e*) Ay vefasız paranın, zenginliğin bana gece gündüz at üstünde geçirdiğimiz o günleri unutturduğunu mu zannediyorsun? Birbirimizi görmeyeli on beş yıldan fazla oldu. Gel, seni bir öpeyim. (*Kucaklaşıp öpüşürler*) Görüyor musun ne kadar heyecanlandım.

Meşedi Tehmez: O kadar heyecanlanma, Hacı Ferhat. Biz her vakit düşmanın gözüne bıçak olmuşuz! Sabırlı olmak gerekir!

⁴ **Şahzade:** Şah ailesine mensup olan. (A.N.)

Şeyh Hıyabanı: Doğru diyorsun! Özgürlüğün düşmanı çoktur. (Masanın üzerindeki gazeteyi eline alarak gösterir.) İşte bakın! Ömür boyu İngilizlerin casusu olan satılmış Seyit Ziyaeddin Tahran'da çıkan «Redd» gazetesinde bizim davamıza iftiralar yağdırmaktalar! Beni Bolşeviklere satmakla ittiham ediyorlar!

Sarı Merdan: Her sudan kuru çıkan, istidatsız ve rezil bir yazar olan Mirza Saleh Serabi de yazdığı makalede Azerbaycanlıların İranlı olduklarını Farsçanınsa bizim ana dilimiz olduğunu iddia etmedi mi?

Hacı Ferhat: Okudum, okudum. Şair der ki, «Eşeğe altın semer vursalar da eşek yine eşektir»⁵. Ben o alçağı çok iyi tanırım, adı yazar olsa da köledir o köle! İki adam gönderip, onun başını almak üzerime borç olsun.

Şeyh Hıyabanı: Hayır, Hacı! Biz her tür suikastı en ağır cinayet olarak görüyoruz. Terör emperyalizmin kullandığı bir usuldür. Kaldı ki Mirza Saleh Serabi... Bizim inkılâbımız aynı zamanda bir fikir mücadelesidir. Eğer Mirza Saleh Serabi satılmış olmasaydı, elli yıl şah sarayında barınamazdı. Azerbaycan halkı Mirza Saleh Serabi gibilerinin satılmış, rezil olduklarını çoktan anladı ve onları nefretle anıyorlar! Onlar hiçbir zaman halkın kalbinde yer edememişlerdir!

Işık söner.

Dördüncü Sahne

Mübarek Seltene'nin dinlenme odası.

Şahzade Hanım: Bizim İngilizlerle olan ilişkimizi her ihtimale karşı Alman elçiliği bilmemelidir.

⁵ Asıl metindeki «Kara daşı lel ile elvan edesen, rengi teğyir tapar, lel olmaz» ifadesi yerine kullanılmıştır.(A.N.)

Mübarek Seltene: Bu mümkün değil. Onların her ikisi de İran'da o kadar geniş bir casusluk ağı kurmuşlar ki evlerdeki fısıltıları bile dinliyorlar.

Şahzade Hanım: (Derinden nefes alarak) Adamlarım kaynatanın isyancıların ailelerine para, çay ve un dağıttığını haber verdiler.

Mübarek Seltene: (Hayretle) Olamaz!

Şahzade Hanım: Neden? İran'ın en zengini olan Hacı Ferhat Azerbaycanlı değil mi ki?

Mübarek Seltene: (Sinirli halde) Hacı benim kaynatamdır.

Şahzade Hanım: Bunun ne önemi var. Sen Azerbaycanlıları tanımıyorsun. Hacı Ferhat'ın başını kessen kanı Azerbaycanlılara doğru akar.

Gülruh heyecanlı bir halde içeriye girer.

Gülruh: Merhaba!

Mübarek Seltene: Ne oldu, niye bu kadar heyecanlısın?

Gülruh: İsyancıların elinden güçlkle kurtulduk. Yolu kesip arabamızı taşladılar. Senin ve Şah Hazretleri'nin hakkın da ağza alınmayacak sözler ve küfürler ediyorlardı. Tabancamı çıkarıp ateş açmak istedim. Ama şoför bizi buradan sağ çıkarmazlar diye izin vermedi.

Tabancasını masanın üzerine koyar.

Şahzade Hanım: Size kaç defa söyledim, tabanca ile dolaşmanız kabul edilebilir bir hal değil.

Gülruh: O tabancayı bana babam hediye etti. Ne yapalım Şahzade Hanım, ben arzu ettiğiniz kadar nazik bir hanım olamıyorum. Çocukluğumdan beri tabanca ile gezmeyi adet edinmişim. Babamın tek evladı olduğum için bu özelliklerim onun da hoşuna giderdi. O benim bir erkek gibi cesur yetişmemi istiyordu...

Şahzade Hanım: (Şakayla karışık istihza ile) Ataerkil bir düşünce...

Gülruh: Olabilir. Kartal yavrusu da yumurtadan çıktığı gibi göklere kanat çırpma ister!

Şahzade Hanım: (İstihza ile) Ooo...

Mübarek Seltene: (Gülümseyerek) Gülruh Hanım'ın tabanca-sıyla hedefleri on ikiden vurması benim çok hoşuma gi-diyor.

Gülruh: İsyancılar arabamızın önünü keserek arabamızı taşa tuttuklarında uzun boylu bir delikanlı bağırarak «Araba-daki Azerbaycanlı Hacı Ferhat'ın kızıdır, durun!» dedi. Yoksa bizi taşa tutacaklardı.

Mübarek Seltene: Cahil halkın coşması dağdan gelen selin taşması gibidir. Önüne geleni katar götürür.

Şahzade Hanım: (Öfkeyle) Halk denen o kara cemaati kılıç gü-cüyle yerine oturtmak lazımdır! Ana babaları eşkiya çeteci olan Azerbaycanlılar azıp, yoldan çıkmışlar! İran içinde müstakil bir devlet kurmak hayaline kapılmışlardır!

Gülruh: (İncinmiş bir halde) Yiğit Azerbaycan Türkleri hiç bir zaman eşkiyalık yapmamışlardır. Onlar her zaman öz va-tanlarını müdafaa etmek zorunda kalmışlardır.

Şahzade Hanım: (Gülruh'a) İran şehzadesinin hanımı oldu-ğun halde senin o eşkiyaları böyle müdafaa etmen garip değil mi?

Gülruh: Ben hakikati söylüyorum.

Şahzade Hanım: Hakikat... Onların adını duyduğum zaman bütün sinirlerim yerinden oynuyor. (Öfkeyle) Onlardan nef-ret ediyorum. (Sinirli bir şekilde odadan çıkar)

Gülruh: Duydun mu? Şahzade Hanım, hiç olmazsa, benim Azerbaycanlı olduğumu dikkate almalıdır.

Mübarek Seltene: Ben seni o kadar çok seviyorum ki böyle şeyleri düşünmene hiç gerek yok...

Gülruh: Düşünmeyeyim ama... Şahzade hanımların her hare-keti, hatta bakışları bile beni tahkir etmektedir. Şeytana benzeyen Mahcemal Hanım bana öyle bakıyor ki sanki ben onun hizmetçisiyim.

Mübarek Seltene: (Gülümseyerek) Şahzade Mahcemal kendini İran'ın en güzel kadını olarak görmektedir. Eğer bilse ki, sen onu...

Gülruh: Bilsin! Ondan korkmuyorum! Dün Şahzade Hanım'-ın yanında bana dedi ki, «ay kız, söyle de bana bir fincan kahve getirsinler!» Ben de ona ters ters bakarak dedim: «Şahzade Hanım, benim adım «ay kız» değil». Dondu kal-dı. (Kahkahayla güler)

Mübarek Seltene: Mahcemal Hanım Şah'ın sevgililerindendir.

Gülruh: Ne olacak ki? (Manalı gülüşler) Mahcemal Hanım zannediyor ki Şah ondan başka kimseyle ilgilenmiyor...

Mübarek Seltene: Dilinin altında bir şeyler var... Sonra?

Gülruh: (Kasten) Sonrası mı? Sonrası yok, sözüm vardı, söyle-dim...

Mübarek Seltene: (Şakayla karışık) Görüyorum ki Azerbaycan-lıların isyanı benim güzel çiçeğime tesir etmiş.

Gülruh: Ben siyasetle meşgul olmuyorum. Ben cesurları sevi-yorum. İsyancıların yiğitliği beni ferahlatıyor.

Işık söner.

Beşinci Sahne

İnkılâpçıların karargâhı. Şeyh Hıyabani, Hacı Ferhat, Meşedi Tehmez.

Mirza Tağı: (Odaya girer) Şeyh, Tebriz'in baş müçtehid-i Abdurrahim Ağa sizinle görüşmeye gelmiş!

Şeyh Hıyabani: Müçtehit Abdurrahim Ağa mı? İlginç bir durum! Buyursun bakalım.

Mirza Tağı, Hacı Ferhat, Meşedi Tehmez diğer odaya geçerler.

Abdurrahim Ağa içeriye girer.

Şeyh Hıyabani: (Onun tarafına doğru yürür) Hoş geldiniz, muh-terem müçtehit... Buyurun oturun.

Abdurrahim Ağa: Allahu Teala selamet versin. (*Oturur*) Cenap Şeyh Hıyabani! Sizin bu genç yaşınızda İran'ın en aydın müçtehitleri derecesine yükselmenizi alkışlıyorum.

Şeyh Hıyabani: Müteşekkirim, muhterem müçtehit!

Abdurrahim Ağa: Ben bütün Tebriz ruhanileri adına sizin inkılâbınızı tebrik ediyorum. Sizin birlik, beraberlik, kardeşlik ve dostluk hakkındaki fikirleriniz bizimle aynıdır. Hazreti Peygamber de birlik ve beraberlik, kısaca demok-rasi taraftarı olmuştur.

Şeyh Hıyabani: Evet, öyledir.

Abdurrahim Ağa: Onun için de ben vaazlarımda «meşrutiyet» sözünü «meşrua» gibi ifade ediyorum. Fakat şunu da söylemeliyim ki sizin mollalara olan bakışınız bizi rahatsız etmektedir...

Şeyh Hıyabani: Niçin, muhterem müçtehit? Bu konuda bizi neyle suçluyorsunuz?

Abdurrahim Ağa: Siz şahın memurlarının yerine yenilerini tayin ederken, din adamlarını büsbütün unuttunuz.

Şeyh Hıyabani: Nasıl unutmuşuz, muhterem müçtehit?

Abdurrahim Ağa: Yani onları devlet vazifelerine tayin etmi-yorsunuz... Bizde öyle şeyhler var ki onlar mesela mahke-me, maarif ve diğer devlet işlerinde layıkıyla vazife alıp çalışabilirler. Onlar şeriat kanunlarını çok iyi bilen hür-metli şahıslardır. Biz sizin devlet idaresini şeriat esasında kuracağınızı bekliyorduk...

Şeyh Hıyabani: Bu, mümkün değil muhterem müçtehit. Biz din adamlarının devlet işlerine karışmasını istemiyoruz.

Abdurrahim Ağa: Niçin?

Şeyh Hıyabani: Ona göre ki, o zamandan beri on beş asır geç-ti. İlmin, tekniğin bu kadar inkişaf ettiği bir zamanda biz cemiyeti bu kanunlara göre idare etmek istemiyoruz!

Abdurrahim Ağa: Cenap Şeyh! Siz Müslümansınız. Bilirsiniz ki şeriatın kuralları hiçbir zaman eskimez.

Şeyh Hıyabani: Muhterem müçtehit! Eğer Hazreti Peygamber şimdi sağ olsaydı mümkündür ki sizin söylediklerinizi eskimiş hesap ederdi. Biz inanıyoruz ki ilmin, medeniye-tin terakki ve tekâmülü için, beşeriyetin saadeti için insan cebirden, korkudan azat olmalıdır! İnsan vicdanı, insan ruhunu zorlamamalıdır! (*Heyecanla*) Korku milletlerin köle olmasının başlıca sebeplerindendir. Sizin din hadimleri ise insanları daima bilinmez bir vehim içinde tutarak in-san idrakinin kol kanat açmasına imkân vermiyor!

Abdurrahim Ağa: Allah korkusu olmazsa insanlar yırtıcı hay-vanlar gibi birbirilerini yiyip parçalayacaklardır!

Şeyh Hıyabani: Hiç bir korku, hiç bir diktatörlük cinayetlerin, haksızlıkların önünü alamamıştır. Korku, insanı mertlik şerefinden, âlicenaplıktan mahrum ederek onu miskinleş-tirir. Zalimlere, alçaklara boyun eğmeye mecbur eder. Biz insanları manevi kahramanlığa çağırıyoruz, muhterem müçtehit! İnsan saadetinin felsefesi müspet ihtirasların azatlığında, cesaret ve galip gelmesindedir! Biz kurduğumuz hükümeti mollaların, ruhanilerin eline vermeyeceğiz!

Abdurrahim Ağa: Bu, sizin son sözünüz mü?

Şeyh Hıyabani: Evet, son sözüm budur!

Işık söner.

Altıncı Sahne

Sahne aydınlandığı zaman Tebriz valisi Mübarek Seltene'nin malikânesi görünür. O, heyecanlı halde odaya girer, pencereden dışarı bakar, dışarıdan ona ateş açılır.

Mübarek Seltene: (*Pencereden çekilerek*) Azgınlık!

Şahzade Hanım: (*Heyecanla gelir*) Tahran'da iken, Azerbaycan'-da kükreyip ayağa kalkmakta olan bu inkılâp harekâtı derhal amansız bir tarzda engellenmelidir dediğimde şah hükümeti gününü gün ediyordu. Şimdi görsünler baka-lım neticesi ne oldu! İnkılâbın ilk sedaları duyulduğunda

Tahran hükümeti zavallı Mehdigulu Han'ın yerine Tebriz'e seni göndermeliydi!

Mübarek Seltene: (*Gazapla*) İş işten geçtikten sonra ben akıllarına geldim.

Şahzade Hanım: Bu konuda düşünmek için artık çok geç. Sen de hızlı ve amansız ol! İngiliz elçiliğinin baş müşaviri Edmund telefonla aramıştı, şimdi gelir artık!

Mübarek Seltene: Biliyorum. Almanya'nın Tebriz'deki konsolosu Vustrov da acilen benimle görüşmek istiyor. Açık açık söylemese de bizim İngilizlerle olan yakınlığımızdan çok rahatsız olmaktadır.

Şahzade Hanım: Bu çok normal. Onlar muharebeden yeni çıktılar. Biz İngilizlerle alakamızı kuvvetli tutmalıyız.

Hasan Soltan: (*Gelir*) Edmund huzurunuzda gelmek istiyor.

Mübarek Seltene: Edmund'a kendin eşlik et, saygıda kusur etme!

Hasan Soltan tazimle odadan çıkar.

Şahzade Hanım: Mr. Edmund'un İngiltere'de çok nüfuzlu bir aileden olduğunu söylüyorlar.

Mübarek Seltene: Öyle diyorlar...

Edmund odaya girer nezaketle selam verir. Şahzade Hanımın elini öper.

Şahzade Hanım: (*İşveyle*) Sizi her zaman böyle zarif ve alımlı gördüğüm için çok memnunum, Sayın Edmund!

Edmund: Sayın Vali! Bizde olan bilgilere göre Şeyh Hıyabani'nin Demokrat Parti'sinin önde gelenlerinden bir kısmı Kuzey Azerbaycan'daki Bolşeviklerle işbirliği yapmaktadırlar. Bolşevik hükümeti ise askerleriyle sınırınıza kadar gelip dayandı. Tasavvur ediyor musunuz bu ne demektir?

Şahzade Hanım: İlk olarak başta Şeyh Hıyabani ve isyancıların diğer liderlerini derhal tutuklayıp kurşuna dizmek

gereklidir! Binlerce yıllık İran devletini parçalamağa teşebbüs etmek! Bu benzeri görülmemiş bir azgınlıktır!

Edmund: Bu konuda İngiltere olarak her türlü yardımı yapmaya hazırız! Ancak acele hareket etmek lazım sayın vali! Zaman geçirmemek lazım... İsyancılar milli Azerbaycan hükümetini kurarak milli bağımsızlık için, toprakları köylülere paylaştırmak için projeler yapıyorlar. Köylü toprak sözünü işittiği andan sonra onların önünde durmak mümkün olmayacaktır. Rusya bile onların önünde durmadı. İsyancılar Şah Hazretleri'nin ilan ettikleri meşrutiyeti sahtekârlıkla ittiham ediyorlar.

Mübarek Seltene: Ben önce Hıyabani ile görüşüp onları barış yoluyla ikna etmek istiyorum. Ne de olsa benim karım da Azerbaycanlıdır.

Edmund: Biliyorum, sayın vali.

Şahzade Hanım: (*Mübarek Seltene'ye*) İran devletinin geleceği mevzu bahis olduğu zaman akrabalık bağlarının hiçbir önemi yoktur.

Edmund: Mademki Azerbaycanlılarla akraba olduğunuz için onları sulha davet etmek istiyorsunuz, olsun. Ancak sayın vali, size teminat veririm ki Şeyh Hıyabani'yi yolundan döndürmek mümkün değildir.

Mübarek Seltene: (*Onun maksadını anlayarak*) Sayın Edmund, Ben akrabalık meselesini etik olarak dikkate alıyorum.

Edmund: Bundan eminim sayın vali! Ancak benim tavsiyem bizim istihbarat birimlerinin tespit ettiği muhalif demokrat liderlerin hepsiyle bir bir şahsen konuşsanız. Bu gün aldığımız malumata göre meşhur demokrat âlim Mirza Tahir de onlardan ayrılmıştır.

Mübarek Seltene: Anlaşıldı.

Edmund: (*Kalkar*) O halde şimdilik hoşça kalın. Telefonunuza bekleyeceğim. (*Gider*)

Işık söner.

Yedinci Sahne

İnkılâpçıların karargâhı. Şeyh Hıyabani ve Abdurrahim Ağa.

Hacı Ferhat: *(Gelir)* Cenap Şeyh! Amerika'dan aldığım büyük arabaların dördünü sizin emrinize tahsis ediyorum. Fabrikamda çalışan delikanlılardan yüz seçme işçiyi silahlandırdım. Tahran'dan Tebriz'e gelen yolun muhafazasını güçlendirmek gereklidir.

Şeyh Hıyabani: O konuda Binbaşı Mirza Hüseyin Han'a emir verdim.

Hacı Ferhat: Müçtehit cenaplarından ne haber var?

Şeyh Hıyabani: Müçtehit cenapları bizden hâkimiyet istiyor.

Abdurrahim Ağa: Biz dinimizin bize verdiği salahiyetleri talep ediyoruz!

Şeyh Hıyabani: *(Asabi halde)* Cenap müçtehit! Sizin reisi olduğunuz ruhaniler, dinin onlara verdiyi haklardan sui istifade ederek onu tahrif ederek halka daima esirlik, mazlumluk telkin ediyorlar. Halka ağlayıp sinisini zincirle dövmeyi öğretmişiniz!

Hacı Ferhat: Rahmetli Sabir boş yere dememiş: «Ağladıkça insan gayretsiz olur, nasıl ki ağladı İran oldu».

Abdurrahim Ağa: Cenap Şeyh! Görüyorum ki, siz İslam dininden yüz çevirmektesiniz! Onun için ruhanilere karşı bu kadar acımasısınız!

Hacı Ferhat: Muhterem müçtehit! Şeyh cenaplarının sözlerini kulak ardı etmeyin. Beni iyi tanırırsınız, ben Allah'a inanan bir adamım. Ancak o mollaları gördüğüm zaman cinler tepeme çıkıyor. Onlar halkı aldatıp ilimden medeniyetten mahrum bırakıyorlar. Onlar Allah'a karşıda riyakârlık yapıyorlar!

Abdurrahim Ağa: Estağfurullah!

Hacı Ferhat: Onlar halkın azmini, ümidini kırdılar. Milli kahramanımız Settar Han Azerbaycanlıları, Şah'ın acımasız

adamlarının zulmünden kurtarmak için etrafına topladığı yiğitlerle Şah'ın üzerine yürüdüğünde ona ilk hıyanet edenler kim oldu?

Abdurrahim Ağa: Hacı Ferhat! Sen kaçaklıktan vazgeçip Mekke'ye gittin, Hacı oldun. Allah da sana zenginlik ih-san etti. Nankörlük etme...

Hacı Ferhat: Ben Mekke'ye, İran şahına biat edip zulmüne ortak olmak için gitmedim. Biz özgürlük istediğimiz için kaçak olduk, sayın müçtehit! Azerbaycan halkı cesurdur, yiğittir! Onun en büyük arzusu her zaman bağımsızlık olmuştur!

Abdurrahim Ağa: *(Ayağa kalkar)* Ancak Şeyh, unutma ki siz İran'da bizsiz hiç bir şey yapamazsınız!

Şeyh Hıyabani: Şah generalleri bu yaralı Azerbaycan toprağı üzerinde darağaçları kurup yiğit özgürlük savaşçılarını astığı zaman siz müçtehit Abdurrahim Ağa, o generaller ile beraber oturup kalkıyordunuz. Şimdi istiyorsunuz ki hâkimiyeti sizin elinize verelim. Hayır, bu mümkün değildir!

Abdurrahim Ağa: Hoşça kalın. *(Çıkar)*

Şeyh Hıyabani: Hoşça kalın!

Sarı Merdan: *(Gelir)* Cenap Şeyh! Gençler adına bir genç kız sizi selamlamak istiyor.

Seher: *(Elinde büyük bir gül buketi ile içeriye girer)* Cenap Şeyh, bütün Tebriz gençleri adına milli hükümetinizi tebrik ediyorum.

Şeyh Hıyabani: Teşekkür ederim. Ancak «hükümetinizi» değil, «hükümetimizi».

Seher: Bağışlayınız, efendim! Biz Tebriz gençleri olarak emrinize hazırız. Halkımızın özgürlük fedaileri olmak istiyoruz!

Şeyh Hıyabani: Ben sizin gibi gençlerle iftihar ediyorum! Siz bizim ümidimizsiniz!

Işık söner.

Sekizinci Sahne

Mübarek Seltene'nin çalışma odası. Mübarek Seltene çalışıyormuş gibi görünür.

Zabit: (Gelir) Polis reisi Albay Şirzad huzurunuza gelmek istiyor.

Mübarek Seltene: Buyursun gelsin.

Zabit çıkar. Şirzad gelir.

Mübarek Seltene: Yeni haberlerin var mı? Bana kesin bilgiler lazım.

Şirzad: Sayın vali, milli Azerbaycan hükümeti yerini sağlamlaştırmaya çalışıyor. Sekiz yüz askerden ibaret ordu kurmuşlar. Sayıları da gittikçe artmaktadır.

Şahzade Hanım'la Ağayı Muhteşem içeriye girerler.

Şirzad hızlıca yürüyerek hanımın elini öper.

Mübarek Seltene: (Şirzad'a) Peki, senin tedbirin nedir?

Şirzad: Milli hükümet bizim askerlerimizi kovmasına rağmen ne onların, ne de askerlerin şehirden çıkmalarına izin vermiyorum. Onlar tebdili kıyafet dolaşmaktalar. İsyancıların sayılarının bizden çok olmasına rağmen onların reislerini tutuklamak için emrinizi bekliyorum.

Mübarek Seltene: Bolşevik hükümeti askerlerinin sınırlarımıza gelip dayandığı bir zamanda bu yangının büyüyüp bütün İran'ı sarmasını istemiyorum. Bu vaziyette büyüyecek iç karışıklık, bizim için ölüm demek olur. Ona göre, önce isyancıların reisleri ile konuşmak istiyorum. Şeyh Hıyabani'yi görüşmek üzere davet ettim. Bakalım ne diyecek?

Şahzade Hanım: İlk olarak Şeyh Hıyabani ve diğer bütün isyancı reislerini kurşuna dizdirmelisiniz.

Ağayı Muhteşem: Şahzade Hanım doğru söylüyor. Birinci olarak Şeyh Hıyabani'yi asmak gerekir.

Şirzad: İsyancıların önde gelenlerinin hepsini gizli olarak takip ettiriyorum.

Mübarek Seltene: Her şey Hıyabani ile görüşmemden sonra aydınlanacak. Albay şimdi gidebilirsiniz. Dikkatli olun ve hazır olarak emrimi bekleyin!

Şirzad tazimle odadan çıkar.

Şahzade Hanım: (Mübarek Seltene'ye) Siz ülkenin içinde bulunduğu vaziyette bir Azerbaycanlıyı Tebriz'in polis reisi olarak vazifede tutmakla doğru mu yapıyorsunuz?

Ağayı Muhteşem: Cenap vali, nasıl bir Azerbaycanlıya vazife verdiğini çok iyi bilir.

Mübarek Seltene: Eğer, Azerbaycanlıların içinden taraftarlarımız olmasaydı bu halkı yüzyıllardır nasıl hükümranlığımız altında tutabilirdik?

Şahzade Hanım: İsyancılar bizden yana olan Azerbaycanlıları satılmış olarak damgalıyorlar!

Mübarek Seltene: Olsun. Bunun çok önemi yok. Bize Fars milletinin, Fars dilinin, Fars ruhunun hâkimiyeti lazımdır! İran devletinin Nadir Şah Afşar, Ağa Mehmed Şah Kacar gibi büyük hükümdarları Azerbaycanlıdır! Lakin Azerbaycanlı olduklarını hiçbir zaman hatırlamamışlardır. Onlar devlet işlerini Farsça yürütmüş ve Farsça konuşmuşlardır.

Ağayı Muhteşem: Sayın valimiz doğru söylüyor. Bunların hepsi Fars ruhunun büyüleyici tesirindendir.

Mübarek Seltene: Eğer, Azerbaycanlılar iki kısma parçalanmayıp Araz'ın o tarafı ve bu tarafı birleşip bir halk olsalardı onların önünde durmak mümkün olmazdı.

Şahzade Hanım: Fakat iş oraya vardı ki bunlar büyük İran devleti içinde milli Azerbaycan hükümeti kuruyorlar. Ahmet Şah da nazik bir ana kuzusudur. Tahran hükümetinin başına da korkak bir baş vezir geçiyor. Şimdi İran'ı kurtaracak yegâne kahraman sensin!

Ağayı Muhteşem: Evet, evet! Şahzade Hanım doğru söylüyor!
Şahzade Hanım: (Saatine bakarak, Mübarek Seltene'ye) Mahcemal Hanım bizi bekliyor, gidelim.
Mübarek Seltene: Gülruh'u da götürsek mi?
Şahzade Hanım: Hayır, dün O, Mahcemal'e karşı çok kötü davrandı.
Mübarek Seltene: Gülruh benimle konuştu. Hata Mahcemal'de imiş.
Şahzade Hanım: Sen hep onu müdafaa ediyorsun. Bu benim asabımı bozuyor. Mahcemal şahzadedir, O ise...
Mübarek Seltene: Mahcemal bizim amca çocuğumuz olsa da, unutmazın ki Gülruh Hanım benim karımdır.
Şahzade Hanım: (İncinmiş bir halde) İyi de. Görüyorum ki karının sevgisi karşısında kardeşinin sözü hiç kalmaktadır. Gidelim. (Ağayı Muhteşem'e) Sen burada kal.
Ağayı Muhteşem: Tabii ki... Kal diyorsanız, kalırım...

Mübarek Seltene ile Şahzade Hanım, sonra da Ağayı Muhteşem odadan çıkarlar. Kapı çalınır. Gülruh açar. Hacı Ferhat içeriye girer.

Gülruh: Hoş geldin, baba. (Kendini babasının kucağına atar)
Hacı Ferhat: (Kızını öperek şakayla) Ne oldu, babanı çok mu özledin?
Gülruh: Hem de nasıl! Üç gündür seni görmedim. Sen gelmeydin bugün ben gelecektim.
Hacı Ferhat: Şehir çok karışık, senin sokağa çıkman doğru olmaz. Valinin arabasını tanırırlar.
Gülruh: (Şakayla) Bu gün şehre çıkmıştım. İsyancılar, az daha, bizi mahvedeceklerdi. İçlerinden biri beni tanıyıp, «bırakın bunlarla içimiz yok, arabadaki Hacı Ferhat'ın kızıdır» dedi.
Hacı Ferhat: Seni götürmeye geldim. Ortalık sakinleşinceye kadar şehir dışındaki malikânemizde kalırsın.

Gülruh: Sen de orada mı kalacaksın?
Hacı Ferhat: Hayır, ben şehirde kalacağım.
Gülruh: Babacığım, ben seni burada bırakıp hiçbir yere gitmem. Bana kim ne yapacak ki? İsyancılar seni tanıyor ve hepsi de sana hürmet ediyorlar.
Hacı Ferhat: Bu Fars ağaları sana düşman gibi bakmıyorlardır inşallah?
Gülruh: (Şakayla karışık) Sen bana bu tabancayı boş yere vermedin herhalde?
Hacı Ferhat: Aferin! Unutma, senin baban fakirken bile hiçbir şahzadeye boyun eğmedi!
Gülruh: Biliyorum baba. Onların en büyükleri bile seni gördüğü zaman kendine çekidüzen verir. Ben ne zaman Savalan dağlarına gezmeye çıksam, sanki bir zamanlar senin o dağlarda attığın silahların aksi sedasını duyuyorum.

Mübarek Seltene gelir.

Mübarek Seltene: Selam, Hacı.
Hacı Ferhat: Aleykümselâm!
Gülruh: (Mübarek Seltene'ye) Neden bu kadar çabuk geri geldiniz?
Mübarek Seltene: Şah Hazretleri acilen telefona çağırtmıştı. (Şakayla karışık, istihza ile) Azerbaycanlı akrabalarımın çıkardığı karışıklık onu çok rahatsız etmiş.
Hacı Ferhat: Şah Hazretleri yanılıyor. Azerbaycanlıların isyanı karışıklık değil adalet için savaşımdır!
Mübarek Seltene: Sizin bu düşüncede olduğunuz hiç aklıma gelmemişti, Hacı. Şah Hazretleri sizden dolayı da beni azarladı.
Hacı Ferhat: Benden dolayı mı?
Mübarek Seltene: Evet. Şah Hazretleri büyük bir teessüf hissiyle buyurdu ki, «her Nevruz bayramında soframa davet

ettiğim Hacı Ferhat da, isyancılara yardım ediyormuş diyorlar...»

Hacı Ferhat: Şah Hazretleri yanlış bilmiyor.

Mübarek Seltene: Hacı, siz iki bin beş yüz yıllık tarihe sahip olan büyük İran saltanatı ile akraba olmuştunuz.

Hacı Ferhat: Bırakın kızım da duysun. Değil bir, belki böyle yüz tane akrabalık olsa da bunlar beni milletime hainlik yapmaya zorlayamaz! Ben Azerbaycanlıyım.

Mübarek Seltene: (Alaylı tebessümle) Şah Hazretleri de Azerbaycanlıdır.

Hacı Ferhat: Ben İngilizlerin, Almanların koltuğuna yaslanan bu şahın Azerbaycanlı olmasını hiç arzu etmezdim. İster şah, ister raiyet olsun, insanın doğru ve sözüne güvenilir olması gerekir! Adam olanın sözünün manası çok büyüktür! Şahların tahtı tacından daha büyüktür! Hoşça kalın. (Odadan çıkar. Gülrüh ona eşlik eder)

Mübarek Seltene: (Tek başına) Demek, benim milyoner kaynatam Şahımızın devletinin, yani bizim, katı düşmanımız imiş...

Işık söner.

Dokuzuncu Sahne

Işık meydana durmuş Şeyh Hıyabani'yi ve onun yanındaki adamları aydınlatmaktadır. Bunların arasında Sarı Merdan, Mirza Tağı, Meşedi Tehmez, Ayaz ve Hacı Ferhat da vardır. Yüzünde siyah gözlük olan Hasan Soltan meydanın bir kenarında durmaktadır. Arka planda büyük kalabalık Şeyh Hıyabani'nin nutkunu dinlemektedir. İki tüccar da oradadır.

Şeyh Hıyabani: Ey Azerbaycan halkı! Ey Azerbaycan'ın demokratik güçleri! İran halkının azap dolu hayat ve medeniyet yolunda sen her zaman ileride olmalısın! Sen her

zaman İran'ın keskin kılıcı, kalkanı oldun! O her zaman sana dayanmıştır! Sen ülkenin keskin gören gözü, dünya medeniyetinin habercisi oldun! Senin necip, şerefli geçmişin bu gün de aynı derecede bağımsızlık ülküsüne ve halkına sadakatli olmanı istemektedir. Özgürlük uğrunda şehit olan yiğit atalarımızın, milli kahramanımız Settarhan'ın hayalleri Erk kalesinden bize bakmaktadır!

Yaşlı adam ileri yürüyerek, Şeyh Hıyabani'ye hitap eder.

Yaşlı Adam: Sen genç olsan da sözlerin akıllı sözüdür, oğul! Bu başı belalı İran memleketinin senin gibi kahramanlara ihtiyacı var...

Şeyh Hıyabani: Bütün Azerbaycan halkı mert ve kahramandır!

Yaşlı Adam: Bin yaşa, oğul... (Yaşlı adam bayrağa sarılmış bir tüfeği Hıyabani'ye uzatır) Oğul, bu gördüğün tüfek Settarhan'ın tüfeğidir. Yemin etmişim milli kumandanımızın tüfeğini onun yolunu devam ettirecek bir yiğide bağışlayacağım diye.

Şeyh Hıyabani: Büyük kahramanımızın sahipsiz kalmış tüfeği bizi yeni zaferlere ulaştırsın!

*Tebriz'in koynundan çok yiğit çıkmış,
Fakat yücelmemiş Settarhan gibi.
Ak saçlı tarihi varakla bir bir,
Oku, her hattını bir destan gibi.*

*Biz hiçbir sınavdan namert çıkmayız,
Yiğitlerin kanı kanımızdadır.
Ne düşman, ne ölüm korkutmaz bizi,
Settarhan her zaman yanımızdadır.
Settarhan bu halkın arasındadır,
Yaşıyor her zaman bir rehber gibi!*

Işık söner.

Onuncu Sahne

Sahne tamamen aydınlandığında Mübarek Seltene'nin malikânesi görülür.

Şahzade Hanım içeri girer ve aynanın önünde durur. Saçlarını düzeltir.

Sonra zile basar. Hasan Soltan içeri gelir, gülümseyerek selam verir.

Şahzade Hanım: (Kızgın) Dün demedim mi, gece seni odamda bekleyeceğim diye?

Hasan Soltan: (Neşesi kaçır) Ağayı Muhteşem malikânede idi, düşündüm ki...

Şahzade Hanım: Biliyorsun Ağayı Muhteşem her gece afyon kullanır...

Hasan Soltan: Unutmuşum.

Şahzade Hanım: Yalan söyleme. Yine o kızla idin değil mi?

Hasan Soltan: Hayır. Seher öyle bir kız değil. Bizim aramızda hiçbir şey yok.

Şahzade Hanım: Yani demek istiyorsun ki, o benim gibi seninle her oyundan çıkan bir kadın değil? Öyle mi?

Hasan Soltan: O daha çok genç. Henüz evlenmemiş.

Şahzade Hanım: Bunun hiç önemi yok. Eğer, senin hayalinden öyle bir fikir geçtiğini hissetsem o an seni darağacına çektiririm! Duydun mu?

Hasan Soltan: Hiç bir günahım olmadığı halde niçin benim hakkımda böyle konuşuyorsunuz hanımefendi?

Şahzade Hanım: (Gülümseyerek oğlanın elinden tutar ve kendine doğru çeker) Peki, tamam. Asabileşme. Bana karşı alınganlık gösterme sakın. Biliyorum, benimle mukayese ettiğinde öyle kızlar yüreğinden bile geçmez. Öp Beni! (Hasan Soltan onu öper) Daha fazla daha fazla! (Hasan Soltan ona daha sıkı sarılır, sonra kadın şevke gelerek daha kuvvetli öper)

Oh, Soltan! Senin için ölüyorum! Daha sıkı sarıl! Gücünü hissetmek istiyorum! (Ani bir halsizlikten sonra oğlana dikkatle bakar) Sen bugün bana karşı soğuksun, Soltan. Sendevvelki ihtirası hissetmiyorum.

Hoş bir Fars şarkısı duyulur, onlar raks ederler. O, delikanlıyı tekrar öper, çekip birlikte divana uzanırlar. Ağayı Muhteşem gelir ve bu manzarayı görür ve acayip bir ses çıkarır.

Ağayı Muhteşem: A... aaa...

Şahzade Hanım: (Kendini toplayarak delikanlıdan uzaklaşır ve kızgın bir ifadeyle) Defol! Bu tokat sana ders olsun!

Hasan Soltan çıkar.

Ağayı Muhteşem: Şahzade Hanım, Bana öyle geliyor ki siz evli bir hanım olarak yanlış hareket ediyordunuz...

Şahzade Hanım: (Garip bir tabiilikle) Dün, benim isyancılar hakkında verdiğim mühim bir emri vaktinde yerine getirmeyerek restoranda eğlenceyle meşgul olduğu için o kadar öfkelenim ki onu boğup öldürmek istedim.

Ağayı Muhteşem: Aaa... aaa... Siz onu boğuyor muydunuz?

Şahzade Hanım: Neden taaccüp ediyorsunuz? Ben şahzadeyim! Benim emrimi geciktirmemeli, bunu öğrenmeli!

Ağayı Muhteşem: Ancak bana öyle geldi ki, siz oğlanı garip bir ihtirasla boğuyordunuz.

Şahzade Hanım: Ne demek istiyorsunuz, Ağayı Muhteşem? Yoksa bir Azerbaycanlı hizmetçiyle benim ilişkim olduğundan mı şüpheleniyorsunuz?

Ağayı Muhteşem: O hizmetçi değil, zabittir, hem de Cenap valinin yaveridir!

Şahzade Hanım: Ne fark eder ki? Yüzü kadın yüzüne benzeyen o oğlanı görmek bile istemiyorum. (Birden kendini kaybederek) Ağayı Muhteşem, benim şahzadelik gururumla oynuyorsunuz! Siz Şah'ın yakın akrabasını sıradan halkın

içinden çıkmış bir Azerbaycanlıyla denk tutuyorsunuz! Afyon sizin beyninizi uyuşturmuş. Bu acayip davranışınızla Şah Hazretleri'nin de şerefini tahkir ediyorsunuz.

Ağayı Muhteşem: Özür dilerim... Muhtemelen ben yanlış gördüm. Evet, evet, yanlış görmüşüm. (Önünde diz çöker)

Şahzade Hanım: Çekil kenara! (Ağayı Muhteşem süratle çıkar)
Of, bu riyakâr hayat beni yorup canıma tak ettirdi. Hala-oğlum, benimle işlediği günahı örtbas etmek için beni bu afyonkeş Han'la evlendirdi. Böylece benim ikiyüzlü, sahte hayatım başlamış oldu. Beni bu uyuşturucu müptelasıyla birleştiren bahtımın acısına dünyada güzel ne varsa, hepsine düşman kesildim. Zalim ve riyakâr oldum. Ben kendi bahtımdan intikam alıyorum. İntikam!

Farsça şarkı yüksek sesle çalınmaktadır.

Şahzade asabi halde raksetmektedir.

Işık söner.

On Birinci Sahne

Mübarek Seltene'nin malikânesi. Coşkun, heyecanlı müzik yine çalmaktadır. Işık birinci ve ikinci tüccarı aydınlatır.

Birinci tüccar: (Bağırır) Yaşasın! Yaşasın!

İkinci tüccar: Dadaş, kim yaşasın?

Birinci tüccar: Baba, sana ne? Sen bağır yeter...

İkinci tüccar: (Gizli bir şey soruyormuş gibi fısıltıyla) Dadaş, sen biliyor musun, biz valinin tarafında mı yoksa Şeyh Hıyabanı tarafında mıyız?

Birinci tüccar: Hele, şimdilik bir şey demek mümkün değil.

İkinci tüccar: Valiye Tahran'dan yardım gelecek diyorlar?

Birinci tüccar: (Sinirlenir) Baba, hele sabret!

İkinci tüccar: He, he, görelim bakalım hangi taraf üstün gelecek.

Birinci tüccar: Ne diyorsun?

İkinci tüccar: Meşedi Sülü el altından tahılı satmağa başladı diyorlar... İsyancılar alıp götürür diye korkuyormuş!

Birinci tüccar: Sabret dadaş. Acele etme, görelim abu hava ne gösterir?

Işık söner.

On İkinci Sahne

Gülruh ile Seher gelirler.

Seher: Bilmiyorum, Şahzade Hanım niye her zaman bana öyle kanlı kanlı bakıyor? Sen de farkına vardın mı?

Gülruh: Çünkü o şahzadedir. Ama sen halı atölyesinde sıradan bir dokumacısın. Hem de benim akrabam ve en yakın arkadaşımın. Onun beni de görmeye tahammülü yoktur.

Seher: Ben halı dokuduğum zaman, sanki şiir yazıyorum. Kimin hoşuna gitmiyorsa gitmesin. Fransa'dan gelen misafirler benim dokuduğum halıya hayran kaldılar. Halının yanında durup benimle fotoğraf çektirdiler.

Gülruh: Şahzade Hanımlar bana da kibirle bakıyorlar. Ben de onları hiç adam yerine koymuyorum. O zâdegân hanımların hepsinden iyi raks ederim. Onların inadına tabanca taşıyorum. Genç zabitlerle bahse girip silah atıyorum. Kart oynuyorum. Zâdegân salonlarına girdiğim zaman genç subaylar başıma toplanıyorlar. Hepsi benimle sohbet etmeye, raks etmeye can atıyorlar. Bu da onları kıskançlıktan kudurtuyor.

Kahkahayla güler. Sonra çağdaş dans melodilerinden birini mırıldanarak, Seher'in elinden tutarak raks ederler.

Seher: (Güler) Ağayı Muhteşem'in Şahzade Hanım'la Hasan Soltan'ın beraberliklerinden haberi var mı?

Gülruh: Olsa ne olacak ki?

Seher: Zavallı delikanlıyı helak eyledi muhteris hanım. (Güler)

Gülruh: (Piyanonun önüne oturarak) Bir şiir oku, Seher. Gönlüm şiir istiyor.

Seher: (Gülruh'un çaldığı melodiye uygun)

Araz, Araz, han Araz,
Soltan Araz, han Araz,
Yarın elinden gitsin,
Sen de benim gibi yan, Araz...

Gülruh: Seher, anladığım kadarıyla sen Araz'ı seviyorsun... Yanılıyor muyum?

Seher: Hayır, yanılmıyorsun.

Gülruh: Peki, niye bu konuda bana hiçbir şey demedin? Seninle akraba değil miyiz?

Seher: Ne diyeyim ki? O nerede, ben nerede? O zabıt, Şahzade'nin yaveri. Daima yüksek sosyete de dolaşan bir zadeğân, Ben ise... Sıradan bir halı dokuyucu kız... Hatta adını da değiştirip, Hasan Soltan yapmış...

Gülruh: Babam bana annesi Güllü ninemin adını koymuş. Evlendikten sonra Vali ismimi Gülruh diye değiştirdi.

Seher: Sen de razı oldun...

Gülruh: Doğrusu, itiraz etmek hiç aklıma gelmedi.

Seher: (Okumaya başlar)

Araz akar kil ile
Deste deste gül ile.
Ben yârimi severim
Şirin şirin dil ile.

Hasan Soltan: (Gelir) Sizin söylediğiniz manilerde öz adımı duymak bana birdenbire çok tesir etti. Çoktan ayrıldığım uçsuz bucaksız Azerbaycan topraklarında akan Araz gözümün önünden geçince, kendimi o yerler tarafından unutulmuş bir garip gibi hissettim.

Seher: Öyleyse, neden Araz gibi güzel adınızı değiştirdiniz?

Hasan Soltan: Ben değiştirmedim, zaman değiştirdi...

Seher: Cenap zabıt, siz zamanı değiştirmeli değil miydiniz, ne oldu ki zaman sizi değiştirdi?

Hasan Soltan: Doğru söze ne denir... Bir şiir daha söyler misiniz?

Seher: Hayır... Ben dünyadaki dertleri unutmak için sizinle raks etmek istiyorum. (Gülruh gramofonu çalıştırır, onlar dans ederler, bir az sonra Gülruh da onlara katılır) Sizinle raks ederken kendimi bulutların üzerinde uçuyormuş gibi hissediyorum.

Gülruh: Büyük Yaradan her zaman bize sevinç ve saadet bahşetsin...

Seher: Ancak ne yazık ki, adınızı değiştirmişsiniz...

Hasan Soltan: Doğru, ben öz adıma karşı hıyanet ettim.

Seher: Bu gün isyancıların karşısında Şeyh Hıyabanı konuşurken siz de orada siyah gözlük takmış dinliyordunuz. Korkmuyor musunuz, isyancıların yanına gittiğinizi Şahzade Hanım bilse sizi öldürür.

Gülruh: Seher doğru söylüyor. Şahzade Hanımdan kendinizi kollayın.

Seher: Bu dünyada vatanın bağımsızlığından daha güzel şey yoktur. Milli hükümetimiz kurulduğu birkaç aydan bu yana kendimi bir kuş gibi hissediyorum. Sanki istediğim her yere uçabilirim. İstedğim şiirleri yazabilirim, Araz.

Hasan Soltan: Seher, asıl adımı bir daha tekrar eder misiniz?

Seher: Yalnızca benim tekrar etmemden ne çıkar ki? Bütün Azerbaycan halkı sizi Araz diye çağırınsın!

Hasan Soltan: Senin sözlerin yüreğimi dağlayıp geçiyor, Seher...

Işık söner.

On Üçüncü Sahne

Işık yandığı zaman aynı mekânda, Hasan Soltan keyifsiz halde içeriye girer.

Şahzade Hanım onun önünden yürümektedir.

Şahzade Hanım: Niye bu kadar dalgınsın?

Hasan Soltan: Kendimden nefret ediyorum...

Şahzade Hanım: (İşve ile) Neden?

Hasan Soltan: Dün Şahzade Mahcemal Hanım'ın yanında milli gururumla oynadınız. Ben Azerbaycanlıyım. Niçin Şahzadeye beni Farisi gibi tanıttınız?

Şahzade Hanım: (Şakayla karışık) Şahzade Mahcemal hilebazın biridir. Seninle benim aramda bir şeyler olduğunu hissediyordu. Onun da senin gibi delikanlı bir Farisi sevgilisi var. Senin Azerbaycanlı olduğunu bilmesini istemedim.

Hasan Soltan: Neden?

Şahzade Hanım: Çünkü Mahcemal Hanım Azerbaycanlıları hiç sevmez. Ben de hiç hoşlanmam ya... (Hasan Soltan susar) Ah, Soltan! Niye böyle şeylerle uğraşıyorsun? Ben Şahzade Hanım, senin için deli oluyorum. Seni Yüzbaşı yaptım. General de yapacağım. Ama eğer bana hıyanet ettiğini bir duyarsam göğsünü parçalayıp kalbini çıkarırım!

Hasan Soltan'ın elinden tutarak, divana doğru giderler.

Işıklar söner.

On Dördüncü Sahne

Mübarek Seltene ile Edmund odaya girerler. Diğer kapıdan Ağayı Muhteşem'le Şahzade Hanım onların önüne çıkar.

Edmund: Merhaba, hanımefendi. (Şahzade Hanım'ın elini öper)

Şahzade Hanım: Sizi görmekten çok memnun oldum Sayın Edmund. Demokrat partinin önde gelenleri arasındaki ihtilaf gittikçe büyümektedir. Muhalifler Azerbaycan'a milli bağımsızlık verilmesine, Azerbaycan dilinin devlet dili olmasına itiraz ediyorlar.

Edmund: Bu iyiye alamettir. Bizde de bu konuda bilgi var.

Ağayı Muhteşem: Cenaplar! Nasıl yeni Azerbaycan'a milli bağımsızlık verilebilir? Hiç bir İran vatanperveri Şahenşah⁶ devletinin parçalanmasını kabul edemez! Gayret zamanıdır, ağalar!

Edmund: Cenap Mübarek Seltene! Bolşevikler Araz'a kadar geldiler. Küçük Han Gilan'da baş kaldırarak onlarla beraber oldu. Biz nereden bilebiliriz ki, Şeyh Hıyabani İran devletinin içinde milli bağımsızlık perdesi altında kurduğu bu hükümeti yarın Bolşevik hükümeti olarak ilan etmeyecek?

Zabit: (İçeriye girer) Cenap vali, polis reisi Şirzad cenapları çok acil bir mesele için huzurunuzda kabul edilmek istiyor.

Mübarek Seltene: Çok acil bir mesele mi?

Zabit: Evet efendim, öyle dedi.

Mübarek Seltene Edmund'a bakar.

Edmund: (Valiye) İzin verin gelsin, görelim bakalım nasıl bir meseledir?

Mübarek Seltene: (Zabite) Gelsin.

Zabit çıkar.

Edmund: Merak ettim.

Şirzad içeri girer.

Şirzad: İyi günler, Cenap vali! Size çok mühim bir haber vermemeliyim.

⁶ **Şahenşah:** Şahlar şahı. (A.N.)

Mübarek Seltene: Anlatın. Burada yabancı kimse yoktur.

Şirzad: Bizimkiler Astara'dan Kuzey Azerbaycan'a geçmek isteyen birisini yakalamışlar. Bakü Bolşeviklerine gizli bir mektup götürüyormuş.

Mübarek Seltene: Mektup kim tarafından gönderilmiş?

Şirzad: Tebriz emekçilerinden. Mektubu onların adına, Şeyh Hıyabani'nin kurduğu hükümetin üyesi eski işçilerden Sarı Merdan imzalamış.

Mübarek Seltene: Onlar Bakü Bolşeviklerinden ne istiyorlarmış?

Şirzad: Bakü Bolşeviklerinden, Araz'a kadar gelmiş olan on birinci ordunun onlara yardıma gelmesini istiyorlar.

Mübarek Seltene: Yani, bunların kurdukları hükümet de Bolşevik bayrağı kaldırsın öyle mi?

Şirzad: Öyle gözüküyor. Sarı Merdan uzun müddet Bakü'de petrol kuyularında çalışmış.

Şahzade Hanım: Mr. Edmund! Siz Şeyh Hıyabani'nin niyetini doğru anlamışsınız. Birinci olarak onu yok etmek lazım!

Mübarek Seltene: (Şirzad'a) Sarı Merdan'ı hapsettiniz mi?

Şirzad: Şimdilik hayır. Önce sizin görüşünüzü almak istedim.

Mübarek Seltene: (Öfkeyle) Sarı Merdan'ı derhal hapse atınız!

Ağayı Muhteşem: Sarı Merdan'ın Gülistan meydanında yaptığı konuşmayı duyunca onun, Bolşeviklerin casusu olduğunu anlamıştım. Evet... Evet... Casus...

Edmund: Sarı Merdan'ın Bolşeviklerin casusu olduğunu halkın karşısında itiraf etmesini sağlamalısınız.

Ağayı Muhteşem: Mr. Edmund tamamıyla doğru söylüyorsunuz.

Şirzad: Cenap vali, isyanın bu safhasında Sarı Merdan gibi önde gelen bir inkılâpçıyı açık açık tutuklayabilir miyiz?

Mübarek Seltene: (Sinirli) Albay, sana kim açıktan tutukla diyor? Herhalde senin bu işi sessizce halledecek adamların vardır.

Ağayı Muhteşem: Sarı Merdan'ın «Teceddüt» gazetesinde yazdığı ateşli makaleler de onun Bolşeviklerin casusu olduğunu gösteriyor.

Şahzade Hanım: (Asabi) Albay ise onun nüfuzundan çekiniyor!

Şirzad: Ben ondan çekinmiyorum, hanımefendi! Ben...

Mübarek Seltene: Acele et Albay, vakit kaybetmemeliyiz.

Şirzad tazimle odadan çıkar.

Şahzade Hanım: İsyanı ancak Şah'ın Tebriz'de gizlenmiş yerli askerleriyle bastırabiliriz.

Mübarek Seltene: Ancak, bizim şehirdeki askerlerimiz onların kurduğu ordudan daha az. Tahran'dan ise henüz yeni bir askeri destek göndermediler.

Edmund: Ben başbakanla konuştum. Onlar yeni Bolşevik hükümetinin müdahalesinden çekinerek bu isyanı kendi yerli kuvvetlerinizle bastırmanızı istiyorlar.

Şahzade Hanım: (Asabi) Sayın Başbakan bizim Tebriz'deki gücümüzü doğru dürüst ölçmeliydi!

Telefon çalar. Ağayı Muhteşem ahizeyi kaldırır.

Ağayı Muhteşem: Mr. Edmund, sizi istiyorlar...

Edmund: Dinliyorum... Evet... Evet... Sağ olun. (Telefonu kapatır) Bizim istihbarattan arıyorlar. Şeyh Hıyabani topladığı orduya Binbaşı Mirza Hüseyin'i kumandan olarak tayin etmiş. Binbaşı Mirza Hüseyin, Azerbaycanlı olsa da koyu bir taraftar olmayıp mütereddit bir şahıstır. Cenap vali, Binbaşı Mirza Hüseyin sizinle aynı kolejde okumuştur. Sizin de iyi dostunuz idi...

Mübarek Seltene: Anladım. Ancak Mr. Edmund size de söylediğim gibi her şeyden önce Şeyh ile görüşmek istiyorum.

Edmund: Görüşün. İtiraz etmiyorum. Fakat dün de söylemiştim, Hıyabani'yi sulhla yola getirmek biraz zor olacaktır.

Şahzade Hanım: Mr. Edmund'un tavsiyeleri doğrudur. Ordunun kumandanı Binbaşı Mirza Hüseyin'i kendi tarafınıza geçirebilirsiniz.

Edmund: Siz Şeyh ile ne zaman görüşeceksiniz?

Mübarek Seltene: (Saatine bakarak) Şimdi gelmelidir.

Edmund: Beni burada görmesi iyi olmaz. Hoşça kalın.

Zabit içeriye girer.

Zabit: Efendim, Şeyh Hıyabani huzurunuzda kabul için bekliyor.

Mübarek Seltene: (Şahzade Hanım'a) Onu hürmetle karşılayın. (Mübarek Seltene Edmund'u uğurlar. Hıyabani odaya girer, Şahzade Hanım'ı görünce tanır, hanım da onu tanır) Hoş geldiniz, Cenap Hıyabani.

Hıyabani tazimle.

Şahzade Hanım: (Kendi kendine) Ne kadar değişmiş!

Mübarek Seltene odaya girer.

Mübarek Seltene: Sizi malikânemizde görmek benim için çok hoş bir olay, Cenap Şeyh Hıyabani!

Şeyh Hıyabani: Teşekkür ederim, sayın vali.

Mübarek Seltene: Eğer, mahzuru yoksa kardeşim Şahzade Mahruh Hanım da sohbetimize katılsın.

Şeyh Hıyabani: Şahzade Hanım'dan gizli ne sözümüz olabilir ki? Aksine fevkalade memnun olurum.

Mübarek Seltene: Cenap Şeyh Hıyabani! Siz İran'ın en akıllı adamlarındansınız. Rica ederim açık konuşun, Şahenşah hükümeti halka meşrutiyet verip demokrasiyi güçlendirdiği bir zamanda sizin isyan hareketinize gerek var mıydı?

Şeyh Hıyabani: Cenap vali, eğer Şahenşah hükümetinin ilan ettiği meşrutiyet hakiki olsaydı, eğer ülkede gerçek de-

mokrazi hissedilseydi, o zaman sualiniz hakkında düşünmek mümkün olabilirdi.

Mübarek Seltene: Ne demek istiyorsunuz? Siz Şah'ın imzaladığı meşrutiyetle millet meclisleri için seçim yapılacağına inanmıyor musunuz?

Şeyh Hıyabani: Hayır, inanmıyorum sayın vali! Çünkü siz millet meclislerine milletin vekillerini seçmiyorsunuz, şahın imzası ile tayin ediyorsunuz. Halkın onlardan haberi bile olmuyor. Sayın vali sizin seçimleriniz gülünç bir komedidir! Ayrıca hala bütün devlet işleri Fars dilinde yapılıyor. Meclislerde sadece Farsça kullanılıyor. Farsçayı bilmeyen Azerbaycanlılar ise sessiz sedasız oturup seyreliyorlar. Azerbaycanlılara ana dilinde mektepler açmağa izin vermiyorsunuz. Sayın vali, ülkenin bu vaziyetinde hangi meşrutiyetten hangi demokrasiden bahsediyorsunuz? Elinizdeki ordu ve silahtan istifade ederek Azerbaycan'ı hiç bir hukuku olmayan bir sömürgeye çevirmişsiniz!

Mübarek Seltene: (Temkinli) Cenap Şeyh, isterdim ki mümkün olduğu kadar sakin olarak konuşalım.

Şeyh Hıyabani: Buyurun.

Şahzade Hanım: Şeyh Cenapları kahve içmek ister mi?

Şeyh Hıyabani: Teşekkür ederim, hanımefendi!

Mübarek Seltene: Siz Azerbaycan'ı müstemleke olarak görüyorsunuz. Ama Tahran hükümeti içerisinde Azerbaycanlı vezirler yok mu? Aynı zamanda Şah Hazretleri'nin kendisi de aslen Azerbaycanlı değil mi?

Şeyh Hıyabani: Sayın vali! Tahran hükümeti birçok Azerbaycanlıyı kendine tâbi hale getirmiştir. Kaldı ki şahın Azerbaycanlı olması... Gayet iyi biliyorsunuz ki şahların tahtı tacı her zaman onlar için öz halkından, vatanından hatta ana babasından, kardeşinden de aziz olmuştur!

Mübarek Seltene: (Temkinini yitirmemeye çalışarak, aynı nezaketle) Peki, o halde gelin asıl konumuza geçelim. Sizce biz ne yapmalıyız?

Şeyh Hıyabani: Halka bağımsızlık ve gerçek demokrasiyi veriniz!

Mübarek Seltene: Lütfen izah edin, pratikte bunu nasıl tasavvur ediyorsunuz?

Şeyh Hıyabani: Siz vali olarak Azerbaycan'ı terk edin. Devlet görevlilerini yukarıdan yani Tahran'dan tayin etmeyin. Azerbaycan'ın kendi mukadderatını kendi ellerine veriniz. Azerbaycan halkının devlet, medeniyet, basın yayın işlerini ana dilinde yapmasına imkân verin! Bırakın milli meclisini kendisi kursun! Kimi vekil seçeceğine, hangi ülke ile alakalar kuracağını kendisi karar versin!

Şahzade Hanım: Bağışlayın, Cenap Şeyh, sözlerinizden anlaşılan odur ki Azerbaycan İran'dan ayrılıp müstakil bir devlet olmalıdır. Nice binyıllık tarihe malik olan İran devleti parçalansın öyle mi?

Mübarek Seltene: (Sinirlendiğini belli etmeyerek) Biz Azerbaycan'ı İran devletinin ayrılmaz parçası olarak görüyoruz. (Birden sinirlenerek) Azerbaycan yoktur, Cenap Şeyh. Şahenshah İran devleti vardır!

Şeyh Hıyabani: Hayır, Sayın vali! Araz'ın o tarafından bu tarafına nereye giderseniz gidin göreceksiniz ki kadim ve şöhretli bir tarihe sahip Azerbaycan da vardır, yiğit Azerbaycan halkı da! Asırlardan beri siz Azerbaycan halkını içinizde eritip Farslaştırmak istiyorsunuz. Lakin görmüyor musunuz, Azerbaycan halkı da, Azerbaycan dili de yaşıyor! Milleti, halkı yok etmek mümkün değildir!

Mübarek Seltene: Fakat halkı olması gereken yerde tutmak mümkündür, Cenap Şeyh! Şiri hurşid'in⁷ buna gücü yeter!

Şeyh Hıyabani: Siz kendinizi müstakil devlet olarak görüyorsunuz. Ama 1919'da Vüsukuddövl'e'nin İngilizlerle yaptığı anlaşma İran'ı onların müstemlekesi haline çevirdi. Muahedeyi tasdik için şaha takdim ettiklerinde O, işi

⁷ **Şiri hurşid:** İran Devletinin aslan ve güneş tasvirini içeren devlet arması. (A.N.)

şakaya vurarak boş yere dememişti: «Bu anlaşmayı hazırlayan vezirler İngilizlerden para almışlar. Biz ise bir şey almadık».

Mübarek Seltene: (Fevkalade rahatsız olarak) Cenap Şeyh! İhtiyatlı olun, siz halkı birbirine kışkırtabilirsiniz!

Şahzade Hanım: (Ondan beklenmeyen bir yumuşaklıkla) İhtimal Şeyh cenapları çok asabileştiği için bu kadar sert konuşuyor.

Şeyh Hıyabani: Ne yapmalıyım? Bağımsızlık kendi kendine kazanılmıyor! Bizim milli cihadımız bütün dünyanın hüsnü teveccühünü kazandı. Kurduğumuz Azerbaycan milli encümeni, milli kahramanımız Settarhan'ın yükselttiği özgürlük bayrağını yeniden yücelere kaldıracaktır. Cenap vali! Biz bütün İran emekçilerinin kölelik zincirini kırmasını istiyoruz!

Mübarek Seltene: Zannediyorum ki, birbirimize söyleyecek başka sözümüz kalmadı.

Şeyh Hıyabani: (Nezaketle selam verir) Hoşça kalın, sayın vali, hoşça kalın hanımefendi!

Mübarek Seltene sahneden çıkar. Bütün bu sohbet esnasında Şahzade Hanım'ın daima Şeyhe kilitlenmiş bakışlarında garip bir heyecan hissedilmekteydi. Sanki o, büsbütün kendini kaybetmiştir.

Şahzade Hanım: (Yalnız Şeyh'in duyabileceği bir sesle) Şeyh, biraz bekle. Seni bir daha görmek nasip oldu... Ne kadar çok değişmişsin! Sizi zor tanıdım.

Şeyh Hıyabani: Allahaismarladık, hoşça kalın hanımefendi!

Şeyh çıkar. Şahzade bu görüşmeden fevkalade etkilenmiştir.

Şahzade Hanım:

*Goftim behar ayed, eyşi bekonim.
Sed bar behar ayed, bi ma gozared!⁸*

Işık söner.

⁸ Beyit, Sadi'ye aittir.

İKİNCİ PERDE

On Beşinci Sahne

İsyancıların karargâhı. Şeyh Hıyabani ayaküstiinde durmuş, nerede okunduğu belli olmayan mugamı⁹ dinlemektedir.

Şeyh Hıyabani: Beethovenleri, Mozartları yetiştiren halkların bu ilahi destanlardan haberleri yoktu! Haberleri yoktur ki, geçmiş asırların derinliklerinden gelen bu mugamlarda daima bağımsızlığı için vuruşan cesur bir halkın nice büyük derdi, nice facialı kahramanlıkları yaşamaktadır! O mugamların her nidasında nişanlıları vatan uğrunda helak olan Azerbaycanlı kızların kederli muhabbeti, anaların büyük gururu ebedileşmiştir! Asırlar boyunca ıstırap çekmiş halkımı bu kadar sabırlı, bu kadar necip yaratana aşk olsun! Halkımızın özgürlük aşkı mukaddesdir! Mukaddes arzular yok edilemeyecektir!

Ayaz: (Aceleyle içeriye girer) Cenap Şeyh! Emir Erşad Tebriz'e yakınlaşmıştır. Ordusu bizimkinden çok olduğu için onu durduramıyorlar.

Şeyh Hıyabani: Ne bahasına olursa olsun, onu durdurmamız lazım! Onun Tebriz'e girmesi bizim mağlubiyetimiz demektir...

Meşedi Tehmez: (Gelir) Beni çağırmışsınız Cenap Şeyh.

Şeyh Hıyabani: Meşedi Tehmez, atlılarınızla Emir Erşad'ın önünü kesmek için ordumuzun yardımına gidiniz. Siz o tarafları iyi biliyorsunuz.

Meşedi Tehmez: Büyük bir hevesle o hainle vuruşmağa gideceğim! Onunla eski bir hesabım var. Ancak mermimiz azdır.

⁹ **Mugam:** Birkaç bölümden oluşan vokal enstrümantal veya enstrümantal, Şark'a has bir musiki tarzı. (A.N.)

Şeyh Hıyabani: (Bir kâğıt yazarak Ayaz'a verir) Yüzbaşı'ya veriniz, size mermi verecek!

Meşedi Tehmez'le Ayaz çıkarlar. Mirza Tağı heyecanlı bir halde odaya girer.

Mirza Tağı: Sarı Merdan birden bire ortalıktan kayboldu. Ne kadar aradıksa da ne gören var ne de bilen.

Şeyh Hıyabani: (Sarsılmış halde) Hiç şüphesiz, bu Mübarek Seltene'nin casuslarının işidir. Sarı Merdan'ı sağ yakalamak mümkün değildir. (Tahta saplı onatılanı¹⁰ beline bağlayarak) Eğer, Sarı Merdan bulunmazsa vali Mübarek Seltene'yi kısıkrak yakalayıp buraya getirmeliyiz! Gidelim!

Hızlı adımlarla giderler.

Işık söner.

On Altıncı Sahne

Şirzad'ın odası. Işık yandığı zaman Şirzad'la Sarı Merdan görülür.

Şirzad: (İstihza ile) Yeni hükümetin muhterem üyesi, Cenap Sarı Merdan!

Sarı Merdan: Benim adımlı ağzına alma! Ben namuslu ana babamın koyduğu ismi senin gibi bir satılmışın ağzından duymak istemiyorum.

Şirzad: Beni haksız yere tahkir ediyorsun. Biliyorum haberim olmadan seni çok hırpalamışlar. Sen de boşuna inat ediyorsun. Aklını başına al. Beni iyi dinle, rahat dur elim tabancanın tetiğindedir! Sakin sakin konuşalım. Beş tane küçük çocuğun var. Herhalde sana bir şey olsa onlar kendilerine bir ay bile bakamazlar. Eğer, İran devletinin şerefi namına bizim teklifimizi kabul edersen, Şahenşah hükü-

¹⁰ **Onatılan:** On mermi atan tüfek. (A.N.)

meti seni bütün hayatında yetecek kadar zengin edeceğine namusu adına söz vermektedir.

Sarı Merdan: Hangi namusla?

Şirzad: Sana söylemiştim hakaret etmenin bir manası yok! Akliselim ile konuşalım. Elimizdeki bilgilere göre sen ve arkadaşlarının Kuzey Azerbaycan'daki Bolşevik hükümetiyle alakanızdan yüzde yüz eminiz. Onlarla beraber hareket ediyorsunuz. Seni ve arkadaşlarını bağışlamak için halkın karşısına çıkarak Bolşevik casusu olduğunuzu kabul etmeni istiyoruz.

Sarı Merdan: Bu itirafımızın size ne faydası olacak?

Şirzad: Biz, harici devletlerin, bizim sınırlarımıza dayanan Bolşevik hükümetinin başka devletlerin içinde nasıl karışıklıklar çıkardıklarını görmesini istiyoruz.

Sarı Merdan: Pekâlâ, mademki siz bu kadar vatanperversiniz o halde İngilizlerin uzun müddetten beri İran'ın bütün dahili işlerine karışarak onu yarı müstemlekeye çevirmesine nasıl razı oluyorsunuz ki?

Şirzad: Sarı Merdan! Burada seninle devlet meseleleri hakkında sohbet etmeyi düşünmüyorum. Söyle bakalım, Bolşeviklerin casusu olduğunu halkın karşısında kabul ederek tövbe edecek misin yoksa etmeyecek misin?

Sarı Merdan: Biz hiç bir devletin, hiç bir partinin casusu değiliz! Biz Azerbaycan halkının bağımsızlığı ve birliği için savaşan fedaileriz!

Edmund odaya girer.

Edmund: (Sarı Merdan'a işaret ederek Şirzad'a) Ne diyor bu kahraman? Bolşeviklerin casusu olduğunu kabul etti mi?

Sarı Merdan: (Öfkeyle) Sizi bu ülkeye kim çağırdı? Ne hakla bizim işimize karşıyorsunuz? Siz kim oluyorsunuz?

Edmund: (İstihzalı bir tebessümle) Biz Şahenshah İran devletinin dostu, himayedarıyız, Cenap Sarı Merdan.

Sarı Merdan: Siz emekçi halkların düşmanısınız! Defolun buradan! Sizden nefret ediyoruz!

Edmund: Demek senin aklını başına iyice getirmemişler! Benim, tartışmaya ayıracak vaktim yok.

Düğmeyi basar, polis içeriye girer.

Edmund: (Sarı Merdan'ı işaret ederek) Götürün bu kahramanı iyice akıllandırın!

Polis, Sarı Merdan'ı tutar. Şirzad bağırır.

Şirzad: (Polise) Durun! (Polis kâh Şirzad'a kâh Edmund'a bakar. Ne yapacağına karar veremez) Burada reis benim, Cenap Edmund!

Edmund: Ah... Evet... Peki... (Çıkar)

Şirzad: (Polise) Çık. (Polis diğer odaya geçer) Demek, sen inatından vazgeçmeyeceksin?

Sarı Merdan: Bu, inat değil cenap reis. Öz halkına, öz benliğine sadakattir. Senin gibi satılmışlara cevaptır!

Şirzad: Pekâlâ... Lütfen, izah et bakalım neden beni satılmış olmakla ittiham ediyorsun?

Sarı Merdan: Bunun izaha ihtiyacı yok Cenap reis. Satılmış olmasaydın, kendin Azerbaycanlı olduğun hâlde, Şahenshah hükümetinin polis reisi olup, Azerbaycanlıları tutuklamaydın. Sen şah hükümetinin bir «sağ ol»u için bütün Azerbaycan halkını yok edebilirsin!

Şirzad: Evvela, ben her şeyden önce İranlıyım! Diğer taraftan milliyetçe Azerbaycanlı olarak, İran devletine hizmet etmem niçin ihanet oluyor? Hem, beynelmilecilik siz Bolşeviklerin esas şiarlarından biri değil mi? Bir de Şahenshah hükümeti meşrutiyet ilan ederek demokrasiye üstünlük verdiğini göstermedi mi?

Sarı Merdan: Sizin ilan ettiğiniz meşrutiyet de, demokrasi de azınlıkta kalan milletleri köle yaptığınızı gizlemek için

kullandığınız süslü bir perdedir! Doğru, Şahenşah hükümetinde Azerbaycanlılar da var. Lakin onlar şah hükümetinin milli şuurdan mahrum ettiği satılmışlardır. Lazım olduğunda onların eline tüfek verip, «Öldürün kendi milletinizi!» diyorlar. Eğer, sen de böylelerinden olmasaydın, bir defa da olsa niçin yirmi milyonluk Azerbaycan halkı iki kısma parçalandı niye birbirleriyle görüşemiyorlar diye düşünürdün. Neden acaba? Biz seninle mektepte okurken, sen günahsız bir çocuktun. Biz, gelecekte Settarhan gibi halkımızın bağımsızlığı uğrunda nasıl kahramanlıklar göstereceğimizi hayal ederdik... Ama şimdi sen kimsin? Çok yazık! Südabe Tebriz'in en güzel kızıydı... Seni seviyordu. Sen de onun aşkından deli oluyordun. İçki müptelası, ahlaksız bir şahzade onu kaçırmış ve bir ay sonra bırakmıştı. Kız insan içine çıkamadı. En sonunda utançından kendini öldürdü... Şahenşah hükümeti ise iltifat olarak rütbeni artırıp seni albay yaptı.

Şirzad: (Aniden bağırmağa başlar) Yeter artık! Git! Defol git! Melun! Git buradan şeytan, defol git!

Sarı Merdan: Bahtına teşekkür et, cehennem uykusuna yatmış vicdanın ömründe bir defa olsa da ayılıp harekete geçti.

Şirzad: (Masanın üstünden aldığı mektubu yakar ve zile basar. Polis içeri gelir) Bu melun serbesttir! Bırakın gitsin!

Polis: Bırakalım mı?

Şirzad: Laf yetiştirme, hayvan! Sana onu bırakın dedim.

Polis: Serbestsin dadaş. Gidelim! (Giderler)

Şirzad: (Yalnız kalmış, aynı heyecanla) Bu melun, neşteri benim yaralı yerime vurdu! Kaç gecedir Südabe rüyama giriyor. Her gece onun gözlerinde dehşetli bir kin hissediyorum. Benimle bir kelime bile konuşmuyor. Sanki beni hiç görmüyor. Bu nedir? Bedenimde buz gibi soğuk bir boşluk, bir halsizlik hissediyorum. Bu kadar çaresiz kalmaktan nefret ediyorum. Ben bu lanet işçinin dediği kadar rezil

birisi miyim? Bu doğru mu acaba? (Birden bağırır) Yalan söylüyorsun, melun Sarı Merdan! Ben şuuruz değilim! Aklım başımda, zihnim yıldırım süratiyle işliyor! Ben yanlış yapabilirim ama şuuruz bir satılmış olamam!

Işık söner.

On Yedinci Sahne

Gece vakti. Mübarek Seltene elinde şamdanla sahneye gelir. Saatin zili çalar.

Rahatsız olmuştur. Uyku tutmamaktadır.

Mübarek Seltene: (Öfkeyle) Bütün bu olanlara ancak kılıç zoruyla son verilebilir! Şah'ın ağzı süt kokmaktadır! Hükümet ise özellikle bu vaziyette Azerbaycan'ın Şahenşah devletinin anahtarı olduğunu düşünemiyor. Onu kaybetmek nice bin yıllık İran tahtı tacını mahvetmek demektir. Tahran hükümeti Tebriz'deki hükümet askerlerinin isyancılardan hayli az olduğunu çok iyi biliyor. Ama ilave asker göndermeye de cesaret edemiyor. (Sinirle) Ben bu lanet isyanı yatıştırdığım zaman Azerbaycan'ı tamamen ele geçirip dosdoğru Tahran'ın üzerine yürüyeceğim! Hükümeti ben kuracak ve nasıl çalışması gerektiğini de herkese göstereceğim.

Gülruh gece elbisesiyle içeriye girer.

Gülruh: Ağayı Mübarek, uykunuz arşa mı çekildi?

Mübarek Seltene: Benim güzel çiçeğim, seni gördüğüm zaman sanki dünyaya taze bir bahar geliyor.

Gülruh: (Onun iltifatına ehemmiyet vermeyerek) Ağayı Mübarek, karın olduğum için sormağa cesaret ediyorum. Sizin İngilizlerle olan gizli görüşmeleriniz ne zaman bitecek? Hem bütün görüşmelere Şahzade Hanım da iştirak ediyor.

Mübarek Seltene: (*Riyakâr bir tebessümle*) Hayatın böyle can sıkıcı işleriyle ilgilenmek benim zarif gülüme hiç yakışmıyor.

Gülruh: Yakışıyor ya da yakışmıyor. Ama bilmek istiyorum. Ben bu eve yalnız yatmaya gelmedim.

Mübarek Seltene: (*Riyakârca*) Elbette, elbette! Benim ruhum, sen Şahzade valinin en büyük hürmete sahip zevcesisin!

Gülruh: (*Dikkatle bakarak*) Cenap Mübarek! Mensup olduğum halka eziyet etmek için İngilizlerle işbirliği yapacak kadar alçalacağınızı zannetmiyorum!

Mübarek Seltene: (*Aynı riyakârlıkla*) Estağfurullah! Ne diyor-sun Gülruh? Aksine! Ben katliama yol açılmasın diye isyanı sulhla yatıştırmaya çalışıyorum! Edmund'la olan görüşmelerimizi merak ediyorsan... Biliyorsun ülkede erzak kıtlığı var. Bu problemi çözmek için İngilizlerle konuşuyorum. Azerbaycanlılar milli hükümet kursalar da kurmasalar da onlar benim akrabalarımıdır. Ben gelecek evlatlarımızın dayızadelerine nasıl hıyanet edebilirim?

Gülruh: Sen bu akrabalığa bu kadar değer veriyorsun öyle mi?

Mübarek Seltene: (*İkiyüzlülükle*) Elbette. Başka ne olabilir ki?

Gülruh: (*Yarı şaka yarı ciddi*) Eğer bu dediklerin yalansa seni öldürebilirim.

Mübarek Seltene: (*Şakayla karışık*) İnanırım. Senin damarlarında Afşar kanı akıyor. Senin elinde ölmek de benim için hoş olurdu. Çiçeğim... Ruhum...

Kapı vurulur.

Mübarek Seltene: Gülruh, sen git yat. (*Gülruh çıkar*)

Zabit: (*Gelir*) Bağışlayın, sizi rahatsız ettim, acele bir haber vardı. Adamlarınız biraz önce polis reisi Şirzad'ın Sarı Merdan'ı serbest bıraktığını haber verdiler

Mübarek Seltene: Ah, vahşi! Sonunda asıl soyunu ispat etti.

Işık söner.

On Sekizinci Sahne

Şirzad'ın çalışma odası. Şirzad asabi halde odanın içinde gidip gelmektedir.

Mübarek Seltene odaya girer.

Mübarek Seltene: Selam, Cenap albay. Bana garip bir bilgi verdiler.

Şirzad: (*Soğuk*) Ne bilgisi Sayın Vali?

Mübarek Seltene: Siz meşhur isyancı Sarı Merdan'ı serbest bırakmışsınız diyorlar. Tabii ki o da derhal gizlenmiş.

Şirzad: (*Sessiz ve soğuk*) Evet, bıraktım.

Mübarek Seltene: Niçin?

Şirzad: Çünkü hapsetmek için bir neden görmedim.

Mübarek Seltene: Pekâlâ, bana sen malumat getirmedin mi Sarı Merdan'ın Bolşevik hükümetiyle alakası var diye? Onlara yazdığı mektubu yakaladık diye?

Şirzad: Hepsini boş sözlermiş Sayın Vali. Bolşevik hükümeti beş on emekçinin isteğiyle bizim sınırlarımızı geçmeye cesaret edemez. Bizim İngilizlerle, Almanlarla olan ilişkilerimizi biliyorlar. Bu durumda bizimle muharebeye girmezler.

Mübarek Seltene: (*Sert*) Yakaladığınız mektubu bana verin.

Şirzad: Mektubu faydasız gördüğüm için yırtıp attım.

Mübarek Seltene: Aklınız başınızda mı albay?

Şirzad: (*Beklenmedik bir öfkeyle*) Evet! Sayın Vali! Aklım başımda.

Mübarek Seltene: O halde bir isyancıyı serbest bırakırken, bir suç delilini yırtıp atarken nasıl bir yanlış yaptığınızı düşünmediniz mi?

Şirzad: Sayın Vali benim Şahenşah devletine olan sadakatimi siz iyi biliyorsunuz. Son 15–20 gün içinde yüz kadar Azerbaycanlı isyancıyı zindana attırdım. Şimdi bir adamı serbest bıraktımsa bırakın da onun sebebine kendim karar vereyim.

Mübarek Seltene: Hayır Cenap Şirzad, o konuyu düşüneneceğim. Biz Sarı Merdan'ı azılı isyancılardan biri olarak görüyoruz. Onu bırakmakla büyük bir hata yaptınız.

Şirzad: Ben Azerbaycan gibi büyük bir bölgenin polis reisiyim. Benim müstakil hareket etmeye iktidarım yok mu? Bunu mu demek istiyorsunuz?

Mübarek Seltene: (Gülümseyerek) Yoksa birden bire Azerbaycanlı olduğunuzu mu hatırladınız sayın albay? Siz Şah'ın temsilcisi olan bana bağlısınız. Anlıyor musunuz bana bağlısınız! (Yürüyerek zile basar ve içeriye iki polis girer) Doğru zindana! Meselenin içyüzünü orada aydınlatırız, Cenap Şirzad!

Polisler Şirzad'ın ellerinden tutarlar.

Şirzad: Ne yapıyorsunuz hayvanlar? Siz bana bağlısınız!

Mübarek Seltene: (Gülümseyerek) Hayır albay. Onlar benim sadık kölelerimdir. Sarı Merdan gibi bir komünisti serbest bıraktığınızı zamanında haber vermeselerdi boyunlarını kendi ellerimle vururdum. Albay! Sizi akıllı bir adam sanıyordum. Ancak biz Ağa Mehemed Şah Kacar'ın katili Seferali beyin sizin babanız olduğunu hiçbir zaman unutmadık.

Şirzad: Ben de sizin dünyanın en gaddar, en alçak idarecileri olduğunuzu unutmamalıydım!

Işık söner.

On Dokuzuncu Sahne

İsyancıların karargâhı. Ayaz içeri girer.

Ayaz: (Hıyabani'ye) Bir kadın sizi görmek istiyor.

Şeyh Hıyabani: Kimmiş?

Ayaz: Peçeli bir kadın!

Şeyh Hıyabani: Bırakın gelsin.

Ayaz dışarı çıkar. Şahzade Hanım odaya girer ve peçesini kaldırır.

Şeyh Hıyabani: (Hayretle) Şahzade Hanım!

Şahzade Hanım: (Kendini toparlayarak) Hatırlıyor musun o zaman da bana «Şahzade» diye hitap etmemen için sana yalvarırdım. Sadece adımı söyle. Bana çok insafsızlık ettin. Birdenbire yok oldun ama küçük bir mektup bile bırakmadın. Seni tanıdım ve sana kalbimi önce ben açtım. Ama... Sen de beni sevdiğini söylemiştin.

Şeyh Hıyabani: Ayrılmam çok ani oldu. O gün arkadaşlarımızdan birçoğunu hapsedtiler. Beni de arıyorlardı. O yüzden sadece Tahran'ı değil bütün İran'ı da terk etmek zorunda kaldım. Teşkilatımızın sırları bende idi. Yakalanmayı göze alamazdım.

Şahzade Hanım: (Biraz alaylı bir tebessümle) Demek ki o zamandan isyancı imişsin. (Derin nefes alarak) Ama ben, seni gökten inmiş bir melek gibi görüyordum. Tahran üniversitesinin hiçbir talebesi, zenginler sınıfının hiçbir delikanlısı sana benzemiyordu. Her zaman sizin fakültede dolaşırdım. Nasıl tanıştığımızı hatırlıyor musun? Şahın karşısında sana beyaz bir gül hediye etmiştim...

Şeyh Hıyabani: Hepsini hatırlıyorum.

Şahzade Hanım: O zaman on yedi yaşındaydım. Ben de o beyaz gül gibi tertemiz, masum bir kız idim...

Şeyh Hıyabani: Ben de seni öyle tanımıştım. Her zaman da öyle hatırlıyorum... Aklımdan hiç çıkmıyordun...

Şahzade Hanım: Sen habersiz ortalıktan kaybolunca deliye döndüm... Seni çok aradım. Fransız mürebbiyemle beraber seyahat bahanesiyle İran'ın bütün şehirlerini alt üst ettik... Ah, o günler... (Kısa ara) Seni kaybettikten sonra hayatta her şey önemini yitirdi benim için. Peşimden dolaşan delikanlıların hiçbirine gönül veremedim.

Şeyh Hıyabani: (Çok müteessir) Sen şimdi evli bir kadınsın!

Şahzade Hanım: Of, o konuda bana hiçbir şey söyleme! Ondan nefret ediyorum... Duydun mu? Nefret! Nefret!

Şeyh Hıyabani: Öyle ise neden?

Şahzade Hanım: Neden ondan ayrılmıyorum? *(Derinden nefes alarak)* Eğer, senden sonra bir başkasını senin kadar seveydim... Büyük ihtimalle ayrılırdım. Ama sevemedim. Mademki, talih benim sevgimi karşılıksız bıraktı, o halde ondan ayrılmam için bir neden yoktu... Sonra benim gibi günahkâr bir kadına öyle bir koca lazım idi. Sen bu geniş dünyada beni avare koydun gittin! Seni kaybetmekle benim düşüşüm başladı. Bir gün gözümü açtığımda, aynada riyakâr, alçalmış güzel bir kadının buz gibi soğuk, gaddar nazarlarla bana baktığını gördüm. Ah! İnsan tabiatının ne acayip sırları var. Seni kardeşimin yanında gördüğüm zaman sanki çok uzaklarda kalmış o sevgi fırtınası yeniden bana hâkim oldu ve bütün bedenimi bir yaprak gibi saldı... Bu defa da seni kaybedersem öleceğimi zannettim! Bu gece sabaha kadar Allah'a yalvardım ki, bir daha seni benden ayırmasın. *(Birden Şeyh Hıyabani'ye dikkatle bakarak)* Sen artık siyaset adamısın, belki de benim gelişimin düşmanın hilesi olduğunu düşünüyorsun.

Şeyh Hıyabani: Samimi olduğuna inanıyorum... Lakin kendini halkının özgürlüğüne feda etmiş insanların şahsi hayatlarını yaşamaya hakkı yoktur, Şahzade! Halkım şahların, hâkim milletlerin zulmü altında azap çekerken benim kendi saadetimi düşünmeye hakkım yoktur!

Şahzade Hanım: *(Derin nefes alarak)* Sen sayısız şer kuvvetler tarafından kuşatılmış durumdasın! Arzuların kafeste çırpan kuş gibidir!

Şeyh Hıyabani: *(İlhamla)* Biz o kafesi kıracak ve o kuşu özgürlüğüne kavuşturacağız! Biz müstakil Azerbaycan hükümetini kurarak bir anlık da olsa bağımsızlığın ne demek olduğunu gördük. Mağlup olsak da bu günlerin hatırası gelecek nesilleri her zaman özgürlük savaşına çağıracaktır!

Şahzade Hanım: Bütün büyük zekâlar gibi sen de şairsin! Bu dünyada bağımsızlık ideali aslı olmayan romantik bir aşk gibidir. Tebriz'in tüccarları, terazi gözüne bakan satıcılar, insanları aldatarak milyonlar kazananları sihriyle büyülediğiniz bağımsızlığa kavuşturamazsınız. İş biraz zora düştüğü zaman onlar sizi satacaklardır! Hayatınızı bir hayal uğruna kurban etmeyin!

Şeyh Hıyabani: Tahkir edilen, zulüm çeken her zaman emekçilerdir. Şerefsizler, her sudan kuru çıkan alçaklar, buka-lemun gibi her abu havada başka bir kılığa girerler. Onlar her devirde olmuştur ve yine de olacaktır. Bizim inkılâbımız onlar için değildir! Özgürlük savaşının mücahitleri her zaman cefakâr halkımız olmuştur, hanımefendi!

Şahzade Hanım: Bu dünyada hiç bir varlık seni benim gibi sevemezdi! Eğer, sen bu sevgimi kabul edip beni o cehennem günahlarının içinden çekip çıkarsaydın, Allah da senden razı olurdu. Lakin sen bunu yapmadın... Eğer, yanımda silah getirmiş olsaydım seni de, kendimi de öldürürdüm. Tekrar o günahların içine dönmek benim için çok zor olacak.

Şeyh Hıyabani: Büyük Yaradan seni o günahlardan sakındırsın. Senin güzelliğin dünyanın en mukaddes ve en ulvi duyguları için yaratılmıştır!

Şahzade Hanım: *(Ona uzun ve yanık bir nazarla bakarak)* Elveda!

Şahzade Hanım gider.

Şeyh Hıyabani: Büyük Allah'ım! Niçin yarattığın masum güzelliklerin ömrü bu kadar az oluyor? Niçin anadan günahsız olarak doğan sevimli bir bebek büyüdüğünde canavar olabiliyor? Niçin memleketinin ekmeği, suyu ve havasıyla büyüyen bir yiğit sonra ona hainlik ediyor? Niçin çocukken bir serçeyi bile öldüremeyen ben, vatanımı, anamı, bacılarımı kölelikten kurtarmak için kan dökmeliyim? Niçin dünya böyle kurulmuştur? Bu «niçin»ler gece gündüz zehirli iğneler gibi kalbime saplanıp bana rahat vermiyor!

Işık söner.

Yirminci Sahne

Mübarek Seltene'nin malikânesi. Seher, ihtiyatla içeriye girer ve etrafı dikkatle gözden geçirir. Sonra yan kapıya yaklaşarak fısıltıyla seslenir.

Seher: Güllü!

Gülruh: (Gelir) Korkma evde değiller. Mübarek kardeşiyle beraber gitti. Benden gizleseler de Mübarekle kız kardeşi İngilizlerin temsilcisi Edmund'la birlikte inkılâba karşı bir faaliyet içerisinde. Her gün değişik adamlarla gizli görüşmeler yapıyorlar.

Seher: İsyançılar bundan haberdardır. Şeyh Hıyabani her şeyi bilir.

Gülruh: Ben onu gördüm. Mübarekle sohbetlerini gizlice bir az dinledim... Çok görkemli bir görünüşü vardı. Dün «Teceddüt» gazetesinde bir makalesini okudum. Vatanını, halkını ne kadar muhabbetle seviyor.

Seher: «Vatanını, halkını» değil, vatanımızı, halkımızı! Yoksa kendini Azerbaycanlı saymıyor musun?

Gülruh: Mübarek de, kız kardeşi de benim Azerbaycanlı olmamla gurur duyduğumu bilirler.

Seher: Öyleyse, bize yardım etmelisin. Ancak senin için zor olacağından korkuyorum.

Gülruh: Önce ne olduğunu anlat sonra zorluğundan konuşalım...

Seher: Biz, inkılâpçı gençler güzel bir konser düzenledik. Güzel şarkılar ve şiirler hazırladık. Ama piyanoda eşlik edecek kıza babası izin vermiyor. Ortada kaldık. Diyorum ki korkmasaydın piyanoda sen bize eşlik ederdin. Cenap Mübarek'in haberi olmasın diye de bir çare düşündük.

Gülruh: (Heyecanla) Ben onlardan korkmuyorum. Size yardım edeceğim. Seher, konserde hangi şiiri söyleyeceksin?

Seher: Dinle bakalım, hoşuna gidecek mi?

*Şimdi öyle oğul ister ki vatan,
Düşmanların başına
Alev dökün dilinden.
Kalkıp Savalan dağına
Bir milletin derdini
Bütün Şarka haykırsın.
Bırakın yaşlı Şark ışıtsın,
Şimdi öyle oğul ister ki vatan,
O, Settarhan nefesli,
Möcüz niyetli olsun...*

Gülruh alkışlar. Hasan Soltan odaya girer.

Hasan Soltan: Merhaba, Gülruh hanım. Sizi telefona çağırıyorlar.

Gülruh: (Ayağa kalkar) Bekle beni, Seher. (çıkarak)

Hasan Soltan: Seher, sizin şiirinizi dinlerken kendimi esir gibi hissettim.

Seher: Niçin, ağayı Soltan? Siz Şah Hazretleri'nin zabitisiniz. Bu sarayda yaşıyorsunuz. (kinayeli bir ifadeyle) Şahzade Hanım gibi zadeğân güzelinin merhameti de üstünüzde. Daha size ne lazım?

Hasan Soltan: Ne mi lazım? Bağımsızlık!

Seher: Yani siz bu debdebe içinde özgür değil misiniz?

Hasan Soltan: Bilmiyorum, Seher. Herkes hürmet ettiği halde neden kendimi özgür ve bahtiyar hissedemiyorum? Bizim oralarda senin şiirde anlattığın yiğitlerden vardı. Kışnemesi yedi ağaçtan işitilen ceylan ayaklı, kara gözlü atlar vardı. Belki doğduğum yerleri hatırladığım için kendimi böyle hissettim.

Seher: (Gülümseyerek, yarı şaka, yarı ciddi) Siz kendinizi özgür hissetmediğiniz gibi bağımsızlık hareketlerine de duyar-sızsınız ...

Hasan Soltan: Azerbaycanlıların isyanından mı bahsediyorsunuz?

Seher: Diyelim ki öyle.

Hasan Soltan: Doğrusu, isyancıların talep ettiği özgürlüğün insanlara ne vereceği henüz benim için karanlıktır.

Seher: Karanlıktır. Çünkü o konuda düşünmediniz. Dünyada vatanın bağımsızlığından daha aydınlık bir arzu olabilir mi? Ah, Cenap zabit! Kafes altından, elmastan da olsa yine kafestir! İran, büyük bir kafestir. Biz o kafeste kendimizi özümüzü özgür hissedemiyoruz. Biz mahkûm bir halkız. Bu esaret ise bilmesek de bütün hislerimizi, izzeti nefsimizi sarsmaktadır! Bize azap vermektedir!

Hasan Soltan: Siz akıllı bir kızsınız. Belki de buna için sizi bu kadar çok seviyorum!

Seher: Ben... Ben sizi namuslu biri olarak biliyorum.

Hasan Soltan: Yeter, niçin bunu tekrar tekrar söylüyorsunuz?

Seher: Gece gündüz Şahzade Hanım'la oturup kalkan, onların gözdesi olan genç, güzel bir zabit sıradan bir halı dokumacısı fakir bir kızı nasıl sevebilir?

Hasan Soltan: Lütfen bana inanın, parıltıları ile gözleri kamaştıran o kibar hanımların yüreği bir insan gibi sevmeye hissinden mahrumdur. Onlar çulgın, şehvani hislerin esiridirler. (Kızın elinden tutarak) Siz ise... Dünyanın en masum varlıgsınız. Kendinizi onlarla mukayese etmeyin!

Işık söner.

Yirmi Birinci Sahne

Şeyh Hıyabani ve muhabirler. Muhabirler onunla röportaj yapıyorlar.

Şeyh Hıyabani: Buyurun...

Birinci muhabir: Cenap Şeyh! Siz bu isyanınızla Şahenşah İran hükümetinden demokratik haklar mı istiyorsunuz,

yoksa tam bağımsızlık mı talep ediyorsunuz?

Şeyh Hıyabani: Biz bir parça sadaka için o kadar kurban vermedik. Tam bağımsızlık talep ediyoruz! Özgürlük istiyoruz!

Birinci muhabir: Bu talebiniz İran devletinin dostu olan İngiliz hükümeti tarafından hoş karşılanmazsa ne olacak?

Şeyh Hıyabani: Ayıdan korkan ormana girmez! İngiliz hükümetinin müstemlekecilik siyaseti bize çoktan malumdur.

İkinci muhabir: 1828 yılında Türkmençay anlaşmasına göre Azerbaycan'ın ikiye parçalanmasının adaletli olduğuna inanıyor musunuz?

Şeyh Hıyabani: (Asabi halde).Biz Türkmençay anlaşmasının adaletsiz olduğuna inanıyoruz. Gaddar, istilacı Ağa Mehmed Şah Kacar'ı, Şuşa kalesinde kendi ordusunun içinde öldüren Azerbaycanlı yiğitler hiçbir zaman zalim İran şahlarına köle olmaya razı olmadılar.

Üçüncü muhabir: Siz gelecekte Kuzey Azerbaycan'la Güney Azerbaycan'ın birleşmelerini ümit ediyor musunuz?

Şeyh Hıyabani: Biz bu ümitle yaşıyoruz. Kuzey Azerbaycan'la bir gün birleşip mutlu bir hayata ulaşacağımıza inanıyoruz. Bu hayat için her zaman dövüştük. Son nefesimize kadar da vuruşacağız. (Mirza Tağı gelip Şeyh Hıyabani'nin kulağına sessizce bir şeyler söyler) Baylar, bayanlar sohbetimizi burada bitiriyoruz.

Muhabirler çıkar. Edmund gelir.

Şeyh Hıyabani: Buyurun, Sayın Edmund sizi dinliyorum.

Edmund: Cenap Şeyh! Sizi İran'ın en akıllı adamı olarak görüyoruz. Şahsen ben sizin makalelerinizi, nutuklarınızı dikkatle takip ediyorum. Düşünceleriniz bana malumdur.

Şeyh Hıyabani: (Gizli istihza ile) İngilizlerin doğuluları iyi tanıdığına şüphem yok. Gördüğüm kadarıyla Farsçayı herhangi bir Fars aydınından az bilmiyorsunuz. (Edmund gülümseyerek Farsça Sadi'den bir beyit okur)

Edmund: Cenap Şeyh! İran'ın ne kadar ağır bir durumda olduğu size malumdur. Onu bu vaziyetten kurtarmak için kudretli bir şahıs gerekiyor. Sanıyorum siz de bu fikrime katılırsınız ki Ahmet Şah bu iktidarda değildir. Yeni başkaldıran Rıza Han güçlü bir şahsiyet olsa da cahil ve acımasız bir askerdir! İran devletinin dostu kral hükümeti ülkeyi içinde bulunduğu çetin vaziyetten çıkarabilecek yegâne şahıs olarak sizi görmektedir.

Şeyh Hıyabani: Cenap Edmund! Bizdeki malumata göre muhaliflerimizle de görüşüyorsunuz...

Edmund: İnkâr etmiyorum. Evet, görüşmeler yapıyorum. Hatta Şah'ın yakın akrabası Şahzade Mübarek Seltene'yle ve kız kardeşi Şahzade Mahruh hanımla görüştüm. Fakat biz İran'ın kurtuluşunu onların hiç birinde görmüyoruz. Bilgilerimize göre Mübarek Seltene gözünü İran tahtına dikmiştir. Ama biz onun kuvvetli bir şah olacağına inanmıyoruz!

Şeyh Hıyabani: Cenap Edmund! Benim fikirlerimi bildiğinizi söylediniz. Benim inancım, felsefem özgürlüktür! İnsanın, halkların özgürlüğü! Azerbaycan'ın bağımsızlığı! Niçin biz şarklıları hala avam olarak görüyorsunuz? Niçin unutuyorsunuz ki, Şekspir'den evvel Azerbaycan medeniyeti Nizami, Fuzuli, Nesimi gibi dahiler yetiştirmiştir. İngilizlerin İran için bu kadar fedakârlık göstermesinin asıl sebebini bilmediğimizi mi zannediyorsunuz? 1919'da İngiltere'nin İran şahı ile yaptığı anlaşmanın müstemlekecilik mahiyetini anlamadığınızı mı zannediyorsunuz?

Edmund: Cenap Şeyh! Büyük zekâların yanlışları da büyük olur. Unutmayın ki, hiç bir harici devlet bu şartlarda size yardım etmeyecektir! Şah ordusu ise artık Tahran'dan hareket etmiştir.

Şeyh Hıyabani: Azerbaycan halkı tarihin amansız tufanlarından her zaman yenilgi nedir bilmeyen inancıyla çıkmıştır. Biz son nefesimize kadar vuruşacağız, Cenap Edmund! Sanıyorum sohbetimiz sona ermiştir!

Sesler: Yaşasın Şeyh Hıyabani!

Sesler: Yaşasın bağımsız Azerbaycan!

Bu sesler altında Edmund sahneden çıkar.

Işık söner.

Yirmi İkinci Sahne

Sahne aydınladığı zaman Mübarek Seltene'nin malikânesi. Telefonla konuşmaktadır.

Mübarek Seltene: Cenap Edmund! Biz onunla görüşür görüşmez sizinle anlaştığımız yerde olacağız. *(Telefonu kapatır. Şahzade Hanım asabi halde odaya girer. Son derece dalgın ve perişandır. Sanki o bir günün içinde ihtiyarlamıştır)*

Şahzade Hanım: *(İsterik bir heyecanla)* Gaddar Şeyh Hıyabani'yi çarpmıha germek, parça parça doğramak lazım! Yüregimdeki ateş ancak o zaman soğuyacaktır *(Mübarek Seltene'ye bağırır)* Onun kanını içmek istiyorum, duydun mu kanını! Sen ise, karının büyüüne kapılıp ölü gibi hareket etmiyorsun! Senin sevimli karının babası Hacı Ferhat, isyancıların karargâhına giderek onlara yardım için altın veriyor!

Mübarek Seltene: Ah, melun!

Şahzade Hanım: *(Öfkeli)* Karının muhabbeti gözlerini kör etmiş, kardeşim!

Mübarek Seltene: Ne oldu, neden bu kadar sinirlisin?

Şahzade Hanım: Hacı Ferhat, Hıyabani'ye, bütün malımı Azerbaycan'ın bağımsızlığı uğrunda harcamaya hazırım demiş. Kaynatanın bu hareketine Şah, baş vezir nasıl bakacaktır? Kaynatan İran'ın düşmanlarına yardım ediyor. Bir de o paralar senin paran! Senin karın Gülruh, Hacı'nın yegâne varisidir! Biricik varisi!

Hacı Ferhat içeri girer.

Hacı Ferhat: Selamünaleyküm!

Mübarek Seltene: (Ayağa kalkarak) Hoş geldin, Hacı.

Hacı Ferhat: Şahzade Hanım'ın ahvali şerifi nasıl acaba?

Şahzade Hanım: (Soğuk) Teşekkür ederim.

Hacı Ferhat: (Valiye) Beni acele görmek istediğinizi söylediler...

Mübarek Seltene: Evet. Hacı, siz akıllı birisiniz. Niçin böyle yapıyorsunuz? O gün de söyledim, niçin şahın düşmanlarının tarafına geçerek kendinizi rezil ediyorsunuz?

Hacı Ferhat: Lütfen, rica ediyorum. Sözlerinize dikkat ediniz. Ben hiçbir zaman ne kendimi ne de başkalarını rezil edecek bir şey yapmadım!

Mübarek Seltene: Siz beni de, kızınızı da Şah Hazretleri'nin yanında kötü duruma düşürdünüz. Şah boğazımıza kurşun döktürecek.

Hacı Ferhat: Kim? Ahmet Şah mı? (Güler)

Mübarek Seltene: (Sert) Küçümseme, Hacı! Siz İran'ın en zengin insanısınız! Yüksek tabaka mensubusunuz. Siz nerede, yoksulların inkılâbı nerede?

Hacı Ferhat: Benim için «fakir, zengin» yoktur. Yiğit, namuslu Azerbaycan halkı vardır. Başka sözünüz var mı?

Mübarek Seltene: İyi düşünün, Hacı.

Hacı Ferhat: Benim düşüncem her zaman halkımla beraber olmuştur yine de beraber olacaktır! Allaha ısmarladık, hoşça kalın! (Sert hareketle çıkar)

Mübarek Seltene: (Onun ardınca bakarak, Şahzade Hanıma) Sen haklısın, Mahruh, onun hakkında kararı sen ver!

Şahzade Hanım zile basar, polis odaya girer.

Şahzade Hanım: Sana nasıl söyledimse öyle olmalı, iyice anladın mı?

Polis: Evet, hanımefendi!

Mübarek Seltene: Bu işi senden başka bir kişi bile duyarsa

vücudundaki iç organlarını boşaltıp onların yerine saman doldururum ona göre! Duydun mu?

Polis: Merak etmeyin efendim. Bunu ilk defa yapmıyorum.

Şahzade Hanım bir torba altın çıkarıp polise verir.

Şahzade Hanım: Çıkabilirsin! (Polis gider) İş icra olduğu anda Seyid Ziya'ya demek lazım ki, Hacı Ferhat'ın isyancılar tarafından öldürüldüğünü gazetesinde yazıp, onları cinayetle suçlasın!

Zabit gelir.

Zabit: Cenap Binbaşı Mirza Hüseyin sizin davetinizle huzuru-nuza kabul olmak için bekliyor.

Mübarek Seltene: Eşlik edin, gelsin.

Zabit çıkar.

Şahzade Hanım: Onunla bir Şahzade gibi konuş! Amirane!

Mübarek Seltene: Anladım!

Binbaşı Mirza Hüseyin zabitle beraber içeri girer. Zabit çıkar.

Mübarek Seltene Binbaşı Mirza Hüseyin'in önüne yürüyerek elini sıkar.

Binbaşı Mirza Hüseyin hanıma saygıyla selam verir.

Mübarek Seltene: Hoş geldiniz, Cenap Mirza Hüseyin.

Şahzade Hanım: (Şakayla karışık) Binbaşı, geçmiş dostlarını unutmuş.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Hiçbir zaman hanımefendi, her zaman hürmetkârınızım.

Mübarek Seltene: Cenap Mirza Hüseyin, eski bir dost gibi sizinle açık konuşmak istiyorum.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Nasıl isterseniz, sayın vali buyurun.

Mübarek Seltene: Sizin demokrat olduğunuzu biliyordum. Ama Şah Hazretleri'nin aleyhine olacağınızı aklımıza getirmezdik. Ne oldu da siz Azerbaycan'ın İran'dan ayrılarak müstakil bir devlet olmasını böylelikle de İran'ın parçalanmasını talep eden bir isyana katıldınız?

Şahzade Hanım: Hatta isyancıların ordusuna kumandanlık ediyorsunuz. (*Kinli istihza ile*) Bu hayret edilecek bir durum Sayın Binbaşı!

Binbaşı Mirza Hüseyin: Hadiselerin bu noktaya geleceğini tahmin edemedik. Şeyh Hıyabani esas maksadını bizden gizlemiş. Doğru, biz İran için demokrasi istiyoruz. Fakat Azerbaycan'a milli bağımsızlık verip onu İran'dan ayırmak mı? Hayır, biz buna taraftar değiliz. Biz Şah Hazretleri'nin sadık bendeleriyiz.

Şahzade Hanım: Öyleyse, büyük İran devletini felakete sürükleyen bu cehennem isyanını önlemekte şah hükümete yardım edin!

Mübarek Seltene: Bu hizmetiniz için Şah Hazretleri ve baş vezir Mürşiddövle size general rütbesi ve büyük bir zenginlik vaat etmektedir.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Cenap vali, size nasıl yardım edebilirim?

Mübarek Seltene: Karadağ tarafında Şah Hazretleri'ne sadık olan Emir Erşad, Nasrullah Yurdçu isyancılarla savaşa başladılar. Siz onlarla mücadele bahanesiyle kumandanlık ettiğiniz orduyu Tebriz'den uzaklaştırırsanız, biz şehirde gizlenmiş askerlerimizin yardımıyla hücumla geçerek isyancıların reislerini hapsedebiliriz.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Anlaşılmıştır.

Mübarek Seltene: Ancak zaman durup beklemiyor, Binbaşı! Mümkün olduğunca süratli hareket etmelisiniz!

Binbaşı Mirza Hüseyin: Anlıyorum.

Şahzade Hanım: Sizden Şahenşah devletine sadakat ve cenâverlik bekliyoruz, Binbaşı!

Mübarek Seltene: Lütfen, Şah Hazretleri ve baş vezir adına sizinle aynı fikirde olan arkadaşlarınıza selam söyleyiniz.

Binbaşı Mirza Hüseyin: Baş üstüne! (*Saygıyla selamlayarak çıkar*)

Şahzade Hanım: Bakalım, sözünde duracak mı? Onun siyasetçiler gibi ikiyüzlü olduğunu bütün Tebriz bilmektedir.

Mübarek Seltene: Biliyorum. Bizi satıp, isyancılara katıldı. Şimdi de onları satıp bize katılıyor.

Şahzade Hanım: (*Yana yana*). Hayalleri göklerde uçan Şeyh Hıyabani kimlere güvendiğini görsün bakalım! İntikam ateşi yüreğimi yakıyor!

Mübarek Seltene: (*Saatine bakarak*) Edmund' la görüşmemize geç kaldık. İngiliz sefarethanenin harbi ataşesi de orada olacak. Gidelim.

Işık söner.

Yirmi Üçüncü Sahne

Mübarek Seltene'nin malikânesi. Heyecanlı musiki.

Işık birinci ve ikinci tüccarı aydınlatmaktadır.

İkinci tüccar: (*Aceleyle birinci tüccara yaklaşarak*) Bura bak, Meşedi Beşir. Beni «tahılı hele satmak lazım değil, görelim işler nice olur» deyip şüphede bırakırsın. Ama kendin el altından Kürtlere tonlarca satıyorsun?

Birinci tüccar: Baba, Isfahan öyle bir şehirdir ki, herkes kendinin vekilidir. Mal benimdi, satarım, satmam, ben bilirim, kim ne karışır?

İkinci tüccar: (*Onun ardınca yana yana bakarak*) Şerefsizsin sen, şerefsiz! (*Gider*)

Sahnede önceki polisi derviş kıyafetinde görürüz. O, kaside okuya okuya dilenmektedir. Hacı Ferhat önünden geçerken ona para verir.

O anda derviş elbisesinin altından küçük bir hançer çıkarır. Hacı Ferhat'ı arkadan vurur. Hacı Ferhat yere yığılır. Derviş kaçarak saklanır.

Işık söner.

Yirmi Dördüncü Sahne

Mübarek Seltene'nin malikânesi. Seher ve Hasan Soltan.

Hasan Soltan: *(Seher'in elinden tutarak)* Ah, Seher, bu dünyada seni tanıdığımı o kadar seviniyorum ki... Sen bana yeni bir hayat verdin... Seninle olunca kendimi çok mutlu hissediyorum. Seher...

Şahzade Hanım: *(Gelir ve kızın elini oğlanın elinde görür. Hasan'a)* Ah... Nihayet, sen de aslını gösterdin. Sizler, vahşi Azerbaycan Türkleri et yiyip, keçe üstünde yatmayı öğrenmişsiniz. Siz nerede, Şahzade Hanımın yatağı nerede. *(Kıza)* Defol buradan, Azerbaycan dalavrecisi.

Seher: *(Öfkeyle)* Hanım! *(Kaçar)*

Hasan Soltan: Bekle, Seher dur. Hanımefendi, sözünüzü geri alın.

Şahzade Hanım: Kes sesini, satılmış!

Hasan Soltan: Ne diyorsunuz, hanım? Satılmış mı?

Şahzade Hanım: İnkılâp muhaliflerinin Alman konsolosluğunda gizlendiklerini melun isyancıların karargâhına kim haber verdi?

Hasan Soltan: Bunu niçin benden soruyorsunuz hanımefendi?

Şahzade Hanım: Çünkü bu sırrı senden başka kimse bilemezdi.

Hasan Soltan: Hanımefendi, benim ne Alman konsolosluğu ile ne de isyancılarla hiç bir alakam yoktur!

Şahzade Hanım: Seni defalarca Alman konsolosluğunun yakınında görmüşler.

Hasan Soltan: Konsolosluğun bitişiğindeki binada dayım yaşıyor. Ben sık sık onlara gidip gelirim.

Şahzade Hanım: Pekâlâ, dün Tebriz gençlerinin isyancılar için verdikleri konserde senin ne işin vardı? Sen şahzade valinin yaverisin!

Hasan Soltan: *(Cesaretle)* Ben, Seherin o konserde söyleyeceği şarkıları dinlemek için gitmiştim!

Şahzade Hanım: *(Şiddetli şekilde öfkelenerek)* Öyle mi? Siz ikiniz de, sen de o ifrite kız da isyancıların casususunuz. *(Bağırır)* Sizi cezalandıracağım! İkinizi birbirinize bağlayıp Erk kalesinden attıracağım!

Hasan Soltan: Şahzade Hanım, hırsız herkesi kendisi gibi hırsız bilir. Siz kendinize ait sıfatı bize yakıştırmayın.

Şahzade Hanım: Nasıl, nasıl?

Hasan Soltan: Şahzade Hanım, siz de Azerbaycan valisi Mübarek Seltene de İngilizlerin casususunuz! Yalnız Azerbaycan'ı değil, bütün İran halkını satıyorsunuz! Şahzade Mahruh siz kendi güzelliğinizi ve İran'ın tabii servetlerini harici diplomatlar arasında satışa koyarak «kim daha fazla veriyor?» diyorsunuz. Siz Azerbaycan'ın, İran'ın namuslu adamlarını canilerin eli ile öldürüyorsunuz! Siz İran'ın aciz hükümetini parmağında oynatan şeytanın tekisiniz!

Şahzade Hanım: *(Hasan Soltan'a tokatla vurarak, zili öfkeyle çalar)* Hizmetçiler, neredesiniz? Çabuk buraya gelin!

Hasan Soltan: Eğer, sizi sağ bırakırsam, yalnız Seher'le kendime değil bütün İran halkına ihanet etmiş olurum.

Tabancasını çıkararak Şahzade Hanım'ı vurur. Şahzade Hanım yere düşer. Kısa ara. Şahzade Hanım başını kaldırarak garip bir ifade ile delikanlıya bakar.

Şahzade Hanım: Ölüm ne acayip bir hal imiş. Sanki Şeyhe öteki dünyadan bakıyorum. Onun acılar çekmiş nurlu simasından başka bir şey görmüyorum. Hiçbir şey hissetmi-

yorum. (*Hasan Soltan'a*) Delikanlı, beni duyuyor musun, Şeyhe söyle! Ben onun hasretiyle ölüyorum...

Işık söner.

Yirmi Beşinci Sahne

İsyancıların karargâhı. Şeyh Hıyabani, Mirza Tağı, Sarı Merdan.

Şeyh Hıyabani: Bu lanetlenmiş şah idaresinde her alçaklık son noktaya vardı. Tahran matbuatı bize iftiralar yağıdırıyor. Güya, Hacı Ferhat'ı isyancılar öldürmüşler! Müçtehit Abdurrahim Ağa yeniden bize ültimatom göndermiş. Bütün idareyi ruhanilerin, mollaların eline vermemizi istiyor. (*Sinirli*) Bugün onlara bir daha diyoruz ki, bu olmayacaktır ağalar! Azerbaycan halkına bağımsızlık lazımdır.

Hasan Soltan heyecanlı halde içeriye girer.

Herkes hayretle ona bakar.

Hasan Soltan: Cenap Şeyh! Ben valinin malikânesinden kaçtım ve size iltica ediyorum. Cenap Şeyh, ordu kumandanınız Binbaşı Mirza Hüseyin haindir!

Şeyh Hıyabani: Sen ne diyorsun delikanlı? Ne cesaretle Binbaşı Mirza Hüseyin gibi muhterem Azerbaycanlı bir demokrat hakkında böyle konuşabiliyorsun!

Hasan Soltan: Tekrar ediyorum, Binbaşı Mirza Hüseyin haindir. Mübarek Seltene, kız kardeşi ve İngilizlerin temsilcisi Edmund, Binbaşı Mirza Hüseyin'le gizlice görüştüler. Ben bu görüşmenin içeriğini bilmiyordum. Fakat Binbaşı Mirza Hüseyin'in ordunuzu şehirden çıkardığını duyunca meseleyi anladım! Cenap Şeyh, bu haberi size bir casus gibi değil yanlışını derin bir pişmanlıkla anlayan şah idaresinden nefret eden bir namuslu zabıt olarak veriyorum.

Silah sesleri gittikçe güçlenmektedir.

Hasan Soltan: Duyuyor musunuz, Cenap Şeyh? Bu kurşunları şahın yerli askerleri atmaktadır.

Ayaz heyecanlı halde içeriye girer.

Ayaz: Kendi bölüğümü karargâhınızın etrafına yerleştirdim, Cenap Şeyh!

Şeyh Hıyabani: Niçin? Buradaki muhafızlar yeterli değil mi?

Ayaz: Hayır efendim, Binbaşı Mirza Hüseyin benim bölüğümünden başka bütün askerleri şehirden çıkardı. Sizin karargâhınızın muhafız birliği de şehirdeki şah askerlerinin üstesinden gelemmez. Sizi müdafaa etmek lazımdır, Cenap Şeyh! (*Süratle gider*)

Mirza Tağı: (*Heyecanla*) İhanet!

Sarı Merdan: Cenap Şeyh! Size demedim mi, orduyu şehirden çıkarmamalıyız diye?

Şeyh Hıyabani: Üstümüze yürüyen Emir Erşad'ın yolunu kesmek için Binbaşı Mirza Hüseyin'e sadece üç yüz adam götürmesini emretmişim!

Sarı Merdan: O hain ise bundan istifade ederek bütün orduyu şehirden çıkarmış.

Ayaz: (*Yürüyerek gelir*) Alman sefarethanesine saklanmış karşıdevrimciler sefarethaneyi muhasarada tutan adamlarımızı ateşe başlamışlar. Şahın askerleri de ateş açmışlar. Şahın askerleri de ateş açmışlar.

Şeyh Hıyabani: Aziz vatandaşlarım! Ben son nefesime kadar vuruşacağım! Eğer milletimden olan satılmışların ihane-tine teslim olursam, kabirde kemiklerim de ateş olup yanar.

Sarı Merdan: Hepimiz savaşıyoruz!

Hasan Soltan: Vuruşacağız!

Mirza Tağı: Ne yaparsın ki, bu mukaddes bağımsızlık savaşımızda Kuzey Azerbaycan'daki kardeşlerimiz bizden ayrı düştüler!

Sarı Merdan: Ah! Bu ayrılık olmasaydı!

Meşedi Tehmez: (Silahlı olarak gelir) Şeyh! Sizin için at getirdim! Acele edin! Şehirdeki askerler her tarafı yakıp yıkarak buraya geliyorlar...

Şeyh Hıyabani: Arkadaşlarımı bırakıp hiçbir yere kaçamam, Meşedi Tehmez!

Mirza Tağı: Silah başına!

Sahne bir anda kararır. Karanlıkta silah sesleri ve adamların bağırışları duyulur. Sahne aydınlandığı zaman Şeyh ve arkadaşlarının sahne arkasında karşıdevrimcilerle vuruştukları duyulmaktadır.

Meşedi Tehmez: (Bağırır) Hainler! Vatanlarını şah memurlarına satan alçaklar! Bana Meşedi Tehmez derler! Bir canıma karşılık yüz cana kıymayınca tüfeğim susmayacak! (Ateş eder) İşte böyle!

Hasan Soltan: (Elinde tabanca bağırır) Askerler, bizi aldattılar! Şah hükümeti bağımsızlığın, demokrasinin düşmanıdır! Doğrunun tarafına geçin! Askerler! Bunu size valinin yaveri Yüzbaşı Hasan Soltan diyor! Vali canidir, askerler! Dinleyin beni!

Işık söner.

Yirmi Altıncı Sahne

Mübarek Seltene'nin malikânesi. Sahne arkasında silah sesleri ve bağırışlar duyulur. Mübarek Seltene heyecanla içeri girer. Bir kaç defa tabancasını ateşledikten sonra zabite yaklaşır.

Mübarek Seltene: Askerlere haber ver, Şeyh Hıyabani'yi canlı istiyorum. Yakalayıp yanıma getirsinler! Sonra onu darağacında halkın gözü önünde sallandırıp cesedini sokaklarda sürüttüreceğim. Taraftarları görüp ibret alsınlar!

Gülruh: (Yürüyerek valinin yanına gelir) Alçak vali! Babam Hacı Ferhat'ı hiç bir günahı olmadığı halde öldürtmüşsünüz!

Ben babamın tek evladım! Eğer sizden intikamını almazsam kötü bir evlat olurum. Onun için sizi bir canı gibi öldüreceğim! (Tabancasını çıkarır ve onu vurur. Sonra pencereyi açarak halka) Vatandaşlar, göğsümü kurşunlarınızın önüne açarak yemin ederim ki Şeyh Hıyabani'nin sizin özgürlüğünüzden ve saadettenizden başka bir isteği yoktu. Kocam olan bu şahzade vali ise dünyanın en alçak, en ikiyüzlü adamıdır. O sizi de, beni de, Azerbaycanlıları da, Farsları da aldattı! Ne yazık ki bunu çok geç anladım!

Işık söner.

Yirmi Yedinci Sahne

İsyancıların karargâhı.

Sahne silah sesleri devam etmektedir. Dövüş esnasında Şeyh Hıyabani vurulur.

Mirza Tağı: (Yürür ve Şeyh'i tutar) Namertler, Şeyhi vurdular!

Şeyh, Mirza Tağı'nın yardımıyla ayağa kalkar.

Seher: Katiller, siz dünyanın en büyük cinayetini işlediniz! Namertler, beni de vurun.

Hasan Soltan, Seher'i tutar.

Ayaz: Nice canlar pahasına kurduğumuz bağımsız yurdumuz mahvoluyor!

Şeyh Hıyabani: (Tüfeğini Ayaz'a vererek) Al... Settarhan'ın tüfeği artık sizin elinizdedir. Bağımsızlık ülküsü yok olmayacaktır. Azerbaycanlı kardeşlerim! Biz, kısa bir zamanda da olsa hakiki bağımsızlığın ne demek olduğunu gördük. Gelecek nesiller bizim yolumuzda yürüyeceklerdir. Unutmasınlar ki, eğer Kuzeydeki Azerbaycanlı kardeşlerimiz bizden ayrı düşmüş olmasaydılar, Settarhan da, biz de mağlup olmayacaktık! (Düşer)

Herkes Settarhan'ın tüfeğini öpüp birbirine verir. Tüfek Sarı Merdan'a geldiği zaman o ileriye çıkar. Coşkulu ve hüznünlü müzik duyulur. Mavi duman içinde Şeyh Hıyabani görülür.

Sarı Merdan: Şeyh Hıyabani ölmemiştir! Şeyh Hıyabani sağdır! Şeyh Hıyabani bizi savaşımaya çağırıyor, haydi yiğitler! İleri!

Perde

1986

Sevgililerin Cehennemde Kavuşması

O Y U N C U L A R

Ayaz Turan
Selim Babayev
Medine
Humar
Mayis Kazımov
Cabbar
Mircafer Bağırov
Afşar Hüseyn
Hacıkulu
Mehammed Cuvarlı
Ethem Necefov
Anaşkin
Birinci polis
İkinci polis
Genç kız
Tiyatro çalışanı

BİRİNCİ PERDE

Birinci Sahne

Sahne arkasında coşkulu alkış sesleri duyulmaktadır. Sahne aydınlandığında Şeyh Sanan rolünü ifa eden Ayaz Turan birkaç dostuyla beraber sahneye çıkar. Dostları onu tebrik ederler. Aynı zamanda, sahne arkasından alkış sesleri devam eder. Kenardan hayran hayran ona bakan Humar'ın yüzü aydınlanmaktadır.

Sahne arkasından sesler: Ayaz, Şeyh Sanan'ı arşı âlâya çıkardın!

Sahne arkasından sesler: Yaşasın Ayaz Turan!

Sahne arkasından sesler: Yaşasın büyük sanatkârimız!

Ayaz: Sağ olun, dostlar! Herkese çok teşekkür ederim.

Sahne bir anda kararır. Aydınladığı zaman Ayaz tiyatrodaki giyinme odasında görülmektedir. Kapı usulca vurulur. Humar içeriye girer ve kendini Ayaz'ın kollarına bırakır.

Humar: Kahramanım! Şeyhim! Şeyh Sanan'ın sevgilisi Humar, seninle arşı âlâya, göklerin sonsuz ebediyetine uçmak istiyor. Allah'ım! Sahnede ne kadar heybetli görünüyordun... Sanki gözlerinden insanın kalbinde fırtınalar meydana getiren sihirli bir nur saçılıyordu...

Ayaz: Canım sevgilim... Benim Leyla'm... Bir bilsen salonda oturup beni seyretmen benim için ne kadar ulvi bir moral oluyordu... Benim ruhum! Leyla'm! (Onu öper)

Humar: Bana Leyla deme, Ayaz! Korkuyorum...

Ayaz: (Hayretle) Neden?

Humar: Bilmiyorum... Yüce Allah'ım, bizim sevgimizi o büyük âşıkların, Leyla ve Mecnun'un aşkı gibi arzusuna ereme-

yenlerden eylemesin! Yüce Allah, sevgimizi mutlu sona ulaştırsın!

Ayaz: Âmin!

Humar: Şeyh Sanan rolünde seni seyrederken o sözleri sahnedeki Humar'a değil de, bana söylüyorsun gibi hissettim.

Ayaz: Ben de zaten sahnedeki Humar'ı sen olarak gördüm.

Humar: Şeyhim, bana öyle geliyor ki, artık benim büyün hayallerim seninle. Sen, Humar'la uçuruma atılırken ben de bağlamak istedim, dur! Şeyh, diye...

Ayaz: Ama bana öyle geliyordu ki, biz seninle el ele tutuşup, ebediyete doğru beraberce uçuyorduk.

Humar: Düşünümüzü biran önce yapalım, Ayaz! Sevgimizin büyüklüğü beni korkutuyor. Büyük aşklar hiçbir zaman arzularına yetişemez, diyorlar. Nasıl ki, Leyla ile Mecnun, Romeo ile Juliet, Aslı ile Kerem bu dünyada birbirlerine kavuşmadan gittiler. Bu hüznü aşk hikâyeleri boş yere yazılmamıştır. Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki bütün ülke dehşetli bir korku ve endişe içindedir. Deniz kenarındaki idarenin³² baykuş gibi uluyan arabaları her gece onlarca günahsız insanı tutuklayarak cehenneme gönderiyor. Dün gece bizim komşumuz olan komiseri de karısıyla birlikte alıp götürdüler.

Ayaz: Onların küçük bir çocukları vardı. Peki, ona ne oldu?

Humar: Ayaz... Çok korkunç idi... İki yaşında oğlan çocuğunu bağırta bağırta anasının kucağından koparıp komşusuna verdiler. Anne, ne olur izin verin, yanımda götürüyüm diye yalvardı... Cellâtlar anayı da sürüye sürüye kocasıyla beraber götürdüler... Çocuk ağlaya ağlaya ortada kaldı... Bu zulmün sebebi nedir? Halk düşmanı ne demektir?

Ayaz: Dayın KGB Şefi! Hiç, ona sormadın mı?

Humar: Ne diyorsun? Ona öyle bir şey sormak imkânsız. Evde

³² **Deniz Kenarındaki İdare:** KGB binası Hazar denizi kıyısında bulunduğundan dolayı konuşmalarda bu ifade kullanılıyordu. (Aktaranın Notu)

öyle davranıyor ki sanki orada çalışmıyor. Her zaman su-
suyor.

Ayaz: Hiçbir şeyden korkma, Humar! Biz yanlış bir şey yap-
madık. Kaderimiz öyle takdir olunmuş ki gözümüzü açtı-
ğımızda kendimizi ana babasız bulduk. Ben kimsesizler
evinde, sen dayınlarda büyüdün.

Humar: Sonra ikimiz de birbirimizle bir can, bir yürek olduk.
Sabah uyanıp gözümü açtığımda ilk sevincim senin bu
dünyada olmandı! Senin beni gördüğün zaman muhab-
betle gülümseyen gözlerin vardı... Seni ilk defa Hamlet ro-
lünde gördüğümde, duruşuna, konuşmana, sesinin ahen-
gine, hareketlerindeki tabii kahramanlığa, gözlerindeki
mağrur alicenap ifadeye vurulmuştum. Kendi kendime
dedim ki, Allah'ım, eğer, bu delikanlı beni, benim onu
sevdiğimin yarısı kadar sevseydi, anne baba sevgisinden
mahrum yetişen kimsesiz birisi olan ben kendimi dünya-
nın en mutlu insanı sayarım...

Ayaz: (*Şakayla*) Sonra gördün ki, bu genç artist seni dünyalar
kadar seviyor... Sahnedeki başarımın sırrı, senin sevgin-
dir! (*Kapı çalınır. İçeri tiyatro çalışanlarından birisi girer*)

Tiyatro çalışanı: Ayaz, bu güller üniversite hocalarından geldi.

Humar: (*Güllerin içindeki kâğıt parçasını açıp sesli olarak okumaya
başlar*) «Halkımızın büyük sanatkârı Ayaz Turan'a sevgi-
lerle! Biz seninle iftihar ediyoruz.» Ayaz, sana nazar deye-
cek diye korkuyorum. Her yeni rolünde seyirciler tarafın-
dan nasıl alkışlandığını gördüğümde sokağımızın sonun-
da oturan sakat kadına bir manat sadaka veriyorum.
(*Fısıltıyla*) Biliyor musun, Ayaz, sana âşık olduktan sonra
bana garip bir ilham geldi. Bizim muhabbetimizi seyren-
den, her şeye gücü yeten bir kuvvetin varlığını, yüce
Allah'ın olduğunu hissetmeye başladım. Gece yatağıma
yattığım zaman, ona yalvararak diyorum: «Ey Allah'ım!
Ey bizim yardımcımız, Ayaz'ı kanadının altına al! Onu
belalardan koru! O, bu acımasız dünyanın en günahsız,

en temiz insanıdır. Ancak o zaman kalbim tatmin olup
teselli buluyor ve sakinleşiyor...»

Ayaz: Humar, üzülme! Senin asil kalbin hiç şeyden, hiçbir za-
man rahatsız olmasın!

Genç Kız: (*Elinde bir tane gülle içeriye girer*) Değerli sanatkârı-
mız, yeni başarınızdan dolayı sizi tebrik ediyorum. Dile-
rim büyük Yaradan sizi bizim sahnemize çok görmesin!

Ayaz: Sağ olun...

Genç Kız: Rica ediyorum, buraya bir imzanızı atar mısınız?

Ayaz: (*İmza atar*) Buyurun.

Genç Kız: Çok teşekkür ederim.

Humar: Düşünüyorum da, Bu halk seni bu kadar çok seviyor,
başarılarını alkışlıyor... Gencecik seyirciler, gece tiyatrodan
çıktığında evine kadar seni yalnız bırakmıyorlar. Halkın
bu sevgisi seni her türlü beladan koruyacaktır. Öyle değil
mi?

Ayaz: (*Derinden nefes alarak, kederle*) İnşallah öyle olur.

Humar: (*Telaşla*) O halde niye durgunlaştın?

Ayaz: (*Gülümseyerek*) Sana öyle gelmiştir, Humar! Endişelen-
me! (*Onu öper*) Biz aydan arı, sudan duru günahsız insan-
larız!

Humar: (*Birden şenlenerek*) Doğru söylüyorsun... Biz kötü bir
şey yapmadık ki, korkalım? Biraz önce ne güzel dedin: «Biz
bir günah işlemedik! Yanlış bir iş peşinden gitmedik!»

*Kapı yavaşça vurulur. Artist Cabbar, Şeyh Mervan kıyafetinde
içeri girer.*

Elinde küçük bir çanta vardır.

Cabbar: Ayaz, kardeşim, biraz yakına gel, seni öpeyim. Humar,
güzel kızım, Ayaz'ın bu geceki başarısı için seni de tebrik
ediyorum. Ben biliyorum ki, bu parlak başarının sırrı
Ayaz'ın sana olan ulvi muhabbetidir.

Ayaz: Ben de seni tebrik ediyorum. Sen de Şeyh Mervan'ı çok güzel oynadın.

Cabbar: Ama bu rolü çalışırken sözleri ezberleyinceye kadar, gidip öbür dünyayı görüp geldim.

Humar: Niye öyle diyorsun, Cabbar emmi?

Cabbar: Biliyor musun, Humar, kafiye ile aruz vezniyle yazılan şiirleri ezberleyinceye kadar canım boğazıma geliyor.

Ayaz: (*Kahkahayla gülerek*) Derler ki, geçmişte Petersburg'da Aleksandrinski tiyatrosunun meşhur artisti Davidov da senin gibi söz ezberlemekte çok zorlanırmış. Ondan, oyunculukta en zor şey nedir diye sorduklarında; söz ezberlemek, dermiş. (*Gülerler*)

Cabbar: Humar, yanınıza hoş olmayan bir misafirle geldiğim için özür dilerim...

Ayaz: Hangi misafir?

Humar: Nerede o misafir?

Cabbar: Bak, burada! (*Çantayı aralayıp içindeki votka şişesini gösterir. Hep beraber gülerler*) Doğrusu, benim de çok hoşuma gitmiyor ama...

Ayaz: (*Şakayla*) Oho...

Cabbar: Bu da bize gülüp diyor ki: «Hoşunuza gitmiyorum. Her zaman benim aleyhime konuşuyorsunuz ama eğlenmeleriniz de bensiz geçmiyor...»

Ayaz: (*Şakayla*) Diyor ki, ben olmadığım zaman Cabbar'ın keyfi yerine gelmez.

Cabbar: Ne yazık ki, doğru... Humar bacı, ben kardeşimin bu geceki başarısını tebrik etmeden yapamam! (*Ayaz'a*) Kardeşim, bilirim, sen votkadan hoşlanmazsın... Ancak, doğrusu, konyak almaya da param yetmedi. (*Kadehi doldurup Ayaz'a verir. Masanın üstündeki çay bardağını da kendisi için doldurur*) Ayaz, kardeşim! Sen Hamlet'i, sonra Jül Sezar'ı da büyük muvaffakiyetle oynamıştın! Ancak senin bu geceki başarın onlara göre benim için daha değerlidir. Çün-

kü sen kendilerini yazar sayan emir kullarının, «burjuva yazarı, pantürkist» diyerek çeşitli menfur damgalar vurduğu Cavit'in o nurlu kahramanını göklere yücelttin! Sağ ol, kardeşim! Allah senin büyük kabiliyetinin koruyucusu olsun!

Humar: Âmin! Sizin sanatınıza söz denemez, Cabbar emmi. O gece «Müfettiş» piyesinde Osip'i öyle tabii oynadınız ki, sanki Osip'in kendisiydiniz.

Cabbar: Ben de kötü artist sayılmam. Sahneye âşığım. Ama doğruya doğru, Ben Ayaz değilim!

Ayaz: Her yetenekli aktörün kendine göre şerefli bir yeri vardır.

Cabbar: Humar, izin verirsen, bir tane de ben içeyim.

Humar: İçiniz!

Cabbar: (*Bardağı doldurur*) Sizin kuracağınız mukaddes ailenin mutluluğunun şerefine! Allah sizi birbirinizden ayırmasın! Düğününüzü biran önce yapın. Gönlümüz şenlik istiyor, çalıp oynamak istiyor.

Işık söner.

İkinci Sahne

Selim Babayev'in evi. Selim ve Medine. Selim asabi halde odanın içinde ileri geri gidip gelmektedir.

Selim: (*Birden durarak*) Bugün bana haber verdiler ki, kız kardeşimin kızı Humar o artist Ayaz'la görüşüyor. Her oyundan sonra ona gül desteleri takdim ediyor. Sence, bu ne demektir?

Medine: Ayaz çok yetenekli bir aktördür. Onu herkes seviyor. Eğer, Humar onu seviyorsa, ona gül buketleri veriyorsa, bunda ne kötülük var ki?

Selim: (*Asabi*) Diyorlar ki, güya, onlar birbirilerine âşık olmuş... Güya, birbirilerini sevip evlenmek istiyorlarmış...

Medine: Ayaz ahlaklı, kabiliyetli bir sanatkâr! Her genç kız memnuniyetle onunla evlenmek ister.

Selim: Zaten siz kadınların aklı gözünüzdendir. Hangi erkek gözünüze bir az cazibedar görünse, tamamdır. Yoksa sen de mi ona âşık oldun?

Medine: (Samimi) Hayır, Selim, sen benim ruhumu, kalbimi öyle kuruttun ki, ben aşk, sevgi gibi duygulara çok uzak kaldım.

Selim: Ben sana ne yaptım ki? Sen bana karşı soğuk duruyorsun...

Medine: Olabilir...

Selim: Demek, itiraf ediyorsun öyle mi?

Medine: İnsanların sana korku ile bakmaları, senin gözüne görünmek istememeleri, hatta senin karın olan benimle de çekine çekine konuşmaları, benden uzak durmaya çalışmaları bana kötü tesir ediyor. Senden niye gizleyeyim, sanki insanlar benden soruyorlar: «Sen bu korkunç adamla nasıl bir yastığa baş koyuyorsun? Onunla yakınlıktan ne zevk alıyorsun?» Öyle ki, seninle yakın olmam beni hayattan, insanlardan uzaklaştırdı.

Selim: Seni anlıyorum... Ama sen unutuyorsun ki, ben başka türlü olamam. Ben büyük bir tarihi vazifeyi yerine getiren bir devletin vuran kolu, kesen kılıcıyım.

Medine: Onun için de, kılıç gibi hissiz ve duygusuz...

Selim: Olabilir... Büyük ideolojiler büyük kurbanlar ister... Beşeriyetin yegâne kurtuluş yolu olan komünizm sulhla kurulamaz. Komünizm bir sınıf ve bir kategorideki insanların yok edilmesini talep eder. Stalin cemiyeti tazelemek, yeni bir dünya yaratmak istiyor. (Saatine bakarak) Ben işe gitmeliyim. (Yarı şaka, yarı ciddi) Senin karşı devrimci mülahazalarınla meşgul olmağa vaktim yok.

Medine: Sizin çalışma metodunuz her türlü düşüncenin düşmanıdır. Siz müzakere etmiyorsunuz, kesiyorsunuz!

Selim: (Gülümseyerek) Doğru söze ne denir! Onun için de, Humar'a söyle, o artistten uzak dursun, onun adını ağzına almasını yasaklıyorum.

Medine: Ben ona böyle bir şeyi nasıl söyleyebilirim. O, Ayaz'ı seviyor... Çok seviyor. (Heyecanla) İnsafın olsun, o senin kardeşinin kızıdır. Zavallı bacın Şirinbeyim Hanım vefat ederken onu bize, seninle bana emanet etti. Ben on beş yıl onunla beraber okudum. Şimdi onun hatırasına ihanet edemem.

Selim: Biz rahmetlik bacıma ihanet etmiyoruz. Onun yegâne kızını büyütüp okuttuk. Şimdi kardeşimin ruhu, bu kızın ahmak bir hareketinden dolayı benim mahvolmama hiç de razı olmaz.

Medine: Anlamıyorum, genç, günahsız bir kızın, temiz ve ahlaklı bir delikanlıyı, hem de halkın başına and içtiği bir sanatkârı sevmesi seni niçin mahvediyor?

Selim: (Gazapla) Çünkü bundan bir yıl önce ben Ayaz'ın öz halasının oğlunu kurşuna dizdirdim! Anladın mı?

Medine: Niçin?

Selim: Çünkü Bağirov'a suikast planlamakla suçlanıyordu. Bağirov'a suikast demek Stalin'e suikast demektir. Bütün Sovyet hükümetine suikast demektir! Anladın mı? Şimdi siz böyle bir halk düşmanı ile akraba olmamızı mı istiyorsunuz? (Bağırarak) Biz halk düşmanlarının kökünü kesmek istiyoruz!

Medine: Bağırma! Sen de biliyorsun ki, ben korkak değilim! Senden ise hiç korkmuyorum! Sen öz kardeşinin oğlu Kahraman'ı, o güzel, genç âlimi tutuklayıp kurşuna dizdirdin. Kahraman'ın annesi, bu odada ayaklarına kapanıp, gözyaşlarına boğularak sana yalvardı...

Selim: Ben başka türlü hareket edemezdim. KGB, Bağirov'a haber vermişti ki, Kahraman üniversitede ders vermek için Türkiye'ye davet olunduğu zaman, oradaki müsavat-

çılarla³³ muhalefetle sıkı ilişkiler içinde olmuş ve onlardan talimat almış! Bağirov bana dedi ki, biliyorum, o senin yeğenin ama kurşuna dizilmesi lazım!

Medine: Hiç olmazsa, Kahraman hakkında verilen haberlerin doğru olup olmadığını araştırabilirdin...

Selim: Bağirov dedikten sonra benim bir daha yoklamama ihtiyaç yok idi! Ben Bağirov'un emrini yeniden kontrol edemedim. Öz oğlum olsaydı, yine de kurşunlatırdım! *(Saatine bakarak)* Git, Humar'ı buraya gönder. *(Medine ağır adımlarla odadan çıkar. Selim etrafı endişeyle gözden geçirir. Sanki birilerinin onu işiteceğinden korkar)* Ben «halk düşmanı» damgası basılan adamları tutuklayıp kurşuna dizdiriyorum, Sibirya'nın uzak, buzlu çöllerine gönderiyorum, lakin hiç kimse bilmiyor ki, korkudan, dehşetten geceleri gözüme uyku girmiyor! Kendimin de bir gün, belki bugün, belki yarın, belki bir yıl sonra tutuklanarak kurşuna dizdirilmeyeceğimden emin değilim... Emin değilim...

Adamların Bağirova suikast hazırladıklarını, Sovyet hükümeti aleyhine ya da Stalin aleyhine olduklarını zorla kabul ettirmek için onlara yaptırdığım işkenceler beni dehşete düşürüyor. Bir gün bu işkencelerin bana da yapılabileceğini düşündüğüm zaman saçlarım diken diken oluyor!

Humar: Selam, dayı!

Selim: *(Mülayim, tebessümle)* Hoş geldin. Bu yeni elbisen sana çok yakışmış.

Humar: Doğru mu? Bunu dün bana Medine Hanım aldı.

Selim: *(Aynı samimi, yarı şaka bir ifade ile)* Yeğenim böyle güzel giyinerek neye hazırlanıyor acaba?

Humar: Arkadaşım Cemile ile dram tiyatrosuna gitmek istiyorduk. Yeni bir oyun var da...

³³ **Müsavat:** 1918–1920 yılları arasında Azerbaycan'da iktidarda olan milliyetçi, demokratik ve Türkçü parti. (A.N.)

Selim: Hangi eseri gösteriyorlar?

Humar: Şekspir'in « Üçüncü Richard » eserinin tiyatrosudur.

Selim: *(Kasten)* Başrolde kim var?

Humar: *(Neşeli bir tebessümle)* Ayaz Turan

Selim: Ben çoktandır tiyatroya gidemedim... Onun için kabiliyetli bir aktör diyorlar.

Humar: *(Aynı neşe ve samimiyetle)* O, çok büyük bir sanatkar, dayı. Moskova'ya turneye gittiklerinde Türkiye sefiri onun canlandırdığı Hamlet karakterine hayran olmuş. Demiş ki, onu ancak dünyanın en büyük aktörleriyle mukayese etmek mümkündür...

Selim: *(Gergin)* Sefir kime söylemiş bunları? Ayaz'ın kendisine mi?

Humar: Hayır, Ayaz'ın tanıdığı bir kadına söylemiş.

Selim: Kimmiş o kadın?

Humar: Bilmiyorum. Ayaz'a sormadım.

Selim: Görünüşe göre sen ona âşık olmuşsun.

Humar: *(Ürperir ve afallar)* Ah, dayı... Birden, öyle ani sordunuz ki...

Selim: Yeğenim, seninle açık konuşmak istiyorum! Bilirsin ki, bizim teşkilat yerin altını da bilir, üstünü de. Bana malumat verdiler ki, siz birbirinizi seviyorsunuz... Hatta evlenmek de istiyormuşsunuz... Doğru mu? *(Sessizlik)* Niye konuşmuyorsun? *(Biraz daha sert)* Doğru mu?

Humar: *(Birden cesaretle)* Evet, doğru!

Selim: Peki, sen, onun akrabalarının halk düşmanı olarak tutuklandığını bilmiyor musun? Halasının oğlu «halk düşmanı» olduğu için kurşuna dizilmedi mi?

Humar: Hayır... Bilmiyorum... Bir de...

Selim: Bir de, ne?

Humar: Akrabalarının bir suçu varsa, o ne yapsın ki? Bir bilseniz, o ne kadar asil, ne kadar iyi bir insandır... Tertemiz bir kalbi var...

Selim: Yeğenim! Asalet... Temizlik, bunlar izafi kavramlardır. Bu kadar duygusallık senin onunla mutlu olabileceğini garanti etmiyor... Sana söyledim, onun yakınları «halk düşmanı» olarak damgalanmış insanlardır. «Halk düşmanı» ise, Stalin'e, Bağirova, sosyalizm ideolojisine düşman olmak demektir. Hem o artistin geleceği nasıl olacak, orası henüz belli değil. Özellikle şimdiki zamanda hayata açık gözle bakmak gerekiyor. Girdaba kapıldıktan sonra çıkması çok zor olur.

Humar: Sözlerin beni korkutuyor, dayı! Yemin ederim ki, o dünyanın en günahsız insanıdır!

Selim: Hazreti İsa da dünyanın en mukaddes adamı idi. Ama onu bir suçlu gibi darağacına çektiler. Çünkü Judaya böyle lazım idi. O Ayaz Turan da, senin sevimli şairin Hüseyin Cavit de hapsedilmişlerdir.

Humar: (Endişe içinde) Dayı!

Selim: Ayaz'la görüşmeni, hatta onun oynadığı tiyatrolara gitmeni de bugünden itibaren yasaklıyorum.

Humar: (Heyecan ve korku içinde yaklaşarak, ayaklarının dibine eğilmek ister. Lakin Selim onu usulca yanından uzaklaştırır) Dayı! Dayıcan!

Selim: (Soğukkanlı) Konuşmamız burada sona erdi!

Humar ayağa kalkarak ölgün adımlarla odadan çıkar. Selim düşünceye dalar.

Işık söner. Yandığında Selim telefonla konuşur.

Mayis'in sesi: Dinliyorum, yoldaş komiser.

Selim: Artist Ayaz Turan'ı ciddi nezaret altına alın.

Mayis'in sesi: Anladım, yoldaş komiser.

Selim: Bugün aldığım bir malumata göre, Moskova'da turnede olduklarında Türkiye Büyükelçisi onu çok methetmiş. Büyük ihtimalle bu artistin pantürkist düşünceleri sebebiyledir. Çabuk bitirin onun işini!

Mayis'in sesi: Baş üstüne, yoldaş komiser!

Işık söner.

Üçüncü Sahne

Mircafer Bağirov'un odası. Gecedir.

Mircafer Bağirov: (Telefonla konuşur) Merak etme, emin ol, Lavrenti! Biz hiç bir halk düşmanına aman vermeyeceğiz. Daha dün Karabağ'ın Araz kenarı göçebelerinden koyunları, hayvanları ellerinden alınan, sonradan kolhoza sokulan üç yüz gulag'ın³⁴ hapsedip Şpartı yaylasında kurşuna dizdik. Bize karşı çıksaydılar, her birisi bir bölük adamımızın canına okurdu... Bu konuda Stalin yoldaşa bilgi vermiştim... Stalin yoldaş kendisi de merak ediyordu... Emin olabilirsin Lavrenti. Sen de, Stalin yoldaş da iyi bilirsiniz ki, ben 20'li yıllardan şimdiye kadar Azerbaycan'da karşıdevrimcilerle, müsavatçılarla, pantürkistlerle her zaman amansız mücadele ettim. Tamamıyla doğrudur. Halk düşmanlarıyla mücadele ederken, aydınları da bir an nazardan kaçıramayız. Aydın bir «halk düşmanı» bin cahil gulag'tan daha tehlikelidir. (Selim Babayev gelir, selam verir.) Beriya aramıştı... Diyor ki, Azerbaycan, halk düşmanlarıyla mücadelede zayıf kalıyor... Buna ne dersin?

Selim: (Kendisine söylenmek isteneni anlar) Bu, bizim için büyük ittiham olur, yoldaş Bağirov. Kafkas'ta en çok halk düşmanını kurşuna dizen, en çok gulag ailesini sürgün eden bizim cumhuriyettir...

Mircafer Bağirov: (Onun sözünü keser) Ben de bunu Lavrenti Pavloviç'e söyledim... İlave olarak da dedim ki, biz hiç bir halk düşmanına aman vermeyeceğiz. (Asabi halde) Beriya haklıdır. Biz halk düşmanlarıyla mücadele ederken ay-

³⁴ **Gulag:** Toprak sahibi, çiftçi, köylü; Köy ağası.(A.N.)

dınları da unutmamalıyız. Bir ziyalı «halk düşmanı» yüz avam gulagdan daha tehlikelidir... Hüseyin Cavit... Ahmed Cevat... Mikail Müşfik, Profesör Bekir Çobanzade gibi halk arasında nüfuzu olan pantürkistlerin her biri Sovyet Azerbaycan'ı için büyük bir tehlikedir! (*Gezinerek*) Ben Üzeyir Bey hakkında da benzer şeyler düşünüyorum. Ancak henüz onu bu listeye dâhil etmek istemiyorum. (*Birden asabi halde*) Söyle... O artist... Ayaz Turan ne zamana kadar göklerde uçacak? Proleter yazar Şefi Sadıkov'un piyesinde halk düşmanı rolünü oynamayı kabul etmemiş. Ama Cavit'in eserlerinde tufan koparıyor. Gâh İblis oluyor, gah Arabistan'dan gelen Şeyh Sanan! (*Öfkeyle*) Ne zaman onun icabına bakacaksın?

Selim: Ciddi nezaret altındadır.

Mircafer Bağırov: Yoksa sen de, Ayaz Turan tutuklansa, Azerbaycan tiyatrosu mahvolur mu diyorsun?

Selim: Onun hakkında delil topluyoruz. Ciddi nezaret altında tutuyoruz.

Mircafer Bağırov: Ne delili? Her hareketi Pantürkistliği hatırlatıyor. Ayrıca, Şefi Sadıkov gibi yeni proleter yazarlara da nefreti herkesin gözü önündedir.

Selim: Yoldaş Bağırov! Şefi Sadıkov kötü bir yazardır. Piyesi de çok sunidir. Halk düşmanının karakteri de edebi yönden oldukça zayıftır.

Mircafer Bağırov: (*Bir parça yumuşayarak*) Ne olur ki? Her halde, yürüttüğümüz siyasete uygun olarak halk düşmanlarını ifşa etmeye çalışıyor, yoksa Cavit gibi göklere uçuruyor.

Selim: Cavit'le onu bir tutmak günahdır...

Mircafer Bağırov: Şimdi sen ne diyorsun, daha dün meydana çıkan proleter yazarı nasıl birdenbire burjuva yazarlar kadar mükemmel olsun?

Selim: Her halde, biraz da kabiliyet lazım, yoldaş Bağırov.

Mircafer Bağırov: (*Öfkeyle*) Kabiliyet Allah vergisi değil. Yaza yaza iyi yazmayı öğrenir... Niye anlamıyorsun Selim! Ayaz gibilerinin gönlü Osmanlı Türklerinin yanındadır. Manevi gıdalarını onlardan alıyorlar.

Selim: Lakin sadece bu yüzden tutuklayıp kurşuna dizmek zor olacak. Çünkü Lenin Türkiye ile dostluk taraftarıydı. Atatürk'ün harici emperyalistlerle savaşmasına hüsnü rağbet gösteriyordu.

Mircafer Bağırov: (*Öfkeyle*) Lenin hüsnü rağbet besliyordu ama Stalin ise görmek bile istemiyor... Selim! Senin de ahvali ruhiyen bana hiç iyi görünmedi.

Selim: (*Hissedilen bir telaşla*) Yoldaş Bağırov... Ben isterseniz bu gün Ayaz Turan'ı hapse alırım...

Mircafer Bağırov: Dikkat et... Hatırından çıkarma... Biz Stalin'le nefes alırız. Stalin cemiyeti tazelemek ve yeryüzünde yeni bir dünya yaratmak istiyor.

Selim: (*Odadan çıkarken kendi kendine*) Ben «halk düşmanı» damgası basılan adamları tutuklayıp, kurşuna dizdiriyorum. Sibirya'nın uzak, buzlu çöllerine gönderiyorum. Lakin hiç kimse bilmiyor ki, korkudan, dehşetten geceleri gözüme uyku girmiyor. Kendimin de bir gün, belki bu gün, belki yarın, belki de bir yıl sonra tutuklanıp kurşuna dizil-eyeceğimden emin değilim. Adamların Bağırov'a suikast hazırladıklarını, ya Sovyet hükümeti aleyhine, Stalin aleyhine olduklarını zorla kabul ettirmek için onlara yaptırdığım işkenceleri hatırlamak beni dehşete düşürüyor.

Işık söner.

Dördüncü Sahne

Ayaz'ın düğünü. Humar üzerinde beyaz gelinlikle heyecan içinde sahneye gelir. Ayaz da arkasından gelir.

Ayaz: (*Humar'ın ellerinden tutarak*) Ne oldu, Humar? Niye böyle heyecanlısın?

Humar: Bilmiyorum... Bana öyle geliyor ki, dayım sanki havada durmuş, insanların başı üzerinden öfkeyle bakıyor. Ah, Ayaz, korkuyorum... Cesaretim büsbütün yok oldu gitti.

Ayaz: (*Kızı sakinleştirmeye çalışır*) Korkulacak bir şey yok, Humar! Ama evlenmek istediğimizi ona söylemeliydik... Niçin razı olmadın?

Humar: (*Asabi, heyecanla*) Çünkü razı olmayacaktı!

Ayaz: Neden?

Humar: Ayaz! Gel sevgimizin, kalbimizin birbirine kavuştuğu bu mutlu gecemizde o konuda konuşmayalım. Benim sevgilim! Benim Şeyhim! Sen dünyanın en günahsız, en mert insanısın! Benim talih kuşum abes yere senin göğsüne konmadı... Biliyor musun, ne düşünüyorum? Düğünden sonra çıkıp başka cumhuriyetlere gidelim... Mesela, Özbekistan'a, Türkmenistan'a. İkimiz de çalışırız... Orada kendimizi daha serbest, daha özgür hissederiz.

Ayaz: (*Bir an sarsılarak, kederle*) Neden böyle düşündüğünü biliyorum, Humar... Düğünümüze davet ettiğimiz insanların hiçbiri gelmedi. Bu da seni korkutuyor. Ama haksız yere, hiçbir günahımız olmadığı halde, vatanımızı, sahnemizi terk edip gitmeye hakkımız yok! Biz her zaman vatanımıza, halkımıza sadık, namuslu vatandaşlar olduk. Ak-rabalarımın birisinin «halk düşmanı» diye tutuklanması seni korkutuyorsa, bunun için nereye, hangi cumhuriyete gittiğimizin bir farkı olmayacak. Bütün ülke demir surlar içindedir. Göze görünmez cehennem kâbusu tek benim, tek senin değil, bu dehşetli surlar içindeki bütün insanların başı üzerinde dolanıyor. Ona için de, davet ettiklerimizi korkup, düğünümüze gelmediklerinden dolayı kınamıyorum.

Cabbar elinde gül buketiyle içeriye girer.

Cabbar: Aziz dostlarım, benim genç âşıklarım! Birbirinize kavuştuğunuz bu gecede sizlere katılmayı kendime bir borç bildim. Evliliğinizi tebrik ediyorum! Arzu ederim ki, her zaman kalpleriniz mutlulukla dolsun. Birbirinize olan sevginiz hep artarak devam etsin. Allah sizi dünyalar kadar mutlu etsin!

Humar: Sağ olun, Cabbar emmi! Sağ olun, bizim sadık dostumuz!

Ayaz: Cabbar! Düğünümüze gelmeye korkmadın mı? Görüyorsun, davet ettiğim insanların hiç biri gelmedi...

Cabbar: Ah, kardeşim, onların da günahı yok. Korkuyorlar, çocukları, aileleri var... Benim kimim var? Bir ben, bir de karım... Neden korkacağım? Gelin, neşelenelim! Bu devranın inadına! Bu dünyanın inadına!

Dans etmek isterken, Mayis, yanında iki adamla beraber içeriye girer.

Mayis: Düğününüz kutlu olsun, Ayaz Turan!

Humar: Sizi buraya davet eden olmadı ki!

Mayis: Humar Hanım, ne cesaretli bir kızsın. İnsanlar, dayın Selim Babayev'i gördüklerinde korkularından kaçacak yer bulamıyorlar. Ama sen ondan habersiz «halk düşmanı»yla evleniyorsun.

Humar: (*Ondan beklenmeyen cesaret ve öfkeyle*) Dayımın haberi var! Bu adamı sevdiğimi biliyor! Hem de Ayaz halk düşmanı değil ki!

Mayis: Humar, sen rahatsız olma, bakacağız. «Halk düşmanı» değil ise geri gelir ve düğününüz devam eder.

Cabbar: Biraz insafli olun, düğünü yarıda kesmeyin.

Mayis: Cabbar! İyi ki buradasın! Yoksa biz de senin peşinden gelecektik. Sen Ayaz'ın yakın dostusun. Çok da komik bir adamsın! Gidelim, bizim tutsakların sana ihtiyacı var.

Mayis işaret eder.

Onunla beraber gelen adamlar Ayaz'la Cabbar'ın kollarından tutarlar.

Humar: (Kendini ileriye atarak) Bırakmam! Bırakmıyorum!

Ayaz: Sakin ol, Humar! Bu ülkede, az da olsa, adalet varsa, geri döneceğim. Dönemesem de bari sen yaşa. Yaşa! Başımıza getirilen faciaları gelecek nesillere anlatmak için yaşa!

Cabbar: Ah, kardeşim Ayaz. Bizim kemiklerimiz Nargin adasında toprağa karıştıktan sonra gelecek nesiller neyi bilecek? (Humar'a) Karım Zehra'ya söyle, beni bağışlasın, onunla görüşemedim.

Humar Cellâtlar! Cehennemden gelmiş cellâtlar! Bırakın nişanlımı! Bırakın!

Ayaz: Humar! Sen her zaman oynadığım rollerin mertliğine, gururuna hayran olduğunu söyledin. Şimdi senden rica ediyorum, başımıza gelen bu facia senin de gururunu, merdaneliğini alçaltmasın. Sana «elveda» demiyorum. Ben suçlu değilim. Suçsuz bir adamı mahvetmek kolay değildir. Ben geri döneceğim.

Cabbar: (Sarhoş ve ağlamaklı bir halde) Humar, karıma söyle onunla görüşemedim, beni affetsin. Ona söyle, vallahi, ben suçsuz yere gidiyorum.

Mayis: Haydi bakalım, Cabbar! Büyük sanatkârınız sizi mertliye çağırıyor. Gidelim, görelim bakalım önce kendisi nasıl mertlik gösterecek! (Ayaz'la Cabbar'ı götürürler. Humar'da kapıya doğru atılır. Mayis onun yolunu keser) Humar Hanım! Gelinliğinizle kalmanıza üzülmeğiniz! Sen bu halk düşmanı ile evlenmemelisin. Dayının isteği böyledir.

Humar: Halk düşmanı sensin! Dayım Selim Babayev'dir! (Yine kapıya doğru atılır) Beni de götürün! Nişanlımdan ayrılmak istemiyorum!

Mayis: (Onun yolunu keser) Humar Hanım! Ayaz'la gidemezsi-

niz! O cehenneme gidiyor. Sen ise cennete layıksın. Aşk olsun seni yaratana. (Çıkar)

Humar: (Feryatla) Cellâtlar! Cehennemden gelmiş cellâtlar!

Işık söner.

Beşinci Sahne

Mircafer Bağirov'un odası. Mircafer Bağirov telefonu eline alır. Mayis Kazımov da odasında çalan telefona cevap verir.

Mayis: Dinliyorum, yoldaş Bağirov.

Mircafer Bağirov: (Sinirli) Mehemed Cuvarlı'yı Moskova'da tutuklayıp getirdikten sonra ne yaptınız?

Mayis: Tek kişilik hücreye kapattık, yoldaş Bağirov.

Mircafer Bağirov: Getirin.

Mayis: Baş üstüne! (Odasından çıkar)

Mircafer Bağirov: (Sinirli halde odanın içinde ileri geri gider, gelir) Beriya haklı! Halk düşmanlarıyla mücadele ederken, aydınları bir an gözden kaçırmamalıyız. Mehemed Cuvarlı gibi aydınlar «halk düşmanı» yüz cahil gulagdan daha zararlıdır. Halk arasında nüfuzu olan böyle pantürkistlerin her birisi Sovyet Azerbaycan'ı için büyük bir tehlikedir. (Cuvarlı'yı getirirler) Cuvarlı, Moskova'ya canını kurtarmak için mi kaçtın?

Cuvarlı: Ben Moskova'ya kaçmadım. Stalin'i görüp, onunla konuşmak için gitmiştim.

Mircafer Bağirov: Beni ihbar mı edecektin?

Cuvarlı: Bunun için senin liyakatli adamların var, böyle işler benim elimden gelmez.

Mircafer Bağirov: Seni tutup getirmeselerdi, Stalin'le ne konuşacaktın?

Cuvarlı: Ben eminim ki, Azerbaycan'ın aydınlarını, âlimlerini, önde gelen adamlarını, Azerbaycan'da Sovyet hâkimiyeti

kuranları, Lenin'in şahsen tanıdığı inkılâpçıları sizin bir bir tutuklayarak kurşuna dizdirdiğinizden Stalin'in haberi yoktur...

Mircafer Bağırov: (*Kahkahayla güler*) Sen Stalin gibi bir dâhinin ülkedeki işlerden habersiz olduğunu mu zannediyorsun? Sadece bunun için seni kurşuna dizmek lazımdır. Sen de, senin halk düşmanı dostların da anlamıyorsunuz ki, sosyalizmin zaferi için Stalin'e onun fikirleriyle yaşayan yeni bir cemiyet lazımdır.

Cuvarlı: Stalin'in köy ağalarını, toprak sahiplerini bir sınıf olarak ortadan kaldırmak istediğinden hepimiz haberdarız. Biz de ona inanıyoruz. Lakin bu, günahkârı da, günahsız da suçlu suçsuz ayırmadan kırma hakkını kimseye vermiyor! Hem de senin emrinle! Senin elinle!

Mircafer Bağırov: Cuvarlı! Suçlu kimdir, suçsuz kimdir?

Cuvarlı: Sen daha iyi bilirsin, Mircafer. Yirmili yıllardan bu yana geçen 17-18 yılda oldukça uzman bir casusluk tecrübesi geçirmişsin!

Mircafer Bağırov: (*Bağırarak*) Soruma cevap ver! Suçlu kimdir, suçsuz kimdir?

Cuvarlı: Bu soruna sen kendi ellerinle yaptıklarınla cevap veriyorsun. Beriyanın elinde ölüm aletine çevrilmişsin. Hâlbuki isteseydin, halkına, azıcık da olsa, yardım edebilirdin!

Mircafer Bağırov: Ben her zaman halkıma yardım ettim.

Cuvarlı: Yardımın haksız yere hapisler, boş yere dökülen kanlardan ibaret ise...

Mircafer Bağırov: (*Bağırarak*) Hayır, hayır! Stalin Azerbaycan halkını Güney Azerbaycan'dan, Türkiye sınırından uzaklaştırmak için Sibirya'ya, Kazakistan'ın kumlu çöllerine sürgün etmek istese ne olacak? Stalin benim şahsımda Azerbaycan halkının sadakatine inandığı için bunu yapmadı!

Cuvarlı: Bu dediğinden anlaşılıyor ki, sen Azerbaycan halkının en kaliteli insanlarını öldüre öldüre Stalin'in itibarını kazanmışsın. Sen 20'li yıllarda da Neriman Nerimanov'u Lenin'in gözünde lekelemeye çalışanlardan birisin! Çünkü o, Vladimir İliç'in en yakın silah arkadaşlarından biriydi. Doğu toplumlarının rehberi olarak büyük nüfuzu vardı!

Mircafer Bağırov: Nerimanov katı bir milliyetçi idi!

Cuvarlı: Nerimanov halkını seviyordu. Azerbaycan halkının ekonomik seviyesini, medeniyetini yükseltmek istiyordu. Bunun için ona milliyetçi damgası vurulamaz.

Mircafer Bağırov: Sen bana suikast planlayanlardan birisin!

Cuvarlı: Bu da senin bir uydurmandır. Kendini büyütme için güya, Azerbaycan'da suikast hazırlığı yapan teşkilat var diye yalanlar uyduruyorsun.

Mircafer Bağırov: Evet, var! Sen de onun faal üyelerinden birisin. İyisi mi kendi rızanla her şeyi anlat. Yoksa nasılsa sonunda kabul edeceksin.

Cuvarlı: Ben düşündüklerimi söyledim. Ama ne faydası var? Beni tutuklayıp bu cehennem kuyusuna attırdığına göre demek ki, sesimi kimse duyamayacak. Madem, bu katliamdan Stalin'in de haberi var, bütün bu işler onun emriyle oluyor, demek ki, sen onun emrini körü körüne yerine getiren şuursuz bir cellâtsın!

Mircafer Bağırov: (*Bağırarak*) Kesin bunun dilini!

Cuvarlı'ya işkence yaparlar.

Cuvarlı: Alçak! Sen halk düşmanısın! Sen vatan hainisin! Sen...

Mircafer Bağırov: Sus!

Cuvarlı: Nesimi'nin derisini soydular, ama inancından döndüremediler. Şimdi sen beni yalan söylemeye, inancından dönmeye mecbur etmek istiyorsun? Sen bir deste başkesenle oba oba, köy köy gezerek, Azerbaycan halkının

malını mülkünü, manevi servetini mahvettiğin için mi kendini mühim bir şahsiyet olarak görüyorsun? Hayır! Sen çok adi, hem de alçak bir satılmışsın.

Bağırov onu tabancayla vurur.

Mircafer Bağirov: Sus!

Cuvarlı: Beni öldürdün diye sevinme! Halk bizim intikamımızı senden alacak. Hem de çok kötü alacak!

Işık söner.

Altıncı Sahne

Selim Babayev'in evi. Humar gelinlik elbisesiyle içeriye girer. Bitkin, takattan düşmüş adımlarını zorla atmaktadır. Medine diğer odadan gelerek onu görür.

Medine: (Hayretle) Sana ne oldu, Humar? Bu ne hal? Düşününüz olmadı mı? (Humar «hayır» manasında başını sallar) Niye? Ne oldu?

Humar: Ayaz'ı götürdüler.

Medine: Nereye?

Humar: İnsanların gidip de gelmediği cehenneme.

Medine: Düşünden alıp mı götürdüler? (Humar başı ile tasdik eder) Ben size kalabalık lazım değil, düşününüzü gizlice yapın demiştim.

Humar: Gizli yapıyorduk. Sadece Cabbar gelmişti. NKVD³⁵-den gelen cellâtlara ne kadar yalvardım beni de Ayaz'la beraber götürün... Götürmediler. (Halsiz halde gözlerini bir an yumarak susar, sonra fısıltı ile) Aman Allah'ım! Dünyada

³⁵ **NKVD:** (Narodny Komissariyat Vnutrennih Del) İçişleri Halk Komiserliği. Sovyetler Birliği'nin KGB'den önceki polis ve istihbarat teşkilatının isimlerinden biri. (A.N.)

ne insafsız işler var! Benim dayım... Annemin öz kardeşi... Annem anlatırdı, çocukken onlar birbirlerini çok severlermiş. Birbirlerinden ayrılmazmışlar. Peki, nasıl oldu da, dayım... Anamın o sevimli kardeşi bu kadar insafsız oldu? (Halsiz halde gözlerini yumar, Medine Hanım bir bardak su getirir)

Medine: Sakin ol, kendini bırakma.

Humar: Bana zehir verin, Medine Hanım, zehir...

Medine: (amirane) Kendini topla, Humar...

Humar: Vallahi, artık yaşamak istemiyorum. Bu gelinlik elbiseyle ölmek istiyorum.

Medine: Sabırlı ol! Zulüm arşa ulaşana kadar insanın benliğini yitirmemesi gerekir! (Humar bir az durur, lakin bu çok devam etmez) Kendini topla, görelim bakalım ne olur...

Humar: Ah, hiç kimse o cehennemden geri dönmüyor... (Birden hüüngür hüüngür ağlamaya başlar) Ah, zalimler! İnsafsızlar! Bütün düşüncesi sanatında olan o kimsesiz genç size ne kötülük yaptı? Derler ki kadim Romalılarda sanat ilahesi varmış. Ey sanat ilahesi! Sen benim bedbaht nişanlımı o cehennemden halas et! Kırk gün, kırk gece sana dua ederim! Kırk gün, kırk gece!

Medine: İnsan etine aş eren kara kartal, sanat ilahesini çoktan pençesine alıp götürdü... Çoktan.

Humar: (gözlerini kapayarak şarkı okumaya başlar) Her görüştüğümüzde bu şarkıyı bana okurdu. Hayır! Artık bu şarkıyı duymuyor... Bir daha bu şarkıyı dinleyemeyecek... Ah, yerlerin, göklerin Yüce Yaratıcısı onu benim elimden almalarına izin verme. Ben aciz, yetim bir kızım! Ey Allah'ım, bana yardım et! Gelinliğimin nişanlımın kanına boyanmasına izin verme, Allah'ım.

Medine: Sakin ol, gülüm! Dünya sağır oldu! Kimse sesini duymuyor. Yüreğine taş basarak yaşa. Tiranın kendi kurduğu cehennemde yanacağı günü görmek için yaşa!

Humar: Ah, Medine Hanım, bu dünyada iki gözümde de çok sevdiğim nişanımı bir daha göremedikten sonra o intikam neyime lazımdır? (*Gider*)

Medine: (*kendi kendine*) Allah'ım! Ne oldu ki, bu ülke böyle oldu? Bu zulmet dünyasında, içinden çıkması mümkün olmayan bir kalede oturup, insanların kanını durmaksızın içen ejderha, daha doymayacak mı?

Işık söner.

Yedinci Sahne

Yeraltında, hapishanede. Yarı karanlık bodrumda, dört tutsak: meşhur yiğit Afşar Hüseyin, zengin göçebe ağası Hacıkulu, önemli devlet görevlerinde bulunmuş Ethem Necefov, Anaşkin. Adamlar heyecan ve korku içindedirler. Hepsinin kulağı kapıdadır. Kapının kilidi hareket edince, adamların yüzündeki endişe daha da korkunç bir hal alır. Edhem Necefov korkusundan kaçıp karyolanın altına girer. Kapı açılır. Ayaz'la Cabbar'ı içeriye iteleyip kapıyı kapatırlar.

Afşar Hüseyin: (*Karyola tarafına*) Necefov, çık, korkma. Yeni misafirler geldi. (*Ayaz'a*) Bu, eskiden önemli vazifelerde çalışmıştı. Zavallıyı her konuşturmaya götürdüklerinde öyle dövüyorlar ki şimdi ne zaman kapı açılrsa korkusundan kaçıp karyolanın altına giriyor.

Cabbar: Delirdi mi?

Afşar Hüseyin: Hayır, akli yerindedir. (*Edhem Necefov karyolanın altından korka korka çıkar. Ayağa kalkıp Ayaz'a bakar. Ayaz ilerleyip onunla el tutuşmak istiyor. Lakin elini kaldırıp, Ayaz'la görüşmek sanki Edhem Necefov'un aklına gelmiyor gibidir*)

Necefov: (*Fısıltı ile*) Seni de tutukladılar mı?

Ayaz: Görmüyor musunuz?

Necefov: Neden tutukladılar?

Ayaz: Bilmiyorum...

Necefov: (*Aynı endişeli hal, fısıltı ile*) Bir şeyle suçlayacaklar demek ki, korkunç bir şey, kardeşim...

Ayaz: Ben kendimde zerre kadar da olsa günah görmüyorum.

Necefov: Sen görmüyorsun, ama onlar görürler...

Cabbar: Öyle kaba kuvvetle, insana nasıl iftira atabilirler?

Necefov: Oo... Cabbar. Dünyayı güldürüp eğlendiren sanatkar! Haydi, hünerini göster, bu cehennemde bizi güldür.

Cabbar: Yok, kardeşler! Rüyamda canavar gördüm.

Necefov: Canavar mı?

Cabbar: Evet, Kelekbaz Skapen'i oynuyorum ama salonda hiç kimse yoktu... Tek bir canavar vardı. Bana bakarak gülüyordu.

Necefov: Korkunç bir rüya...

Cabbar: Evet, hatırladım. Boncuk boncuk terlemiş insan gibi kahaahayla gülüyordu.

Necefov: Korkunç!

Cabbar: O rüyadan sonra içime doğdu ki başıma bir kaza gelecek.

Ayaz: Düğüne gelmeseydin, şimdi evinde rahat rahat oturuyor olacaktın.

Cabbar: Kendini niye söylemiyorsun? «Halk düşmanı» rolünü oynasaydın, şimdi rahatça oturmuştun «Yeni Avrupa»da, aheste aheste konyak içiyor olacaktın.

Necefov: Ne düşmanı? Ne rolü?

Cabbar: Arkadaş! Birisi, güya, yazar meydana çıkıp, halk düşmanları hakkında piyes yazmış. Halk düşmanlarını yazdığı için Bağirov onu yüksek vazifeye getirmiş... O yazar Ayaz'a telefon ederek halk düşmanı rolünü onun oynamasını istemiş! Bu da kabul etmemiş, piyes şu anda oynuyor ve o rolü ifa eden de var bana lüzum yok, demiş... Tabii ki o kabul etmeyip, ben senin oynamanı istiyorum, demiş. Öyle demiş böyle demiş kabul ettirememiş. Sonun-

da yazarımız öfkelenerek demiş ki: «Öyle olsun, oynama! Ama bu tersliğin sana pahalıya mal olacak!»

Ayaz: Bütün bunlar onun işleri mi diyorsun?

Cabbar: Senin hiçbir şeyden haberin yok! Tabii ki... İki gün sonra da gelip, düğün merasiminden alıp götürdüler seni...

Afşar Hüseyin: Düğünü yarım mı bıraktılar?

Cabbar: Evet. Nişanlısını beyaz gelinliği içinde bırakarak geldi.

Afşar Hüseyin: Derler ki, koyun olmayan yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler... Şüphesiz, o safsatayı yazan seni ihbar etmiş... Görüyorum, yürekli oğlansın, o rezilin önünde eğilme! Çelik kırılır, eğilmez!

Ayaz: (Afşar Hüseyin'e) Peki, sizi niye tutukladılar? Sizin silahlı eşkıyalarla olan mücadelede gösterdiğiniz yiğitlikler hakkında efsaneler söylüyorlardı.

Afşar Hüseyin: Karabağ kaçaklarını³⁶ benim elimle tuttular... Kırdılar... Şimdi beni niye tutukladılar? Bunu bir türlü anlayamıyorum.

Necefov: Dünya niye böyle oldu? Nerde kaldı insaf, adalet, itibar?

Ayaz: Bu kanundur. Hükümetin zulmü arttığında insaf, adalet hatırdan çıkar... Unutulur.

Cabbar: Seni niye tuttular, Hacı? İşittiğime göre, sen her zaman fakirlere, kimsesizlere yardım eden bir insan değil miydin?

Hacıkulu: Bacı oğlu, benim on beş bin koyunum, yüz devem, beş yüz de atım vardı. Hepsine babalarının mirası gibi el koydular. Kış geçti, yaz gelince insanlar koyun kuzu otlatmak için Haramı yaylasına göçerdi. Elli yıldır her yaz ben de herkesle beraber Haramı'ya göçerdim. Bir gün tan yeri ağarırken, oba göçtüğü zaman, gözlerim doldu, yüreğime

³⁶ **Kaçak:** Çarlık devrinde hükümetin zulmüne ve adaletsizliğine tahammül edemeyerek hapisten veya sürgünden kaçan adam

hüzün çöktü. Çoban yoldaşım Mustafa oğluna sesleyip dedim: E, Haramı'ya de ki, Hacıkulu gelmedi. O da cevaben dedi ki, ay Hacı, halin yüreğimi yaktı! Sensiz Haramı neye lazımdır? Komşumuzda Şirin adlı bir hizmetçiyi, köylü komitesi başkanı mı diyorlar, neyse işte ondan yapmışlar. O da gidip NKVD'ye haber vermiş ki, «Hacıkulu kolhozun aleyhinedir. Malı mülkü kolhoza verildiği için hükümete sövüyor. Mustafa oğlu gibi yoksulları yoldan çıkarıyor». Arkadaş, bu dünyada insana iyilik yapmayacaksın! O Şirin kendisi de, babası da, akrabaları da hepsi benim ekmeğimle, sütümle, ayranımla geçiniyorlardı. Peki, insanoğlu bu kadar nankör olabilir mi?

Birinci polis: (İçeri girer) 1300 numaralı tutuklu, sorguya.

*Cabbar çıkar.
Işık söner.*

Sekizinci Sahne

Selim Babayev'in evi. Humar karanlıkta durmaktadır. Sahnede sadece mum yanıyor.

Medine içeri girer.

Medine: Humar, niçin karanlıkta oturuyorsun? (Işığı yakar)

Humar: Işıkları söndürün, Medine Hanım.

Medine: Neden?

Humar: (Işıkları kapatır) Ayaz, o karanlık zindanda olduğu halde ben ışığa bakamıyorum. Ben de onun gibi karanlıkta olmak istiyorum.

Medine: Humar, ben sana ne dedim? Senin yaşaman lazım!

Humar: Medine Hanım, siz her zaman bana derdiniz ki, hayatta mutlu olmak istiyorsan, hiç bir günah işleme, hiç kimseye kötülük yapma, kısmetine çıkana kanaat et. İnsanlar kısmetime çıkan saadeti, mutluluğu benim elimden zorla aldılar. Annem öldükten sonra bana sahip çıka-

rak demiştiniz ki, bundan sonra artık yetim değilsin. Senin Selim gibi dayın var. Ama dayım bana insafsızlık etti, beni yetim bıraktı, Medine Hanım. *(Bavulunu alır)*

Medine: Humar, nereye gidiyorsun?

Humar: Annemin bir arkadaşı vardı, onlara...

Medine: *(Derin nefes alarak)* Anlıyorum. Sen artık bu evde kalamazsın. O dehşetli olaydan sonra dayının yüzüne bakamazsın. Senin muhabbetin Allah'ın yarattığı nadir bir gül idi. Bu zamanenin boğucu havası onu nasılsa mahvedecekti. Ama sen kız kardeşim Şefika Hanım ile gideceksin. Biz bu konuyu aramızda konuştuk.

Humar: Olmaz, Medine Hanım, ben kimseye yük olmak istemiyorum.

Medine: *(Kızgın)* Şefika Hanım yabancı değil, benim kardeşim. Sen de bilirsin, seni ne kadar çok sever. Her zaman bana derdi, keşke Humar gibi bir kızım olsaydı...

Humar: Medine Hanım...

Medine: *(Kızın sözünü keser)* Başka söz istemiyorum, ne diyorsam öyle de olacak. Annen seni bana emanet etti. Birbirimize ne kadar bağlıydık, biliyorsun. Gidelim, seni yola salayım...

Beraber çıkarlar.

İKİNCİ PERDE

Dokuzuncu Sahne

Sokakta. Humar ağır adımlarla ilerliyor. Mayıs Kazımov resmi olmayan normal kıyafetiyle yaklaşır. Humar ürpererek geri çekilir.

Mayıs: Merhaba, Humar! *(Kız cevap vermeyerek yoluna devam etmek istiyor, Mayıs onun kolundan yapışır)* Rica ediyorum, bir dakika durun!

Humar: *(Öfkeyle)* Yaklaşma! Benden uzak dur! Cani! *(Kolunu onun elinden kurtarır)*

Mayıs: Humar Hanım! Beni ne kadar aşağılasanız da, öldürseniz de, haklısınız. Siz o kadar temiz, o kadar günahsızsınız ki, bu dünyadaki cinayetlerin iç yüzünü, göze görünmeyen mekanizmasını anlayamazsınız. Biliyorum, Ayaz Turan'ı tutuklamak için geldiğim zaman size çok nezaket-siz ve kaba davranmıştım.

Humar: Siz cehennem zebanisisiniz, başka türlü hareket edemezsiniz!

Mayıs: Doğru söylüyorsunuz, başka türlü hareket edemedim. Ama ben bütün insani hislerimi tamamen yitirip cehennem memuru olduğum için değil, benimle beraber Ayaz'ı tutuklamaya gelen o iki cellât bana tabi olsalar da, aynı zamanda, beni gözetlemekle vazifeli olduklarından dolayı başka türlü hareket edemedim. Burada başka kimse olmadığı için sizinle açık konuşabilirim.

Humar: *(Bağırarak)* Yeter! Sizi dinlemek istemiyorum!

Mayıs: Ben sizi seviyorum. O, ilk karşılaştığımız gece sizi sevmiştim. Sizinle yalnız rast gelip konuşmaya çalıştım.

Humar: Siz... Siz cellât olduğunuz kadar da hayâsızsınız!

Mayis: Humar! Olan oldu, geçen geçti. Hayata felsefi bakın! Bizi Allah, Âdem'le Havva gibi topraktan yaratmış. Sonunda yine toprağa karışacağız. Ömer Hayyam'ın söylediği gibi yedi bin yıl önce ölenle bizim farkımız olmayacak! Size benim gibi bir yardımcı, bir hami lazım!

Humar: (Ona derin bir kinle bakarak) Bir bilseydiniz, sizin konuşmanızda nasıl alçak bir ikiyüzlülük hissediyorum. Siz Ayaz Turan'ı tutuklayarak nişanlısını kendinize dost etmek istiyorsunuz. Defolun! Defolun!

Mayis: Bundan incinmiyorum. Çünkü siz beni yalnız bir cehennem zebanisi olarak görüyorsunuz.

Humar: Sizden nefret ediyorum. (Süratle gider)

Mayis: (Onun ardından) Yine görüşeceğiz, Humar!

Işık söner.

Onuncu Sahne

Kapının kilidinden anahtar sesi gelir. Zindana bir endişe çöker. Edhem Necefov kaçarak karyolanın altına girer. Kapı açılır. Mircafer Bağırov, ardında Mayis Kazımov ve iki cellâdı içeriye girerler.

Mircafer Bağırov: (Gözlüğünün altından zindanı gözden geçirerek) Necefov nerede?

Mayis: Korkusundan karyolanın altına girmiş!

Mircafer Bağırov: (Mayis'e) Çıkarın onu!

Cellâtlar Necefov'u karyolanın altından çekip çıkarırlar.

Necefov: (Korkusundan titreyerek) Mircafer! Bana çok işkence yapıyorlar. Dayanamıyorum.

Mircafer Bağırov: Niçin suçlarını kabul etmiyorsun?

Necefov: Hangi suçlarımı?

Mircafer Bağırov: Kolektifleşmenin aleyhine olduğunu, Zinovyev'in, Trotski'nin fikirlerini kabul ettiğini...

Necefov: Ben kolektifleşmenin aleyhine olmadım. Mecburi kolektifleşmenin Lenin'in fikirleri ile uyuşmadığını söyledim.

Mircafer Bağırov: (Bağırarak) Hain! Halk düşmanı! Sen ne cesaretle Lenin'i Stalin'e karşı gösterirsin? Ne cesaretle Stalin'in fikirlerini sorgulayabilirsin? Ne cesaretle kalabalık toplantılarda Stalin'in adını bir defa bile olsa söylemezsin?

Necefov: (Korkuya düşerek) Mircafer, sen nasıl istemişsen, bana da onu itiraf ettirip altına da imzama attırdılar.

Mircafer Bağırov: Hımm... Demek suçlarını kabul ettin. (Mayis'e) Bu hain suçunu kabul etti mi?

Mayis: Evet. İmza da attı.

Mircafer Bağırov: (İstihza ile). Artık daha fazla bu adama eziyet etmeyin. Götürün ve işini bitirin.

Necefov: Mircafer!

Mircafer Bağırov: (Bağırarak) Götürün!

Cellâtlar Necefov'u götürürler. Boğuk bir silah sesi duyulur. Sonra cellâtlar tekrar gelirler.

Mircafer Bağırov: (Anaşkin'e yaklaşarak) Kak dela³⁷, Anaşkin?

Anaşkin: Ben Azerbaycan Türkçesini çok güzel bilirim.

Mircafer Bağırov: (İstihza ile) Ne o? Yoksa kendini enternasyonalci gibi mi göstermek istiyorsun?

Anaşkin: Bu haldeyken kendimi nasıl göstermek istediğimin bir manası yok. Siz bana idam cezası verdiniz ve işkence ile de idam fermanımı bana imzalattınız.

³⁷ **Kak dela:** (Rusça) Nasılsın. (A.N.)

Mircafer Bağırov: Peki, sen bilmiyor muydun ki, Stalin'in aleyhine olan halk düşmanını kucaklayıp öpmezler.

Anaşkin: Ben hakikati söyledim. Halka yaptığınız zulme sabredemedim.

Mircafer Bağırov: Stalin 1929 yılı aralık ayının 27'sinde söylediği nutkunda gulagların bir sınıf olarak yok edilmeye başlandığını ilan etti. 1930 yılında «Pravda» gazetesi bizi gulag sınıfıyla ölüm kalım savaşına çağırdı. Demek, gulagları yok etme politikası kapalı kapılar arkasında yürütülmüyordu. Hatta gulaglara ceza vermek için onları üç kategoriye ayırdılar: Birinci kategoriye dâhil olan gulagların kendileri kurşuna dizilip, aileleri Sibiryâ'ya sürgün edilirdi. İkinci kategoriye dâhil olanların kendileri de, aileleri de Sibiryâ'nın en ücra köşelerine sürgün edilirdi. Üçüncü kategoridekiler ise, oldukları yerde bütün oy verme haklarından mahrum edilerek cezalarını çekerdiler. Ne için sen büyük Rus halkının oğlu, o zaman sesini çıkartıp itiraz etmedin?

Anaşkin: Çünkü Stalin hâkimiyet başına geçtiği günden beri senin gibi cellâtların vasıtasıyla demokrasiyi mahvederek, bütün ülkeyi demir surlar içine hapsederek, sesini çıkaranı darağacında sallandırıyor. Peki, o halde sen niye, hangi sebeple Stalin'in elinde ölüm aleti oldun? 20'li yıllarda ÇEKA³⁸'nın başkanı olup, suçsuz insanları takım takım tutuklayıp kırıyorlardın?

Mircafer Bağırov: Ben Stalin'in söylediklerine inanıyorum. Ben inanıyorum ki, sosyalizmi yalnız Stalin'in stratejisi, Stalin'in fikirleri esasında kurmak mümkündür.

Anaşkin: Pekâlâ, Lenin'in dediklerini niye unutuyorsun?

Mircafer Bağırov: (Bağırarak) Bugünün Lenin'i Stalin'dir.

Anaşkin: Stalin gibi cellât Lenin olamaz!

³⁸ ÇEKA: (Vserossijskaya Chrezvychajnaya Komissiya). Sovyet devletinin ilk güvenlik kurumu olan teşkilattır. (A.N.)

Mircafer Bağırov: (Cellâtlara) Götürün bunu!

Anaşkin'i götürürler.

Afşar Hüseyin: Mircafer, beni hatırlıyor musun?

Mircafer Bağırov: (Gözünü altından bakarak) Afşar Hüseyin!

Afşar Hüseyin: Evet,

Mircafer Bağırov: Sonra?

Afşar Hüseyin: Sonrası budur ki, düşündüm herhalde benim tutuklandığımdan senin haberin yoktur. NKVD'nin adamları beni tutuklamaya geldiklerinde, karıma fısıldadım ki, Bağırov'a haber ver. O beni iyi tanır. Görünüyor ki, zavallı karım sana haber ulaştıramamış. Hatırlar mısın? İsyan-cılarla vuruşmaya gelmiştiniz, Karyagin'e. Beni çağırttırıp dedin ki, «Duyduğuma göre, sen yiğit bir adamsın, isyan-cılarla mücadelemizde bize yardım edeceğini düşünüyorum». Ben de obamızdan on beş yiğit adamla beraber, balta girmez Kirs, Ziyaret ormanlarında seninle birlikte kaçaklarla vuruştum. Tek başıma kaç tanesini vurdum. Aslına bakarsan, o zavallılar hiç isyancı değildi. Elleri-deki var yokları zorla alınıp, kolhoza verildikten sonra yakalanmak korkusuyla yurtlarından yuvalarından ayrı düşmüş insanlardı. Pekâlâ, şimdi niçin beni tutuklayarak buraya koydular?

Mircafer Bağırov: Çünkü sen tehlikeli bir adamsın. Senin gibi adamlara deniz kenarında «SOE» diyorlar, yani sosyalni opasniy element³⁹! Sen mal mülkleri kolhoza verildiği için kaçak düşmüş adamlara kurşun sıktığın gibi yarın bir düşman sözü ile kolhozu kuranlara da kurşun atabilirsin!

Afşar Hüseyin: O zaman biz size inanmıştık... Demek ki, siz «deliye yel ver, eline bel» diye bizi aldatarak, birbirimize kırdırılmışsınız...

³⁹ Sosyalni Opasniy Element: Toplum için tehlikeli unsur. (A.N.)

Mircafer Bağırov: (Öfkeyle cellâtlara) Bunu da götürün, hükmü yerine getirin!

Afşar Hüseyin: Önemi yok. Ben günümü görüp, devranımı geçirmişim. Ancak bir gün gelecek ki, şimdi aldatıp birbirine kırdırdığınız bu halk, boğazına yağlı ilmeği geçirip, seni gökten asacak!

Mircafer Bağırov: (Bağırarak) Götürün!

Cellâtlar Afşar Hüseyin'i götürürler. Uzaktan boğuk bir silah sesi duyulur.

Mircafer Bağırov: (Ayaz'a) Evet... Bizim meşhur trajik artistimiz kendini nasıl hissediyor acaba? Niçin, halk düşmanını sahnede ifşa etmekten kaçtın?

Ayaz: (Hararetle) Ben o karakterin gerçek sanata uygun olmadığını düşünüyorum. Şimdi bile, «halk düşmanı» mefhumunun ne demek olduğunu anlayamıyorum.

Mircafer Bağırov: Bütün büyük sanatkarlar gibi sen de açık sözlüsün! Afşar Hüseyin cahil bir göçebidir. O büyük Stalin'in gulacı, tehlikeli adamları lağvetmek siyasetini anlamıyor. Ama sen neden anlamıyorsun?

Ayaz: Ben Lenin'in siyasetini anlıyorum.

Mircafer Bağırov: Önemli değil. Stalin'in siyasetini de burada sana anlatırlar. Bize sanat «halk düşmanlarını» ifşa etmek için lazımdır.

Ayaz: Sanatkar şuursuz ifşa aleti olamaz!

Mircafer Bağırov: Doğru, ama mesele şu ki, o şuur nereden, hangi fikirden ışık alır?! Eğer, senin aklın şuurun Stalin'in büyük idealinden ışık alsaydı, elbette onun düşmanını da memnuniyetle ifşa ederdin! Stalin ideallerine şüphe ile tereddütle yaklaşan sanatkar bize lazım değildir!

Mircafer Bağırov çıkar.

Ayaz: Neler oluyor, Allah'ım! Neler? Küçücük bir karıncayı yaratmağa kadir olmayan insan bir anın içerisinde ne kadar insanın öldürülmesine ferman verebiliyor? Neler oluyor, Allah'ım? Dünyanın en şerefli mahlûku olarak yarattığın insan canavara dönüp birbirinin etini yiyor. Neler oluyor, Allah'ım! Allah'ım! Allah'ım! (Yere yığılır)

Işık söner.

On Birinci Sahne

Mayis: Cabbar, hatırlar mısın, «Sevil» oyunu sahnelendiği zaman. Oyun arasında artistler dışarıya çıkıp bahçede dinlenirken, Mustafa Merdanov demiş ki: gelin içeri girelim, terliyiz, soğuk çarpar. Sen de bana soğuk değmez, bende Nikolay yağı var, demişsin... Dedin mi, demedin mi?

Cabbar: Demiştin, şaka yapmıştım. Bunda ne var ki?

Mayis: Tilkilik yapma, Cabbar. Ne demek istediğini çok iyi biliyorsun.

Cabbar: Vallahi bilmiyorum, ne demek istemişim?

Mayis: Demek istiyorsun ki Sovyet vatandaşları kötü şartlarda yaşadığı için hepsi zayıf ve hastalıklı olur, ama benim canımda Nikolay vaktinden kalma yedek yağ var, ona göre de bana soğuk işlemez.

Cabbar: Vay canına! Yani, hakikaten, benim sözümünden böyle bir mana çıkar mı?

Mayis: (Gülerek) Cabbar, bilmezliğe vurma.

Cabbar: Ay Reis'im, vallahi, on yıl Eflatun'dan ders almış olsam, yine de böyle acayip bir şey aklıma gelmezdi.

Mayis: Eh, Cabbar, yorma beni. Bari komik bir şeyler göster de, kendimize gelelim.

Cabbar: Ne göstereyim, Reis'im?

Mayis: Senin çok güzel Meşedi İbad oynaman vardı. Haydi,

düet yapalım... Ben Rüstem Bey, sen de Meşedi İbad...
(Okumaya başlıyor) Meşedi İbad, sen bize hoş geldin, bizi
şad eyledin...

Cabbar: (Okur) A kişi men öl, bu sen öl⁴⁰...

Mayis: (Keser) Hayır, oturduğumuz yerde keyfi olmuyor... Kalk,
oynaya oynaya...

Cabbar: (Kalkıp oynaya oynaya okumaya başlar) A kişi sen öl, bu
sen öl, hemişe seni yad elerem.⁴¹

Mayis: (Kahkahayla güler) Ay, Cabbar, vallahi, çok komiksin.
Bir de, gençliğinde müthiş bir şekilde Veli karakterini
oynarmışsın.

Cabbar: Doğru söze ne denir.

Mayis: Haydi düet yapıyoruz. (Cabbar güler) Niye gülüyorsun,
fırıldak?

Cabbar: Reis'im, diyorum ki, sizden müthiş Telli⁴² olurdu.

Mayis: Cabbar, beni kıza mı benzetiyorsun?

Cabbar: Çirkin kıza değil ama güzel kıza.

Mayis: Tamam, bu kadar yeter. Söyle bakalım, Ayaz Turan'ın
pantürkist olduğunu, her zaman Cavit gibi, Ahmet gibi
pantürkistleri övdüğünü, Bağirov'un Stalin'in cellâdı
olduğunu söylediğini ve ona suikast hazırlayanlardan biri
olduğunu tasdik ediyor musun?

Cabbar: Vallahi, billahi, ben ömrümde ondan böyle sözler
duymadım.

Mayis: Cabbar, şimdi kabul ettin!

Cabbar: Kim? Ben? Vallahi, Reis'im komedi oynuyorduk,
düşündüm ki yüreğiniz biraz yumuşar. Artık beni döve
döve bunu zorla kabul ettirmezsiniz.

⁴⁰ "O olmasın bu olsun" filminden bir parça. (A.N.)

⁴¹ "O olmasın bu olsun" filminden bir parça. (A.N.)

⁴² **Telli:** Veli karakterinin hanımı. (A.N.)

Mayis: (Cellâtlara) Cabbar'ın tırnaklarına iğne...

Cabbar'ın tırnaklarına iğne batırırlar.

Cabbar: (Bağırarak) İtiraf ediyorum!

Mayis: (Cellâtlara) Durun! (Kâğıdı Cabbar'ın önüne koyarak)
İmzala!

Cabbar: Ey her şeyi gören Allah'ım! Sen şahit ol, ben bu iftira-
ları nasıl kabul etmek zorunda kaldım. (Ağlamaya başlar)

Mayis: Ağlama, Cabbar! Sen şimdi trajikomik oldun. Götürün!

Işık söner.

On İkinci Sahne

Hapishane. Selim ve Ayaz.

Selim: Şefi Sadıkov'un piyesindeki «halk düşmanı» rolünü
niçin kabul etmedin?

Ayaz: Piyes zayıftı. Suni idi. Müellif, C.Cabbarlı'nın oluşturu-
duğu karakterleri kötü şekilde taklit etmiş. «Halk düşma-
nı» kavramının sosyal içeriği de açık değil, anlaşılmıyor?

Selim: Niçin anlaşılmıyor? O karakterin kolektifleşme aleyhi-
ne olduğu gösterilmiyor mu?

Ayaz: Gösteriliyor. Ama kolektifleşme aleyhine olmak, halk
düşmanı olmak demek değil. Çünkü bu kolektifleşme
halkın isteği, reyi nazara alınmadan, ondan hiçbir şey so-
rulmadan mecburi surette yapılıyor. Halkın büyük bir
kısmı gulag denilerek mahvediliyor. Ben bu hakikati bil-
diğim, hissettiğim halde, Şefi Sadıkov'un yeteneksiz kale-
miyle yazılmış sahte rolünü nasıl oynayabilirim?

Selim: Demek ki, sen de kolektifleşmenin aleyhinesin... (Bu
arada Mayis içeriye girer, onu görerek öfkeyle) Sen Stalin'in
düşmanlarının – Buhari'nin, Zinoviyev'in değirmenine su

taşıyorsun! Onların karşı devrimci fikirlerini savunuyorsun.

Ayaz: Ben siyasetçi değilim. Bu konuda da ilk defa konuşuyorum.

Selim: Sen iliklerine kadar karşı devrimcisin! Sen Azerbaycanlıların, Türk Tatar halklarının kril alfabesine geçmesine de karşı çıkmışsın! (*Bağırarak*) Doğru değil mi?

Ayaz: Ben, genel olarak, alfabenin değiştirilmesi ve bunun özellikle de yukarılardan emirle yapılmasının aleyhineyim. Bu, halkı öz geçmişinden, tarihinden ayırıp uzaklaştırır. Kısa bir zaman içinde Azerbaycan halkının alfabesi iki defa değiştirildi. İtiraz edenleri tutuklayıp kurşuna diziıyorlar. Böylece yeni nesillerimizi geçmişimizden tamamen koparıyorlar! Bu, yalnız adaletsizlik değil, aynı zamanda cinayettir!

Selim: Yoksa sen, bizim o zor Arap alfabesiyle kalmamızı mı istiyordun?

Ayaz: Arap alfabesi klasik alfabedir. Hiç bir zorluğu da yoktu. Zorluğa baksak, Japon alfabesi en zor alfabedir. Lakin Japonlar...

Selim: Sen koyu milliyetçisin! Yurt dışındaki müsavatchıların casususun. Sen «Türk» adının da «Azerbaycanlı» sözü ile değiştirilmesinin karşısında olmuşsun.

Ayaz: Ben bir milletin adını zorla değiştirmenin adaletli olmadığını düşünüyorum. «Türk» bizim milli adıdır. Bin yıllardan beri bütün tarihler ve bütün diğer halklar bizi «Türk» adı ile tanıyorlar. Neden birdenbire onu «Azerbaycanlı» sözü ile değiştirelim ki? Gürcülere «gürcü» değil de «Gürcistanlı» mı diyorlar. Ya da İngilizlere «İngiliz» değil de, «İngiltereli»mi diyorlar? Her milletin kendi adı var. Eğer, Stalin Osmanlı Türklerinden dolayı bizim adımızı değiştirmek istiyorsa, bu da misli görülmemiş bir adaletsizliktir!

Cellât kalkarak acıklı nazarlarla ona bakar.

Selim: (*Cellât'a*) 1134 numaralı tutsağı getirin! (*Cellât çıkar. Ayaz'a*) Sana tavsiyem, her şeyi kendi rızanla kabul et! Hepsi bir, nasıl olsa sonunda kabul ettirecekler.

Cabbar'ı getirirler. İşkenceden tanınmayacak hale gelmiştir.

Selim: Cabbar! Bu dostun hakkında bize söylediklerini şimdi de yüzüne söyle!

Cabbar: Ayaz! Kardeşim!

Selim: (*Bağırarak*) Sen, Ayaz Turan'ın halk düşmanı ve yurtdışındaki müsavatchıların casusu olduğunu itiraf etmiştin. Aynı zamanda Ayaz'ın Azerbaycan Bolşeviklerinin Lideri Mircafer Bağirov'u vatan ve millet haini olarak gördüğünü söyledin. Bunları tasdik ediyor musun?

Cabbar: (*Dehşet içinde*) Evet, evet, tasdik ediyorum. Tasdik ediyorum, Ayaz Turan halk düşmanıdır. Ayaz Turan Bağirov'a suikast hazırlanan gurubun üyesidir! (*Ve birden Ayaz'a korku içinde bakarak bağırır*) Ayaz, kardeşim... Beni mecbur ettiler!

Ayaz: Cabbar, dostum, sakın ol. Ben senin sadakatine emnim.

Selim: Götürün!

Cabbar: Ayaz, belki biz bir daha görüşmeyiz, affet beni...

Ayaz: Cabbar, sakın ol... Bunlar şimdi bize böyle işkence ediyorlar, zaman gelecek onlara...

Cabbar'ı götürürler.

Selim: Bize kim işkence edebilecek?

Ayaz: Kimin yapacağı çok mühim değil. Ama bu mutlaka olacak. Çünkü bu, sizin kurduğunuz diktatörlük sisteminin ana kanunlarından biridir.

Selim: Neye esasen böyle diyorsun?

Ayaz: Bunu anlamak için çok akıllı olmak gerekmiyor. Siz öyle cehennemi bir sistem kurdunuz ki, orada kurduğunuz kazanlarda evvel ahir kendiniz de yanacaksınız! Başka türlü olması mümkün değil!

Selim: Niçin mümkün değil?

Ayaz: Çünkü diktatörün kurduğu sistem bütün insanları birbirine düşman yapmıştır. O, bütün insanlarda birbirine güvensizlik ve şüphe oluşturur. Bütün insanları birbirlerini bir hayvan fiyatına satabilecek psikolojide terbiye eder! Babayı oğluna, kardeşi kardeşe karşı hale getirir. Tabii meseledir ki, bu sistemi devam ettirmek için diktatöre cellâtları sık sık değiştirmek, vazifelerini yerine getirmiş eski cellâtları yenilerin eli ile katletmek lazımdır.

Selim: Bu, diktatöre ne için lazımdır?

Ayaz: İşlediği cinayetlerin akılların alamayacağı kadar çok olan sayısını ve sebepsizliğini gelecek nesillerden, tarihin amansız muhakemesinden gizlemek için. Sadece bu son zamanlarda bile ne kadar istihbarat reislerinin biri diğerinin başını cehennem çarkının ağzına verip katletti? Hâlbuki onların her birisi kendi dönemlerinde diktatörün en gözde adamlarıydı!

Selim: İyi de, bu dehşetli katliamlar diktatöre neden lazımdır ki?

Ayaz: Roma'yı yakmak Neron'a niçin lazımdı? Ülkeleri fethe ederek tarumar etmek, bunun için milyonları yok etmek Hannibal'ın, Napolyon'un neyine lazımdı? Bu onların halkına hangi saadeti verecekti? Hangi büyük fatih kendi halkını mutlu etti ki... Savaş... Zafer... Hepsi diktatörün kendisi içindir. Diktatörlük ihtirası doyma bilmeyen dev bir ejderhadır ki, insanlığı onun zulmünden kurtarmak için ancak onu yok etmek gerekir.

Selim odadan çıkar.

Selim: (Tek başına) Halk hakikati anlıyor. Anlıyor ki, bu ülkede Sovyet hükümeti aleyhine işleyen hiç bir parti ya da gurup yoktur. Lakin hiç kimse de sesini çıkaramıyor. Hepsi koyun sürüsü gibi gelerek kanlı diktatörün kurduğu ölüm çarkına giriyorlar. Biz ise, eline ölüm silahı verilmiş robotlarız. Ama biz şuurlu robotlarız. Biz kimleri öldürdüğümüzü biliyoruz. Diktatörün ne istediğini anlıyoruz. Fakat bu şekilde onun katline fetva verdiğini yok ediyoruz. Anaları çocuklarından ayırarak Sibirya'nın buzlu çöllerine gönderiyoruz! Babaları ayaklarından asıyoruz. Biz diktatörün emrine karşı çıkamayız! Çünkü biz de tutukluyuz!

Işık söner.

On Üçüncü Sahne

Sokakta. Cabbar Humar'a rast gelir.

Humar: Cabbar amca, seni serbest bıraktılar mı?

Cabbar: Bırakmasaydılar daha iyi olurdu!

Humar: Ayaz'ı gördün mü?

Cabbar: Gördüm. Ancak bizi çabuk ayırdılar.

Humar: Seni ne zaman serbest bıraktılar?

Cabbar: Dün!

Humar uzaklaşır.

Cabbar: (Kızın ardından) Yalan söylüyorum... Çünkü beni serbest bırakmalarının üzerinden bir ay geçti. O cehennemde insanı ya öldürürler, ya da vicdanını mahvedip bırakırlar! Ah, Humar! Bu günahkâr dünyanın en masum, en yardıma muhtaç varlığı! Vallahi ne kadar yalvardım ki, Ayaz'ın hiç bir suçu yok, bana inanmıyorsanız öldürün

ama beni Ayaz'a iftira atmaya zorlamayın. Öldürmediler, ama şuurumu kaybedene kadar dövdüler. Ne kadar zaman aç susuz ayakta durmaya mecbur ettiler, sabrettim. Ama tırnaklarımın arasına iğne batırmalarına dayanamadım! Onun için de kendimden nefret ediyorum. Nefret ediyorum! Ne zamana kadar insanlardan bu hakikati gizleyeceğim? Hayır, artık bu günden itibaren insan gibi yaşamayacağım. Haşarat gibi sürüneceğim!

Işık söner.

On Dördüncü Sahne

Selim Babayev'in evi. O heyecanlı bir halde odaya girer.

Selim: Kız evde mi? Ona biraz para ver, gitsin. Hatta tanınmayacağı bir yere gitmesi daha iyi olur. Bu, her şeyden evvel, onun kendisi için lazımdır.

Medine: Ne demek istiyorsun, onu da mı tutuklayacaklar?

Selim: (Asabi halde) Bilmiyorum... Bilmiyorum... Ne diyorsam onu yap!

Medine: (Ona uzun ve son derece kinli bir nazar salarak) Cellâtlar! Cellâtlar!

Selim: (Kendini zorla tutarak, fısıltı ile) Yavaş konuş, komşumuz Mayıs'ın casusudur.

Medine: Bırak işitsinler. Size olan kinimi, nefretimi gizlemekten yorulmuş. Sizin kurduğunuz sistem kadının kalbindeki ulvi duyguları öldürüyor. Onu insanlığını kaybetmiş, soğuk, sadece kendini düşünen, mağrur, kibirli bir mahlûka döndürüyor. Ne oldu? Nigar Şihlinski, Aliye Gacar, Hurşit Vezirova, Hamide Hanım gibi hayırseverler; yardım dernekleri kurarak, yoksulların ihtiyacını gören, hastalara derman olan âlicenap Azerbaycan kadınlarına ne oldu? Onlar general hanımları, kızları idiler. Şimdiye kadar sağ

kalsaydılar, tutuklayıp kurşuna dizediniz. Nasıl ki, bütün ömrünü inkılâba hasreden bey kızı Ayna Sultanova'ya halk düşmanı diyerek kurşunladınız!

Selim: (Fısıltı ile) Rica ediyorum, yavaş...

Medine: Kulağını aç, iyi dinle. Eğer, Humar'ın nişanlısını bugün serbest bırakmazsan, senin için hiç de iyi olmayacak, anlıyor musun?

Selim: (Fısıltı ile) Anlıyorum. Humar benim kız kardeşimin kızıdır. Onu düşünmem gerekir.

Medine: Sen kimseyi düşünemezsin! Sen cellât baltası! Bak, bir daha söylüyorum: Humar'ın nişanlısını serbest bırak! Onun hiç bir suçu yoktur.

Selim: Ben onu serbest bırakamam. Eserinde oynamak istemediği yazar, Bağirov'a şikâyet etmiş. Bağirovsa halk düşmanını ifşa etmek istemeyen ve bunun için de kendisine teklif edilen rolü kabul etmeyen o artistin kendisi halk düşmanıdır, demiş. Bununla beraber de, o artist hakkında hüküm verilmiş demektir.

Medine: Şefi Sadıkov'u tanıyorum. Kabiliyetsiz, alçak tabiatlı demagogun birisidir. Tribünlerde vicdan vicdan diye diye bağırır, insanlıktan dem vurur, ama kendisi dünyanın en habis adamıdır.

Selim: O, işçilikten ileriye çekildi, yükseltildi. Halk düşmanı denilerek tutuklanan şairleri, yazarları ifşa edenlerden birisidir.

Medine: Sen, yetenekli insanları «müsavatçı», «Trotskici» diye yaftalayarak tutukluyorsun. Eğer o kadar namuslu komünistsen, peki o zaman, vaktiyle kendinin de müsavat zabiti olduğunu niye söylemiyorsun? Eğer, müsavatçı olmak düşman olmak demekse, niye önce kendini ifşa etmiyorsun?

Selim: (İyice korkar, fısıltı ile bağırarak) Yeter, duyacaklar.

Medine: Kardeşin devrim zamanı Almanya'ya kaçmıştı. Şimdi

Hitler'in ordusunda subay, onu niye söylemiyorsun? Selim! O delikanlıyı bugün serbest bıraktırmazsan, ben seni ifşa edeceğim! (*Selim onu tutarak sıkımaya başlar*) Sen-den iğreniyorum, ellerinden kan damlıyor.

Selim: Niye böyle konuşuyorsun? Sana ömrüm boyunca gül-den ağır söz söylemedim. Seni dünyanın en güzel tatil beldelerinde gezdirdim. Akrabalarım kaç defa bana dediler ki, Medine'nin çocuğu olmuyor, boşa, başkasıyla evlen. Bunun üzerine onlara çok kızdım. Şimdiye kadar da bu konuda sana en küçük bir söz bile demedim! Çünkü seni seviyordum!

Medine: Sevdin ama kalbimden haberin olmadı. Haberin olduğunda da, ehemmiyet vermedin! Kismetlerine acıdığım insanlara karşı ise sen her zaman soğukkanlı bir cellât oldun!

Selim, ansızın kadının boğazına yapışarak onu boğar. Sigarasını yakar. Sonra ilerleyerek onu dikkatle yoklar. Ölmüş olduğuna tamamen emin olduktan sonra telefona yaklaşır. Işık, aynı zamanda, telefonun diğer ucunda olan Mayıs'i aydınlatmaktadır.

Selim: Mayıs!

Mayıs: Buyurun, yoldaş komiser!

Selim: Büyük bir felaket oldu!

Mayıs: Ne oldu, yoldaş komiser?

Selim: Medine Hanım aniden vefat etti...

Mayıs: Ne diyorsunuz...

Selim: Eve geldiğimde divana yıkılmıştı. Yaklaştığımda gördüm ki çoktan ölmüş. Bizim komiserliğin doktorunu acele gönderin!

Mayıs: Anlıyorum... Baş üstüne, kendim alıp getiririm.

Selim: (*Mayıs'ın son sözlerini tekrar eder*) «Kendim alıp getiririm» Kendisi niye geliyor ki? Ben, bu alçağa kendin gel demedim ki.

Işık söner.

On Beşinci Sahne

Çalışma odası. Mircafer Bağirov'un odası. Mayıs elinde dosyayla gelir.

Mayıs: (*Oturmayarak*) Selam, yoldaş Bağirov.

Mircafer Bağirov: (*Ona cevap vermeyerek, sert bir ifade ile*) Ne oldu, Selim Babayev'in meselesini hallettin mi?

Mayıs: Bütün istihbarat doğrulandı, yoldaş Bağirov. Kardeşi Almanya'da gestapoda subay, ama her zaman Rusya'da kaybolmuş gibi anlatıyordu. Kendisinin de müsavat ordusunda yüksek rütbeli subay olduğu doğrulandı. Kavga ederlerken karısı Medine Hanım'ın öfkelenerek, bunları söylediğini adamım duymuştur. Bunun için de, korkusundan onu öldürmüştür.

Mircafer Bağirov: Peki, o zaman hekim neden raporunda, kadın kalp krizinden vefat etti, diye yazmış...

Mayıs: Ben kendim giderek cesedi kontrol ettikten sonra onun eceli ile ölmediğinden şüphelendim. Ona göre de, hekimi kenara çekerek, sıkıştırdım, o da itiraf etti: Medine Hanım boğularak öldürülmüş.

Mircafer Bağirov: (*Öfkeyle bağırarak*) O hekimi boğazından asmak lazımdır.

Mayıs: Baş üstüne.

Mircafer Bağirov: Diyorlar ki, Selim Babayev'in güzel bir yeğeni varmış...

Mayıs: (*Gözlerini yere dikerek*) Evet, var...

Mircafer Bağirov: (*Gözlüğünün altından dikkatle ona bakarak*) Gözlerini niye yere diktin? Yoksa, ona aşık mısın? (*Mayıs sarsılmış halde susar*) Niye konuşmuyorsun? Aşık mısın o kıza?

Mayıs: Evet.

Mircafer Bağirov: (*Kahkahayla gülerek*) Siz çekistler⁴³ âşık ola-

⁴³ Çekist: ÇEKA'da çalışan görevli. İstihbaratçı.(A.N.).

bilir misiniz?

Mayis: Şimdiye kadar size söylemeye cesaret edemedim.

Mircafer Bağırov: Niçin? Bağırov'un kalbi yok mu?

Mayis: Sizin büyük bir kalp sahibi olduğunuza kim şüphe edebilir, yoldaş Bağırov?

Mircafer Bağırov: Nerede o kız?

Mayis: Yetimdir. Dayısı Selimgilde oturuyordu. Selim Babayev onu evden kovmuş.

Mircafer Bağırov: Şimdi orada oturmuyor mu?

Mayis: Hayır, Selim Babayev onu evden kovmuş.

Mircafer Bağırov: Niçin?

Mayis: Ayaz Turan'la evlenmek istediği için.

Mircafer Bağırov: Soyadından da belli oluyor ki, Ayaz Turan pantürkisttir.

Mayis: İstihbaratımız neticesinde, Ayaz Turan'ın üvey annesinden olan bir kardeşinin de İran'da yaşadığı ortaya çıkmıştır!

Mircafer Bağırov: (Öfkeyle) Kurşuna dizin onu! Onu öldürüp, kızı alırsın!

Işık söner.

On Altıncı Sahne

Selim'in evi. O, yalnız başına oturmuştur.

Selim: Korkumdan sabahlara kadar yatamıyorum. Dün casuslarım bana haber verdiler ki, Mayis önceki gün gece saat birde Bağırov'un yanına gitmiş! Bağırov'un Mayis'le benim bilmediğim, ne işi olabilir ki? Eminim ki, benim casuslarımın Mayis'i izledikleri gibi, vazifece benden küçük olmasına rağmen onun da casusları beni takip ediyorlar. Hakkımda bilgi topluyorlar. Hepimiz canavar gibi

burun buruna yatmışız. Diktatörün gücü de buna nail olmasındadır. Diktatör öyle bir idare kurmuş ki, orada insanların daima birbirleriyle didişip, parçalamasının sonu yoktur. Bu şartlarda büyük idealleri düşünmek kimse-nin aklına gelmiyor. Karım benim de kendimden kaçıp gizlenmek istediğimi söylüyordu. Üstünde oturup çay içtiğim bu döşemenin altındaki bodrumda işkence yaptığımız adamların feryatlarını geceleri uykumda duyuyorum... Bununla böyle yaşıyorum, öldürüyorum...

Mayis, polislerle beraber içeri girer. Onlar Selim'i tutuklayıp götürürler.

Işık söner.

On Yedinci Sahne

Hapishane. Selim Babayev ve Mayis.

Mayis: Selim, bizim çalışma usullerimizi bildiğin halde, niçin bizi de uğraştırıyorsun, kendini de? Almanya'daki kardeşinin gestapoda subay olduğunu, onun aracılığıyla senin de Almanya'nın casusu olduğunu niye kabul etmiyorsun?

Selim: Mayis, ölüyorum, konuşmaya takatim yok. Bir sigara verir misin?

Mayis ona sigara verir. Sigarasını eski alışkanlığıyla yakar.

Selim Babayev sigarasından bir nefes çeker.

Mayis: Selim, Bağırov senin alman istihbaratına satıldığını Stalin'e de söyledi. İnkâr etmenin hiçbir manası yok.

Selim: Mayis, ölümü gör, senin aziz canın üstüne yemin edirim ki benim hiç bir yabancı istihbarat teşkilatıyla alakam olmadı.

Mayis: Niye ikiyüzlülük ediyorsun? Benim canım hiçbir zaman senin için aziz olmadı, olmayacak da. Senin casusla-

rın vasıtasıyla hakkımda bilgi topladığını biliyorum. Eğer, erken davranıp senden önce davranmasaydım şüphesiz, önce ya da sonra, sen beni yakacaktın. Seni kınamıyorum. Sen de bilirsin ki, bizim işimizin kanunu böyle!

Selim: Mayıs, ben senin kaç yıl komiserin oldum? Sana gülden ağır söz dedim mi? Vicdanlı ol biraz...

Mayis: (Gülerek) Vicdan... Selim Babayev vicdan hakkında konuşuyor. (Güler) Karın öldüğü zaman, aceleyle bizim doktoru çağırdığında, şüphelendim. Çünkü sen de, ben de biliriz ki, bizim doktor böyle durumlarda nasıl istesen, o tür bir teşhis koyacaktır. Onun için ben de onunla beraber geldim... Hissettim ki, benim doktorla beraber gelmemden rahatsız oldun. Böyle işlerde tecrübeli olduğumuz için derhal Medine Hanım'ım eceliyle ölmediğini hissettim. Üstelik sizinle kapı komşusu olan adamım da Medine Hanım'ın bağıra bağıra sana söylediklerini bana anlattı. Bütün bunlardan malum oldu ki, Medine Hanım'ı sen öldürdün! (Bir kâğıdı onun önüne koyarak) Bu da doktorun yeni yazdığı rapor!

Selim: Evet, Medine Hanım'ı ben öldürdüm. Ancak hiç bir adam karısını benim kadar sevemezdi... Hepsi birdi, ben öldürmeseydim de, sen onu tutuklayıp Sibirya'nın bir buz cehenneminde mahvedecektin... Nasıl ki, biz seninle Musabeyov'un, Sultan Mecid Efendiyev'in, Ruhullah'ın, kendilerini kuşuna dizerek suçsuz ailelerini Sibirya'da mahvolmaya göndermiştik. Medine Hanım'ı da benim elimle bizim sistemimiz öldürdü!

Mayis: Demek, Medine Hanım'ı öldürdüğünü itiraf ediyorsun. Pekâlâ, alman casusu olduğunu niye kabul etmek istemiyorsun? (Cellâtlara) Akıllandırın komiseri!

Cellâtlar Selim Babayev'e işkence ederler. O, bağırır.

Selim: Mayıs, Allah aşkına!

Mayis: Biz seninle beraber çoktan Allah'la vedalaşmıştık. İkimiz de cehennemliğiz. Kabul et, komiser. Bilirsin ki, Mayıs'ten aman beklemek olmaz! Bizim kalbimiz çoktan katılışp, taş oldu! En iyisi mi, her şeyi kabul et! Yirmi yıldan fazladır bu dairede çalışıyorsun... Adi casusluktan bu mevkie gelmişsin. Biliyorsun alman casusu olmasan da, kabul etmek zorundasın. Çünkü kardeşin gestapoda subay! Sen de Müsavat Partisi'nin üyesi ve yüksek rütbeli bir subayı olmuştun!

Selim: Bağirov'da Daşnak Parti'sinin üyesiydi!

Mayis: (Cellâtlara) İğne! Bütün tırnaklarına!

Selim: Mayıs!

Mayis: (Cellâtlara) İğne! Bütün tırnaklarına!

Selim: (Mayis'e) Ver, yazdıklarını imzalayacağım!

Mayis derhal yazılı kâğıdı Selim'in önüne koyar. Selim okumadan güçsüz, yarı baygın bir halde imzalar.

Mayis: Vesselam... Böylece bu komedi de sona erdi. Eh, komiser, her zaman düşünüyorum, Peygamber haber vermiş ki, Allah «errahmanirrahim»dir, yani, Rahman ve Rahim'dir. Pekâlâ, bizim bu kanlı cinayetlerimize nasıl izin veriyor? Elveda, komiser! Elveda, dostum!

Işık söner.

On Sekizinci Sahne

Mayis'in çalışma odası.

İkinci polis: Yoldaş reis, Humar Tağıyeva'yı getirdiler.

Mayis: Bırakın gelsin. Üst başını nazardan geçirin.

İkinci polis: Anlaşıldı, yoldaş reis. (Kapıyı açarak Humar'a) Buyurun.

Humar bitkin adımlarla odaya girer. Son derece solgun ve üzgün görünüyordur.

Mayis: (*Ayağa kalkarak nezaketle*) Buyurun, oturun. (*Polise*) Sen gidebilirsin (*İkinci polis odadan çıkar*) Getirirken sizi incitmediler değil mi? (*Humar «hayır» manasında başını sallar*) Görünüyor ki, son hadiseler size oldukça tesir etmiş. Zayıflamışsınız. Ama bu, güzelliğinizi daha da arttırmış. Güzelliğiniz karşısında eğiliyorum.

Humar: Siz beni hapsedmek için getirmediğiniz mi?

Mayis: Hayır, sizi sürgün etmeliyiz.

Humar: Neden?

Mayis: Çünkü siz halk düşmanının nişanlısısınız. Dayınız, eski komiser Selim Babayev de halk düşmanı olduğu için hapsedildi. Her şeyi de itiraf etti.

Humar: Babam devrim gazisiydi. On birinci ordu saflarında Ak Gvardiya⁴⁴ cılara karşı savaşmıştı. Madalya da almıştı.

Mayis: (*Gülümseyerek*) Humar Hanım, siz bilgili birisiniz. Hatırlarsınız, Merkez İcra Komitesi'nin başkanı S.M. Efendiye de, Komiserler Şurası'nın başkanı Musabeyov da, Hamid Sultanov da... Ayna Hanım da, son zamanlarda tutuklanan devlet görevlilerinin hepsi Azerbaycan'da Sovyet hâkimiyetini kuranlardır. Geliniz, maksattan uzaklaşmayalım. Ben sizi sürgün edemem. Düğün zamanı nişanlınız Ayaz'ı tutuklamaya geldiğimde, sizi gördüğüm andan beri bir saat, bir dakika gözümün önünden gitmiyorsunuz. Bütün irademi elimden aldınız. Sizi sürgün edemem... Kendimi öldürürüm ama sizi sürgün edemem.

Humar: Fakat biliyorsunuz, ben nişanlımı çok seviyorum.

Mayis: Mademki, düğününüz tamamlanmadı, ne yapılabilir ki? Bu dünyada kim kaderin hükmünden kaçıp kurtula-

⁴⁴ **Ak Gvardiya:** 1918–1920 yılları arasında Komünistlere karşı mücadele eden Beyazlar.

bilir? İtiraf ediyorum, Ayaz size layık biriydi... Ancak yapacak bir şey yok. Benim sevgimi kabul ediniz... Köleniz olurum... Bu mezbahada çalıştığımı bakmayın. Ben de insanım. Ben de sevmeyi becerebilirim. Sizi görünce bu derecede âşık olmama hayret ettim. Çünkü cehennem cellâdı olmanın kalbimi, bütün insani duygularımı kuruttuğunu zannediyordum. Adamların boynunu vurmak için eline balta verilen robottan başka bir şey olmadığımı düşünüyordum... Seni seviyorum... Deli gibi, divane gibi...

Humar: Ben ölene kadar nişanlımı bekleyeceğim.

Mayis: Humar! Siz dünya güzelisiniz, kendinize insafsızlık etmeyin!

Humar: Ben onsuz yaşayamam.

Uzun ara. Mayis bir şeyler söylemek istiyor. Ama zorlanıyor.

Humar heyecanla ona bakmaktadır.

Mayis: O kadar güzel, o kadar zarif, o kadar etkileyicisiniz ki, doğrusu, ne diyeceğimi bilmiyorum.

Humar: (*Birden canlanarak*) Söyleyin! Artık hiçbir şeyden korkmuyorum! Beni hapsedecek misiniz?

Mayis: Hayır. Sizi sürgüne göndermeliyim.

Humar: Nereye?

Mayis: Sibiryaya!

Humar: Nişanlımı ne yaptınız?

Mayis: (*Tereddütle*) Şimdilik hapiste!

Humar: Ne demek şimdilik?

Mayis: Demek istiyorum ki, durumunun nasıl sonuçlanacağı henüz belli değil.

Humar: Onunla görüşmeme niçin izin vermiyorsunuz?

Mayis: Bizim kahrolası işimizin kanunu böyledir.

Humar: Suçsuz bir insanı cezalandırırken, az da olsa, vicdan

azabı çekmiyor musunuz?

Mayis: Onu öz dayınız Selim Babayev sorguladı. Ben onu dayınızın emri ile tutukladım. Dayınız gizlice düğün yaptığınızı duyduğu zaman karı koca olmanıza imkân vermek için düğün esnasında nişanlınızın tutuklanarak hapsedilmesini emretti.

Humar: Benden bir şeyler gizliyorsunuz. Ayaz yaşıyor mu? (*Mayis cevap vermez*) Ayaz sağ mı? Cevap verin!

Mayis: Sizin olmayacak hayallerle yaşamanızı istemiyorum. Ona göre de, sizi aldatamam. Daha dayınız Selim Babayev iş başında iken doğrudan onun onayı ile Ayaz'ın kurşuna dizilmesi kesinleşmişti. Hüküm de tasdik edilmiştir!

Uzun ara. Humar halsiz halde yere yığılır.

Mayis bardağa su doldurarak yanına yaklaşır.

Mayis: Kendinizi toplayın. Humar, içiniz!

Humar: (*Gözlerini açarak eli ile bardağı kenara iteler. Sakin bir sesle*) Onu ne zaman kurşuna dizecekler?

Mayis: Büyük ihtimalle yarın. Kendinizi kaybetmeyin. İnanın, bu işte benim suçum yok. Kadere razı olunuz. (*Diz çöker*) Yemin ederim... Bütün hayatımı, saadetimi, bu dünyada ancak size hasredeceğim. Ant içiyorum! İnanın bana! Olan oldu. Kendinizi helak etmeyin. İstiyorsanız başka bir ülkeye kaçalım. Nasıl istiyorsanız, öyle yapayım...

Humar: (*Garip bir sakinlikle*) Eğer, söylediklerinizde zerre kadar hakikat varsa... Eğer, beni, bu kadar çok seviyorsanız, izin verin onunla vedalaşayım... (*Mayis susar*)

Işık söner.

On Dokuzuncu Sahne

Mayis: (*İkinci polise*) Görüşmeden sonra Ayaz Turan'ın ölüm hükmünü bugün yerine getirin. Kurşuna dizin!

İkinci polis: Baş üstüne!

Mayis: Ama kimse bilmesin! Akrabalarından soran olsa, sürgüne gönderildi dersiniz!

Işık söner.

Yirminci Sahne

Yeraltında, hapishanede. Ayaz tek kişilik hücrededir. Kapı açılır. Humar içeriye girer. Düğün gecesindeki gelinliğini giymiştir. Onlar sessizce kucaklaşırlar.

Ayaz: Ülkedeki bu hadiselerin sonu ne olacak, Allah'ım? İnsanların manevi güzellikleri yok ediliyor. Edebiyat, güzel sanatlar sahteleştiriliyor. Halkın hakiki aydınları, kabiliyetli yazarları, şairleri, sanatkârları hapishane köşelerinde çürüyor, kurşuna diziliyor, yok ediliyorlar. Onların yerine ise, halkına, milletine rezilce iftiralar atarak makam, vazife kazanan milletini satmış alçaklar öne çıkarılıyor. Ne olacak bu işlerin sonu Ya Rabbi? Nasıl olacak? (*Humar'a*) Bu dünyadan sana olan büyük aşkımla gidiyorum, Humar! Niçin kendine eziyet ederek bu cehenneme geldin?

Humar: Sevgilim! Ben seninle vedalaşmaya gelmedim. Ben seninle beraber gitmeye geldim. Ben sensiz nasıl yapabildim ki? (*Ayaz'ı tekrar tekrar öper*)

Ayaz: Görüyor musun, mutluluğun ömrü ne kadar kısalmış, Humar. Seninle ilk defa görüştüğümüz anlar, sanki bundan bir saat önce gibi...

Humar: Hayır, Ayaz, bizim saadetimiz ebediyen sürecek. Ben o ebediyete bana aldığın bu beyaz gelinliğimle gidiyorum.

Ayaz: Olmaz, Humar! Sen yaşayacaksın. Beni her gün hatırlayacaksın. Şimdi benim için en büyük teselli budur.

Humar: Ben sensiz yaşayamam, Ayaz. Bu cellâtlar, bu gaddar insanlar bizi yok ettiklerini sanmasınlar! İnaniyorum ki, bizim ruhlarımız, bizim aşkımız başka bir dünyada ebedi olarak yaşayacaktır! Öyle bir dünya ki, oraya cellâtların, gaddarların, insan eti yiyen ejderhaların eli ulaşamayacaktır! *(Elbisesinin içinden iki küçük hap çıkarır. Birini kendisi yutar, diğerini Ayaz'a verir)* Bu da senin!

Ayaz: Nedir bu? Zehir mi?

Humar: Sus... Cellâtlar bizi gözetliyor.

Ayaz ona derin bir nazar salarak, tereddüt etmeden hapi yutar.

Ayaz: *(Birbirlerine sarılırlar)* Sevgilim! Ebediyete uçalım! Orada bizi bu ebedi dünyanın hiç bitmeyecek güzellikleri bekliyor. Orada bizi sonsuz özgürlük bekliyor!

Birbirinin göğsünde kendilerinden geçerler.

Perde

Hükümdar ve Kızı

20 Ocak 1990 tarihinde Bakü’de kurşun yağmurları altında kalan Azerbaycan şehitlerinin ebedi hatırasına ithaf olunur.

İlyas EFENDİYEV

(XVII. yüzyılın tarihi olayları)

OYUNCULAR

*İbrahim Han
Tubu Hanım
Ağabeyim Ağa
Saday Bey
Saltanat Beyim
Ebülfet Ağa
Mirmuhsin Ağa
Cevat Han
Kelbeli Han
Binbaşı
Muhammet Han
Hüseynkulu Han
Haykanuş
Sisyanov
Lisaneviç
Vanya
Hizmetçiler
Rus Askerleri
Yaverler*

Birinci Sahne

Yer, Şuşa kalesi, İbrahim Han'ın sarayı. Ağamuhamet Şah, Şuşa'yı işgal edince Balaken'e kaçan İbrahim Han, Ağamuhamet Şahın öldürülmesi üzerine tekrar sağ selamet Şuşa'ya döner. Bunun anısına sarayda eğlence düzenlenmektedir. Her tarafı musiki sedaları kaplamıştır. Gençler dans eder. Hanın kızları, Ağabeyim Ağa, Saltanat Beyim; Cevat Han'ın oğlu Hüseyinkulu Han, Karadağ süvarilerinin genç komutanı Saday Şirhanoglu gençlerin arasındadır. Molla Mirmuhsin Ağa, zarif bir kumaştan dikilmiş beyaz elbise ve sarıkla sahnenin yukarısında durmaktadır.

Mirmuhsin Ağa: Arkadaşlar! Büyük hükümdarımız İbrahim Ağa, Balaken'den ailesi ile birlikte sağ selamet tahtına dönmesi münasebetiyle genel af ilan etti, zindandaki mahkûmların serbest bırakılması için emir verdi.

Sesler: Allah hanın ömrünü uzun etsin!

Sesler: Allah her zaman hanı saltanatında daim eylesin!

Sesler: Adil hükümdarımız İbrahim Han sen çok yaşa!

İbrahim Han, sahnenin yüksek yerinde görünür ve misafirlere el sallar.

İbrahim Han: Kardeşlerim, ben her zaman sizin sadakatinizden emin oldum. Kahraman Karabağ halkı hiçbir zaman ihanet etmemiştir. Azerbaycan Türkleri hiçbir zaman namert olmamıştır. Buraya sağ selamet dönmemiz Karadağ süvarilerinin ve onların komutanı Saday Şirhanoglu'nun yiğitliliği sayesinde olmuştur. Saday Şirhan üç defa ölüm tehlikesi atlatarak bizi ölümden kurtardı.

Sesler: Yaşasın Saday Şirvanoglu!

Sesler: Sağ olsun Karadağ Süvarileri!

İbrahim Han: Bundan dolayı da ben Saday Şirvan'a ve onun nesline beylik veriyorum.

Saday Bey: Sağ olun adil hükümdarımız İbrahim Han!

İkinci Sahne

Ağabeyim Ağa ve Saday Bey

Ağabeyim Ağa: Saday Bey, ben, seni ikinci kez tebrik ediyorum. Sana ilk defa ben Saday Bey dediğim için çok mutluyum.

Saday Bey: Teşekkür ederim, Ağabeyim Ağa. Ben yüce hanımızı ve ailesini "Bey" olayım diye kurtarmadım.

Ağabeyim Ağa: Saday Bey, bacılarımın hatta Hüseyin Kulu Han'ın da bildiği gibi, biz seni süvarilerinle yardımımıza gelmeden çok önce de tanıyorduk. O zaman sen bey değildim.

Saday Bey: Rica ederim, lütfen bana bey demeyin, adımla hitap ediniz!

Ağabeyim Ağa: Hayır, diyeceğim. Aşılmaz, sarp kayalar arasında düşmanlarla vuruşa vuruşa bu güzel Şuşa kalesini yaptıran han dedem Penah Han da Karabağ'ın Sarıcallar obasında yaşayan sade, gözü pek bir gençti. O da hanlığı kılıcının hakkıyla elde etmiştir. Sen de o "Bey" unvanını kendi bileğinin gücüyle elde ettin.

Saday Bey: Penah Han'ın kahramanlığı hakkında bizim Karadağ bölgesinde efsaneler anlatılır.

Ağabeyim Ağa: Saday Bey, büyük bir Karadağ süvarisi Balaken'e bizim yardımımıza geldiğinde ben balkondan onları izliyordum. Önde gelen uzun boylu, kır atın üstündeki zayıf gencin, o birliğin komutanı olduğunu öğrendiğimde, önce nedense şaşırđım... Sonra o genci burada gördüğümü hatırladım... ve onu sevdim...

Saday Bey: Siz şahlara layıksınız, Ağabeyim Ağa.

Ağabeyim Ağa: Saday Bey, sen benim nişanlım olmak ister miydin?

Saday Bey: Ağabeyim Ağa, siz dünyanın en soylu hanımı-sınız. Han babanız, bizim hükümdarımız, sizi alelade bir Terekeme gencine vermez. Bunu bildiğim için sevdam kalbimin derinliklerinde kaderine razı olmuştur.

Ağabeyim Ağa: Konuş, Saday Bey. Bana mutluluk veren bu duygunun senin kalbine nereden, nasıl girdiğini anlat.

Saday Bey: Geçen yaz siz, Tophane ormanlarında dinleniyordunuz. Ben de bir deste süvari ile Karadağ Hanından, hükümdarımız İbrahim Han'a hediye getiriyordum. Siz de büyük ipek çadırın kapısındaki büyük çınarın gölgesinde durup düşünceli düşünceli Kirs dağlarına bakıyordunuz. Siz o kadar güzel görünüyordunuz ki ben gayri ihtiyari Peygamber Efendimizin "Ahsenü'l-Halikin" sözlerini terennüm etmeye başladım.

Ağabeyim Ağa: Peygamber Efendimiz sonunda Hz. Ayşe ile evlendi. Demek ki...

Saday Bey: Dedim ya siz şahlara layıksınız, Ağabeyim Ağa.

Ağabeyim Ağa: Sen şimdi alelade bir Terekeme genci değilsin. Sen hükümdarın ailesini üç defa ölümden kurtaran yiğitlerin yiğidi Saday Bey'sin. Ben, seni yolda düşmanlarla kılıçla kahramanca vuruştığını gördüm. Sen, Allah tarafından bizi kurtarmak için gönderilmiş olağanüstü bir kahramansın.

Saday Bey: Ben, son nefesime kadar sizin korumanız olacağım.

Ağabeyim Ağa: Hayır, sen benim nişanlım olacaksın. Han babasının aziz halefi olan Ağabeyim Ağa'nın isteği böyledir. (Uzaklara bakarak) Bu kervan da neyin nesi? Bizimkilere hiç benzemiyor.

Saday Bey: (Dikkatle bakarak) Tahran kervanına benziyor.

Işık söner.

Üçüncü Sahne

Saltanat Beyim ve Hüseyinkulu Han gelir.

Hüseyinkulu Han: Saltanat Beyim, senin nişanlın sağ selamet döndüğün için, sevgilisini tebrik etmeye eli boş gelmedi... Yürüyüşüne, duruşuna vurulduğum "Kumral Atı"nı sana hediye olarak getirdi.

Saltanat Beyim: (Hayranlıkla) Ooo... Hüseyinkulu Han, ben, genç nişanlımın dünyalar güzeli "Kumral Atı"ndan ayrılabilceğini hiç sanmıyorum.

Hüseyinkulu Han: Ben, "Kumral At"tan ayrılmıyorum, onu sana hediye ediyorum.

Saltanat Beyim: Teşekkür ederim, benim yiğit beyim... Gidelim. Kumral atın üzerinde şahin gibi uçacağım. (Saltanat Beyim ve Hüseyinkulu gitmek ister. Tubu hanım gelir)

Tubu Hanım: Kızım, işittiğime göre sen Cevat Han'ın genç oğlu Hüseyinkulu Han'a nişanlım diye hitap ediyormuşsun...

Saltanat Beyim: Evet, anne, öyle hitap ediyorum. Ben, sizin de han babamın da bu konuda benim gibi düşündüğünü sanıyorum. Senden gizli saklım mı var... Doğrusu ben onu çok seviyorum.

Tubu Hanım: Bundan haberim var. Ama biz, sizi, henüz resmi olarak nişanlamadık. Ayrıca senden önce ablan Ağabeyim Ağa var... Bunu da aklından çıkarmamalısın. Adetlerimize göre...

Saltanat Beyim: Anlıyorum anne, önce büyük kardeş, sonra küçük...

Tubu Hanım: Hüseyinkulu Han, hayırlı bir evlattır, aynı zamanda yeteneklidir de, kendisi benim de çok hoşuma gidiyor.

Saltanat Beyim: O da babası Cevat Han gibi yiğit ve cesurdur. Kuzeyden vatanımıza göz diken düşmanların gözlerine

kurşun sıkamak için fırsat kollar. O da benim gibi vatanımızın güzelliklerine, güzel atlarına hayrandır.

Tubu Hanım: Elbette, yiğit nesline çeker... Cevat Han'ın yiğitliğine kim ne diyebilir? Fakat gereğinden fazla inatçıdır.

Saltanat Beyim: Neden bahsettiğini çok iyi biliyorum anne. Cevat Han, ordusuyla vatanımızı işgal etmek için gelen Çarın Generali Zubov'u, han babamın sofra açarak karşılamasına tahammül edememişti...

Tubu Hanım: (Sinirli) Han baban, ne yaptığının farkındadır... Cevat Han, uzun yıllar boyunca ülkesini akıllıca idare eden İbrahim Hanla hesaplaşmayı düşünüyordu. Han babanın siyasetini eleştirmek doğru olmaz. Hele hele senin bu şekilde düşünmen asla kabul edilemez. İşittin mi, yaramaz. (Tubu Hanım sinirlenerek çıkar)

Işık Söner

Dördüncü Sahne

İbrahim Han'ın sarayı. İbrahim Han ve Mirmuhsin sahneye gelir.

Mirmuhsin Ağa: Yüce Sultanım! Ulak, İran şahı Fetali Şah'tan size mektup getirdi.

İbrahim Han: İlginç, Mirmuhsin Ağa oku bakalım mesele nedir, öğrenelim.

Mirmuhsin Ağa: (Mektubu açıp okumaya başlar) Saygıdeğer, meşhur Karabağ hâkimi İbrahim Han'a, İran'ın büyük şahı Fetali Şah'tan saygı ve selamlar. İbrahim Han, hükümdarımız Ağa Muhammet Kacar Şah'ın cenazesini İran'a gönderdiğiniz için size minnettarlığımızı ve memnuniyetimizi bildirmek istiyorum. Meşhur Karabağ Hanlığı ile ilişkilerimizi ve himayemizi daha da güçlendirmek için güzel kızınız Ağabeyim Ağa ile evlenme düşüncesinde olduğumu zat-ı âlilerinize açmak istiyorum. Ağabeyim Ağa'nın akli ve feraseti hakkında malumat sahibiyim. Sizin kızınız

olması hasebiyle de Ağabeyim Ağa'yı kendime baş harem olarak almak istiyorum. Oğlunuz Ebülfet Ağa'yı da saraya davet ediyorum.

Kısa ara.

İbrahim Han: Mirmuhsin Ağa bu konuda ne düşünür?

Mirmuhsin Ağa: Yüce Han, elbette ki hem sizin saltanatınızın güçlenmesi hem de Azerbaycan halkı için İran şahı ile akrabalığınız hayırlı olur. Aynı zamanda şahın kendisi de Azerbaycan Türküdür. Ancak...

İbrahim Han: Ancak...

Mirmuhsin Ağa: Ancak, kızınız bu izdivaca razı olursa... Ağabeyim Ağa, vezir gibi akıllı kızdır. Onun şahın sarayında olması, sanırım, sizin saltanatınızla İran şahı arasındaki dostluğun daha da parlak olmasına yardım edecektir.

İbrahim Han: Ben, bu evliliğin, küçük devletçikler şeklinde dağılan, birbirine düşman olan bedbaht hanları birleştirip büyük bir devlet kurmasına yardım etmesini arzu ederim. Fakat İran şahı kendisine komşu güçlü, ikinci bir Müslüman devleti kurulmasına izin verir mi?

Mirmuhsin Ağa: Yüce Han! Fetali Şah kendisi de Türk olduğu için başka bir milletin padişahı ile komşu olmaktansa, kendisine akraba olan kendi milletinden olan devletle komşu olmayı yeğler.

İbrahim Han: (Sinirli) Mirmuhsin Ağa, İran şahları, Nadir de, Ağa Muhammet de Fetali de Türk olduklarını çoktan unutmuşlar. Bunu zaten sen de biliyorsun.

Mirmuhsin Ağa: Evet, Yüce Hanım, kimliklerini unutmuşlar. Bunun en büyük sebebi bizim bazı dar düşünceli ilim ve din adamlarımızın hatalarıdır. Onlar hiçbir zaman Arap'ın Arap, Fars'ın Fars, Türk'ün Türk olduğunu dile getirmedi. Biz her zaman, milli kültürü, milli karakteri, milli ruhu unutarak herkesi Müslüman olarak isimlendirmekle yetindik. Yüce Allah, boş yere insanları ayrı ayrı milletler şeklinde yaratmamış.

İbrahim Han: Allah Şah İsmail'e rahmet eylesin. İran şahlarından sadece o Türklüğünü unutmamıştır.

Mirmuhsin Ağa: Yüce Han! Ben, Ağabeyim Ağa'nın akıllı ve ferasetinin Fetali Şah'a Türk olduğunu hatırlatacağını, telkin edeceğini zannediyorum. Siz, tahta çıkar çıkmaz Ağa Muhammet Han'ın cenazesini İran'a göndermekle çok akıllıca bir iş yaptınız. Fetali Şah akıllı bir insandır. O, sadece Karabağ'ın değil aynı zamanda Şirvan, Şeki, Gence, Erivan, Nahcivan, Hoy, Karadağ, Tebriz, Erdebil, Marağa hanlarının da size tabi olduğunu bilmektedir. Bunun yanında Dağıstan ve Avar hâkimi Ümme Han'ın bacası ile evliliğinizden dolayı hâkimiyetinizi güçlendirdiğinizin de farkındadır. Yüce Han, Fetali Şah'la dostluğunuz bütün Azerbaycan halkını sizin etrafınızda birleştirmeye yardım edecektir.

İbrahim Han: Ben buna şüphe ile bakıyorum Mirmuhsin Ağa. İran Şah'ı Tebriz'den, Hoy'dan, Marağa'dan el çekmez. Bundan dolayı da Rus Çarı Katerina'nın emriyle General Zubov Derbent'i aldığı anda oğlum Ebülfet Ağa'yı kendisine hediyelerle gönderip kurtuluşumun onlardan olacağını bildirdim.

Mirmuhsin Ağa: Yüce Han, Zubov Derbent kalesini bir dost olarak değil bir istilacı olarak ele geçirdi.

İbrahim Han: Ben, İran Şahıyla da Rus Çarıyla da dost olmak gerektiğine inanıyorum.

Işık söner.

Beşinci Sahne

İbrahim Hanın sarayı. İbrahim Han ve Ağabeyim Ağa.

İbrahim Han: Benim güzel ve akıllı kızım, sen de biliyorsun ki, senin her isteğin benim için çok önemlidir. Şimdi sen Allah'ın inayetiyle büyüüp yetişkin oldun. Allah'ın emri

Peygamberin sünnetiyle artık evlenme vaktin gelmiştir. Fetali Şah elçi gönderip seni baş harem olarak kendisine eş almak istiyor. (Ara) Şah kardeşin Ebülfet'i de kendi sarayına davet ediyor.

Ağabeyim Ağa: Han babam! Sen ta beni küçük yaşlarımdan beri öyle nazlandırdın ki benim hiçbir isteğimi, arzumu göz ardı etmedin. Bundan dolayı da hiçbir isteğimi senden gizlemedim. Şimdi de gizlemek istemem.

İbrahim Han: Elbette gizlememelisin.

Ağabeyim Ağa: Ben Fetali Şah'a eş olmak istemiyorum.

İbrahim Han: Peki, niçin? Belki resmini görmüşsündür. Hoşuna gitmiyor mu?

Ağabeyim Ağa: Mesele o değil han baba.

İbrahim Han: Peki, problem nedir? Çekinme söyle. Kalbinde ne varsa söyle.

Ağabeyim Ağa: (Birden hanın karşısında diz çökerek) Han baba, senin bana olan muhabbetine güvenerek, benim kalbimde başka birisi olduğunu söylemek istiyorum.

İbrahim Han: Güzel, benim güzel kızımın kalbini kendisine bağlayan şanslı kimdir?

Ağabeyim Ağa: O, Karadağ süvarilerinin komutanı Saday Bey'dir, han baba...

Kısa ara.

İbrahim Han: Saday Bey, becerikli gençtir. Üç defa beni ve ailemi ölümden kurtardığı için kendisine vefa borcum var. Fakat kızım, Şirvan oğlu Saday Bey, binlerce yıllık İran tahtının şahı değildir.

Ağabeyim Ağa: Han baba, senin ne yakut ve mücevherlerin ne de saltanatın azameti İran Şah'ından aşağıdır. Azerbaycan yiğitleri senin yolunda ant içtiler. Bundan dolayı da, zannedersen, han babam beni sadece o, Fetali Şah olduğu için ona vermek istiyor.

İbrahim Han: Benim akıllı kızım, senin övgüyle bahsettiğin Azerbaycan yiğitleri her zaman benim de gurur kaynağım olmuştur. Ben, her zaman Karabağ yiğitleriyle; Tebriz, Nahcivan, Şeki, Şirvan yiğitleriyle övünmüşümdür. Fakat bizim en büyük derdimiz bu yiğitlerin birleşmemesidir. Azerbaycan ayrı ayrı hanlıklara bölünmüştür. Sen de biliyorsun ki benim en büyük gayem bu hanlıkları birleştirmek, Azerbaycan Türklerini yenilmez, güçlü kudretli bir devlet yapmaktır. Ben Şah İsmail'in ektiği tohumları yetiştirmek istiyorum...

Ağabeyim Ağa: Ah, han baba! Senin bu büyük hayalin benim de her zaman tatlı hülyam olmuştur.

İbrahim Han: Ne yapsak da bizim hanları bir çatı altında birleştirmek mümkün değil. Hiçbirisi buna yaklaşıyor. Hepsisi de hükümdar olmak istiyor.

Ağabeyim Ağa: Onları birleştirmeye mecbur etmek gerekiyor.

İbrahim Han: Doğrudur. Bana yardım gerekiyor. Ben Fetali Şah'la Azerbaycan halkının birleştirip güçlü kuvvetli bir devlet kurmak için dost akraba olmak istiyorum. Bir devlet kurmak için onun yardımını almamız gerekiyor. Eğer sen onun eşi olursan o bu konuda bize yardım vaadinde bulunur.

Ağabeyim Ağa: Han baba, o genç, Terekeme halkından çıkmış bir yiğittir. Senin gibi güçlü hükümdarın kızı olarak onu istemem beni kendi gözümde göklere yükseltmiştir. Bu düşüncem bana olağanüstü, hür bir saadet gibi geliyor. Şimdi onu terk edip şaha eş olmak...

İbrahim Han: Vatan borcu, vatan sevgisi o kadar güçlü o kadar mukaddes bir histir ki ona emretmek mümkün değildir. Bu duygunun insanın kalbinin derinliklerinden gelmesi gerekir. Bundan dolayı da ben seni mecbur edemem. Rus generali Derbent kalesini alıp oraya yerleşti. Bu, sanırım, onun Kafkaslarda yürüyüşünün sonu değil, her şey onun elindedir. (*Çıkar*)

Ağabeyim Ağa: Ey büyük Allah'ım! Niçin beni bu kadar zorlu sınavlardan geçirirsin? Şayet böyle olacaktı neden o yiğidin sevgisini kalbime yerleştirdin? Vatan beni yardıma çağırır. Ben onun evladıyım. Ben onun sesine ses vermezsem, cehennemlere layık kötü bir insan olurum. İlahi! Bana bu imtihandan başarıyla çıkmayı nasip et. (*Gözyaşları içinde divana yıkılır*)

Işık söner.

Altıncı Sahne

Aynı mekân. Ağabeyim Ağa ile Saday Bey.

Ağabeyim Ağa: Saday Bey, senin sevginle kendimi çok mutlu hissedirdim. Sana duyduğum muhabbetin derecesini hakkıyla Allah bilir. Öyle güzel hayallere daldım ki... Sen yiğitsin, dayanırsın. O gurbette senden, Karabağ'dan, her zaman uzak kalmak, benim için dayanılmaz işkence olacak. Saday Bey, vatan bugün dardadır. Rus Çarı Katerina Kafkasları, Azerbaycan'ı istila etme, Osmanlı İmparatorluğunun yolunu kesme düşüncesini artık gizlemiyor. İbrahim Han'ın, babamın, bugün güçlü bir yardımcısı yok. Sanırım sen benim ne demek istediğimi anlarsın...

Saday Bey: Anlıyorum, siz başka şekilde hareket edemezsiniz.

Ağabeyim Ağa: Allah, her ikimizin kalbine kuvvet versin.

Saday Bey: Âmin! Eğer yedi canım olsaydı, yedisini de vatan uğruna feda eder, muhabbetimden vaz geçmezdim. Fakat yaradan bize bir can vermiş. Siz doğru söylüyorsunuz, vatan siz o can bizi mutlu etmez. Hoy, Tebriz, Karadağ yiğitlerinin her an sizin emrinizde olacağından emin olabilirsiniz. Siz kendinizi Tahran'da yalnız hissetmeyin. Terekeme oğlu Saday ve onun dostları her zaman sizinle olacaktır.

Ağabeyim Ağa: Allah, sizin kalbinizi çalan kulunuza kuvvet versin.

Saday Bey: Allah sizi vatanın azatlığıyla mutlu kılsın, Ağabeyim Ağa.

İbrahim Hanın köşkünde

Büyük bir düşün meclisi. Ağabeyim Ağa Fetali Şah'a gelin gider. Gençler dans eder. Saltanat Beyim, Hüseyinkulu Han ve birçok genç de buradadır. Karadağ süvarilerinin komutanı Saday Bey tek başına uzak bir yerde durup eğlenceyi seyreder. İbrahim Han'ın hanımı Tubu Hanım ve Ağabeyim Ağa saray hizmetçileriyle beraber saraydan çıkarlar. Ebülfet Ağa İbrahim Han'a yakınlaşır.

İbrahim Han: Oğlum Ebülfet, sen binlerce yıllık tarihi olan İran'a, Azerbaycan'ın bir temsilcisi olarak gidiyorsun. Sen baban, İbrahim Han'a yakışır şekilde hareket etmelisin.

Ebülfet Ağa: Biliyorum baba. Han baba, ben, vaktiyle Altay dağlarından Karpat dağlarına kadar uzanan ülkelere hükmetmiş Cengiz Han'ın; Şark'tan Garba kadar bütün dünyayı titreten Emir Timur'un neslinden olduğumu asla unutmayacağım.

İbrahim Han: Çok güzel, aferin oğlum! Düşmanların kendi işleri için senden istifade etmesine izin verme.

Ebülfet Ağa: Emredersin han baba. Söylediklerinizi çok iyi anlıyorum.

İbrahim Han: Peki, biz niçin ayakta kaldık? Sen şimdi yolculuk için hazırlanmalısın.

İbrahim Han ve Ebülfet Ağa giderler. Tubu Hanımla Ağabeyim Ağa sahneye çıkar.

Tubu Hanım: Kızım, seni şimdi Tahran'a yolcu ediyoruz. Sana gurbette her zaman aklının ve olgunluğunun rehber olacağına inanıyorum. Ne yapalım kızım, biz hanzade kızlarının kaderi çoğu zaman böyle olmuştur. Bize mutluluk getiren güvercinin kaderi talihsiz bir oka kurban gitmiştir. O genci unut! Ben de bir kadın olarak bunun çok zor olacağını bilirim. Ama unutmaya çalış. Bugün yardıma

muhtaç olan vatanın için yapmış olduğun fedakârlık senin tesellin olsun. Seni mutlu etsin. Sen de biliyorsun ki sen vatanın için sevdiğin insandan vazgeçmeseydin han baban seni evlenmeye mecbur etmeyecekti. Senin sevdiğin yiğit de han babanın sevip saydığı bir gençtir. Ama ne yapalım...

Ağabeyim Ağa: O, mert ve yiğit bir gençtir anne. Bu hüznü ayrılığa benim gibi o da sabredecektir. O, babamın bu kararından hiç incinmedi. Çünkü bizim sevgimizi Allah vatana kurban etti.

Tubu Hanım: Allah vatanımız için her türlü fedakârlıkta bulunan yiğitlerimiz korusun.

İbrahim Han, Mirmuhsin Ağa ve saray sakinleri dışarı çıkarlar. Ağabeyim Ağa han babasının karşısında diz çöküp elini öper. Han da onu kaldırıp alnından öper. Musiki eşliğinde sahne değişir. Şuşa kalesinin Ağdam'a bakan tarafında tek başına duran Saday Bey görünür. O ovaya giden yola bakarak Ağabeyim Ağa'nın çok uzaktan gelen manisini işitir:

*Azizim Karabağ,
Şeki, Şirvan Karabağ,
Tahran cennet olsa,
Yâddan çıkmaz Karabağ*

Işık söner.

Yedinci Sahne

İbrahim Han'ın köşkü. İbrahim Han tahta oturur. Mirmuhsin Ağa da oradadır. Hizmetçi gelir.

Hizmetçi: Yüce Han, Nahcivan Han'ı Kelbeli Han, Erivan hâkimi Muhammet Han, huzurunuza teşrif etmek istiyorlar.

İbrahim Han: Buyursunlar!

Hizmetçi çıkar. Kelbeli Hanla Muhammet Han içeri girer. İbrahim Han'a hanlık selamı ile selam verirler.

İbrahim Han: Karabağ'a teşrif ettiğinizi duyunca çok sevindim ağalar. Doğrusu çok şaşırdım, bizi şereflendireceğinizi sizden beklemezdim.

Kelbeli Han: Biz sizinle istişare etmeye geldik İbrahim Han. Rus Çarının generali Sisyanov sizin de bildiğiniz gibi gelip Tiflis'e yerleşti.

Muhammed Han: O, Nahcivan hanından da bizden de kendilerine bağlanmamızı talep ediyor.

İbrahim Han: Ben bunu iki gün önce öğrendim. Peki, siz ne düşünüyorsunuz?

Kelbeli Han: Nahcivan Han'ı hiç kimseye tabi olmak istemiyor.

İbrahim Han: Siz ne düşünürsünüz, Muhammet Han?

Muhammet Han: Erivan Hanlığı da hiç kimseye tabi olmak istemiyor, İbrahim Han. Sizin de bildiğiniz gibi ne siz, ne de biz hiçbir zaman Hristiyanlara düşmanca bir tavır içirisine girmedik. Katerina'nın generali Kafkaslara geldiğinde sen ona kıymetli hediyeler gönderdin. Kendilerine karşı çok samimi davrandınız. Ben de dünyanın farklı farklı ülkelerinden gelen Ermenilere yardımcı oldum. Fakat biz kendi bağımsızlığımızı yitiremeyiz.

Kelbeli Han: İbrahim Han, sen İran Şahı Fetali Şah'la akraba oldun. Ebülfet Ağa da onun sarayında şimdi han olarak bulunmaktadır. Duyduğumuza göre kızınız Ağabeyim Ağa'nın aklına ve ferasetine güvenen Fetali Şah, onu haremının başına geçirmiş. Fetali Şah işlerini kızıma danışarak yapmış. Eğer Fetali Şah bize yardım ederse biz de Sisyanov'un teklifini reddederiz.

Muhammet Han: Ben de Kelbeli Han gibi düşünüyorum. Bize kendisi de Türk olan Fetali Şah'ın yardımı lazımdır.

Mirmuhsin Ağa: Hanlar! Affedersiniz ben sizin işlerinize karışıyorum.

Kelbeli Han: Buyurun, sizin sözleriniz bizim için çok önemlidir.

Mirmuhsin Ağa: Size müteşekkirim Kelbeli Han Hazretleri. Saygıdeğer ağalar, siz de biliyorsunuz ki İbrahim Han, defalarca size birleşip bağımsız Azerbaycan devletini kurmayı teklif etti. Hatta İbrahim Han, vaktiyle Nadir Şah'ın Mugam'da yaptığı gibi mecliste halk temsilcileri ile görüşüp bu işi halledelim demişti. Hiç kimse yüce hanın ileri sürdüğü fikre sahip çıkmadı. Eğer siz hanlıklar birleşip büyük bir devlet kurmuş olsaydınız şimdi sizin çok güçlü ordunuz olacaktı. Siz hanlar birleşmek istemediniz. Saygıdeğer ağalar, Peygamber Efendimiz Arap kabilelerini birleştirmeseydi İslam dünyası bu kadar başarı elde edebilir miydi?

Muhammet Han: Mirmuhsin Ağa, sizin söyledikleriniz doğrudur. Artık bu konuda düşünmek çok geçtir. Rus generali bizim Çar'a tabi olmamızı istiyor. Biz ise buna karşı çıkıyoruz.

Kelbeli Han: Biz bağımsızlığımızı kaybetmek istemiyoruz.

Cevat Han içeri girer.

Cevat Han: Selamun aleyküm ağalar,

İbrahim Han: Aleyküm selam, Cevat Han. Bugün aldığım habere göre General Sisyanov sizden Gence kalesini istemiş.

Cevat Han: (Dokunaklı) Evet, istiyor. Bu Rus Çarının istila planının bir parçasıdır... Katerina'nın emri ile General Zubov Kafkaslara yürüdü. Derbent'i aldı, o zaman ben size ordularımızı birleştirip Derbent Han'ının yardımına gidelim demiştim, hiç kimseden ses çıkmadı. Rus General, Derbent'i aldığında bizim hürmetli hanımız İbrahim Han ona aksakallarımızla kıymetli hediyeler gönderip kendisine olan bağlılığını ilan etti. Şimdi de Sisyanov... Ağalar büyük Türk komutanı Ağa Muhammet Şah da Rus generalin Azerbaycan'ı işgal etmesini engellemek için Karabağ'a, Tiflis'e hücum etmişti. İbrahim Han'ın kıymetli hediyelerle Rus generaline tabi olmaya hazır olduğunu bildirmesi Ağa Muhammet Şah'ı sinirlendirdi. Karabağ-

lılar onu öldürmekle büyük bir hata yaptılar. Ancak ağalar, biz burada hatalarımızı tartışsak çok uzun sürer. Zaman geçiyor, zaman bizi beklemez. Ben size kuvvetlerimiz birleştirip bir ordu kurup Sisyanov'a karşı koyalım. Çar'ın yardımcı kuvvetleri yetişinceye kadar Sisyanov'un askerlerini Azerbaycan'dan uzaklaştırırız.

Derin bir sessizlik.

İbrahim Han: Cevat Han, bana ağır ithamlarda bulunuyor. Ancak ağalar gelin açık konuşalım her türlü ağır silahları bulunan iki büyük devletin arasında bulunuyoruz. Bundan dolayı ben bütün hanlıkları birleştirip büyük bir devlet kurmak istiyorum.

Mirmuhsin Ağa: Yüce Han, İbrahim Han doğru söyler. Ne yazık ki hiçbir han siyasette başarılı olamadı. Kendi saltanatına güvenerek beş, on yıl sonra başına ne geleceğini düşünmedi.

İbrahim Han: Bundan dolayı da biz şimdi bu iki büyük devletten birisine sığınmalıyız. Ben Rus Çar'ı ile anlaşabileceğimizi umuyorum.

Cevat Han: Niçin?

İbrahim Han: Azerbaycan'a sahip olmak, Azerbaycan topraklarını işgal etmek İran şahlarını eskiden beri güttükleri bir siyasetti. Biz de İran da Müslüman'ız. Ruslardan bağımsızlığımızı daha çabuk ve kolay elde ederiz.

Kelbeli Han: İbrahim Han, İran şahının kendisi de Türk'tür. İran halkının çoğu Türk'tür, Türkçe konuşur. Bizim gelenek ve göreneklerimiz, dinimiz birdir. Biz İran'la özellikle de Fetalı Şah'la daha kolay anlaşırız.

Muhammet Han: Biz aynı topraklarda yaşıyoruz. Rus Çarından binlerce kilometre uzaktayız. Dinimiz ayrı, dilimiz ayrı...

Cevat Han: Ağalar, siz, gelecekte bağımsızlığı elde edebileceğinizi düşünüyorsanız bu boş bir hayaldir. Gelip bizim

topraklarımızda kök salan kalelerimizi elimizden alan hiçbir devlet kolay kolay bize bağımsızlığımızı geri vermez. Bundan dolayı da ne Rus Çar'ı, ne de İran Şah'ı...

İbrahim Han: (*Derin bir düşünceden sonra*) Hürmetli Hanlar, siz uzak yoldan geldiniz, buyurun biraz dinlenin ondan sonra konuşuruz.

Kelbeli Han, Muhammet Han, Cevat Han ve Mirmuhsin Ağa gider.

İbrahim Han: (*Kendi kendine*) Hiçbiri beni anlamıyor. Halkımızın gerçek azatlığını zor duruma düşmüştür. Azerbaycan halkı güçlüdür, yigittir. Fakat ne kadar güçlü olsa, kılıcı ne kadar keskin olsa da iki devin arasında kaldığı bu tılsımı kan dökmekle çözemez. Ben yigitlerin siyasetini barış yoluyla devam ettirmek istiyorum. Bizim kurtuluş yolumuz budur. Bunu düşünerek gözümün nuru kızımı İran Şahına verdim. Bundan dolayı Rus Generali Zubov'a kıymetli hediyeler gönderip Rus Çarına olan samimiyetimi bildirdim. Şimdi aynı siyaseti General Sisyanov'la da yürütmek istiyorum. Niçin beni anlamıyorlar? Niçin? Niçin?

Işık söner.

Sekizinci Sahne

İran'da Fetalı Şah'ın köşkü. Ağabeyim Ağa'nın odası. Ağabeyim Ağa, heyecanla sahneye gelir, perdeyi kaldırıp dışarı bakar.

Yârin gece vaktinde hoş ahvalini gördüm,
Vurmuştu gönül şişesine balını gördüm.
Naz eylemeğin her türlü minvalini gördüm,
Açtım sinenin, sinesindeki beni gördüm.
Yaser buymuş, peki niçin âlem hacca gitti.
Efsus¹ ki yârim gece geldi, gece gitti.
Hiç bilmedim ömrüm nasıl geldi, nasıl gitti.

¹ Ne yazık ki

Ağabeyim Ağa: (*Fısıltı ile*) Odur, Saday Bey... Ya Rabbi, bu ne anlama geliyor ben onu bu gece rüyamda gördüm. Şimdi de onu burada görüyorum. O niçin geldi? Ey büyük Allah'ım, onu rüyamda görmemi eşime hıyanet olarak kabul etme. Sen de biliyorsun ki ben onu artık düşünmemeye çalışıyorum. Eşimle aramda hiçbir sır kalmasın diye onu sevdiğimi kendisine de söyledim. Şah çok anlayışlı birisi bana, "Önemli değil, genç kızken böyle şeyler olur" dedi. Ey Allah'ım, o gençle ilgili hiçbir fikrin, düşüncenin kalbime gelmesine izin verme.

Saday Bey gelir ve Ağabeyim Ağa karşısında diz çöker tazimde bulunur.

Ağabeyim Ağa: Kalk Saday Bey, ben bu gece seni rüyamda gördüm. Şimdi seni sağ selamet gördüğüm için çok mutluyum. Otur, Azerbaycan'dan, Karabağ'dan heyecanlı haberler alıyoruz Saday Bey. Çar Generali Sisyanov'un Azerbaycan sınırına dayandığını söylüyorlar.

Saday Bey: Sisyanov sınırımızı geçip Gence kalesinin anahtarını Cevat Han'dan istiyor. Hanın Rus Çarına tabi olmasını talep ediyor.

Ağabeyim Ağa: Cevat Han ne diyor?

Saday Bey: Cevat Han Sisyanov'un isteğini şiddetle reddetti, İbrahim Han'dan Sisyanov'la vuruşmak için yardım istedi.

Ağabeyim Ağa: (*Sabırsızlıkla*) Ne cevap verdi, han babam?

Saday Bey: (*Soğuk bir şekilde*) İbrahim Han ima yoluyla Rus Çarına tabi olalım dedi.

Ağabeyim Ağa: (*Sinirli bir şekilde*) Olamaz! Bütün hanlıları birleştirip İran şahından da yardım alıp büyük Azerbaycan devletini kurma hayaliyle yaşayan han babam nasıl olur da şimdi Çara tabi olmayı kabul eder? Olamaz, olamaz.

Saday Bey: Ne yazık ki gerçekler böyle. Benim buraya gelmemin sebebi sizin vasitanızla Fetali Şah hazretlerinin yardımını almaktır. Biz Karadağ süvarileri de Cevat Han'ın yar-

dımına gideceğiz. Cevat Han ne kadar güçlü olsa da ağır silahlarla ve topraklarla donanmış, sayıca kat kat kendinden fazla olan orduya karşı koyamaz. Biz Cevat Hanla birlikte son nefesimize kadar beraber savaşacağız. Kuzeyden gelip vatanımıza hâkim olmak isteyen Rus Çarına köle olmayız.

Ağabeyim Ağa: Saday Bey, biz han babamın iradesiyle canımızdan aziz olan aşkımızı vatanımızın azatlığı, onun sapsiz kalmaması uğruna feda ettik. Fetali Şah hazretleri bunu bilir. Ben her şeyi ona anlattım. Fetali Şah namert hükümdar değil. O Azerbaycan'a yardım edecektir. O, bana yardım edeceğine dair söz vermişti.

Saday Bey: Bu yardım büyük İran devletinin de faydasınadır.

Ağabeyim Ağa: Fetali Şah bunun da farkındadır. Fetali Şah, gayrimüslim bir devletin kendisine komşu olmasını istemez

Ebülfet heyecanla gelir.

Ebülfet Ağa: (*Saday Bey'i görerek*) Oo... Saday Bey, Seni gördüğüme çok memnun oldum. (*Ağabeyim Ağa'ya*) Şimdi elçi geldi, Rus Generali Sisyanov Gence kalesini muhasaraya almış Gence kalesinin anahtarlarını Cevat Han'dan istiyormuş.

Ağabeyim Ağa: (*Kızgın*) Ve bizim hükümdar babamız İbrahim Han, Cevat Han'a yardım etmek istemiyor.

Saday Bey: Evet, istemiyor. Diğer hanlar da anlaşılan yüce hanımızdan etkilendiler... (*Ağabeyime*) Ağabeyim Ağa, izinle ben gideyim. Atlılar beni bekliyor. Size her şeyi olduğu gibi haber vermek için geldim. Biz sizin fikrinizin şah hazretleri için çok önemli olduğunu biliriz. (*Saygıyla eğilerek*)

Ağabeyim Ağa: Ebülfet Han, kardeşim, han babamız tarihi bir hata yapıyor. Azerbaycan'ı Rus Çarına vermek... Bu kabul edilemez. Gelecekte neslimiz bizi lanetle anacak.

Ebülfet Ağa: Bunun için acil olarak senin yanına geldim. Şah hazretleri ile hemen konuşmak gerekiyor. Bir dakika bile gecikmeden şah hazretleri Azerbaycan'a yardım için asker göndermelidir.

Ağabeyim Ağa: Beraberce şahın huzuruna çıkalım. (Giderler)

Dokuzuncu Sahne

İbrahim Han'ın köşkü. Vanya içeri girer.

İbrahim Han: Ne haber getirdin, Binbaşı Vanya?

Vanya: Gece gündüz yüce hanın arkasından gidip, onun ihtisamlı saltanatına hizmet etmeyi Allah bana çok görmesin. Siz ve sizin kahraman babanız Penah Han, Karabağ'ın Dumu, Tuğ, Hadrut, Hankendi, Daşaltı gibi güzel yerlerine biz Ermenilerin köyler kurması, yerleşmesi için her türlü kolaylığı sağladınız.

İbrahim Han: (Sabırsızlıkla) Güzel, Vanya sen bu sözleri bana çok söyledin. Dilinin altındaki baklayı çıkar!

Vanya: Yüce Han! İnsan iyiliği unutmamalıdır. Yüce Han da bildiği gibi benim getirdiğim haberlerin hepsi de bugüne kadar doğru çıktı.

İbrahim Han: İyi ki doğru çıktı.

Vanya: Merhametli hanımızın haberi olsun ki Fetali Şah'ın büyük bir ordusu geceleri karanlıktan faydalanarak Nahcivan ve Erivan hanlıklarının sınırına doğru hareket etmektedirler.

İbrahim Han: Sonra?

Vanya: Sonrasına cesaret edemiyorum, yüce hanım...

İbrahim Han: (Kalkarak sinirli halde) Korkma söyle.

Vanya: Sizin oğlunuz Ebülfet komutasında beş bin kişilik bir ordu da Karabağ'ın Tuğ köyüne doğru harekete geçmiş.

İbrahim Han: Nerden biliyorsun ordunun başında benim oğlum Ebülfet olduğunu?

Vanya: Yüce han, benim habercilerim çok becerikli Ermeni gençleridir. Kendileri de yüce hanın çocuklarını çok iyi bilirler... Onlar Tuğ, Kirs ormanlarında sürüne sürüne, ağaçtan ağaca atlaya atlaya orduya yakınlaşmışlar, sizin oğlunuzu yakından görmüşler. Bizim Karapet keşişin oğlu...

İbrahim Han: (Sinirli bir şekilde) Ne diyor keşişin oğlu Etün?

Vanya: O, Ebülfet'in Karabulağı geçip Şuşa ve Gence kalelerine doğru gideceğini söylüyor.

İbrahim Han: Sence İran ordusunun Azerbaycan'a bu şekilde sefere çıkmasının Fetali Şah'a ne faydası olacak?

Vanya: Yüce Han! Siz Ermeni halkına o kadar çok yardımda bulundunuz ki, bundan dolayı da bendeniz Binbaşı Vanya size duyduklarını, hissettiklerini olduğu gibi aktaracaktır. Malumunuz olduğu gibi Fetali Şah aslen Türk olsa da Ağa Muhammet Şah zamanında olduğu gibi o da devlet dili olarak Farsçayı seçmiştir. Kendisi de Farsça konuşur. Demek ki şahın kendisi de Farslaşmıştır. Yüce Hanın da bildiği gibi çok eski zamandan beri Farslar Türkleri sevmezler. Onlar Türkleri kendi medeniyetlerinden çok aşağıda görürler.

İbrahim Han: (Sinirli) Onlar bunu açıkça söylemeye cesaret edemezler.

Vanya: Elbette, Yüce Han bunu açıkça söyleyemezler. Ancak gizli gizli işlerini yaparlar. Şah da tamamen Fars tesirinde olduğu için hem Güney Azerbaycan'ı hem de Kuzey Azerbaycan'ı istila edip tamamını İran'a katmak istiyor. Yüce Han, İran'da Farslar sayıca az olsalar da hükümetin siyasetinde etkilidirler. Arz ettiğim gibi dilleri İran'da hâkim dildir. Bu da çok önemli bir durumdur.

İbrahim Han: (Kendi kendine konuşur gibi) Peki, Şahın bütün işlerine ortak olan benim Ağabeyim Ağa kızım ve kahra-

man evladım Ebülfet ne düşünür? Onlar, benim bütün hanlıları birleştirip büyük Azerbaycan devleti kurmak istediğimi bilmezler mi? (*Sinirli bir şekilde*) Nasıl olur da benim oğlum komutasında Fetali Şah büyük bir orduyu Kafkaslara gönderir? Gerçekten işgal amacıyla mı acaba?

Vanya: Belki, Yüce Han bildiğiniz gibi Fetali Şah da, Nadir ve Ağa Muhammet Şah gibi Azerbaycan'ın tamamen İran te-sirinden kurtulup büyük devlet kurmasını istemez. Yüce han, ben bunları düşünürken Ermeni halkının da kade-rini göz önünde bulunduruyorum. Daha önce de söylediğim gibi siz Ermeni halkının İran'da ve Karabağ'da yerleşip yurt kurmaları için elinizden geleni yaptınız... Eğer bütün Azerbaycan İran'ın eline geçerse, Allah korusun, onlar bunu istemezler...

İbrahim Han: (*Kendi kendine*) Bu Hıristiyan haklıdır. Fetali Şah Kuzey ve Güney Azerbaycan'ın birleşip hemen bur-nunun dibinde güçlü bir devlet olmasını istemez. (*Ara, Vanya'ya*) Sen bugün tebdili kıyafet edip Ebülfet Han'ın karargâhına gidip onunla acilen görüşmek istediğimi söyle.

Vanya: (*Endişeyle*) Benim çok becerikli, yol yordam bilen ca-sus Ermeni gençlerim var. Yüce han, izin verirse hemen onları huzurunuzla gönderirim.

İbrahim Han: Bu görüşmemizden hiç kimsenin haberi olma-sın. Kendin gitmelisin. Ebülfet Han'a kendisiyle gizli ko-nuşmamız gerektiğini söylersin. Acele et!

Vanya: (*Endişeyle*) Yüce han, Ebülfet Ağa'nın karargâhına ula-şınca kadar askerler beni tanır ve yakalayabilir.

İbrahim Han: Bir şeyler yap da seni tanıyamasınlar. Farsçayı da Azericeyi de çok güzel konuşuyorsun.

Vanya: (*Endişeyle*) Yüce han, haddimi aşıyorum ama o Kızılbaş askerler çok gaddardılar. Benden şüphelenip soyup Müslüman olmadığımı anlarsalarsa...

İbrahim Han: Senden şüphelenmemeleri için ne gerekirse

onu yap.

Vanya: (*Dili sürçe sürçe*) Yüce han,

İbrahim Han: Bitti... Gidebilirsin.

Işık söner.

Onuncu Sahne

İbrahim Hanın köşkü. Mirmuhsin Ağa ile Cevat Han sahneye çıkar.

İbrahim Han: Gittikçe işler içinden çıkılmaz hal alır. Biz Ağa Muhammet Şah'ın sebep olduğu felaketlerden sonra tek-rar aynı duruma düşebiliriz. Aldığım haberlere göre Kızılbaş ordusu, Nahcivan, Karabağ ve Erivan sınırlarına doğ-ru yol almaktadır. (*Gizli gizli sinirlenerek*) Cevat Han bu fe-laketten kurtulmak için sen ne teklif edersin?

Cevat Han: Eğer, siz Şeki ve Şirvan hanları bana ikişer bin atlı asker verse, Sisyanov'a yardımcı kuvvetler gelinceye kadar onu topraklarımızdan çıkarırım.

İbrahim Han: Sınırlarımıza dayanan Kızılbaş ordusu için ne düşünüyorsun?

Cevat Han: Bu sonraki meseledir. Senin damadın Fetali Şah'-la vatanımızın hayrına bir anlaşma yapabileceğimizi dü-şünüyorum. Ben kızınız saygıdeğer Ağabeyim Ağa'nın ak-lına ve ferasetine güveniyorum. O bize yardım eder.

Mirmuhsin Ağa: Ben kuzeyde yaşayan Rus milleti hakkında kötü bir söz söyleyemem. Çünkü bütün milletleri bir olan Allah yaratmıştır. Fakat Rus Çarı'nın Kafkaslara ağır si-lahlarla donatılmış bir ordu göndermesi ciddi şüpheler doğuruyor. Ben yüce hanımızın izniyle bu şüphemi izhar etmek istiyorum. Eğer Sisyanov'un da Zubov'un da yap-tıkları barış içinse niçin ilk önce bizim atalarımızın inşa ettikleri kalelerin anahtarlarını isteyip oralara kendi as-

kerlerini yerleştirmek istiyorlar? Niçin bütün hanların Rus Çarı'na tabi olmasını talep ediyorlar? Ağır silahlarla, güçlü ordularla gelip bizim topraklarımızı zapt edip bu topraklarda hükümdarlık etmeye başladıklarında bizim halimiz nice olur, hiç düşündünüz mü? Allah her tür köleliğin yasaklamıştır yüce hanımız. Siz gelecek nesiller adına mesulsünüz. Şunu da çok iyi bilin ki bizim cennetasa verimli topraklarımıza gelip yerleşen düşmanlar bir daha buradan çıkıp gitmeyeceklerdir. Bizden sonraki nesiller beylerin zulmünü gördükçe bizlere lanetlet yağdıracaklardır...

İbrahim Han: Ben Ruslara tabi olma fikrinden bahsederken Azerbaycan halkının bağımsızlığından feragat edip koşulsuz olarak Ruslara tabi olmasını kastetmedim. Ben her şeyden önce Rus Çarı'na "Eşit şartlar altında dost olacağımızı bildirmek" isterim.

Cevat Han: (Sinirli) İbrahim Han Rus Çarı Azerbaycan'ı işgal ettikten sonra Rus Çarı seninle dostluk kurma lüzumunu hissetmez.

İbrahim Han: Ben yarından itibaren bu konuda faaliyete geçeceğim. Ben o zaman Zubov'la da dostluk hakkında konuşmuştum, o benim fikrime karşı çıkmıştı...

Cevat Han: İbrahim Han, son defa teklif ediyorum. Acilen Sisyanov'u çıkarmak için hazır süvarilerimizi birleştireliyoruz. Gerekirse Fetali Şah'la da birleşiriz.

İbrahim Han: Ben General Sisyanov'la görüşüp konuşmadıktan sonra hiçbir karar vermem.

Cevat Han: (Sinirli bir şekilde kalkarak) İbrahim Han, mesele'nin ciddiyeti benim kadar ne sizi ne de sizin nüfuzunuz altında bulunan diğer hanları rahatsız ediyor. Bundan dolayı da ben gidiyorum, son nefesime kadar da Rus askerleri ile savaşacağım. Ben Mirmuhsin Ağa'nın dediği gibi bizden sonraki nesillerin lanetiyle anılmak istemiyorum. Ben Türk namusunu, Azerbaycan toprağını son kurşunu kadar savunacağım. (Süratli bir şekilde çıkar)

Işık söner.

Onbirinci Sahne

İbrahim Han'ın köşkü. On sekizinci yüzyıl asker elbisesi giymiş olan Hüseyinkulu Han sert adımlarla içeri girer.

Hüseyinkulu Han: (Yakındaki balkona) Saltanat Beyim.

Saltanat Beyim: (Yürüyerek sevinçli bir şekilde gelir) Ah, İlahi, keşke benim bütün arzularım böyle düzgün olsaydı. Daşaltı'ndan kırk merdivenle Cıdır düzüne çıkardık. Ben cariyelerime, "Kızlar Hüseyinkulu Han gelmiş gidip görsek ne olurdu..." derdim. (Hüseyinkulu Han elbiselerini düzelterek) Bu nedir? Sanki savaşa mı gidiyorsun?

Hüseyinkulu Han: (Sert ve gençlik gururuyla) Gideceğim. Genel Sisyanov babam Cevat Han'a kaleyi kendisine teslim etmesi için haber göndermiş. Biz de savaşıp ona haddini bildireceğiz.

Saltanat Beyim: Allah size yardım etsin, benim genç hanım. Sanırım han babam da ona bağlı hanlıklar da size yardım edecektir.

Hüseyinkulu Han: Hayır, yardım etmeyecekler. Babam onlarla konuştu, ama hiçbirisinden ses çıkmadı. Biz yalnız başımıza vuruşacağız. Sisyanov'un ordusu Gence kalesine giden yolları tutmuş. Ben dağlardan, ormanlardan seninle görüşmek için geldim. Savaş başlar, birden saldırırlar da seni göremem diye geldim.

Saltanat Beyim: Of, Allah korusun. Senin başına gelecek belalar benim başıma gelsin. Benim sevgili nişanım, benim yiğit hanım. Ben, senin ayrılığına bir dakika bile dayanamam. Tebriz'den, Derbent'e kadar bunca hanlıklardan babamın sözüyle ne kadar asker çıkar... Gerçekten mi han babam bu zor günde Cevat Han'a yardım etmek istemiyor?

Hüseyinkulu Han: İbrahim Han, Rus Çarına tabi olmak istiyor. Onun gönlü Rus çarındadır.

Saltanat Beyim: Niçin? Ama Rus Çarı bizden binlerce kilometre uzaklıkta buzullar ülkesidir. Biz hiçbir zaman Rusları ne gördük ne de tanırız. Anlayamıyorum, Ruslar kuzeyden gelip de bize ne hakla ağalık yapmak isterler?

Hüseyinkulu Han: Biz hiç kimseye köle olmayacağız, Saltanat Beyim. Son nefesimize kadar vuruşacağız. Türk halkı hiçbir zaman hiçbir yabancı millete köle olmamıştır.

Saltanat Beyim: Peki, niçin benim han babam bizim güzel yurdumuzu Ruslara bağlamak istiyor? Hayır, ben buna inanmıyorum. O, Ağa Muhammet Şah'a tabi olmak istemediği halde şimdi nasıl olur da Ruslara boyun eğ? Olmaz.

Hüseyinkulu Han: Artık bu konuda düşünmek geçtir, Saltanat Beyim. Allah'a ısmarladık. Ben düşmanla vuruştukça sen daima gözümün önünde olacaksın.

Saltanat Beyim: Hayır, ben senin yanında olmak istiyorum. Ben de seninle beraber düşmanla vuruşmak istiyorum. Sen beni de kendinle götür. Senin de bildiğin gibi nişan almada hiçbir yiğitten geri kalmam. Ben de gidiyorum.

Hüseyinkulu Han: (Gülümstüyor) Bu mümkün değildir.

Saltanat Beyim: Cariyelerimi yanıma alıp senin bana hediye ettiğin kumral ata atlayıp Gence kalesine gideceğim. Karabağ'dan Gence'ye giden yolları ben de çok iyi biliyorum. Han babam oralarda avlanırken onun av arkadaşlarının yanı sıra ben de giderdim. Benim cariyelerim de çok yiğit kızlardır. Mutlaka geleceğiz.

Hüseyinkulu Han: (Gülümser) Senin kahraman karakterin beni düşmanla savaşmak için sabırsızlandırıyor. Şimdilik hoşça kal sevgili nişanlım. Han babalarımız şimdilik bizleri resmi olarak nişanlamasalar da...

Saltanat Beyim: Biz kendimiz nişanlandık. Yüce Allah, bu masum nişanımızı uğurlu kılsın.

Hüseyinkulu Han: Ben, senin söz verdin mi yapacağını biliyorum. Ama savaşmak için yanınıza geleceğim dediğini şaka olarak kabul edelim.

Saltanat Beyim: Hayır... Geleceğim.

Hüseyinkulu Han: Canım benim, sakın öyle bir şey yapma!

Saltanat Beyim: Canım benim, sana canım feda olsun, yiğit nişanlım.

Hüseyinkulu han Saltanat Beyim'e tazimde bulunur, sert adımlarla çıkar.

Işık söner.

On İkinci Sahne

İbrahim Han gözleri uzaklara dalmış bir halde odasında oturur. Saltanat Beyim içeri girer... Babasının karşısında diz çöker elini öper.

Saltanat Beyim: Beni sorduğunu söylediler, biz Cıdır düzündeki gençlerle koşu yarışı yapıyorduk.

İbrahim Han: Erkeklerle mi?

Saltanat Hanım: Evet, erkeklerle yarışmaya izin vermiyor musun?

İbrahim Han: Evet, öyle.

Saltanat Beyim: Yarın da erkeklerle nişan almada yarış yapacağız.

İbrahim Han: (Gülümseyerek) Oooo... Yoksa siz düşmanla vuruşmaya mı hazırlanıyorsunuz?

Saltanat Beyim: Bunda ne var ki, tabii ki hazırlanırız... Dediklerine göre lanet olası Çar ordusunun Azerbaycan'a, Karabağ'a... Hatta fethedilmez Şuşa kalesine girmesine izin vermişsin!

İbrahim Han: (Ciddi) Kızım senin siyasetle uğraşmak için yaştın daha çok genç. Seni devlet sırlarını müzakere etmek için çağırmadım. Senin Cevat Han'ın oğlu Hüseyinkulu Han'a gereğinden fazla teveccüh gösterdiğini söylüyorlar, doğru nu?

Saltanat Beyim: (Yüksek sesle) Evet... Öyledir.

İbrahim Han: Aferin! Senin mertçe cevabın benim her zaman hoşuma gitmiştir. Sizin dostluğunuz onunla birlikte ders aldığınız dönemden başladı.

Saltanat Beyim: Evet, öyledir.

İbrahim Han: Şimdi aranızdaki ilişkinin o dostluktan ileri gitmemesini istiyorum.

Saltanat Beyim: Ben bundan ne çıkarayım baba?

İbrahim Han: Yani, biz Cevat Hanla akraba olamayız.

Saltanat Beyim: Niçin, baba?

İbrahim Han: İzin verirsen "Niçin" olduğunu ben kendim bileyim.

Saltanat Beyim: (Heyecanla) Baba, Cevat Han'ın yiğitliği, vatanseverliği dillerde destandır. Onun Sisyanov'a verdiği cevap herkesi, biz Karabağ hanlığını da hayran bırakmıştır.

İbrahim Han: (Sert şekilde) Yeter! Sen onun oğlu ile evlenmeyeceksin! Bu kadar! Gidebilirsin!

Saltanat Beyim çıkar. İbrahim Han tek kalır. Işık söner.

On Üçüncü Sahne

General Sisyanov'un karargâhı. General büyük bir çadırda ileri geri yürür. Binbaşı Lisaneviç içeri girer, selam verir.

Lisaneviç: Bizim keşif birlikleri bir Ermeni yakalamışlar. Onun verdiği bilgilere göre İbrahim Han, Cevat Han'a yardım etmeyecekmiş.

Sisyanov: Niçin?

Lisaneviç: Sebebini bilmiyor.

Sisyanov: Öyle ise İbrahim Han'ın Rus Çarı'na tabi olma düşüncesi gerçekmiş.

Lisaneviç: Öyle görünüyor. İbrahim Han bu isteğini General Zubov'a da söylemişti.

Sisyanov: Çağır o Ermeni'yi buraya.

Lisaneviç çıkar, general sigarasını yakar. Lisaneviç iki askerle Vanya'yı getirir.

Sisyanov: (Vanya'ya) Sen Karabağ'dan niçin kaçtın?

Vanya: Generalim ben Rus Çarı'na hizmet etmek istiyorum.

Sisyanov: Niçin?

Vanya: Generalim bildiğiniz gibi Çarla dinimiz, mezhebimiz aynıdır. Türkler ise bizim ezeli düşmanımızdır.

Sisyanov: Niçin? Türkler sizin Karabağ'da, Erivan'da yerleşmenize izin verip köyler kurmanıza müsaade etmediler mi? Üstelik size zarar da vermiyorlar.

Vanya: Yüce generalim...

Sisyanov: Söyle bakalım bizim karargâhımıza sizi kim gönderdi?

Vanya: (Tedirgin şekilde) Benim buraya gelmemdeki tek gayem Çar hazretlerine hizmet etmektir. Zaten, Çarın ordusunda binlerce Ermeni asker bulunuyor.

Sisyanov: (Lisaneviç'e) Götür de bu yiğide gerçeği söylesinler.

Vanya: (Korkarak peşi sıra haç çıkarır) (Askerler onu dövmeye başlarlar.) Generalim ben size hizmet etmek için geldim. Gence kalesinin almanıza yardımcı olacağım. Kaleye giden bütün gizli yolları biliyorum.

Sisyanov: (Gülemseyerek) A... Yoksa sen melik mi olmak istiyorsun?

Vanya: Generalim, ben bu payeyi sana edeceğim hizmetle elde etmek istiyorum. Ermeni nesilleri bu şerefli vazifeyi dedelerine Rus generalinin verdiğini bilsinler.

Sisyanov: Ohoo... Sen tarihe mal olmak istiyorsun.

Vanya: Yüce generalim, tarih hiçbir zaman yüzümüze gülmedi. Biz tarihte her zaman kederli olduk.

Sisyanov: Hata kendinizdedir. Ayağınızı yorganınıza göre uzatmıyorsunuz. Siz Büyük Ermenistan hayaliyle çok büyük coğrafyayı elde etmeye çalışıyorsunuz. Siz Donkişot'tan ders alsaydınız çok güzel olurdu. Aldığımız habere göre sen İbrahim Han'a yardım ediyormuşsun. Niçin şimdi buraya geldin?

Vanya: Yüce Generalim, dedikleriniz doğrudur. Ancak ben Ermenilerin bir lideri olarak gayret ediyorum. Fetali Şahla, İbrahim Hanın aralarını açmaya çalışıyorum. Onlar birbirine düşman olsun isterim.

Sisyanov: Niçin? Bu Ermenilere ne fayda sağlar?

Vanya: Generalim, Türkler bizim manevi düşmanımızdır. Fetali Şah da Türk'tür. Eğer, o, Hazar sahilinden, Tebriz'e, Tebriz'den de Gürcistan'a kadar geniş bir coğrafyaya bir Azerbaycan devleti kursa o zaman Ermeniler mahvolur. Bir taraftan Osmanlı Türklerinin diğer taraftan da Azeri Türklerinin hâkimiyeti... Biz Çarın Fetali Şah'la İbrahim Han'ın arasındaki ihtilaftan istifade edip Kafkasları ele geçirmesini istiyoruz.

Sisyanov: Ve Ermenilerin İran'da bir Ermeni devleti kurmasına yardımcı olsunlar, öyle mi?

Vanya: Evet, generalim.

Sisyanov: (Askerlere) Götürün misafiri yedirin içirin. (Vanya'ya) Eğer rehberliğinde şüphem olursa...

Vanya: O zaman boynumu meşhur kılıcınızla alabilirsiniz. Ama size bir tavsiyem olacak.

Sisyanov: Nedir o?

Vanya: Bugün Müslümanlar oruç tutuyorlar, akşam ezanı okununca bütün Müslümanlar çeşit çeşit yemeklerin bulunduğu sofraya oruçlarını açmak için otururlar. Hücum için Müslümanların bu durumu çok elverişlidir.

Sisyanov: İmam ezanı ne zaman okuyacak?

Vanya: Akşam saat yedide Generalim.

Sisyanov: Güzel. (Askerlerle Vanya çıkar. Binbaşı Lisaneviç) Askerlere söyle bu herifi sürekli kontrol altında tutsunlar. Demek, kaleye hücum için bütün hazırlıklar tamamdır.

Binbaşı: Evet, komutanım.

Sisyanov: Cevat Han, Azerbaycan hanlarının en uzlaşmazı, Çar hazretlerinin en büyük düşmanıdır. Dediklerine göre kendisi de çok yiğit ve cesur adammış. Biz bu saldırıda onu yenebilirsek diğer hanların da gözlerini korkutmuş oluruz. Bütün yakın doğuya sahip olabilmek için Dağıstan'ı, Gürcistan'ı ve Azerbaycan'ı hiç vakit geçirmeden elde etmeliyiz. Cevat Han'dan sonra hedefimizde Bakü var. (Saatine bakar) Müslümanların orucunu açmaya az kaldı. Savaş alarmı verilsin.

Binbaşı Lisaneviç süratli bir şekilde çıkar. Savaş alarmı verilir. Sahne arkasında komutanların emirleri iştilir.

Işık söner.

On Dördüncü Sahne

Sahne, ateş saçan savaş meydanına döner. Işık bazen savaş meydanında kahramanca vuruşan Hüseyinkulu Han'ı, bazen düşman cephesinde topun arkasında duran Sisyanov'u bazen de kaleye giden gizli yolları Rus askerlere göstermek için kılavuzluk yapan Vanya'yı gösterir. Saltanat Beyim Hüseyinkulu Han'ı arar.

Hüseyinkulu Han: Saltanat Beyim, ben senden gelmemeni rica etmemiş miydim?

Saltanat Beyim: Ben gelmeden yapamazdım. Biz bir bölük Karabağ gençleri olarak sizin yardımınıza geldik. (Sahnenin arkasını işaret eder) Süvarilerimiz de kaleye doğru hareket ediyorlar. Hüseyinkulu Han, eğer Ruslar vatanımızı işgal ederlerse biz nasıl dayanacağız?

Hüseyinkulu Han: Onu babanız İbrahim Han'dan sormak gerekir. Babam Cevat Han, İbrahim Han'dan olumsuz cevap

alınca halktan yardım istedi. Bütün gençler babamın çağrısına cevap verdiler hepsi kanının son damlasına kadar savaşacaklarına dair yemin ettiler. Rus generali, kadınlarımızı ve çocuklarımızı vahşice öldürüyor. Minarenden ezan okuyan müezzini Rus topçuları susturdular. Kardeşlerimiz bizim arkamızdan yardım gönderseydiler biz bu cellâtların üstesinden gelmeyi bilirdik. Sen burada kal. Kardeşler, ben Hüseyinkulu Han, babam Cevat Han, sizinle birlikte kanımızın son damlasına kadar vuruşacağız.

Saltanat Beyim: Hüseyinkulu Han benim aziz sevgilim, ben de seninle kanımın son damlasına kadar vuruşacağım.

Silah sesleri her yeri kaplar. Hüseyinkulu Han'a mermi isabet eder. Saltanat Beyim ona doğru atılır. O da yaralanır. Anı bir hareketle başını kaldırır, bir şeyler söylemek istediği sırada tekrar kurşun isabet eder. Duman içerisinde göz gözü görmez.

Işık söner.

On Beşinci Sahne

İbrahim Han'ın ikametgâhı. İbrahim Han'ın heyecanlı olduğu gözden kaçmaz. Tubu Hanım üzüntü içerisinde. Ellerini yüzüne kapatır.

İbrahim Han: (Sinirli bir şekilde) Suç Cevat Han'ın kendisindedir. Ben defalarca Rus Çarına tabi olalım dedim. Bizden kat kat sayıca ve silahça güçlü olan Rus ordusu yenmemiz mümkün değil. Kızım Saltanat Beyim de onun hatasının kurbanı oldu.

Tubu Hanım: (Ellerini yüzünden kaldırarak haykırır) Hayır, benim kızım o yiğitlerle birlikte senin kurbanın oldu. Gerçek Türk, Cevat Han'ın kendisi idi. O, binlerce kilometre uzaktan topraklarımızı işgal etmeye, namusumuzu kirletmeye, çoluğumuzu çocuğumuzu kırmaya gelen Çarın cellâtlarına teslim olamazdı.

İbrahim Han: Hanlar benim şah olacağımdan korkuyorlardı... Ben onları han olmayacağım hususunda defalarca ikna etmeye çalıştım. Ben Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet olmasını istiyorum.

Tubu Hanım: Allahu Teala her zaman doğru olmayı emreder. O, doğruların yanındadır. Kur'an-ı Kerim bizi hakka, adalete davet ettiği için ben de sana hakikatleri söylemek zorundayım. Cevat Han da benim kızım da Gence kalesinde şehit olan yiğitler de siz hanların bozgunculuk çıkarmanızın kurbanı oldular.

İbrahim Han: Ben Cevat Han'a sabretmesini, Sisyanov'la görüşeceğimi söyledim...

Işık söner.

On Altıncı Sahne

Vanya Binbaşının yeşil asmalarının arasında görünen evinin eyvanı. Vanya elbisesini değiştirip Azerbaycan köylüsünün giydiği elbiseleri giyer. Aynanın karşısında durup sakalını düzeltir. Hanımı Haykanuş yanına gelir.

Vanya: (Yüzünü aynadan çevirmeden) Etraftan ses seda geliyor mu?

Haykanuş: Gecenin yarısı, herkes artık uykudadır...

Vanya: İnsan karartısı filan görünmüyor, değil mi?

Haykanuş: Çok karanlık, göz gözü görmüyor... Niçin söylemiyorsun, yine neye hazırlanıyorsun?

Vanya: Haykanuş, ben sana Binbaşı Vanya ne yaparsa Ermeni halkı için yaptığını söylemiştim.

Haykanuş: Kah Ruslara çalışıyorsun, kah Türklere, kah İranlılara. Bir gün de Türklerin pençesine düşeceksin, boğazını kesip kim bilir hangi dereye atacaklar. Bize Türkler ne yaptı ki? Evimizde güven içerisinde oturuyoruz... Hiç kimse bize gözünün üstünde kaşın var demiyor. İbrahim

Han seni Binbaşı yaptı...

Vanya: Haykanuş, biliyorum Hankendli Hacı Mehdi'nin oğlu Hasay'a âşık olduğun için her zaman Türklerin tarafını tutuyorsun... Karapet keşiş olmasaydı onun eşi olacaktın... Onlar da seni Müslüman yapacaklardı...

Haykanuş: (Acıklı bir şekilde) Çok güzel yapardım... Karapet keşişin Allah canını alsın...

Vanya: Binbaşı Lisaneviç seni çok beğeniyor. Bana, "Senin hanımın çok tatlı diyor" ben de ona, "Size feda olsun" dedim.

Haykanuş: Ne yapayım onu, yüzünü şeytan görsün, şeytana benziyor.

Vanya: (Gülüyor) Haykanuş, domuz etini benden çok seviyorsun, ama kendin kötülüyorsun.

Haykanuş: (Nazlıca nazlıca) General olsaydı başka mesele.

Vanya: Haykanuş, yavaş yavaş... Önce Binbaşı, sonra General. (Güler)

Haykanuş: Allah belanı versin, çok kurnaz insansın...

Vanya: Siyasi olmak gerekir. Ruslar bizim dindaşlarımız ve yardımcılarımızdır.

Haykanuş: Ne olursa olsun o domuz suratlı Binbaşından iğreniyorum.

Vanya: Biliyorum... Şimdi de Hasay'ı gördüğünde kendini kaybediyorsun. Hiçbir zaman sana Türklerin bizim atalarımızın düşmanı olduğunu anlatamıyorum. Şunu aklından hiçbir zaman çıkarma, benim bugün Ermeni milleti için yapmış olduğum fedakârlıklardan dolayı bundan yüzyıl sonra gelecek olan nesillerimiz bana dua edecekler. (Saate bakar) Haykanuş, vakit geldi ben gidiyorum.

Haykanuş: (Acıklı bir şekilde) Nereye?

Vanya: Tuğ'a. Ebülfet'in huzuruna. Soran olursa, "Keçer köyüne gitti de... Hoşça kal" (Gider)

Işık söner.

On Yedinci Sahne

Ebülfet Han'ın karargâhı. Ebülfet çadırdadır. Yaver içeri girer.

Yaver: Bir köylü geldi, size çok önemli haber getirdiğini söylüyor.

Ebülfet: Bırakın gelsin.

Yaver çıkar, Vanya içeri girer. Ebülfet onu dikkatli bir şekilde süzer.

Ebülfet Ağa: Binbaşı Vanya niçin geldin?

Vanya: Han hazretleri sizin çocukluğunuz benim gözlerim önünde geçti. Hükümdarımız İbrahim Han'a olan sadakatim herkesin malumudur. Bundan dolayı da büyük hükümdarımızın tacı ve tahtı için ne düşünürsem onları söylemeliyim.

Ebülfet Ağa: Söyle bakalım.

Vanya: Ben İbrahim Han'ın Ruslara tabi olma düşüncesinde olduğunu hissediyorum. Bundan dolayı da Fetali Şah'ın sizin komutanızda Sisyanov'u Azerbaycan'dan çıkarmak için bir ordu göndermesi onu çok sinirlendirmiştir.

Ebülfet Ağa: (Sinirli) Yalan söylüyorsun. Han babam Ruslar tarafında olamaz.

Vanya: Han hazretleri babanızın sadık dostu Vanya size yalan söylemez. Rus general gelip Derbent kalesini aldığı anda İbrahim Han sizi güzel hediyelerle Çarın generalinin huzuruna gönderip Çara tabi olmak istediğini bildirmemişti miydi?

Ebülfet: (Acıklı) Han babam daha sonra bu düşüncesini değiştirdi Fetali Şah'la dostluk kurmak istiyordu. Böyle olmasaydı bacım Ağabeyim Ağa'yı ona vermezdi. Beni de şahın sarayına göndermezdi.

Vanya: Han hazretleri ben nasıl yalan söyleyebilirim? Büyük hanımız biz Ermenilerin her zaman elinden tutmuş, bizi

korumuştur. Bana Binbaşı rütbesini o vermişti. Ben can u gönülden han hazretlerinin kurtuluşunu ve mutluluğunu İran şahı ile dostluk kurmada görüyorum. Fetali Şah da İran halkının çoğunluğu da Türk'tür.

Ebülfet: Güzel, çık dışarıda bekle, ben biraz düşüneyim.

Vanya: Elbette, şimdi kargaşa anıdır, düşünmek gerekir.

Ebülfet Ağa: (Sabırsızlıkla), (Vanya çıkar) Ya Rabbi! Sen benim babama doğru yolu bulması için yardım et! Azerbaycan halkı Rus Çarına köle olamaz.

Işık söner.

On Sekizinci Sahne

İbrahim Hanın ikametgâhı. Yaveri içeri girer.

Yaver: Yüce Hanım, oğlunuz Ebülfet Han huzurunuza çıkmak ister.

İbrahim Han: (Sert) Bırak gelsin.

Yaver çıkar. Ebülfet Han içeri girer, diz çöküp babasına tazim de bulunur.

İbrahim Han: Hangi cesaretle sen beş bin askerle Karabağ'ı geçip Tuğ köyüne kadar geldin? Nedir Fetali Şah'ın amacı?

Ebülfet Han: Fetali Şah, Rus General Sisyanov'un Azerbaycan topraklarını işgal etmesinin önünü almak için benim komutam altında beş bin askeri size yardım için gönderdi. Nahcivan, Erivan sınırına doğru giden orduya kendisi komuta edecek.

İbrahim Han: (Sinirli şekilde) Sizi kim davet etti?

Ebülfet Han: Arz ettiğim gibi biz yardıma geldik. Ne yazık ki gecikmişiz. Zamanında gelmiş olsaydık kahraman Cevat Han'ın ve bacımın başına o facia gelmeyecekti. Biz Sisya-

nov'dan onların kanının hesabını soracağız. Han baba sen bana, "Sizi kim davet etti?" diye soruyorsun. Peki, binlerce kilometre uzaklıktan Rus generalini Azerbaycan topraklarına kim davet etti.

İbrahim Han: Ben Rus çarına tabi olmayı İran Şahına tabi olmaktan yeğlerim. Benim en son kararım budur.

Ebülfet: Han baba sormaya cesaret edeceğim, sen neye dayanarak böyle bir karar aldın?

İbrahim Han: Rus Çarı, Azerbaycan hanlıklarını birleştirip Azerbaycan devleti kurmam için bana yardım edeceğine dair söz verdi. Farıların tesirinde kalan İran şahları hemen yanı başında bağımsız Azerbaycan devleti kurulmasına müsaade etmezler.

Ebülfet Ağa: Han baba, sen Rus generallerin Azerbaycan hanlıklarının birleşmesine, Azerbaycan'da bağımsız bir devlet kurduktan sonra size o devleti teslim edip gideceğine inanıyor musun? Asla, han babam, onlar gitmeyecekler. Onlar Azerbaycan'ı işgal edecekler. İngilizlerin Hindistan'ı ele geçirdikleri gibi. Onlar Azerbaycan'ın servetlerini kendi ülkelerine taşıyacaklar. O zaman siz hanların da onlara bir şey demeye gücü kuvveti olmayacak.

İbrahim Han: Hayır, Ruslar o kadar namertlik yapmazlar. Ben Rus Çarının samimiyetine inanıyorum.

Ebülfet: Han baba nice yıldır hansın, tecrübелisin. Senin de bildiğin gibi siyaset, samimiyete, yemine, hatta anlaşmaya bakmaz.

İbrahim Han: Biz bağımsız bir devlet olduktan sonra Rus Çarı sözüne sadık kalmasa o zaman onlarla ölüm kalım mücadelesi veririz. Allahın yardımıyla da başarılı oluruz.

Ebülfet: Baba, onlar o zamana kadar eli kolu bağlı oturmazlar. Bu güzel yurdumuzun anahtarını, bağımsızlığını yabancılara emanet etmek doğru değildir. Bu, Azerbaycan halkına hıyanet olur.

İbrahim Han: (Birden sinirlenerek) Ben sana emrediyorum, askerlerini Azerbaycan topraklarından geri çek.

Ebülfet Ağa: Ben bunu yapamam. Ben kendi halkıma yardıma geldim. Ben Rus Generali Sisyanov'dan Cevat Han'ın, Hüseyinkulu Han'ın, bacım Saltanat Beyim'in ve Gence kalesinde ölenlerin intikamını alacağım.

İbrahim Han: (Daha sert bir şekilde) Emrediyorum, askerlerini geri çek!

Ebülfet Ağa: Senin bu emrin halka hıyanettir han baba. Ben hain olamam. Hesap gününden kork baba. Suçsuz yere öldürülen bacım Saltanat Beyim'in kanı henüz kurumadı.

İbrahim Han: (Ebülfet'e bağırır) Defol! Defol! Benim Karabağ atlılarım senin beş bin kişilik Kızılbaş askerlerini tepelesin. Senin boynunu onların kılıcı alsın. Kaybol gözümden, defol!...

Işık söner.

On Dokuzuncu Sahne

Kürekçay sahilinde General Sisyanov'un karargâhı. Büyük çadır. General Sisyanov, Binbaşı Lisaneviç ve Vanya.

Sisyanov: Vanya Hamparsinoviç, Cevat Han'la savaşmamız sırasında bize rehberlik ettiğin için Çarımız adına seni "Melik" unvanıyla mükâfatlandırıyorum.

Vanya: General hazretleri ben ve benden sonraki yedi nesil Çarın sadık hizmetçileri olacaktır.

Sisyanov: İbrahim Hanla Fetali Şah arasındaki ilişkiler hakkında vermiş olduğun bilgilerden dolayı da sana ödül olarak beş altın veriyorum.

Binbaşı altınları veriyor.

Vanya: (Tazim de bulunarak) Yüce General, sizin eşsiz merhametiniz karşısında sevincimden ağlamak istiyorum. (Ağlar)

Sisyanov: O... Melik Vanya, sen ne kadar duygusal bir insansın.

Vanya'ya içki doldurup verir, Vanya içer.

Sisyanov: Nasıldır, Rus içkisi?

Vanya: Bizim dut içkisinden de keskindir.

Sisyanov: Bir kadeh daha iç.

Vanya içer ve sarhoş olur.

Vanya: (Sarhoş bir gülüşle) Hi, hi... Yüce komutanım, Vanya ilk defa "Melik" unvanını sizin ağzınızdan işitti. Sevincimden şarkı söylemek istiyorum.

Sisyanov: Neden olmasın, ben Ermenilerin nasıl şarkı söylediklerini senden dinlemek istiyorum.

Vanya Sayat Nova'nın Azerbaycan Türkçesinde olan koşmalarından birini okuyor.

Sisyanov: Melik Vanya! Bu Türk şarkısı mıdır?

Vanya: Hayır Generalim, Sayat Nova gerçek bir Ermeni'dir. Allah layığını versin o şarkılarının çoğunu Türk dilinde söyler. Ah, Generalim, Ermeni halkının sıkıntıları dağlar gibidir. Kendi vatanı, kendi ülkesi, kendi liderleri olan milletlerin saadeti bize bahşedilmemiş. Dünyanın dört bir köşesine dağılmış olan Ermeniler bugün yurtsuz yuvasızlar. Ben de bunun niçin böyle olduğunu bilmiyorum.

Sisyanov: Siz ahmaklar her zaman boş hülyalar peşinde olduğunuz için bugün yeriniz yurdunuz yok. Siz, "Büyük Ermenistan" devletini kurmalısınız.

Vanya: Türkler, denizden denize her yeri ele geçirmişler, bize izin vermezler. Onlar bizim ebedi düşmanlarımızdır.

Sisyanov: Melik Vanya, sen Kafkaslarda yaşayan Ermenilerin en ünlü liderlerinden birisin. Halkını uyandır. Onlar Erivan Hanlığını Kars'la Erzurum'la birleştirip büyük Ermenistan devletini kursunlar. O zaman Rus Çarı da size yardım eder. Şimdi İbrahim Han benimle görüşmek için

buraya gelecek. O seni burada görmesin. Hanın bütün hareketlerini İran'la olan ilişkilerini güzelce takip etme vazifesini sana veriyorum. Dikkatli ol Melik Vanya! Bize verdiğin bilgiler doğru olmazsa...

Vanya: Allah seni korusun, Allah seni korusun

Sisyanov: Senin bundan sonra işlerin Binbaşı Lisaneviç'le olacak. Tamam, bu kadar (*Vanya Lisaneviç'e gider*) Çar, Türkiye ve Azerbaycan, hatta bütün Kafkas sınırında çok önceden beri bir Ermeni devleti kurmak istiyor. Bu konuda çalışmalara hız vermek gerekiyor.

Lisaneviç: Komutanım, bu, öncelikle bütün Kafkaslara, İran'a kadar geniş topraklara sahip olan Azerbaycan'ı ele geçirmemize bağlıdır.

Yaver içeri girer.

Yaver: Komutanım, İbrahim Han'ın kervanı artık görünmektedir.

Sisyanov: (*Lisaneviç'e*) Hanı çok muhteşem karşılamak gerekir. (*Yaver'e*) Söyleyin benim resmi elbisemi ve kılıcımı getirsinler.

Yaver süratli bir şekilde çıkar. Işık söner.

Yirminci Sahne

Sisyanov'un karargâhı. General Sisyanov Şeki Hâkimi Selim Han ve üç kişinin maiyetinde gelen İbrahim Han'ı törenle karşılar.

Sisyanov: Saygıdeğer İbrahim Han, sizin Rus devletine olan sadakatiniz Çar hazretlerini ziyadesiyle memnun etti. Sizin ve Şeki Han'ının savaşı bir şekilde Çar'a tabi olmanızı her zaman aklımızda bulundurup gereken değeri size vereceğiz.

İbrahim Han: Generalim, Çar ve onun büyük generali bizim sadakatimizden her zaman emin olabilirler.

Sisyanov: Yüce Han, Çarımız ve onun generali sizin bu sadakatinizi koruyacak ve İbrahim Han'ın bütün hanlıkları birleştirip Büyük Azerbaycan devleti kurmasına yardım edecektir ve sizinle her zaman dost kalacaktır.

İbrahim Han: Generalim, siz de, biz bağımsız Azerbaycan devleti olduktan sonra Rus Çarına sadık olacağımızdan emin olabilirsiniz. Hürmetli General, Azerbaycan halkı yığittir, merttir. Azerbaycan halkı hiçbir zaman dostuna hıyanet etmez.

Sisyanov: Hürmetli Han, sizin kızınızın Fetali Şah'ın hanımıdır. Kendisi akıllı olduğu için Fetali Şah'ın dâhili harici her işinde kendisine danıştığını, şaha tesir ettiğini söylüyorlar. Fetali Şah, kendisi de sizin gibi Türk'tür. Duyduğuma göre Ağabeyim Ağa'nın İngiltere kraliçesi, hatta Napolyon ile de mektuplaştığını söylüyorlar.

İbrahim Han: Generalim, sizin ne demek istediğinizi çok iyi anlıyorum. Sizin, Katerina hazretlerinin zamanında General Zubov Derbent'i aldığı anda kendisine mektup yazıp Çar'a tabi olmak istediğimi kendisine ilettiğimi bilmenizi isterim.

Sisyanov: Doğrudur, bundan haberim var.

İbrahim Han: O zaman Ağabeyim Ağa sarayda kız idi. Fetali Şah'ın hanımı olacağı kimsenin aklına gelmezdi.

Sisyanov: (Şakavari) Bunu da biliyorum. Fakat her zamanın bir hükmü olduğunu söylerler... Nahcivan hâkimi Kelbeli Hanla, Erivan hâkimi Muhammet Han Rus Çarına bağlı olduklarını beyan eden antlaşmayı iptal ederek Babahanoğlunun komutasında bize saldıran Fetali Şah'ın ordusuna yardım ediyorlar.

İbrahim Han: Sizin de bildiğiniz gibi şahın sarayında han vazifesinde bulunan oğlum Ebülfet Han'ın komutasında beş bin kişilik bir kuvveti sizinle savaşta bana yardıma gönderdi. Ben ona ordusunu geri çekmesini emrettim. Dinlemediği için savaş ilan ettim. Benim kahraman Karabağ atlılarım Kızılbaş ordusunu darmadağın etti. Ebülfet

Han da kaçıp Araz'ın karşına geçti. Sayın Generalim ben sizin sözlerinizde bazı şüpheler hissediyorum. Biz Azerbaycan Türkleri namuslu insanlarız. Ben sizden gizlemiyorum. Eğer Şah İsmail ikinci defa dünyaya gelseydi başta ben olmak üzere Azerbaycan Türkleri memnuni-yetle onunla birleşirdi. Çünkü Şah İsmail kendi halkının evladıydı. Kendi dilinin, adet ve geleneklerinin koruyucusu idi. Hükümdar olur olmaz Azerbaycan Türkçesini resmi dil ilan etti. Devlet müesseseleri halkın dilinde faaliyetlerini yürütmeye başladı. Ne yazık ki aslen Türk olan diğer şahlar da faaliyete başladılar. Maalesef diğer Türk şahlarda bunu göremedik. Onlar Fars sihrinden kendilerini alamadılar. Kendisi Türk olan Ağa Muhammet Şah dahi son nefesinde son sözünü de Farsça söyledi. Sayın General, biz kendi dilimizin, kendi topraklarımızın sahibi olmak istiyoruz. Bu amacımızı gerçekleştirmede Rus Çarı bize yardımcı olursa biz de onun sadık dostu oluruz.

Sisyanov: Sayın Han, ben de tekrar, size bu konuda Yüce Çarımızın yardım edeceğini söylemek istiyorum. Bu konuda emin olabilirsiniz.

İbrahim Han: Saygıdeğer General, ben sizin sözünüzün saygın asilzade sözü olduğuna inanıyorum.

Sisyanov: Yüce Çar size Tümgeneral, oğlunuz Muhammethasan Han'a ve Mehdikulu Han'a Tuğgeneral, küçük oğlunuz Hanlar Han'a albay rütbesi verdi.

İbrahim Han susar. Sisyanov'un bu iltifatının onun gururuna dokunduğu hissedilir.

Sisyanov: İzninizle sizi ilk dostluğumuz şerefine hazırladığımız ziyafete davet ediyorum. Müslüman adetlerini bildiğim için sizin için Türk aşçıları da getirdim, buyurun.

İbrahim Han tutulur. Onlar ziyarete giderler. Sisyanov'un karar-gâhi. Lisaneviç, Sisyanov, Saday Bey, İbrahim Han.

Sisyanov: Saygıdeğer Han, her şey diplomaside açık ve net olsun. İzin verirseniz Binbaşı Lisaneviç yeni Çarımızın şartlarını bize beyan etsin.

Lisaneviç Rus Çarının şartlarını okuyor:

1. İbrahim Han bütün devletlerle alakasını kesip Rus Çarına tabi olacak.
2. İbrahim Han komşu hükümdarlarla ancak Rus Çarının izni ile irtibat kurabilir. Onların mektuplarına Rus Çarının izniyle cevap yazabilir.
3. Karabağ'da konuşlanan Rus askerleri için Han ucuz buğday alacak, askerlerin barınması için yer temin edecek.
4. Han, her yıl Rus Çarına 80.000 altın harç verecek.
5. Çarlık Karabağ ahalisinin ve Hanın korunmasını kendi üzerine alacak. Bu amaçla kalede sürekli olarak 500 Rus askeri hazır bulunduracak.

Saday Bey: Han Ağa, binbaşının söylediklerinden, bu anlaşmadan Karabağ ve Azerbaycan Rusların sömürgesi olmuştur. Sizin kırk yıldır hükümdar olduğunuz Azerbaycan halkı bunu kabul edemez. Rus Çarı, Azerbaycan halkının hiçbir zaman hiçbir devlete köle olmayacağını bilmesi gerekir. Ben buraya gelirken ben ve atlılarım Rus Generalin Azerbaycan'ın ve Rusların çilekeş halkları arasında dostluk ve yardımlaşma alanında anlaşma yapacağını düşünüyorduk.

İbrahim Han: (Sinirli bir şekilde) Sus! Sana, hükümdarın karşısında bu şekilde konuşman için kim izin verdi? Böyle hatalar yapıyorsun.

Saday Bey: Hayır, Han Ağa, ben artık sizin kararınızı beklemeyeceğim. (Sert adımlarla çıkar)

Sisyanov: Binbaşı Lisaneviç, çık bak bu koçak isyankâr ne yapmak ister? Saygıdeğer Han, bu gencin sert sözleri sakın sizin aklınızı karıştırmayın. Rus Çarı, bütün hanlıkları birleştirip sizin hükümdarlığınızda Azerbaycan devleti

kurmak istiyor. O zaman Rusya sizin büyük dostunuz olarak sizin kalelerinizde Rus askerleri konuşlandırmayacaktır. Bu konuda emin olabilirsiniz. Siz bu konuda bana inanın han hazretleri.

İbrahim Han: (Sarsılmış halde) Ben Rus Çarının âlicenaplığına inanırım.

Işık söner.

Yirmi Birinci Sahne

Sisyanov büyük ipek çadırdan gider gelir. Binbaşı Lisaneviç içeri girer.

Sisyanov: Gittiler mi?

Lisaneviç: Evet, Generalim Türk hanları hiçbir zaman bu anlaşmalara sadık kalmayacaklar.

Sisyanov: Doğrudur, çünkü bizim işimiz adaletin hükmüdür. Eğer biz bu hanları kendi hâkimiyetimiz altına almazsak onlar her zaman kendi aralarında didişip duracaklar, böylece medeniyetin inkişafına da mani olacaklar. Bundan dolayı da teslim olmak istemeyenleri cezalandırıp diğerlerine ders vermeliyiz. Biz Cevat Han'a merhamet edemezdik.

Lisaneviç: General Hazretleri! Büyük devletler için merhamet şarta bağlıdır. Büyük devletler önce kendi gücünün endişesini çekmelidir. Küçükken hayvanat bahçesine giderdim. Aslanların çok et yediklerini gördüğümde, orada bu kadar etle doymayan aslanların ormanlarda ceylanlar, ge-yikler olmasaydı ne yapardı diye düşünürdüm. Demek ki zayıflar güçlülere tabi olmalıdır.

Sisyanov: Hayır, Binbaşı, biz zayıfları parçalayıp yutmuyoruz. Aksine biz Büyük Rus devleti olarak onları gaddar yırtıcılarından korumak istiyoruz.

Lisaneviç: Melik Vanya, İbrahim Han'ın Fetali Şah'la gizli bir

anlaşma yaptığını söylüyor. Bir Ermeni kadını gece hanın karargâhına yabancı bir adamın gizlice girdiğini görmüş. Melik Vanya'ya bu ilişkinin aslını öğrenmesi için görevlendirdim. Gizlice gidip araştırıp bana haber vermesini söyledim.

Sisyanov: Melik Vanya'ya başta siz de çok dikkat edin, uyanık olun. Han tarafına hıyanet ettiğinde onu derhal cezalandırmak gerekir. Ben Bakü'ye sefer edeceğim. Çar bizi sıkıştırıyor. Kafkasların işgali çabucak tamamlamalıyız. Büyük Katerina'nın başlattığı işi bitirmeliyiz. Rusya bekleyemez. Çarın ordusu iki başlı kartalın hâkim bakışlarının odaklandığı yerlere doğru ilerlemelidir.

Kulakları sağır edecek kadar gürültülü istila marşı. Işık söner.

Yirmi İkinci Sahne

İbrahim Han ve Ağabeyim Ağa büyük ipek çadırdadır.

İbrahim Han: Sen niçin önceden geleceğini haber vermedin kızım? Biz seni Araz sahilinde şahın baş haremine layık şekilde karşıladık.

Ağabeyim Ağa: Ben, Gence kalesinde şehit olan yiğitlerin kabirlerini ziyaret etmek için geldim han baba. Onların yasını tuttuğumuz şu günlerde şatafata gerek yok.

Uzun ara.

İbrahim Han: Cevat Han, kendisi hata etti kızım, benim tavsiyelerime aldırmadı.

Ağabeyim Ağa: Cevat Han, sizin tavsiyelerinize uyup Rus Çarına tabi olamazdı.

İbrahim Han: Başka yolu yoktu.

Ağabeyim Ağa: Hayır baba, eğer siz ve size uyan hanlar birleşseydi...

İbrahim Han: (Sözünü keser) "Birleşseydiniz..." (Bağırır) Birleşmek istemiyorlar, birleşmek istemiyorlar, anlıyor musun?

Ağabeyim Ağa: Han baba, siz beni öldürebilirsiniz de. Ama ben doğruyu söylemeliyim. Eğer siz ilk önce General Zubov'u, sonra da cellât Sisyanov'u hediyelerle karşılamaya tenezzül edip Azerbaycan atlılarını ayaklarına kadar göndermeseydiniz, hanları birliğe savaşa çağırıyaydınız onlar birleşirlerdi. Siz Erivan hâkimi Muhammet Han'a, Nahcivan hâkimi Kelbeli Han'a Çara tabi olmalarını tavsiye ettiniz. Onlar da Sisyanov'a bağlı olduklarına dair anlaşma yaptılar. Ancak hemen hatalarını anlayıp anlamayı bozdular, Sisyanov'la savaşp onu mağlup ettiler.

İbrahim Han: Sen Fetali Şah'ın siyasetini anlatıyorsun. Konuşmalarından onu hissediyorum. (Şiddetle) Ben, Fetali Şah'ın Azerbaycan Türklerini küçük gören, onları insan yerine koymayan, onlara yukarıdan bakan siyasetini kabul edemem. Eğer Fetali Şah seni buraya onun için gönderdiyse boşa göndermiş, gereksiz yere zahmet çekmişsin.

Ağabeyim Ağa: Han baba, arz ettiğim gibi ben Rus Generalin şehit ettiği yiğitlerin kabirlerini ziyaret etmeye geldim. Bugün de Gence'ye gideceğim. Ancak Han baba, Fetali Şah da, Nadir Şah ve Kacar Şah gibi Azerbaycan'ı Rus Çarının işgal etmesini engellemek istiyor. Onların kendileri de Türk'tür.

İbrahim Han: Fars kültürü onlara Türklüklerini unutturdu.

Ağabeyim Ağa: Doğru değil, baba, Şah İsmail Hatayi'yi hatırlayın. İran halkının yarından fazlasının Türk olduğunu niçin unutuyorsunuz? Han baba cesaret ederek sormak istiyorum. Eğer hanımız Fetali Şah'a güvenmiyorsa, onu sevmiyorsa niçin kızını ona verdi... Niçin aşkımızı onunla evlendirmek suretiyle kurban verdi?

İbrahim Han: Sanırım bu evlilik senin için uğurlu oldu. İran Şah'ının haremını şimdi bütün dünya tanıyor. Onun siya-

setiyle büyük diplomatlar ilgilenir. Kraliçeler onunla dostluk kurmak için gayret gösteriyorlar...

Ağabeyim Ağa: (Kederle) Han baba, huzurunuzda bu şekilde açık konuşmamı affedin. Eğer vatanımın hayrına olduğuna inanmasaydım... Sevgimizi böyle yüz tane şehzadelige değişmezdim. Fakat siz beni evlilik hususunda ikna ettiniz.

İbrahim Han: (Mülayim) Ne yapalım kızım... Siyaset günde yüz defa yönünü değişen rüzgâra benziyor...

Ağabeyim Ağa: Belki de öyledir... Ancak ben Cevat Han gibi yiğit bir halk kahramanını, yenilmez yiğitlerini, kadınlarını, körpe çocuklarını top ateşine tutup mermi yağmuru altında bırakan bir cellâdın huzuruna gitmeyi Azerbaycan halkına karşı yapılmış en büyük ihanet olarak görüyorum. Aman Allah'ım! Vatanımız bu ihanete nasıl dayandı? Niçin yıldırımlar çakıp o şen sofranızı küle çevirmedi? (Bağırır) Bizden sonraki nesiller size lanetler yağdıracaklar! Sizin ruhlarınız adalet mengenesinde daima azap çekecek! Sizin nesilleriniz Azerbaycan analarının yüzlerine bakamayacaklar!

İbrahim Han: (Hiddetle) Defol!, Defol! Buradan!

Ağabeyim Ağa: Vurdular benim boynumu han baba! Her halde bu bütün bir halkı yabancı bir işgalcinin kancasına geçirmek kadar büyük bir cinayet değil!

İbrahim Han: (Hiddetle) Sus!

Ağabeyim Ağa: Hayır, han baba, susmayacağım! Bizden sonraki nesillerin bize yapacakları lanetleri ve suçlamaları işitiyorum. Onlar size, siz İbrahim Han, Azerbaycan'da bir şah kadar güce kuvvete sahip hansın diyorlar. Karabağ, Gence, Şeki, Erivan, Lenkeran, Nahcivan, Karadağ, Tebriz, Hoy, Erdebil, Marağa sizin hâkimiyetinizi kabul eden zengin hanlıklardı. Siz kırk yıllık hükümdarlık devrinizde mükemmel bir ordu kurabiliydiniz. Sizin için örnek alabileceğiniz Türkiye ve İran gibi devletler vardı. Neticede, siz,

Rus ordusunun Kafkasları işgal etmek için yola çıktığını işittiğinizde bütün Azerbaycan halkını ayağa kaldırabilirdiniz. O zaman kahraman Lezgi, İnguş, Çeçen halkları da size yardıma gelecek, sizinle birleşecekti. Siz Azerbaycan'ı, Karabağ'ı işgal etmeye gelen düşmanı sofraya kurarak karşıladınız. Siz dünyanın değişik yerlerine dağılmış olan hakir, korkak bir millet olan Ermenileri hediye olarak kabul edip, Azerbaycan'ın en güzel yerlerini onlara bağışladınız. Ermeniler ise oraları yurt edindikten sonra Ruslara casusluk etmeye başladılar. Ah, han baba, bizden sonraki nesiller, Gence'yi, kahraman Cevat Han'ı, top ateşine tutan cellât Rus Generalin size ve oğullarınıza general rütbesini vermesini, sizin de bunu minnet hissiyle kabul etmenizi lanet hissiyle anacaklar.

İbrahim Han: (Bitkin bir sesle) İyi, yeter artık. (Ağabeyim Ağa sert bir hareketle çıkar. Uzun ara) Benim Azerbaycan halkına hıyanet etmem doğru mu? Benim akıllı kızım niçin bana bu kadar ağır hakaret ediyor? (Bağırır) Hangi hakla? Gerçekten mi ben halkıma ihanet ettim?

Han dehşet içinde kapıya doğru yürür. Birden gözünün önüne ölen kızı Saltanat Beyim gelir.

Saltanat Beyimin Hayali: Ben senden çok incindim baba. Ben senin sevimli kızın idim. Sen her zaman bana güzel hediyeler alırdın... Niçin benim genç nişanlımın babası Cevat Han'a yardım etmedin? Cevat Han, yiğitler içinde bir yiğitti. Eğer sen de ona yardım etseydin namert düşman onu yenemezdi. Ben de senden güzel Karabağ'dan böyle uzak düşmezdim. Burada genç nişanlım Hüseyinkulu Han'ı arıyorum, ama bulamıyorum...

İbrahim Han: (Bağırır) Ben aldandım kızım! Hayır, bekle, gitme!

Işık söner.

Yirmi Üçüncü Sahne

Vanya'nın evi. Vanya aynanın karşısında keşiş elbisesini giyer. Haykanuş gelir.

Haykanuş: Vanya, şimdi de keşiş kılığına girip hangi cehenneme gidiyorsun?

Vanya: (Güler) Hi, hi... Karanlıkta görenler beni keşiş Karapetem sanacaklar... O dua etmek için sık sık Lisaneviç'in garnizonuna gider.

Haykanuş: O domuza benzeyen binbaşı, yine bir işler çeviriyor...

Vanya: Ağzını hayra aç Haykanuş! Ben Ermeni halkı için çok büyük işler yapıyorum. Beni anla, Ermeni halkı Vanya yüzbaşısını unutmayacak.

Haykanuş: Bak... Bak... Belki tarihe geçeceksin...

Vanya: Elbette, öyle olacak.

Haykanuş: Sana mektup var. (Kutudan mektup çıkarır verir. Vanya açıp bakar)

Vanya: Bak, Katalikos'tandır. Anlıyor musun Katalikos'tan.

Haykanuş: Ne yazıyor?

Vanya: (Mektubu okur) "Yüce Allah'ımız, İsus Hristos'un sadık bendesi, Ermeni halkının namuslu oğlu Vartan Ambarsumoviç, sen halkımız için fedakârlık gösteriyorsun. Bizden sonraki nesiller seni asla unutmayacaklar. Aziz oğlumuz Vartan, bugün, sen ve arkadaşlarının her türlü imkânları kullanarak İbrahim Hanın ve Fetali Şah'ın dostluklarını engellemek için elinizden geleni yapmalısınız. Aynı zamanda Rusları da Kafkas Türklerinin aleyhine tahrik etmek gerekir. Bunun için sen acil olarak Sisyanov'la görüşmelisin. Kafkaslardaki Ermenilerin sayısı şimdi otuz bine bile ulaşmadı. Biz bu sayı ile kolay kolay Ermeni devleti kuramayız. Dünyanın her yerindeki Ermenileri

Kafkaslara davet etmek gerekir." (Vanya mektubun devamını sessiz okuyor)

Haykanuş: Yüksek sesle oku.

Vanya: Gerisi sana lazım değil. (Gider)

Işık söner.

Yirmi Dördüncü Sahne

Gecedir. Lisaneviç ve Vanya gizli olarak bir yerde buluşurlar.

Vanya: (Heyecanla) Saygıdeğer binbaşı söylediklerimin hepsi doğrudur. Bu hususta başımı ortaya koyarım. İbrahim Han, "Han Bağı"na geçti. İbrahim Han'ın, Araz'ın diğer tarafına geçmesinin sebebi, Fetali Şah'ın ordusuyla birleşip Azerbaycan'daki Rus ordusunu pusuya düşürüp bozguna uğratmaktır. Aldığım güvenilir kaynaklara göre Fetali Şah'ın oğlu Abbas Mirza'nın ordusuyla Gence'ye doğru hareket etmiş.

Lisaneviç: Han, bana, kendisini iyi hissetmediği için Şuşa'dan biraz aşağıya inip dinlenmek istediğini söyledi.

Vanya: O, sizi aldatıyor. Eğer öyleyse niçin oğulları Muhammethasan Hanla, Mehdikulu Han'ı seçme süvarilerle kalede nöbetçi bırakıp bütün ailesini hatta körpe çocuklarını da yanında götürdü?

Lisaneviç: Eğer, hanın bize karşı böyle bir art niyeti varsa, niçin Fetali Şah'ın oğlu Ebülfet'le gönderdiği beş bin kişilik ordu ile birleşip de bizim üzerimize saldırmadı?

Vanya: Saygıdeğer Binbaşı, İbrahim Han önceleri Rus Çarına tabi olmak istiyordu. Bundan dolayı önceleri şahın gönderdiği orduları kabul etmedi, hatta onunla savaştı da. Ama Fetali Şah kurnaz bir insandır. Hadiseler bu şekilde gelişince kurnaz usta diplomat olan haremi Ağabeyim Ağa'yı babası İbrahim Han'ı yola getirmek için derhal

Karabağ'a gönderdi. O da iradesi o kadar da güçlü olmayan İbrahim Han'ı istediği gibi sizin aleyhinize çevirdi. O kurnaz güzelin Karabağ'a geldiğini işittiğimde hanımım Haykanuş'a, "Allah seni korusun, Herhalde burada bir kazan kaynayacak" dedim. Saygıdeğer Binbaşı o biz Ermenilerin düşmanıdır. Katerina hazretleri, bizim Eçmiadzin'deki ruhani babamıza Erivan'da bir Ermeni devleti kurmamız için bize yardım edeceğine dair söz verdi. O büyük insan öldükten sonra Ağabeyim Ağa'nın siyaseti ile Fetali Şah Erivan ve Nahcivan hanlıklarını güçlendirmeye başladı.

Lisaneviç: Bana tarih anlatma, Melik Vanya. Kısaca söyle bakalım şimdi biz ne yapalım? Şimdi İbrahim Han'ın kaçıp Fetali Şah'ın ordusu ile birleşmesi bize yardım gelene kadar benim garnizonum için çok tehlikeli olur...

Vanya: Evet, onlar sizi her taraftan kuşatıp yok edecekler. Bundan dolayı da hiç zaman kaybetmeden İbrahim Han'ı ailesi ile birlikte son neferine kadar ortadan kaldırmak gerekir.

Lisaneviç: Senin sözlerine göre, biz İbrahim Han'ı ortadan kaldırmazsak o Fetali Şahla birleşip bizi yok edecek.

Vanya: Son askerinize kadar. Türkler çok acımasız bir millettir. Gecenin karanlığında mermi seslerini işitmek istemiyorsanız onları ortadan kaldırmanız gerekir.

Işık söner.

Yirmi Beşinci Sahne

Gecedir. İbrahim Han'ın ikametgâhı. İbrahim Han ibadet için elbiselerini giymiştir. O sırada Tubu Hanım içeri girer.

Tubu Hanım: Niçin yatmıyorsun İbrahim? Hayli geç oldu.

İbrahim Han: Bu gecenin derdi çok büyüktür Tubu. Sanki gecenin çadırlarımızı bürüyen karanlığı benimle ilgisi ol-

mayan çok farklı bir dünya gibidir. Bu benim kalbimi sıkır... Sıkır.

Tubu Hanım: Bu, o uğursuz Kürekçay hadisesinin senin mert kalbine verdiği ağırlardır İbrahim. Çarın generali edepsizce Azerbaycan'ın kudretli hanına topraklarını müstemleke etme düşüncesini teklif ettiğinde ülkeler yığidi Penah Han'ın oğlu İbrahim Han'ın onun ağzına kurşun sıkmasına şaşıyorum.

İbrahim Han: Bir an benim de aklıma geldi. Fakat onun topuyla tüfeğiyle, ağır silahlarla teçhiz edilmiş ordusunun, Karabağ halkını beşiktekilere kadar öldüreceği aklıma gelince sustum. ...

Tubu Hanım: Kürekçay hadisesi bütün Karabağ'ı ayağa kaldırmıştı. Halk heyecan içindedir. Ben kadınların da şimdi Ruslarla vuruşmaya hazır olduğunu hissediyorum. Mirmöhsün Ağa, bana sen o hayâsız generalle vuruşmaya hazırlan, dedi. Fetali Şah da bu konuda sana yardım eder.

İbrahim Han: (*Kızgın*) Ben, hiçbir devletin ikiyezli yardımını istemiyorum. Ben, sayıca Farslardan çok olan Azerbaycan halkını ölüm kalım savaşına çağıracağım. Azerbaycan halkı, Cevat Han hadisesinde kuzeyden gelen düşmanın niyetini anladı.

Tubu Hanım: Bu son savaşta sana Allah'tan yardım diliyorum. Senin için dua edeceğim. Ben de senin ordunun önüne düşüp askerleri intikam almaya çağıracağım. Basit bir düşman generali Azerbaycan halkının büyük hükümdarı İbrahim Han'ı tehdit etmiştir. Şimdi lütfen yat ve biraz dinlen.

İbrahim Han: Sen git, ben yalnız kalmak istiyorum.

Tubu hanım çıkar. İbrahim Han diz çöküp Allah'a dua eder.

İbrahim Han: Ah, ben aldandım. Ben halkıma ihanet ettim. Haram olsun sana, İbrahim. Kırk yılı aşkın Azerbaycan'ın en büyük Hanlığını idare eden hana düşmanlar kendi

rütbesinden daha küçük bir paye verdiğinde hatalı olduğumu, aldandığımı anladım. Niçin, ben, Kürekçay'da kılıcımı çekip düşmanın boynunu vurmadım, niçin? Ah... Aman, Allah'ım... Şimdi benim ruhum benden sonraki nesiller karşısında nasıl cevap verecek? Ya Rabbi! Sen büyük olduğun için büyük günahları da bağışlarsın. Sen beni bağışla.

Babam Penah Han, ölürken beni yanına çağırıp, "Oğul, vatan darda kaldığında kılıç kınında durmaz" dedi. Ben şimdi sağım, ölmedim. Bütün Azerbaycan halkını ölüm kalım savaşı için ayağa kaldıracığım... Ey Büyük Allah'ım gazamı mübarek et...

Işık söner.

Yirmi Altıncı Sahne

Gece İbrahim Han ve ailesi büyük ipek çadırdadır. Hizmetçi heyecanla içeri girer.

Hizmetçi: Han hazretleri askerler çadırı kuşatırlar.

Çadırdaki heyecan... Kargaşa, İbrahim Han ileri geri yürür. Lisaneviç'in sesi gelir.

Lisaneviç: Parçalayın onları!

Askerler yalın kılıç çadıra girer önce hanı öldürürler. Sonra ailenin diğer fertlerini kılıçtan geçirirler.

Tubu Han: (*Lisaneviç'e*) İnsafa gel, hiç olmazsa şu çocuğa dokunma.

Lisaneviç: (*Bağırır*) Parçalayın ikisini de! (*Askerler Tubu Hanım'ı da çocuğu da acımasızca öldürürler*)

Işık İbrahim Hanın yüzüne düşer.

İbrahim Han: (İbrahim Han, son bir gayretle kalkıp bağırır) Ey benim Kahraman milletim! Beni iyi dinleyin! Ben, acımasız düşmana inanıp sana ihanet ettiğim için...

Lisaneviç: (Bağırarak onun sesini keser) Parçala!

Asker Han'a kılıcını tekrar vurur. Dışarıda nal sesleri, silah sesleri işitilir. Sahne duman içinde görünmez olur ve değişir.

İbrahim Han'ın çadırı. Ağabeyim Ağa, gözlerini kısıarak sessiz bir şekilde bekler.

Dışarıda Sesler: Saday Bey, ortadan çıkmak isteyen iki askeri de yakaladık.

Ses: Binbaşı Lisaneviç, kaçıp bir Ermeni köyüne yerleşti. Kendisini ne kadar aradıysak bulamadık. Ağdam, Karabulak yollarına doğru atlar dörtlü gitti.

Işık söner.

Yirmi Yedinci Sahne

Ağabeyim Ağa, siyah elbise giyip cariyeleri ile birlikte sahneye çıkar. Saday Bey ile Ebülfet Han da ordadır.

Ağabeyim Ağa: Aman Allah'ım, bu ne büyük felakettir. Azerbaycan topraklarında akıtılan masum kanları yetmez mi? Ya Rabbi, benim günahım ne kadar çok da bana bunları gösteriyorsun? Kaç yıldır ben bu siyah elbiseden kurtulamıyorum. Önce bu dünyadan mürüvvetine ulaşamayan bacım Saltanat Beyim... Sonra da... Yerler, gökler bu vahşete nasıl dayandı? Sanki beni mengene arasana koyup sıkıyorlar gibi. Allah'ım, Azerbaycan yiğitlerinin elinden kılıcını alma. Bu felaket sadece bizi ilgilendirmiyor. Bu, aynı zamanda, İbrahim Han'ın Rus Çarının sözlerine inanıp ona tabi olması, ondan sonraki nesillerin de faciasıdır. İbrahim Han'ın bu hatası onları da tarihin karışık

tılsımına bıraktı. Benim aziz vatandaşlarım, Azerbaycan Türkleri hiçbir zaman yabancı güçlerin zulmüne boyun eğmeyecek. Her zaman vatanın bağımsızlığı için vuruşacak.

Ardı sıra atılan mermiler eşliğinde sahne kararır.

Perde

1991